

HYPERION

Revistă de cultură • Anul 39 • Numărul 7-8-9 / 2021 (327-328-329)

CUPRINS

Accente

Gellu Dorian – Marginalizarea scriitorilor 1

Invitatul revistei

Vasile Dan 3
Vasile Dan – Laureatul Premiului National de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia pe anul 2020 4
Gellu Dorian în dialog cu Vasile Dan 4

Dialogurile revistei

Gellu Dorian în dialog cu Theodor Damian 8
Florentina Toniță în dialog cu Mircea Carp 11

Anchetele revistei

Scriitorul – Destin și opțiune – Simona Popescu 15

Document

Represiunea elitei muzicale interpretative „Lotul” de la Operă: „Bădescu Constantin [Dinu] și alții” (II) 21

Antologia revistei

Ion Pop 25
Cassian Maria Spiridon 26
Petruț Pârvescu 27

Poesis

Daniel Corbu 28
Victoria Milesco 30
Marcel Miron 31
Gabriela Chiran 32
Marcel Vișa 33
a.g. secară 35
Timeea Ivan 37
Marian Mihai 38
Ioan Florin Stanciu 39
Elena Mihalachi 40
Miruna Mureșanu 42
Constantin Daniil Iftime 44

Beletristică

Dan Perșu – Comandantul 46
Rodica Bretin – Tigrii visează în culori 48
Tincuța Horonceanu Bernevic – Cele mai bune femei 49
Marian Danci – Holbura 54

Terapie narativă

Dumitru Ungureanu – Un crap și-o găleată de țipari 64

Teatru

Flavius Lucățel – Corporația 68
Visarion Alexa – Artistul și opera – Silviu Purcărete 78

Jurnal

Leo Butnaru – Vectori transpruteni (XIV) 80

Cronică literară

Vasile Spiridon – Forța destinului 85
Nicolae Sava – Andrei Breabăn: „Și dacă mâine ar veni...” 88
Viorica Petrovici – Zborul inițiat prin foc, piatră și stele 89
adi g. secară – Poezia veșnic tânără și (ne)ferice 91
Victor Teișanu
– Mărturii lirice despre omniprezența erosului 95
– Poezia ca meditație și conceptualizare 96
Ovidiu Petcu – Un joc, un destin, un roman: *Supraetajat*, de Elena Cardaș 98

Raluca Faraon – Șapte cărți de poezie (I) 102
Liviu Capșa – Vești din lumea „Marelui Imperiu” 104
Daniel Luca – Cum se naște poezia 105
Adrian Grauenfels – Plagiatori și pirați în vremea lui Cervantes 106
Ionel Savitescu
– Un dialog epistolar despre destin 107
– Dicționarul locurilor literare bucureștene 108

ReLecturi

Radu Voinescu – Gherismul (II) 110

Eminescu in aeternum

Valentin Coșoreanu – Descult în iarba copilăriei (V) 118
Zenovie Cărlugea – Chemarea Operei la fața locului – reînvestirea alodiului ipoteștean 124
Theodor Codreanu – Eminescologie lirică 127
Doru Scărlătescu – Gazetarul Eminescu față cu Maiorescu oratorul 130
Corneliu Fotea – Jurnalul cu Eminescu (13) 135

Universalis

Leo Butnaru – Adnotări aproape afective despre un mare poet sui generis lucid: Paul Valéry 138
Matthias Vincenot și Jordi Virallonga (Traducere de Valeriu Stancu) 141
Elena-Brândușa Steiciuc – Un ceremonial poetic oficiat în două limbi: „Balada prietenului meu CĂLĂUL” de Valeriu Stancu 149

Eseu

Al. Cistelecian – Candori și emoții 151
Ioan Holban – La Baaad... La Baaad 152
Nicolae Oprea – Despre Vasile Voiculescu, ortodoxistul 157
Petru Ursache – Lecția „convorbirilor” 159
Magda Ursache – Ciurul și Dârmonul Cenzurii 161
Constantin Daniil Iftime
– Existențialismul la Marin Preda 163
– Inapoi la tragedie! 164
Marius Chelaru – Trei autori de origine albaneză 166
Simona-Grazia Dima – Inelul unei planete nevăzute 169
Ovidiu Petcu – De-a v-ați ascunselea cu editorii, cititorii și criticii literari 171
Radu Cernătescu – Spionul „școlii de ateism” 173
Galina Martea – Identitatea literaturii române prin modernism.
Romanul – formă a progresului literar (I) 176
Visarion Alexa – Tandemul I&M 180
Raluca Faraon – Sean Penn, regizorul 182

Aniversări

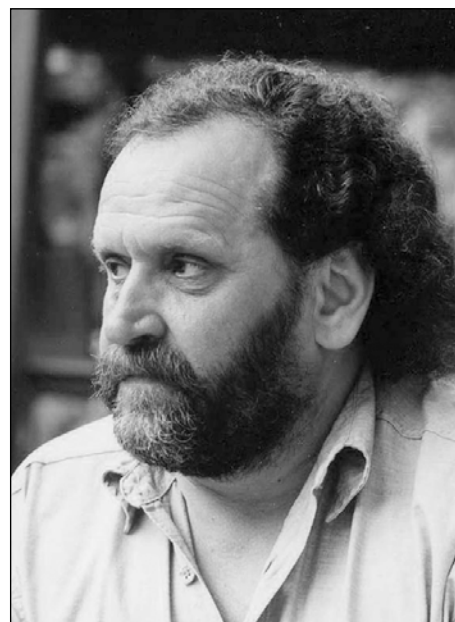
Cristina Prisacariu Șoptelea – 55 185

Memoria

Mircea Oprea – Dumitru Lavric: Ultime lecturi 188
Nicolae Sava – Cum a dispărut Biblioteca „Chiriac Nicolau” din Vânători-Neamț 191
Gellu Dorian – Ion Caramitru 193
Nicolae Corlat – La plecarea unui Maestru 194

Note, comentarii, idei

Premiile Revistei „Convorbiri Literare” 195
Andrei Breabăn – Dimitrie Cantemir – deschizător de drumuri în cultura română și mondială 195
Daniela Epurianu – (Pseudo)recenzie pentru un experiment neobișnuit 197
Ana-Elisabeta Coșoreanu – Modernitate și clasicism în Galerieile botoșănene 199

Gellu DORIAN

Marginalizarea scriitorilor

O să mă limitez în cele de mai jos doar la scriitorii botoșăneni. Cazul însă poate fi extins, deși, din câte am putut observa în alte județe sau centre culturale, nu așa de bogate în personalități de mare valoare cum se laudă mereu Botoșanii, atenția pentru scriitori este una demnă de apreciat. Or în Botoșani de o bună bucată de timp, scriitorii sunt marginalizați, dați deoparte, fie din diverse motive, ori prejudecăți politice, fie din complexe ce s-ar vrea de superioritate, dar cu siguranță sunt de o cu totul altă natură. Nu o să accentuez aici faptul că revista „Hyperion” a fost scoasă de la minima finanțare într-un mod tacit, mișelește, ignorată de-a dreptul de cei care-i aruncau pînă mai ieri un rest de praf de pe toba lor generoasă cu alte nimicuri. O să mă refer la situația în care se află acum statutul scriitorului în acest spațiu de mare tradiție în domeniu, statut deteriorat de marginalizarea la care este supus de mai bine de trei ani. Estimp scriitorul botoșănean și-a văzut de ale lui, și-a scris cărțile, și le-a publicat, a participat pe unde s-a putut participa la diverse manifestări culturale, fie de promovare a creației proprii, fie de omagiere, de elogiul pentru cei plecați. Vina rarefierii acestor participări ar putea fi dată pe pandemia de Coronavirus, dar asta a venit așa ca o mană cerească (pardon!) pentru cei care erau de ceva timp (concertați) pe poziția de scoatere de pe piața culturală botoșăneană a scriitorului. Am simțit pe pielea mea acest lucru, lucrînd mult timp într-o instituție care se ocupa (acum nu se mai ocupă!) și de soarta scriitorului, fie el începător,

fie consacrat, component al unei culturi de mare tradiție aici.

Existau pînă acum cîțiva ani cîteva acțiuni consacrate scriitorului născut în județul Botoșani. Cea mai importantă, de o reală tradiție, numărînd peste cincizeci de ediții, fiind *Scriitori pe meleaguri natale*. Înfîințată de pe la începutul anilor '70, ținîndu-se de regulă toamna, aceasta aduna pe mai toți scriitorii originari din Botoșani, pe care-i aducea în fața cititorilor botoșăneni, dar mai ales în fața celor din satele în care s-au născut, în așa fel ca imaginea lor să cîștige, iar statutul de scriitor să intre în conștiința celor interesați de literatura lor. Zeci de scriitori de toate calibrele, împrăștiați prin țară, au revenit acasă prin această manifestare, creînd o emulație în acest spațiu în care viața literară a creat mediul prielnic dezvoltării unor instituții de nivel național, cum au fost *Cenacul Eminescu al Uniunii Scriitorilor din România*, (actualmente *Reprezentanța Botoșani a Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România*), revistele „Amfitrion” și „Caiete botoșănene”, predecesoarele revistei „Hyperion”, care, astfel, la anul va împlini 40 de ani de existență, *Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia și Opus Primum*. Și numai atît de-ar fi fost și ar fi de ajuns. Cine dintre cei care diriguiesc acum destinele culturii botoșănene mai știe de această manifestare, de *Scriitori pe meleaguri natale*? Nimeni. De ce? Pentru că le e mult mai ușor să ignore decît să continue o tradiție unică în țară, care aducea onoare județului, faimă peste tot în țară. Pentru acești diriguitori

vremelnici, scriitorii nu mai au importanță, nu numai cei care și-au asumat să trăiască aici, să sacrifice timp și sănătate pentru a realiza ceva durabil, de rezonanță națională, dar și cei plecați peste tot în țară și în lume. Numărul lor este destul de mare. Unii au plecat în lumea cealaltă cu regretul că nu au mai putut ajunge încă o dată acasă, să se întâlnească cu semenii din localitățile în care își au înmormîntați părinții, unde mai aveau rude. Cei rămași întreabă cînd se vor mai organiza astfel de manifestări. Decanul de vîrstă, Alecu Ivan Ghilia, încă mai așteaptă o astfel de invitație. Paul Eugen Banciu, așezat la Timișoara, de asemenea ar vrea să-și mai vadă încă o dată casa în care s-a născut și copilărit de pe Bulevardul Eminescu. Dar cine să se gîndească la ei? Instituțiile îndrituite să lanseze astfel de proiect habar n-au cine sunt aceștia și pe unde mai trăiesc: la Iași – Nicolae Turtureanu, Alexandru Dobrescu, Ioan Holban, Carmelia Leonte, Mircea Platon, Paul Gorban, Dorin Popa, Dan Lungu, Val. Gheorghiu, Vasile Larco, Ștefan Ivas; la București – Aurel Mircea Buiciuc, Alecu Ivan Ghilia, Eugen Mihăescu, Constantin Iftime, Dan Condurache, Svetlana Cârsteian, Dan Sociu (acum pe la Londra), Ionuț Sociu, Viorel Ilișoi, George Cușnarencu, Laurențiu Cârsteian, Sabina Bălan; la Timișoara – Paul Eugen Banciu, Ticu Leontescu; la Sibiu – Rita Chirian, Bogdan Federeac, Andrei Alecsa; la Cluj-Napoca – Alin Gheorghies; la Suceava – Ioan Manole; ori plecați aiurea prin lume: Dana Cernușcă, la Paris, Theodor Damian, la New York, Valentina Ceaprazi, la New York, Vania Atudorei, în Canada, Ciprian Voloc, în Irlanda, Luminița Amariei prin Germania. Și, desigur, poate mulți alții. De mai bine de patru ani, manifestarea dedicată lor nu mai e în preocupările insituțiilor de cultură botoșănene care au ras din calendarele lor astfel de manifestări consacrate scriitorilor. E mult mai comod să nu faci nimic sau să improvizezi ceva și să bifezi în calendar că ai făcut, cheltuind banii pe nimicuri. Cine-i evaluează corect pe acești ignoranți? Ce conștiință îi domină? Dar oare au conștiință? Nu, nu au, pentru că nici pe scriitorii de acasă, cu care au colaborat ani în șir la sute de întâlniri, de șezători, de la *Luna cărții la sate la Șezătorile iernii*, ori cele din cadrul unor manifestări ca *Zilele Eminescu*, *Porni Luceafărul...*, *Congresul Național de Poezie*, lansări de cărți, întâlniri cu cititorii, colocvii de poezie, recitaluri, nici pe aceștia nu-i mai au în mult-prea-ocupata lor memorie. Îi readuc aici în atenția lor pe: Dumitru Ignat, Lucia Olaru Nenati, Dorin Baci, Maria Baci, Corneliu Filip, Nicolae Corlat, Dumitru Necșanu, George Luca, Constantin Bojescu, Cristina Prisăcariu-Șoptelea, Vlad Scutelnicu, Cezar

Ciobică, Vasile Iftime, Mircea Oprea, Augustin Eden, Mihai Babei, Stelorian Moroșanu, Elena Cardaș, Victor Teișanu, Costel Zăgan, Gabriel Alexe, Petruț Pârvescu, Ovidiu Petcu, Manon Pițu, Nina Viciriu, Gică Manole, Nicolae Căruntu, George Șerban, Georgică Manole, Marius Irimia, Ciprian Manolache, Neagu Marcel Ciucașu, Dorel Gaftoneanu, Dumitru Monacu, Teodor Calancia, Dinu Moroșanu, Emanoil Marcu, Elena Sfrageu și alții. Mai știi cei ce ar fi trebuit să fie obligați să știe de soarta lor, ce fac, dacă nu cumva le-ar prinde bine o (măcar) *Întîlnire anuală*, așa cum s-au organizat douăzeci și opt de ediții, iar de trei ani nu se mai poate organiza așa ceva, adică momente de bilanț, de evaluare, de schimb de creații, de proiecte viitoare? Mai știe cineva cîte cenacluri literare mai funcționează în oraș? Cîte grupări de scriitori sunt? Ce rol și rost au acestea în viața culturală a orașului? Sau își mai aduce cineva aminte de: Lucian Valea, Alexei Rudeanu, Ion Murgeanu, Corneliu Fotea, Corneliu Popel, Alexandru Bardieru, Mihai Lupu, Mihai Ursachi, Cristian Simionescu, Alexandru D. Lungu, Vasile Constantinescu, Anda Boldur, Haralambie Țugui, Alexandru Tănase, Ion Crînguleanu, Dumitru Corbea, Ion Istrati, Mircea Juncănar, Horațiu Ioan Lașcu, Constantin Dracsin, Lucreția Andronic, Dumitru Țiganiuc, Valeriu Imbir, Lucian Alecsa, Florentin Florescu, Eugen Hrușcă, Dumitru Lavric, Mihai Marciuc, Zigu Ornea, Vasile Zetu? Nu, nu mai știe nimeni, pentru că nimeni nu le-o cere, pentru că cei care întocmesc calendarele sunt otova cu cei care le aprobă, adică niște inși ajunși acolo, la decizie, care habar n-au ce înseamnă o viață culturală a unui oraș, ce trebuie să facă pentru menținerea ei. Pentru această nepăsare și degradare culturală fără precedent, prin instituțiile abilitate, de exemplu, Consiliul Județean Botoșani cheltuiește bani foarte mulți. Iar faptul că una dintre tradițiile consistente, de peste un secol și jumătate, literatura, pe care nu o fac nici activiștii vremelnici, nici politicieni de azi, de doi bani, ci scriitorii, tradiție care-l are în frunte pe Eminescu, poetul național cu care se laudă peste tot, că o astfel de tradiție este marginalizată, ignorată, prin terfelirea imaginii și statutului celor care o mențin vie, scriitorii, urmași demni sau mai puțini demni ai lui Eminescu, nu este în atenția celor care diriguiesc destinele prezentului cultural, poate însemna o acțiune de subminare a acesteia, de, în fond, atac la consolidarea identității naționale. Poate va veni și vremea aceea cînd astfel de inși vor da socoteală pentru nepăsarea lor! Deocamdată noi tragm un semnal de alarmă.

Vasile Dan

Redactor-șef fondator al revistei „Arca”, din februarie 1990.

S-a născut la 8 mai 1948 în comuna Chețani, județul Mureș, într-o familie de țărani: tatăl: Dan, Vasile, tehnician zootehnist, mama: Maier, Maria, țărăncă.

STUDII:

Școala gimnazială la Chețani, Liceul „George Barițiu” la Cluj. Licențiat al Facultății de filologie (1972) la Oradea și al Facultății de ziariștică din București (1985, curs fără frecvență).

ACTIVITATEA:

Profesor de limba și literatura română în comuna Milășel (județul Mureș), instructor cultural (Lipova), redactor la revista „Vatra” (Tg. Mureș), bibliotecar la Biblioteca Medicală (Arad), redactor-șef fondator al revistei de cultură „Arca” în 1990, la Arad.

DEBUT:

În presă: cu poezia *Clopote*, revista „Steaua” din Cluj, nr. 6/ 1967. În volum: **Privești** (versuri, 1977), premiul de debut al editurii Facla.

PREMII:

Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara, 1981, pentru volumul **Arbore genealogic**;

Premiul Filialei din Arad a Uniunii Scriitorilor din România, 1997 și 2000.

Premiul revistelor „Observator” din München, „Familia” din Oradea și „Poesis” din Satu Mare.

În 2007 a obținut premiul „Opera Omnia” al Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor din România.

Premiul „Octav Șuluțiu” al Revistei „Familia” din Oradea, 2000; „Cununa cu lauri”, Barcelona, în calitate de câștigător al Turnirului de Poezie organizat de Uniunea Scriitorilor din România.

Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru cartea de poezie **Lentila de contact** (2015).

Nominalizat de Uniunea Scriitorilor din România de două ori (2016 și 2017) la Premiul „Cartea anului” (pentru **Lentila de contact** [2015] și **Focul rece și alte poesii** [2018]) și Premiul „Scriitorul Anului” (2018).

Premiul literar Național „Tudor Arghezi”, 2017, pentru „Opera Omnia” (poezie)

Laureat al Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, „Opera Omnia”, pe anul 2020 ș. a.

Decorat cu Ordinul Național *Pentru merit*, în grad de ofițer, în 2000 de Președintele României, Emil Constantinescu, *Pentru realizări artistice și promovarea culturii*, decorat de Președintele României, Traian Băsescu în 2010 cu Ordinul *Meritul Cultural* în grad de *Cavaler*, Categoria A – Literatură; Premiul Special „Principesa Margareta a României”, Săvârșin, 2006.

Președinte al Filialei din Arad a Uniunii Scriitorilor din România, Membru al Consiliului Uniunii Scriitorilor din România, membru al PEN, Centrul Român.

CĂRȚI PUBLICATE:

Privești, versuri, Editura Facla, Timișoara, 1977;

Nori luminați, poeme, Editura Eminescu, București, 1979;

Scara interioară, poeme, Editura Facla, Timișoara, 1980;

Arbore genealogic, poeme, Editura Eminescu, București, 1981;

Întîmplări crepusculare și alte poeme, Editura Eminescu, 1984;

Elegie în grădină, poeme, Editura Eminescu, București, 1987;

Drumul cu fințe, poeme, Editura Eminescu, București, 1990;

Un li pe drumul mătășii, Jurnal chinezesc, Editura Mirador, Arad, (ediția I, 1997; ediția a II-a, 2002);

Pielea poetului, poeme, Editura Mirador, Arad, 2000;

Carte vie, poeme, Editura Mirador, Arad, 2003;

Proza zilei, eseuri, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2004;

Poem vechi, poeme, Editura Dacia, Cluj, 2005;

A syiv valahol fenn dobog/ Inima sună undeva sus, Ediție bilingvă maghiaro-română, Editura Amon, Budapest, 2006;

Folyékony tükör, poeme în limba maghiară traduse de Balázs F. Attila, Editura AB-ART, Bratislava, 2010;

Întîmplări crepusculare și alte poeme, antologie de autor, Editura Tipo Moldova, Iași, 2011;

Critica de serviciu, Editura Mirador, Arad, 2013;

Lentila de contact, poeme, Editura Mirador, Arad, 2015;

focul rece și alte poesii, Editura Cartea Românească, 2018;

Ca la carte. Exerciții de empatie, Editura Școala Ardeleană, 2020.

Vasile Dan – Laureatul Premiului National de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia pe anul 2020

Juriul de acordare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia, format din Nicolae Manolescu, președinte, Daniel Cristea-Enache, Răzvan Voncu, Mircea Mihăieș, Ioan Holban, Gabriela Gheorghișor și Vasile Spiridon, membri, în urma nominalizărilor reieșite după sondajul efectuat în perioada septembrie-noiembrie 2020 de Fundația Culturală „Hyperion-caiete botoșanene” Botoșani, în care au intrat douăzeci și șase de poeți români contemporani – Adrian Alui Gheorghe, Leo Butnaru, Daniel Corbu, Vasile Dan, Nichita Danilov, Marian Drăghici, Bogdan Ghiu, Liviu Georgescu, Emil Hurezeanu, Nora Iuga, Ioan Moldovan, Marta Petreu, Ion Pop, Ioan Es. Pop, Octavian Soviany, Cassian Maria Spiridon, Arcadie Suceveanu, Eugen Suciu, Traian Ștef, Elena Șteoi, Grete Tartler, Lucian Vasiliu, Maatei Vișniec, Vasile Vlad, Călin Vlasie și George Vulturescu –, fiind astfel nominalizați următorii: **Adrian Alui Gheorghe, Vasile Dan, Nichita Danilov, Nora Iuga**

– s-a recuzat –, **Ioan Moldovan, Marta Petreu** – s-a recuzat –, **Ioan Es. Pop, Cassian Maria Spiridon, Eugen Suciu, Lucian Vasiliu și George Vulturescu** –, a decis prin vot secret ca laureatul celei de a XXX-a ediții a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia, pe anul 2020, să fie poetul **Vasile Dan**.

Anunțul a fost făcut public în ședința Consiliului Local Botoșani din ziua de 15 iunie 2021, iar decernarea premiului și acordarea titlului de Cetățean de Onoare al Municipiului Botoșani vor fi făcute în gala de decernare a acestui premiu în ziua de 15 ianuarie 2022, pe scena Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani, odată cu decernarea Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”. Opera Omnia, ediția a XXXI-a Premiul este acordat de Primăria și Consiliul Local Botoșani, cu sprijinul Uniunii Scriitorilor din România și Fundația Culturală „Hyperion-c.b.” Botoșani.

Scrisul e o vocație a singurătății pe care autorul o ridică la rang de rațiune ultimă

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU VASILE DAN

Gellu Dorian: Vasile Dan, te întreb direct: cum s-a născut poetul din tine? Ce legătură are satul Chețani, locul nașterii tale, cu destinul tău literar?

Vasile Dan: Nu știu cum s-a născut. Pot însă să-ți spun împrejurarea. Eram cam prin a unsprezecea la Liceul „George Barițiu”, în Cluj. Împreună cu un coleg, mai inițiat în poezie decât mine, Vasile Crișan, din Topa Mică, adică un consătean de-al lui Ion Alexandru – plecat deja la București, dar care crease în jurul numelui său în Cluj o adevărată legendă de boem seducător – am descoperit cafeneaua unde se strîngeau studenții de la „filo”: „Arizona”. Discutau aprins sau miștocăresc despre ea, despre poezie, care mai de care mai subtil, unii citeau câte un poem, desigur, genial, făcut degrabă praf, deodată, de mai mulți beneficiari de la masa dezbaterii, sau de la cea vecină. Căscam gura și băgam la cap. Fugeam apoi, zece-douăzeci de metri mai încolo, la Librăria Universității și devoram repede cărțile, plachetele nou apărute pe pult în colecția „Luceafărul” a tinerilor șazecești despre care tocmai se făcea vorbire în cafenea. Unii pro, alții contra. Era fascinant. Aveau dreptate: și unii, și ceilalți. Auzeam pentru prima oară ceva incredibil: că poeții nu au niciun merit. Nu ei vorbesc în poezie, ci zeul trezit din ei. După Platon. Fugeam la Librărie, la *Dialoguri*, la *Republica* să verific. Făceam cîrcei citind la pult, în picioare. Bani nu

aveam, iar de furat, deși unii lăudau practica nobilă, nu îndrăzneam. Eram cam fricos din fire, dar vorba lui Borges, pe care am descoperit-o ceva mai târziu: diferența dintre un curajos și un fricos e asta: fricosul are imaginație. Mă întrebi de Chețani, locul nașterii mele și al primului meu discipol de acolo, Aurel Pantea, un copilandru pe atunci dintr-a noua la Liceul din Luduș, căruia îi căram cărți din Cluj, eu fiind deja student. L-am simțit de atunci inspirat. Chețani e un sat norocos, bine așezat, la egală distanță, 50 km, de Cluj, Tg.-Mureș și Alba Iulia, pe șoseaua națională și calea ferată cu gară. Călătoria, accesul la ele era facil. Munții Apuseni se văd limpede de pe o culme, deasupra Mureșului, chiar înaintea vărsării Arieșului în el. Mai ales, dacă e senin, vezi Cheile Turzii ca în palmă la orizont, cam la 20 de km depărtare. Mă fascinau: era o poartă misterioasă deschisă acolo, în zare, înaintea ta. Satul, cu oameni înstăriți, era un loc special de atracție pentru mocani, cum îi numeau chețenii cu oarecare suficiență și aroganță pe moți. Aceștia coborau vara și toamna la șes, cu căruțe acoperite cu coviltir, încărcate cu mere, cu ciubere și fel de fel de unelte de lemn, cu ciururi pentru a cerne făina, cu furci pentru strînsul finului. Aduceau uneori, dar numai după ce li se comandau, case întregi de lemn. O cameră, două, cu tîrnat, cu obloane în loc de pereți, sau poiete pentru vite și cai, hambare,

coșere. Le montau pe loc, în curtea omului și gata casa, gospodăria. Mai ales perechile de tineri căsătoriți beneficiau de ei. Plata se făcea în „bucate”: grâu, porumb, cartofi, dovleci, roșii, varză.

G.D.: *Așadar, ai ajuns în Cluj, în mediul literar febril al primei promoții echinoxiste. Te-ai inițiat în poezie. Cum ai ajuns la Oradea însă, la filologie?*

V.D.: Pe cât de mult m-a ajutat boema literară – să nu uit, în această perioadă i-am cunoscut și pe colegii de liceu de la „Gh. Șincai”, Alexandru Cistelean și Virgil Podoabă pe care i-am corupt inițiindu-i în cafeneaua literară „Arizona” – tot pe atât mi-au insuflat un teribilism inocent care avea să mă coste scump. Desigur, am dat admitere, în sesiunea de vară a anului 1969 la filologia clujeană. Debutasem deja în „Steaua” cu poezie. Eram foarte sigur pe mine, învățasem un an întreg literatură română exclusiv după *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu pe care o confiscasem de la „fondul secret”, știindu-i cota și sfidam teribilist manualul școlar de literatură română. La fiecare autor mai important puteam reproduce din „divinul critic” o frază, două pe dinafară. Atât de mult mă fascina acesta. Subiectul de admitere la scris era *Unde ni sunt vizătorii* de Al. Vlahuță. M-a pus nevoia să citez, la repezeală, din G. Călinescu: „Absolut nicio însușire literară nu se află în poezia *Unde ni sunt vizătorii*”, insidioasă detractare a operei lui Eminescu...”. Am picat cu brio examenul încă de la proba scrisă. Eram devastat. Ca să nu mă ia la armată toamna am dat examen la filologia din Oradea, la Institutul Pedagogic, unde preda însă o mare parte dintre universitarii clujeni, convinși fiind că după anul întâi o să pot să mă întorc, prin transfer, înapoi, la Cluj. Dar acest transfer s-a dovedit imposibil în acele vremuri. Am avut destul de repede și o compensație surprinzătoare și generoasă la Oradea: revista *Familia*. Aici colaborau cam toți scriitorii, foști deținuți politici, ai *Cercului literar de la Sibiu*: Ștefan Aug. Doinaș, Ion Negoitescu, Nicolae Balotă, Ovidiu Cotruș, Radu Enescu, cărora li se adăuga criticul literar și poetul Gheorghe Grigurcu. Aveam și colegi literați: cei doi frați, Ileana și Ion Zubașcu, Octavian Doclin, Alexandru Balog, Marin Chelu. Mă împrietenisem și cu Adrian Pinteă, viitorul mare actor, care scria și el poezie. Deci, finalmente, n-a fost chiar așa de rău la Oradea. Dimpotrivă.

G.D.: *Era o perioadă dificilă pentru un poet tânăr care nu a debutat încă editorial. Principalele reviste literare ale momentului filtrau la greu numele. Și din teamă, să nu fie cumva sub el, sub nume, un autor în dizgrație politică, și din lipsa de gust și deschidere a unor redactori de veghe mai degrabă politică decât estetică. Cum te-ai descurcat atunci? Ai spart zidul cenzurii pe față sau camuflat?*

V.D.: Între 1967, anul debutului meu în *Steaua*, și cel editorial au trecut zece ani grei. Nu scriam deloc „pe linie”. Nici nu păream ușor de adus pe ea. Așa că cele mai multe reviste mă refuzau, desigur, politicos. Adică lăudându-mă așa, pe șoptite: ești bun domle, dar acum nu merge. Să treacă evenimentele de „omagii”, îmi trăgea cu ochiul redactorul. Numai că ele, „omagiile”, aveau un ritm cadențat de metronom și parcă tot mai precipitat.

G.D.: *Cum ai debutat, atunci, editorial? În 1977, când apar *Privești*?*

V.D.: Da, eram la zece ani după debutul în revistă și după colaborări dificile la unele dintre revistele momentului: *Familia*, *Steaua*, *Vatra*, *Tribuna*, *Amfiteatru*, *Transilvania*. Mai ales *Orizont*, după ce m-am mutat, prin căsătorie, la Arad. Dar aici viața literară era nulă: fără revistă de cultură, fără editură, fără universitate. Aradul era vestit doar prin UTA. Nu mă refer, firește, la uzina textilă, ci la campioana țării la fotbal. Există un cenaclu literar provincial dacă îl comparăm cu cele prin care trecusem deja eu, în Cluj și Oradea. Partidul inventase o metodă de a ține în friu și literatura, filtrând-o politic. A început cu organizarea așa-ziselor concursuri de debut în volum ale editurilor. Se adunau la un singur an editorial zeci, dacă nu sute de manuscrise. Cîteva onorabile. Și mai puține, două-trei chiar bune. Am participat, fără să-mi fac iluzii – nu scriam pe linie și nici nu aveam de gând, chiar dacă nu mi-ar fi apărut în vecii-vecilor nicio carte, la primul concurs al editurii „Facla” din Timișoara. Am avut un dublu noroc: în juriu a fost numit proaspărul traducător al lui J. D. Salinger, cu cele *Nouă povestiri*, Marcel Pop Corniș, și un redactor de carte admirabil, Ion Anghel. Aceștia s-au bătut cu cenzura pentru premiera și publicarea cărții mele, *Privești*. Și au reușit. Îmi amintesc că Marcel Pop Corniș i-a făcut cronică literară în *Orizont* după șpalturi, înainte deci de apariție, care era gata-gata să nu se mai întîmple. Nu m-am gândit niciodată din ce generație fac parte, din ce promoție, din ce grup, grupuscul, val sau trend. Am vrut să scriu inconfundabil după criteriul meu estetic. Atît.

G.D.: *Este poezia pentru tine un „modus vivendi”?*

V.D.: A devenit. Cred că de mai multe ori m-a salvat, la propriu, de la moarte. Mai ales în desele crize de depresie cruntă de dinainte de 1989. Cînd ajunsesem să cred că nu mai am pentru ce să trăiesc dacă mi se ordonă, pînă în detaliu, viața și intimitatea (exemplu: să fac sau nu copii), orice, cum și de ce. După 1989, cînd am fondat *Arca* poezia a fost cel mai prețios argument pentru mine de viață și în viață. Chiar dacă nu se vede, așa a rămas și astăzi.

G.D.: *Ce crezi că a făcut lumea literară de acum să fie atît de divizată?*

V.D.: Paradoxal: libertatea cîștigată în decembrie 1989. Pînă atunci eram solidari în aceeași pușcărie cît țara. O solidaritate tăcută, umilă. După 1989 a început o competiție a valorii: o ai sau nu o ai. Iar dacă o ai, vrei să o omologhezi social, dincolo de literatură: în ierarhii sociale. Vrei să fii președinte de filială în Uniunea Scriitorilor, președinte de Uniune, să ai cronici necondiționat pozitive peste tot, să scrie musai Manolescu despre tine, fie în *România literară*, fie în *Istoria critică*. Dacă nu o face, jos cu el, nu doar că nu îl mai aleg, că nu mai am răbdare, ci vreau să-i fie retrase și cele deja alese. E o nebulie, o isterie de grup, ignobilă. Scrisul este o vocație a singurătății pe care autorul o ridică la rang de rațiune ultimă de a se salva de ghilotina limitei sale de orice fel: existențiale, biologice, de limbă, de timp istoric. Scrisul e o năclă cu care urcăm la ceruri.

G.D.: *Ce înseamnă pentru tine Premiul Național Mihai Eminescu – Opera Omnia?*

V.D.: În istoria emoțiilor mele, și bune, și mai puțin bune, de care n-am fost ferit, cred că aceasta este emoția cea mai intensă. Cum s-ar putea altfel? Mai întâi fiindcă acest premiu atât de râvnit de orice poet român în viață poartă patronimul lui Mihai Eminescu. În cultura română, una prin excelență literaturo-centristă, asta înseamnă vârful alpin cel mai greu de atins. Apoi, în al doilea rând, el îl plasează pe fericitul câștigător într-o suită de poeți de mare valoare a literaturii române postdecembriste. I-aș numi *stele fixe* în materie. Sper să nu sune prea bombastic. Și totuși, a fi alături de Ștefan Aug. Doinaș (*nota bene*, un arădean nativ), de Mihai Ursachi cu poezia sa magică, de Mircea Dinescu, de Angela Marinescu – e o onoare infinită. Apoi, el, câștigătorul Premiului, este ales dintr-o listă de 12 nominalizați de către cei mai activi și exigenți critici literari de astăzi, din toate zonele țării. Diferența valorică dintre ei este imponderabilă, niciodată dovedită matematic.

Vasile DAN

Azi va veni mâine

Azi va veni mâine
azi am scos capul afară pe fereastră
azi am desenat un corp gol
muzica venea ca întotdeauna de pretutindeni
nu o puteai opri
acea inserare pe nepregătite
ochii larg deschiși
toată viața am știut cum te cheamă
tocmai acum am uitat.

Bătrînul din Wuhan

Trăia în vremea aceea singur
un bătrîn nonagenar în Wuhan.
Nu-și mai dorea nimic.
Ceru doar atît
să coboare așa cu patul
și să contemple atent
pentru ultima dată
Soarele Imperial la apus.

În locul lui un altul
– cum seamănă ei între ei –
putea fi de-acum vindecat.

Cărarea care se bifurcă

Suntem mult mai mulți decît suntem
strigă singur cuc
ceva totuși aici se adună pe nesimțite
ceva nu se lasă niciodată numărat
ceva cade nu se lasă cântărit
nu nu suntem singuri
și ce dacă se înserează
devreme întorcem doar capul

Oricare dintre cei 12 nominalizați putea fi în locul meu. O spun cu toată sinceritatea și convingerea, vă asigur. În fine, nu mai puțin important pentru mine este împrejurarea că reprezintă o zonă a literaturii române, cea a Cîmpiei de Vest, primul topos literar în România, *Pusta*, introdus de Ioan Slavici în *Moara cu noroc*, *Mara*, *Pădureanca*. Așadar, o zonă de pionierat literar. E o coincidență sau nu, Slavici a fost unul dintre cei mai mari și consecvenți prieteni ai lui Eminescu. Atît în Imperiul Austro-Ungar, în special în anii de studenție de la Viena, cît și în casa sa, a lui Slavici, de la București, unde Eminescu avea domiciliul. Acest topos literar, *Pusta*, și această literatură de vest a fost decenii la rînd – mai ales după al Doilea Război Mondial – marginalizate. Obținerea premiului de către un autor care trăiește și scrie aici, în Arad, e, după părerea mea, și un semn, binemeritat, de recuperare culturală.

G.D.: *Felicitări și îți mulțumesc!*

pe cărarea care se bifurcă
în spatele nostru.

în care frigul scrie Ești ca o țară singur
Ești
ca o țară în care frigul scrie singur
pe o hîrtie cît vezi cu ochii
dumnezeu e frigul
care desenează nimicul ce te orbește
o caligrafie a neantului
alb peste alb carevasăzică
o umbră albă se lasă deasupra noastră
întunecații ce dorm în aisberguri de carne
cu miinile goale afundate în mînuși
de piele.

Există viață și după

Există viață și după îi șoptește fetița de nouă ani
bunicului său ce pășea tot mai ușor
un balon de oxigen se ridică deodată
ca un zepelin subțire la pas abia atingând pămîntul
un fir de iarbă îi scapă din buze
precum o țigară umedă verde
un fir de ață albă baston de care se ține bine
legat ca de o umbrelă transparentă smulsă
brusc în sus de vînt
cerul e plin de baloane colorate azi exclamă fetița
de nouă ani ce zi de sărbătoare ce zi
universală e vârsta treia.

Grecia

De ce nu m-am dus niciodată în Grecia?
În fond e prima țară pe care am cunoscut-o
mai bine.
În ea toate erau la locul lor.
Poeții în infern

---

firește din dragoste.
Socrate în fața bărbatilor Atenei
care oricît se munceau ei
nu-i puteau face nimic.
Platon în peștera cu umbre
ale ideilor
Diogene Cinicul într-un butoi
atît de confortabil
singur.

În fond asta cred că s-a întîmplat
n-am vrut de fapt altă Grece.

Mierla neagră

(aprilie, 2020)

Am tuns scurt pînă la pămînt iarba
în curtea mea interioară.
Curtea mea interioară am uitat să vă spun
nu mai există
decît în memoria mea.

Am ascultat mierla neagră
cum cîntă.
Singură ea și-a făcut cuib
în curtea mea.
Mierla neagră nu mai există
am uitat să vă spun
decît în memoria mea.

Curtea mea interioară nu are de fapt
decît cîțiva pași și aceia
mărunți pe care cineva îi numără cu grijă.
Înapoi unul în plus.

Cu ochiul liber

Pe câmpul de bătălie al limbii
cea veche se vede cu ochiul liber cum seacă încet
o mlaștină vîscoasă din care se ridică ici-colo
miraculos cîte un nufăr
un adjectiv solitar orfan de substantiv
ca în Nichita Stănescu
cel care-a luat cu el acasă
româna cultivînd-o singur
cu sîrg în grădina
cît micul său apartament
din Piața Amzei
acum o lasă postum în cîte un bacalaureat
prin tinerele profesoare navetiste
care o cern apoi harnic prin sita deasă
veche a morfologiei, sintaxei
și ortografiei noi
în care au turnat-o inginerii
Academiei române
postdecembriste.

Poemul ales

Sînt tatuat cu poemul ales.
Negru pe roșu.
Negru pe alb
Negru pe galben.
Dimineața ridică ceața.
Literale de pe o scriere cu cerneală simpatică.
Arbori în flăcări torțe dulci
de salcîm.
Pe picioare pămîntul pe care l-ai bătătorit
descuț și liber.
Cealaltă față a ta ai întors-o degeaba.
Degetele au căzut singure fără soț.

Apa neîncepută

Poemul de încheiere începe chiar de aici
din punctual final
din care întoarcerea nu mai există știi
e ca la malul unei ape noi
care-ți apare deodată drept în față
inexistentă pe orice hartă a lumii
oricît ai căuta-o
o apă neîncepută cum se zice.

Ea scaldă malul fărîmicios de nisip roșu uscat
ca de sînge uscat la soare pe atît amar de drum
pe care ard încă tălpile celor descuți
descuți așa cum se naște
dintotdeauna oricine.

Tot pe el, pe acel drum
croit de el însuși
scade, clipă de clipă, pas cu pas
oricine
scufundîndu-se încet în depărare
aspirat de un vacuum de crepusculul
aprins ori de un nisip mișcător.

Ultimul cititor

Eram ultimul cititor din univers.
Tocmai citeam ultimul poem din univers.
Unul scris întotdeauna cu o cerneală simpatică.
Vîntul grăbit anunța întunericul
din patru părți.
Suflă într-o stea căzătoare.
Noi însă dormeam buștean
încă în așteptare
ca într-un uter.

Avanpremieră editorială

Theodor Damian

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU THEODOR DAMIAN

Gellu Dorian: *Declanșarea pandemiei de Coronavirus te-a prins în Germania anul trecut. Câte luni ai stat acolo în această stare de... asediu?*

Theodor Damian: Am plecat din New York anul trecut pe 2 martie, cu vreo săptămână înainte ca pandemia să devină panică generală și să se instaleze toate restricțiile pe care le știm. Potrivit programului meu anual de primăvară privind călătoria peste ocean, intenția a fost să vin în Germania unde rămân câteva zile pentru ca apoi să plec cu mașina, fie singur, fie cu Claudia, spre România, unde rămân cam două săptămâni după care revin pentru încă vreo câteva zile la München înainte de reîntoarcerea la New York. Potrivit planului am stat la München câteva zile și (aici încă nu începuse panica așa ca la New York, orașul care a fost epicentrul pandemiei pentru câteva luni, vorbind de America) pe 11 martie am plecat cu mașina spre țară. Am trecut normal prin toate punctele de frontieră dintre Germania, Austria și Ungaria. Seara, ajuns lângă Budapesta am tras la un hotel. Acolo am aflat de panica ce cuprinsese Europa. Situația s-a schimbat radical peste zi. Mesajele telefonice și pe alte platforme electronice pe telefonul meu curgeau flux de la Claudia de la München și de la sora mea Artemiza din Botoșani: Nu mai pleca! Nu mai veni! Am intrat și eu pe buletinele de știri din România și am aflat despre cozile de kilometri la frontierele Ungariei cu România, formate în special din mii de români care veneau din Italia (care fusese atunci țara cea mai afectată de pandemie din Europa). S-a instituit pe loc carantina de 14 zile și nu se știa dacă o faci prin

vreun spital, hotel sau hangar improvizat în zona frontierei sau dacă te lasă să ajungi acasă să stai acolo. Oricum, am dormit noaptea aceea la acel hotel și a doua zi m-am întors la München. La retur trecerea frontierelor a durat mult mai mult, așteptând la cozi unde fiecare șofer era întrebat de unde vine, unde merge, cât a stat unde a stat etc. Și așa am rămas la München timp de cinci luni, până la 31 iulie când am putut reveni la New York, deși ca cetățean american puteam reveni și mai devreme. Nu am avut însă de ce pentru că la facultate cursurile s-au mutat toate online, apoi ale mele au fost suspendate iar biserica episcopaliană unde ne ținem slujbele a fost închisă total.

G.D.: *Nu se putea să stai doar așa, în așteptarea intrării în New York. Ce-ai făcut?*

T.D.: Sejurul la München mi-a priit. Am făcut două numere ale revistei *Lumină Lină*, pe ianuarie-martie și pe aprilie-iunie. Se putea ieși din casă, la cumpărături în special, evident cu mască și distanță. Plimbări, multe cu bicicleta cu Claudia prin împrejurimi, prin câmpuri și sate. Am făcut și niște deplasări cu mașina la Nürnberg, Landsberg, Fürstenfeldbruck, la niște lacuri. Dar în special în toată luna mai am mers aproape în fiecare zi la o mănăstire augustiniană nu departe de unde stăm noi, Maria Eich, adică Maria din stejar (într-un stejar acolo, cu secole în urmă s-ar fi arătat Sf. Fecioară Maria) unde seara, în aer liber, în prezența multor credincioși așezați pe bănci (când ploua, în biserică, cu distanță desigur) se săvârșea o slujbă de 30-40 minute de către călugării de acolo. Luna mai, vreme frumoasă,

copacii înverziți, totul plin de flori, mănăstire – loc sfânt, liniștea pustiei interioare, rugăciunea ce te plasează „singur în fața lui Dumnezeu“, condiții ideale de introspecție, meditație, inspirație. Așa au apărut *Poe-mele de la Maria Eich*.

G.D.: *Deci ai scris și o carte de poeme. Ce marchezi în evoluția poeziei tale prin această carte?*

T.D.: Mi-e greu să vorbesc despre evoluție. Asta o vor face criticii literari. Dacă ar fi să analizez fazele creației ar trebui să compar cel puțin ultimul volum de poezii *Perihoreze* cu acesta. Probabil că dacă aș face-o aș constata o adâncire a propriilor mele teme predilecte din ultimii ani: pustia, arderea, peștera, Maria Egipteană.

G.D.: *Când o să apară și unde?*

T.D.: Volumul va apărea vara asta iar în privința editurii încă nu am decis. Am mulți prieteni la multe edituri unde mi-am publicat cărțile precedente. Volumul este în curs de traducere în limba germană, traducere pe care o face cu admirabilă dedicație scriitorul Christian W. Schenk din Germania. El va publica traducerea germană în editura Dionysos pe care o conduce.

G.D.: *Iar revii în Botoșani după o perioadă mai lungă? Ai vreă intenție să revii definitiv în țară, acasă?*

T.D.: În afară de anul trecut când nu am putut veni în țară din cauza pandemiei, în anii din urmă am venit aproape anual de două ori. Eu la New York, cu biserica, Cenaclul literar și revistele am creat România mică. Am ieșit la pensie de la facultate ca să pot sta mai mult în Europa (Germania și România) atunci când vin. Când voi ieși la pensie și de la parohie probabil că îmi voi împărți timpul între New York, România și Germania.

G.D.: *Ce poeme din noua ta carte ne oferi?*

T.D.: Iată aici un grupaj care evocă atmosfera descrisă mai sus și sper ca poemele să-l introducă pe cititor, cătuși de puțin, în această atmosferă.

Theodor DAMIAN

Maria Eich

Lumânările ard
pentru vii și pentru morți
călugărul ne-a spus
nu le mai puneți în sfeșnice separate
căci n-ai cum să știi
câți vii sunt morți
și câți morți sunt vii
Cum flacăra lor arde timpul
n-am știut
timpul ca apa
ni s-a spus
apa H₂O
timpul
două unități sacru
una profan
ca în clipa marelui început
Ce-a fost înainte

nu știm
că n-am fost acolo
putem afla
doar din profețiile
celor tăiați cu fierăstrăul
sau trecuți
prin ascuțișul sabiei
Cum poți mărturisi
ceea ce n-ai văzut
se vor întreba unii
dar aceștia nu au auzit
de vederea în duh
despre asta povestesc clopotele
de la Maria Eich
trase de un călugăr rămas aici
de pe vremea
Fericitului Augustin
cel care l-a cunoscut
în duh
pe Pascal
convertit în botezul de foc
și care murea strigând
Amin, amin, amin

Van Gogh (I)

Printre stejarii Mariei
curg apele
care-ți inundă privirea
nu mai știi dacă ochiul tău
plouă
sau plânge
ploaia vine de sus
plânsul de jos
ca fulgerul care pornește
de la răsărit
și merge-n apus
așa arzi
Și plânsul
are fulgerul lui
ca orice apă
și mai ales aceea
în care vrei să te scalzi
Nu mai știi
dacă ochiul tău plouă
sau plânge
îl înțelegi pe Van Gogh
când striga
câtă lumină
suferința
strânge

Refugiu

Ne ascundem în viață
ca iubirea în început

ca timpul în clipă
fecundând veșnicia
ca necunoscutul în cunoscut
Nici n-am observat
că moartea
s-a refugiat într-o zbatere
de aripă
tăind deșertul să prindă
Steaua Egiptului
pe Maria
Ieșirea din viață
ca intrarea-n iubire
ne găsim locul
ca litera reasezată-n cuvânt
bătând la poarta inimii noastre
iară și iară
așa cum bat clopotele
la Maria Eich
pentru slujba de seară

Maria cea din stejar

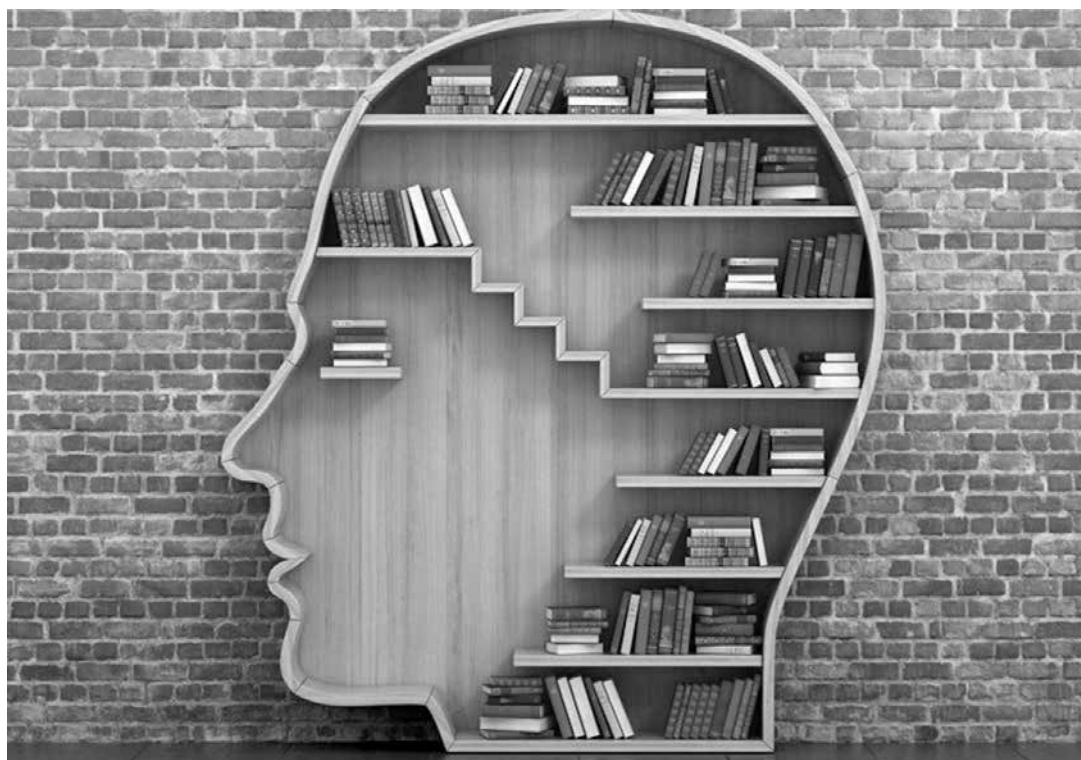
Plouă cu soare
Măine-i sărbătoare
așa cântam
când eram mici
toată copilăria a fost
o sărbătoare
ca atunci când moartea trece
peste lumea aceasta
și promite
că pe aici nu se moare
Pe atunci
lumea mea era un altar

mama se ruga pentru mine
în acatiste
Bucură-te cea plină de har
așa cum cântă acum
în clopotele de la Maria Eich
Maria cea din stejar

Frumusețea Mariei

Se dedică Mariei Egipteanca

Frumusețea va salva lumea
nu pentru că e frumusețe
ci pentru că este amnarul
care aprinde iubirea
dar și pentru focul ce iese
din mijloc
și arde
și crește
și arde
până ce în ultima rădăcină
se purifică firea
Orice frumusețe
arde și crește
dacă nu știi să te porți
te prinde
și te strânge
ca-n clește
Frumusețea Mariei
cea care se măsoară
cu singura măsură posibilă
cea a pustiei

„Noi suntem aceia care atunci aveam la îndemână, ca armă, doar microfonul“

FLORENTINA TONIȚĂ ÎN DIALOG CU MIRCEA CARP

„Aici Mircea Carp, să auzim numai de bine!“. Vocea celebră de la Vocea Americii sau Europa Liberă.

Mircea Carp este cetățean român și american, iar viața și-a consumat-o fără limite. Astăzi trăiește în Germania, la Munchen, și – la cei 98 de ani împliniți la sfârșit de ianuarie – rămâne conectat la viață, la frumusețile ei, la fiecare colțișor de lume din care păstrează amintiri.

Un spirit viu, într-o minte de aristocrat, Mircea Carp dovedește și astăzi o rigurozitate mentală, o disciplină a profesiei greu de atins și, mai ales, greu de înțeles în zilele noastre. I se spune, de altfel, decanul de vârstă al jurnalismului românesc de calitate.

Fiul ofițerului de cavalerie Constantin Carp și al Ecaterinei, descendentă din familia lui Lascăr Catargi (prim-ministru al României în patru rânduri), nepot al lui Garabet Ibrăileanu, a cărui bibliotecă a epuizat-o în vremea liceului, Mircea Carp s-a născut la Gherla și a copilărit la Botoșani, apoi a urmat Liceul Militar la Iași și la Mănăstirea Dealu din Târgoviște, mai târziu devenind ofițer. A luptat în Al Doilea Război Mondial, însă în 1946, din motive politice, este exclus din Armata Română, iar în 1947 ajunge în închisoare.

În ianuarie 1948, deși în domiciliu forțat, reușește să fugă din țară. Ajunge în Austria, apoi, în 1951, în Statele Unite ale Americii. Aici va activa la postul de radio Vocea Americii. Este mai întâi crainic, apoi redactor și șef al secției române. Revine în Europa 22 de ani mai târziu, iar până în anul 1995 activează la Europa Liberă, ca director-asistent.

„Botoșaniul cel vechi era în vremea aceea un oraș al culturii“

Florentina Toniță: *Domnule Mircea Carp, ne-ați obișnuit ani la rând, la Europa Liberă, „să auzim numai de bine“, chiar dacă nu întotdeauna vestile din țară erau încurajatoare. De Botoșanii copilăriei dvs. ați rămas, se pare, iremediabil îndrăgostit. Știm că ați revenit la Botoșani și după ce părinții au părăsit nordul Moldovei.*

Mircea Carp: Odată, întors de pe front, în primăvara anului 1943, în loc să-mi continui drumul și să mă duc la București, unde mă aștepta mama, mă cuprinsese dorul

de Medelenii copilăriei mele – Botoșani, așa că am hotărât să mă duc acolo să-mi revăd prietenii și locurile dragi ale copilăriei. Ajuns la Botoșani, m-am urcat într-o trăsură condusă de un bătrân evreu, pe care l-am rugat să mă ducă pe strada Agafton, la Conu Vasile Pilat. Birjarul mi-a răspuns că se vede că nu am mai fost pe acolo demult, că strada Agafton nu mai este așa cum a fost, că

lucrurile s-au schimbat și că familia Pilat nu mai locuia acolo, ci în altă parte a orașului, unde de altfel m-a și condus. I-am găsit pe cei trei Pilați, conu` Vasiliică, duduia Elena și pe Liuca. Am dat buzna peste ei, dar toți s-au bucurat mult să mă revadă. Am rămas acolo două zile, bucurându-ne cu depănarea amintirilor noastre și mai ales de cele cu Liuca, de aventurile noastre „tarzaniene“, de orele de joacă la familia Ranet, desigur cu Măriuca, sau cele din grădina minunată a conului Blebea.

F.T.: *Ați avut aici, la Botoșani, și un prieten cu care mai târziu, în viață, de multe ori v-ați intersectat: Adrian Marino.*

M.C.: Împreună cu Liuca, noi am petrecut multe vacanțe de vară împreună la Botoșani, iar mai târziu și cu verișorii ei, Adrian și Dan Marino. Familia Marino locuia la Iași, avea oarecare probleme de a-și stăpâni năstrușnicii fii. Pentru a-i liniști pe cei doi frați zburdalnici de felul lor, și care nu se înțelegeau deloc între ei, familia îi trimitea cu rândul sau pe amândoi la duduia Elena Pilat, la „Botșeni“. Duduia Elena știa cum să-i strunească, dar în același timp îi făcea plăcere să-i aibă în casă alături de Liuca. Casa lor era o casă mare și frumoasă, elegant aranjată cu o grădină superbă, adevărat parc, împodobită de la poartă până la intrare cu alei de trandafiri înalți și parfumați, pe care noi, copiii, îi admiram de fiecare dată când treceam printre ei, dar ne bucuram și de acei trandafiri speciali, mai ascunși de ochii noștri, din care duduia Elena făcea dulceața pe care o gustam cu mare plăcere. Când am mai crescut și apoi, în anii petrecuți des împreună, s-a cimentat între noi o prietenie de lungă durată, mai ales între mine și Adrian (care era de vârsta mea), dar care s-a transformat în cele din urmă în cea mai mare dezamăgire a vieții mele, neiertându-i nicio dată faptul că s-a înrolat mișelește în slujba celor care

trădau exilul românesc, trădând înseși sentimentele mele și ale familiei mele. După cum se știe, e bine să nu spui niciodată „niciodată” și mai ales să nu scrii niciodată „niciodată! Așa cum am aflat din informații ulterioare, și așa cum am spus chiar în interviurile pe care le-am dat eu mai târziu, mi-am revizuit, în parte, reacția mea.

F.T.: *Cum erau Botoșanii din punct de vedere cultural?*

M.C.: Botoșaniul cel vechi era în vremea aceea un oraș al culturii. Avea școli primare precum aceea la care am învățat eu (Școala numărul 4) cu neîntrecutul „dom” învățător Manoliu, licee precum liceul A.T. Laurian, dar și un Teatru în piața principală a orașului, mai mic decât cel de la Iași, dar frumos, și cu o istorie pe care am aflat-o în timpul revenirilor mele la Botoșani, și acesta este doar un aspect despre Botoșaniul cultural. Nume celebre atestă acest lucru, iar legat de teatru am aflat că pe la 1848 boieri și cucoane din Botoșani jucau teatru în scopuri filantropice, iar sumele erau în folosit pentru a ajuta săracii, iar în 1858, un număr de 70 de boieri și negustori au adresat Ministerului de Interne o petiție prin care cereau „înființarea și statornicirea unui teatru la Botoșani”. Cât despre piesa „Fântâna Blanduziei” (printre primele piese dramatice în limba română) prezentată în 1885 de Teatrul Național din București, la Botoșani cu participarea marilor actori Aristizza Romanescu și Constantin Nottara, Veronica Micle scria „în Botoșani entuziasmul și ovațiile nu au lipsit”. Mai amintesc că au trecut pe acolo Agatha Bârsescu și Constantin Tănase. Iar de-a lungul anilor încă mulți alți actori importanți. Teatrele mari veneau vara în turneu la Botoșani și printre ele se afla și Teatrul „Comedia” al marelui Constantin Tănase. Desigur, când eram copil, eu nu am participat la aceste spectacole, dar părinții mei îmi povesteau despre acestea. „Venirea lui era un eveniment deosebit la Botoșani, atât prin spectacolele pe care le dădea, cât și prin participarea întregului ansamblu – nu numai a actorilor, dar și a celor mai tinere dansatoare. Mi-au povestit părinții un eveniment deosebit de amuzant: la o petrecere la care a participat tot ansamblul lui Tănase, la restaurantul principal din Botoșani, s-a deschis ușa cea mare și a intrat în local căpitanul Chirculescu pe calul lui alb, moment în care, cu o inspirație de moment, marele Tănase a început să cânte: „La calul bălan, la calul bălan, cu șaua-i verde...”. Cântecul a făcut ocolul României de atunci și a fost cântat în tot felul de localuri și la diferite petreceri; a fost chiar numele unui spectacol dat de Constantin Tănase la Teatrul „Cărăbuș” din București” (fragment din cartea

**Cu nelipsiții mei prieteni de joacă
Liuca (Pilat) și Dănică (Marino)**

mea – „Aici Mircea Carp, să auzim numai de bine”, editura Polirom 2012).

F.T.: *Constantin Tănase avea să devină curând un personaj incomod pentru comuniști. L-ați văzut vreodată pe scenă, la Botoșani sau în altă parte?*

M.C.: Chiar dacă atunci eram copil și nu am fost la spectacole, am avut ocazia să văd ansamblul marelui Tănase mai târziu, la București. Dar atunci lipsea marele comediant, care fusese arestat deoarece își permisesese să caricaturizeze momente legate de prezența unor puteri străine în România în timpul războiului. Versurile care au dus la arestarea lui au fost „Rău a fost cu „was ist das” / Da-i mai rău cu „dava! ceas”. Multe din cupletele sale de mare succes au fost scrise de un botoșănean, Ion Pribeagu, pseudonimul literar al lui Isac Lazarovici. Nici Securitatea nu a putut să-l țină departe pe marele Tănase de public, eliberându-l destul de repede, iar reparația sa la teatrul său „Cărăbuș” a avut un foarte mare succes. Din cauza nasului său mare, unul dintre momentele amuzante de la începutul spectacolelor era că „apărea un nas și apoi... Tănase, la un sfert de ceas”.

**„Strict informativ,
obiectiv, precis,
concis, nepolitizat,
nepropagandistic,
combatant, critic”**

F.T.: *Jurnalismul. Astăzi i-am spune derapaj sau formă fără fond, atunci când dezbaterea lasă în urmă subiectul și devine o simplă și marginală (sau „gălăgioasă”) sfadă între interlocutori. Dacă ne-ați preda astăzi, domnule Carp, principiile jurnalismului de la Europa Liberă, care ar fi liniile/ideile care v-au format ca om de presă și care astăzi lipsesc cu desăvârșire?*

M.C.: Jurnalismul de la Radio Europa Liberă a fost și cred că va rămâne fidel principiilor de toleranță și democrație, corectitudine, dar nu neutralitate; echilibru, dar nu indiferență, așa cum am mai spus-o cu ocazia relansării digitale a Radioului Europei Libere în 2019. Respectate și ascultate în anii comunismului cu frică, sub pernă, pe ascuns cu urechea lipită de aparat cu interes și emoție, cu bruiaj, uneori „hârâit”, cu întreruperi mai scurte sau mai lungi, Radio Europa Liberă și Vocea Americii (amintesc aici și de Vocea Americii datorită faptului că acolo mi-am făcut un timp ucenicia) au jucat un rol pozitiv și au constituit o prezență radiofonică anticomunistă înainte de 1989. După 1989, Radio Europa Liberă a continuat în forme moderne adaptate epocii tehnologiei digitale și internetului, cu multă credibilitate și cu o comunicare mult mai ușoară și liberă în sfârșit pentru cei ce acum ascultă, citesc, comentează sau scriu postului.

S-au adus împreună textele vechi, arhivele vechi, cu fotografii vechi și noi, cu video-uri, podcasturi, blog-uri etc., totul contribuie foarte bine devenind exemple și mijloace de învățare pentru generațiile noi și desigur pentru a aminti epoca de cenzură, de nedorit a se repeta vreodată. Nu pot să spun că liniile care ne-au format (unii aveau mai mult talent, alții mai puțin – pentru noi toți de acolo a fost o formare continuă și permanentă la locul de muncă) lipseau cu desăvârșire, dar ce pot eu să spun sigur este că jurnalismul de atunci era un jurnalism american și occidental, ceea ce însemna: strict informativ, obiectiv, precis, concis, nepolitizat, nepropagandistic, combatant, critic, clar. Eu comentam politica

externă, aveam programe, aveam un sistem al meu, că de la începutul programului găseam câte o frază de politică externă din România pe care să o transmit ca un fel de deschidere de program și puteam să îmi spun părerea mea despre acea situație, lucru care a prins bine la conducerea americană, astfel putând să împac și capra și varza. La Vocea Americii trebuia să ținem seama în anumite prezentări și de politica Statelor Unite. La Europa Liberă prezentam situația așa cum era, de la început până la sfârșit, Europa Liberă era independentă, autonomă. Vă las pe dvs., dragii mei ascultători sau cititori, să reflectați și alegeți ce prisosește sau ce lipsește jurnalismului de azi. În plus, aș vrea să adaug că jurnalistul de la aceste posturi nu făcea un jurnalism beletristic sau chiar teatral, cum se observă adesea în ziua de azi. Între latura umană și cea ideologică se păstra un echilibru pentru a menține conștiința liberă și lucidă. Dezbateră însemna pentru noi informare, cunoaștere, corectitudine, respect, educație și bun simț. Sfada, cum spuneți dvs., de fapt dezbateră, însemna argumentare corectă, lucidă, clară, la subiect, echilibru, referiri stricte la fondul problemei discutate, comunicare cu un vocabular corect, pe înțelesul tuturor. Picătura minusculă de umor pe ici, pe colo, trebuia să înlăture încrâncenarea interlocutorilor/lui și câteodată chiar pe aceea a prezentatorului.

F.T.: *Domnule Mircea Carp, cu voia dvs. aducem în mijlocul dialogului nostru câteva fragmente din vechi mărturisiri. De pildă, cum era secția română a Europei Libere de la New York prin anii '50, extras din interviul acordat în 14 iulie 2020 Ilenei Ghiurchescu: "...anumite programe, ca Revista presei sau comentarii și altele trebuia să le înregistrăm pe discuri. Acestea nu se citeau live pentru ca să nu se facă greșeli, ca să fie ușor de corectat (...), dar marea tragedie era că trebuia să repeți de atâtea ori ce aveai de citit, ca să nu faci greșeli de pe disc, fiindcă atunci trebuia*

închis discul și luat de la început". Povestiți, de asemenea, cum de la microfonul Radioului Europa Liberă au vorbit mulți, foarte mulți romani, „de la vlădică la opincă". Amintiți într-o altă convorbire pe Majestatea Sa Regele Mihai și membri ai familiei regale, oameni politici și de cultură, dar români aflați în exil: ministrul de externe Constantin Vișoianu, generalul Nicolae Rădescu – ultimul prim-ministru al unui guvern român liber înainte de instaurarea regi-

mului comunist din România, omul politic și diplomatul Gheorghe Gafencu, scriitorul Horia Vintilă, monseniorul Bârlea, matematicianul Constantin Corduneanu, savantul George Palade, soprana Viorica Cortez Guguianu, studenții revoluționari veniți special de la Timișoara în 1989. Amintiți deopotrivă pe

Noel Bernard, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, Neculai Constantin Munteanu și Emil Hurezeanu, Ioana Crișan, Ioana Bernard și Ion Ioanid. Mircea Vasiliu și Tomi Bărbulescu. Raluca Petrulian și Nestor Rateș. Pe cine mai adăugați astăzi acestei impresionante liste?

M.C.: Nu pot să nu îl pomenesc acum pe Cornel Chiriac, care culegea în timpul nopții, din localuri, cea mai bună muzică modernă cu care hrănea în emisiunea sa „Metronom“ sute de mii de tineri din România cu muzica interzisă de regimul comunist. Și, *last but not least*, amintesc pe regretatul Vlad Georgescu, a cărui moarte rămâne neelucidată până în ziua de azi, fără a uita însă pe niciunul dintre crainici, comentatori, colaboratori, personal tehnic cărora le aduc respectul și prețuirea mea. Noi, cei de la Europa Liberă și Vocea Americii, sperăm că ne-am făcut datoria cu mult simț patriotic, dacă acest cuvânt nu deranjează astăzi, și cu cele mai frumoase sentimente românești și de țară. Noi suntem aceia care atunci aveam la îndemână, ca armă, doar microfonul și rămânem o voce prețuită de unii, temută de alții, rămânem glasul care i-a încurajat pe români în acea perioadă. Astăzi, în era digitală, alături de microfon și de experiența noastră, aveți cele mai moderne mijloace de comunicare, democrație și libertate.

Mesajul colii albe de hârtie

F.T.: Jurnalismul înseamnă – mai ales la acest nivel și în astfel de timpuri ale istoriei – și momente unice, dintre acelea care se lipsesc de inimă și nu se mai desprind niciodată. Ați avut parte, desigur, și de astfel de întâmplări...

M.C.: Un gest memorabil și onorabil din trecut, pe care doresc să-l amintesc sau să-l reamintesc, este acela când a fost ales președinte David Dwight Eisenhower (președinte al Statelor Unite ale Americii, nota mea, F.T.), în 1953, noi am avut impresia că eliberarea țărilor

est-europene bate la ușă, dar cum lucrurile s-au desfășurat altfel, eu și un grup de colegi jurnaliști de la secțiile est-europene ale Europei Libere de la New York am adresat o scrisoare lui Eisenhower, de fapt o coală mare albă de hârtie semnată jos de câte un reprezentant de la fiecare din secție, care voia să însemne de fapt că oamenii din țările căzute sub regimul sovietic nu își puteau exprima părerea, dar că își exprimau speranța că se vor schimba lucrurile în politica Statelor Unite. Mesajul colii albe de hârtie a ajuns la destinație și a impresionat chiar și unele ziare americane, care au publicat-o pe prima pagină.

F.T.: *Și ne întoarcem la presa de azi...*

M.C.: Părerea mea, țin să subliniez, este că presa de astăzi, nu numai din România – deci de peste tot în lume – nu este atât de obiectivă pe cât ar trebui să fie. Sunt ziare, programe radio, emisiuni radio și TV etc., care uneori își fac faima din a prezenta articole, discuții politice, documentare, unde uneori comentatorii aduc în sprijinul informațiilor pe care le comunică (unui public mai mult sau mai puțin educat și cu așa-zii experți sau oameni politici și aceștia mai mult sau mai puțin culti, mai mult sau mai puțin documentați), prezentând cu precădere punctele de vedere ale realizatorilor. De multe ori mijloacele media, din dorința de a avea o audiență cât mai mare, denaturează o informație aducând oameni pe care realizatorul/realizatoarea emisiunii îi dorește prezenți, punând în plan inferior obiectivitatea și corectitudinea informației/subiectului sau chiar adevărata debateră de opinii. Bineînțeles, mă refer la acele cazuri pe care le consider regretabile. Așadar, prefer să auzim mai degrabă, pe toate canalele media, numai de bine!

„A fost un proces complex și de lungă durată de distrugere a Armatei”

F.T.: *Libertatea. Cum s-au schimbat de-a lungul timpului înțelesurile acestui cuvânt? Sau, mai exact, când anume s-au produs aceste răsturnări de sens? Ce însemna în anii 40-50 din secolul trecut libertatea?*

M.C.: Nu putem vorbi de libertate atunci când o țară – România – al cărei factor constituțional, regele, este șantajat sau supus șantajului, când ministrul de externe al țării ocupante, omul șefului de stat străin – Stalin – îi bate cu pumnul pe birou și ordonă ca până la o anumită oră să fie făcută formarea unui guvern nou, străin, guvernul comunist Petru Groza. Nu se poate vorbi de libertate atunci când o țară – România – este supusă unei comisii zisă „aliată”, dar în realitate, titlul comisiei este Comisia aliată (sovietică) de control. Nu putem vorbi de libertate într-o țară – România – în care instituțiile de stat sunt desființate sau subjugate ocupantului. De pildă, scurt timp după 1944, ierarhia militară tradițională de la noi a fost supusă cenzurii și aparatului de îndoctrinare comunistă. Mă refer aici la înființarea departamentului Direcția Superioară de Cultură, Educație și Propagandă -DSECP- în vederea democratizării armatei, mai târziu

transformată în Inspectoratul General al Armatei pentru Educație, Cultură și Propagandă -IGAEC- transformat și acesta în Direcția Superioară Politică a Armatei, în vederea pregătirii politico-ideologice a militarilor.

F.T.: *Vă propun să zăbovim mai mult aici. Să vorbim despre Onoare. Ca ofițer al Armatei Române, ca om de radio, ca român – astăzi – într-o țară europeană, cum ați defini onoarea și, mai ales, la ce duce lipsa ei? Ați văzut oameni care au preferat să se prăbușească decât să renunțe la onoare?*

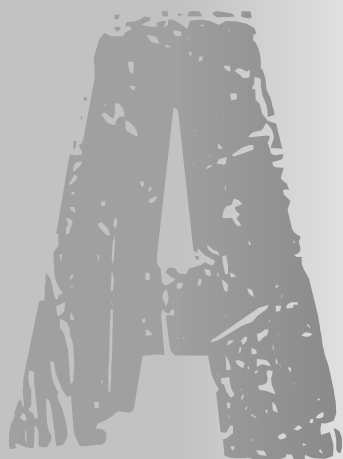
M.C.: Armata, 9.000 de ofițeri, au fost dați afară, epurați de la început: o serie de generali și colonei, mulți pentru că au luptat în războiul din Răsărit, mulți eroi de război. Apoi a avut loc deblocarea ofițerilor activi, din care marea majoritate veteranii de război care au luptat atât în Răsărit, cât și în Apus, și apoi trimiterea în lagăre a trupelor române luate prizoniere. A fost un proces complex și de lungă durată de distrugere a Armatei, pentru ușurarea instalării unui nou sistem, sistemul dictatorial comunist. Mai mult, au fost create structuri noi cu scop informativ, structuri de poliție politică, ce urmăreau cadrele militare și care strecurau în rândul acestora neîncrederea, suspiciunea, trădarea. Militarii epurați au fost înlocuiți cu indivizi analfabeți, dar cu „origine sănătoasă”, unii chiar făcuți generali, s-a renunțat la tradițiile militare, iar armata nouă, în care erau incluse cunoscuta divizie „Tudor Vladimirescu” – 1.500 de oameni, apoi „Horia, Cloșca și Crișan” care au fost aservite sistemului politic de tip sovietic. Militarii români din vechea armată au fost anchetați (sau unii nu), condamnați la pedepse grele, executați, unii aruncați în lagăre și foarte mulți au sfârșit în închisorile comuniste. Au fost înființate „tribunalele poporului”, o nouă instanță de judecată care dădea sentințele conform ideologiei dictaturii comuniste.

F.T.: *Concret, cine au fost acești militari care au suferit pentru că își făceau datoria?*

M.C.: Constantin Pantazi (ministrul de Război), Dumitru Popescu (ministru de Interne), Constantin Vasiliu (comandantul Jandarmeriei), arestați în 23 august 1944, sau generali și alți ofițeri dintre cei 100.000 de militari români luați prizonieri și aruncați în lagăre și închisori. Printre ei sunt unii pe care i-am cunoscut sau sub comanda altora am luptat în Al Doilea Război Mondial, precum Radu Gheorghe, Traian Stănescu, Alexandru sau Radu Corne, Gheorghe Ciolaki, Aurel Aldea, Mihai Racoviță, Radu Roșculet, Radu Rosetti, Ion Negulescu, Constantin Carp, Dumitru Tudose, Constantin Trestioceanu, George Spulbatu, Tudor Greceanu, Horia Agari, contraamiralul Horia Măcellariu, generalul Gheorghe Avramescu (împușcat pe loc în 1945, fără proces, de către sovietici). Și lista continuă... Este rolul manualelor de istorie să-i menționeze pe acești martiri ca să nu fie uitați niciodată, este rolul mass-media de a difuza adevărul istoric, este rolul și datoria de onoare a fiecărui român de a cunoaște!

Va urma

Scriitorul – destin și opțiune –

Recuperarea memoriei, înainte de toate, dintr-o perioadă mai veche dar și mai nouă a existenței noastre, m-a determinat să întreprind acest demers. Scopul lui este, mai ales, unul de introspecție, de (re)descoperire, a acelor zone mai mult sau mai puțin cunoscute din biobibliografia unor scriitori contemporani... Cum scriitorii, oamenii de cultură în general, s-au dovedit a fi în toate timpurile avangarda prospectivă, credem că, în condițiile de astăzi, o mai bună înțelegere a fenomenului literar nu poate fi decât benefică...

1. Pentru un scriitor, destinul și opțiunea sunt dimensiuni existențiale fundamentale. Ce rol au jucat (joacă) acestea în viața dumneavoastră?

2. Istoria literaturii consemnează, uneori, arbitrar momentul debutului unui scriitor. Pentru dvs., când credeți că s-a produs (cu adevărat) acest eveniment? Vorbiți-ne câte ceva despre primele încercări literare.

3. Care a fost drumul până la prima carte?

4. Ce personalitate (personalități), grupare literară, prieteni, eveniment biografic etc., v-au influențat viața ca om și scriitor?

5. Raportul dintre conștiință, politică și gândirea liberă constituie o mare problemă a lumii contemporane. În aceste condiții, care este, după dvs., raportul dintre cetățean și scriitor, dintre scriitor și putere?

6. Literatura – la frontiera mileniului trei. Din această perspectivă cum apare, pentru dvs., literatura română contemporană?

7. Credeți că există un timp anume pentru creație sau este vorba despre un anumit „program” al scriitorului? La ce lucrați în prezent?... Pe când o nouă carte?

Facultativ:

7 + UNU. În contextul celor afirmate, pentru a avea un dialog mai direct cu cititorii noștri, selectați din opera dvs. un text care, în linii mari, generale, să vă reprezinte. Vă mulțumesc pentru înțelegere.

Anchetă realizată de Petruț PÂRVEȘCU

Simona Popescu

**Jocul Piticot, cochilia
Litteratus, îngerașul
literaturii...**

1. Pentru un scriitor, destinul și opțiunea sunt dimensiuni existențiale fundamentale. Ce rol au jucat (joacă) acestea în viața dumneavoastră?

Destinul? Se vede la urmă! Ar fi câteva lucruri despre care îmi vine să spun că se leagă în narațiunea (*work in progress*) „destinului” (pe care nu mi-l știu). Oarecum mai coerent totuși acum când, mergând înainte, privești și în oglinda retrovizoare. O narațiune cu personaje, întâmplări, întâlniri care-mi dau impresia, uneori, că mi-au fost pur și simplu puse în cale, ca niște daruri sau ca niște piedici, precum în jocul din copilărie, *Piticot*, când dădeai cu zarul și nu știai dacă urmează salturi înainte,

stagnări sau căderea în prăpastie (din care, acolo în joc, poți scăpa, ba chiar poți ajunge repede departe, până în chiar centrul lucrurilor, în căsuța lui Piticot). Cred mult în hazardul obiectiv (subiectiv!), în serendipitate, care survin interesant în viață sau în literatură. Îmi amintesc ce le spunea Nabokov studenților lui: că „adevărata textură e vieții, ca în literatură, e o problemă de inspirație și precizie”. „Textura” se creează zilnic, din cele mai mici detalii. Un destin, dacă e să mergem pe această fir epic/liric/dramatic, nu e doar o sumă de acțiuni, de decizii, de mutări ca pe o tablă de șah, ci o neîntreruptă (re)asamblare „haoscosmotică”, unde intră tot felul: de la repetiția previzibilă și necesară de zi cu zi, la... surpriza *efectului de fluture*, fenomen diurn sau care se poate petrece în existența noastră onirică – iar lucrurile se influențează reciproc, sînt în rezonanță. Și apare, uneori, ca o străfulgerare, certitudinea că totul se află în legătură cu totul. Aș fi fost alt om sau aș fi făcut altceva pe lume dacă: părinții mei ar fi fost alții – iar

aici aş putea să continui pe pagini întregi, pornind de la varii „biografeme“, multe circulând deja prin poeziile mele, prin *Exuvii*, eseuri, chiar și prin textele despre alții sau cărți viitoare. Am avut o copilărie bogată și serenă ca un apus, în ciuda lipsurilor de tot felul, în ciuda faptului că eram un copil cu multe neliniști. Am fost înconjurată de dragoste și mi s-a dat multă încredere în mine de mică. Încrederea s-a pierdut pe parcurs, dar asta e altă poveste. Ar trebui să vorbesc despre bunicii mei, despre vacanțele care și-au pus amprenta asupra a ceea ce aş putea numi *senzorium*-ul literaturii mele; despre copilăria împreună cu fratele meu mai mic și despre puzderia de prieteni cu care împărțeam timpul, mîncarea, fericirea, frica și jucăriile. Mergînd pe firul cronologic, vine la rînd secvența în care apar cei trei prieteni ai mei din liceu, trei băieți fără de care nu știu dacă aş fi luat-o ferm pe calea literaturii: Andrei (Bodiu), Marius (Oprea) și Caius (Dobrescu). Lor li se adaugă Sandu (Alexandru Mușina) și George (Gheorghe Crăciun). Am tot spus cît de importanți au fost ei toți pentru mine ca scriitoare, deși apropierea asta a durat doar cîțiva ani, de fapt. Numai că, nu știu alții cum sînt, dar pentru mine secvențele cronologice nu sînt fixate în timp, iradiază cu putere spre prezent și sînt sursă pentru... *totdeauna*. Un rol important l-a avut, în liceu, doamna Cornelia Bularca, profesoara mea de română, care mi-a dat mult curaj în viață, că n-aveam deloc – sau dacă fusese, rămăsese undeva în copilărie. Aș pomeni-o aici și pe profesoara mea de română din școala generală, doamna Maria Leuștean. Dacă întîrzia la ore, iarna (făcea naveta, venea în orașelul meu, Codlea, cu autobuzul de la Brașov), mă delega să țin ora în locul ei, făceam temele cu colegii, era liniște în clasă, nici nu se simțea că nu e profesorul acolo. Ca studentă, a intrat în viața mea Felicia, care m-a „resetat“. Adică a adăugat veselia, nonșalanța, ludicul, eu fiind o fată cam serioasă. Și cam asocială, ceea ce nu era bine deloc. Apoi, a fost întîlnirea cu Bogdan, care avea să devină însoțitorul meu și, într-un fel, dintre oameni, înger păzitor. Spre sfîrșitul studiilor, un personaj important a fost domnul profesor Paul Cornea, care mi-a arătat multă încredere și chiar m-a încurajat să dau examen pentru postul de asistentă la Facultatea de Litere – asta după '90. A insistat, că eu nu prea vroiam, mi-era frică de expunere și de faptul că „sistemul academic“ m-ar putea deturna de la ale mele. A fost bine că l-am ascultat, am ajuns în locul cel mai potrivit, cred acum (deși o vreme mă îndoiam de asta) – un job trebuia să am oricum. Doar că ăsta nu este doar un job. Mai ales în ultimii ani, faptul că sînt înconjurată de studenți e o necesitate și o bucurie. Nu mai spun că prin Paul Cornea, pe care l-am ales în ultimul an de facultate ca îndrumător pentru lucrarea mea de licență, aveau să intre în viața mea Gellu Naum (el era subiectul licenței) și Lygia Naum, Călăuzele mele pînă la sfîrșitul vieții lor. Ei mi-au deschis larg o ușă spre o lume pe care

o presimțisem puternic în copilărie, spre „partea cealaltă“ a lucrurilor. Apoi, la 34 de ani, a intrat în viața mea Danda (Alexandra), copil frumos și luminos. Sigur, pe drum, necesarii prieteni, de la cei de vîrsta mea – Cerasela (Crețu) și Dodo (Dorina Surdu) în liceu, Feli (Felicia Muntean) și Sandu (George Ardeleanu) în studenție, Magda (Cârnecki), Ruxandra (Cesereanu) mai tîrziu (aici lista e mai lungă), pînă la studenții mei de ieri (cei cu care am scris romanul *Rubik*, dar nu numai) pînă azi. Lista prietenilor și a binevoitorilor e lungă. Chiar o s-o fac odată! Am multă recunoștință pentru fiecare gest frumos. Sigur, la ceea ce numim „destin“ contribuie și piedicile, ostilitatea, neprietenii, nefavorabilii (cum îi numea Gellu Naum), potrivnicii etc. Aș putea da și nume, aş putea povesti situații. Passons! Creează, uneori, reacție! Dacă e sub formă de literatură, reacția, cu atît mai bine! E vitală și de mai multe feluri, sănătoasă și purificatoare atunci cînd nu te opui unui om, de fapt (nici nu merită!), ci unui întreg conglomerat de trăsături și „proprietăți“ care ți se par că vin dintr-o zonă de stagnări, de confuzii și mentalități rele, învechite sau dubioase, o zonă obscură de minciună, impostură, fari-seism. Și felul în care te delimitezi de cele străine ție e important pentru devenirea ta! Dar, altfel, cum spuneam, „destinul“ – să-i zicem așa – e format din mii de crîmpeie care tot țeș la viața ta, se întreșes. Nu doar lucrurile care trec drept „importante“ sînt importante! Totul e important! O greșeală, o remușcare, o nedreptate, un gînd rău, o vorbă aruncată-n vînt, o privire încurajatoare, o privire ostilă, un trifoi cu patru foi găsit în iarbă, un gest de solidaritate, zgomotul de fond al copilăriei, foșnetul vîntului, zăpada care strălucea seara, iar eu aveam patru sau cinci ani, stăteam înfocolită într-o sanie trasă de o umbră înaltă care mă ducea înainte și care era tata..., o debara întunecată unde îmi făcusem culcuș pe un raft, ocupîndu-mă intens de dezvoltarea imaginilor de peste zi, cadru cu cadru, un vis în care zburam deasupra orașelului, pe la 12 ani, un vis în care mă prăbușeam pe la 20, naveta dărîmătoare ca profesor la țară de la 22 la 25 de ani, teama de expunere care a tot crescut din adolescență pînă azi, rătăcirile într-un oraș străin, noaptea, pe la 38 de ani, rătăcirile din realitate și cele iterative din visele mele, unde nu mai știu să mă întorc Acasă... și tot așa..., s-ar putea umple o carte întreagă! Și mai sînt și datele de „destin implacabil“, cum se zice! Te naști într-o țară, crești într-un regim totalitar (cu tot ce înseamnă asta – de la cele ideologice pînă la cele cotidiene: frig, foame, haine urîte, etc.), vorbești o limbă anume prin care îți faci ordine în cap, prin care încerci să-ți reglezi raporturile cu lumea, o limbă minoritară pe lume (și totuși te faci scriitor), ești bărbat sau femeie, sărac sau mai puțin sărac, norocos sau nenorocos, sănătos sau mai puțin sănătos, acceptat sau respins și tot așa. Sînt date structurale. Altele, conjuncturale, se mai pot și schimba...

2. Istoria literaturii consemnează, uneori, arbitrar momentul debutului unui scriitor. Pentru dvs., când credeți că s-a produs (cu adevărat) acest eveniment? Vorbiți-ne câte ceva despre primele încercări literare.

Primele încercări literare? Începusem un roman pe la 12 ani, ceva despre doi gemeni cu destine – că tot vorbim despre asta – diferite. Eram un copil, vroiam să văd dacă e greu să scrii cărți, că-mi plăcea să citesc. Era greu, de vreme ce m-am oprit pe la pagina 20. Am găsit caietul nu demult, caiet studentesc, format mare, scris îngrijit, pagini fără greșală, fără cea mai mică tăietură (manuscrisele de azi sînt aproape ilizibile și pline de tăieturi și modificări). Am descoperit atunci că mă plictisește să... inventez (am rămas cu asta pînă azi!). Încercări? Nu se pun prostiile adolescentine, desigur, niște poezile mai degrabă penibile. Pe la 17 ani am început să scriu cu o oarecare conștiință artistică, cum ar veni, dar mai important e că am început să citesc literatura care avea să mă formeze de-adevăratelea. Așa am simțit că am ieșit din peșteră (trimit la Platon, desigur): descopeream poezia americană, poezia lumii strînsă la un loc în *Panorama poeziei universale contemporane* a lui A. E. Baconsky, pe care o luasem de la biblioteca liceului, dădeam de Ezra Pound și T.S. Eliot („declanșatorii”, cum îmi place să-i numesc), de Mircea Ivănescu, de Dimov, de cei mai tineri dintre scriitori, optzeciștii, de *Vînt potrivit pînă la tare*, antologia scriitorilor de limbă germană din Banat, de Emily Dickinson, dar mai ales de cei doi băieți, atît de dragi mie, Rimbaud și Lautréamont. Începuseră să mă pasioneze cărțile grele de teorie literaturii, *Structura liricii moderne* a lui Hugo Friedrich, printre altele, lectură esențială la 18 ani, multe alte descoperiri pe care le făcusem împreună cu Andrei, Marius și Caius. Nu mă gîndeam deloc, pe atunci, la faptul că aș fi putut să devin o scriitoare. Senzația că viața mea ar putea să fie legată de scris a venit atunci cînd am simțit că se conturează ceva *al meu* – pe la 19 ani, cînd am terminat un poem căruia i-am pus titlu *Televizorul* (încă nepublicat), urmat de *Xilofonul*, *Plicty*, fragmente din viitorul *Juventus*. Toate citite prin cenacluri înainte de 1990 pentru publicul ideal: tineri inteligenți, solidari și exigenți. Îmi plăcea să scriu pentru că aveam senzația libertății totale, chiar față de literatură – adică îmi plăcea să ies din tipare, scriam poezie amestecată cu proză și cu anchete sociale, cu note de subsol. Adică asta era poezie?, se întrebau unii dintre colegii de cenaclu. După măsurătorile locale, școlare, în-ce-tă-țe-ni-te etc. discutabil. Însă, vorba lui Fernando Pessoa: „Ah, ce plăcere/ Să nu faci ce nu se cere!” (unul dintre motto-urile de la *Lucrări în verde...*, unde am recidivat cu poezia mea *altfel*). Fragmente din *Televizorul* au fost publicate în 1986, parcă, în revista „Echinoc”. Poate că așa ar trebui considerat debutul meu adevărat, mai ales că era însoțit de un text de ideologie literară – o încercare de propuneri personale „de direcție” (care erau și rodul unor conversații cu prietenii mei cei trei,

pomeniți mai sus, din Grupul de la Brașov, cum eram numiți încă din anii ‘80). În materie de proză, am citit în studenție la Cenaclul Junimea două povestiri, una despre tata și alta despre o fetiță negresă, româncă, cu care mă identificam (și ca... străină de lume, cum mă simt pînă azi!), mai apoi niște fragmente care aveau să intre în *Exuvii*. Deși erau chiar primele mele încercări, au fost primite neașteptat de bine de optzeciștii prezenți, la a căror părere țineam. Ei chiar se pricepeau la literatură, iar discuții pe text ca acolo n-am mai întîlnit pînă acum! La „Universitas” citeam poezie, îmi amintesc că la prima mea lectură publică a asistat și Mircea Nedelciu (care frecventa doar cenaclul „Junimea”). Lui i s-a părut interesant ce fac eu mimînd limbajul infantil, cu propoziții scurte, constatative, ca de abecedar – poezii pe care le alesese și Alexandru Mușina pentru *Antologia poeziei generației ‘80*, publicată după ‘90, că înainte nu s-a putut. Mie poezioarele alea mi se par ca din altă viață. Dar totuși mă reprezintă (reprezintă o vîrstă) la fel de bine ca *Juventus*, *Noapte sau zi* sau *Lucrări în verde...* De debutat, am debutat după ‘90. Am încercat înainte, cum am spus, de două ori și am renunțat definitiv. Gata! Scriam pentru cîțiva și pentru unii ca mine din viitor. Am mai vorbit despre asta. Noroc că a venit schimbarea politică, am ieșit din marea închisoare comunistă la care eram condamnați cu toții – un popor întreg, cu tot cu scriitorii ei (de fapt, nu pentru toți a fost închisoare, unii au dus-o chiar bine, dar asta e altă poveste). Poate să adaug aici și încrederea unor critici literari pentru care aveam prețuire. Sigur, părțile prietenilor mei contau cel mai mult (că erau exigenți!), dar trebuie să vină, mai ales cînd ești la început, și semnale dinafară. Mircea Martin prețuia ce fac, făcea chiar analiză pe texte de cîte ori citeam ceva la Universitas. Am glasul lui în minte. Ovid S. Crohmălniceanu mă susținea puternic (cînd, după 90, a apărut *Xilofonul și alte poeme*, a spus că e cea mai bună carte de debut din ultimii ani). La cenaclu se oprea mereu cu privirea la mine, după vreo lectură, așteptînd reacții, comentarii, așa am început să prin curaj să vorbesc în public, deși eram de-o timiditate cumplită. Nu în ultimul rînd, îl pomenesc pe Nicolae Manolescu care, pe vremea cînd eram studentă prin anul III, m-a invitat să țin cronică literară la Viața Românească. Am refuzat politicos, nu mi se părea potrivit să public și obiecții la cărțile unor autori care treceau drept... sacri! Și, după ‘90, a acceptat ca, în primul manual alternativ pe care l-a girat, să apară un fragment din *Juventus* și altul din *Exuvii*. Era o vreme cînd autorii în viață nu erau agreeți de forțele conservatoare (ca să nu zic chiar capete pătrate), deși autori în viață apăruseră și înainte în manuale (chiar dacă, mai ales, cu texte cu tentă... „patriotică”).

3. Care a fost drumul pînă la prima carte?

Drumul pînă la prima carte pe care aș fi vrut s-o public și nu am reușit? Am găsit prin casă nu demult dactilograma pe care am predat-o editurii „Litera”, probabil

prin 1986. Sigur, nu-mi puneam mari speranțe, dar „Litera” era o editură cu cenzori care foloseau o sită mai rară (și pentru că volumele apăreau „în regia autorului” – adică plăteau autorii toate costurile), acolo reușiseră totuși să-și publice optzeciști celebri (acum) antologii, *Aer cu diamante* și *Cinci*, pe lângă cărți personale. Titlul volumului era *Vulpea roșie*, după refrenul unui cântecel din copilărie care suna așa: „Nu vă uitați înapoi/ că trece/ Vulpea roșie” – și unde vulpea aia, roșie, avea o anumită semnificație. N-a mers, pe chestie de cenzură. Încercasem, cam tot în aceeași perioadă, împreună cu băieții, cei trei, și cu un volum colectiv, *Înainte de carnaval*. Nu ne-au acceptat. (S-au prins! Înainte de ce „carnaval” era vorba?). Spre sfârșitul anilor ‘80 s-a strâns șurubul. Nu mai era posibil să apărăm cu o carte proprie dacă nu intram mai întâi într-o antologie cu mai mulți. Cenzura găsisese încă o metodă de a ne pune bețe-n roate. Am dat, împreună cu Caius, câteva poezii pentru cartea colectivă, au fost acceptate de juriul format din critici literari, desigur, dar iar am căzut la cenzura politică amândoi. Ciudat, aveam să aflăm că numai noi doi! În anii ‘80, mulți nouăzeciști, colegi de cenaclu la Universitas, au reușit să-și publice versurile în niște cărțicele cât jumătate de palmă, fără coperti, din hîrtie de ziar, într-o colecție care se numea chiar „Cartea cea mai mică”. Era un supliment pe lângă revista „Universitas” sau poate chiar pe lângă „Convîngeri comuniste” (așa titlu puseseră ăia revistei studenților de la București – la Cluj era „Echinoxul”, la Iași „Dialog-ul”). Între studenți îi zicea Coco revistei cu nume groaznic. Nu se publicau doar tîmpenii, în ciuda titulaturii, astea ocupau primele două pagini, cred, le gestionau unii care își doreau... carieră (vai de cariera lor!). Ori-cum, nu aveam treabă cu Coco, dar, la sugestia lui Mircea Martin, am dat ceva, ne-am încercat norocul – și eu, alături de Caius și de Marius. Profesorul încerca să ne ajute, să apărăm în desant, cum ar veni, noi, „nouăzeciști” lui. Am ales o poezie lungă, *Televizorul*, deși îmi era clar că îmi micșoram șansele, că avea multe aluzii... discutabile. Nici unul dintre noi nu a fost, normal!, acceptat. Eșec! Ce bine! Ce noroc am avut de toate refuzurile astea! Ei, destinul..., că tot vorbim despre asta. Destinul e făcut și din refuzuri, neacceptări, amînări. Cred că își au rațiunea lor, nimic întîmplător. Așa că am pus definitiv în cui ideea publicării, dar am continuat să scriu cu speranța că poeziile mele vor fi citite cîndva. Totuși, ce scriam citeam prin cenacluri și prin taberele de creație unde se adunau studenții „cu condei” – cîțiva chiar au ajuns să se facă cunoscuți ca scriitori. Aveam parte de recunoaștere și chiar respect de la unii pe care-i prețuiam la rîndul meu. Ce îmi puteam dori mai mult? Am reușit să public o carte abia în 1990, la Litera!, *Xilofonul și alte poeme* și, împreună cu prietenii mei, în 1991, antologia refuzată cu cîțiva ani în urmă (*Înainte de carnaval*) cu titlul *Pauză de respirație*. Ne-a făcut o copertă sugestivă Tudor Jebeleanu, care făcuse

copertile celorlalte două antologii optzeciste: patru fotografii în care toți patru ne acopeream pe rînd, cu palmele, ochii, gura, nasul, urechile.

4. *Ce personalitate (personalități), grupare literară, prietenii, eveniment biografic etc., v-au influențat viața ca om și scriitor?*

La întrebarea asta am răspuns mai sus, dar și cu alte ocazii. Aș putea să intru în detalii, ca să nu – doar – repet. Să vorbesc despre cum m-au influențat și certurile (pe idei și opinii), nu doar dialogurile consensuale, cu cei trei băieți, prietenii mei, împăcările care se lăsau cu o copleșitoare fericire, cititul cot la cot cu ei, în neștire, felul în care pierdeam vremea împreună („pierderea” asta e cel mai mare ciștig!). Poate ar trebui să spun cît de importante au fost pentru mine cursurile de teorie literaturii ale lui Mircea Martin, nu doar faptul că megeam la cenaclul pe care îl conducea. Sau cît de mult m-a influențat radicalismul lui Gellu Naum, care mi s-a transmis, ca și modul de a percepe poezia din/pe viață etc. etc. A contat mult la formarea mea preocuparea, încă de foarte tînră, pentru avangardă, suprealism, postmodernism – într-o vreme cînd se vorbea puțin despre toate astea. Nu erau legate doar de literatură, ci și de politic, de libertate, de necesitatea de a ieși din țarcul local, instituționalizat, de nevoia de desprindere de deprinderile în-ce-tă-țe-ni-te! Ar trebui să-i pomenesc aici pe scriitorii din toate timpurile de care mă simt apropiată și cărora le datorez atîtea. O listă de poeți, pe trei pagini, o mică istorie personală a poeziei românești, în *Lucrări în verde. Pledoaria mea pentru poezie*. O listă de prozatori, într-o carte viitoare. Altfel, viața, literatura îmi sînt influențate continuu de toți oamenii și de toate lucrurile la care se oprește atenția mea. Fie ele/ei din Realitate sau din Oceanul virtual – și *exquis* – care e Net-ul. Ascult tot felul de muzici, de dimineța pînă seara, mă hrănesc cu imagini, filme, frînturi din marele madrepod al Informației (echivalez cu mai vechiul cuvînt, poate prea prețios, Cunoaștere) – toate acestea sînt declanșatori, bune conducătoare de emoție de la mine la mine și de la mine la scrisul meu. Caiet de detalii, „trîmbe de vedenii” (cum ar zice Mateiu Caragiale), din real, din vis, din citit, din scris. Și ar mai fi... îngerușul literaturii! Ceva între Puck, Ariel, Odradek, Jimminy, Yoda, Tinker Bell și zîna cea vîrstnică din povestea *Cenușăreasa*.

5. *Raportul dintre conștiință, politică și gândirea liberă, constituie o mare problemă a lumii contemporane. În aceste condiții, care este, după dvs., raportul dintre cetățean și scriitor, dintre scriitor și putere?*

Un scriitor e o conștiință, asta e clar. Cineva care refuză instinctiv compromisul, lașitatea, un fel de a fi comod și călduț. Așa este etic, dar și... estetic! Un scriitor care nu e atins (cutremurat!) de cele ce se întîmplă în jurul lui, care nu încearcă să facă ceva pentru ca Binele, Frumosul și Adevărul (îmi asum utilizarea majusculor!) să reziste pe lume, opunîndu-se folosirii lor în marile

manipulări ale prezentului (mereu altul!), nu e un scriitor întreg, așa cred. Chiar dacă e un estetik, îndepărtat de lumea dezlănțuită, de realitatea obiectivă (cum se zice!), nu are cum să nu-l privească ce se întâmplă cu lumea din jurul lui (și nu numai). I-am luat ca model, înainte de 1990, pe scriitorii de limbă germană din România, a căror antologie, *Vînt potrivit pînă la tare*, a contat mult pentru direcția pe care am luat-o atunci în poezie. Lor le păsa de ce se întâmplă în jurul lor, scriau despre asta, aveau mai mult decît doar conștiința literaturii. După revoluție, am asistat cu toții la multă confuzie, dar apele s-au limpezit cu fiecare nouă turburență. Au fost scriitori care m-au dezamăgit din punctul de vedere al relației lor cu puterea. Un scriitor trebuie să fie de partea binelui și a adevărului, care sînt, orice s-ar zice, *crystal clear*, nu există justificări pentru „rătăcirile”, există doar oportunism și lașitate. Iar un intelectual e greu de iertat pentru astfel de derapaje și pentru faptul că atitudinea lui, opiniile lui îi angajează și pe alții, pot face rău unei întregi comunități, mai ales dacă sînt populari, au putere de influență. Pe de altă parte, și apoliticii declarați mi s-au părut întotdeauna dubioși, lași. Sînt cîteva evenimente colective care m-au marcat profund. Cele legate de Piața Universității, unde a început revoluția noastră din decembrie 1989, unde am continuat, cu sute de „golani” (cum am fost numiți de Ion Iliescu) să apărăm ceea ce se cîștigase cu sacrificiu de sînge. Apoi, au fost evenimentele din Piața Victoriei pînă azi – un alt loc al triumfului frumuseții morale colective. Politicul îți influențează viața (chiar pînă la lucruri cît se poate de concrete, de care, uneori, ea depinde). Uite, sînt mari probleme ale sistemului sanitar în perioada asta cumplită, de pandemie! E și o chestie politică, da, faptul că nu avem spitale destule, că unele arată parcă din alt secol, că viața noastră e pusă în pericol! Dacă mă gîndesc bine, tot ce am scris înainte de ‘90 era și o reacție la cele înconjurătoare, infiltrate de politic pînă în măduva lucrurilor. Scrisul era, repet, și reacție. Acum e la fel, doar că Răul e mult mai difuz, mai indiscernabil. Dar, pe de altă parte, scrisul e și discurs îndrăgostit, de/pentru Lume, de/pentru Viață.

6. *Literatura – la frontiera mileniului III. Din această perspectivă cum apare, pentru dvs., literatura română contemporană?*

Mă interesează literatura contemporană, ca întotdeauna, vorbesc despre asta la Facultatea de Litere (București). E, cum ar veni, specialitatea mea, deși cu mare plăcere și cu simțul datoriei vorbesc despre toți scriitorii de valoare reală din literatura noastră (mai ales cu ocazia unor opțiuni de genul: *Ce este un autor?*). Sigur, printre contemporani sînt cîteva pe care îi simt foarte apropiați, cu care am afinități. Apar mereu și nume noi. Mă interesează tot ce iese din orizontul comun de așteptare, îi apreciez în mod deosebit pe scriitorii care sînt dublați de ideologi (atenție!, prin asta înțeleg scriitori care sînt în avant-garde, care au idei, o conștiință

literară avansată). Dar un criteriu important, pentru mine, e și cel etic. Altfel, pe piața de carte, tot felul... Cam amestecate lucrurile, cam amestecate și criteriile de selecție azi. Și parcă mai puțină înaltă expertiză. Îmbucurătoare căutările celor mai tineri. După atîta arid și previzibil „neoexpresionism” impresionist, parcă mai sofisticată aș zice. Cel puțin e valabil pentru cei pe care încerc să-i urmăresc.

7. *Credeți că există un timp anume pentru creație sau este vorba despre un anumit „program” al scriitorului? La ce lucrați în prezent?...Pe cînd o nouă carte?...*

Un scriitor e creativ sau nu. Cred că e ceva structural. Și nu se lucrează cu program. Poate ar trebui să spun că lucrurile încep să se lege de la sine, în mintea ta, în jurul tău, uneori parcă independent de tine. Dar apare, din cînd în cînd, ca o iluminare, senzația că totul are o logică ascunsă, că totul face corp comun, chiar și cînd lucrurile par risipite, amestecate. „It coheres all right even if my notes do not cohere”, cum scria Pound într-unul din *cantos*-urile sale. Mai cred că, adesea, aproape că ți se impune un „proiect” (refolosesc acest cuvînt, că nu găsesc altul mai bun) existențial și apoi literar. E ceva ce ține de natural, de instinct, de la pun punct încolo. Ești asemeni melcului *Conus Litteratus* (îl aleg pe ăsta, sună frumos!) care-și creează cochilia cu o știință care-i este instinct. Ești legat de proiect (de cochilie) și cînd nu scrii! Nu e adevărat că scriitorul e scriitor doar atunci cînd scrie, cum am auzit că spunea, nu demult, un confrate. Nu producția contează, ci acel... *Litteratus*, care vine ca răspuns al unor acumulări în timp, al unor depuneri de sens, restructurări de sens, care se întâmplă toată viața, pînă la sfîrșit. Acumulare, știință-instinct, autocreație aproape involuntară, care e necesitate, nu producție, repet. Lucrez în prezent – prezentul continuu! – la niște cărți începute cu cîteva ani în urmă, una acum... 20 de ani! Ar cam trebui să le pun punct. Altfel, poate unii cred că am încetat să fiu scriitoare, dacă am încetat (am uitat!) să mai și public. (Nu că ar conta părerea, dar trebuie să faci loc în minte – și în laptop – pentru cele viitoare.) Una începuse ca un eseu despre „formarea intelectualului” (un eseu), dar s-a transformat în *proză* (asta e ceva între proză și eseu, cu un cuvînt inventat acum de mine!) și-apoi, înspre final, în *Cantos*-uri (da, cu trimitere la Pound!) dialogice. Altă carte-i despre... Lume, despre rostul Lumii. Începută în/cu orașul Berlin, dar am ajuns și prin multe alte locuri, pînă în Birmania, transformată în Myanmar, și înapoi în orașul Codlea, de lângă Brașov, unde se află un munte mic, în vîrfurile cărui primăvară înfloresc o pajiște de ghiocei. Nu îmi vine să le închei pe nici una, pentru că s-a insinuat, încet, încet, ca personaj principal, chiar Tim-pul (un personaj activ!). Ar trebui să-mi public eseurile. Și măcar cele trei cărți de poezie care sînt gata (deși, la mine, acest gata se poate prelungi la nesfîrșit, că se tot adună lucruri care se cer încorporate și dezvoltate): una, în plin postumanism, despre plante și animale!, alta

„în colaborare“, cum ar veni, cu poezii la care țin eu cel mai mult, un fel de „critifictiuni“ (cu termenul lui Raymond Federman care înseamnă – atenție! – literatură personală pornind de la un autor care *te exprimă!*, cu care vrei să intri în dialog); a treia ar fi una de „ocazională“. Să precizez că eu cred că toată poezia este, de fapt, ocazională. Nu? Ar mai fi niște texte scrise pentru copiii de toate vârstele. Aș putea să adun și toate prefețele scrise pentru cele patru volume de *Opere Gellu Naum*. Și textele despre niște scriitori care mă interesează și de care e legată, fie și prin fire invizibile, literatura mea. Ei, ar fi ceva cărți. Și aș vrea să public, la un moment dat, ceva despre studenții mei de la cursurile de scriere creatoare, ceva despre creativitate sub multiplele ei înfățișări. Anul trecut, invitată la FILIT, festivalul de literatură de la Iași, am preferat să vorbesc în public despre cărțile viitoare. Ba chiar am dat un amplu interviu orientat spre viitor, deși eram obligată să dau aceleași răspunsuri (cât pot schimba stilistica, unghiul de vedere?) la întrebări despre *Exuvii*, despre Grupul de la Brașov, despre Gellu Naum. Era un interviu amplu, cred că și amuzant. Dar n-a fost (încă) publicat. O fi crezut fata că inventez. Că... fantasmazez!

7 + UNU. În contextul celor afirmate, pentru a avea un dialog mai direct cu cititorii noștri, selectați din opera dvs. un text care, în linii mari, generale, să vă reprezinte. Vă mulțumesc pentru înțelegere.

Eu lucrez ani de zile pe mai multe direcții – proză, poezie, eseu. Nu e premeditat, așa se nimerește, așa e firesc la mine. Toate duc în același loc. Sau pornesc din același loc. Nu știu ce să aleg, sînt așa de diferite textele mele – și mă reprezintă egal. De fapt, doar suma lor mă reprezintă cu adevărat. Am să vă dau spre publicare cîteva fragmente din cartea care stă sub tipar, unde strîng toate poeziile scrise pînă în 2006, pînă la *Lucrări în verde. Pledoaria mea pentru poezie*. Un *Proem*, care apare la început, un *Envoy* care apare la sfîrșit. În versurile de mai jos, cuvîntul „carte“ e o sinecdocă.

Simona POPESCU

Proem

*De vei începe această carte,
ca pe-o poveste tu s-o vezi!*

*Nu cu doar firul
narativ și nici
cu, în covor, prea clar desen
poveste din detalii dar
cu narator*

– *carte-mijlocitor*.

O parte alb-negru, o parte color!

*Poți s-o citești alandala
deschizînd la-ntîmplare.*

Sau cum vrei și cum știi.

*Căci simultane paginile – cum aș vrea –
nu pot fi*

*simultane ca într-o scenă de film văzut de mine cîndva
cu un băiat stînd pe-o terasă sau poate un acoperiș
iar în jurul lui o mulțime de cărți*

rămuriș

răsfoite

de vînt

deodată.

Envoy

*De vei fi terminat această carte,
ca pe-o poveste tu s-o vezi!*

(Nu despre mine, ci, poate, despre tine.)

Dar nu cu fire

narative (doar)

și nici

cu, în covor, prea clar desen.

Mai mult Desemn.

Un nor

ce-și schimbă forma mereu – el rămînînd același.

Carte-mijlocitor.

Noiembrie, 2020, București

Ioana DIACONESCU

Represiunea elitei muzicale interpretative. „Lotul“ de la Operă: „Bădescu Constantin [Dinu] și alții“ (II)

Începutul

Prin Sentința din 22 ianuarie 1962, „lotul Bădescu Constantin și alții“ va fi socotit un grup ce prezintă un „pericol social grav“, condamnații întrunind „caracteristicile infracțiunii de huliganism politic“. Dar pînă să se ajungă aici, va începe un lung drum al urmăririi informative pentru mai multe persoane din anturajul acestor mari artiști, unele la rîndul lor personalități din alte domenii decît cele culturale, altele din familiile artiștilor urmăriți. Ideea „confeccionării“ unui proces de grup, intentat elitei muzicale a României, încolțise din vreme în mințile vajnicilor lucrători operativi la sugestiile statului totalitar și pe de altă parte, în urma repetatelor calomnii și cabale ale unor colegi de scenă („Există un piedestal invizibil pe care <<monștrii sacri>> ai unei arte sunt așezați definitiv prin talentul și vocația lor, prin întreaga viață pusă, fără rezerve, în slujba marii arte, prin însăși existența lor legată, indisolubil, de crezul artistic. //Așa cum, în timp, [Enrico] Carusso sau Tita Ruffo¹, Melba sau Maria Callas, [Feodor] Șaliapin sau Hariclea au intrat în legendă, indiferent de măruntele intrigi ale vremii, de adversitățile care nu i-au ocolit nici pe ei, tot așa Valentina Crețoiu, Șerban Tassian, alături de [George] Folescu² sau Traian Grozăvescu³, Maria Cebotari⁴ sau Florica Cristoforeanu⁵, vor rămîne, peste vreme, glorii ale scenei lirice românești și europene, idoli pe care publicul și toți oamenii de bună credință ce s-au dedicat scenei, îi vor păstra în suflet și amintire, transmițînd generațiilor

viitoare făclia nemuritoare a lor arte... [...] <<Să se termine cu mitul Crețoiu>>; <<să înceteze mitul Tassian>>, <<destul cu mitul Bădescu>> strigau cu înverșunare, ca într-un spectacol demn de coșmarurile imaginate de Goya. [...] Într-un fel, spun cei ce au fost martori involuntari la aceste <<sfărșiri>> incalificabile, răul nu a făcut decît să dovedească și mai puternic, fără putință de tăgadă, integritatea lor morală și demnitate impresionantă, de adevărați artiști, ce nu știu să mintă sau să-și plece capul“ -Anca Florea, <<Șerban Tassian>>, un senior la Opera Română, Editura Eres, București 1993, pp 139 – 140). Planul, atacînd din două părți, va reuși.

Și totuși, coșmarul începe mult mai devreme, cu peste zece ani înainte de condamnare prin celebra sentință, cînd, la 18 iulie 1951, Direcțiunea Generală a Securității Statului, Regiunea București trimite o adresă Direcțiunii Generale a Securității Statului prin care confirmă ordinul de a-i pune sub supraveghere pe Șerban Tassian și Cornelia Gavrilăscu. Documentul se află la fila 60 a *Dosarului personal Tassian* Șerban, deschis la 22 IV 1959. Din „fișa personală“ a Valentinei Crețoiu (fila 110) aflăm următoarele: „În urma verificărilor efectuate de noi s-a stabilit că Crețoiu Valentina și Tassian Șerban sunt vizitați, la domiciliu, de o serie de elemente dușmănoase regimului nostru și anume:

Avocatul Filderman Leopold, element [arestat] în anul 1951 și pus în libertate în anul 1953.

Crețoiu Theodor, fratele lui Crețoiu Valentina, arestat în 1951 pentru tentativă de trecere frauduloasă a frontierei

Crețoiu Magda – sora lui (sic!) Crețoiu Valentina arestată

Mavrodin Alexandru, profesor universitar[...], fost industriaș și moșier

Bădescu Dinu – artist la Teatrul de Operă și Balet al R.P.R.[...]

Cu ocazia acestor vizite, ei comentează în mod dușmănos evenimentele interne din țara noastră și aduc o serie de calomnii conducătorilor R.P.R. și conducătorilor U.R.S.S.“ [...]

“Din materialele pe care le deținem rezultă că Tassian Șerban și Crețoiu Valentina sunt vizitați la domiciliu și de alte persoane care sunt influențate de zvonurile calomnioase difuzate de ei.“

În același *Dosar personal Tassian Șerban*, deschis la 29 IV 1959, se consemnează existența „grupului de prieteni“ de la Teatrul de Operă și Balet: Ștefănescu Goangă, Dinu Bădescu, Constantin Silvestri⁶, Mircea Buciu⁷ precum și „relațiile apropiate“ ale lui Șerban Tassian: Dinu Bădescu, Valentina Crețoiu, Nicolae Secăreanu, Cornelia Gavrilescu, pianistul Dagobert Bucholtz⁸.

La fila 32 a dosarului, la secțiunea „Activitate dușmănoasă“ [a lui Șerban Tassian] citim cu uimire că se specifică... „Legăturile cu prietenii“ (colegii de la operă – de exemplu Dinu Bădescu). „Cu toții se întâlnesc la diferite adrese și discută dușmănos la adresa regimului nostru (în special la Valentina Crețoiu[...])“ – a cărei soră Magda Crețoiu și frate Theodor Crețoiu fuseseră arestați și ei.

Actul din 15 octombrie 1955 emis de M.A.I. Direcția III privind pe Petre Ștefănescu Goangă, Mircea Buciu și Șerban Tassian evidențiază faptul că „sus numiții sunt luați în evidență de către indicativul 373 din M.A.I. Direcția III“ Documentul este semnat de Șeful Serviciului, E. Niculescu Mizil.

O întâlnire memorabilă: „refuzul lui Blaga de a publica materiale impuse, concordante cu epoca“.

Din *Dosarul I(DUI) 257939 vol.1, Bădescu Dinu*, din Arhiva CNSAS, la fila 314, relevăm un document cu atât mai prețios cu cât este mai surprinzător: o întâlnire a unor mari personalități culturale din lumea muzicii, a poeziei, a filosofiei, date în urmărirea informativă a Securității, care pătrundea întreg mediul cultural în care se mișcau marii artiști lirici pe care poliția secretă comunistă urma să-i aibă sub lupă. În același timp, fragmentele ce evocă reuniunea oamenilor de litere sunt mai mult decât convingătoare. În acest sens, *Nota informativă* din 29 aprilie 1957 comentează o întâlnire la Cluj, într-un cadru privat, printre alte mari personalități ale Clujului, a lui Lucian Blaga, D.D. Roșca, Dinu Bădescu și Jean Rînzescu⁹:

„Discuțiile au fost foarte variate. S-a vorbit de conferințele ținute la Cluj recent de Tudor Vianu și profesorii din Iași. S-a discutat literatură, muzică, punerea în scenă a diferitelor opere și cei prezenți l-au rugat pe Blaga să citească din poemele sale și din cele publicate. Cu privire la traducerea din Hegel de către prof. D.D. Roșca, acesta a afirmat necunoștința de cauză a celor din Comitetul Central PMR care îi cer să facă o traducere grea în timp rapid.

Lucian Blaga a descris audiențele pe care le-a avut la Regionala P.M.R. cu Miron Constantinescu¹⁰, pe care-l consideră un mare intelectual și bine pregătit. Pozițiile de pe care au discutat au fost cu totul diferite. Lucian Blaga, poet și filosof idealist a afirmat că nu poate face filosofie materialistă iar nemulțumirile sale mari au fost cele cu pensia, cu mediul necorespunzător, unde a fost pus să lucreze și caracterul strict dat de ideologia comunistă dezvoltării culturii. El consideră că în mediul actual o dezvoltare normală nu se poate realiza și publicații în contradicție cu gândirea sa nu poate face (refuzul lui Blaga de a publica materiale impuse, concordante cu epoca – n.m.I.D.)“.

* * *

La 5 decembrie 1958, agentul „Actor“ informează în Nota de la fila 24. În document se comentează darea afară din PMR a lui Șerban Tassian dar și a Valentinei Crețoiu și a Corneliiei Gavrilescu, a Sandei Orleanu Jar¹¹ și a lui Oleg Danovschi¹². “Pe persoanele arătate mai sus le supraveghează în permanență“.

Tot cu privire la „grupul“ de soliști de mare faimă ai Operei Române, numit în diverse feluri la Securitate de-a lungul urmăririi informative, Raportul din 18 martie 1959 de la fila 25 a Dosarului personal Tassian Șerban consemnează: “În ziua de 18 martie 1959 tov. Olaru de la Direcția a III a care se ocupă de obiectivul teatre mi-a comunicat următoarele cu privire la Dinu Bădescu, Șerban Tassian și alții.

La 14 III 1959 a mers acasă la un agent care locuiește în același bloc și la același etaj cu dr. Olănescu Gheorghe, element suspect.

Agentul i-a relatat că Olănescu este un om suspect.

În discuțiile duse cu agentul, printre altelea întrebare și despre vecinul său dr. Olănescu.

Agentul i-a spus că Olănescu este un om suspect și interesant care evită relațiile cu oamenii. Are însă cercul său stabilit cu care se vizitează. Astfel, agentul a relatat că Olănescu este vizitat acasă de Dinu Bădescu, Șerban Tassian, Ștefănescu Goangă și alții, unde stau câteva ore și discută în șoaptă“.

[...]

* * *

Elemente de urmărire în grup, (desi vorbim despre dosarul de urmărire informativă [DUI] Bădescu Dinu în 7 volume, ACNSAS) găsim la tot pasul în cele câteva dosare ale „lotului de la operă“. Iată, în chiar volumul 1, fila 1 a DUI Bădescu Dinu 257939: „NOTĂ//„Micșunica“/din 20 mai 1960// Semnalează unele aspecte din cadrul Teatrului de Operă și Balet pe care le-am aflat[...]. Aici s-au format unele grupele[...], de așa – ziși prieteni care atunci când se întâlnesc [...] ponegrec regimul din țara noastră aducându-i diverse injurii și răspîndesc calomnii la adresa unor conducători de stat“. Unul din grupuri desprins: Dinu Bădescu, Șerban Tassian, Cornel Stăvru¹³, Ion Stoian¹⁴, Valentin Teodorian¹⁵, Petre Ștefănescu Goangă. Este inclus în grup dr. Olănescu Gheorghe¹⁶, în vremea aceea directorul spitalului Fundeni.

Tot aici îi găsim urmăriți informativ pe Nicolae Secăreanu, regizorul Hero Lupescu¹⁷ și pianista corepetitoare la operă Viorica Cojocaru¹⁸ (care, după cum este cunoscut, va fi inițial inclusă în „lotul [de la operă] – Bădescu Constantin [Dinu] și alții“ - n.m. – I.D.).

De asemeni, elemente de urmărire „în grup“, ca documente de mare importanță în economia condamnării „lotului de la operă“ se află în alt dosar penal: Dosarul P 014126 vol.6 ([privind pe] Cornelia Gavrilăscu), fila 104:

“ Ministerul Afacerilor Interne/UM Nr.0123/H Buc./2 dec. 1961/ Către /Procuratura Militară/ București// Vă trimitem alăturat dosarul de anchetă nr. 2064 compus dintr-un volum ce conține 398 de file privind pe Bădescu Constantin și alții, **aflați în stare de arest** (subl. mea – I.D.). /Totodată vă facem cunoscut că din momentul prezentului dosar, inculpații vor sta încarcerați în arestul M.A.I. la dispoziția dvs. pentru care vă rugăm să emiteți prelungirea reținerii până la soluționarea cauzei./După rezolvare vă rugăm să ne comunicați cărei instanțe de judecată a fost înaintat dosarul, cu ce număr de adresă și la ce dată./ Anexăm câte un exemplar de pe procesele verbale de sechestră pentru Bădescu Costantin, Olănescu Ion(sic!), Cojocaru Viorica și câte două exemplare de pe procesele verbale de sechestră pentru Tassian Șerban, Crețoiu Valentina și Gavrilăscu Cornelia, precum și 2 exemplare din concluziile de învinuire privind pe cei în cauză“.

NOTE

1 – **TITTA RUFFO** (RUFFO CAFIERO – n.1877 – m.1953) – celebru artist de operă, bariton italian cu carieră internațională. Cunoscut sub numele „Voce del leone“ (Vocea leului). A fost numit de contemporani „geniu“ sau „vocea unui miracol“. Studii la Conservatorul(Academia) Santa Cecilia din Roma. Debut în Lohengrin de Wagner, rol secundar. Debuturi majore: Buenos Aires(1902), Londra(1903), Milano(1904) Lisabona (1907), Opera din Paris(1911). Debutul american la Philadelphia(1912). A debutat la Metropolitan Opera din New York, în 1922. 46 de spectacole la MET între 1922 – 1929.

2 – **GEORGE FOLESCU** (n.1884 – m.1939) – un mare artist al Operei Române, bas, supranumit „Regele“. Auzit de profesorul George Dima, acesta stăruie să urmeze Conservatorul, dar până la urmă va urma Facultate de Teologie. George Dima îl convinge totuși să urmeze Conservatorul. Contemporan cu Haricleea Darclee și cu Elena Teodorini. Va lupta pentru înființarea Operei Române. În 1906 fiind membru în corala lui D.G. Kiriac va pleca la Paris unde va cuceri scena de operă cu mari succese, consecutive. Critica muzicală îl socotește de talia lui Feodor Șaliapin, considerat etern „cel mai mare artist liric din toate timpurile“.

3 – **TRAIAN GROZĂVESCU** (n. 1895 – m. 1927). Tenor de faimă internațională. Va fi angajat al operelor din Viena, Budapesta și Berlin. Va fi apreciat de Richard Strauss, Arturo Toscanini, Pietro Mascagni. Ultimul rol, ultimul spectacol: Ducele de Mantua pe scena Operei din Viena. Va muri la

numai 31 de ani, la doar 5 zile după acest spectacol. Foarte curînd, urma să cînte la Metropolitan Opera din New York.

4 – **MARIA CEBOTARI** (n. 1910 – m. 1949). Artistă de operă. Una dintre cele mai mari soprane ale lumii din secolul trecut. Urmează Conservatorul din Chișinău pe care îl începe la 14 ani (1924 – 1929). În 1929 pleacă la Berlin pentru lecții de canto. Debutează în 1931 la Opera din Dresda în rolul Mimi din opera Boema de Puccini. Între 1935 – 1943 a cîntat pe scena Operei de Stat din Berlin. A fost angajată ca solistă permanentă a Operei de Stat din Viena, pînă în anul morții – 1949. Opera Salomeea de Richard Strauss a fost compusă special pentru ea. A cîntat sub baghetele marilor dirijori Bruno Walter și Wilhelm Furtwaengler, Herbert von Karajan și Clemens Krauss, a lui Arturo Toscanini și Karl Boehm.

5 – **FLORICA CRISTOFOREANU** (n. 1886 – m.1970). Faimoasă artistă lirică a lumii, interpretă de operă, operetă și lied. Urmează Conservatorul „Giuseppe Verdi“ din Milano(1904 – 1907). Prima apariție publică la 16 ani – într-un recital la Castelul Peleş în prezența Reginei Elisabeta(Carmen Sylva). Pe scena lirică a Teatrului Comunal din Capodistria debutează în *Lucia di Lamermoor*. Solistă în companiile *Constantin Grigoriu* – București(1910-1913), compania de operetă *Citta di Milano* (1914 – 1919), solistă a Teatrului *DalVerme* din Milano (1922 – 1924), urmează 12 stagioni pe scena Operei Române din București (1924 – 1940). Prezență de neuitat pe scenele teatrelor de opera din Italia – Torino, Milano, Roma, Veneția, Napoli, Trieste etc; la Teatro alla Scala din Milano a strălucit în 22 de spectacole cu debutul în *Cavalleria rusticana*. A cîntat la *Teatrul Colon* din Buenos Aires și *Teatrul Solis* din Montevideo. A evoluat sub bagheta lui Arturo Toscanini, Tulio Serafin, Gabriele Santini, Richard Strauss. A cîntat alături de Beniamino Gigli, Aureliano Pertile, Titta Schipa, Lauro Volpi, Titta Ruffo, Ezzio Pinza etc. În România i-a fost parteneră de scenă lui Nicolae Leonard. A acoperit un uriaș repertoriu lirico – dramatic. Pînă în 1920 a fost soprană lirico-lejeră și de coloratură pentru ca după 1922 pînă în 1940 să acopere un amplu repertoriu ca mezzo-soprană și soprană absolută. Faimoasă în abordarea repertoriului italian de operă dar și ca interpretă excepțională a operelor franceze Manon, Werter și Carmen. A fost un adevărat geniu artistic.

6 – **CONSTANTIN SILVESTRI** (n.1913 – m.1969). Muzician, dirijor faimos și compozitor, pianist, stabilit în Anglia în 1957, cetățean britanic din 1967. Debut dirijoral la 17 ani, cu Orchestra simfonică a Radiodifuziunii din București. În 1935 devine Director muzical al Operei Române. În 1953 va fi numit Director al Filarmonicii din București. În 1958 va dirija premiera românească a operei Oedip de George Enescu la Opera Română. În 1957 emigrează în Anglia, an care-i marchează debutul dirijoral în această țară, la pupitrul Orchestrei Filarmonice din Londra și al Orchestrei „Philharmonia“. Concerte în Elveția, Italia și Olanda. Marele Premiu al Discului al Academiei „Charles Cross“.

7 – **MIRCEA BUCIU**(n.1907 – m.1970).Faimos artist de operă, bas, absolvent al Seminarului Teologic Sf. Nicolae din Râmnicu Vâlcea. În 1932 se înscrie la Conservatorul de Muzică și la Facultatea de Teologie din București. A fost cântăreț bisericesc în bisericile din București. A făcut parte din echipele de cercetări sociologice ale lui Dimitrie Gusti, culegător de folclor. În 1941 a debutat la Opera Română (ca angajat) în Aida de Verdi. A cântat în Rigoletto (de Verdi), Faust (de Gounod), Rusalca (de Dargomyzhky), Boris Godunov (de Musorgski), Ivan Susanin (de Glinka), Trubadurul (de Verdi).

8 – **DAGOBERT BUCHOLTZ**(n. 1906 – m.1991). Faimos pianist și acompaniator. Studii muzicale la Viena (1926 – 1930).Profesor la clasa de pian – acompaniament – la Conservatorul „Ciprian Porumbescu“ din București (actuala Universitate Națională de Muzică) 1950 – 1963. Pianist-corepetitor la Filarmonica *George Enescu* din București (1953 -1958), pianist – corepetitor la Opera Română București(1945 – 1953), profesor de canto la *Akademie fur Musik und dartstellende Kunst* din Viena (1965 – 1976). S-a stabilit la Viena.

9 – **JEAN RÂNZESCU** (n.1909 – m.1996). Regizor român de opera, tenor și profesor de canto. Din 1934 – angajat al Operei Naționale din Cluj. La același teatru de operă devine regizor între 1940 – 1948. În 1948 va fi transferat la Teatrul de Operă și Balet din București. Din 1949 va fi profesor la clasa de operă a Conservatorului din București.

10 – **MIRON CONSTANTINESCU** (n.1917 – m. 1974). Om politic comunist, sociolog marxist, membru titular al Academiei Române (1974). Urmează Facultatea de filosofie din București. Doctoratul în științe sociale îl obține cu teza Unitățile sociale și marxismul. A fost primul redactor-șef al ziarului Scînteia de după 23 august 1944. A fost membru de partid(PCR) din ilegalitate. A fost membru în Biroul Politic (1948 – 1960), membru CC al PCR (1945 – 1955, 1968 – 1974), președinte al Comisiei de Stat a Planificării (1949 – 1955) etc. A fost exclus din conducerea partidului în 1957, încercînd, împreună cu Iosif Chișinevski, înlăturarea lui Gheorghe Gheorghiu – Dej de la putere. Reașus la putere de Nicolae Ceaușescu, va fi ministru al învățămîntului (1969 – 1970), vicepreședinte al Consiliului de Stat (1970 – 1972), președinte al Marii Adunări Naționale.

11 – **SANDA ORLEANU JAR** – prim balerină a Operei Române în anii 50, prima soție a coregrafului întemeietor al școlii românești de balet modern.

12 – **OLEG DANOVSCHI** (n. 1917 – m.1996). Celebru dansator și coregraf, a fost întemeietorul școlii românești de balet modern. Directorul primului teatru de balet din România care din 1990 îi poartă numele: Teatrul Național de Operă și Balet „Oleg Danovschi“ din Constanța. A dansat pe marile scene ale lumii: Teatrul Balșoi, Teatro alla Scala din Milano, Metropolitan Opera din New York.

13 – **CORNEL STAVRU** (n.1929 – m.2015). Artist de operă, tenor. Absolvent al facultății de poduri și tuneluri în 1952.

În 1954 va fi angajat ca solist la Ansamblul Armatei unde va lua lecții de canto cu Alexandru Colfescu pentru ca apoi să continue la clasa baritonului Alexandru Costescu-Duca. A fost unapropiat al lui Șerban Tassian. A cântat în seria de concerte sub dirijatul lui Emanuel Elenescu și Iosif Conta *Cavalleria rusticana* de Mascagni, *Piațe* de Leoncavallo, *Otello* de Verdi. În 1957 cucerește premiul II la Concurusul Internațional de canto de la Moscova (1957) care l-a avut ca președinte de juriu pe Titto Schipa. În 1958 debutează la Opera Română cu Manrico în *Trubadurul* de Verdi. Tenor spinto-dramatic, a interpretat nenumărate roluri, diferite ca factură: Turridu, Florestan, Don Carlo, Siegmund, Don Jose etc.

14 – **ION STOIAN** (n. 1927 – m.2000). Artist de operă, tenor.

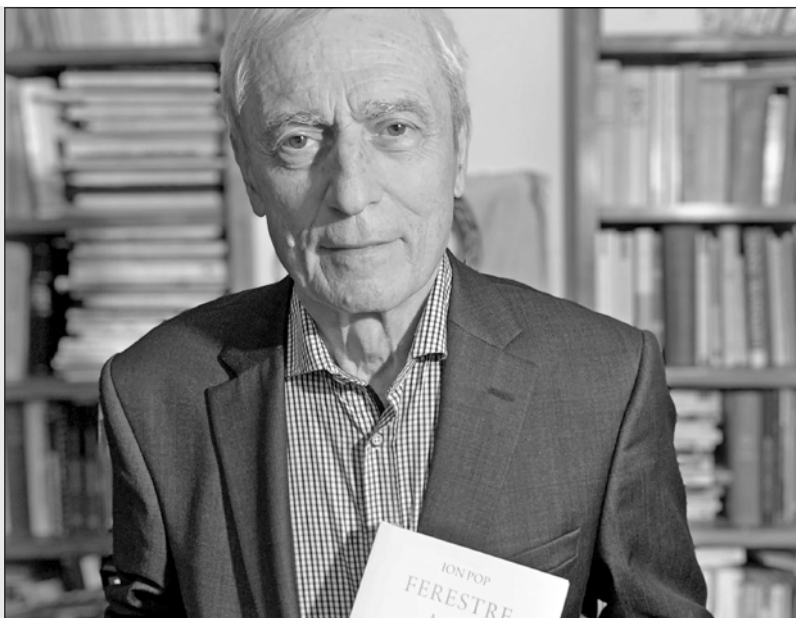
15– **VELNTIN TEODORIAN**(n.1928 – m.1995) – artist de operă, tenor. A studiat la Conservatorul din București și a fost solist al Operei Române interpretînd zeci de roluri. Concerte vocal- simfonice și recitaluri de lied. A compus muzică vocală. Arlechino, Almaviva, Alfredo, Lenski, Des Grieux, Rinuccio, Tamino etc., iată nenumărate roluri de maximă importanță pentru cariera tenorului. A cântat și pe scene ale operelor din străinătate: Paris, Viena, Praga, Budapesta, Moscova.

16 – **GHEORGHE OLĂNESCU** – (n.1985 – m.1986) – În 1959, Clinica de Urologie de la Spitalul Cantacuzino, condusă de Dr. Gh. Olănescu a fost transferată, cu tot cu colaboratori, la Spitalul Fundeni. Dr. Gh. Olănescu fusese unul dintre elevii Prof. Dr. Nicolae Hortolomei de la Școala de Chirurgie a Spitalului Colțea care, împreună cu Prof. Theodor Burgele au pus bazele urologiei moderne. Clinica condusă de prof. dr. Gh. Olănescu, alături de Clinica de Chirurgie și Urologie de la Spitalul Panduri condusă de Theodor Burgele au perfecționat chirurgia urologică. În 1975 prof. Olănescu s-a pensionat. A participat la operația unei tumori canceroase depistată la conducătorul României de atunci, Gheorghe Gheorghiu – Dej.A fost celebră în epocă ideea unei *conspirații a halatelor albe* pentru lichidarea liderului comunist. Dej a fost operat în noiembrie 1963 la Spitalul Elias care, în acele vremi, era spitalul nomenclaturiştilor de prim rang. Profesorul Gh. Olănescu a fost *mâna a doua* la această operație.

17 – **HERO LUPESCU**(n. 1927 – m.2007). Un mare regizor de opera, regizor al Operei Române timp de 34 de ani. Prima operă regizată a fost *Boema*, în 1955, avînd distribuția de gală cu Valentina Crețoiu, Șerban Tassian și Dinu Bădescu. Ultima sa premieră ca regizor de operă a fost tot *Boema* în 1993, de asemeni la Opera din București. A mai regizat și în afara țării, la Sarajevo, Ankara sau Ruse.

18 – **VIORICA(Cuchi) COJOCARU**. Pianistă. Prima soție a baritonului Dan Iordăchescu, născută la Cernăuți, din mamă austriacă.

ION POP – 80

Ion POP

BATE ȘI ȚI SE VA DESCHIDE

Poți să stai în fața unei uși închise
până ce te apucă disperarea
și te auzi urlând,
ori până ce,
după atâta încordată așteptare,
ușa devine Simbol.

Ce-o fi dincolo? - te întrebi,
ca un hermeneut cu experiență,-
sunt prietenii mei care au uitat
că mă invitaseră la cină,
o periculoasă lumină în care
ați exploda împreună,
un întuneric în care foșgăie
mii de gândaci de bucătărie,
metafore inestetice pen-
tru semne de întrebare,
ba, poate, chiar Fiul Omului, omului,
omului -
cinând singur,
cu Pâinea pe masă,
în cupă cu Vin? -
Atâtea și atâtea

ipoteze de lectură.

Dar dacă Dincolo-i numai dincolo?

Ca să nu stau totuși degeaba,
încep să bat din nou,
cu vechiul meu deget arătător.
Și bat, și tot bat, -
tăcere, sânge de gust îndoielnic pe clanța ușii,
dar nu mă las,
bat și tot bat.

Și mă tem tot mai tare
că-mi voi petrece ani buni,
bătând și bătând. Chiar dacă bănuiesc,
devenind dintr-o dată foarte modest,
că nu voi putea, cu pros-
teasca mea încăpățănare,
decât să fac
într-o zi oricât de îndepărtată
o biată, ridicolă
gaură-n ușă.

Cassian Maria SPIRIDON

clopotul

tu chemi pe viii
ce își plîng plecații
și fulgerelor le oprești avîntul
iar la furtuni fărîmi
întregul
rotundul cerc al turbulenței

ai carnea consistentă
în sunete
ce vine din limba
ce lovește bronzul
cuvintelor cuprinse
în efemerul duh
în care se îmbracă veșnicia

Petruț PÂRVESCU

raiul pădurilor de gesturi sau alergăm într-un timp care nu ne conține

(vechile imagini
ca și vechile obsesii) în grădina
ispitei rădăcinile stelei umede culeg formele pline
numai cămașa dorinței rămâne lipită de gleznele orei
iar în duminica trupului mâna se
pierde furată de vis printre păduri de gesturi

pe
coapsele tari
pe șolduri rotunde pe sânul ermetic oMideea cabrează

în fața porților deschise
obosiți de îndemnuri ciudate plăvanii instinctelor

alergăm
împreună
într-un timp
care nu ne conține!

Daniel CORBU

AMINTIRI DIN TIBETUL UNOR SECUNDE

*Se dedică celor o mie și unu de hoți
ai bucuriei mele de-a fi*

I (Ultimul zeu)

Poate că doar eu am văzut zeul cel rebegit
tăbârcind lada de zestre a păcatelor
pe drumul de piatră și colb
al lumii de azi. Ultimul zeu.
Poate că doar mie mi-a spus ce va urma
poate că doar mie mi-a vorbit de biruința
fără de arme letale
de sfânt sacerdotiu și de mantra iubirii
de viața arsă metodic pe rugul cuvintelor.

II (Stingherii prooroci)

Slavă stingherilor prooroci din pustie
sîngerând anonim în grotle lor!
Pe când cel născut să contemple
la otrăvita dilemă
devine condamnatul la otrăvita dilemă
din care ieși-va vreodată?

III (O altă rostire)

Adânc mă murdărisem de umbra mea
și de privirea acidă a ierbii
în acest loc unde rugăciunea se-ngrașă
iar trecutul e doar o dâră de fum.

Aici unde călugării poartă sub tălpi
cărarea spre cel Atoatecrotitor
poate că era în firea lucrurilor
să caut o altă rostire
așa cum în fiecare zi o altă apă ne scaldă.
Să caut ceva asemănător cu limba
șerpilor
sau a leilor de mare
sau a florii de lotus.

IV (Fiara Singurătății)

Aici unde visez
la chimerice lumi
în nopți liniștite ați putea auzi
cum mușcă fiara Singurătății din mine.

LAPIDARIILE SAU DESPRE SÂNGERAREA PĂSĂRII ÎN ZBOR

Motto:
*„Lumină de la fiecare ieri
Primit-au unii ca să poată merge
Pe drumul plin de pulbere al morții”*
Shakespeare

Aproape totul despre mine am spus.
uneori prea amănunțit
fărâmițat până la fleacuri.
Alteori câte-un pretins adevăr și chiar
amintiri din ferecate infernuri și precum
micile așchii din stânca muntelui
luminate frânturi din misterele spațiului
lăuntric.

APROAPE TOTUL DESPRE MINE AM SPUS
chiar și sângerarea păsării în zbor
mi-a răsărit în cuvinte
numai Moartea cea nedezipită ca umbra
n-am putut s-o descriu. NUMAI MOARTEA
N-AM PUTUT S-O DESCRIU.
Acum încremenit între da și nu
ce-aș mai putea să adaug
când lumea e un lung coridor
de surăsuri fragile
iar în feericul sat planetar
pe lângă mine defilează
atâta stress și atâta disperare la liber.

MARELE ARPENTOR

Vezi tu, Vicențiu, aceste cătușe
din cuvintele limbilor moarte
lucrate cu migală și tact
mi-au fost dăruite de chiar
Marele Arpentor
într-o seară a slăbiciunilor
o seară de pomină după ce
isprăvisem de scris o mie de versete
la cartea despre juna Junona și Jaself
împăratul filosof din pierduta Mesopotamie
pe când adăstam la picioarele nichelate
ale unei dimineți de april
probând una după alta ideile firave
(ca anemonele)
ale desprinderii de sinele sticlos.
Însă ia seama, bunule Vicențiu,
aceste cătușe din cuvintele limbilor moarte
care-mi curg pe suflet și trup
dăruite de Marele Arpentor
ascund firicelul de sânge totemic
și ascund
râsul călăuzitor al întunecatelor triburi.

APOCALIPSA DE FIECARE ZI

Iar tu poți să-ți închipui despre moarte orice.
După cum se rostește Școala din Frankfurt
și ne asigură călugărul din Assisi
decadenței din Köln șambelanul
din Chamonix și înțeleptul din Tormes
hăulitorii Coranului din moscheile orientale
precum și vînătorul de pelicani din
Insula Mare a Brăilei
ai crede că cel mai bun lucru
e libertatea. Pe urmă ai crede că libertatea-i
chiar o ușiță spre paradisul pierdut.
Dar tu de-atâția ani sapi în tine groapa asta
îngustă
și nu cunoști vreun răspuns clar la întrebările
limpezi.
(DIN CÂND ÎN CÂND SE DESCHIDE O PÂINE
ȘI PRIN EA BÎIGUIE UMBRA)
În rest lumea-i plină de zei tocmiți cu ora
pentru umilința noastră
și rugăciunea: biată torță plimbată prin ploaie.
În rest apocalipsa de fiecare zi
pe când adevărata moarte vine enervant de încet.

CORĂBIILE DIN ACVARIU

Există, cu adevărat există o sintaxă a binelui!
Fericit cel ce se lasă copleșit de mireasma
acestei lumi că a lui va fi evanescența!
M-ai strigat mamă?

În genunchi cu negrul ăsta al vieții mele
tresărind
și zornetul unei lumi ornate cu broderii de Neant.

M-ai strigat mamă?

Ce drumuri îmi spînzură-n creier
cînd admir corăbiile din acvariu
și mă-ntreb cui folosesc atîtea guri
pline de vorbe
și de ce, Doamne, desăvîrșirea doar în
darurile tale se-ascunde?

M-ai strigat mamă?

Dacă mă strigi din zarea croșetată de nori
înseamnă că vezi
cum vernisez zilnic două mîini de carne
ca două sărbători
cum mă amestec cu toți cei tîrîți la banchetul
păcatului
și cum adăpostul celor douăzeci și patru
de practici divinatorii
sughită a pagubă.
FERICIT CEL CE SE LASĂ COPLEȘIT DE
MIREASMA ACESTEI LUMI
CĂ A LUI VA FI EVANESCENTA!

RAPORT CĂTRE NOPTILE STERPE

Poetului Mihai Ursachi

Ceea ce ne leagă e-un cântec de moarte.
Trec printre ziduri și strig:
Abel Abel frate Abel ceea ce
ne leagă pe noi e-un cântec de moarte!
Dar cuvintele nu-s niciodată de-ajuns
ALTCEVA SFÂȘIE CORIDOARELE.
Cu hlamida cea neagră
ca flacăra cărții luminînd
trec pe drumuri străine și strig:
Abel Abel frate Abel ceea ce
ne leagă e-un cântec de moarte!
Un vierme înghite unul după altul punctele
de suspensie ale lumii
seara UN ZEU OBOSIT ÎMI CADE PE PAGINI.
Abel Abel frate Abel ceea ce
ne leagă e-un cântec de moarte!
Dar cuvintele nu-s niciodată de-ajuns
altceva sfîșie coridoarele o,
TRUP AL MEU REGE carcasa mea
de spaimă & visare!

Victoria MILESCU

Orașul cu cap de pește

E atât de ușor să te rătăcești
în orașul cu cap de pește
străzile lui din solzi aurii
pornesc din inima înecaților în fluviul
luându-și ca plată în fiecare an: un copil, un adult, un câine
poți atât de ușor să aluneci
pe străzile din solzi purpurii când
la o anume oră din zi sau din noapte
se ridică pe picioroange
să vadă mai bine tot ce mișcă în jur
scuturându-se de praful de pușcă,
de sângele amestecat cu moloz, de bancnotele cenușii
lipite pe frunțile lăutarilor
orașul meu clătinându-se ca un vapor pe uscat
cu măruntaiele împrăstiate la o ceartă
proptinduse-n primul om ieșit în cale
silindu-l să dea pe gât paharul cu tărie incoloră
în care plutește un vierme stafidit
ori o perlă rară, alături de șişul lustruit
nu te lăsa înduioșat, îmbrățișat, fugi
străzile din solzi diamantini nu mai există
nici orașul cu cap de pește eviscerat
cu locuitorii lui aclamându-l pe cuțitarul vestit
aruncându-i flori și bezele din balcoane
când îl duceau la spânzurătoare...

II

Orașul cu cap de pește m-a învățat
să vorbesc, să citesc, să scriu
ca să vorbesc, să citesc, să scriu despre el
despre străzile, despre oamenii lui
aureolați de glorie, vechi taine și tragedii
am hotărât să mă nasc aici, imprudent
lângă balaurul de apă lung și celebru,
l-am părăsit, gândindu-mă că poate
voi reveni pe malul lui cu năframă albă

părăsindu-l e ca și cum ți-ai părăsi sângele
mergi prin lume golit, secătuit,
străzile lui sunt tenebrele, venele și arterele
superbei dihanii lichide
străzile lui turmentate de parfumul salcâmlor înfloriți,
al castanilor, vișinilor
din curțile cu câini și pisici tărcate
fugărindu-se pe acoperișurile din tablă înroșită
numai bune de fript hamsii
străzile lui ca spițele unei roți uriașe
roată de tortură, roată din carul mare
învârtindu-se amețitor cu locuitorii săi printre stele
străzile lui cu pescari bătându-ți în poartă
având în sac o sirenă abia capturată
străzile lui regale și maiestuoase
unde stai la o cafea să vezi și să fii văzut
cu actori, scriitori ratați dar cu morgă
străzile cu chipurile ciocolatii ale celor abia debarcați
de pe vapoarele cu steme exotice
străzi cu fecioare și târfe, cu domni
purtați barbișon și baston având măciulii
arginii în care își țin stricnina
străzi cu profesoare bătrâne purtând pălării
și voaletă perforate de molii
cu tineri nepăsători în blue-jeans rupți dinadins
ținând căști la urechi, gata de autopropulsie în eter
cu interlopi lustruiți stând la taclale
fumându-și trabucul în compania judecătorilor autohtoni
străzile cu afișe colorate și ziduri cu graffiti,
cu porți ruginite, case îmbătrânite odată cu stăpânii lor
stând pe scăunele de lemn geluit la porți
străzi cu miros de pește prăjit, de alviță, de bragă,
de borș, de piftie de ciocârlie
cu mandragoră băută sub luna plină
de sinucigași din dragoste
străzi pe care am auzit cuvântul nevermore
dar nimeni nu știe ce înseamnă...

III

Orașul meu nu se apără, mereu o încasează
de la propriile-i progenituri
singurătatea lui e o formă de apărare
se preface mereu ocupat cu recuperarea sentimentelor
dimineața își ridică de pe frunte cosorocul mirosind a lapți
ceața serii se descompune pe maidanul fără dragoste
moartea îl fascinează la fel ca viața
când privește peste capetele noastre, exclamă:
voi aveți un nu știu ce afurisit care nu vă dă pace nici vouă
nici celor ce vor să le tihnească alături de voi
el se naște odată cu fiecare nou-născut
țipă odată cu el, protestează că lumina e rece și brațele
sunt ca lumânările galbene topindu-se repede pe mormânt
așteaptă finalul unei piese scrise doar pentru el
e pregătit să-l aplaude pe autor
dar autorul a venit într-o zi, nimeni nu l-a recunoscut
a coborât discret în gara lustruită de lacrimi
locuitorii l-au jignit, l-au bruscat
și el a plecat nu se știe unde, n-a mai revenit niciodată...

IV

Orașul cu cap de pește are tot ce-i lipsește
el nu plânge, stă drept sub ploaia de artificii
pielea îi miroase a mușcată, a cercelușă, a floarea miresii,
a gherghine și nalbă și pipa turcului
la prima vedere, arată pitoresc, romantic
cubajul de aer e optim în casele foștilor armatori
cel ce l-a jignit e înjunghiat noaptea la periferie
bătut cu săculeți grei de pietre prețioase
încuiat în cala vasului dat la topit
odată, mi-a dat haina lui când tremuram sub ploaie
i-am văzut trupul lucind ca o știucă albastră
lacomă și miraculoasă
orașul meu bea de stinge
bea anii mei, ai părinților mei, ai bunicilor
el mi-a smuls cu forța copilăria
mi-a răsucit-o, mi-a împletit-o ca pe o funie de barcă
m-a împins în mijlocul fluviului, pe o coajă de nucă...

V

Orașul meu nu se vede de pe Jupiter
cu arcadele lui magice, cu catacombele
în care doarme încă holera chircită
cu mahalalele hunice, cu cai și măgari cu ciucuri
oprindu-se sub un felinar roșu unde ies din curți
ciungi, ologi purtând dinainte șorțuri din solzi de pește
ei mănâncă plachie, sarailie, joacă pocher, barbut
sparg semințe din cornete făcute din partiturile
baletului pe gheața subțire din curtea școlii
câte iubiri interzise după storurile arse de soare
câte nopți de veghe pentru a prinde un infidel,
un braconier, un contrabandist vrăjit de
un cântec de mandolină, de banjo pe malul narcotizat
unde zac trupuri abandonate din cargourile de ceață
orașul meu cade, se ridică prin secole și cântece de pahar
eu îi spun bună dimineața sau noapte bună oriunde aș fi
el îmi răspunde mereu, în felul său, printre lacrimi.

Marcel MIRON

Așteptare

Cânt și aștept
pentru că în coșul sufletului meu
împletit din raze de lună
soarele blând
va veni în el să apună.

Din caierul speranței
trag fir subțire
să-mi țes cămașa de zale
pentru costumul de mire.

Suspîn și mă întristez
pentru că în coșulețul meu

cu bucurie lucrat
cucul
pasăre cenușie
pe-nserat
ouă de vânt a ouat.

În turbulențe fierbinți
clocesc ouă de cuc
până când
în inima mea
cusută cu raze de lună
un soare bătrân
va uita
un ou de lumină.

Dansul mirilor

Când o fată vorbește despre iubire
privighetoarea se pitește în cuibul cu ouă
să nu-i zboare puișorii.

Cu aripi de argint
îngerii mângâie valurile
iar marea se face netedă
ca ringul de dans
unde mirii trăiesc
valsul nemuririi.

Platoul acesta de ape
întins din orizont
spre veșnicie
se va sparge
sub tocul ascuțit
al pantofului alb al miresei
iar din obrazul roșu al soarelui
va curge o lacrimă de sânge.

vis ratat

mă împingea din spate un fri-
son de mai bine m-a și trimis
cu un brânci direct în brațele, calde încă, ale nopții de
duminică spre luni

și-am înțeles: adică va fi iar luni
și de ce mă rog așa bifa alte chestii? de ce alte ținte? altă joi
– lucrul acela să-l fi săvârșit mai întâi

nu că lucrul acela mi-ar fi fost clar, nu – îl bruia mereu
ba un cuvânt malformat sufocând prin
geam melodiile piersicului
ba plânsul de destrămare al pădurilor noaptea
ba un nor de praf căzut ca din întâmplare din cerul vecin
și bătaile desperate ale ostaticilor, vuind din stetoscopul
de la gâtul câte unui dumnezeu de
paie (simbolul grijii perpetui
pentru respirația planetei)

dar mă întorc și spun: lucrul acela să-l fi făcut eu întâi
fiindcă asta e, stau prost de câțva timp cu somnul
cam de vreo cincizeci de ani în care
mi-am pus mereu la ușă gândurile negre baricade
perdele negre-asemene în geam

și ah cum peste rolul, peste jocul
meu de azi gând alb cortină
aș desfășura – imaginară, din mate-
rial durabil deci: să țină

diseminare

ce princiara înainte de moarte păpădia!

păpădia, cea care cu galbenul ei cam-
pestru îmbie la tăvăleală
pe tăpșanul comun

ce princiara încoronare ce nimb,
chiar înainte de-a aluneca
în neant, ce zbatere lină ce supunere grațioasă

și da,
așa trece gloria lumii
cum spulberă vântul lunarele nim-
buri cum tunde capetele,
lăsându-le, ca o pedeapsă a umilinței înainte de execuție,
chele,

– simplă jertfă pentru succesiune

monolog pe caniculă

fier vechi baterii frigidere cum-
păr... fier vechi baterii frigidere...
– tot așa, din ce în ce scade, fără nicio nuanță, pe drum,
vocea caraghios alterată de megafonul învechit

în timp ce dincoace de gard eu
insist de vreun ceas pe lângă salcie pe lângă zarzări
pe lângă liniște și neliniște: degeaba, fiindcă azi
nu-i chip să substitui ceva prin altceva
nimeni și nimic nu îngăduie azi să
fie numit altfel decât este

– și de ce să fim altceva?
ca să-ți semănăm, nu?... am mai mers noi pe drumurile
tale interioare și ne-am întors ca bolnavi
e destul că existăm aici și acum... de ce să...

fier vechi baterii frigidere cumpăr... tot mai tare:
fier vechi baterii frigidere... imperturbabil
de nu poți ghici dacă totuși s-o fi găsit cineva să vândă
fier vechi baterii frigidere

cine mă încearcă

ca în poveste, așa „crude, coapte, cum se găseau”,
doar că, al meu fiind cireșul, noima unde-ar fi stat? –

mă întind de pe scară după o ramură
ce se tot ferește de mine
vântul, parcă înadins adiind, mi-o
aduce aproape dar tot el
mi-o smulge schimbându-și brusc direcția

abia perceptibil scara se clatină iar
mâna încremenește în aer
cu o frunză strivită între degete

și mă-ntreb: nu creanga m-a ferit?
destinul? el a adiat?

pescar

ultima oară
în care râu și când oi fi stat culcată? Agapia?
Agapia... când fiecare, și timp și râu, curgea în ritmul lui

iar eu din voia timpului, a ritmului primit ca dar
ieșisem: mă înghițișe apa aceea blând nesătulă,
apă și eu, curgeam cu ea odată pieream la cotituri

dar mă ochise timpul pe-alături
fugind în pas cu pasul apei

m-a prins în plasa lui – și mai flămândă fiară
m-a azvârlit pe pietre, ultima oară

Marcel VIȘA

Vara aceasta

e un fel de toamnă cu doi sori de culori diferite,
precum ochii unei pisici heteroctomiste.
mieunatul ei se aude pe Marte.

vara nu-i ca iarna
în care ne-am cunoscut,
are margini zimțate de care se izbesc, sinucigași,
fluturii Sappho.
praful se ridică precum o cupolă deasupra orașului,
se infiltrează în ionosferă bruind transmisiile radio,
convorbirile telefonice,
lăsându-i captivi singurătății, în capsulele lor ermetice,
pe astronautii stației spațiale internaționale.

fluier pe drum,
iar drumul e un șarpe de apă
și viața o mlaștină în care te scufunzi
cu tot cu distanțele și capsulele ermetice adiacente.

Stol de drone peste parc

vin din țările calde, se așază obosite pe blocurile
oglundite în lacuri de motorină, în mări de ulei ars.
un pescar doarme la mal atârnat în cârlige,
momind pungi de plastic, morți iminente.

în visele tale s-a deschis un nou KFC.
aripioare picante, iubito, cu sos de usturoi!
izvoare de cola țâșnesc din conducte metalice -cancer irezistibil-dulceag –
cu gurile lipite de ele sau de țeva mitralierei totuna-i.

---

să ne rugăm pentru morți lente cu dulciuri și nurofen din belșug.
vor veni zile frumoase cu iubiri virtuale și nori de zahăr brun
pe ceruri cu foldere întredeschise și un singur shortcut în colțul dreapta jos.

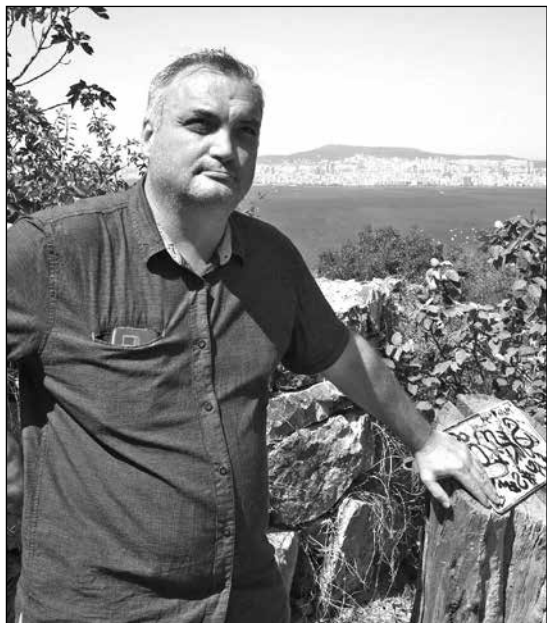
freamăt de pixeli,
flash-urile motociclistului fără cap m-au trezit!
e seară abia, viețile noastre zburdă pe scări rulante de mall.
chill, man, îmi zic, și mă postez în geam.
fumez trabuc aprins la flacăra acetilenică din ochii robotului vecin,
de peste drum
&bass.
plouă cu note abstracte în noaptea ce se instalează ca un soft în suflete.
new world. muzici suave de jazz îmbie la viață,
dar nu mai e nimeni care să asculte curcubeul,
nimeni între pereții care ne sprijină chipurile când venim obosiți de la muncă.
oameni tablouri și geamuri tremurate de vânt.
sub asediul dronelor mari și mici, peste oraș persistă zumzetul plecării.
update. up, up, up!

pescarul chinuit de gută pleacă într-un târziu,
șchiopătând spre casă.
trece prin fața ferestrei larg deschise în monitorul de 22 inch, 4 k.
doar speranța a rămas neclară, difuză, plutind pe marea de plastic și alge.
în cârlige, nimicul zvâcnește
– momeală ideală pentru un nimic mai mare.

Ți-am îmbrățișat vocea ca pe o arhivă de frici
m-a trezit sunetul și reflexia ciocanelor din lemn tăbăcind zile vechi,
îmbrăcând în orașe de frig eschimoși ai zilelor noastre.
locurile prin care ne plimbam sentimentele în lesă,
latră la noi, mușcă.
mecanismul vieții rotește ameteitor prin fața câinilor urletul intermitent,
sparge barierele sunetului, retina,
ferestrele de la stradă.
coboară în mine somnul scări imaginare,
vâslesc limbile ceasornicului prin ape sălcii.
sânge și dale, sânge și mâl,
pielea de șarpe lepădată între vis și realitate.
zidul crește ca o ciupercă fantastică în locuri umbroase.
un ecran cu pixeli prea mari pentru a putea fi privit de aproape
e iubirea.
stăm la distanță de primul murmur al luminii,
raze laser decupează, random, trupuri,
potrivesc piesele unui puzzle fără imagini.

ne salvează forma de apropiere imediate,
ne salvează apropierea de forme acute ale uitării.

a.g.secară

Horodok

(aurul ultim al stelelor năruite)

„Das letzte Gold verfallener Sterne.“ (Trakl)

(...)

26. leonidas forever
conu leonida față în față cu poezia reacțiunii
cu armata mea de fantome luptând pentru niște iluzii
încercând să mai scrii despre adevăr
după ce ai aflat că despre adevăr
mai trebuie să mai și crezi
că este deasupra adevărului

condamnat să nu te mai îndrăgostești de frumusețe
începi să sapi la un tunel
care te va duce
la niște cuvinte
care te vor ierta sau nu

în țara iertării unde cuvântul iertare
nu există nici în dicționare

schimbi grodek în horodok
și georg îți zâmbește
ca într-un coșmar
unde 90 de oameni pe moarte
îți dictează în același timp ultimele lor scrisori
pentru cei dragi
dar mai ales

pentru cei care nu i-au iubit

**

27. cuvintele au din ce în ce mai puțină încredere în mine
devin din ce în ce mai mult un fel de joc uitat

un warcraft 2 sau o veche întoarcere la castelul wolfenstein

pierdut între viitor și trecut
într-un prezent flexibil ca o lumină de la un far
ridicat pe vârful unui munte
de cărți
lumină reglabilă
printr-un dispozitiv secret
care poate chema îngerii din cărți
în care negreala este dulce-acrișoară
duhurile încep
să clădească un imperiu
în care oamenii vor fi
doar

sânge pentru lămpi
care vor lumina doar degetele noastre
căutându-se în dimineți
atârinate la uscat
între acel far alb-roșu
și niște nori care au câștigat războiul lor
cu vânturile

nori care stau stau
frumoși pufoși
ca într-o carte poștală
pe care Dumnezeu și-o scrie singur
ca pe o ultimă rugăciune

**

28. dar nu și-o mai trimite

poștașii erau într-un lagăr de concentrare
unde kevin costner nu interpreta nimic
vorbea fără sens despre sensul artelor
despre cum filmele pot fi babardeală

poștașii trebuiau să învețe
frumusețea cuvintelor
care nu legau nimic

nici idei, nici propoziții, nici fraze, nici poeme

doar
erau

ca niște stele
nici create, nici cuvântate

**

29. la mormântul tatălui (amintire din 2020)

la căpătâi,
înspre nord-vest

un vișin din altă lume
rotund, coroană densă, încurcată
revărsându-și umbra generos
ca un vis cu o fostă iubită

noi turnând niște cafea din termos
peste pământul iubind sec umbra

vișinului

pământ uscat
ca și cuvintele despre tată
cunoscând adevărul celor nevăzute până atunci

silabisind iubirea unui copil pentru cimitire
mormântul tatălui zice mormântului lui
michel tournier
puritatea nu este vitriolul sufletului
ci înțelegerea unor destule lucruri pure

gândind poemul
după vizita la mormânt,
nu mai știu dacă eram pomul
sau tatăl
gustul vișinelor
sau tot ceea ce mai era sau este
între vișinul pierdut
în cerul de rădăcini
și omul împrăștiat
în sarea pământului

dincolo de umbra mormântului
lumina aceea de asasin
care nu crede în viața de apoi
căldura aceea care arde pelicula
filmelor vechi
care mai rulează doar în sufletele noas-
tre ca niște cinematografe
dintr-o imposibilă atlantidă

noi
posibili atlanți
am scris pe mormânt
cuvinte din pământ uscat

am udat apoi absurd mormântul
fără să fi semănat ceva
într-o zi de august
22

**

30.
recapitulând momentul îndrăgostirii de tine
cu exclamația interioară
draci, ce frumoasă poate să fie
lângă butaforia acelor monumente, clădiri, piramide

poarta aceea a hanului turcesc sau tătărăsc
doar de carton și culoare
(aproape culoarea blugilor ei)
ca un ecou al unui oracol
care cinstea metamorfoza mea
într-o ruină
a unui gând exclamativ

„m-ai atins
chiar fără
să mă atingi“

scria chiar în acea clipă rupi kaur

și mă prăbușeam în sine
cum tu n-ai fugit de mine
și nici nu ai venit
pentru niște săpături
în arheologia unui taj majal
atât de interior

frumusețea nu are nevoie de cuvinte
iar gândul la frumusețea ei șterge
cuvânt după cuvânt
din acest poem care cântă
alt monument

al tuturor iubirilor care n-au fost să fie
mai mult decât un poem 3.0

care poate corecta memoria:
blugii ei erau roșii și poate nu erau blugi
ci poate geaca ei era de blug
dar poate ochii ei erau aceeași și mă văd și acum
cum mă gândesc la ea
de parcă chiar aș avea curajul
să o îmbrățișez
să o gust

nu ca pe un pahar de vin roze
în care aș înmuia degetele pe care aș scrie-o
papyrus
în care aș fi un armăsar (cal fără oase) care te-ar iubi
alergând pe norii oglindiți în apele
gândurilor pe care le-mparți tu cu zânele
deloc ridicole
strânse în pielea șerpilor năpârliți
precum cuvintele care nu fac niciodată
cât toate îmbrățișările
care n-au fost
cât toate înghițiturile din tine

gustul tău
ca un genunchi
sprijinit pe gura mea
până când dinții îți vor visa
sângele buzelor

Timeea IVAN

De-am fi fost luați de crivăț și aduși captivi în

timp cu gratii ca la temnița cea mai mare din lume cu
un nume ciudat pe care îmi e
destul de greu să îl pronunț cum
dorothy gale a rămas captivă cu totto chiar cu
totto chiar cu totto în
în tărâmul de basm ca în
albă-ca-zăpada sau nu
mai știu ce basm era nu
îmi mai aduc aminte și chiar de
mi-aș aduce nu aș mai putea să
îi pronunț numele căci m-a
oripilat de-a dreptul cu
cu soarele care răsare de la vest la est cu
oamenii de zăpadă care fac oameni cu
oasele de la dinozaurii care
cred că au murit și dacă nu poate s-au
îmbrăcat în rochii și smochinguri să
meargă la nuntă în paleolitic
și și
de am fi privit cu coada ochiului înțepat către
adulții din noi sau adulții din curtea inimii vecinului
care stau într-un
colț și se miră de
arterele care îi înconjoară sunt
oameni de afaceri și se gândesc să
investească sau
sau chiar să
dărâme ceva nu știu nici ei nu știu
nici noi nu știu nici ei
sau sunt
avocați și caută oameni să îi apere sau
sau sunt polițiști și caută oameni să îi aresteze
sau sunt medici și verifică dacă sunt
sănătoase arterele sau ce o mai avea inima
și de-am mai fi copii să alergăm după înghețată
la colțul străzii la singura prăvălie
și să privim spre adulți oricum suntem
mai mici decât ei și să ne minunăm cum
marea și râul și izvorul și soarele și luna
și noi trecem nu rămânem nu
și ne scufundăm în fum de țigară pe
pe leagănul din spatele alunului din curtea din spate
și ne descotorosim de scrumul de țigară ca
timpul de oameni

Ne cunoaștem de când aveam aproape șapte ani și

puțin foarte puțin nu știu cât aproape
dar parcă nu

ne mai știm pe noi doi
copii ce cântă balade la
geamul spart al unei case părăsite vechi
ca să audă iarba și să ne
cunune
cum a fost încoronată regina
elisabeta și nu mai știu cum cu o
coroană din aur sau nu știu ce
nu am fost acolo și
chiar dacă aș fi fost tot nu aș fi
observat
frunzele de flori de nu-mă-uita sunt
deliciul vieții
nu ne mai știm cu zâmbetele cum
furam cireșele din copacul vecinului vecinului tatălui
meu și
vedeam cum soarele se-ntoarce cu susul în jos
la orele douăzeci și două și
vindeam lunii ponturi despre cum să câștigi la
la bingo în
dragoste
ne cunoaștem de mici și
nu mai știm că la ora
nouă și trei sferturi noaptea se
bate orologiul pentru iubire și
vin oamenii de la muncă și
ne văd dezbrăcați de sentimente goi și
ne văd în roșu galben și negru și
nu mai știm că
iubirea e pe gratis

Pe banca din parcul de la heleșteul din spatele palmelor ce

îmi țin inima în brațe și
își mișcă degetele în sus și în jos pe
coama ei cum sora mai mică o
piaptână cu degetele pe sora mai mare când
părul îi este încălzit de la
atâta suferință
și cu lacrimile mele îmi ud mormântul
și cu lacrimile tale îmi curăț sufletul
ca să trec în nesimțire curat și
citesc horoscopul de dimineață ca să
știu cât timp să îmi las inima să
fugă la tine

cu ochii tăi mă privesc
cu ochii mei te ador

poziția trendelenburg

sînt zile care arată ca un însoțitor
ce-așteaptă pe holul spitalului de nici el nu mai știe cînd.
sînt zile cînd singurătatea se transformă-n furie
și-n alcool,
într-un cancer asimptomatic
apoi devine iarăși singurătate
și-n cele din urmă se transformă-n
„nu-mi văd capul de-atîtea treburi”,
în slăbiciune,
în sincopă,
în „am desfăcut încă o sticlă,
sărbătoresc,
am ales să mă gîndesc doar la ce este bine pentru mine
și să nu mai dau doi bani pe nimeni.” de fapt îți spun
cît sînt de singur, că adorm noapte de noapte
în fața televizorului cu telefonul în mînă
și tot ce rămîne pe podeaua sufrageriei
sînt rămășițele unui copil smiorcăit,
urmele unei linii pe care mi-am promis
de fiecare dată că nu o voi mai trece.

în timp ce tu

în forfota orașului, trupul se diluează.
e un vis în care pietre din caldarîm se amestecă
împreună cu oase de porc însingurate
și fulgi de zăpadă.
oamenii rîd, glumesc, își arată dinții lipsă,
piepturile perforate de mici arici albaștri
care cînd pleznesc,
la ieșirea din trup, lasă un miros de parfum
ce trezește din somn femeia-păianjen.
se sperie ca gîndacii din bucătărie de raza unei
lumini bruște
celulele corpului cînd îi văd plasa întinsă.
pe minerele scaunelor din autobuze,
pe băncile din sălile de așteptare
sclipește grăsimea zădărniceii.
vidul înconjoară cu pași sonori totul.
nu există trecut și nici viitor.
în zadar scormonesc în amintire după ceva de neiertat,
ceva care să mă înfioare,
în care să văd măcar strălucirea apei trase la closet.
dar nu există nimic furișat în sus pe treptele memoriei.
se zguduie nebunește orașul cînd
umbra proiectată în lungul străzii
face schimb de păr, cartilaje, oase și sînge cu trupul.
promisiuni, autostrăzi, benzinării cu luminile stinse,
fluturarea aripii unei molii
se interpun definitiv între noi.
știi, reliefurile acesta ciudat al momentului,
secunda dură ca o casă de motociclist,

îmi spun că ochii închiși,
pumnii strînși, banda adezivă care îmi ține
trupul laolaltă,
nu vor schimba nimic,
voi rămîne hibernînd aici la marginea galaxiei,
în timp ce tu...

mîini mici

deja gazoase

am fost atletul care a stat mult timp treaz
și străbătut de fiori la linia de start
simțindu-i în trup pe toți ceilalți atleți
venind din urmă stîngaci și jilavi

simțind asimetria dintre intestinalelor
și paradisul de bitum parcurs din cînd în cînd
de rafala caldă de vînt a unei veri care nu mai sosea

în momentul acesta de levitație și extaz
ca și cînd un personaj de film ar fi căpătat
dintr-odată conștiință de sine
mă concentrez la jocul pervers al simțurilor
și încerc să găsesc

pentru puii de maimuță
pentru pumele estice
pentru cei care așteaptă încă pe listele de transplant
adăpost
în hexafluorura de sulf
în care să plutească pînă la înălțimea
de doi metri cincizeci și șase
de acolo de unde ronaldo a înscris cu capul
în meciul cu juventus

încerc să găsesc motive să cred
că înțelepciunea unei păsări mici și sfărîmicioase
lovind în fereastră cu ciocul
ea singură e de-ajuns să salveze lumea
în care totul este ars de-o febră
pe care nicio mamă nu a putut să o domolească

lumea în care pînă și stelele folosesc cookie-uri
iar megapixelii telefoanelor sofisticate
surprinzînd chiar și momentul în care
specia noastră aproape epuizată aproape euforică

își calculează șansele de-a părăsi planeta
privind
într-o întîrziată rază de soare în care sclipesc
cristale de gheață
mîini mici deja gazoase

ÎNTUNECIMILE... TOATE

Iar ați luat umbrele stinse-ale mâinilor mele peste coala de scris drept poemul promis – înc-o eterică înserare trecătoare, de fapt, printre atâtea umbre destrămate de lupi și sub păsările negre de pradă. Ca să nu mai vorbim, deocamdată, din nou, despre umbra arcașului orb, care-și întinde săgeata deasupra-mi și despre sabia firav suspendată-n abis

*

până când coala de scris se face o poartă deschisă
peste desfacerea murmurată a lumii prin vorbe
și peste îndrăzneala de a le da înțelesuri și chip,
ca un ceas care-și sfâșie timpul în el însuși
cu arcuri întinse, cu roate dințate și cu gheare de tigru
arătându-ne clipa tăiată-n feliuțe egale pentru fiecare
dintre posibilitățile noastre de-a traversa
întunecimea adâncă a fluviului, printr-un vad luminat

*

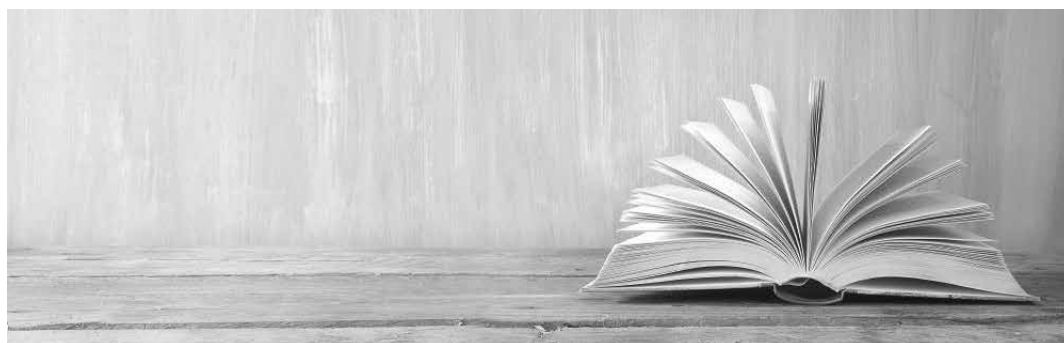
Văzut printre degete, textul se sfâșie-n fugă
asemenea ciutei pândită prin crengi –
sferturi de sferturi și umbre de umbre
alergând împreună, pretutindeni deodată
când tocmai se-aprinde rugul cel mare-n amurg
și-n murmur ni se rostesc încântările, odele, condamnările
precum și toate nelegiuirile noastre, celelalte, de taină,
pe care ne prefăcusem deja a le face uitate cumva
pe malul friabil de la celălalt capăt al nopții dintâi

*

De la o vreme, mult mai aproape de piele
îmi sunt toate îndepărtările gri ale lumii,
ca un pumn într-un pumn, un cuvânt în cuvânt
și-o carte de-o palmă închisă-într-o carte mai mare
Cu noaptea deasupra îmi petrec în cântări toate zilele
dar mult prea aproape de-întunecimile care joacă-n abis:
„Te vei lipi cu fruntea de lucruri și n-ai să le vezi!“
mi s-a spus câteodată, la citirile-n palmă,
ceea ce tocmai ni se-adeverește cu asupra măsură, aici.

*

Dincolo de fila aceasta nu mai este nici una sau poate doar trenul cu morți și răniți
care se-îndepărtează cu țipete-n ceață prin ploaia dictando-a două tăceri colosale,
pe când printre arderi pe rug, ni se-îngheșuie, iată, toate nopțile lumii, într-o singură noapte

Elena MIHALACHI

Unul

Poate te-am povestit prea puțin
sub stratul înlăturat de epidermă
tranșant,
mai viu ca niciodată
te jucai cu sânii mei de parcă-i croșetai
ochii într-un ghiveci cu flori de decembrie
pictat în dimineți târzii
respirația unui timp nu poate fi oprită
de triunghiuri desenate așa cum vrei tu
pe umeri
pe fruntea
pe coapse
e o altă geometrie
un trafic de necunoscute
până nu demult
naufragiam pe cicatrici nervoase
rupeam sonoruri de pe buze
călcam peste pajiști potolite de mersul cerbilor
și puneam pe cântar apusurile și răsăriturile mele

m-ai jefuit de haine
de trăiri
de emoții
de timp
și Spațiu.

Cămășile

lângă drum îți cos cămăși
în două culori
tot eu o să le port
când degetele dau în floare
las amprente

cu miros de vișin.

Puteam să ating ziduri
să mă ascund după învelișul umerilor rotunzi
întinsă pe libertatea de plumb
picioarele așezate neîndemnatic
peste coate
Îți mângâie sadic algoritmul adulterului tău
expirat
trupul plimbat prin toate odăile unei clepsidre
te dizolvă în numele tuturor femeilor care le-ai uitat
cămășile se îmbracă pe pielea curată.

Teoria...

vreau să mă nasc din nou
din trupul pe care-l frământă astăzi cu furie
din nefericirile tale așezate spectaculos
în infinitul din piatră
te lupți cu tine însuși
cu oglinzile care zâmbesc sarcastic
tandru
inventezi dimineți
desfășori asfințituri
ignori așternuturi
mă umbrești în dorul tău aprig
noaptea
îmi crești sub inimă
peste sânii ce par
din emisfere diferite
le unești...
Așa a apărut Universul.

Măinile

Măinile tale care m-au căutat atâta timp
S-au răzbunat și s-au ascuns în părul meu
răvășit orice gând de până atunci
aleargă haotic pe gât
atâtea hieroglifice desenate pe corp
nu am avut niciodată
Ochii taie din spectrul buzelor tale lăsate pe coapse
Sânii ca niște câmpii s-au ridicat
În fața mâinilor tale
să poți cu degetele rușinoase
Să creezi spațiu.

Remunerare

Mi-am îmbrăcat zâmbetul din dantela dăruită de mama
așezată în colț
o fericire aproape transparentă
în transhumanță
câinii intră nebuni în mine
și rod din arterele concentrate spre dor
aș fi vrut să mângâi încolțirile

gurilor de vânt unde
dincolo de mine îngheață plămâini și uit să respir.
trag ultima privire și ochii devin de sticlă
degetele poartă gustul amar al corpului tău
cu aroma sub unghii...
Ard în cenușa trupului tău
cu mirosul florilor de măr
Poartă-mă!

Una-Alta

Când ne vom despărți,
eu voi deveni o altă femeie,
ce nu va purta tocuri cui,
nu va scrijeli inimile bărbaților cu priviri țintă
O altă femeie pe care nu cunoscute-o
Dumnezeu.
Poate altfel voi deranja cearșafurile,
altfel voi trezi diminețile,
altfel te voi privi,
cu fiecare picătură de rouă,
te voi strânge în piept,
Fără să te lase să mori.

Cum dorm poezii

Cineva i-a penetrat ochii cu o idee
prima dată când a început să gândească
cu chipul împletit din iarbă
striga cu reproș la toți părinții care nu mai sunt.
acoperită cu pământul
lăsat moștenire sub unghii
cu toate viețile muribunde în osul stern.
Șuieră vârful de iarbă
în pielea fiecărei zile care naște și moare
cu somnul după care aleargă o lume
Și dacă nu au loc pe pământ,
Îl caută sub el...

Jumătate de scară

În visele cui îți trăiești neputința,
ești gol
în așteptări
Așezat ca norii pe raft
înșiști să fii martor chemării
Țipi și naști, Noe
în praful adormit pe vârful buzelor
te întorci în tine
cu amintiri nemișcate
între tine și mine
de parcă viața ar putea
să își țină respirația la nesfârșit

taci îți răspund
taci îi răspund
câteodată poți doar să te faci
că trăiești
pe-o jumătate de scară.

Iubește

Iubește-mă,
când auzi dinții decojind tăcerea
și sufletul nopții se desface
în aburi de lumină-
sunt doar un copil ce frământă zorii
întinzându-mi gândurile
pe strunele sângerânde!

Iubește-mă,
când din eternul ascuns
cu pași uimiți colind scoicile pe sub pleoape,
copaci ce-și rup genele, dăruindu-se umbrelor-
sunt ruga ierbii,
patima albe
întoarcerea pasărilor.

Iubește-mă,
suntem aproape de cer,
eu, tu, roșul frunzei,
pustiul prelins pe ferestrele calde-
sunt ochiul tău
de la masa Tăcerii.

M-ai chemat

M-ai strigat, Doamne pe nume
Și ți-am ascultat chemarea
Tu mi-ai cunoscut și chinul
Și durerea, și uitarea.

M-ai strigat prin glasul nopții
ți-am auzit Cuvântul
Și în graba mea cea mare,
Mi-am abandonat veșmântul.

Mi-ai gătit crepide albe
Și haine de sărbătoare,
Să-mi scoți inima sfințită
Din a negurii vârtoare.

Nu știa sârmanul suflet,

Că din trupul lui de tină

Tu poți face vas de aur,

Să apară în lumină.

EPILOG

„totul existând în afara vechii uitări“
(Borges)

de-a lungul și de-a latul clepsidrei
visându-mi umbra
tot mai insistent
timpul se-ascunde în scrisul meu palid
pe care
îl mistuie până la ultima rază-nțeleaptă a frazei

prin sinuos parfumul adamic
(dinlăuntrul ei)

încât
ziua de mâine nu va justifica poate
aproape nimic

din lipsa de emfază a rămașițelor (mele) de vis
din abisul simfonic al nopții

unde rămân prizonieră memoriei lui Dumnezeu

urcând doar scări fără timp
fără să fac niciun zgomot

El bântuie încă prin lume să caute

un Om
care-L va fi trădat cu siguranță într-o zi
(ziua aceea va fi știu bine cea mai tristă)

nu știu

*

dar printr-un recurs la memorie
timpul nu îndrăznește încă să-mi ardă

cuvintele
la zidul repetabil al plângerii

printr-o aceeași insomnie cum o haină

îngerul meu melancolic
hrănește întruna cu haos o taină

eu nu fac oricum niciun zgomot

trecându-mi înspre iarnă umbra reflexivă
ușoară

printr-un efort egal cu privegherea
urc doar scări fără timp

presupunând

nedefinitul din podul casei anacronic
care în mod simbolic

îmi ține peste vreme loc de cort
sau turn sau poate cuib

așternut între pereți de văzduh

unde molima veacului acesta bolnav
macină-n gol nostalgia și spaima

viața devenind o nesfășită
absență

la o margine-a marginii
unde îngerul meu împlânzește nimicul
prin aripa netedă-a gândului

care se-ntinde de la un capăt la altul al plânsului meu
incolor

pe care-l confundă cu un rozariu zadarnic
al unui sens ascuns foarte demult

în verdele crud al luminii

nu știu

*

prin ostenit scheletul copacului martor
lumina încă îmi e la-ndemână

acoperind încet cu privirea cărarea lacomă
a vântului de sud

unde m-ascund uneori și acum
în visul-ipostas al armoniei infinite

printr-un fior aproape liric
de care nu mă mai tem

când păstoresc un joc extravagant necunoscut
cu pagina domestică a clipei

încât
în mod cu totul (ne)firesc
casa are acum toate ferestrele-n cer

cum ipostas decent al (ne)rostirii mele

nu știu

*

dar pare că mă prelungesc
(într-o penumbră-nfiorată-a ogindirii)
pe ulița copilăriei

a cărei resemnată-nțelepciune
îmi spune să nu mă (mai) grăbesc

eu parcă nu o văd dar nici nu mă plâng

las ochii larg deschiși
loială nostalgiei până la sfârșit

și-aștept fără să dorm și zăbovesc

pe-o treaptă fără timp a malului ceresc
ca noaptea-ipostas

să-mi viscolească umbra
jucându-se
de-a destrămarea printre lacrimi și închipuiri
pe care nu le-ajung din urmă

pentru că între ieri și mâine
ziua de azi îmi pare-un coridor

fără dimensiune

unde domesticesc doar litere pline de sânge
pe care-ncerc să le adun

cum într-un fel de *Babel* altfel
în cuvinte

pe care-asurzitor aproape vântul
le poartă înlăuntrul meu

unde aleg
limbajul simplu-n care tace Dumnezeu

atunci când înnoind misterul îl preface
în flacără
ce arde

cum dintr-un fel de blândă inerție
în via vie-a necesarei liturghii

precum o prelungire a podului copilăriei

nu știu

*
hieratic îngerul îmi ține de urât
prin echilibrul (in)stabil

cu visul de atunci

exagerând puțin unele lucruri
el pare
că-i vinde mesajul cuminte al umbrelor

tăcerii mele de-acum
încât

la morile de vânt ale imaginației
însurarea reface uimită

(pe o claviatură învechită)

o veche-nțelepciune în care mă adun
în alt pod cuib sau cort sau poate turn

amestecând
aproape ezitant realul cu o singurătate
de-o libertate cumva exasperantă

prin care-aleg de bunăvoie
să desenez în câte-un colț al clipei
un mal de cer
abrupt

corupt de ispitirea ochilor (încă) deschiși

nu știu

*
încerc să scriu
prin timpul reflexiv care mă poartă
mai departe

în partea dinspre noapte a paginii goale
a cărei paloare ar putea fi cândva

cheia mirărilor mele

vecine cu un neant colbuit între grin-
zile șubreze-ale casei
de la capătul timpului

și vocea gravă a vântului
care sparge-ntr-o doară toate oglinzile

să afle în spovedania mea plină de riduri
și cearcăne

fuga (ne)motivată înapoi
printre inflexiunile unei nocturne

printre sinapse-ale inimii și locuri comune

nu știu

Constantin Daniil Iftime la cei 16 ani ai săi meditează eseistic la disperări romantice într-un limbaj al existențialismului creștin. În poezie, e un contestatar tacit al minimalismului revolut, în mare vogă la generația de dinaintea lui, scriind într-o limbă poetică fragmentară, de meditație, care susține cu mare forță o realitate comună, ușor de perceput.

Constantin-Daniil IFTIME

Aceștia sunt martorii noștri

Aceștia sunt martorii noștri,
Aceștia sunt martorii, care din pragul vieții ne privesc cum trăim.
Aceștia sunt martorii care, ascunși în lăcașul mortuar,
ne privesc cum ne minunăm,
cum suferim,
cum murim.

Ieșisem din spital într-o stare de extremă slăbiciune

Ieșisem din spital într-o stare de extremă slăbiciune,
Cea mai parte a zilelor mi-o petreceam întins pe pat.
Într-o noapte, cuprins de o febră delirantă,
Vedeam acel popor de oameni morți,
ieșiți afară,
Cum umblă prin odaie,
Cum se cațără pe birou,
pe sacune,
pe draperiile ferestrei,
și până la urmă pe patul meu.

Măreția, mizeria, vanitatea și josnicia trupului omenesc străluceau în toată gloria lor stupidă

Măreția, mizeria, vanitatea și josnicia trupului omenesc străluceau în toată gloria lor stupidă,
Pentru prima oară am văzut urâtenia chipului omenesc.
Ce mândrie jengoasă, mă gândeam, e în trupul omului!
Ce triumf mizerabil se află în carnea omenească,
chiar și în momentul trecător al tinereții și al iubirii.

Atunci să nu te lași ispitit

Cu toate că luasem cu mine *Crimă și pedeapsă*,
nu l-am putut reciti nici chiar când nu mai aveam altceva de facut.
M-am mulțumit să mă pomenesc că nu mai pot a mă desprinde de el,
A reușit să redea atât de bine oamenii de nimic și sfinții.
A creat tipuri admirabile de sfinți.
„Atunci să nu te lași ispitit“,
mi s-a spus.
Păcat numai că nu-l puteam reciti.

Ilumina cu un reflex orbitor de sală de operații chirurgicale

Trebuia să fi fost aproape miezul nopții.
Soarele, învăluit într-un văl ușor de ceață,
strălucea ca o portocală învelită într-o hârtie velină.
Lumina sobră intra cu violență înghețată prin ferestrele mele deschise,
ilumina cu un reflex orbitor,
de sală de operații chirurgicale.
În imensul hol,
amenajat în cel mai modern stil finlandez,
cu zidurile vopsite în alb,
cu podeaua roșie din lemn de mesteacăn,
venea o hărmălaie,
un cor de lătrături,
un cor de mieunături,
un cor de grohăituri,
de parcă o haită de câini,
de pisici și de mistreți,
s-ar fi înghesuit în mine.

Acum vedeam ce conține un om, cuvântul lichid, molatic, sălbatic, măreț și solemn.

Nu erau de ajuns interpretul piramidelor și animatorul mumiiilor,
Azi un alt vizionar a venit să se împiedice de mine.
Se laudă că ar fi strănepotul unui sacerdot.
E un aventurier levantin,
înalt,
puternic,
cu un chip rotund,
de culoarea scorțișoarei,
brăzdat de cicatrici roșcate.
„Primitivii, îmi spuse,
nu pot face distincția între om și animal,
un om poate să se transforme într-un animal și un animal în om“.
Acum vedeam ce conține un om,
cuvântul lichid, molatic, sălbatic, măreț și solemn.

În fața acestei opere de mântuire, orice alt ideal dispare
În fața acestei opere de mântuire, orice alt ideal dispare.
Unii dintre semenii noștri suferă de sclavia foamei și a munci,
dar, din fericire pentru ei,
măcar sunt oameni.
Își pot permite a vorbi, iubi și mai ales dețin mâini,
aceste miraculoase instrumente,
pe care nici o altă mașină nu va ajunge să le egaleze.
M-am gândit ce chin ar fi trebuit să-l duc,
dacă sufletul meu
părea a pierde,
orice culoare și orice viață,
prefăcându-se într-o copie nereușită,
aproape caricaturală,
căci toată otrava, pe care au putut-o zămisli,
n-a ajuns să nimicească
invidia, calomnia și mânia acelui orgoliu sigur de sine,
ungându-mă cu un balsam,
pentru ca din porc să devin din nou grec.

Dan PERȘA

Comandantul

(FRAGMENT DE ROMAN)

Cum deținuții mureau pe capete, trebuia completat contingentul. Veneau când și când camioane și aduceau alții. Într-o seară, vine un camion cu prelată și comandantul, amabil cum era, iese să-i întâmpine pe noii veniți în costumul său de călărie. Își lovea când și când biciușca de carâmbii cizmelor. Își ținea capul într-o parte și ce zâmbet larg avea pe buze, de parcă ar fi trăit o mare bucurie că îi vede. Spre partea în care își înclinase capul, avea înclinat și trupul, încât îi privea de parcă ar fi vrut să-i măsoare. Erau vreo douăzeci de oameni așezați pe un singur rând.

– V-am citit dosarele, spuse el, plescăindu-și limba în cerul gurii, ca să fie peltic, ca atunci când vrei să seduci pe cineva. Apoi își pune podul palmei stângi sub bărbie și degetele pe obraz. Sunteți chiaburi! Mi-au trimis un camion de chia-buri. Voi n-ați muncit un ceas în viața voastră și nu știți să faceți nimic.

– Domnule... și doar atât apucă să spună un deținut și pe dată cravașa comandantului îi brăzdă fața. Cu siguranță i-a crăpat pielea, pentru că a început să-i curgă sânge ca de sub o tăietură oblică.

– Când vorbesc eu, tu să taci, l-a instruit calm comandantul, cu o voce blândă, ca și când i-ar fi vorbit unui copil.

Nu-i mai privea acum cu acea amabilitate prefăcută. Se uita crunt la ei și își umfla nările.

– Gardieni, ordonă el. Aștia nu știu să facă nimic. Ia calificați-i la locul de muncă. Dați-le lopeți, hârlețe și roabe și până dimineață să fie instruiți, ca să nu mă facă de răs mâine, când îi trimit la Canal.

Gardienii s-au uitat nedumeriți, se întunecase deja, curând venea stingerea și, cei care nu erau de gardă, visau la paturile lor.

– Ah, făcu tovarășul comandant și își duse o mână la frunte. Trebuie să vă dau mură-n gură. Știți colina din dreapta coloniei?

O știam, cum să n-o știm, era o colină din pământ negru amestecat cu prundiș și nisip, unde se aruncau gunoaiile.

– Întoarceți reflectoarele spre gardul din spate, ca să vadă oamenii pe unde calcă și până dimineață colina din dreapta coloniei să fie în stânga coloniei. Apoi rânji cu gura până la urechi, înainte să se retragă în clădirea unde își avea dormitorul. Oamenii aceia sleiți chiar nu știau munci și am auzit întreaga noapte răstelile gardienilor, din care rar distingeam câte-un cuvânt ca „animalule“, „banditul“ și sunetul infam al loviturilor cu patul armei și cu bastoanele.

La Canal munceau pe atunci peste 30.000 de oameni, dintre care vreo 10.000 erau deținuți și soldați. În doi ani au murit peste 20.000.

Într-o zi, la apelul de seară, unul dintre deținuții noi, încă neînfricoșat, a îndrăznit să vorbească, după ce au fost apostrofați de comandant că nu muncesc destul.

– Tovarășe comandant. Avem doar niște lopeți și cărăm pământul cu niște târgi. Ne-ar trebui o căruță trasă de-un cal sau măcar niște roabe, ca să avem mai mult spor.

Comandantul rămase încremenit. Se uită apoi la deținuți uluit.

– Cum de nu m-am gândit la una la asta, spuse el?

După ce vorbi, intră în locuința lui și gardienii așteptară o vreme și după ce văzură că a trecut vreo oră și comandantul nu se întorcea, le-au dat voie deținuților să intre în barăci.

Dar a doua zi dimineață, în curtea coloniei se afla o căruță cu două leuci lungi. Deținuții au fost scoși în curte, dar comandantul întârzia. A apărut cu mersul său gimnastic, bine dispus, ras proaspăt, urmat de câțiva gardieni.

– Vedeți, le-a spus el oamenilor adunați în careu. Acum aveți căruță. Să nu mai aud că nu vă faceți norma. Ia înhămați-i, le-a poruncit gardienilor.

Gardienii, instruiți deja, au legat câți oameni au avut loc, de leuci, punându-l în frunte, drept înaintaș, pe deținutul care ceruse roabe sau căruțe.

– Ați vrea voi, strigă comandantul, să-mi pun eu caii pur-sânge să tragă!

– Ia dați bice!

Un gardian a urcat în căruță cu un bici plumbuit în mână și s-a apucat să-i croiască pe unde apuca pe deținuții înhămați. Căruța a pornit, scârțâind, pe drumul ce ducea spre Canal. Ceilalți o urmau. Comandantul admiră priveliștea.

– Parcă ar fi edecari, Rudi, nu ți se pare? Niște oameni care trag cu frânghiile, de pe maluri, un superb velier în amonte, mi-a spus el.

După ce a plecat, m-am dus și m-am culcat iar, dar mai puteam să dorm? Și nu aveam nimic de făcut până seara, când trebuia să merg la Canal să-i caut pe cei morți, ca să-i îngrop.

M-am trezit într-o dimineață, ploua ușor, cerul era ca o gioarsă flendurită și murdară și am ieșit din baracă pentru că-mi venea să urinez, dar când deschid ușa și ies, comandantul era deja în careu, vesel și pus la patru ace. Se trezise înaintea deținuților, care abia atunci erau scoși de gardieni și așezați în formație pentru apel.

– Hei, Baraba, mi-a strigat și m-am dus către el. Astăzi vin cu voi la Canal, să văd cum muncesc oamenii mei. N-o să stau mult.

– Foarte frumos, tovarășe comandant, asta le va insufla deținuților bărbăție și vor munci mai cu spor.

– Din câte am auzit, ieri nu și-au făcut norma cei de la calea ferată. Cu ei merg și așa vrea să vii și tu cu mine. Să-ți iei și echipa.

Ordinul ăsta nu mi-a căzut prea bine. Aveam de gând să merg la Canal după orele prânzului, pentru că aveam chef de lenevit, iar dimineața nu prea murea nimeni și nu aveam pe cine îngropa. Însă ordinul nu se discută. Am dat din cap și m-am dus să urinez, pentru că deținuții erau deja în careu și începuse apelul. Apoi i-am trezit pe cei doi ciraci ai mei și ne-am plasat la vreo zece metri în spatele comandantului. Cum deținuților nu li se dădea mâncare dimineața, ca să nu-i îngreuneze la muncă, după strigare au pornit în marș forțat spre Canal. Doar cei de la calea ferată au rămas și au fost urcați în remorca unui camion. Ne-am suit și noi în cabină, lângă șofer și prin parbriz l-am văzut pe intendent aducând calul. Comandantul a încălecat. Am plecat. Ploaia se opri. Camionul mergea încet pe drumul desfundat, plin de glod, dar comandantul stătea drept pe buiestrașul lui cabrat, făcut să bată pasul ca la paradă. Se pricepea la strunit caii. Am depășit curând coloanele deținuților ce mergeau cocârjați și cu privirea în pământ la Canal și la bifurcație am scăpat de ei, luând drumul spre șantierul căii ferate. Am ajuns.

– Hai, repede, repede, schneller, schneller, le oferea antren comandantul deținuților când săreau din remorcă.

Nu știu cum i-a venit ideea să strige „schneller“, dar după ce i-a venit, a început să râdă și buna lui dispoziție a crescut. Deținuții s-au apucat pe dată de muncă, pentru că norma era mare și nu aveau la dispoziție decât 12 ore. Ba chiar, acum că se apropia toamna, ziua se mai scurtase. Însă comandantul îi încuraja uneori, un bun muncitor robotește și pe întuneric, e de ajuns să aibă lumină în inimă. Mai ales că lumina

vine cu nemiluita de la răsărit. Când spunea asta, îmi dădea impresia că e ironic. Mai târziu mi-am dat seama, chiar era, nu prea îi înghițea pe ruși.

Oamenii munceau și ciracii mei s-au așezat sub o răchită crescută pe acolo cine știe cum, că altfel locul, cât vedeai cu ochii, era pustiu, ca un land pârjolit de Gheonoaie. Nu se așezaseră sub răchită ca să fie la umbră, ci se afla acolo un petec de iarbă. Stăteau pe iarbă, nu departe de terasament, ca să nu-și țină bocancii în noroi, iar eu și comandantul stăteam la taifas, el crăcănat pe o traversă, ca să fie cu fața spre frontul de lucru, iar gardienii, vreo cinci, se așezaseră în așa fel, încât să nu permită vreo tentativă de evadare. Grosul gardienilor era la Canal – gardienii noștri și de la celelalte colonii de muncă și bătaie.

Oamenii munceau, iar comandantul cerceta terenul. Privi în urmă. Celea ferată construită deja, întindea două linii de fier ce se uneau la infinit. O săgeată în infinit, îmi spuneam, acolo așa vrea să fiu și eu. Dar nu departe de noi, la nici douăzeci de metri, se afla pe șine un vagonet. Semăna cu vagoanele minerilor, le văzusem la Petroșani și Petrila la exploatarea de cărbune, dar era mai mare și mai solid.

– Țasta e vagonetul de care mi s-a raportat. Ia vino să-l vedem, m-a invitat comandantul.

Și-a început să laude vagonetul. Uite-l ce zdravăn este, ce mânere solide are, ba și-un număr de înmatriculare, dar cam șters. Pe lateralele lui se mai vedeau ceva urme de vopsea roșie ale unor litere chirilice și mai puteai ghici, fragmentată, steaua Uniunii Sovietice.

– Vezi, frații noștri sovietici ne-au dat un vagonet. Noi îl ținem pe șine ca pe un lucru inutil. Și cât de util poate fi un vagonet!

Am vrut să-i țin isonul ca dascălul popii și i-am spus:

– Da, sovieticii ne-au dat o grămadă de mașini și utilaje.

Comandantul și-a dus palma la buze, ca să-mi șoptească:

– Lasă, fiule, a spus el. Între noi fie vorba, utilajele alea erau harcea-parcea. Au muncit ai noștri să le dregă, că mai bine făceau altele noi. Dar românii nu prea sunt un popor tehnic. Tot cu roaba și lopata salahorim.

Mi-a plăcut, pentru că nu lua de bune toate sloganurile care preamăreau marea Uniune Sovietică. De fapt, de bune nu le lua nimeni, dar erau prea lași ca s-o spună și prea lingăi, sau poate doar perfizi.

– Știi, luasem cu mine un borcanel de măsline în ulei și așa mânca vreo două, dar l-am lăsat în coburii șei, spuse comandantul.

– Mă duc eu să le aduc, am spus de îndată.

– Nu, a spus comandantul, du-te și trimite doi gardieni la mine și tu stai cu oamenii tăi, că o să aveți curând de lucru.

M-am dus și am trimis gardienii și m-am așezat lângă ciraci. Cu ei n-am vorbit niciodată, nu știu nici acum dacă aveau grai. O singură dată a scos Bulbucatul o vorbă, dar poate nu vorbise, ci icnise. Dar țineam la ei cum ții la doi câini dresați. Nu-mi ieșeau din vorbă, mă ascultau orbește.

Apoi am auzit un ușor huruit și, când m-am uitat, gardienii împingeau vagonetul spre noi. Comandantul își scutura palmele, îi ajutase, în mare mila lui, pe gardieni să urnească furgonul, care aluneca acum ușor. Bine, zic „spre noi“, dar eu și ciracii eram la vreo zece metri de terasamentul înalt. Vagonetul mergea spre deținuții care puneau traverse și puneau pe

ele șine. Cred că nici nu și-au dat seama ce i-a lovit, dar bes-tia de fontă a omorât trei dintre ei și-a rănit alți câțiva, apoi a ieșit de pe șine, pentru că trecuse de capătul liniei ferate și s-a oprit, într-o rână, într-o baltă cu apă de ploaie. Coman-dantul a venit spre mine râzând.

– Ți-am spus că o să ai de lucru în curând!

Apoi s-a dus la deținuți.

– Să nu mai aud „vai șalele“, „vai genunchiul“, „sunt bol-nav“. Muncii, că nu vă hrănim degeaba, ca pe trântori. Să nu dea dracul să primesc și azi raport că nu v-ați făcut norma.

Apoi a venit spre mine.

– Gata, fiule, am plecat, a zis. Ți-am spus că nu stau mult.

A încălecat pe cal și s-a aplecat într-o parte și-a scos din coburi un borcânel și mi l-a aruncat. L-am prins din zbor, am

zâmbit și-am mulțumit. Comandantul era bine dispus și asta mă înviora și pe mine.

Cum să nu admiri un asemenea om? Cât de inteligent era! Premeditase totul! Planificase și executase pas cu pas, folo-sind informațiile avute. Cât de mic mă simțeam pe lângă el. Eram atât de prost, încât măcar nu bănuisem.

Știți, într-o vreme am vrut să-mi scriu memoriile. Am însă-ilat chiar acest episod. Îl numisem „Vagonetul sovietic“. Vine și trece ca tăvălugul peste oameni și-i zdrobește. Am renun-țat însă. Tot meditănd la fapte pe când le scriam, bătrân de acum, începeam să-mi pierd admirația pentru comandant, admirația ce mă ținuse în viață și voiam să-l văd și acum, când eram liber, cu ochii de atunci. Nu voiam să cedez ispi-teai de-a spune: era diabolic. Și să scriu asta pe hârtie. Înțe-legeți? O vreme mi-a fost tatăl care-mi lipsea.

Rodica BRETIN

Tigrii visează în culori

Cu toată aglomerația de pe străzi am ajuns cu zece minute mai repede. Aleile Grădinii Zoologice erau pustii. Anima-lele dormitau, unele la soare, altele în iglourile de ciment ce se voiau vizuini, scorburi, bârloguri... M-am oprit în fața unor zăbrele: *Panthera tigris altaica*.

Tigrului siberian nu îi plăcea căldura amiezii. Prefera umbrele înserării, adierile nopții și hartanele pe care îngrijitorul i le azvârlea de la distanță. Născut în îndepărtata Rusie, uriașul motan vârgat nu venise în Nova Scotia de bună voie. Prins în cursă de braconieri, cunoscuse Transiberianul, foamea și loviturile de ciomag din circurile rusești, chinu-itorul rău de mare pe vaporul ce îl adusese la Dartmouth.

Unde zăcea apatic. Ori poate că visa. Își amintea taigaua, zăpada, văzduhul mirosind a rășină – sau hăituiala, car-neea caldă, sângele scurs odată cu viața din prada răpusă...

– Am întârziat? am auzit deodată glasul Lorenei.

Se apropiase neauzită, de parcă n-ar fi mers pe tocuri de zece, ci pe labe de felină. Nici gândurile nu i le auzeam, decât atunci când voia.

– Eu am venit prea devreme, am spus, deși ea știa deja asta.

Lorena nu m-a luat în seamă. Trecuse de primul gri-laj, intrând în îngrăditura unde vizitatorii n-aveau acces, de parcă ar fi fost cel mai firesc lucru din lume. Acum tră-gea zăvoarele cuștii, o deschidea. A pășit înăuntru, apoi s-a răsucit spre mine.

– Vino!

Am urmat-o, cu răsuflarea întretăiată, cu sângele pul-sând nebunește în vine, cu tâmplele bubuind asurzitor. Ce voia să mă învețe în ziua aceea? Preferam să nu mă gândesc la un răspuns precis, iar posibilitățile nu-mi surâdeau deloc.

Între timp, tigrul se ridicase. S-a întins alene, s-a apro-piat. Înaintea noastră s-a oprit, nehotărât, și-a lins o labă, biciuind văzduhul cu coada, în vreme ce ochii verzi, fosfo-rescenți îi rămâneau ațintiți într-ai Lorenei. A mai făcut un pas, ezitând.

– Ai intrat vreodată în mintea unui animal?

Căscasem ochii la fel de mari ca felina captivă în vraja Lorenei. Puterea aceea intensă, copleșitoare...

– N-aș putea să încep cu ceva mai mic? am șoptit. Un pechinez, un hamster.

Tigrul a mârâit, arătându-ne lucirea colților. Lorena a râs.

– Nu-i decât un motan de trei sute de kilograme. Ești gata?

Lorena închisese ochii, într-ai tigrului era năuceală; n-am lăsat-o să devină furie, moarte...

Am intrat.

Un salt într-o lume cu totul străină. Și atât de neaștep-tată, de uluitoare, încât mi-am uitat frica. Tigrul gândea în culori. Într-o succesiune amețitoare și, aparent, haotică. Însă nu era. Orice sunet, miros, imagine, chema o nuanță – una dintr-o infinitate. Un caleidoscop senzorial, pe care mi-ar fi luat o viață să îl descifrez. N-aveam nici măcar un minut – așa că am redus totul la esență.

Roșu – sânge, carne, pradă; albastru – necunoscut; galben – amenințare, pericol, înfruntare iminentă; verde – femelă, plăcere, tihnă. Pe mine mă vedea când în galben, când în roșu. Amenințare și pradă? Nu... Eram verde, verde! Taigaua după ploaie, foșnetul ierburilor înalte și eu, undu-ind printre ele, radiind liniște, siguranță, abandon.

Tigrul și-a desfăcut fălcile, arătându-mi fildeșul îngălbe-nit al colților, limba trandafirie, cerul negru al gurii. A căs-cat din nou, apoi s-a întins la picioarele noastre, cu botul pe labe; într-o clipă, dormea adânc.

Lorena s-a aplecat, scărpînându-l pe frunte, după urechi.

– Vrei să-l mângâi?

– Data viitoare, i-am zâmbit, promițându-mi solemn să nu mai calc vreodată pe acolo.

Tincuța HORONCEANU BERNEVIC

Cele mai bune femei

De câte ori v-ați trezit buimaci dimineța și ați avut nevoie de timp ca să vă dați seama cine sunteți? Că aveți la dispoziție o mili-secundă, un timp cât o bătaie din gene, rapidă, ca să vă hotărâți cum o să fiți de-a lungul zilei? Dar mai ales când ați conștientizat ideea că puteți alege?

Mie mi se întâmplă frecvent. E mai greu decât atunci când deschid dulapul cu haine și constat că nu am cu ce mă îmbrăca. De parc-am avea vreodată cu ce ne îmbrăca! Deci, fac ochii mari și... nu știu care EU îmi convine astăzi. Păi da, că de cele mai multe ori, iarba e mai verde în ograda vecinului, sau a vecinei, după caz... Eurile mele, ca niște rochii vaporose care îmi îmbracă trupul, trebuie să mi se potrivească perfect în ziua respectivă. Nicio cută, niciun fald. Nicio imperfecțiune. Rochia neagră, lungă, decentă, rochia verde smarald, cu spatele gol, cea roșie, mini, una albastră cu fundă în talie... fiecare din ele mă face unică, îmi schimbă identitatea.

Deci, mă trezesc, stau câteva secunde să simt moliciunea cearșafului proaspăt schimbat, (pentru asta e nevoie să-mi frec ușor pulpa piciorului de suprafața moale de bumbac și să scot un mmmm, prelung) și încep să clipesc.

E luni? E marți? E deja duminică? Nu știu! Mai stau câteva secunde, minute, cât e nevoie, și ușor-ușor mă dezmeticesc. Ar trebui să zugrăvesc camera! Poate lila. Și perdele noi ar trebui. Oranj sau verde? Ce? Camera! Oranj, că e mai caldă culoarea. Nî! Cu ce? Cu ce bani adică? Nu, las-o așa! Mai merge! Acum gîndesc!

E miercuri! Desigur! Aveam eu o bănuială, de pe la 1 noaptea!

Dacă-i miercuri sunt o femeie credincioasă!

Mă ridic din pat repede și mă spăl pe ochi. Trec rapid pe sub duș. Nu am timp să văd cearcăne, riduri, nici nu mă interesează. Mă grăbesc să aprind candela și să-mi fac rugăciunea de dimineată. Mai întâi Tatăl Nostru, pe urmă citesc un acatist. Rar, să prind sensul cuvintelor care-mi ies pe gură și să nu las mintea să o ia razna. Mintea asta e foarte șireată. Tu citești despre

Doamne-Doamne și ea face cumpărături în Mall, bea cafea fără tine, probează rochia verde, *nu, nu, nu! Ți-am mai spus!*

De la capăt! Iartă-mă, Doamne, Dumnezeu! Că tu ești milostiv și eu sunt păgână și am sufletul plin de păcate. Deci, rugăciunea de pocăință: „*pentru toate acestea mă simt vinovat înaintea Ta și vreau să mă pocăiesc. De aceea, cu smerenie, mă rog: iartă-mă și mă dezleagă de toate păcatele, ca un bun și de oameni iubitor. Amin*“.

Și Dumnezeu mă iartă. Și-mi dă putere. Chiar când sunt mai păcătoasă, așa. Și poate nu merit. Dumnezeu e bun. Și eu mă rog Lui. Postesc și iau anafură și agheasmă. Și merg la biserică dimineată, la Sfânta Liturghie. Și stau în biserica mare și pare că sfinții din vitralii îmi vorbesc doar mie. Purtăm discuții. Și plec de acolo odihnită și împăcată cu mine.

Seara citesc din Psalmi. „*Miluieste-mă Dumnezeu, după mare mila Ta, și după mulțimea îndurărilor Tale șterge fărâdelegea mea.*“

Când sunt o femeie credincioasă mă bucur de fiecare ceas al zilei. Văd măreția fiecărui strop de ploaie, a unei frunze, a minunatei lucrări a lui Dumnezeu. Evanghelia e pentru mine în apa lacului și, deopotrivă, într-un apus de soare, și mă bucur că exist și am primit darul de a vedea frumusețea unei lumi trecătoare. Uneori văd și... văd și... negru în fața ochilor, de necaz, sau roșu, sau mai văd și alte lucruri pe ici, pe colo, nelalocul lor. Dar mă fac că nu le văd. Căci Domnul le-a dat, Domnul le descurcă, nu e treaba mea!

Când sunt o femeie cucernică mă cobor adânc în mine să văd cât de grea e bezna din jur (din jurul inimii mele), și cât mai am de luptat pentru un firicel de lumină. Uneori nici nu reușesc mare lucru. Am nevoie de singurătate pentru asta. Nu aș vrea să sune interfonul și eu să ies brusc din mine și să aștept poșta publicitară cu reclame la bormașini. Sau să-mi sune telefonul.

Alo, ce faci? Pe unde erai?

Păi eram în mine!

Și stăteai de mult acolo?

Dar sunt momente când cobor adânc în interior și duc cu mine un capăt de speranță, ca pe un capăt de lumânare, și luminez cu el colțurile întunecate ale sufletului. Îmi iau inima în căușul palmelor și o alint, și îi vorbesc ca unui prunc, și-i spun că o iubesc și că e o inimă curajoasă și veselă. Iar ea e bine atunci și mă roagă să mai rămân. Îi dau speranță și-i șoptesc că unde-i dragoste, lumina e clară și limpede. Prin rugăciune aduc întreg Universul în inima mea și chem lumina să-mi locuiască gândurile. Și din această conexiune devin eu însămi o celulă de lumină prin care se manifestă Iubirea. Starea aceasta mă privează de stres și regrete și îmi alintă existența. E perfecțiunea însăși. E lumina vie a lui Dumnezeu materializată într-un zâmbet.

Se spune că nu cade un fulg de zăpadă fără știrea Domnului. „*Precum în cer așa și pe pământ*“. E important să nu uit acest lucru. Umilința. Smerenia.

Păcat că nu mă țin prea mult. Femeia credincioasă din mine stă la rând, și ani de zile dacă-i nevoie, nu se bagă în față aproape niciodată. E smerită. Și umilă. Și trece în vârful picioarelor prin viața celor apropiați, ca să nu-i deranjeze. Ca și cum ți-ar lăsa dimineața cineva cafeaua pe noptieră, fără să simți, fără să știi. O boare de parfum, un geam deschis. Sunt în propria mea viață ca o umbră care se retrage la cel mai mic zgomot. Diafană și subtilă. Ascunsă și intangibilă. Iubitoare și magică. Liniștită și fragilă.

Femeile cucernice au părul acoperit, și chipul ferit ca să nu ispitească... și umbrele serii îmi învăluie trupul în miros de mir și tămâie. Sunt un arbore învăluit în amurg ca într-o rășină frumos mirositoare. Îmi întind brațele spre cer și rădăcinile mele se hrănesc cu blândețea pământului. Un arbore crucificat în care cântă păsările paradisului. Frânturi de vis. De trăiri speciale. Îmi duc palmele la inimă, încrucișate, și îmi trăiesc extazul devenirii, cu limpezime. Sunt o autoare de trăiri. Trăiesc și respir. Respir și trăiesc. Mă bucur că trăiesc. Mă bucur că trăiți.

Mă rog nu numai pentru mine ci și pentru cel iubit. Rugăciunea mea pentru el e ca o poezie de dragoste, luminoasă ca flacăra unei lumânări. Rugăciunea mea se întinde ca o punte între pământ și cer. Scări așezate, invizibile, pe care poți urca spre Înalt.

Când sunt o femeie credincioasă cred cu toată ființa mea! Și aștept ca ziua aceasta să se repete! Dar uneori e cale lungă până atunci...

De exemplu,

Azi dimineată m-am trezit o scriitoare tăcută!

Eram așa de tăcută că nici cu mine nu eram în stare să vorbesc. Deci, nu mi-am dat bună dimineața. Am plecat pușcă la bucătărie să-mi fac o cafea la presa franceză. Nu știți ce-i aia? Credeți c-o să vă spun? Căutați pe google!

Mi-am preparat meticolos cafeaua, mi-am așezat ceșcuța pe farfurie, cu șervețel mic, alb, dedesubt, și mi-am consultat agenda. Azi e un pic mai liber. Cu cafeaua în față, din care sorb cu înțelepciune, sau așa las să se înțeleagă, dau search pe google și văd care mai e starea literaturii.

Azi sunt o scriitoare tăcută și extrem de exigentă. Azi privesc lucrurile prin niște ochelari minunați care îmi arată realitatea pe care o doresc eu. Sunt o Șeherezadă care-și scrie poveștile la laptop. Într-o zi, poate însuși Măritul Rege Șahriar îmi va cumpara cartea! Și-atunci să vezi tiraje excepționale! Și-acum tirajul ar fi foarte mare dacă aș scrie despre **anumite lucruri**. Dar prefer să scriu despre **alte lucruri**, pentru oameni puțini. Că cei buni așa-s ei de când lumea, puțini și împrăștiați.

Lasă-i pe alții să scrie cărțoaie pline de cuvinte!

Tu încearcă să scrii cărțile pline de lumină. Încearcă să strecori în inimile cititorilor câte un gând bun care-i poate călăuzi spre Înalt.

Eul meu de azi e introvertit și are lacrimi în ochi. Dar nu plânge. Râde! Râde cu lacrimi de multa prostie și are fluturi în piept. Atunci e inspirație și timp de scris. Când roiuri de fluturi își zbat aripile în dreptul inimii, cerând să iese la lumină. Și penița scrie, (sau mă rog, tasta se mișcă) extrem, dar extrem de repede.

Azi am voie să ies pe străzi și să mă plimb. Îmbrăcată casual. Comod. Văd și aud oameni. Ideile se plimbă odată cu mine. Timpul se scurge ușor. Îmi încarc bateriile cu aer curat. Am adrenalina în degete. Iubesc. Inima se dilată și încapă în ea tot mai multă dragoste. Pentru oameni pe care nu-i cunosc. Îi iubesc și pe aceștia. Pentru oameni pe care îi cunosc. Îi iubesc și pe ei. Dacă tot am o inimă iubitoare de ce să nu o las să-i cuprindă în ea?

Azi scriu pentru toți acești oameni din inima mea. Versurile curg din inimă și duc cu ele o mare de emoții. Când cei iubiți se vor întâlni cu marea mea de emoții, vor ști că au stat un timp în inima mea. Vor recunoaște locul. Vor înțelege curgerea scrierii mele. Vor simți o altă dimensiune a iubirii care îmi aparține mie. Și pe care am făcut-o publică.

Poate să-ți fie sete de dragoste. Să porți dragostea în mâini ca pe un ulcior cu apă. Și să-l oferi trecătorilor să se adape. Asta e dragostea curată, cea cu trimitere la aproapele nostru.

Numai când sunt o scriitoare tăcută mă gândesc la asta.

Numai când sunt o scriitoare tăcută pot scrie ore în șir, citi, zile în șir, fără să-mi pese de dezordinea din casă, de mușcașii din baie, de bucătărie. De câte ori vreau să fac ceva de mâncare, *pac*, mă pocnește inspirația, (și ard friptura), când să mă apuc de ordine, *țac*, fac cale întoarsă, mă răstorn într-un fotoliu și mă trezesc scriind și, uite-așa, trece timpul și eu nu mai apuc să fac alte lucruri.

Pe de altă parte, când nu am inspirație, deci când nu scriu, nu am nici chef de treabă! E o legătură misterioasă între acestea două! Merită analizat subiectul în profunzime.

Eul meu de azi tânjește uneori să stea închis în inima unui bărbat, ca într-o căsuță cu o fereastră prin care se vede cum ninge, și înăuntru e cald, și liniște, și multă iubire. Și miroase a vin fiert și mirodenii. Și flăcări sălbatice aruncă umbre misterioase pe pereți. Un loc în care să adormi fără griji și fără resentimente. În inima unui bărbat drag aș putea rămâne o iarnă întreagă. Și nu m-aș plictisi. Sau mai multe anotimpuri în șir. Aș locui în căsuța inimii sale și aș lipi versuri de dragoste pe toți pereții. Aș tapeta interiorul cu săruturi pătimașe și aș plânge în fiecare seară. Plânsul acela din dragoste, care purifică. Aș dansa ca un derviş rotitor, îmbrăcată în rochia albă, până la epuizare. Ca o mireasă excentrică. Și el s-ar plimba prin lume și m-ar duce peste tot iar cei din jur habar n-ar avea că eu îi locuiesc inima. L-ar crede un om obișnuit. Un bărbat care mai bea un pahar de vin, care mai întoarce capul după o femeie. Dar când ar vedea că el nu face nimic din toate aceste lucruri obișnuite în lumea bărbaților, s-ar pune la pândă. Și așa ar afla de secretul nostru. Și inima lui ar începe să bată ciudat. Și eu m-aș simți inconfortabil în acest moment. Aș putea crede că e vreun cutremur și trebuie să mă ascund sub vreo grindă. Ori să mă ascund sub pat. El și-ar duce din când în când mâna în dreptul inimii și m-ar liniști. Mi-ar spune că totul este ok și să nu-mi fac griji. Eu aș zâmbi. Și aș avea încredere totală în el. Pentru că dragostea nu acceptă

jumătăți de măsură. Vrea totul sau nimic! M-aș simți în inima unui bărbat care m-ar iubi ca în pânțele mamei mele! El ar fi universul meu iar eu o steluță rătăcită, plâpândă. El ar fi planeta mamă iar eu firul de iarbă ocrotit. Dar bărbații nu prea dau spre închiriere aceste spații. Umblă cu inimile nelocuite. Mult timp. Își fac chei de rezervă. Majoritatea. Păcălesc. Ucid sentimente. Rănesc. Înșeală. Mint. Cu nerușinare. Deturneză. Denaturează. Bâiguie, uită. Iar bâiguie, iar uită! Doar câțiva bărbați sunt capabili de dragoste profundă. De iubirea în toate fațetele ei. De curcubeul rotitor al ploilor rodnice.

În inima unui bărbat am locuit o singură dată. Am avut acest noroc.

Mai las-o naibii de poezie și mai spală și tu farfuriile, că ajung în tavan. 'Re-ai a dracului, cu cărțile tale cu tot!

Azi sunt o scriitoare tăcută, publicată, exigentă, talentată, dar cam flămândă și extrem de... singură! Pentru că atunci...

Când sunt iubită o fac pe nebuna!

Uite, la trezire, m-a cuprins o leeeeneeee uriașă, eram așa moale și pufoasă ca o jucărie de pluș. Și atunci, am decis să lenevesc cât mai mult posibil. Să stau în moliciunea dormitorului meu până la amiază. Să-mi fac somnul de frumusețe. Și să mă gândesc puțin și la... mine! La rochiile pe care le voi purta diseară! Pantofi, clutch nude, unghii french, extensii, masaj, aromoterapie, stepper, placă, mascara, epilat. Vai, o mulțime de lucruri care pur și simplu îmi mănâncă tot timpul!

Azi sunt o femeie iubită! Am Raiul la picioarele mele. La o simplă bătaie din gene mi se îndeplinesc toate dorințele.

Mi se spune că sunt frumoasă. Dar e așa de firesc totul.

Că sunt dulce. Știu.

Că am pielea catifelată. Ce-mi pasă mie?

Că am curul obraznic.

Că sunt suplă. Viespe. Că ochii mei poartă în ei umbre de mister. Ce altceva ar putea să poarte?

Că am miere pe buze. Și vocea domoală. Ca un cântec. Ca un susur.

Că sunt perfectă. Mai perfectă decât în Cântarea Cântărilor.

Și sunt răsplătită pentru această perfecțiune. Cadouri. Bijuterii. Cadouri. Concedii. Cadouri. Fițe. Haine. Firme. Mofturi.

Vă jur că nu fac nimic pentru acest lucru.

Uneori, când mă plictisesc, o mai fac pe nebuna.

Dar azi recunosc că e așa de plăcut să fii o femeie iubită. Să știi că în inima celui de alături ești TU. Doar TU. Și nici un firicel de vânt rece nu poate ajunge la tine.

Când sunt iubită iubesc mai puțin. Sau deloc. Mi se pare o pierdere de vreme. Iubește unul suficient pentru doi. Și-apoi când iubesc, sufăr. Așa, aleg să nu sufăr. Să sufere altul dacă se poate!

Ești prețioasă! Sunt prețioasă! Ca un diamant de care ai grijă cu prețul vieții tale. Crezi că fără tine lumea ar dispărea într-o clipă. Te trezești dimineața odihnită și singura ta grijă e să-ți mai faci un tatuaj mic, ca o surpriză pentru cel iubit. Accesibil doar lui. Și atunci când vă veți dezbrăca nerăbdători unul pe celălalt, să-i vezi uimirea în ochii îndrăgostiți...

Azi sunt o femeie iubită dar extrem de nepricepută în bucătărie...

De multe ori m-am trezit în pielea unei inventatoare de rețete...

Am deschis ochii și, în secunda doi, eram sub duș. Nu am timp niciodată. Totul trebuie făcut în viteză. Cu grijă. Sigur. În ordine.

Beau cafeaua în timp ce caut în cărțile de bucate, rețete vechi. Le combin. Le amestec. Le studiez.

El a plecat la serviciu? A plecat. Răsufu ușurată. Nu am timp de romantisme. Cred că vă întrebați cum inventez rețetele?

Nu e ca la romane. Nu fac scenarii. Întâi studiez rețete vechi. După multă practică, (întrebați-l pe soțul meu... *căh*) încep să combin. Ingrediente noi, trăsnete, pe care le trec sub tăcere, că altfel, rețetele se fură foarte ușor, și, cândva, poate îmi voi deschide un restaurant al meu, unde voi găti ce vreau eu. Și alții vor mânca tot ce vreau eu.

Eul meu de azi e în stare să mă facă să-l îmbrac perioade lungi de timp.

Uneori mă opun. De la prima oră. Alteori nu pot să-i fac față.

E plăcut să fii obosit. Numai că uneori sunt atât de obosită încât adorm îmbrăcată. Și mirosind a prăjeli. Și a hârtie de copt. Și a toate cele.

Dușul de seară? Era... în program.

Of, pielea uscată, dă-ți și tu cu ceva creme pe corp!

Problema numărul 1: nu ai creme!

De ce nu ai creme?

Pentru că el consideră că nu ai nevoie de creme! Și că nu plătește cu **cardul lui** crema ta! Punct!

Și-așa stai mai mult în bucătărie, la ce ai nevoie de creme, te întreabă el.

Da, are dreptate. Dar cine l-a învățat așa?

Deci, rapid la baie! Duș prelungit cu epilat obligatoriu pe oriunde e nevoie. Apoi ungerea, înainte ca el să ajungă acasă. Da, am uitat, nu ai creme. Dar ia tu din sosurile tale 2 linguri cu ulei de măsline și masează-te pe glezne și pe mâini, da, așa, vezi ce moale te face? Ce catifelată?

Ei? Altă treabă! Acum privește-te în oglindă!

Sunt obosită.

Spune: **Diseară vom face dragoste!**

Diseară vom face dragoste!

Mai tare, spune mai tare!

Diseară vom face dragoste!

Vai, cât entuziasm. Ești moartă. Parc-ai spune că diseară vom face colivă!

Eul meu de azi e al unei inventatoare de rețete. Cu toată hărnicia și corectitudinea mea, fac mâncare, pun masa, spăl vasele, strâng masa și cam asta e totul. Da căpo al fine. De ziua mea primesc hârtii de briose. Cu inimioare.

Azi sunt o inventatoare de rețete care muncește mult pentru ceilalți dar nu e iubită suficient pentru efortul ei. Pe blatul de la bucătărie se rulează foi de aluat de dimineața până seara, pentru a-i sătura pe cei ai casei. Și eu decupez inimioare fragede și le coc la foc potrivit, și le pudrez, și uneori le mănânc singură, și lacrimile îmi picură pe genunchii obosiți.

Inimioare de aluat fraged. Pentru toți.

Pentru mine? Aproape nimic.

Uneori sunt femeia de carieră care nu are timp prea mult, nici dimineața, nici la prânz, uneori seara... puțin

Pentru mine ziua începe foarte devreme, (5, 30?, 5,45?, hai să zicem 6,00!) cu un ton de sonerie extrem de plăcut, un cîrîp de păsări care îmi binedispune dimineața. Deschid întâi un ochi, îl închid la loc, îl deschid pe celălalt și... start! El doarme

încă, ar fi trebuit să fie deja treaz, tragi pătura și-l lași dezvelit. Se aude ceva printre dinți. Nu-ți pasă, oricum nu-i timp nici măcar de ceartă, nici de giuguleli, nici de nimic.

Ținuta office stă de seara pe umeras, pantofii lustruiți, poșeta asortată, parfum fin, machiaj natural, bijuterii atât cât e nevoie, adică aproape deloc, adică ceva mic, extrem de scump și, mă rog, ... suntem foarte educate să fim roboțele, oricând să avem zâmbetul la noi. Cine nu zâmbeste, este scos la raport.

X? Ți-ai uitat zâmbetul acasă? Marș după el!

Eu am zâmbetul la mine. Ca și cum m-ar gădila cineva tot timpul. Vorbesc cu clienții și le zâmbesc amabil.

Cafeaua o beau în drum spre serviciu. Dacă aș putea aș face duș la volan. Sau mi-aș lua micul dejun în lift.

Femeia de carieră stă pe tocuri ca să pară mai impunătoare, mai elegantă. Uite-așa! Azi sunt înaltă și vorbesc afectat din vârful buzelor. Par o persoană importantă mai ales când plimb două hârtii de la un etaj la altul! Importanța îmi crește cu fiecare secundă. Am părul vopsit proaspăt și aranjat de fiecare dată. Nu am timp de masa de prânz. Eventual un ceai de slăbit cu mulți antioxidanți, ca să rămân veșnic tânără (și utilă firmei) pe care îl sorb printre două, trei, păreri personale, cum de alea care stau toată ziua acasă, să nu fie cât balenele, dacă au timp și numai la mâncare se gândesc?

Astea sunt frustrările unei femei de carieră. Le judecă pe toate alea care sunt altfel, de le merg fulgii. Și asta le ajută să meargă drepte, cărându-și morcovul în poșetă, pentru masa de prânz.

Astăzi sunt o femeie foarte importantă în viața urbei, a unei firme, a unei familii care mănâncă e-uri în oraș, că eu nu am timp de bucătărie. Eu sunt prea importantă pentru lume, ca să-mi petrec timpul spălând oalele în urma voastră! Am și eu o școală, un master! Totuși... e firesc să mi se spună: *sărut-mâna!* Sunt femeie de carieră! Ungחii false, vacanțe exotice, engleză la perfecție, șef mulțumit, soțul anemic, dar îl pune maică-sa pe picioare. E casnică, are tot timpul din lume!

Eu adorm dând mailuri în numele firmei, sms-uri în numele șefului, directive în numele familiei, ordine în nume personal. Când ceilalți nu ascultă, sunt concediați! Fără drept de apel.

Și culmea, zâmbesc tot timpul!

Azi dimineată m-am trezit în pielea unei fiice iubitoare...

Ce dor mi-a fost de acest **eu**. Ce mult timp a trecut de când nu l-am mai îmbrăcat.

E așa de reconfortant să fii fiica iubitoare a părinților tăi care, nu-i așa?, și-au sacrificat viața ca tu să ajungi cineva! Să te măriți bine, să faci facultăți, să ai de toate, să fii fericită.

Știi și tu că dânsul, iubitul, soțul, camaradul din dormitor sau cum vrei să îi spui, nu a apreciat suficient aragazul de la maică-ta, nici mașina de spălat nu e prea grozavă, sunt un pic depășite moral, și, ce-i cu asta, îi spui, nu-ți spală chiloții la fel de bine?

Fă-ți rate și ia-ți una de ultimă generație și să te vâd atunci cu ce bani mai pleci tu la schi, la plajă, prin țări, și mări, și cărări nebătătorite?

E bine să fii fiica mamei tale! Să o suni și să o întrebi ce mai face. Să-ți bei cafeaua pe terasa casei părintești și mama să-ți pună pe umeri un pled ca să nu-ți fie rece, și tata să te întrebe dacă mai vrei zahăr la cafea? Și tu să te faci mică, mică, și să lânzești în starea asta de prunc binecuvântat cu părinți iubitori, și să te alinți, cum lângă nimeni nu o poți face, și nimeni să nu te judece pentru ceea ce nu ești, nici pentru ceea ce nu ai

făcut încă, nimeni să nu-ți spună nicio vorbă rea. Să fii întrebată: *ce mai faci tu, tată?* cu cea mai mare sinceritate din lume. Să simți în această întrebare cea mai sinceră dragoste pe care ai simțit-o vreodată.

În pielea de fiică iubitoare e ca și cum ai avea un costum invizibil de protecție. Ești sub protecție divină. Doar pentru că ai îngerii păzitori lângă tine.

Pentru tata vei fi totdeauna fetița încruntată de la vreo 8-9 ani. Pentru mama poate vei fi ceva mai mare, dar tot copila mamei vei rămâne.

Când mă trezesc o fiică iubitoare o sun pe mama și-i aud vocea caldă. Indiferent la câți kilometri mă aflu, ea mă cheamă la masă.

Hai și mănâncă, mamă! Că uite, am făcut aia, și aia, și aia, poate vin copiii acasă și eu să nu am cu ce-i pune la masă?

Și dacă nu vin copiii, (și uneori chiar nu vin), mama duce mâncarea prin vecini și o dă de sufletul celor plecați dincolo.

Dar invitația mamei rămâne. Și mă simt de parcă am și mâncat din bunătățile ei.

Azi dimineată m-am trezit în pielea unei fiice iubitoare și am rămas în ea până după amiază. Și mi-a fost extrem de bine. Am fost recunoscătoare lui Dumnezeu pentru tot. Mama e exemplul meu, dar... oare cum e să fii mamă?

Cum e să-ți asumi toate viețile celor din jurul tău, fericirea și, mai ales, nefericirea lor? Să fii stâlp și pavază? Să fii neobosită și să ai timp pentru nevoile tuturor? Cum e să simți durerile copiilor înainte să ți le spună? Să fii cu ei până la sfârșitul vieții? Să nu te plângi? Și să-ți pese de ei mai mult decât de tine?

Ce-ar fi ca azi să fiu mamă cu normă întreagă?

De la prima oră de când m-am trezit, (adică cinci și jumătate), am pășit în vârful picioarelor și m-am strecurat în bucătărie să fac cafea, ceai, lapte, cereale, etc, etc... tot ce e nevoie pentru un mic dejun sănătos și armonios. În casă miroase a fericire și tihnă. Eu, mămică, hârniciuță, și iubitoare, și tolerantă. Și hotărâtă să lupt pentru familia mea.

Azi sunt mamă. Atât. Oricum acest cuvânt cuprinde în el atâtea substanță că-ți ține de cald toată viața. Ai casei încă dorm, ca pruncii. Adică cei mici ca pruncii și cel mare ca...por...pruncul!

Dar e bine. Beau cafeaua în liniște. Trebuie să am și eu un moment al meu în 24 de ore. Acesta e momentul meu. Cafeaua de la 5,30!!! Mi-ar fi greu fără ea. Stau la masă și mestec idei. Dezvolt scenariu în capul meu. Am nevoie de timp. De acest timp. Sunt fericită! Sunt fericită? Da, cred că sunt...fericită!

Altfel de ce aș mai fi aici? Se vor scula pe rând, vor merge la baie, se vor bate pe apa caldă, vor țipa că au întârziat, își vor lăsa hainele pe ici, pe colo, vor trânti ghiozdane, vor lăsa fire de păr din barbă, în chiuvetă, le voi șterge în grabă după, voi pune pachetele în ghiozdane, voi da cu mătura, voi spăla vasele, voi striga după cei care și-au uitat cheile, voi face paturile, și voi pleca la serviciu cu autobuzul, în viteză cu care un asteroid trece pe lângă Pământ fără să-l bage în seamă.

Asta-mi trebuie dacă azi m-am trezit în pielea de mamă. E treaba mea. Mi-am asumat-o!

Poate dacă ar mai face și el câte ceva din toate astea mi-ar fi mai ușor. Dar e greu să sper că altcineva, în afară de mine, de bună voie, s-ar speti pentru această familie. De fapt, ar trebui să fim doi.

În eul de mamă mă simt cam singură uneori. Aplecată de griji, împovărată de gânduri, încât am impresia că mă macin ca un picior de la o masă de lemn, pe care-l rod carii. Deseori am impresia că nu sunt decât un dulap cu multe sertare. Cei din jur au nevoie de rufe curate, *pac*, trag sertarul, își iau chi-loți curați, șosete, *pac*, îl închid la loc. Altul: îi e foame! Trage sertarul în care există mâncare. Altul plânge, vrea alintat. Trage sertarul cu îmbrățișări, unul cotrobăie după apă, celălalt după cuvinte, după sfaturi, după idei, după aspirină, după clătite, după... **O-pri-ți-vă! Nu sunt femeia-mamă-dulap!** Nu am chef să cotrobăiți doar după ce aveți voi nevoie. Și numai atunci! O să vă las într-o zi toate sertarele goale și o să vă poticniți! Nu veți ști unde să găsiți ceea ce căutați! Faceți-vă timp și pentru mine! Ascultați-mă! În sertarul din mijloc locuiește inima mea. Ați acoperit-o cu lucrurile voastre și n-o mai vedeți. Lăsați-mi timp de două-trei bătaie de inimă pentru mine. Altfel, mă sufoc. Nu cer prea mult. O rază de soare minusculă să intre și în sertarul cu inima mea. Să simtă și ea viața cum pulsează. Inima mea e vie. Voi ați uitat asta! Eu sunt un om viu. Eu sunt un OM! De ce mă tratați ca pe un dulap magic? De ce nu-mi vedeți ridurile în care se odihnește o lacrimă?

Ideile mele, gândurile mele, care vin fulgerător, pleacă la fel de fulgerător, nu au timp să stea într-un loc ca să prindă rădăcini. Dacă am fi doi, m-aș simți poate mai liberă. Poate aș prinde aripi. Poate mi s-ar reînnoi sufletul. Dacă nu ai grijă de suflet el poate îmbătrâni rapid. Se ofilește. Uite-așa! Cât ai clipi.

În pielea de mamă miroase a mușetel și levănțică, și a ore nedormite, și a oftaturi prelungite. Și, uneori, în ciuda gălăgiei din casă, a singurătate în doi.

Mi-e greu să mă decid cine sunt. Și dacă sunt indecisă, o femeie singură și divorțată abia așteaptă să mă îmbrace în pielea ei rece, ca într-un corset.

Parcă mă prinde în mreje. Mă supun fără tragere de inimă.

Acesta era singurul Eu pe care l-am pus să aștepte, i-am zis că nu-i momentul, că nu-i timpul, că nu-i nevoie, dar azi n-a mai vrut să asculte și am devenit ceea ce am râvnit ani la rând. Să fiu singură. Și stăpână pe mine. Și stăpână pe viața mea. Și pe timpul meu.

Dacă am chef să dorm, să dorm, nu că întâi termin treaba la bucătărie, și apoi, copiii, și apoi rufe de călcat, și apoi, el, ... dar eu? Eu când?

Dacă am chef să citesc, să citesc, dacă am chef să beau, să beau!

Da, pot să beau singură!

De fericire!

Sunt tânără, nu am riduri, sau am, dar nu contează, sunt bine mersi, sănătoasă, am tot ce-mi trebuie ca să fiu fericită, timp, mai ales timp, numai al meu, pe care nu-l împart cu nimeni... *Peace! Peace for the people!*

Peace pe naiba! Mai degrabă război. E mai sănătos!

Am cu ce să fiu fericită. Dar, atunci de ce nu simt fericirea asta pe care am râvnit-o în toți anii de oboseală și nesomn? Parcă s-a strecurat printre degete! O fi și fericirea asta un fel de Fata Morgana după care alergăm când ne-apucă strechea?

Psihologii spun că punctul de vedere îți creează realitatea. Dacă tu consideri că vei rămâne o femeie singură, cum îți vei găsi jumătatea? Dacă te vezi lipsită de valoare, cât de valoroasă vei fi? E un punct de vedere!

Realitatea pe care mi-am creat-o eu n-are nicio treabă cu realitatea asta de **aici și acum**. Eu creasem una în care eram mișto, eram în mijlocul vieții mele ca un nufăr în mijlocul lacului. Senină, destinsă, zen în toate, faină, bogată, iubită, hă... da, cam asta îmi creasem eu în jur. Dar ceea ce mă înconjoară e altceva. N-oi fi creat-o ca lumea. Nu am ținut cont de erori. Și au ieșit orori. Din punctul meu de vedere și psihologii greșesc. Sunt și ei oameni. Eu vreau în jurul meu o realitate ca lumea. În acest **eu**, dacă tot sunt singură și divorțată, ar trebui să mă simt stăpână pe mine. Dacă nu e așa, am stricat rețeta!

Să presupunem că am șansa să o iau de la început.

Dacă ar fi să aleg din nou, care **Eu** l-aș alege? Cum ar fi să încui toate aceste **Eu**-ri în dulap, să nu le mai las niciodată să se plimbe prin viața mea și să fiu eu însămi?

Hai să fim serioși!

Cum e să fii o doamnă onorabilă, o femeie credincioasă, o fetiță inocentă, o iubită pățimașă, o scriitoare tăcută, o fiică iubitoare, o mamă responsabilă, o femeie puternică, și singură, și stăpână pe... peste lume?

Bag toate aceste Euri în dulap, încui ușa și le scot doar când am nevoie, doar pe cel de care am nevoie. Și mă îmbrac cu ele pe rând. După necesități.

Dar nu ai putea să le folosești pe toate odată? În straturi, ca foile de ceapă?

Poate că mi-ar fi prea cald. Sau aș fi prea perfectă.

Nicio cută, nici un fald. Nicio imperfecțiune.

Și?

Și m-ar urmări lumea pe stradă, ca în *Parfumul* lui Patrick Süskind!

De câte ori v-ați trezit buimaci dimineața și ați avut nevoie de timp ca să vă dați seama cine sunteți? Că v-ați culcat o persoană și v-ați trezit o cu totul alta. Sau că aveți la dispoziție o milisecundă, un timp cât o bătaie din gene, rapidă, ca să vă hotărâți cum o să fiți de-a lungul zilei? Dar mai ales când ați conștientizat ideea că puteți alege? Eu am ales!

Sunt eu, Katia! Atât. Made in Terra! He-llo!

Azi îmi recunosc aceste euri personale și pot să fiu liniștită, și caldă, și calmă. Pot fi eu. Specială, unică, chiar cu desăvârșire unică. Specială doar pentru că exist! Conștiința a luat pentru prima și ultima dată această formă. Mi s-a dat un suflet deosebit, extraordinar. El nu a mai fost dat nimănui altcuiva, nicio dată. A fost făurit anume pentru mine. Știu că sunt imperfectă. Și mă iubesc așa. Sunt perfectă în imperfecțiunea mea.

Dragii mei, acum îmi voi închide telefonul pentru că mâine mă voi trezi târziu. Am muncit mult în ultimul timp și am nevoie de o pauză. Am nevoie de timp pentru mine.

El a zugrăvit camera de zi în verde, am dat comandă de perdele noi, din mătase vaporosă, și, săptămâna viitoare, îmi va apărea romanul *În papucii Evei*. Al doilea. Și cel mai bun.

Vă invit la lansare! Și la niște minunate rețete de briose! Nu m-am putut abține!

Apoi plec în concediu. În Caraibe! Hai că am glumit! Realitatea e alta. E cea pe care mi-am creat-o eu. Plec în Caraibe, mă mut acolo. Doamne-ajută-ne!

PS. Îmi închiriez apartamentul! Dacă știți pe cineva...

Holbura

Această povestire este o operă de ficțiune. Orice asemănare cu persoane sau instituții reale este cu totul întâmplătoare.

I

Anastasia nu avea să se bucure prea mult timp de pruncul pe care și l-a dorit mai mult decât orice pe lume. L-a născut într-o dimineață de aprilie, în zi de duminică, de Învierea Domnului, motiv de mândrie adăugat la bucuria nașterii în sine. Încă înainte de a naște era atât de mândră de sarcina ei, și în aceeași măsură grijulie, fără a fi îngrijorată. Dorindu-și să fie totul bine, își luase concediu prenatal, cu două luni mai devreme decât știa că-i va veni sorocul, despărțindu-se greu de micuții ei elevi din clasa a II-a, știind că nu-i va mai avea la clasă niciodată, fiind hotărâtă să-și îngrijească singură puiul, cel puțin în cei doi ani de concediu postnatal.

Citise de câteva ori cărțile pentru îngrijirea copilului cumpărate după primul semn al sarcinii, fiind hotărâtă să-și crească băiatul conform celor mai noi prescripții în domeniu. Până să nască, s-a suit în mașină, s-a dus la oraș la cel mai mare magazin pentru nou născuți și vreme de câteva ore a studiat toate piureurile și combinațiile de alimente pentru sugari, citind cu maxim interes vârstele de administrare, modul de preparare și cantitățile recomandate, plecând din magazin cu multe borcănase colorate, cumpărate doar pentru a i le da soțului ca model, dacă va trebui să meargă singur la cumpărături. Și-a mai cumpărat scutece pentru o lună, vâniță pentru baia pruncului, un set de vase de inox și din plastic destinate doar pruncului, haine albe pentru prima perioadă a vieții, aspirator nazal, servetele umede speciale pentru pielea sensibilă a micuțului și multe alte lucruri necesare pentru îngrijirea ca la carte.

– Știi că nu-i bine să cumperi înainte de a se naște! – i-a aruncat soțul, iritat că a trebuit să se întoarcă din drum pentru a duce lucrurile în casă, dar bucuros că-și recăpătase mașina și putea să meargă ca boierul la cherhanaua dintre bălți. Anastasiei nu-i plăcea mirosul din cherhana nici înainte de sarcină, darămite acum, așa că bărbatul doar i-a spus că are treabă și a plecat. Făcea destul de des acest lucru, acolo era cuibul lor, al celor din primărie, pe lângă ei mai având acces și câțiva bărbați din școală, din poliție, doi trei patroni cu mici afaceri, întotdeauna doar bărbați, după spusele lui, dar și câteva fete tinere, după spusele altora.

Micuțul Cristian creștea repede, plângea puțin, sânii Anastasiei plesneau de bogăția laptelui, baiatul râdea mereu, mamei îi râdea de fiecare dată când era privit și mângâiat cu glasul ei, râdea și celorlalți ca răspuns la vorbele lor incomplete și îndulcite.

– Vorbiți-i normal, nu stâlciți cuvintele, vorbiți cu blândețe dar în cuvinte clare! le spunea învățătoarea vizitatorilor, exasperată de prosteliile și mătăielile lor.

Anastasia ar fi vrut să-l boteze la mijlocul lui iunie, în 16, de Rusalii, Sfântul Duh să-i ocrotească drumul în viață, el a zis că-i prea repede și Cristian nu-i un sfânt, în 22 a început Postul Sfinților Petru și Pavel, sărbătoriți în 29 iunie, așa că botezul micuțului Cristian, fiul Anastasiei și al lui Iacob, s-a săvârșit în 30 iunie, a doua duminică după Rusalii, Duminica Sfinților Romani.

Anastasia nu era deloc preocupată de alegerea nașilor de botez, părându-i-se firesc ca nașii de cununie să-i creștineze pruncul, dar Iacob, primarul comunei, și-a invitat ca nași ai băiatului pe șeful de la Regiune cu soția lui, alegere care avea să otrăvească ceremonia, doamna de la oraș monopolizând susținerea pe brațe a pruncului întâlnit

pentru prima oară. Cele două femei, verișoara lui Iacob și colega de muncă a Anastasiei, învățătoare și ea cu vreo zece ani mai experimentată, s-au dat la o parte liniștind-o din priviri pe mamă, care-și cerea iertare prin gesturi expresive. Cristian le zâmbea tuturor, chiar și preotul remarcând bucuria din ochii micuțului, la petrecerea organizată în pensiunea de pe malul râului nefiind prea mulți invitați, Iacob adoptând ideea unei petreceri în grup restrâns, cu invitați de elită, această opțiune alterând relațiile învățătoarei cu colegii ei din școală. Surprinzătoare a fost doar absența verișorilor lui, nașii de cununie, ca reacție la prezența ostentativă a doamnei de la oraș, care avea să-și etaleze toată măreția, cinstind botezul cu mai mulți bani decât toți ceilalți invitați la un loc, spre neascunsă mandrie a tatălui, primarul Iacob.

<<Mai ai puțină răbdare, îndată pleacă toți și rămânem doar noi>> îi spunea în gând mama, fericitului prunc de curând intrat în rândul creștinilor, prea mult chinuit de toți ceilalți, care, fiecare știa cel mai bine cum trebuie crescut un nou născut, insistând cu încăpățănare să-i atingă măcar mânuțele, spre disperarea Anastasiei, când îi vedea degețelele în gură, fiind și ea chinuită în aceeași măsură, oprindu-și însă orice reacție verbală, dar neputând să-și îndepărteze de pe chip deznădejdea și ura pentru cei mai mulți dintre invitați. <<Plecați odată și lăsați-mi băiatul în pace!>> striga ea cu ochii și cu toți mușchii feței, <<nu-mi mai atingeți copilul!>>

Nemaiputând suporta și-a luat băiatul întorcând căruciorul către ieșire, în care micuțul zâmbea neconținut, mirat și bucuros, a ieșit din sala petrecerii intrând într-o cameră apropiată unde erau depozitate băuturile și alimentele destinate invitaților, a înghesuit câteva platouri pe altă masă, separând masa eliberată de celelalte, și-a luat pruncul din cărucior, așezându-l cu nemărginită dragoste pe o păturică scoasă din sacoșa aflată pe grilajul dintre roți, l-a eliberat din strânsoarea hăinuțelor și a scutecului, l-a șters cu șervețele umede, frumos mirositoare, i-a sărutat cu căldură burtica jucându-se cu buzele și aerul slobozit cu zgomot printre ele.

<<Surioara ta s-ar fi bucurat să fie și ea aici, ar fi avut patru anișori, m-ar fi ajutat, te-ar fi schimbat ea>> îi spunea Anastasia cu voce scăzută băiatului, apoi așezându-se pe un scaun a început să plângă în hohote abandonându-și copilul, cu obrazii între palmele fierbinți.

– Ce-ai femeie? Ai înnebunit? Se uită lumea după tine, și tu plângi ca proasta, uitând de copil, au sunat cuvintele lui Iacob, căroră, Anastasia voia încă, împotriva evidențelor, să le găsească o explicație, o justificare.

– Bine Iacob, bine, vin îndată, înfășez baiatul și vin.

Își privea cu tristețe puiul, a închis scutecul uscat cu scaiul lateral, a scos și pantalonașii proaspeți și parfumați, i-a tras micuțului până la brâu, jacheta din bumbac era de negăsit în sacoșa de sub cărucior, Anastasia izbucnind din nou în plâns, și-o dorea cu disperare pe Anastasia cea mică și nevinovată lângă ea, ființa plăpândă care a dispărut într-un crematoriu datorita lui, iubitului ei, profesor pasiionat, încă nepătruns de viermele impasibil și dușmănos al

politicii, iubitul ei care era pe val, exploda de energie, voia puterea și a dobândit-o cu ușurință. Anastasia rămăsese cu totul în urma lui, își dorea copila, își dorea un copil, a apelat, în urma dezamăgirii absolute, a sacrificării unei vieți de două luni, pe altarul carierei unui bărbat abia intrat în politică, care credea în viitorul lui, în comună, la Regiune sau chiar la Comitetul Național, bărbat care-i promitea, atunci, toate bunătățile lumii, doar să scape de copil. A apelat la strategia cea mai simplă pe care orice femeie o putea adopta, reușind să rămână însărcinată și rezistând fără nicio șansă de a fi înduplecată, tuturor solicitărilor criminale ale bărbatului ei, tandru și iubitor cândva, arogant și disprețuitor după dobândirea puterii locale. În cele nouă luni de sarcină atitudinea bărbatului nu s-a schimbat prea mult, oscilând între disprețul afișat pe față și o oarecare înțelegere pentru femeia de lângă el, înțelegere exprimată cel mai des prin câteva vorbe, expresie a înțelepciunii masculine: << Până te liniștești eu merg la sediu, mai am ceva treburi, ne vedem mai târziu.>>

Vizualizarea disprețului arătat de Iacob la întoarcerea de la sediu, dezgustul pe care și l-a amintit în acea clipă, pe care-l simțea de fiecare dată, a trezit-o pe Anastasia din visul ei, trăit, ca de atâtea ori, în singurătate, și-a șters ochii, a inspirat profund de câteva ori, și-a șters încă o dată ochii, trecând din camera singurătății în sala în care toate îi erau ostile, sau cel puțin așa le simțea ea. I s-a părut de mai multe ori, în timpul cât a mai rămas la petrecere că surprinde șușoteli și priviri acuzatoare din partea mai multor invitați. <<Ai reușit să intri în gura lumii, toți te judecă spunând că nu ești cu toate acasă, te-ai făcut de minune, pe mine la fel și pe copilul tău care râde fără încetare>> i-a aruncat soțul cu dispreț, trecând mai departe, fără însă să stârnească în inima Anastasiei nici rușinea scontată, nici teama prezentă în ultima vreme ca răspuns la agresivitățile lui verbale, nici regretele care o încercau tot mai des, nici urmă de reacție negativă la spusele scrâșnite ale lui Iacob, doar o dorință, o singură dorință a pus stăpânire pe inima și pe mintea ei: să plece cât mai repede de acolo, să rămână doar ea și pruncul ei, să-l iubească la fel ca pe Dumnezeu, simțindu-i în aceeași măsură iubirea necondiționată.

Fără să privească în urmă, fără să salute pe cineva, a ieșit din sala mare împingând cu grijă căruciorul pe scările de la intrare, a străbătut cu calm curtea pensiunii, apoi, după încă cincizeci de metri parcurși în același ritm, când, întorcându-și privirea nu a mai văzut pensiunea, a început să înțească ritmul, ajungând să alerge, până ce a simțit plânsetele băiatului, speriat de zdruncinăturile datorate drumului de piatră și vitezei excesive. A încetinit doar până când a ajuns la strada principală asfaltată, s-a uitat în jur fără a înțelege exact unde se află și cât mai are până acasă, a pornit în mare viteză spre dreapta, către sat, spre stânga începând holdele aurii, pe măsură ce înainta recunoștea locurile tot mai bine, a ajuns la intersecția cu monumentul eroilor, a făcut la stânga, ajungând în fața porții, după trei minute de mers în ritm alert. S-a simțit în siguranță doar după ce a încuiat porțița, dispărând după casă, în zona terasei interioare umbrite și răcoroase, datorită nukului secular

ce acoperea toată curtea. A dus căruciorul la umbră, pe iarba necosită, dar nu foarte mare dat fiind acoperământul iodat al nucului, Cristian dormea, drumul lin pe asfalt, chiar în viteză aducându-i pruncului liniștea necesară somnului, mai ales după încercările zilei.

Anastasia se liniștise și ea, simțea o transpirație rece pe spate, era udă peste tot, costumașul bej cu mânecă scurtă era leorcă de sudoare, s-a așezat pe banca ce străjuia pe-o parte masa lăcuită de stejar masiv, transpirația nu conținea, s-a uitat la pruncul care dormea cu brațele ridicate și picioarele desfăcute, nu mai zâmbea, era doar liniștit și foarte frumos.

A descuiat ușa privind mereu în urmă, către copil, și-a scos toate hainele în prima încăpere, a ieșit în chiloți și sutien să le întindă la uscat pe balustrada holului exterior, a intrat în baie scoțându-și ultimele haine și intrând sub dușul cald și prietenos. A intensificat treptat temperatura apei până la limita suportabilității, rămânând așa minute în șir, apoi treptat a răcit-o până i s-a făcut frig. Tremurând și-a luat halatul de baie fără nimic pe dedesupt, ieșind în curte către căruciorul copilului. În momentul în care a văzut interiorul căruciorului, în câteva secunde toată groaza lumii, ororile cele mai cumplite, spaimele de neimaginat s-au adunat pe chipul femeii, în inima căreia, înainte de a-și pierde cunoștința, înainte de leșinul greu care avea să o ia în stăpânire, o cumplită vinovăție a înflorit în câteva întrebări: <<De ce? De ce Doamne? Pentru ce m-ai pedepsit? Spune-mi Doamne pentru ce plătesc atât de cumplit, am greșit mult atunci, de asta mi l-ai luat pe Cristian?>>

II

Veștile despre crima și sinuciderea din curtea primarului se răspândeau amețitor de repede, de la o oră la alta. Dacă nu ar fi venit salvarea, care a dat semnalul de adunare și mai ales microbusul de la criminalistica, care a adăugat gravitate, apoi tragism întâmplărilor, prima, chemata de Iacob, îngrozit de priveliștea înfricoșătoare când s-a întors acasă împreună cu șeful de la centru, vecinii nu ar fi știut atât de repede, totul fiind ascuns în curtea interioară. Iacob a descuiat porțița mergând să deschidă și poarta mare, voia să-și parcheze mașina în curte, să aibă mai aproape cele două sacose cu provizii aduse de la pensiune, intenționând să petreacă până mai târziu cu șeful și soția acestuia, bănuind că Anastasia nu va dori să participe, neînțelegând prea bine ce face, de ce face și unde este în acele momente. Invitatul trăgea una dintre porți, Iacob deschizând-o pe cealaltă, urletul femeii i-a oprit pentru o clipă, s-au privit scurt, alergând în spațiile casei. Anastasia era căzută pe partea dreaptă, cu mâna stângă pe căruciorul răsturnat și el, copilul avea trupul ieșit din landou, capul rămânându-i pe așternutul alb, chipul pruncului sperându-i pe toți trei deopotrivă. Fața vântată, cenușie, ochii deschiși, ieșiți din orbite, limba roșie, îngroșată, ieșită și ea din guriță, mâinile întinse în față, rigide și aproape paralele, ofereau privirilor celor trei o imagine înspăimântătoare, copilașul atârând, parcă, de ceva legat în jurul gâtului. Invitații și-au întors privirile, doamna a ieșit în drum, în fața casei, repetând îngrozită: <<Nebuna

și-a omorât copilul, apoi s-a omorât și ea, nu trebuia lăsată în preajma băiatului!>>. Iacob a îngenuchiat lângă pruncul creștin voind să-l ia în brațe, când l-a ridicat, ștreangul legat în jurul gâtului aproape i l-a smuls din mâini, era cât pe ce să-l scape la loc, lângă cărucior. A lăsat pruncul în poziția în care l-a găsit, înfiorându-se la atingerea rece a frunții în încercarea de a-i închide ochii, inelul subțire care-i strângea gâtul se continua cu un fir care intra sub cărucior, a încercat să-l rupă de lângă trupul baiețelului, reușind destul de greu, după multe îndoiri și răsuciri, a desfăcut și lațul care-i luase viața micuțului, după care, ridicându-se, a așezat trupul inert pe masa din lemn masiv. S-a așezat din nou în genuchi, lângă Anastasia, i-a tras halatul de baie peste coapsele albe care s-au dezvelit când a întors-o pe spate, a apropiat mâna de gât, era rece, dar trupul încă nu era rigid, a rugat-o pe doamna de la oraș care venise din nou lângă cele două trupuri inconștiente, să o spele cu apă rece pe față și să înceteze cu țipetele acuzatoare, el ridicându-se să sune la salvare. În timp ce vorbea la telefon, Iacob a observat un fir subțire înfășurat strâns în jurul brațului drept, întins în iarbă. Închizând telefonul s-a aplecat lângă trupul Anastasiei apucând firul fără să-l rupă, mergând pe urma lui prin iarbă, ridicându-l puțin câte puțin, ajungând la o ramificație îngroșată, din care pornea alt fir, îndreptându-se către căruciorul răsturnat, fiind chiar firul înfășurat în jurul gâtului baiețelului. S-a întors, fără să rupă nimic la ramificația de la care pleca aceeași plantă târătoare pe care Iacob nu o mai descâlcea din iarbă, urmărindu-i tulpina tot mai groasă, până când, dincolo de gardul grădinii, cam la o palmă distanță, o floare mare cât o cală, albă și delicată, își ridica victorioasă frumusețea, cocoțată pe un lujer scurt. <<E holbură, o blestemată de holbură>> a rostit încet, doar pentru el, Iacob, ridicând în palmă o frunză ca o inimă și lăsându-se în genuchi pentru a vedea mai de aproape frumoasa floare a plantei ucigașe. Când a sosit salvarea, Iacob era singur, câțiva curioși se învârtteau pe la poartă neîndrăznind încă să intre în curte, șeful de la centru și soția lui plecaseră în cele câteva minute în care soțul Anastasiei investiga intrigat zona din preajma celor două victime, s-au urcat în mașină plecând acasă pentru a evita implicarea într-un caz cel puțin ciudat, din câte apucaseră să vadă. Nu înțeleseseră ei pe deplin ce tot face primarul aplecat pe peluza din curte, dar erau convingși că cea mai bună variantă, pentru ei, era să părăsească locul, înainte ca poliția să ajungă.

Cu toate că varianta crimei și a sinuciderii se răspândise deja în sat și chiar mai departe, niciuna dintre cele două ipoteze nu a fost confirmată de medicul sosit la casa primarului. Decesul pruncului, recunoscut în câteva secunde de examinare, a fost declarat oficial prin acoperirea cadavrului cu o prelată neagră, moment în care medicul a sunat poliția. Examinarea femeii a durat nu mai mult de douăzeci de secunde, stopul cardiac fiind evident, probabil în urma unui infarct. <<Aduceți targa!>> a strigat medicul, dezvelindu-i pieptul femeii și începând manevrele de resuscitare prin apăsarea puternică a pieptului, manevră care făcea laptele să țâșnească din sânii Anastasiei. Când

doctorul a început resuscitarea, în așteptarea târgii, pentru câteva momente trupul femeii s-a dezgolit complet, Iacob trăgându-i halatul de sub ea și acoperind-o de la brâu în jos, mergând apoi nervos către poartă, la vederea câtorva curioși care se holbau la frumusețea Anastasiei, strigând disperat, <<Plecați de aici, nenorociților! Să vă ia dracu de golani! Cărați-vă!>> Targa fiind pregătită, șoferul a prins femeia de picioare, asistentul apucând-o de umeri, când i-au mutat trupul, firul de holbura i-a oprit mâna, doctorul s-a uitat enervat, neînțelegând nimic, a rupt firul cu frunze ca inima, care se ridicase din iarbă, au așezat targa la locul ei, în salvare, începând resuscitarea monitorizată. Evaluarea rapidă a funcțiilor, șoc de curent, un mililitru de adrenalină intravenos, masaj cardiac, pauză de două minute cu evaluarea funcțiilor vitale, iarăși șoc de curent, încă un mililitru de adrenalină și iarăși masaj cardiac, repetând până la o eventuală reactivare a funcțiilor vitale, în limitele baremului de timp.

Procedura de resuscitare nu era încheiată, moartea femeii fiind tot mai evidentă, între timp sosise și mașina de la criminalistică, cercetau trupul micuțului ascultând mărturisirea verbală a lui Iacob care le-a relatat faptele, nemaigăsind în acele momente lațul ucigaș al holburii, pe care-l rupsesese din firul lung al plantei, desfăcându-l din jurul gâtului copilului, și aruncându-l în iarbă. Doctorul rupsesese de asemenea firul holburii, dar inelul mai era înfășurat în jurul mâinii femeii. După declararea de către medic al decesului mamei găsită în stop cardiac, survenit în urma unui infarct miocardic netratat la timp, și al copilului prin asfizie mecanică realizată cu un fir subțire, polițiștii au trecut la examinarea trupului femeii și a terenului din jurul cadavrelor, căutând probe, pentru înțelegerea faptelor. S-a descoperit și fotografiat tulpina holburii până la floarea de dincolo de gard și mai departe, găsindu-se și inelul care strangulase pruncul, după ce Iacob s-a așezat în genunchi lângă căruciorul răsturnat, reconstituirea tuturor mișcărilor efectuate mai înainte, delimitând o zonă restrânsă în care chiar s-a găsit inelul. Toate probele fiind ridicate din teren, trupurile neînsuflite au fost transportate cu mașina la oraș pentru autopsie, lui Iacob fiindu-i atribuită calitatea de martor, principalul și singurul martor, în condițiile în care, întrebat dacă mai există cineva care să fie audiat, Iacob a spus că el este singurul care cunoaște lucrurile, care a trăit faptele. A fost invitat a doua zi dimineața la oraș pentru transpunerea pe hârtie a declarațiilor verbale făcute până atunci. A așteptat până ce ultimul oficial a părăsit curtea și toți vecinii au dispărut din fața casei, a încuiat porțile, intrând în casă, dezbrăcându-se în drum spre baie. De când a sosit de la pensiune încă nu intrase în casă, doar polițiștii făcând o percheziție sumară, după intrarea în baie mai avea pe el doar chiloții, și i-a scos aruncându-i într-un colț, exact în colțul în care, aruncați la întâmplare erau și chiloții Anastasiei. I-a privit fără niciun simțământ, inima îi era împietrită într-o carapace care respingea durerea, iubirea, ura, bunătatea, lăsând doar uimirea, o uimire blândă, neagresivă să-i umple camerele, să pătrundă dincolo de platoșa îngroșată în ultima vreme, de nepătruns chiar și

în condițiile evenimentelor de azi. Tocmai această carapace îi dădea lui Iacob o oarecare detașare față de tragicele întâmplări, o intensitate extrem de redusă a rezonanței la suferința descătușată din plin în jurul lui. A intrat sub duș, a pornit apa caldă stând în picioare sub jetul fierbinte, s-a întors cu fața în jet, a crescut temperatura până la limita suportabilității, a revenit cu ceafa, temperatura înaltă a apei începuse să-i înmoaie și să-i topească îndârjirea, o slăbiciune a picioarelor l-a făcut să se așeze în vană lăsându-se pe spate, a pus dopul la scurgere așteptând ca binefacerea apei calde să-i acopere în întregime corpul. A închis robinetul când a auzit apa scurgându-se prin orificiul de prea plin, către țevile canalizării, s-a afundat până la gât în apa fierbinte, adormind de prea multele trăite în ultimele ore.

S-a trezit după o jumătate de oră, apa era caldă, s-a șters, îmbrăcându-se cu un pantalon de trening subțire și un tricou, a ieșit în curte, amintindu-și de proviziile din portbagajul mașinii, a ridicat capota gândindu-se să scoată sacoșele, a renunțat, a deschis poarta scoțându-și mașina în drum și închizând-o la loc, s-a urcat la volan, pornind încet către cherhana. Doi trei mușterii dintre pescarii de pe baltă, și câteva fete întârziate la plajă, erau toți clienții de pe terasă, ascunși sub umbrelele deschise, pitiți prin cotloane mai răcoroase după pereții de stuf. <<Vezi ce mai e bun în sacoșe și servește-i pe toți>> i-a spus fetei de la bar dându-i prima sacoșă și mergând după a doua. <<Mie dă-mi o bere rece, te rog!>>

Și-a luat sticla cu bere pornind pe malul bălții, oprindu-se în spațiul dintre doi pescari, la umbra unei sălcii, știind că crengile sălcilor îi încurcă pe pescari la aruncatul firului pe baltă. A băut câteva guri de bere, întinzându-se pe iarbă, cu ochii închiși. <<Ce caut eu aici? Ce naiba mai caut eu aici?>> și-a repetat cu voce șoptită, ridicându-se în picioare și pornind către mașină în timp ce golea berea din sticla întoarsă cu gura în jos. A lăsat sticla pe o masă, a răspuns cu o înclinare a capului unui pescar care i-a strigat <<Dumnezeu să-i odihnească, domnule primar>>, s-a suit la volan oprindu-se la primărie fără însă să-și găsească nici acolo locul, în cele din urmă întorcându-se în singurătatea casei lui, doar a lui, de acum încolo.

Înainte cu câteva ore, imediat după plecarea salvării cu cele două cadavre, polițiștii și procurorul criminalist și-au continuat cercetările, audiind și câțiva vecini aflați la poarta casei primarului. În acest fel au aflat prima variantă a întâmplărilor cu strigătele soției șefului de la regiune, uneori detaliate, două persoane menționându-i pe cei doi invitați până în momentul fugii lor precipitate. A doua zi, Iacob a fost sunat înainte să plece la oraș, vizita la procuratură fiindu-i amânată până după amiază.

– Vă mențineți declarația că sunteți singurul martor al evenimentelor? a fost prima întrebare care i-a fost adresată.

– Da, așa a fost! a răspuns Iacob.

– Azi am audiat doi martori, oculari după spusele lor, ai primei părți a evenimentelor, șeful consiliului regional și soția lui. De ce ați ascuns acest lucru?

– Din greșeală domnule procuror, dintr-o prostie, am vrut să-i protejiez imaginea și prestigiul șefului meu. Nevastă-sa

urla prin curte că-i sinucidere și crimă, vecinii începuseră să se strângă la poartă, nici n-am văzut când au plecat fiind preocupat de ciudățeniile descoperite, când am realizat că au dispărut, m-am gândit să ascund prezența lor, care oricum nu schimbă prea multe.

– Înainte de a vă scrie declarația completă, vă spun că legea este una singură pentru toți, drepturile și obligațiile sunt aceleași pentru fiecare și toți cei care pot servi la aflarea adevărului sunt datori să o facă. De asemenea, dată fiind situația dumneavoastră, care ați pierdut două ființe dragi, vă prezint succint primele concluzii, provizorii, e drept. Cauza morții femeii este clară, nu există nicio îndoială, doar moartea micuțului, condițiile survenirii ei sunt neelucidate, varianta susținută prin declarația dumneavoastră și parțial a celor doi martori, strangulare cu firul de holbură, fiind inacceptabilă, neexistând însă, în ciuda căutărilor la fața locului un alt obiect, fir subțire care să fi produs asfixierea. Ampretele ridicate de pe gâtul copilului și brațul mamei nu au clarificat pe deplin faptele, existând atât amprente ale mamei cât și ale tatălui pe gâtul lui Cristian, dar nicio amprentă a dumneavoastră, pe mâna femeii, în zona lașului plantei ucigașe, cum îi spuneți dumneavoastră. Vă mai cer să rămâneți acasă, să nu plecați nicăieri din sat, poate vom mai avea nevoie de dumneavoastră, vrem să terminăm cât mai repede cercetarea preliminară, după necropsie să vă puteți înmormânta soția și copilul.

III

În săptămâna următoare, Iacob a mers la muncă în fiecare dimineață, încercând să ducă mai departe activitățile începute, în general colegii evitau să intre cu el în contact, comentând în schimb, cu pasiune toate întâmplările, inventând scenarii, dând verdicte, anticipând concluziile procurorilor. Varianta crimei și a sinuciderii era pe primul loc în opțiunile publicului, câțiva văzându-l și pe Iacob vinovat, împreună cu șeful lui, care, după ce l-a ajutat a fugit de la locul faptei. Când a primit trupurile, la cinci zile de la botez, Iacob le-a mai lăsat în capelă încă două zile, în sicriu închis, durerea luând în stăpânire întregul sat, rudele, colegii de muncă și chiar cei fără nicio legătură cu familia, trecând măcar o dată pe la capelă. Iacob era mai departe închis în carapacea lui protectoare, imun la suferință, sau cel puțin la manifestările ei exterioare. Participa în fiecare seară când ajungea preotul la slujba pentru iertare, strângea mâinile celor care-i transmiteau condoleanțe, se întorcea liniștit acasă, stătea pe una dintre băncile din curte, privind în gol, până târziu în noapte, adormea greu, după miezul nopții, a doua zi reluând totul, ca un robot.

Într-o vreme, la vreo trei săptămâni, în rândul colegilor Anastasiei a apărut o informație greu de crezut. Din surse neoficiale de la Regiune, se vorbea că singura concluzie dovedită juridic era moartea micuțului Cristian prin acțiunea mecanică a unui fir de holbură. Vestea avea să-i îngrozească pe cei câțiva care au aflat-o și credeau în ea, tot mai mulți dintre cei care aveau gospodării în sat efectuând verificări pe ascuns, cosindu-și toate buruienile și stârpind cu sapele sau cu ierbicid orice fir de holbură găsit

pe proprietate. Unii au intrat în lanurile de porumb de pe lângă casă, cu pompa cu ierbicid în spate, stropind fir cu fir holbura care se răsucea pe lujerele înalte. S-a ajuns până acolo încât și-au călcat și încălțit holda, înainte de secerat, doar pentru a smulge sau tăia cu seceră cele câteva fire de holbură scăpate ierbicidării, care-și arătau florile albe și frunzele ca inima pe spicele aproape pârguite.

Spaima oamenilor din sat s-a accentuat când o știre prezentată la tv a arătat imagini dintr-un alt sat, cu niște găini moarte într-un coteț, găsite dimineața de către o bătrânică, strangulate toate, de ramurile unei plante târătoare, un fir de holbură. Campania împotriva holburii s-a reluat, unii și-au tăiat toate găinile umplându-și frigiderele cu carne, așteptându-se oricând să mai descopere vreun pericol neluat în seamă până atunci. Dimensiunea națională pe care scandalul „holbura” a căpătat-o în momentul în care, într-o altă regiune, un copilaș de câteva luni lăsat într-o copaie, pe vatra unui cuptor de pâine, a fost găsit strangulat de aceeași plantă ucigașă, avea să fie infirmată de ministrul agriculturii, care i-a sfătuit pe jurnaliști să nu-l mai deranjeze cu prostii agronomice, să citească ce-i aia o holbură și apoi să vină cu întrebări inteligente. << Toate incidentele pe care le prezentați voi sunt din zone sărace, cu oameni fără școală, dar cu imaginație bogată>>, le-a spus ministrul „agronic”, sugerând fantasticul știrilor. Încă nu se stinseseră comentariile oribilei morți, când o altă dramă, mult mai oribilă avea să îngrozească toată țara, ea petrecându-se chiar în capitala statului, infirmând teoria sărăciei și prostiei generatoare de fantezii agronomice. Zece nou născuți dintr-o maternitate aflată într-un parc, au fost uciși prin aceeași metodă a strangulării cu ramificațiile crescute dintr-o singură tulpină de holbură, intrată în încăpere printr-o fereastră întredeschisă. Lucrurile ajunseseră prea departe, lumea protesta, părinții copilașilor cereau pedepsirea vinovaților, opoziția cerea demisia ministrului „agronic”. Analize interminabile la televiziunile naționale, întorceau pe toate fețele evenimentele, care se adunau tot mai multe, din toate colțurile țării.

Numeroase incidente aveau loc în grădinițe, copii mici fiind înfășurați de târătorea ucigașă, în momentele statice ale activităților desfășurate în aer liber, uneori având șansa să scape, ajutați de colegi mai mari, sau de educatori. Ministrul învățământului a decretat interdicția lecțiilor în aer liber, mai puțin orele de sport pe terenuri special amenajate cu bitum sau suprafață sintetică. Un eveniment similar petrecut într-un parc din capitală, holbura strangulându-i iubita unui tânăr, când acesta era ascuns în pădure pentru nevoi personale, a generat măsura interdicției staționării în parcuri sau alte zone verzi. Ofensiva holburii era tot mai agresivă. Au fost interzise staționările lângă râuri, lacuri, sau în orice zonă verde, amenajată sau neamenajată. Dezvoltându-se opinia că de la o anumită altitudine holbura nu mai era prezentă, a crescut exponențial turismul montan. Stațiunile din munți erau arhipline, potecile munților neîncăpătoare, s-a epuizat stocul de echipamente de campare, lângă lacurile montane puzderia de corturi crea imagini unice, nemaivăzute. Dezbaterile au ieșit în afara

țării, uniunea cerând în repetate rânduri guvernului să prezinte situația reală, măsurile luate și cauzele evenimentelor tragice. Reprezentanții guvernului susțineau cu tărie că totul nu-i decât o exagerare jurnalistică și nimic ieșit din comun nu s-a întâmplat nici într-un loc din țară. Negau cu vehemență, acuzând opoziția de exagerări electorale. Toate fotografiile și filmulețele din teren făcute publice, erau acuzate ca falsuri, în câteva rânduri trimițând, la invitația unor jurnaliști de investigație, câte un reprezentant la fața locului, întotdeauna nemaexistând nicio urmă, declarațiile martorilor fiind complet schimbate. Doi jurnaliști au dat publicității un material, aducând dovezi video filmate la locul tragediei, prezentând într-o seară un experiment realizat pe viu, în care, câteva zile și nopți la rând două persoane echipate cu camere de filmat obișnuite și în infra-roșu, au lăsat în permanență la marginea unei grădini părăsite, în care localnicii au semnalat o holbură exagerat de mare, un copil de câteva luni, împreună cu mama lui, de fapt soția și copilul unuia dintre jurnaliști. Viața celor doi se desfășura ziua la vedere, într-o zonă cu amenajări minime pentru a nu-i chinui pe protagoniști, noaptea, întreaga scenă a experimentului fiind închisă cu pereți transparenți, la fel ca terasele de iarnă, foarte slab luminate. Jurnaliștii deserveau două camere de filmat performante, pe care le controlau fiecare dintre ei, și alte șase camere fixe, montate în șase puncte cheie. De parcă holbura s-ar fi speriat și ea de protestele oamenilor, desfășurate seri la rând în marile reședințe de regiune, au trecut trei zile și două nopți fără nicio acțiune criminală, după care, holbura a lovit cu o amploare deosebită. Într-o treia noapte, jurnaliștii au înregistrat atacul holburii asupra copilului și al mamei, un filmuleț de cinci minute în care planta ucigașă „descoperă” zona de intrare prin orificiul rămas la îmbinarea ferموارului vertical cu cel orizontal, urmând dezvoltarea rapidă în trei minute a mai mult de un metru pe fiecare braț al plantei, apropierea de gâtul celor două persoane și momentul când, cu o foarfecă premontată la intrarea în cort, acționată cu un motorăș telecomandat, planta este secționată fulgerător, cea din exterior retrăgându-se în întuneric, cea din interior, cu resursele existente în cele două tulpini, încercând să se înfășoare în jurul gâtului celor doi, vârful crescând încet în vreme ce cotorul tulpinii se usca vizibil de la tăietură către vârf. În aceeași noapte, în patru ferme de creștere a porcilor, pierderile prin strangularea purceilor fătați în ultima săptămână, s-au ridicat la peste o mie de capete. Îngrijitorii s-au îngrozit la vederea animalelor strânse de gât, cele mai multe fiind ucise în timpul suptului. Direcțiile regionale cât și ministerul nu au recunoscut dimensiunea pierderilor, negând, în continuare existența unui pericol, fenomen național. Filmulețul jurnaliștilor împreună cu un altul înregistrat la primele ore ale dimineții, în două dintre cele patru ferme de animale, în care jurnaliștii au avut acces, au fost difuzate pe un post național independent, la o oră de maximă audiență, apoi distribuite pe toate rețelele de socializare, experimentul adunând peste trei milioane de vizualizări în două zile. Se vorbea deja în toată media de un experiment premeditat,

pus la cale, organizat cu tenacitate și condus de guvern în asociere cu forțe antifederale. Nici guvernul național, nici direcțiile regionale nu recunoșteau, negau orice implicare, mereu făceau așa ca răspuns la semnalele din teritoriu, oricâți copii ar fi murit sau ar fi rămas cu sechele, ei nu recunoșteau nimic, nici măcar existența cazurilor semnalate în presă nu erau recunoscute oficial. Exact la o săptămână după difuzarea filmulețului la televiziune, în ultima sâmbătă din august, în toată țara au ieșit la proteste aproape un milion de oameni, în capitală adunându-se două sute cincizeci de mii de protestatari, care cereau socoteală guvernului pentru proliferarea holburii ucigașe în toată țara și în toate activitățile. Răspunsul guvernului a fost atât de plin de ură și dispreț, agresivitatea jandarmilor și tehnica de luptă utilizată producând multă suferință celor din piață, mulți veniți cu întreaga familie, cu bătrâni, copii și chiar animale de companie. Au lovit fără milă, au împrăștiat gaze toxice asupra unor nevinovați pașnici și disperăți de atâta minciună și furt, a căror unică armă, prezența în piață și scandările împotriva abuzurilor de tip dictatorial, comunist, au fost reprimare cu o precizie evident premeditată, organizată și condusă de cel mai odios reprezentant militar al guvernului, recunoscut pentru manifestările sale demente. Toată lumea acuza acțiunile dezlanțuite ale jandarmilor, doar guvernul lăuda și răsplătea pe cei mai odioși reprezentanți, prin medalii și avansări în funcții. Ultima reductă a rezistenței împotriva acțiunii ticăloase a guvernului, de subordonare completă a justiției, prin îndepărtarea magistraților onești și verticali, și înlocuirea cu exemplare strâmb alcătuite, slugarnice și obediente față de cel care se voia liderul suprem, tătucul nației, după modelele răsăritene, asiatice, a pornit acțiunea legală de pedepsire a agresorilor, lovindu-se la fiecare pas de piedici artificial create pentru întârziere și nereușita aplicării legilor. În acest timp holbura lovea din nou, mereu, ajunsese chiar să fie previzibil punctul în care va lovi, debaterile reale în media fiind tot mai puține, sub acțiunea holburii, unii dintre cei vocali cu aparentă verticalitate, fiind aduși la stadiul de slugi ale sistemului. Toți știau cine controlează holbura, era deja o evidență premeditarea acțiunilor holburii, care lovea selectiv, în 90% din cazuri, pe cei care ridicau vocea împotriva liderului și a slugilor sale, doar rar apărând câte un caz în care picau sub acțiunea holburii, nevinovați sacrificați cu bună știință, din dorința de camuflare, sau, pur și simplu datorită pierderii controlului asupra răspândirii parazitului care apărea accidental în locuri în care nu ar fi avut ce să caute. <<O plantă inteligentă, creată de diavoli pentru subordonarea omenirii>>, spuneau unii, laboratoarele funcționând în răsărit, o sămânță generată de ură și încărcată de ură, manifestare a inconștienței unor oameni bolnavi mintal și schilozi sufletește. <<Dacă la început împrăștierea semințelor s-a făcut cu prudență și oarecare teamă, aleator și în număr mic>>, spuneau analiștii, <<probabil din dorința de a-i afla puterile și a instaura teamă în rândul populației, s-a ajuns la o acțiune supercontrolată, punctuală cu precizie maximă, fără nicio reținere în fața încălcării oricăror norme etice, morale, juridice, umane,

creștine>>. Toată lumea știa cine controlează răul, exista un consens în rândul forțelor democratice din țară, federația știa și ea de fărădelegile liderului suprem și ale slujitorilor lui, doar ei, cei din fruntea guvernului nu recunosc-teau nimic, refuzau să dea socoteală, urmărind doar anihilarea pas cu pas a tuturor căilor de atac împotriva lor, instaurarea unui stat al fricii și al tăcerii. Nici în interior nici în federație nu existau legi care să permită înlăturarea bruscă a impostorilor, trebuiau așteptate noile alegeri, dar și aici exista teama că nu vor mai fi libere, niciodată. Foarte mulți părăseau țara, neputincioși, obosiți și revoltați, oboseala fiind caracteristica națiunii după lungile suferințe, doar ei, purtătorii răului, disprețului și al bunului plac, urmărindu-și cu tenacitate obiectivele malefice. Stăpânind și parlamentul și-au creat cu perseverență legi care le protejau fărădelegile, și incriminau orice acțiune sau ridicare a vocii împotriva lor. Și-au asigurat o largă susținere în aparatul administrativ și în zona serviciilor publice, mărindu-le salariile nejustificat și nesustenabil, tuturor dascălilor, personalului medical, celui din administrație, și altor categorii plătite din banul public, crescând, în schimb numărul taxelor și impozitarea muncii în zona privată.

În plină ofensivă asupra ultimelor redute ale justiției, toamna târziu, o greșală sau o acțiune de sabotaj, le-a administrat o lovitură greu de negat, chiar în capitala desfrâului legislativ. Într-o noapte, într-unul dintre cluburile destinate tinerilor, în timpul unui concert, descoperirea a trei fete, aflate într-o zonă mai puțin vizibilă, strangulate de trei ramuri ale holburii, intrată prin fereastra deschisă din spatele lor, fără ca cineva să audă vreun geamăt, din cauza zgomotului infernal al muzicii, a produs o mică ambuscadă printre cei apropiați și îngroziți de imaginea oribilă a celor trei cadavre atârând în trei lațuri vegetale. Spaima s-a accentuat, câțiva mai speriați s-au împins și s-au călcat în picioare, au luat foc niște perdele din material sintetic, focul s-a extins fulgerător la tavanul fonic, dar ultrainflamabil, toată această nefericită înlanțuire de fapte nedesluite pe deplin, niciodată, ducând la decesul, în acea seară pe acordurile albumului parcă predestinat „Mantras of War” al unei trupe înălțătoare de destine umane tinere „Goodbye To Gravity”, a 27 de tineri, și rănirea a încă 150, din care jumătate cu arsuri oribile, multe aducătoare de moarte, încă mult timp de atunci încolo, după estimările specialiștilor.

S-a schimbat iarăși guvernul, cu premier cu tot, liderul suprem a rămas la locul lui, urmărindu-și cu obstinție programul de ingenuchere a poporului.

IV

Vreme de patru săptămâni după moartea Anastasiei și a lui Cristian, Iacob a trăit ca un străin în satul lui. Nu discuta niciodată, cu nimeni problemele personale, își îndeplinea îndatoririle la fel ca înainte, întâlnea zeci de oameni în fiecare zi, le zâmbea de câte ori era cazul, fiind la fel de amabil și atent, ca întotdeauna. Participa la ședințe, lua decizii, semna documente, vizita zonele „fierbinți” în care primăria efectua lucrări, era mereu în mijlocul oamenilor, dar se simțea de parcă nu mai era unul de-al lor. Dacă până la

botez se simțea ca un lider, după aceea se vedea doar ca un șef. Simțea un ceva în ochii și-n vorbele celorlalți, care se regăsea și-n simțămintele lui pentru ei. Întotdeauna rămănea ceva nespus, mai mereu s-ar fi putut adăuga ceva, tocmai acel ceva care, lipsind, îl făcea să simtă că nu mai face parte din comunitate. Mereu simțea o privire urmărindu-l când pleca, sau niște ochi ascunși după o perdea, în permanență se simțea monitorizat.

Târziu, când ajungea acasă, dispărea această senzație. Făcea duș, mânca ceva la repezeală, începând a-și trăi singurătatea. Nu-l speria nimic, nu se temea de fantome, stătea ore întregi la masa din curte, aproape mereu singur, fără vreo vizită, se ducea în casă târziu, către miezul nopții, dar îi lipsea un singur lucru: înțelegerea. Își dorea înțelegerea, adevărul, chiar dacă faptele în sine îi erau clare. Nu înțelegea nimic când își vedea pruncul, în memorie, spânzurat cu o buruiănă, înțelegea moartea Anastasiei la vederea oribilei imagini, dar ce căuta holbura pe mâna ei? Nici recunoașterea procurorului de la regiune, că singura variantă dovedită pentru moartea micuțului era aceea afirmată de el, nici asta nu i-a adus liniștea. Adevărul de care avea el nevoie era mult mai ascuns, mai profund, mai greu de atins. Vestea aceea de la tv, pe care mai întâi i-a spus-o unul dintre băieții de la postul de poliție, apoi a văzut și el știrea la un program de seară, vestea aceea i-a adus o scântie de speranță, i-a adus un pic de căldură în inimă. Când a văzut găinile atârând în spânzurătorile de holbura, și-a spus, scârbit: <<E aceeași, târâtoarea, e aceeași!>>. A doua zi, cu noaptea-n cap a pornit către satul cu întâmplarea, era la vreo șaiszeci de kilometri distanță, într-o oră a fost la gospodăria cu pricina, un bărbat vâruiua cotețul, un tânăr săpa o groapă în livadă și două femei își făceau cruce de câte ori treceau pe lângă grămada de găini moarte, așezate lângă coteț.

– Bună dimineața!

– Bună să-ți fie, drumețule! Cauți pe cineva? că nu ești de pe la noi, sau a uitat ceva domnul președinte?

– Nu sunt de pe aici, așa-i, și nu știu despre ce președinte vorbiți, eu v-aș ruga să mă lăsați să mă uit la găinile dumneavoastră, atâta vă rog.

– Uită-te, cum nu, dar peste gard, doar de acolo se poate, de acum nimeni străin nu mai intră în ograda noastră, asta-i clar!

– Nu-nțeleg oameni buni, dar ce-aș putea să fac rău dacă aș intra doi pași până lângă cotețul de acolo...

– Așa a zis și președintele, că el vrea să vadă o gospodărie autentică, chiar dacă i-am spus că mare lucru nu are de văzut, doar porcul și găinușele astea, nouă bucăți, nici cocoș nu aveam, că cel pe care l-am avut îl cam băteau găinile, era tânăr și nepriceput, așa că l-am băgat în oală. S-a dus președintele până lângă coteț de parcă era din aur, apoi a vrut să meargă și la cotețul porcului, dar s-a lăsat păgubaș, a dat de noroi și a renunțat.

– Așa și... nu-nțeleg.

– Ce nu-nțelegi? Pe președinte l-a mâncat în cur să-mi vadă găinile duminică, și luni, adică ieri, mi-au murit toate, dar nu de moarte adevărată, cum mai mor la unii și la alții,

sau de vulpe, au murit spânzurate, înțelegi omule? Spânzurate! Cine-a mai auzit să-ți moară găinile spânzurate, și cu ce... cu holbura dracului, o holbură mare și tare, mai groasă decât aia ce-o aveam prin curte, prin mălăiște, peste tot, că se-ntinde de nu-i mai dai de capăt. Și-avea niște flori... mari cât o olicioară, albe și mari, de-ai fi zis că-s flori din grădinuță, nu alta.

– Bine, bine, am înțeles, nu mai intru, da nu-mi aduceți, dacă vă rog din suflet, una dintre găinile moarte, aici la poartă, s-o văd mai de-aproape?

– Stai că ți-oi aduce-o eu, că muierile nici nu se mai uită la ele până nu-și fac zece cruci, spun că-i dracu băgat în ele, și cam așa-i... să se spânzure găinile singure, că cine să stea să le lege iarba la gât? Acușica ți-o aduc... uite-așa, asta-i! și i-a trântit o mortăciune la picioarele lui Iacob. Găină corcită, nici de ouă nici de carne, avea vreo trei ani, roșcată cu galben pe piept, a mai zis bietul om cu năduf.

S-a uitat Iacob atent, a dat penele la o parte, observând inelul de holbură strâns cu putere în jurul gâtului găinii, care avea gura deschisă și limba scoasă din cioc, într-o parte.

– Nu pune mâna pe ea! a strigat femeia mai bătrână, e necuratul în ea, mai încolo vine părintele să-l alunge din coteț și din ogradă. Până nu vine, nu le-ngropăm nici pe ele, să le citească ceva și lor.

Nu le-a mai atins Iacob, s-a ridicat uitându-se către coteț, mergând în dreapta să vadă mai bine în spatele găinarului, unde pământul era răscolit de parca cineva ar fi căutat hrean. Văzând încotro se uită străinul, bătrânul s-a dus lângă coteț, spunând:

– Așa-i cum bănuiești, de aici a pornit holbura, după ce am tăiat toate nouă firele, am prins-o și am tras-o afară, apoi am lovit-o cu sapa mărunțindu-i tulpina și scoțându-i rădăcina de la mare adâncime, să nu mai poată ieși vreo dată. Bucățile le-am ars într-un foc făcut cu ciocălăi uscați. Am așteptat până a ars în întregime.

– Bine-ai făcut! Da cine-i președintele ăsta de care spui că ți-a vizitat gospodăria?

– Păi cine? Președintele cel mai mare de la oraș, de la regiune, e prieten cu primarul nostru, și i-a cășunat duminica, să vină tocmai la mine să-mi omoare găinile, arză-l-ar focul!

– Dar la alții n-a mai fost? Numai la dumneata?

– A mai fost, dar toți au găinile în curte.

– Și a intrat și la ei în ogradă?

– Nu, doar la mine, eram sfântos de asta, chiar dacă rușinat de sărăcia mea. Acuma ce să mai fac, în domnul părinte mi-e ajutorul și-n Bunul Dumnezeu, nădejdea.

– Mulțumesc tare mult și Doamne-ajută! om bun.

– Doamne-ajută! i-a răspuns bătrânul făcându-și cruce de trei ori, în timp ce-și muta privirile la orătăniile lui spânzurate, peste care a aruncat-o și pe cea pe care o cercetase străinul ăsta, care nu-i prea plăcea, gândindu-se că era omul președintelui, venit să vadă dacă i-a reușit lucrarea în curtea lui.

Nelămurit a plecat Iacob, nelămurit trăia mai departe, totuși ceva se schimbaseră, un gând nou îl însoțea peste tot, nu-l știa încă, nu-i venise în minte exact gândul acela, doar îl simțea cum se luptă să-i pătrundă în creier, de undeva

dinafară, neînțelegerea deplină a faptelor oprindu-l. Când a aflat de moartea pruncului din copaia lăsată pe cuptorul din curte, înțelegerea lui nu s-a îmbogățit cu nimic, apărând, în schimb un alt simțământ, o nemulțumire timidă, de mână cu un început de revoltă, de răzvrătire împotriva a ceva sau a cuiva, nu știa încă, doar simțea. Trăia mai departe ca un străin de toate, așteptând parcă să se întâmple ceva care să-i lase gândul acela, strain și el, să-i pătrundă în creier. Când a venit peste toți moartea celor zece nou născuți în maternitatea din capitală, s-a cutremurat, apoi când a simțit încotro se îndreaptă cercetarea cazului și acuzațiile procurorilor, s-a neliștit cuprins de revoltă. Societatea întreagă era cuprinsă de revoltă și ură împotriva celor care mânuiau holbura, o hrăneau și o stăpâneau împotriva celor onești și nevinovați. Populația cerea vinovați, care nu erau de găsit, guvernul se disculpa fără scrupule, un primar de sector din capitală și-a dat demisia, apoi, într-o zi ca oricare alta, a primit o citație la tribunal, ca martor, într-un proces cu statul, care-o acuza pe soția lui, decedată, de uciderea propriului copil.

Stătea cu hârtia în mână, simțind înțelegerea cum pătrunde în toată ființa lui, atâta înțelegere îi năvălea în creier și, mai ales în inimă, încât îi tremurau mâinile de ură, neliniște și dezgust. Și-a lăsat totul baltă, s-a urcat în mașină mergând într-un loc în care nu mai fusese din ziua înmormântării Anastasiei și a lui Cristian. Coroanele se uscaseră, bradul se scuturase parțial în arșița verii, pământul se așezase, coborând în cele două morminte, doar niște flori artificiale, murdare și decolorate supraviețuind, s-a așezat pe lepedea mormântului alăturat simțind o căldură nouă în piept, o suferință fără măsură urcându-i în gât, apoi, deodată, fără să încerce să facă ceva, Iacob trăia binefacerea plânsului eliberator. Plângea în hohote, privind în sus, cu un pumn de țărână în mână, nu se putea opri și nici nu voia, simțăminte și trăiri noi îi inundau sufletul chinuit, în cele din urmă rostind, încet, doar pentru el, Anastasia, Cristian și Dumnezeu: Iertați-mă! Iartă-mă Doamne!

Peste două zile s-a prezentat la camera menționată în citație, a așteptat să intre, aproape o oră, în încăpere erau două persoane, unul dintre bărbați fiind procurorul care făcuse cercetările la fața locului și în fața căruia își scrisese declarațiile a doua zi după botez. I s-au adus la cunoștință acuzațiile de omucidere îndreptate împotriva Anastasiei, faptele erau complet răstălmăcite, se afirma că el, tatăl copilului aranjase probele cu holbura legată de gâtul copilului, el fiind de fapt strangulat cu sfoară, voinde, ziceau ei, să-i fie scăpată soția de acuzații, în cazul în care ar fi supraviețuit. Procesul era doar unul de restabilire a adevărului, în această perioadă în care minciunile împotriva guvernului și parlamentului au luat o amploare nemaiîntâlnită, sub coordonarea forțelor de dreapta din opoziție în cărdășie cu cele federale. În fața acelor acuzații absurde, Iacob a amuțit, neputând să se regăsească, la despărțire amintindu-i procurorului cuvintele spuse chiar de el, a doua zi după botez.

– << Legea este una singură pentru toți, drepturile și obligațiile sunt aceleași pentru fiecare și toți cei care pot servi la

aflarea adevărului sunt datori să o facă.>> așa spuneți cu ceva vreme în urmă, domnule procuror.

– Da, spuneam, dar și adevărurile se schimbă, domnule primar.

– Adevărul este unul singur, și dumneavoastră îl știți, celelalte adevăruri, la fel ca asta pe care mi l-ați comunicat acum, sunt minciuni, falsuri grosolane.

– Nu fiți obraznic, lăsați judecătorii să stabilească asta!

– Judecătorii sunt ai dumneavoastră, de ceva vreme, adevărul este al meu. Bună ziua.

Cunoscând adevărul, Iacob nu se temea de nimic. Știa că-i va fi greu să lupte cu statul, nu credea în avocați, înțelegerea mobilul pervers al procesului, era hotărât să lupte până la capăt. A înaintat o solicitare la dosar, cerând să fie citat președintele consiliului regional ca martor. A ieșit din tribunal, s-a așezat în mașină scoțând telefonul să-l sune pe prietenul lui din tinerețe, colegul cel mai vechi din partid, colegul de liceu și apoi de facultate. Amândoi erau constructori, ingineri cu activitate pe șantiere, apoi intrând în politică, promovând în funcții administrative. Președintele a fost și senator o legislatură, rămânând apoi la cârma regiunii, așa că, își spunea Iacob, <<cuvântul lui va fi decisiv la proces, doar toată dimineața și după amiaza am fost împreună, nedespărțiți. A venit la mine acasă, a vrut să stea afară la umbră, i-am servit gustări și băutură, l-am lăsat singur doar cinci minute până le-am dus pe doamne și pe copil la biserică, întorcându-mă să-l iau și pe el, să mergem la pensiune, ca după botez să pot merge să-i aduc pe toți trei la sala petrecerii. El mi-a zis că nu mai conduce decât seara la întoarcerea la oraș, deoarece băuse o bere, și poate, căldura îi va mai face sete.>>, și-a recapitulat, pentru siguranță, întreaga zi, Iacob.

Nu i-a răspuns apelului, extrem de rar se întâmpla asta, <<tu Iacob poți să mă suni oricând dorești, pentru tine telefonul meu nu este închis niciodată>>, i-a spus el cândva, ceva l-a făcut pe Iacob să nu repete apelul, așteptând să fie sunat. I-a sunat telefonul după zece minute, nu pornise încă mașina, rămânând în parcare tribunalului. I-a spus că ar vrea să se întâlnească pentru câteva minute, <<nu se poate, nu sunt acasă, sunt la munte cu nepoții>>, i-a cerut permisiunea să-l rețină câteva minute, povestindu-i repede necazul pățit și faptul că l-a cerut ca martor la proces, <<n-ai procedat bine, nu voi veni, n-am ce să declar, deoarece nu am fost atunci la voi, eram plecat la socri, în Ardeal, și nu știu despre ce vorbești>>, i-a răspuns cu răceală, cu o voce neutră și liniară. <<dar am poze cu noi la petrecere, cu nevastă-ta la biserică, ținând pruncul în brațe, cum poți să minți în halul asta? Ați înnebunit cu toții?>>. <<ar fi bine să uiți de pozele alea, îți vor face mai mult rău, pentru prietenia noastră, gândește-te la ce-i în țara asta, și uită de ele, lasă procesul să meargă până la capăt, Anastasia oricum e moartă, ce mare lucru că l-a omorât pe Cristian și apoi s-a omorât și ea?>>. <<Du-te dracului împuțitul! Să te pregătești să vii la proces, îți vei auzi numele și la televiziune, merg la ei cu toate dovezile, ești un gunoir puturos, nemernic, să nu-mi

mai ieși, vreodată, în cale că te omor, golanule!>>, i-a aruncat cu scârbă, Iacob, închizându-i telefonul în nas.

Nu s-a grăbit către casă, și-a spus că trebuie să-și facă o strategie, jocurile erau extrem de periculoase, holbura lupta cu toată țara, atacând pe oricine i se opunea, era nevoie de multă abilitate pentru a câștiga chiar și o bătălie. Ajuns acasă, s-a schimbat în trening, a căutat în frigider ceva de băut, simțea că-i va stimula creativitatea, mai ales că nu mai băuse nimic din ziua botezului. Cu sticla de vin începută și cu un pahar, s-a așezat la masa din curte, încă nu se terminase ziua de muncă, dar simțea că trebuie să-și organizeze foarte bine apărarea, și asta o putea face doar printr-un atac. Și-a activat relațiile pe care le avea în media locală, aranjându-și după mai multe convorbiri telefonice, prezența într-o emisiune la oră de vârf, a celui mai penetrant om din singura televiziune națională rămasă independentă, sau de fapt în opoziție. I-a rugat să nu-i divulge numele pe post, chiar dacă-și pregătesc lovitura, să folosească surpriza, deoarece vor avea ce arăta atunci. A doua zi și-a luat câteva zile libere pregătindu-și haine de schimb, și-a rezervat cameră la un hotel din capitală, și-a adunat în valiză toate dovezile în apărarea sa, pornind în dimineața următoare către capitală. A făcut câteva verificări să vadă dacă nu-i urmărit, și-a parcat mașina în gara unui oraș la 80 de km, și-a cumpărat o cartelă telefonică, s-a suit în tren, când a ajuns în capitală, conform înțelegerii a sunat folosind cartela cu număr, cumpărată din gară, a fost preluat de o mașină a televiziunii, și cazat la alt hotel. A făcut duș, s-a bărbierit și, cu două ore înainte de emisiune se afla în studioul televiziunii, prezentându-și materialul doveditor, despre care discutaseră deja telefonic. S-a întocmit desfășurătorul, din mers, în timp ce se purtau discuții aprinse, a început emisiunea, Iacob fiind invitatul special, pe lângă moderator și analistul invitat permanent. Emisiunea a avut un impact uriaș, Iacob acceptând să-i fie prezentate pe post, ca o poveste, pozele personale cu Anastasia însărcinată, cu pruncul după naștere, cu nașii la botez, insistând asupra președintelui consiliului regional cu doamna lui, el prezentând cu vinovăție recunoscută, suferința Anastasiei și întâmplările nefaste din ziua botezului, cu mărturia telefonică a medicului de pe ambulanță, trecând în cele din urmă la citația la proces cu acuzațiile absurde care le erau aduse, soției sale și lui, toate astea pentru a salva holbura. Bomba serii, însă, a fost punerea în scenă a unei demonstrații fără putință de negat, Iacob cerându-le gazdelor, chiar la începutul emisiunii, să-i pună la dispoziție un ghiveci cu pământ, în care, cu mâini tremurânde, chiar el a înșămânțat un grăunte mic, negru, rugând regia să păstreze o cameră tot timpul pe ghiveci, filmând tot ce se întâmpla, arătând, din când în când, și telespectatorilor. Entuziasmul, mai întâi, și uimirea în cele din urmă, au fost copleșitoare, într-o oră, planta crescând mai mult de un metru, iar într-un alt sfert de oră, în care au ținut aproape de ea, o colivie cu un papagal, creșterea s-a accelerat, holbura crescând încă șaptezeci de centimetri. A existat dorința de a nu mai îndepărta papagalul, pentru a vedea actul în sine al uciderii, dar respectul pentru telespectatori i-a determinat să nu facă acest lucru, scoțând

planta încă neînflorită din pământ, închizând-o într-un sac transparent din plastic, creând vid într-o instalație specială, și filmând autodistrugerea ei, în condițiile absenței aerului. Sămânța, după spusele lui Iacob, era culeasă din singura floare a holburii care i-a ucis copilul, direct, și soția, indirect. În acea seară, în prezența celor din studioul televiziunii, în direct în cea mai văzută emisiune a serii, Iacob a declarat că dă în judecată statul pentru crimă împotriva unui cetățean nevinovat, acuzând de mărturie mincinoasă și fals în acte, de sustragere de documente, pe procurorul criminalist și pe președintele consiliului regional împreună cu soția lui. Solicita protecție specială a martorului, pentru echipajul salvării care a intervenit la incidentul din 30 iunie, și pentru el însuși. A cerut tuturor celor care au suferit din pricina holburii, în orice fel, să-și facă curaj procedând la fel, acționând statul în instanță, exprimându-și convingerea că se vor găsi avocați în țară care să-i asiste în instanțele de judecată. Primele apeluri ale unor avocați din capitală și din teritoriu, dispuși să-i asiste gratuit pe cei năpăstuiți, aveau să apară încă în timpul emisiunii, la adresa lui Iacob, scăpând în direct și un telefon sub un nume oarecare, în care era amenințat și sfătuit să nu se mai întoarcă în satul lui. Chiar deputatul din regiune a intrat în direct sfătuiindu-l să-și retragă toate plângerile mincinoase și rău intenționate, altfel s-ar putea să-și piardă locul de muncă și chiar mai mult.

În mare taină, Iacob a fost dus la hotel, a dormit foarte bine, într-un fel, chiar amenințat, își găsisse, în sfârșit, liniștea. O fericire pe care n-o mai trăise de foarte multă vreme, îl făcea imun, indiferent la orice rău din lumea asta. Dimineață, după micul dejun, aceeași mașină l-a preluat de la hotel, ducându-l în gară și așteptând până după plecarea trenului. După o jumătate de oră de la pornire, un număr necunoscut l-a apelat, vorbindu-i încet, cu o voce modificată artificial. <<Sunt un colaborator de-al dumneavoastră, vă sun cu o cartelă cumpărată special pentru asta, pe care o și arunc după acest telefon, și vreau să vă atenționez să fiți atent când ajungeți acasă, azi noapte, persoane străine v-au vizitat locuința, eu cred că v-au montat dispozitive explozibile. Nu știu ce trebuie făcut, dar fiți atent! Vă salut!>>

Nu s-a speriat prea tare Iacob, de fapt chiar deloc, gândul că dacă nu l-ar fi sunat binevoitorul anonim, ar fi murit, poate, nu-l îngrozea deloc, stărnindu-i doar un fel de regret anticipat că nu ar mai fi trăit bucuria îngenuncherii holburii regionale și naționale. A sunat, la fel de pe cartela cumpărată din gară, pe care nu avea de gând să o arunce, ci doar o scotea din telefonul mai vechi pe care și-l luase cu el, tocmai pentru asta, a sunat la omul lui de legătură din televiziune rugându-l, dacă este posibil, când ajunge acasă, pe la cinci jumate după amiază, o echipă cu cameră de filmat să fie prezentă în fața locuinței lui. A primit un apel de răspuns, fiind asigurat că vor fi acolo.

A ajuns în gara unde-și lăsase mașina, s-a urcat la volan și într-o oră a ajuns acasă. Aici erau pregătiți pentru acțiune doi cameramani și un reporter, reprezentantul televiziunii în teritoriu, plus o echipă de genști, de încredere, solicitată de reporter din regiunea învecinată, unde-și avea sediul

reprezentanța zonală a televiziunii naționale la care a fost Iacob. În fața camerei, într-o transmisiune directă, Iacob a depus mărturie în legătură cu posibila aranjare a locuinței, spunându-le telespectatorilor, că deși are lângă el o echipă de genști care ar putea să descopere armele morții, auto-declanșatoare, ascunse în casa sa, știind că oricum nu mai are nicio șansă să mai trăiască în acel sat, le cere celor de față să ia distanță asiguratorie, iar genștilor să forțeze de la distanță intrarea în casă, indiferent de consecințe. Toată echipa s-a retras în grădina casei, la o distanță sigură, apoi, cei doi specialiști au legat de o grindă a terasei, cu două chingi suficient de lungi, un berbec folosit la spargerea ușilor. Prin balansarea acestuia, mai bine zis ridicându-l suficient de mult și apoi dându-i drumul, berbecul trebuia să lovească ușa spărgându-i încuietoarea, și declanșând un eventual dispozitiv explozibil.

Chiar așa s-a întâmplat, genștii au ridicat berbecul, trăgându-l de capătul dinspre curte cu o sfoară, i-au dat drumul, dar ceea ce a urmat a întrecut orice imaginație. Nenorociții au pus atât de mult explozibil în casă, încât explozia a fost incredibilă, totul filmat de cei doi cameramani. Acoperișul a sărit în sus prăvălindu-se în drum, pereții s-au crăpat, iar din ferestre și cealaltă ușă nu a mai rămas nimic. Într-o clipă de inspirație, cameramanul mai apropiat a întors camera pe chipul lui Iacob, care privea fără să clipească dezastrul care l-ar fi putut înghiți și pe el. Totul ardea, focul își ridica limbile mai sus decât plopilor de lângă drum, iar chipul lui Iacob, suprapus peste cealaltă imagine, a exploziei, a făcut câteva zile ocolul lumii întregi, însoțit de câteva cuvinte rostite de Iacob, traduse în toate limbile pământului.

<<Pentru o clipă m-am gândit să deschid chiar eu ușa, mi-aș fi îmbrățișat băiatul și soția, dar aș fi pierdut șansa de a vedea distrusă holbura asta nenorocită, care mi i-a ucis, și în plus nu mi-aș fi putut privi băiatul în ochi. Ce vă voi spune acum, în fața dovezii incontestabile că nu însemnăm nimic pentru ei, va fi capul de acuzare în procesul pe care l-am pornit împotriva lor: șeful consiliului regional este șeful mafiei regionale, el este cel care mi-a aruncat sămânța în curte, în dimineața de dinaintea botezului, în cele cinci minute în care a rămas singur, aici, pe banca asta, când mi-am dus familia și pe doamna lui, la biserică. El este criminalul copilului meu, nu Anastasia, soția mea. Criminalii se plimbă nestingheriți printre noi. Autorul faptei din regiunea vecină, din satul în care, nouă găini din gospodăria unui bătrân au fost spânzurate cu holbură, este președintele consiliului regional al regiunii vecine, care, cu o zi înainte i-a intrat bătrânului în ogradă, apropiindu-se de cotețul găinilor. Oamenii aceștia sunt teroriști, răspândesc groaza între noi și nu se dau înapoi de la nimic. Dacă veți verifica, în fiecare caz de acțiune a holburii, cu cel mult o zi înainte, unul de-al lor a trecut pe acolo. S-ar putea ca mâine dimineață să-l găsiți mort pe bătrân, dacă nu va fi protejat ca martor. Aceasta este mărturia mea în orice proces al mafiei care a dezvoltat într-o țară întreagă un mijloc de răspândire a terorii, holbura.>>

Terapie narativă

Dumitru UNGUREANU

Un crap și-o găleată de țipari

Susținătorii excelenței băstinașe în toate domeniile pot fi siguri că și în competiția complexă de exploatare a habitatului străbun, soldată cu degradarea lui ireparabilă, am avut reprezentanți vâjnoși, care puteau concura cu cei mai tari din lume. Nu vreau să resuscitez binecunoscutele cazuri ieșite la iveală sau întâmplare post-decembrie 1989; evoc doar fabuloasa-mi adolescență și pe atleții întâlniți *illo tempore*. Doi dintre ei au fost chiar din neamul Ungurenilor, amănunt stârnitor de scrofuloasă mândrie, dacă las deoparte imposibila retroactivă indignare. Nu le iau apărarea, nici nu le condamn activitatea. La ce bun? S-a scurs de-atunci peste jumătate de secol, lucrurile par estompate cumva în amintire, iar starea de fapt – sau de la *fața locului*, cum se spunea cândva în literatura de gen – este de-a binelea estropiată! Tot ce veți citi mai jos, e rodul unei strădanii puțin utile, demne de alt context. Dar ce mă costă să nutresc iluzia că atâta timp cât povestea e rostită, ea va sluji realitatea? Și poate chiar o va izbăvi pe ici, pe colo, pe unde mai irumpe seva Pământului...

Faptele s-au petrecut în iulie ori august 1970. Țin bine minte anul și anotimpul, nu și luna, deoarece doi participanți la acțiune plecau în armată, toamna sau iarna următoare. Pe atunci, în satul natal (probabil și-n altele), vârsta de încorporare conta mult pe răbojul vieții oricărui mascul. Gică alui Fafioc și Marin alui Frișcă, vecini și prieteni, au fost băieții care s-au încumetat să intre cu plasa în iazul ce fascina pe toți amatorii de pescuit din trei sau patru sate înconjurătoare. Numele lui l-ar fi încântat pe însuși Sadoveanu: MĂRGEAN. Era un ghiol, un lac sau un *aleșteu* (literații utilizează cuvântul corect: *heleșteu*; la noi se zice cum am scris), cu apa clară, de vedeai carasul printre nuferi. Să pescuiești la Mărgean, să prinzi carași ori crape aurii la Mărgean – iată visul oricărui copil cacovean care

sta pe malul unei ape și ținea în mână un băț cu ață și cârlig, așteptând... „balena“! Termenul ăsta se atribuia oricărui pește mai măricel de-un lat și-o lungime de mânăuță. Nimeni dintre noi nu văzuse vreodată imensul mamifer acvatic; poate prin poze ori în vreun film să-i fi zărit silueta. Știam însă că niciun alt „pește“ nu poate fi mai mare; și ni se umfla pipota de mândrie când murgoiul, carasul ori cleanul pescuit din prostie sau noroc întrecea vârful jupuit al degetelor noastre. Nu oricine reușea să agățe asemenea „cetaceu“; și nici prin locurile obișnuite pe unde pierdeam vremea nu prospera acvacultura supraponderală. (Cuvântul *cetaceu* ne era cunoscut din cărțile școlare și, pentru că suna exotic, îl foloseam – ironici nevoie mare – în orice context, mai mult sau mai puțin potrivit.) Însă la Mărgeanul cel cu apa clară, de vedeai carasul printre nuferi – știa tot satul, ca să nu mai zic de vecinii sârbi: fauna submersibilă sfida orice închipuire! Nicu lui Velea prinsese acolo cel mai mare crap „luat“ la undiță de cineva dintre noi. Și, deși puțini măsuraseră acel pește, nimeni nu se îndoaia că fusese cât un cașalot! Toți care îl văzuseră jurau pentru asta! Astfel că, în iulie ori august 1970, aflând ce urma să se întâmple, Nicu se perpelea, ofta, urla, injura, umbla de colo-colo fără noimă și, furios, trăgea șuturi în Piciu lui Dighiban sau în Ion alui Concorez, care îl însoțeau pe drumul plin de praf, fără să-l ajute cu nimic. Și ce-ar fi putut ei să facă? Piciu avea 16 ani, Ion 14, iar Nicu era de-o seamă cu Gică alui Fafioc și cu Marin alui Frișcă. Le lipsea puterea să acționeze, iar influența decizională a părinților în ierarhia neoficială a satului valora puțin mai mult de-o fâță chioară. Nea Pică Ungureanu, brigadier la C.A.P., și Ioniță Ungureanu, zis Tatoniță, șef peste grădina de legume, dominau indiscutabil, de când murise Marin Vârlan, fost primar comunal, iar Marin alui Călică trecuse în opoziție,

după ce-l părăsise Marianca, propteaua lui de la partid. Sigur, mai trăiau mulți dintre „ăi bătrâni“, dar se mulțumeau să-și pască vacile. Nu existau și alți bărbați capabili să-și spună părerea? Ba bine că nu! Dar, bunăoară, nea Niculae Ungureanu, zis Moga, își vedea de fierărie; frații Ion și Vasile Ungureanu, ai lui Polizu, erau axați pe chestiunea bisericii și rezolvarea instabilității popilor în vivacea noastră parohie; nea Ion Ungureanu, zis Pipanu, ducea o politică ambiguă; nea Stelică Pitaru nu se băga, deși locuia în centru; ai lui Vărzaru vorbeau mult și degeaba; cei trei Ungureni, ziși Lucheni, parcă se piteau în colțul lor de pe ulița Broscanilor; ai lui Uță și ai lui Moș Radu nu se amestecau; ai lui Bolovan nici atât! Ar mai fi contat cuvântul lui Peciu, dacă s-ar fi putut înțelege bine ce voia să spună el cu acel cuvânt; și, desigur, se auzea clar opinia lui nea Marin alui Petrică – dar el era mereu contra, indiferent ce propuneau ceilalți, așa că... Nea Gicu Vâlvoare? Era un simplu executant, rudă mai pe departe cu Tatoniță, care îl ținea ca motorist la grădină, deși stricase nu știu câte motopompe achiziționate de onor conducerea C.A.P. pentru propășirea legumiculturii colectiviste. Investiția financiară părea infimă, la ce bogăție se contabiliza din recolta de grâu și, uneori, din cea de porumb. Și legumele intrau la socoteala generală, măcar pentru consumul propriu, chit că împărțeau se făcea ca-n capitalismul proslăvit de Churchill: în mod inegal!

În vara aia, Vâlvoare se lupta cu o „drăcovenie“ nouă, pusă de nea Niculae Moga pe un șasiu de căruță dotat cu patru roți „clasice“, de lemn, oiște pentru deplasare manuală pe distanțe scurte și răscruce pentru înhămarea unui cal, necesar la drumuri mai lungi. Să fi fost motopompă românească, fabricată la uzina din Făgăraș sau la „Timpuri Noi“? Să fi fost șurubărită – așa se auzise – în China? Greu de crezut că provenea tocmai de la „pretenii“ chinezi, dar nu m-ar mira, fiindcă n-a funcționat nici un sezon! Agregatul era alcătuit din două corpuri: 1) motorul propriu-zis, cu ardere internă de motorină și pornire cu sfoara, prevăzut cu două volante din metal masiv și, pentru apa de răcire, un rezervor al cărui capac nu sta niciodată fixat – drept care, nu de puține ori lichidul cărat cu găleata din gărlă, când dădea în fier, bolborosea și sărea afară, stropii frigând pielea cui se nimerea pe-acolo neatent; 2) pompa elicoidală, cu extensiile ei: o țeavă către sorbul băgat în râu și alta către jgheabul apeductului – numit șanț, deși era ridicat asemenea construcțiilor romane (la proporție potrivită) – întins către grădină. Angrenarea pompei se asigura prin cureaua de transmisie, din cauciuc special, turnat pe o pânză inextricabilă de fibre elastice. Greu de întreținut, utilajul era și anevoie de pornit, mai ales de unul ca Vâlvoare „calificat din mers“ mecanic, după ce colectivizarea îl iertase de munca pământului, către care nu manifesta nicio atracție. Vărul meu, Ilie Ungureanu – zis alui Moga, după supranumele tatălui – și-a dovedit de timpuriu abilitățile tehnice, pornind motorul fără ajutorul nimănui, când nea Niculae lăsase lucrul la șasiu pentru altă urgență. Alarmat de zgomot, Vâlvoare a venit în fugă de pe ulița vecină,

unde locuia, dar n-a învățat nimic din metoda lui Ilie. Nici n-a obiectat la isprava junelui, pesemne că îi era rușine să recunoască istețimea celui care avea să debuteze ca inginer la Fabrica de Frigidere făcând o inovație la compresor, inima aparatului. Îmi stăruie în minte o după-amiază lăptoasă, tot din acea vară, când motoristul a reușit, după vreo 4 – 5 ore de chin, să pună volanta în mișcare. Numai că duduiala mecanizată a pus în mișcare și vehiculul. Parcat pe malul Gligorului, fără să aibă roțile fixate în necesarele tranșee adânci de vreo 10 centimetri, ce-i asigurau stabilitatea, carul a luat-o la vale, spre apa leneșă, la trei pași distanță. Intervenția decisă a noastră, cârdul de copii fascinat de „vrăjile“ lui Vâlvoare, a oprit dezastrul. Strigătul „meseriașului“ îmi lipește periodic un zâmbet nostalgic pe față: – Adu, bă! Dă, bă! Adu, bă! Dă, bă! Adu, bă! Dă, bă!

Ce anume să i se aducă, nu specifica. Însă era lesne de priceput: o cazma sau o sapă, pentru incizia în pământul acoperit cu iarbă mărunță. Cum a reparat nea Gicu sorbul și țeava de evacuare, rupte în incident, am uitat. N-am uitat însă figura bărbatului mereu mânjit cu păcură, vase-lină, fum, funingine, noroi. Să o descriu, nu sunt în stare: mi s-ar părea ceva banal și comun, ca o proză fără tensiune epică...

Mărgeanul cel cu apa clară, de vedeai carasul printre nuferi, fusese săpat manual de cine știe care generație trecută, stăpânitoare a grădinilor de zarzavaturi și legume de pe valea Neajlovului, zona cuprinsă între Cacova noastră și satul vecin, denumit oficial Puntea de Greci, neoficial Sârbi, locuit de urmașii unor bulgari băjenți din Imperiul Otoman cu sute de ani înainte. Încă se mai vedeau, în 1970, șanțuri de irigație, gropi pentru roți de apă, digulețe despărțitoare de parcele și alte urme ale meticuloasei îndeletniciri. Sigur că sârbii lucraseră acele pământuri, ei se ocupau intens cu asemenea treburi și se pricepeau. Chiar și azi mai fac profit, deși concurența neloială și clima imprevizibilă le taie nemilos avântul. Mă întreb – cu cât efort vor fi reușit dârjii bărbați să scribească dreptunghiul de 20x10 metri, cu adâncime de cel puțin trei, dacă nu patru metri? Desigur, săpaseră la cazma și lopată, pe atunci nu erau mașini; dar cum au rezolvat problema apei care va fi inundat groapa de la un moment încolo? Mister! Și admirație pentru meseriași!

Perpendicular pe latura mică venea un șanț de doi metri lățime, lung de vreo sută, ce aduna izvoarele de sub coasta văii Neajlovului, umezită de nenumărate fântâni: găuri micuțe, înconjurate de iarbă, pline-ochi cu apă cristalină și rece, leagănul batracienilor fără număr și nume. Mulțime de canale și șanțuri se piteau pe sub crengile sălciilor, răchitelor, măceșilor și tufișurilor de ghimpari, unele cu pește, altele doar cu broaște de toate neamurile, inclusiv din alea țestoase, care se agățau câteodată în acul undiței și erau azvârlite înapoi cu un fel de scârbă ușor de înțeles: asemenea vietate nu (ne) folosea la nimic! Șerpi colcăiau pe-acolo, guzgani de apă și chiar nevăstuici, povesteau unii dintre cei obișnuiți să colinde vara prin acele locuri. Nicu lui Velea și prietenii săi se numărau printre aceștia; și ne

râdeau în nas nouă, cei care pescuiau pe Morteanca și pe la Mocirlă, când ne lăudam cu isprăvile noastre. Ca pe Sârbeanca nu era; iar ca la Mărgeanul cel cu apa clară, de vedeai carasul printre nuferi, nici în visele noastre secrete!

Am fost de mai multe ori cu undița pe Sârbeanca, împreună cu vărul Ment și cu inegalabilul Jana alui Micșonelu, dar numai o singură dată la Mărgean. Țin minte cât voi trăi – e una dintre acele amintiri de neșters, măcar că nu s-a petrecut nimic memorabil, nici amănuntele nu mi s-au impregnat „la micron” în creier. Niciunul dintre noi trei n-a prins vreun pește, cât de mic. Ori n-am știut „locurile”, ori nu era vremea potrivită, ori Nicu lui Velea, întâlnit chiar pe malul Mărgeanului, ne-a făcut involuntar să plecăm de-acolo mai repede decât am fi vrut. În fond, era „locul” lui – și toți undițarii respectau cutuma: nu pui în locul altuia! Mai mare ca noi și mult mai voinic, Nicu ne cafta fără probleme, la o adică, deși nu sărea la bătaie din orice fleac. Încă îmi amintesc ceața străvezie ce văluirea printre crengile sălciilor, primirea amabilă și sfatul lui Nicu (ieșit misterios din lăstărișuri tocmai când credeam că nu-i nimeni în jur): să încercăm la niște „ochiuri” parcă anume deschise între frunzele de nuferi galbeni, să arunci undița și să aștepti crăpceanul! Ne-a zis și cât să dăm „pasul” – adică distanța dintre plută și cârlig – ca momeala să fie la nasul carășilor. Dar astora ori nu le-au plăcut râmele noastre, ori erau sătui, ori se lămuriseră despre ce e vorba după ce Nicu săltase șapte dintre ei! Vlăjganul s-a îndurat să ni-i arate: și ne-am îngălbenit de ciudă, văzând câtă carne adunase fiecare sub solzi! Așa că am înghițit parcă o caracudă moartă, plină de țepi și noroi: peștii Mărgeanului ne dădeau cu tifla! Ne-am simțit niște intruși, niște neica-nimeni prin părțile alea! Și cu toate că Nicu nu ne-a tăiat accesul în ceea ce pe drept cuvânt putea numi, la figurat, „raiul” lui, raiul acela ne-a refuzat! Abia ne-am ostoit necazul cu niște pui de pietrari, luați „la plezneală” pe Neajlov, în porțiunea de sub dealul zis „al lui Țipoia”...

Și, deodată, vestea că „Seacă Mărgeanul!” a înfipt un cuțit rece în inimile tuturor celor care pescuiau – de plăcere, ca mine, sau de nevoie, ca Jana, Anghel ori alt băiat... Însă în mintea și inima lui Niculae Onete, zis Nicu lui Velea, sau Nicu alui Gheorghe alui Velea, care pescuia de drag și considera Mărgeanul drept perlă neprețuită, a stârnit o adevărată furtună. Parcă îl văd și acum, în starea din acea după-amiază: agitat, revoltat, îndurerat, neputincios și furios. Nu știu cât de bine intuia el că actul pus la cale de nea Pică și de Tatoniță e un atentat la viața naturii. Dar sigur înțelegea că, după săvârșirea faptei, la Mărgean nu se va mai pescui – oare cât timp? – vreun crap arămiu, vreo carasă burtoasă ori vreun murgoi dinainte de Potop. Asta pricepeam și eu, oricât de nepăsător eram la problemele naturii. Majoritatea oamenilor mari din sat se îndoia de reușită din motive strict practice: Mărgeanul cel cu apa clară, de vedeai carasul printre nuferi, era un ghiol presupus de nesecat, dat fiind că nimeni nu văzuse luciul apei măcar două degete sub buza malului, oricât de uscate vor fi fost verile. Iar prin 1946 – 1947 chiar bântuise o secetă

greu de uitat. Nesăbuita intenție „pescărească” a creat instantaneu o așteptare ca la meciurile de fotbal: bate sau nu bate cutare echipă? Pe atunci, la noi în sat nu se practica jocurile gen pronosport, proliferante azi oriunde; dar ceva asemănător declanșase acțiunea: un pariu făcut seara precedentă la bufetul lui Pielan, de nea Pică și nu se mai știa bine cine!... Niște bețivani, vorba muierilor.

Nea Pică era băiatul cel mic al lui Tudorică Ungureanu, zis Brânzoacă, zis și Totolică, văr primar cu bunicul meu, Dumitru Ungureanu, zis și Mitică Băsică, zis și Taica. Botezat Gheorghe, toată lumea din Morteni și Cacova (peste 4000 de suflete adunate) îi zicea și-l cunoștea drept Pică. Avea un frate mai mare, pe nea Costică, desemnat mereu, pentru identificare, cu adaosul „nobiliar” alui Brânzoacă. Dar pe nea Pică nu-l puteai confunda: era PICĂ. Unic și impunător, nu prin statură sau forță, nici prin înțelepciune, ci prin felul în care obliga preopinienții să-i dea ascultare. Doar Nicu lui Velea avea să se distingă la fel în sat, generația următoare, beneficiind de înălțime, de curaj și de alonja imbatabilă. Cam zurliu de fel, după judecata comună, mai mult tăcut decât guraliv, când începea să vorbească, însă, nea Pică era de necombătut, fie că avea dreptate, fie că nu. Obişnuia să se îmbete și să comită tot soiul de nerozii. Putea să facă orice în sat – era vremea lui! Îl vedeam uneori cu *alăul* (denumirea consacrată: *halău*; regionalismul folosit de noi: *alău*) pe malul gârlei, dar nu zăbovea mult la pescuit și nici pește nu prea mânca, fiindcă avea multe oase. Cum l-a convins pe Tatoniță să participe la tărășenie? Unchiul meu știa ce înseamnă peștele, intra mereu în baltă să tragă de plasă cu vărul Mitică alui Țigărea, zis și alui Luche, ba chiar se îngrijea ca Gligoru să fie cât de cât curat și deștelenit pe maluri, să nu se colmateze la *aleșteu*, și așa mai departe. Nea Pică, vărul său de gradul doi, era brigadier la C.A.P., un fel de șef al satului și al lui Tatoniță direct, și n-aveai cum să-i pui piedică, dacă își punea el în minte ceva! Și, bănuiesc, lui Tatoniță i se va fi răsculat orgoliul: dacă tot nu-i întrecea la grădinărie pe sârbi, măcar să le distrugă unul dintre locurile care îi făcuseră faimoși, cu toate că, după colectivizare, nu-l mai foloseau! Așa că în după-amiaza unei zile călduroase, în care nu se întâmpla nimic, Tatoniță l-a pus pe Vâlvoare la treabă. Vâlvoare l-a pus pe nea Gheorghe Manu, căruțașul grădinii de legume, să lege unul dintre cai la răscruce. Astfel a dus motopompa la Mărgean, unde a săpat tranșee pentru cele patru roți, a montat sorbul și furtunul de evacuare și – ca niciodată! – a pornit-o din prima! Apa scoasă era drenată către Neajlov pe un șanț vechi. M-am făcut și eu util, și-am adâncit albia cu sapa... Am fost acolo de la începutul tărășeniei, fiindcă îmi petreceam toate zilele de vacanță în grădina de legume, când nu mă duceam la munca sezonieră, la I.A.S. ori nu-mi dădea tata ceva de făcut prin gospodărie. Îmi plăcea să diriguiesc pe șanțuri apa răcoroasă, mă distra să ascult certurile muierilor și bârfele lor despre bărbați. Și-mi ardeau palmele să mângâi părul bogat și picioarele lungi ale Niculinei, fata lui nea Manu, colega mea de clasă, în pofida faptului că ochii ei albaștri mă fulgerau disprețuitori

și, totodată, nedumeriți – știa și ea, ca toți colegii, că eram îndrăgostit de alta... Nea Gheorghe a mers cu noi pe lângă motopompă, a revenit cu calul la grădină și s-a întors cu căruța – primise ordin, vezi bine, să care cu atelajul peștele dibăcit la Mărgean! Toți eram convinși: musai se va umple dricul, dacă n-o da și pe deasupra!...

Curând, n-aveai loc să te miști pe maluri de câți gură-casă se adunaseră. Vestea se răspândise fulgerător, curioșii tălăiau pe marginile ghiolului, însă la muncă s-au băgat doar Gică alui Fafioc și Marin alui Frișcă. Ei au astupat canalul care pica perpendicular pe-o latură mică, în așa fel ca izvoarele să nu se mai verse în aleșteu. Pe jumătate plin de nuferi galbeni și mătasea broaștei, pe la colțuri cu papură și țipirig, Mărgeanul cel cu apa clară, de vedeai carasul printre nuferi, și-a pierdut treptat strălucirea cristalină și a secăt horcăind lent ca un animal preistoric răpus de vânatori nemiloși. Nea Pică și Tatonită supravegheau munca lui Vâlvoare, a lui Gică și a lui Marin, cinstindu-se pe rând dintr-o sticlă cu rachiu de drojdie. Când motopompa n-a mai tras apă, deoarece pe fund rămăsese un terci noroios, ce înfunda sorbul, băieții au luat o plasă anume adusă și-au plimbat-o de-a lungul și de-a latul gropii. Au înhățat un crap de mărime obișnuită, mai mic decât cei care rupeau *alaiele* sătenilor când pescuiau în Gligoru, mergând în linie de la Vad până la Coadă. Flăcări se afundaseră în mâl și trăgeau greu de împletitura înghilodită de capetele atâtor țipari cât să umple o găleată de 10 litri. Asta a fost captura formidabilă de la Mărgean: un crap și-o găleată de țipari!

Chindia a înroșit cerul spre apus. Lumea a plecat acasă. Nicu lui Velea aproape că plângea de bucurie și repeta cu glas înăbușit:

– Ai văzut că n-au prins nimic? Ai văzut că n-au prins nimic?

Nea Pică stătea pe un mușuroi de pământ, în poziția gânditorului de la Hamangia. Alături zăcea sticla golită de trascău. Privea amurgul cu ochi mici și triști. La ce se gândea? Cine să știe! Astfel adastă de mai bine de jumătate de veac în memoria mea și, fără să vreau, îl compar cu un personaj din prozele lui Șukșin, unul care demolase biserica din satul natal, în pofida opoziției consătenilor și a propriei familii. După ispravă, rusul a plecat să se îmbete. Nea Pică se îmbătase înainte să o comită. Iar lumea din sat n-a protestat, ci a râs doar de *prinsoarea* lui. Pentru că, într-un târziu, s-a aflat de unde pornise totul – o beție nenorocită și-o ambiție zănatică! Un timp, printre noi, pescarii obișnuiți, a circulat butada:

– Ai prins ca nea Pică la Mărgean! – ziceam cuiva care „luase” câțiva fâțoi sau o mână de boarțe cu mațe vineții, aproape terciuite.

Vâlvoare a strâns motopompa. Nea Gheorghe Manu a legat-o cu niște ștreanguri la spatele căruței. Tatonită n-a dat ajutor: era ocupat cu împărțeala prăzii. Crapul s-a dus pe drumul Mortenilor, spre bucătăria inginerului-șef de la C.A.P., care putea să-i pedepsească pe subalterni. N-a făcut-o, semn că peștele a fost bine primit. Gică alui Fafioc și Marin alui Frișcă s-au pricopsit cu niște cărășei,

rătăciți printre broaște și vârlugi, în noroiul din plasă. Vâlvoare și nea Pică n-au vrut să ia nimic, ei nu mâncau... șerpi! Adică țipari, ușor de confundat cu șerpii de apă. I-au împărțit Tatonită și nea Gheorghe Manu. Pe-ai noștri – nepot fiindu-i, eram din familie, nu? – i-a gătit tanti Paulina, soția lui. Iscusită la bucătărie, trupeșă femeie a tăiat capetele țiparilor, le-a aruncat la gunoi (le considera otrăvitoare), trupurile încă vii le-a sărat și le-a pus pe un grătar, deasupra jarului scos în vatra cuptorului, unde s-au perpelit până a dat zeama din ele. Am mâncat și eu, mai degrabă înfometat decât încântat. Și încă îmi stă pe limbă gustul dulce de carne albă, sfărâmcioasă, și am sub ochi sângele crimei simbolice la care am participat – mă amănesc oare? – nu doar ca martor. Alte amănunte s-au scufundat în mâlul istoriei...

Mărgeanul și-a refăcut nivelul de apă, dar acolo nu s-a mai pescuit nici un crap, nici un caras, nici un murgoi, nici un țipar. Ne-am întrebat deseori, apoi: fusese, într-adevăr, pește în ochiul ăla, sau ne mințise Nicu lui Velea că e? Pentru mulți dintre noi era evident ce se petrecuse: crapii se vârase în nămol când au simțit că scade apa. Poate aveau găuri săpate sub mal, printre rădăcinile sălcilor, neștiute de nimeni. Iar Gică și Marin – ori nu prea aveau habar să dibuiască peștii (deși se băgau vitejește să scotocească pe sub maluri, la Cărmizii sau la Pod), ori călcaseră pe ei și nu-i simțiseră! Bun, și-atunci de ce nu mai veniseră crapii înapoi, după ce Mărgeanul se umpluse iar? Păi, n-or fi fost proști! Mai bine morți, decât prinși! Ori – ne îndoiam filosofic, scobindu-ne-n nas – poate că s-au dus în Neajlov, naiba știe cum!...

Neajlovul a mai fost blagoslovit de viață încă un an. În toamna lui 1971 s-au deversat în el dejecțiile Combinatului de îngreșat porci de la Căteasca. Atunci s-a comis – certitudinea pică fără pic îndoială, deși nea Pică n-a avut vreun amestec! – un fel de genocid sau... *peștocid*. Niciun pește n-a mai trăit în zona noastră de râu, nici de spălat n-a mai fost bună apa, nici măcar să stai pe mal, în iarbă, nu se putea în unele zile, din cauza mirosului înfiorător. Lipsită de ape curate, Grădina de legume a murit. Tatonită s-a calificat frezor la Uzina de Utilaj Chimic, în Găești. Nea Pică a mai rezistat la băutură încă vreun sfert de secol, tot brigadier până s-a spart C.A.P., apoi proprietar de multe pogoane, fără măcar un cal de povară să le lucreze. Gicu Vâlvoare, văduvit de cele 99 de motoare, s-a pricopsit șef de atelaj, alături de nea Manu. Un timp a lucrat la moară, însă n-a intrat în combinații cu versatul morar, afacerist de clasă... muncitoare, așa că a fost ușuit. Nicu lui Velea a făcut armata, s-a însurat și-a ținut o nuntă de poveste, în primăvara lui 1976, cu Maria Ciobanu cântăreață și fetele ei stârnitore de amoruri flamboaiante. Pământul de pe Sârbeanca, din stânga râului, s-a uscat. Mărgeanul a sfârșit ca o groapă de nici un metru adâncime, plină de scaieți. Neajlovul însuși e un pârau care abia își amintește, după vreo ploaie torențială, că a fost odată râu feeric, doldora de faună acvatică, pe malurile căruia trăiau în armonie oameni, animale și plante. Probabil că așa se va întâmpla și cu planeta Pământ.

Flavius LUCĂȚEL

Corporația

PERSONAJELE:

TONALD

SOFIA

SVETLANA

PAMELA

PAUL

BOB

FILIP

OMAR

Alte personaje

ACTUL I

Scena I

Bob și Paul în biroul lui Bob.

PAUL: Un vierme.

BOB: Nevertebratul...

PAUL: Și nu unul oarecare. Unul gelatinos.

BOB: Uite așa se duc dracului mii de ani de evoluție.

PAUL: Așa arată cineva care îți aruncă toate realizările la gunoi!

BOB: Doar unul ca Filip îl putea face pe Tonal.

PAUL: Cei de teapa lui fac mereu astfel de lucruri. Porcăriile pe care le fac.

BOB: Sunt megaporcării.

PAUL: De câți ani îl știi?

BOB: Filip a fost primul aici. Zece ani!

PAUL: L-ai cunoscut înaintea mea?

BOB: Da.

PAUL: Mare prefăcut. Filip e o jigodie.

BOB: Pervers!

PAUL: Pervers e puțin spus.

BOB: O cantitate astronomică de ipocrizie.

PAUL: Cosmică am vrut să spun și eu.

BOB: Cei de felul lui Filip au apetit pentru rahat.

PAUL: Îl consumă, dar îl și produc.

BOB: În cantități inimaginabile.

PAUL: Pe Tonal este imposibil să-l duci.

BOB: Uite că lui Filip i-a reușit. Bunului nostru prieten...

PAUL: Să vedem cum o scoate la capăt.

BOB: Coleg, tovarăș la curve și beții, confident... două, trei concedii făcute pe an împreună. Mi-a înfipt cuțitul în spate; un porc, m-a înjunghiat. Greu de crezut...

PAUL: Porcul tot porc...

Bate cineva în ușă.

BOB: Intră.

Intră Filip. Tăcere.

FILIP: Salut, băieți!

BOB: Mai am puțin de strâns. Arăți foarte bine azi.

FILIP: Mulțumesc! Strângi altă dată. Ia-ți liber azi. Deseară te aștept la club. Sărbătorim.

BOB: Strâng altă dată. Ne vedem deseară. Felicitări pentru numire. Și nu glumesc, noua tunsoare...

FILIP: Mulțumesc, dragule. Sincer, îmi pare rău pentru tine. La revedere! (*Bob iese.*) Animal prefăcut...

PAUL: Miroase ca dracu. Simți și tu? Ce vierme!

FILIP: Duhnește... A ce dracu?

PAUL: Nevertebrat împuțit. O lichea. Mă mir că Tonal nu s-a prins mai demult.

FILIP: S-a prins, s-a prins până la urmă. Am nevoie de un asistent. Unul loial, cu principii, cineva cu viziune. Așa ca tine. (*Își aranjează părul în oglindă, pare a vorbi cu sine.*)

PAUL: Nu ți-am mai spus-o până acum, dar ai părul cel mai lucios și bogat din companie.

FILIP: Crezi? Tonalld are un păr...
PAUL: Și-l îngrijește cu un buget peste cel al unei țări mijlocii...
FILIP: Chiar de aceea comparația nu e potrivită.
PAUL: Cu toate acestea, suvițele tale cad în cel mai natural fel posibil. (*Sub smocul de păr de pe frunte se vede un început de chelie.*)
FILIP: S-a mai rărit pe ici, pe colo...
PAUL: Exagerezi. Părul tău e mai stufos ca... stuful.
FILIP: Nici Bob nu stă rău.
PAUL: Un nespălat. Tu emani un aer plăcut, parfumat.
FILIP: Îți spun că exagerezi. Nu e corect. Cel mai stufos păr din companie îl are Tonalld.

Scena II

Paul, Filip și Bob într-un club de noapte.

FILIP: Picioarele astea sunt...
BOB: Prea lungi.
PAUL: Prea scurte.
FILIP: Suple și nesfârșite, iar curul...
BOB: Mare.
PAUL: Mic.
FILIP: Bombat și arcuit. Pentru voi, ce contează la o femeie?
BOB: Picioarele lungi și fundul mic.
PAUL: Curul mare și picioarele scurte.
FILIP: Curul să fie ca o pară... așa ceva găsești foarte rar. (*lui Bob*) E cel mai important lucru.
BOB: Asta pentru tine.
FILIP: Eu vorbesc despre ce se cere. Ce e la modă. Părțile importante
PAUL: Filip are dreptate. Dacă ai fi mai atent ce grupe de mușchi se lucrează la sală, nu ai fi penibil.
FILIP: Fetele știu unde trebuie să insiste. Noi, la fel.
PAUL: Tu chiar pierzi vremea și acolo.
BOB: Iar tu nu te abții să-l pupi... peste tot!
FILIP: Paul, invit-o la masa noastră pe domnișoara. Vă fac o demonstrație. (*lui Bob*) Cască ochii!
PAMELA: Pamela.
FILIP: Stai pe genunchiul meu. Pe dreptul. Suge-mi degetul. Nu ăla. Ăsta.
PAMELA: Tu ești boss-ul?
PAUL: El, și e un șef foarte carismatic.
FILIP: Și acum, băieți... momentul adevărului. Pamela, întinde-te pe masă. Desfăți picioarele. Trage ușor fus-tița în sus. Ridică-ți fundul. Pară, v-am zis! Are și codiță.
PAMELA: Filip, ești un dur! Tigrule!... Cred că faci rava-gii în domeniul tău. În ce domeniu lucrezi?
BOB: Negocieri... e cel mai priceput. (*aparte*) Un prăpădit.
PAMELA (*lui Filip*): Căsătorit?
FILIP: Nu.
BOB: Este. Și e un dur și acasă.
FILIP: Idiotule!
PAMELA: Așa îi stă bine unui bărbat puternic, să fie împli-nit în punctele esențiale.
PAUL: E un tigru necruțător.

PAMELA: După ce îmi termin studiile, cu puțin noroc o să-mi vânez și eu unul.
BOB: Clubul ăsta e plin de fraieri. Cu puțin noroc, o faci în noaptea asta...
FILIP: Ha, ha, ha! La culcare, băieți! Glumele proaste le faceți între voi, nu în prezența unei doamne.

Scena III

Filip și Sofia în bucătăria casei lor.

SOFIA: Acuma vii?
FILIP: Doar ce am scăpat.
SOFIA: Puți. Intră în baie și spală-te.
FILIP: Scuze, a trebuit să le fac cinste băieților.
SOFIA: Dormi jos. Duhnești, ce dracu!
FILIP: Scuze.
SOFIA: Scuze? Tu, corporația și colegii tăi sunteți penibili.
FILIP: Ce e asta?
SOFIA: Felia de pâine pe care ți-ai lăsat-o dimineață în farfurie!
FILIP: Și trebuia să mi-o lipești de față? Mă grăbeam.
SOFIA: Ai lăsat-o pe jumătate mâncată. Ți se vedeau urmele de dinți în unt. Cât de grețos poți să fii?
FILIP: Ieri a fost o zi importantă pentru mine. Încercam să nu întârzii.
SOFIA: Te grăbeai să ce?
FILIP: Să ajung la birou. Urma să fiu numit.
SOFIA: Și eu aveam treabă. Poate crezi că te-ai căsătorit cu maică-ta. Asta crezi?
FILIP: Ce are mama aici?
SOFIA: Are multe. Ți-a suflat în fund și uite ce putoare selectă ai ajuns.
FILIP: Hai că întrec măsura.
SOFIA: Eu întrec măsura? Care măsură? Îți arăt eu măsură!
FILIP: Asta ce mai e?
SOFIA: Cana cu cafea lăsată tot ieri pe etajera din baie.
FILIP: Trebuia să mi-o răstorni în cap?
SOFIA: Tu nu înțelegi cu treabă bună.
FILIP: Eu nu înțeleg?
SOFIA: Tu. În corporația ta poate e ceva de capul tău. Dar aici, acasă, în familie nu ai demonstrat nimic. Ești un nimic. Mă auzi? Un nimic!

Scena IV

Videoconferință. Filip în biroul lui, pe monitor Tonalld.

TONALD: Filip, notezi? Am reținut corect? Filip te cheama?
FILIP: Filip, domnule!
TONALD: Ești somnoros? În compania mea nu se doarme.
FILIP: Sunt fresh, domnule.
TONALD: Glumesc. Apropo, trebuie sacrificat tot ce se poate, fără milă.
FILIP: Fără milă, domnule.
TONALD: Când zbori aici vreau să luăm masa împreună. Pari un tânăr echilibrat.
FILIP: Mulțumesc, domnule!

TONALD: Echilibrul face diferența în momentele de criză.

Ce mai? Se pare că de data asta am ales perfect.

FILIP: Mă simt onorat.

TONALD: Și apoi vreau să te cunosc mai bine. Am planuri mari în ce te privește. Fetele sunt multe și frumoase aici.

Îți plac fetele?! Ai soție?

FILIP: Fetele... ooo... Da, domnule. Am soție.

TONALD: Să nu mă înțelegi greșit. Eu nu fac promovările în funcție de orientarea sexuală, dar totuși sunt precaut.

FILIP (*pauză lungă*): Vă înțeleg, domnule.

TONALD: Foarte bine, foarte bine... Nu sunt conservator, dar sunt unele mutre care nu-mi plac. Pur și simplu.

FILIP: E normal, domnule.

TONALD: Stabilitatea angajaților noștri este cea mai importantă în politica de cadre. Notezi?

FILIP: Scuze, domnule. Trebuia?

TONALD: Te-am prins! Umor englezesc, de la bunicu'.

FILIP: Aveți stil, domnule. Iradiați pace. Mă inspirați.

TONALD: Ok, ok, dar nu m-ai cita porcării motivaționale. Mulțumesc!

FILIP: Scuze, domnule.

TONALD: Acum poți să notezi. În piață pretutindeni lucrurile se evaporă la fel. Efectele pot fi devastatoare, decisive.

FILIP: Efectele deja sunt decisive.

TONALD: Ce vrei să spui?

FILIP: Că efectele pot să fie devastatoare doar într-o parte, dacă...

TONALD: Notează-o, te rog, pe asta: Dacă luăm măsurile corecte, pentru a proteja centrul. Ai înțeles!

FILIP: Aici eu o fac cu credință.

TONALD: Asta e bine, ai atitudine de soldat. Îmi place. Tânăr, dar înțelept.

FILIP: După calculele mele pierderile sunt fatale și vor fi decisive pentru toți investitorii.

TONALD: Presimt că veți avea o poziție fermă. Și mai am o viziune cu tine ajungând director regional. Înțelegi bine politica mea.

FILIP: Mă străduiesc.

TONALD: Dar despre asta mai vorbim. Complimente soției și mulțumesc pentru husa de piele. Frumoasă gravura cu ursul ținut în țărșuș. Voi mai aveți urși? Apropo, am trimis-o la una din filialele noastre africane. Aici nu e bine să fii văzut cu astfel de lucruri, ce să mai zic de arme?! Vorbesc de cele de vânatoare. Deocamdată.

FILIP: Înțeleg. E normal.

TONALD: Normal pe dracu'. Să-și bage corectitudinea lor politică în fund.

FILIP: Scuze. Niște fătălai. Veți schimba în curând dumneavoastră totul.

TONALD: Bineînțeles, dar pentru moment grijă mare ce și pe unde postezi. Mie mi-a scăpat o poză în care aveam la gât un corn de rinocer și mi-au sărit pe loc în cap toate leprele astea de activiști.

FILIP: Un sfat înțelept. O să-l urmez.

TONALD: Ei latră, noi îi notăm... deocamdată. Ți-am trimis și eu o cravată cu chipul meu pe degradeuri de galben.

FILIP: Galbenul, sigur, e printre culorile mele preferate. Și al soției, în dormitor avem lenjeria... o culoare plăcută...

TONALD: Așa mi-am zis și eu. Le-am trimis câte una tuturor șefilor regionali de departamente. Sunt din mătase naturală, făcute în Shanghai.

FILIP: O alegere bună, domnule.

TONALD: Ce...? Recunosc, asta nu mi-a picat bine.

FILIP: O alegere bună culoarea. Cu materialul nu aveți încotro. Doar ei îl mai fac.

TONALD: Așa este, și te asigur că o să schimb și prostiile astea.

FILIP: Sunt alături de dumneavoastră.

TONALD: Nu sunt puțin caraghios cu părul galben?

FILIP: Nici vorbă. Doar culoarea asta solară vă prinde. Nimic altceva nu vi s-ar potrivi.

TONALD: Totuși, cu nasul galben, obrajii și fruntea toate galbene?

FILIP: Vă stă perfect. Nu am văzut-o încă, dar sunt conștient că arătați bine.

TONALD: M-am gândit la idealurile pionierilor, primii căutători de aur, la simbolistica puterii lui, chipul meu pe galben. E singura opțiune logică.

FILIP: Impresionant.

TONALD: Să o porți în negocierile cu adversarii noștri. Ajută.

FILIP: Deja îi simt puterea. Sunteți un brav urmaș al pionierilor.

TONALD: Intimidează-i! Poart-o cu nod dublu.

FILIP: Subtilă strategie. Complexă și eficientă. S-a făcut istorie cu un astfel de nod.

TONALD: Insinuezi ceva?

FILIP: Sugeram că istoria o fac cei puternici.

TONALD: Frumos spus. Atunci, la revedere!

FILIP: La revedere, domnule Tonal.

Ecranul se stinge.

Scena V

Videoconferință cu subalternii din filială.

FILIP: „Depășește-ți limitele, fii nemilos, în piață, la fel ca în viață, nu există compasiune”. Pornind de la acest citat al domnului Tonal, vreau să împărtășesc cu voi o viziune. Ce era muncitorul acum 50 de ani? Acum 20 de ani? Putem spune chiar acum un an? Sau acum câteva ore, înainte de a fi cu noi? O sumă de frustrări, grevist, sabotor, activist, neperformant etc. Firmele mici și mijlocii – o barieră împotriva consolidării individului independent. În formula aceasta aici în corporație noi construim realitatea, noua realitate. Prima corporație a fost Big Bang-ul dezvoltării. Sună prăfuit, cum ar zice unii. Însă domnul Tonal știe, are soluții și ne va învăța mereu: „Cine nu ține pasul, nu are deschidere suficientă”. Vrea să spună că vigilența, privirea de

ansamblu și focusarea pe target duc la acumularea de resurse, iar fixarea corectă de priorități duce la succes. Acestea sunt punctele politicii noastre de schimbare. Domnul Tonalad ne-a dat un vehicul, cum frumos ne spune: „Țineți-vă de scaun dacă v-ați urcat lângă mine și nu vă fie milă. Îi călcăm pe totii care ne stau în față“. Eu adaug: „Puneți-vă și centurile de siguranță“.

Scena VI

În biroul lui Bob. Bob și Svetlana. Svetlana aspiră și curăță mobilierul. Bob mănâncă specialități fast-food.

SVETLANA (cu apiratorul în mână): Pot să-l pornesc?

BOB: Pornește-l. Țsta și-a terminat logoreea.

SVETLANA: Din ce am prins eu, nu am reținut nimic bun. Dar e convingător.

BOB: Vin de la psiholog. Vrei să-mi anulezi terapia?

SVETLANA: De unde vin eu, grozăviile se țin lanț și nu are nimeni nevoie de terapie.

BOB: Pentru că acolo trăiți la voia întâmplării.

SVETLANA: Și ordinea asta o voastră, alergătura continuă pentru ce e? E ciudat ce ideii încep să aibă oamenii și aici.

BOB: Să mănânci sănătos... și numai pentru atât merită să lucrezi ore suplimentare. Să-ți vezi de treabă!

SVETLANA: Cum spuneți dumneavoastră, domnule Bob.

BOB: Roșiile astea le cultiv într-un ghiveci pe balcon.

SVETLANA: Trebuie să fie foarte gustoase.

BOB: Poți să guști. Ia-ți o bucăciță. Carnea de pasăre e cea mai toxică. Mi-ai luat cu vită?

SVETLANA: Cu vită, bineînțeles. Și cea de pui, dacă o gătești cum trebuie...

BOB: Nu de gătit vorbesc.

SVETLANA: Cum spuneți dumneavoastră, domnule, dar să știți, roșiile noastre în Ucraina au un parfum aparte.

BOB: Au pe dracu. Ce fel de lapte bei?

SVETLANA: În sătucul bunicii mele de lângă Kiev cineva mai avea o vacă, iar uneori în vacanță tata îmi lua un litru. Era foarte bun!

BOB: Lasă sătucul bunicii tale. Aici, ce marcă bei?

SVETLANA: Ce găsesc. Cam ce ia toată lumea.

BOB: Otravă! Doar cel bio trebuie băut, normal, e puțin mai scump, e sănătos, iar fructele...

SVETLANA: Domnule Bob, ce aveți și cu fructele?

BOB: Luptă-te pentru sănătate, pentru corpul tău merită să lucrezi ore suplimentare. Pentru produsele sănătoase merită chiar să te umilești, să le meriți. Tot ce e ieftin, e otrăvit. Totul! (*Face o criză.*)

SVETLANA: Liniștiți-vă, domnule. Vă faceți rău. Înțeleg, traversați o perioadă grea.

BOB: Mă simt perfect dat la o parte, umilit, călcat în picioare, silit să le ascult rahaturile ăstora, strategiile.

SVETLANA: Nu puneți la suflet. Compania are nevoie de oameni ca dumneavoastră. Societatea...

BOB: Eu sunt un supraviețuitor. Am pe balcon o tufă imensă cu roșii cherry. Cei ca tine, în schimb... Nu te supăra, eu sunt aici dintotdeauna.

SVETLANA: Fără curățenie nu se poate.

BOB: Se poate, Svetlana. O să vezi cât de curând că se poate. Iar simt că fac pe mine. Psiholoaga m-a avertizat că e un semn al atacului de panică. Dar poate fi și maioneza. Tu ce zici, Svetlana? Ai cerut maioneză organică?

SVETLANA: Ca ingineră zic că e un atac, iar femeia de serviciu îmi șoptește că e maioneza organică.

Scena VII

Svetlana și Omar în garsoniera lor.

SVETLANA: Bob m-a înnebunit cu teoriile lui despre mâncatul sănătos.

OMAR: Mie a început să-mi placă să beau sănătos.

SVETLANA: Te prostești. Sper că nu e o trăsătură de familie.

OMAR: Nu, cum nici scrisul nu e. Tata, bunicul și străbunicul produceau și vindeau humus.

SVETLANA: Mie mi se pare că te epuizează statul acasă, cu ochii în tavan.

OMAR: Ce altceva ai vrea tu să fac?

SVETLANA: Pune câteva semințe în cutiile de pe balcon, udă-le zilnic. Ia-l ca pe un hobby.

OMAR: Bun la ce?

SVETLANA: Vrei să-ți răspund DA la cererea ta insistentă?

OMAR: Ca să-mi spui DA... că vrei să fii soția mea, ar trebui ca eu să plantez semințe în cutiile de iaurt murdare de pe balcon?

SVETLANA: E un început.

OMAR: În sătucul bunicii tale de lângă Kiev îți plantez orice întindere de pământ cu semințe de roșii. Te fac fericită, dar aici nu e loc.

SVETLANA: Prostuțule, nu-mi trebuie un câmp întreg pentru a mă convinge că ai face orice pentru mine.

OMAR: Sunt un pierdevară, sunt ce vrei tu, dar nu mă pune să chinui bietele plante.

SVETLANA: Asta e o nouă teorie.

OMAR: E realitatea. Privește în jurul tău, pretutindeni, pe stradă, în corporații, școli, mall-uri... Privește unde vrei tu. Ce vezi?

SVETLANA: Lumea muncește, se agită, are o direcție...

OMAR: Problema e că sunt prea zeloși ocupând abuziv tot locul ăsta.

SVETLANA: Ce are teoria asta năucitoare cu o banală discuție despre semințe?

OMAR: Ți se pare în regulă ce am ajuns noi să facem?

SVETLANA: E o catastrofă să plantezi câteva semințe în niște cutii de iaurt?

OMAR: Așa încep toate tâmpeniile. Scoatem puțin țigeti pentru a ne mișca mai repede, mănâncăm săptămânal homari pentru potasiu și neapărat ne ucidem între noi pentru toate astea.

SVETLANA: Ești cu fundul în sus. Nu înțeleg, îmi reproșezi mie ceva?

OMAR: Te iubesc! Dar mi-e frică să n-o luăm și noi razna și să ne pierdem bucăcița asta de paradis.

SVETLANA: Ești sigur că maică-ta nu e din răsărit? Ai un stil de a problematiza...
OMAR: M-am înfierbântat.
SVETLANA: Oricum noi doi ne-am făcut lungi stagii în iad. Ce ne-ar mai putea speria?
OMAR: Să-mi ceri să fac agricultură pe balconul ăsta plin de boarfe. Asta mă îngrozește.
SVETLANA: Am putea trăi puțin mai bine.
OMAR: Dar nu trăim deloc rău.
SVETLANA: În comparație cu cine?

Scena VIII

Paul, Bob și Filip în clubul de noapte.

FILIP: I-am zis: „Tonal, și aici oamenii muncesc”.
PAUL: În filiala noastră lumea chiar se agită.
FILIP: „Luați exemplul de la colegii noștri asiatici”, mi-a zis.
BOB: Japonezii mănâncă foarte sănătos. Lor nici măcar nu le crește glicemia.
FILIP: Tonal zice că ăia muncesc zilnic ore suplimentare, o fac cu disciplină și au atitudine. *(lui Bob)* Termină cu prostiile.
PAUL *(lui Bob)*: Bei prea mult. Îți pierzi controlul.
BOB: I-am zis și eu lui Tonal că toți care mănâncă sănătos au oceane și-și iau de acolo tot ce le pică bine. Dă-i cu potasiu, dă-i cu magneziu, calciu, fosfor, fier...
FILIP: Oamenilor noștri le lipsește atitudinea. Au limbile prea ascuțite. *(lui Bob)* Dobitocule... fosforul mă-tii, o să dai foc la ceva.
PAUL *(lui Bob)*: Dă-mi chibritele. Nu mai fuma. Tu nu te-ai întâlnit cu Tonal niciodată.
BOB: Lichea parșivă. Ne-am întâlnit la o reuniune și chiar mi-a zămbit de la distanță.
FILIP: Ușor, ușor. Nu vreau să fim dați afară. Tonal zice că pe aici se va prăbuși totul. Adică, analizele lui spun că ne reîntoarcem de unde am plecat dacă nu schimbăm foaia.
PAUL: Au mai zis-o și alții.
FILIP: Ar fi al dracului de rău. Ne-a sugerat să plecăm în vacanțe toți când va veni boom-ul.
BOB: Tonal zice, Tonal face... Idioților!
PAUL: Dacă el o spune, ar trebui să avem bagajele făcute.
BOB: Ne trântesc pe noi, cad toți și acolo. Nu o dată i-am spus, ne ducem împreună la fund...
PAUL: I-ai spus-o, pe dracu’!
BOB: Principiul vaselor comunicante.
FILIP: E bună asta... e nouă?
BOB: Nu. O știu de la fizică.
PAUL: Ești beat? Vorbea de blondă.
FILIP: Bei și fumezi prea mult.
Bob adoarme cu capul pe masă.
BOB: Ca să mănânci bine... ai nevoie de veselă bună, oale, tigăi, cuțite... Lucruri de calitate, scumpe... Și un foc mare...
FILIP *(lui Paul)*: Animalul ăsta miroase ca dracu’ și sforăie.
PAUL: Vierme nespălat.

BOB *(Vorbește prin somn.)*: Din ocean în farfurie, cât ai zice pește... Doresc și o porție de pulpe împănate...
FILIP: Dacă ceva nu iese bine, aș vrea să mă pot baza pe tine.
PAUL: Sunt omul tău sută la sută.
FILIP: Te cred, dar vreau să mă asigur.
PAUL: Te apreciez foarte mult. Doar pe tine.
FILIP: Dacă Tonal mă rade, aș vrea să mă pot baza pe cineva.
BOB *(prin somn)*: Sută la sută... până ți-o trage... Cu un foc mare vă aranjez pe toți...

Scena IX

Filip și Sofia în pat.

SOFIA: Întoarce-te pe o parte.
FILIP *(sommoros)*: Ce?
SOFIA: Mă calci pe nervi. Când ai ajuns?
FILIP: Au! Ce ai? De câteva ore. Tu dormeai deja.
SOFIA: Sforăi și horcăi ca un animal.
FILIP: Păi, așa dorm mereu.
SOFIA: Nici să dormi nu ști.
FILIP: Ce-i așa de știu? Închid ochii și stau liniștit.
SOFIA: Și mai termină cu obsesia mâncatului sănătos. În somn vorbești doar despre asta. Cine e Pamela?
FILIP: Ce spui?! Obsesia pentru mâncatul sănătos o are Bob. Care Pamela?
SOFIA: Bob, Paul, Tonal, Pamela... Toți sunteți la fel. Ți-au umplut capul cu prostii. Te-au modificat genetic.
FILIP: Nu toți au norocul tău.
SOFIA: Care ar fi norocul meu?
FILIP: Faci ce-ți place, când vrei citești, dormi, te plimbi.
SOFIA: Asta crezi tu despre ce fac eu?
FILIP: Atâta înțeleg.
SOFIA: Iar tu ești o victimă a sistemului.
FILIP: Nu am spus asta.
SOFIA: Nu?
FILIP: Eu chiar fac ce-mi place.
SOFIA: Ești performant.
FILIP: Sunt, doar că tu nu mă apreciezi, nu înțelegi.
SOFIA: Nu?
FILIP: Nu ai cum.
SOFIA: Fă-mă să înțeleg.
FILIP: La două noaptea?
SOFIA: Niciodată nu e prea târziu. Nu așa sună chestiile voastre motivaționale?
FILIP: Asta e o răutate!
SOFIA: Răutate e ce-mi oferi tu. Zi de zi, seară de seară. Ieșirile tale cu băieții. Mereu înârziat, ocupat, preocupat, concentrat pe job.
FILIP: Toate astea ne ajută să trăim așa.
SOFIA: Așa cum?
FILIP: Așa îndestulați. Ai tot ce-ți dorești.
SOFIA: Mizeria asta sufletească? Asta numești tu nivel ridicat? Standard de viață bun?
FILIP: E târziu pentru crizele astea. Ai tot ce și-ar dori un om normal.

SOFIA: Nu am nimic. Asta simt, aici am ajuns, până aici am reușit să ne târâm.

Scena X

Tonald ia masa cu Filip într-un restaurant foarte select.

TONALD: Marile bătlaii pentru supraviețuire le-au dat alții în locul tău.

FILIP: Frumos spus, domnule.

TONALD: Liniștește-i încă câteva zile, fă-i să creadă că suntem stabili.

FILIP: Asta am făcut deja și mulți vor pierde tot ce au.

TONALD: Sunt buni homarii? Lasă-i să piardă, sunt obișnuiți.

FILIP: Delicioși.

TONALD: Bucură-te că nu ești tu în farfurie. Ia și pui.

FILIP: Mulțumesc! Cum ați reușit în viață? Cum ați început?

TONALD: Ce vezi în jurul tău?

FILIP: Oameni liniștiți, mulțumiți, siguri pe ei.

TONALD: Țasta e mediul. Aici înoată doar peștii mari.

FILIP: Mi-ar plăcea și mie să ajung...

TONALD: Răbdare, o să ajungi, băiete, o să ajungi. Zici că pierderile vor fi drastice?

FILIP: Devastatoare. Important e că am reușit să protejăm centrul, iar dumneavoastră ieșiți neatins.

TONALD: Să înțeleg că la centru, cum îi spui tu, ne aflăm în afara oricărui pericol, iar eu pot să-mi continui proiectele... Și asta datorită ție. Splendidei tale strategii.

FILIP: Strategia noastră.

TONALD: Ești modest. Soția ta trebuie să fie mândră de tine.

FILIP: Este.

TONALD: Părinții tăi?

FILIP: Sunt bine și mândri de mine.

TONALD: Ai mei s-au dus. Ceasul biologic... am tras de el cât am putut. Știi cu ce se trage ceasul biologic?

FILIP: Nu am nici cea mai mică idee.

TONALD: Cu cash (*râde*). Tata făcea cei mai buni pantofi din centru. Nu era puțin lucru.

FILIP: Tatăl meu este încă activ. Un bun militar. Operațiunile lui sunt rare, dar eficiente. E unul din șefii alianței.

TONALD: Îl moștenești.

FILIP: Mi se spune adesea asta.

TONALD: Pe bulevardul ăsta sunt cele mai bune magazine. Pe gustul oricărei femei. Ia-ți soția și...

FILIP: Nu-i place să zboare.

TONALD: Adevărații bărbați au nevoie de odihnă. La hotel te așteaptă două bucăți.

FILIP: Mulțumesc, domnule.

TONALD: Ce mai aștepti? Zboară tu. Ție îți place.

ACTUL II

Scena I

Omar și Svetlana mănâncă în mall.

OMAR: În Ucraina m-aș simți în largul meu. Ne-am face o fermă, ne-am schimba viața.

SVETLANA: Ce să schimb cu tine, dacă nici personajele tale nu au curajul să spună adevărul, tot adevărul până la capăt?

OMAR: Eu vreau ca piesele mele să se joace la Damasc. Nu scriu pentru cei de aici.

SVETLANA: Ce spui? Ești un geniu neînțeles...

OMAR: Acolo personajele mele sunt reale. Aici ce fac și ce spun ele nu e potrivit.

SVETLANA: Adevărul e unul singur.

OMAR: Depinde cât e de singur.

SVETLANA: Cum singur?

OMAR: Toarnă-mi încă un pahar. Mi-e mai ușor să-ți trec obrăznicia cu vederea.

SVETLANA: Iar te amețești și începi să plângi după Siria? Mă vezi pe mine să plâng după Ucraina? Ești sentimental, Omar. Și asta nu e bine pentru cariera ta de dramaturg al lumii arabe.

OMAR: Tragedia e tragedie și aici, și la Damasc. Comedia, da, e diferită. Aici e mai suculentă, mai exersată. O să scriu și eu una despre unul Tonal.

SVETLANA: Scrie, Omar, scrie. Numai așa o să ajungem să murim de foame.

OMAR: Nu-ți fie frică, dragă. Nu trăim în Iran. Libertatea de expresie, adevărul sunt sfinte, de neatins aici. Nu? Tonal e un nume comun.

SVETLANA: Omar, Omar. Cum îmi rupi tu sufletul. Faci pe artistul tocându-mi banii câștigați în firma lui Tonal. Te revolți. Strigi noaptea pe străzi că e injustiție socială. Te războiești cu toți în mediul online pentru probleme de mediu, dar îți îndeși homari în gură ca un rechin nesătul din Atlantic.

OMAR: De ce din Atlantic?

SVETLANA: De ce nu?

OMAR: Ai grijă, Tonal ar putea interpreta. Oricum rechinii mișună peste tot unde e pradă.

SVETLANA: Urmează concedieri.

OMAR: Asta nu e bine.

SVETLANA: Cei ca mine sunt indispensabili.

OMAR: Cei ca tine cad primii.

SVETLANA: Când am terminat politehnica la Kiev, visam să fac poduri. Uite-mă, șterg praful în centrul continentului.

OMAR: Copii când o să vrei să faci?

SVETLANA: Am fost prima în anul meu. Tata făcuse la rândul lui politehnica în Leningrad.

OMAR: Mi-ai mai spus povestea asta. Tatăl meu făcea cel mai bun humus. Era renumit în întreaga provincie. Iar în orașelul nostru multicultural, pe atunci, toți îi strâneau mâna cu căldură.

SVETLANA: Mi-ar fi plăcut să-l cunosc. Din ce punct o luăm razna, ajungând să fim de neoprit în a ne ucide?

OMAR: Era un om foarte bun, credincios, iubea viața. Toți de pe stradă erau credincioși. Fiecare cu ale lui. Așa erau pe atunci, diferiți, dar se înțelegeau. Humusul tatei îl mâncau cu aceeași poftă.

SVETLANA: Cere și humus. Mi-ai făcut poftă. Religia... religia...

OMAR: Lasă religia în pace.... Țăsta nu se compară, nu are gust. Ia-mi și mie încă o bere. E treaba lor, aveau nevoie de ea.

SVETLANA: Nu fac poduri, dar câștig într-o lună cât lua tatăl meu într-un an. E profitabil.

OMAR: Nu faci ce-ți place, dar îți permiți aproape tot ce vrei. E perfect! Pari fericită.

SVETLANA: Părem fericiți aici amândoi, în vitrina mall-ului, pe banii mei.

OMAR: Iar începi...? Pe bani tăi... Eu nu mă adaptez. Încă mi-e greu.

SVETLANA: Tații noștri erau fericiți cu bani mult mai puțini.

OMAR: Suntem copiii unor oameni care erau fericiți cu bani foarte puțini. Ultimii de acest fel. Ne e bine împreună.

SVETLANA: Acum zac morți.

OMAR: În locuri foarte îndepărtate.

SVETLANA: Poate sunt împreună și ei dincolo de vitrină.

OMAR: Două războaie nenorocite venite peste noi din senin.

SVETLANA: Două lumi pierdute. Mi-e dor de Ucraina.

OMAR: Mi-e dor de Siria.

SVETLANA: Cum e puilul?

OMAR: Bun. Friptura ta de porc?

SVETLANA: Bună.

OMAR: Ce festin!...

SVETLANA: Vrei să-ți iau și homari?

OMAR: Ție Omarii, mie bere (*râde*). Aș mai bea una.

SVETLANA: Oferă-ți.

OMAR: E ultima și o beau pentru tații noștri.

SVETLANA: Să-ți fie de bine.

OMAR: Ești un înger.

SVETLANA: Normal, doar sunt slavă.

Scena II

Filip, Bob și Paul fac jogging în parc.

FILIP: Și abdomenul... contează.

PAUL: Pentru mine nu este important.

FILIP: Cât de apetisantă e, i se vede prin colanți?

BOB: Eu îmi văd ochiurile rămase aburind pe masă.

PAUL: Tu și când se vorbește despre... asta, te gândești la mâncare.

FILIP: Nu e de nasul vostru. Urmează concedieri.

BOB: Ne-ai trezit duminică dimineața la ora șase să ne vorbești de concedieri?

FILIP: Liniștiți-vă, deocamdată nu e vizat nimeni din fila noastră. (*Pe lângă ei trece o altă tânără alergând.*) Ați văzut-o?

PAUL: Bombă!

BOB: Ce trebuie să faci să ai așa ceva?

FILIP: Să mănânci sănătos!

PAUL: Asta a fost bună.

FILIP: V-am lăsat băieți.

BOB (*lui Paul*): Libidosul ăsta ne-a scos în parc ca acoperire pentru nevastă-sa.

PAUL: Și să ne vorbească de concedieri.

BOB: Lasă, lasă, că și tu ești un lingău. Râzi la fiecare tâmpenie pe care o zice.

PAUL: Eu, lingău? Uită-te la tine. Îi mănânci din palmă.

Filip s-a oprit pe o bancă.

FILIP: Ce tot șușotiți acolo?

BOB: Ai o condiție fizică de invidiat.

FILIP: Cu ce se hrănesc astea, frate? M-a lăsat mult în spate.

BOB: Și Tonalld ce mai zice?

FILIP: Păi, nu v-am spus. Am luat masa cu el?

BOB: Minți!... Scuze, dar exagerezi.

FILIP: Am mâncat împreună și am pus lumea la cale.

PAUL: Haide, spune-o! Te face șef regional!

FILIP: Mi-a spus că o să candideze. E vorba de ceva mare de tot.

PAUL: Wow! Cât de mare?

FILIP: Nu vă pot spune. Și mi-a mai spus că o să provoace un tsunami.

BOB: Astea-s metafore! Pe noi nu ne atinge nimic. Suntem mult prea stabili. Poate pe la margini, prin răsărit.

FILIP: Credeți ce vreți.

BOB: Cum e în realitate?

PAUL: Tu faci istorie. Ești primul șef local care îl vezi de aproape fără să fi șef regional.

BOB: Nu e chiar primul. L-am văzut și eu de la vreo 50 de metri odată la o întrunire.

PAUL: Ai visat asta?

BOB: În pizda mă-tii! Poartă perucă?...

PAUL: Mitocanule... Pielea. Cu ce se dă pe ea?...

BOB (*lui Paul*): Nu mă tachina. Scuipă?...

PAUL: Ce bea și cât?... Are femei tari?...

BOB: Cheltuie mult?...

PAUL: E chiar așa înalt sau poartă pantofi speciali?...

BOB: Ce ți-a făcut cadou?...

FILIP: Încetați, sunteți caraghioși. O cravată.

BOB: O cravată?

PAUL: Cravată cravată?!

FILIP: Una cu chipul lui.

BOB: Ce înseamnă asta?

PAUL: Negreșit, un gest aparte.

FILIP: E noua lui strategie în negocieri.

BOB: Strategie? Glumești!

FILIP: E vorba de culoare.

BOB: Ce culoare?

FILIP: Galben.

PAUL: Să înțeleg că galbenul e noua culoare în strategia de negocieri la nivelul companiei?

BOB: Exact asta spune.

FILIP: Ce vă mirați așa?

BOB: Stai să înțeleg. V-ați drogat, apoi el și-a scos cravata și ți-a pus-o ție la gât.

PAUL: Ați facut-o? Ce ați luat?

FILIP: Le-a trimis tuturor șefilor departamentelor. Mie a ținut să mi-o dea personal.

BOB: Asta înseamnă că ești alesul.

PAUL: Norocosule! Preafericitul Filip...

FILIP: La dracu cu voi! (*Aleargă.*)
 Bob și Paul se așaza pe bancă. *Își scos sandvișurile și cola. Mănâncă.*
 BOB: E nebun. Iar ăla, un mare exhibiționist. O să le ard curul.
 PAUL: Galbenul e o culoare solară. Ar trebui să fie de bine.
 Ce noroc are rahatul ăsta cu ochi.
 BOB: Te-ai tâmpit și tu? La ce e bună o cravată cu chipul lui Tonalld?! Sfântul Tonalld!....
 PAUL: Poate să fie însemnul unui club select. O societate secretă.
 BOB: Clubul măscăricilor.
 PAUL: Zic și eu...
 BOB: Bătrânul pentru moment face pe clovnul. Uite, ăsta e genul de om care poate fi periculos.
 PAUL: Bătrânul zici? Cam câți ani crezi că are?
 BOB: Tu câți zici?
Pe lângă ei aleargă o altă tânără.
 PAUL: Ai văzut-o pe asta?
Bob și Filip aleargă din nou.
 BOB: Pare a fi atletă.
 PAUL: Șaptezeci, puțin peste... Nici vorbă, e corporatistă ca noi, sigur vine la sală.
 BOB: De unde știi?
 PAUL: Echipament de firmă, sigură pe ea, face pasul foarte arcuit, iar privirea și-o ține ușor peste nouăzeci de grade, constant.
 BOB: Asta e o zi a teoriilor. Ca pe facebook. Șaptezeci, spui?...
 PAUL: Ideea e că e imposibil să-i dai o vârstă.
 BOB: O fi unul din ăia care trăiesc peste o sută.
 PAUL: În armata chineză era un instructor care avea două sute cincizeci de ani. Făcea cu recruții tehnici de autoapărare.
 BOB: Nu începe iar. Am citit și eu porcăria asta. Ieri ai share-uit-o!
 PAUL: Într-o dimineață s-a trezit, l-a cuprins plictiseala și a murit.
 BOB: Și tu crezi asta?
Pe lângă ei aleargă o altă tânără.
 PAUL: Fundul ăsta l-am mai văzut undeva. Îl știu! Lucrează în clădirea noastră la ultimul etaj.
 BOB: Nu mi-ai răspuns. Și tu crezi asta?
 PAUL: Cred. Ce e așa de necrezut? Pe pământ sunt oameni care au mult peste opt sute de ani.
 BOB: Și unde trăiesc ăștia în afară de Vechiul Testament?
 PAUL: Sunt pretutindeni. Poate chiar în blocul tău. Sau Tonalld. Cine știe? Doar cei ca ei.
 BOB: Am pierdut-o, idiotule. Parcă s-a evaporat. Au o condiție fizică... Ne vedem mâine la birou.

Scena III

Omar și Svetlana în casa lor. Svetlana face baie. Omar vorbește la telefon.
 OMAR: În Ucraina... da, e o variantă. (*Svetlanei*) Nu te aud, vorbesc la telefon.
 VOCEA SVETLANEI: Mă speli pe spate?

OMAR (*Svetlanei*): Vorbesc acasă. (*la telefon*) Știu că e departe de Germania, dar sunt îndrăgostit. Pentru prima dată în viață iubesc.
 VOCEA SVETLANEI: Mă descurc.
 OMAR: Da... Vin acum!... Aaa, nu... Vorbeam cu Svetlana... E un înger... O să fac tot ce pot... Știu că sunt probleme și acolo... Bineînțeles că așteptăm să se termine... Ea zice că s-ar întoarce cu mine... De ce sunt prost?... Nu-mi place! Mă sufoc... Și eu vă pup.
Svetlana iese înfășurată într-un prosop.
 SVETLANA: Nu mai sta toată ziua în casă. Ieși la un spectacol, plimbă-te...
 OMAR: Și piesa?
 SVETLANA: O să o termini. Nu o să dea faliment teatrele din cauza ta. Ia abonamentul meu și du-te la sală.
 OMAR: Să-ți cunosc colegii?
 SVETLANA: Ha-ha-ha, sarcastic băiatul...
 OMAR: Ne uităm la un film? Am chef de ceva foarte prost.
 SVETLANA: Deschide televizorul la întâmplare.
 OMAR: Îl las pe ăsta.
 SVETLANA: L-am mai văzut.
 OMAR: Ar mai fi ăsta, care e foarte, foarte prost.
 SVETLANA: Pune pe știri.
 OMAR: CNN sau Al Jazeera?
 SVETLANA: Mai bine muzică.
 OMAR: De-a ta, bineînțeles.
 SVETLANA: A mea are ritm.
 OMAR: Nu neg.
 SVETLANA: Frumos că recunoști.
 OMAR: Nu o fac cu ușurință.
 SVETLANA: Te-ai înfierbântat. Ascultăm una de la tine și apoi una de la mine. Am intrat pe youtube.
 OMAR: Pune ce vrei.
Se îmbrățișează.
 SVETLANA: Și mie mi-e indiferent ce punem.
 OMAR: Facem dragoste?
 SVETLANA: Acum? E unsprezece dimineața.
 OMAR: De ce nu?

Scena IV

Sală de fitness a corporației. Paul, Bob și Filip. Într-o parte, Omar.
 FILIP: Zi tu.
 BOB: De ce eu? Mi se rupe. Întreabă-l tu, Paul.
 PAUL (*lui Omar*): Ești cumva prietenul Svetlanei?
 OMAR: Da. Mi-a spus că-i pot folosi abonamentul. E vreo problemă?
 BOB: Nici vorbă.
 FILIP: Ideea e că nu se împrumută. Deloc.
 BOB: Probabil n-a știut.
 FILIP: Ești sirian?... Musulman?... Ca să zic așa... arab?
 OMAR: Da, sunt.
 PAUL: Și ai plecat pentru că...
 OMAR: Ce se întâmplă acolo e foarte urât.
 FILIP: Nici aici viața nu e roză.

PAUL: Nu, nu... Ai un telefon foarte tare.
OMAR: Cadou de ziua mea. De la Svetlana.
PAUL: Nici de îmbrăcat nu ești ca unul...
FILIP: Care pleacă pe fugă. Nu vreau să te jignesc. Cu ce te ocupai în Siria?
OMAR: Scriam.
BOB: Nu e rău. Scriai...
PAUL: Despre ce scriai?
FILIP: Să ne spui că despre lume și viață.
OMAR: Acum lucrez la o comedie.
PAUL: Nu e bine. De fapt, nu e treaba noastră. Nu, băieți?
FILIP: Nu. Dar cum să scrii o comedie venind dintr-un loc care arată cum spui tu că arată?
PAUL: Dacă arată cum spui tu, te-am închis.
OMAR: Eu nu am spus mare lucru, sunt imagini, dovezi, iar foarte multă lume vorbește despre asta ca despre cea mai mare catastrofă umanitară din ultima vreme.
PAUL: Lumea exagerează.
FILIP: Nu mi-ai răspuns. Cum poți scrie comedii după o astfel de experiență?
OMAR: Scriu fără să mă gândesc ce e bine sau rău.
PAUL: Faci ce vrei?
BOB: E normal să faci ce vrea.
PAUL: Rămâi aici sau pleci mai departe?
FILIP: Eu aș pleca mai departe. Aici nu e prea sigur.
PAUL: Iar zona asta e foarte scumpă. Și performantă.
OMAR: Mi-ar plăcea în Ucraina, dar și acolo e complicat. Svetlana îmi zice că în sătucul bunicii ei sunt niște locuri frumoase.
PAUL: Nu e o idee rea.
FILIP: Împingi o sută cincizeci?
OMAR: Cu atât mă încălzesc. Apoi urc cu câte zece kilograme la jumătate de oră. Din adolescență mi se trage. Tata mă pune să-i car sacii cu năut.
PAUL: De la năut, zici? Și ești un scriitor de succes?
OMAR: Mai exact dramaturg. Dar nu cine știe ce.
FILIP: Exact așa mă gândeam și eu că arată un dramaturg adevărat.
OMAR: Așa cum?
PAUL: Natural și sigur pe el.
BOB: Băieți, băieți, nu vă infierbântați. Faceți humus din năut. Mă pricep, nu?
FILIP: Eu am terminat aici. Ieșim. *(lui Bob)* Și tu. *Cei trei în stradă.*
PAUL: Voi îl credeți?
FILIP: Nici vorbă. Tonal d a zis să fim atenți la din ăștia.
PAUL: Nu are ăsta față de dramaturg.
FILIP: Așteptați-mă puțin. O să intru să vorbesc cu cei de la securitatea firmei. Individul ăsta e dubios.
PAUL: Dubios? Puțin spus. Dacă Tonal d a zis, ar trebui să facem mai mult.
BOB: Să o luăm mai ușor cu scenariile.
FILIP: A venit timpul să am o discuție cu Svetlana.
PAUL: Ce să mai discuți. Ni l-a băgat pe ăsta în corporație. Pune-o pe liber.
BOB: E doar îndrăgostită.

FILIP: De aici încep toate necazurile. Credeți-mă pe cuvânt, știu ce vorbesc. O concediez. *(lui Bob)* Pe urmă mă ocup de tine.

Scena V

Sofia și Svetlana în metrou. Vorbesc. Nu se cunosc.

SVETLANA *(la telefon)*: Cum spui tu, iubitul, sigur o să ne descurcăm. Hai că închid.
SOFIA: Bărbații apelează la aceleași dulcęgării.
SVETLANA: El e sincer.
SOFIA: Norocul tău. De cât timp?
SVETLANA: În curând facem doi ani.
SOFIA: Nu fac asta de obicei...
SVETLANA: E în regulă. Îmi prinde bine să vorbesc cu cineva.
SOFIA: Doi ani și încă vă mai iubiți?
SVETLANA: E mult? Ești prima persoană care mă întreabă ceva de trei ani în metroul ăsta.
SOFIA: De obicei privesc în față tăcută ca toți ceilalți sau citesc. Mă protejez. Așa am fost învățată. Înțelegeți?
SVETLANA: Înțeleg.
SOFIA: Ai un accent haios. De unde vii?
SVETLANA: Sunt ucraineană.
SOFIA: Gogol?... Kliciko?... Glumeam...
SVETLANA: Ești drăguță. De obicei mi se amintește de Cernobil.
SOFIA: Și el, bărbatul cu care vorbeai?
SVETLANA: Sirian. Îl cheamă Omar.
SOFIA: Interesant. Vă înțelegeți? Scuze că întreb... Iubirea e altceva! Vorbesc de ceea ce numesc toți barieră culturală.
SVETLANA: Da. Vorbim mult. Mă face să râd. Nimic special. Normalitatea aia frumoasă. Trăim împreună.
SOFIA: Eu și soțul meu nu mai avem nimic să ne spunem.
SVETLANA: Trist.
SOFIA: Toți cunoscuții sunt la fel. Foarte rar mai găsești pe cineva fericit.
SVETLANA: Sărării de ei.
SOFIA: Vorbeai ceva despre un loc de muncă.
SVETLANA: Am fost concediată.
SOFIA: Asta nu e o tragedie aici.
SVETLANA: Sunt confuză. Ieri încă toată lumea îmi zâmbea. Azi, când am ieșit din clădire, nu m-a salutat nimeni.
SOFIA: Îmi pare rău.
SVETLANA: Făceam totul singură. Munceam de dimineată până seara. Nu conta orele. Nu s-a plâns nimeni de mine.
SOFIA: Aici se caută oameni ca tine. Aș putea vorbi cu soțul meu.
SVETLANA: Mulțumesc! Dar tata zicea că lumea s-a dezobșnuit de oamenii buni. Îi răstignește, sau în cel mai fericit caz îi ignoră, considerându-i nefolositori. Idioți.
SOFIA: Nu și aici. Oamenii educați au valori în care cred. Tatăl tău trăiește încă acolo?
SVETLANA: E mort.
SOFIA: Vreo boală?
SVETLANA: Ucis de cei cu care a trăit, a muncit și a băut vodcă.

SOFIA: Trist. E de neconceput aici.

SVETLANA: Așa s-a întâmplat, iar eu nu pot decât să ridic din umeri. Stația mea. (*coboară*) Eu sunt Svetlana. (*Ușa se închide.*)

SOFIA: Svetlana?!...

Scena VI

Filip și Sofia.

FILIP: Am concediat-o fără să clipesc.

SOFIA: Pentru că voi credeți că iubitul ei e un infiltrat. Vreun individ foarte periculos.

FILIP: Este! Tonală nu admite slăbiciuni. Și nici eu.

SOFIA: Știi tu sigur?

FILIP: Da, știu.

SOFIA: Eliminați-l de tot.

FILIP: Într-o zi o să se ocupe cineva și de asta.

SOFIA: Joci dur.

FILIP: Sunt un dur. Tonală m-a selectat și pentru calitatea asta. E un vizionar și știe sigur ce e de făcut.

SOFIA: Cu fața ta imaculată, în chiloții tăi albi, mereu pătați, pozezi ca mare luptător?

FILIP: Așa, în chiloții ăștia de firmă.

SOFIA: Tu nu înțelegi că se duce lumea asta naibii cu bărbați ca tine și ca gurul tău?

FILIP: Lasă, că o țineți voi, amazoanele, în echilibru.

SOFIA: Simți tu, că ăsta e un discurs feminist?

FILIP: E un discurs de căcat.

SOFIA: Stai jos și taci. Vorbești prostii.

FILIP: Dacă vreau stau. Fac ce vreau. Mi-a ajuns cu obrăznicile astea ale tale.

SOFIA: Poate sunt puțin mai lucidă decât tine. Stai și ascultă-mă!

FILIP: Nu stau, dar tac. Spune!

SOFIA: În ce fel de animal te-a transformat corporația asta a ta? Când ți-ai pierdut empatia? Te bazezi doar pe calcule. Previziunile tale infailibile ai impresia că sunt izvorul vieții.

FILIP: Nu îmi mai vorbești mie astfel! Eu conduc partea asta de lume. O țin în palme.

SOFIA: Suspiciune și ură. Astea-s lucrurile pe care le deții. Eșuezi.

FILIP: Pe noi ce ne ține împreună?

SOFIA: Nimic.

FILIP: Nimic? Nimic zic și eu. Te urăsc.

SOFIA: Altceva?

FILIP: Că mă abțin foarte greu să nu-ți fac praf seturile de porțelan.

SOFIA: Înțeleg ar fi să-ți stângi lucrurile și să te muți.

FILIP: Doar dacă vreau.

SOFIA: Păi, vrei, nu?

FILIP: Da. Ne despărțim. Te părăsesc.

SOFIA: Ești draguț. Mulțumesc!

FILIP: Îmi faci asta pentru o femeie de serviciu ucraincă? O emigrantă de doi lei. Ai înnebunit?

SOFIA: Ți-o fac și e trist că nu mai înțelegi nimic din viața asta.

Scena VII

Paul și Bob.

PAUL: Nu lucrezi?

BOB: S-a terminat. Toată lumea strânge. Suntem în colaps.

PAUL: Văd, dar ție ce ți s-a spus să faci?

BOB: Filip e de negăsit. Deci, nimic.

PAUL: Asta încerc să spun. Nouă nu ni s-a spus că s-a terminat. Logic e să continuăm.

BOB: Atunci să-l așteptăm pe Filip.

PAUL: Filip să se ducă naibii cu strategia lui strălucită. Un vierme împuțit.

BOB: Ieri nu vorbeai așa. Ba din contră. Erai un bun asistent.

PAUL: Vorbesc cum vreau. E un fraier. L-a dat afară până și soția.

BOB: Rahat nenorocit. Bine i-a făcut. De ce l-a dat afară? Și cine altcineva l-a mai dat?

PAUL: Din cauza Svetlanei. E o poveste tare încurcată. M-am trezit azi noapte cu telefonul sunând în draci. Dormeam adânc. Filip era praf. Se auzea vocea Pamelei care-i spunea: „Cum nu mă plătești, nenorocitul?”. Bănuiesc că și-a petrecut noaptea în club. A monologat două ore. Nu am reținut toate detaliile. Asta și pentru că în acel moment primeam pe WhatsApp un mesaj important de peste ocean.

BOB: Urâtă situație. Ce mesaj?

PAUL: Am pus receptorul pe noptieră și când m-am trezit dimineată încă se lamenta. (*Îi sună telefonul.*) Da, domnule Tonală. Paul sunt. Am primit mesajul. Mulțumesc pentru încredere. Au început să strângă. Toți? Ok, boss! (*Se întoarce spre Bob.*) Strânge și tu. (*Îi întoarce spatele.*) Despre dumneavoastră doar de bine. Vă adoră. S-au liniștit. Toți așteptăm să salvați situația. Bineînțeles că dau vina pe Filip. Gestionez eu. Pe toți? Pe toți îi concediez. Ce pierderi, domnule? Să fie mulțumiți... reorganizez. Am planurile aici la mine. Le-am cizelat azi noapte. Perfect legitim. Ce spuneți? Mă ocup personal chiar acum. (*Dă să iasă.*) Un moment, vă rog. (*lui Bob*) Lasă curat aici. Sper că nu ai uitat, nu mai avem femeie de serviciu. (*Iese.*)

BOB: Vă las eu curat. Țineți curățenie. Praful și pulberea. Împrăstie totul din birou pe jos, inclusiv lucrurile lui, călcându-le în picioare, apoi le dă foc.

Scena VIII

OMAR: Întcontro?

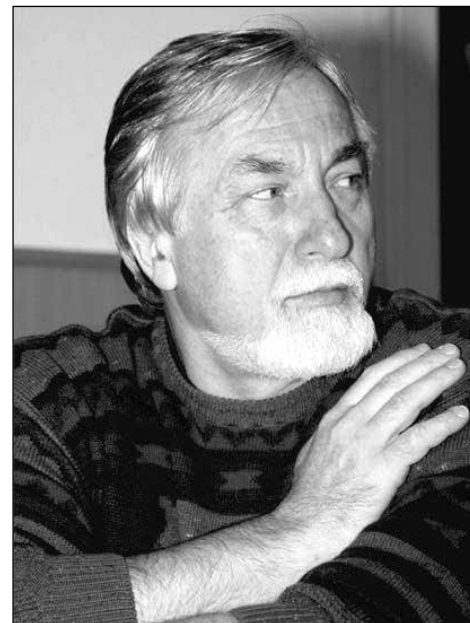
SVETLANA: Merg pe mâna ta.

OMAR: Atunci să ne grăbim. Ne prinde noaptea pe drum.

SVETLANA: Glumești? Soarele abia a răsărit...

OMAR: E luna și-ți pare ca e așa pentru că unii au început și aici să ardă lucruri.

(Sfârșit)

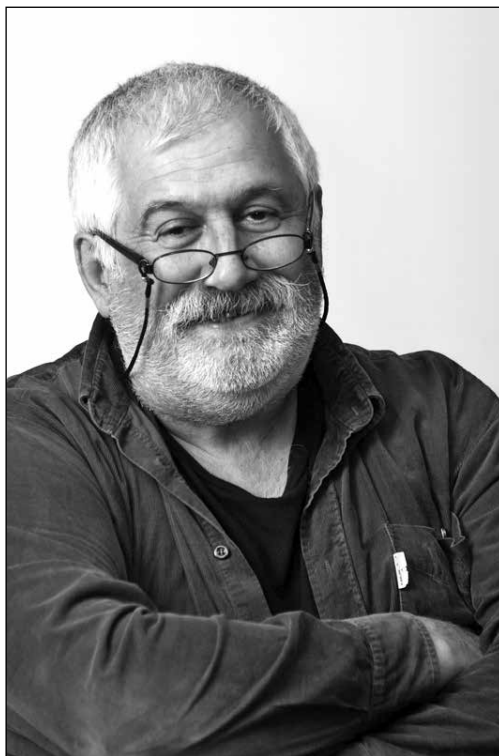

Visarion ALEXA

Artistul și opera – Silviu Purcărete

Am avut și încă avem, slavă Domnului regizori cu personalitate care au creat spectacole memorabile. Nu sunt mulți, dar unind generațiile din a doua jumătate a secolului XX cu cei din deceniile de început ale secolului XXI, putem spune că cei aleși și predestinați artei teatrului pot fi numărați pe degetele celor două mâini.

Ei au fost, sunt și cu siguranță vor fi identitatea emblematică a istoriei teatrului românesc, ... *dacă*, există și un *dacă*, impostura și mediocritatea nu-i va declara expirați și nu-i va exila în uitare. *Mi-e frică de proștii răi*, spunea Caragiale... Se înmulțesc și vor să decidă destinul teatrului după criterii de grup, de gașcă. Nu sunt nici ei foarte mulți, dar proliferază în rinocerizare malignă, pentru a falsifica și steriliza plenitudinea creativității. Limbajul expresivității inedite, diverse, seducătoare, sănătoase, vizibile în poeticile conceptuale de anvergură îi neliniștește. Știm că nu moare nimeni din invidia, răutatea și ignoranța lor, dar se degradează esența artei scenice pe care elita creatorilor de teatru adevărat au fondat-o și susținut-o, luptând cu ideologiile despotice și cu ticăloșia celor înregimentați în comando-uri partizane ale nimicniciei. Ei se înmulțesc și se organizează în minorități agresive... Rudimentari, galonați conjunctural, obedienți și oportuniști, viciază demnitatea artistică,

sufocând prospețimea creației libere. Nu trebuie să uităm carierele de excepție ale măștrilor-vizionari (regizori, actori, critici, scenografi, coreografi, compozitori, manageri) care au dat altitudine și densitate europeană artei teatrului prin parteneriatul valoric între vocația artiștilor și judecata implicată în dăruire și pasiune a publicu-

lui. Eliberarea din țarcul ghimpat al cenzurii ar fi trebuit să aducă teatrului o dimensiune estetică nouă, creativitate asumată ca responsabilitate a libertății... dar mistificarea e întotdeauna în apropiere. Necesitățile devin slogane, iar slujitorii reformei, în cele mai multe cazuri sunt lipsiți de anvergură spirituală. Traseele fecunde ale exprimării teatrale au fost barate de experimente deformatoare, întreținute de gustul nesigur, calitatea incertă, selecția precară a repertoriului și invazia vedetelor de larg consum.... Succesul, faima, publicitatea, accesibilitatea, popularitatea de serie, sexualitatea trivială au trimis noutatea și substanța ei în dimensionări stridente resetate în ambalaje de celofan. Totuși artiștii au continuat să creadă că teatrul este o artă necesară

societății. Invazia de efecte promovate cu rapiditate din structura comercială a creat un climat sufocant pentru revigorarea creativității prin definire coerentă a opțiunilor.

La București și Craiova, la Piatra Neamț și Râmnicu Vâlcea, la Cluj, Sibiu și Iași am avut privilegiul și geniul în bucurie în ultimele patru decenii să primesc energie vitală și înflorire spirituală din arhitecturile teatrale create de Silviu Purcărete.

Desăvârșită vizualizare a ideilor ce cuprind ambiguitățile existenței, creator al unor capodopere spectaculare (Decameronul, Faust, Danaidele, Titus Andronicus, Iulius Caesar, Tragedia omului, Troilus și Cresida) care au incendiat scena, artist solidar în luciditate cu neliniștea, poet al imaginației, fulgerător prin inteligența umorului și anvergura reflexivității, tandru, senzual, melancolic și viril, Silviu Purcărete – uman pe toate palierele existenței sale hrănește teatrul cu voluptatea creației pentru a-l conjuga cu valoarea.

În timp ce mulți dintre noi jucăm în public fariseic rolul de lider al regizorului, Silviu Purcărete, structură nobiliară, simplu și demn refuză întotdeauna exploatarea publicitară. Se bucură de ceea ce imaginația lui oferă cu generozitatea scenei. Teatrul lui este o prezență a esențialului în codul de normalitate fabulosă, iar concretul are vigoare tainică.

Să fie creația lui Silviu Purcărete un zâmbet misterios, ce învăluie adâncimea operei în dimensiuni poetice?

Spectacolele lui nu pot fi analizate de profesioniștii condeiului, pressmen-ii, care nu pot înțelege ce există în ceea ce văd. Realist și simbolic, vizual prin structură, metaforic, poetic, politic, spectacolele Purcărete sunt imagini a ceea ce teatrul încă nu știe că poate fi... TEATRU, teatru de autor ce integrează semnificații într-un ghid de călăuzire a unei călătorii inițiatice. Umorul este potența gândului și se prezintă ca inteligență în progres. Regizorul își alege repertoriul din zonele fecunde ale culturii. Textele selectate pentru a deveni magii spectaculare sunt esențiale prin ele însele, dar și provocatoare pentru artist și timpul său, Silviu Purcărete obsedat de vizualizare renaște continuu semnificațiile acesteia.

Purcărete poate fi mărturisit de poeți și muzicieni, de pictori și coreografi care știu să povestească cuprinderea necuprinsului, ironia și autoironia, grotescul și hieraticul, orgiile puterii și în ultimă instanță dificultatea adevărului de a pătrunde viața. Mințile și sufletele libere de orice constrângeri dogmatice și formale au întâlnire eliberatoare în universul teatralității lui Silviu Purcărete.

Am văzut de curând pe scena legendară a Teatrului Național din Iași, cu spectatori tineri și inteligenți în privire, în stal, la loji și la balcon, un spectacol eveniment: Plugarul și Moartea, text scris de Johannes von Tepl în jurul anului 1400 și redescoperit (așa cum precizează caietul program al spectacolului realizat impecabil) de germanistul Konrad Burdach în secolul trecut. Scenariul dramatic conceput de Silviu Purcărete (poate nu întâmplător prezent în această stagiune pandemică) este un poem-ceremonial de interogații. Într-un mod

straniu, Moartea cuprinde întotdeauna mai mult adevăr decât viața. Putem crede că însuși cuvântul moarte este un câmp energetic în care precizia semnificațiilor este o misterioasă creație. Opera de artă pretinde cu aroganță să fie independentă de creatorul ei și să-i supraviețuiască. Artistul, se identifică în creație, provocat să elibereze din universul propriu ceea ce viață în imaginația sa. Arta proiectează trezirea realității la o viață de nemurire... Este spiritul care sădește poetic în concretul ideii tematica timpului. Prezența contrastelor susține singularitatea creației. Arta maestrului Silviu Purcărete este un rezultat al interacțiunii dintre metode și tehnici însumate alchimic, în athanorul creativității. Regia sa vizionară este un proces ce folosește gândirea în scopuri proprii absorbind idei, teme, tăceri și sonorități într-o imagine de IQ-uri de virtuozitate vizuală. Neputința analizei Plugarului și Morții în termeni expliți este consubstanțialitate a vizunii. Avem de-a face în dialogul viață-moarte, cu un subtil lamento prezentat ca un atac frontal asupra găzduirii pasagere în timp. Semnificația este multiplă. Opera se desăvârșește polifonic prin efectul de ludic în ludic, armonii atonale într-o permanentă alertă destinată mereu prin ceva, mereu spre altceva... Tematica și ideile independente de importanța lor constituie laboratorul experimental al vizualului ce propulsează energie spirituală. Spectacolele lui Silviu Purcărete civilizează creativitatea scenică prin universalitatea adevărilor operei pe care le emite prin coerență în iluminări metafizice.

Spectacolul de pe scena Naționalului din Iași are o echipă de creație care întregeste integralitatea expresivității și magiei. Scenografia lui Dragoș Buhagiar și muzica lui Vasile Șirli sunt desăvârșite.

O creație de excepție în dublă existență interpretativă, simplă în măreția ei histrionică este transfigurarea scenică pe care Călin Chirilă, instrument și instrumentist a artei jocului o relevă cu virtuozitate în acest spectacol. Creația sa activează în sugestii expresive miezul fierbinte al cuvintelor, într-un *dincolo invizibil* pe care textul, grație spectacolului îl face ecou al artei carismatice, în dialogul tragic-burlesc, *viață-moarte*. Ritmicitatea stărilor prezervă cu rigoare mesajele ingenuității durerii. Actor pur sânge, Călin Chirilă este secundat în nașterea magiei cu fior, grație și feminitate de Diana Chirilă, care îi slujește cu credință, pofta de joc în toată diversitatea exprimării ei.

Video-design-ul realizat de Andrei Cozlac este remarcabil, integrându-se cu personalitate distinsă în esențialitatea reprezentației.

Noi, cei prezenți în sală, am celebrat ovaționând la finalul spectacolului cu emoție și bucurie, minute în șir capodopera scenică semnată de Silviu Purcărete.

Finis coronat opus!

Leo BUTNARU

Vectori transpruteni (XIV)

PAGINI DE JURNAL

28.XII.1992

Ieri, s-a întrunit juriul pentru premiile anului literar. Mai exact spus – premiile anilor literari, deoarece trei din ele au fost decernate pentru cărțile interzise, ghilotinate în vremuri de desfrâu comunist: „Săgețile” lui P. Cărare, „Temerea de obișnuință” a lui M. I. Ciubotaru și „Descântece în alb și negru” de D. Matcovschi (acesta nemulțumit că odată cu el iau premii și alții, a scos trei broșurele amărâte, desfăcându-le evantai ca pe trei cărți de joc, demonstrându-ne, chipurile, că nu este apreciat totalmente la justa-i valoare... De, ne-am cam... – vorba ceea...)

Alte premii: Zigu Ornea pentru „Viața și opera lui C. Stere”; Petru Dumitriu (diaspora), premiul *Opera omnia*; Paul Mihnea pentru „Coroana de coroane” (de sonete); premiul special, post-mortem, regretatului și atât de nedreptățitului Nicolae Țurcanu, și alte două premii.

Sponsorii au fost generoși, în tandem și fiecare în parte câte 250 de mii de ruble. Decidem valoarea premiilor: de 35 și de 20 de mii (p. debut). Cele 165 de mii din jumătatea de milion să le transformăm în burse de creație.

Iau legătură telefonică cu I. Diordiev, finul lui N. Țurcanu, să-i telefoneze, la rândul-i, la Nezavertailovca, Slobozia, dnei Țurcanu, să vină la înmânarea premiilor.

Premierea – miercuri, la Palatul feroviarilor. Recepția o organizează V. Efremov, fire contradictorie care, acum doi ani, a cam fost bătut pentru antifrontism... He, he. Ce metamorfoze ale... politiciii de piață...

De vreo lună de zile (și... nopți), M. Cimpoi are o suferință legată de scris sau, hai să zic mai simplu, o incomoditate: i s-a terminat cerneala neagră pentru „subtilele” sale

stilouri chinezești. În papetării nu se găsește decât cerneală violetă și demult obișnuitul critic de a scrie cu negru pe alb sau – în alb-negru – folosește abătut (lucru aproape evident) un pix, dar tot cărbuniu. Din când în când, serile, când venim spre casă, președintele oprește mașina la pragul papetăriei de pe strada Pușkin, intră, iese, din nou fără sclipire în ochi...

Aflu că Esinencu e născut (chiar el mi-a spus) pe 13 ianuarie, însă în acte e trecut la... 16 august! He, părinții au așteptat câteva luni până să-și declare autorităților odrasla. (Să-l întreb pe Esinencu despre adevăratul motiv al amânării și... fraudei etno-demografice.)

30.XII.1992

Ah, voi premii, premii, și voi titluri, titluri, precum ar suna un jalnic vers post-eseninan... Pentru că a început a bate grindina nemulțumirilor legate de decernarea premiilor pentru anul literar 1992. În biroul lui M. Cimpoi îl găsesc pe I. Vatamanu. Șeful și cu Arcașu îi explică metodic că, vezi, Ioane, noi am pledat cât am putut să fie trecută în lista cărților interzise și lucrarea ta, dar Vodă și-a schimbat părerea pe care o avusese la prima ședință a juriului și, susținut de Esinencu, a dat totul peste cap... I.V.: „Mihai, doar tu știi că nu numai o carte mi-a fost mutilată, ci mai toate... pentru că și tu, Arcadie, tu, Leule, știți că am avut câteva cărți cu câte doi redactori... Deci, cine organizează chestiile astea, hai? Că eu n-o să mai tac, ajunge. Aș putea profita de postul meu, să-l iau pe Ciocanu într-o parte, să-i spun ce trebuie să-i spun, și editez două volume de opere alese. Însă eu nu fac treaba asta, că niciodată nu am

abuzat“, etc. Mihai: „Vezi, Ioane, dacă nu vii nici la ședințele de consiliu și nici la cele ale juriului? Eu în mod special le pun pentru luni sau vineri, când voi, deputații, nu sunteți prinși în parlament. Însă voi nu veniți și, iată, se întâmplă ceea ce s-a întâmplat. Esinencu țipă, Matcovschi mormăie... Și totul se duce naibii“. Arcadie: „Azi dimineață, Matcovschi mi-a citit la telefon întreaga diatribă prin care spune că renunță la premiu din motivul că i s-a dat doar pentru cartea ghilotinată, dar nu și pentru creația curentă“. Mihai: „S-a supărat chiar și din motivul de ce a fost pus primul pe listă Petru Cărare și nu el, Matcovschi“. Ceva mai târziu, Gheorghe Vodă: „Eu l-am calmat pe Matcovschi. M-am dus la el și i-am spus: «Mitică, se renunță doar la Premiul Nobel, nu la astea, mai cu puțin răsunet. Astea trebuie luate». Și el a căzut de acord, așa că nu mai vine cu protestul“. Cimpoi: „Da Lidia Istrati mi-a plâns o oră în receptor, spunând că, în conformitate cu un sondaj făcut printre cititori, cartea ei e cea mai bună, dar nu a fost premiată. Și eu cred la fel, dacă o luăm în comparație cu proza lui Esinencu“. Eu: „I-ai spus că nu a luat niciun vot?“ Cimpoi: „Ba nu, a luat unul sau două“. (Dar e sigur că nu a votat nimeni pentru cartea ei, iar Cimpoi, prin „unu sau două“, nu face decât să contracareze întrebarea doamnei: „Cum, Mihăiță, nici tu nu ai votat pentru mine? În acest caz de ce spui că ai pledat pentru cartea mea?“ Iar Cimpoi, în acest context, amintește de un caz mai de demult, când la consiliul USM se pusese la vot înaintarea lui Emilian Bucov la premiul de stat. Înflăcărata pledoarie a lui Andrei Lupan. Însă Bucov nu ia decât 2-3 voturi. Iarăși se aprinde Lupan, iar îi găsește mii de calități operei și omului Bucov. Însă la a doua votare pretendentul chiar că nu ia niciun vot! Cum, se întreabă ceilalți, noi ca noi, dar nu a votat nici chiar Lupan, care bubuise o atare apoteoză?...

Și tot așa, și tot așa...

Dabija îmi spune la telefon: „Orice ar fi fost între noi, am hotărât să te facem laureat al premiului LA pentru 1992. Ai colaborat ca nimeni altul. În pofida neplăcerilor, eu mă strădui să rămân obiectiv“. Cam știu ce are în vedere: că aș fi, chipurile, printre cei care îl ațâță pe Eugen Cioclea. Ce să vorbim?! Dezvinovățirile ar fi inutile, el având prejudecăți de nestrămutat. Chiar de știe că nu am un amestec în asta, pur și simplu provoacă, să audă ceva ce l-ar interesa. Însă eu... nu dețin secrete.

31.XII.1992

Împreună cu Mihai Cimpoi, intrăm în apartamentul familiei Paul Mihnea (Bulevardul Tineretului). Poetul și soția sa, ambii bătrâni, se dovediră a fi în coridorașul strâmt și, cu câteva momente înainte de-a apăsa noi pe butonul soneriei, din interior prinse a scrâșni mecanismul yalei. E de presupus că eram așteptați, stăpânii fiind preîntâmpinați, probabil, de Viace. Vâșcu, unul din patronii firmei „Unda“, care a sponsorizat premiile anului literar 1992. Vâșcu locuiește la aceeași scară cu Paul Mihnea. Prima impresie?... Eu am

mai fost la dl Mihnea acum vreo 8-9 ani, când se aprinsese între noi un strop de polemică referitoare la traducerea poeziei lui Verlaine, pe care o dăduse dânsul la lumină. De atunci, în raport cu prezentul, au înaintat mult în vârstă și soții, și apartamentul lor, căruia nu i se poate acorda o îngrijire corespunzătoare.

La auzul sumei premiului – 35 de mii de ruble, amfitriona exclamă surprinsă, în surdina, luminându-se la față. Însă poetul, slăbit, cu mâinile cuprinse de tremur („Nu e Parkinson“, zice), nebărbierit, face cu o indiferență aproape firească: „Să mi se fi acordat acest premiu pe când aveam 35 de ani, azi însă...“

Ne propusesem să stăm la dl Mihnea vreo jumătate de oră, în sinea noastră fiind siguri că nu scăpăm doar cu atât. Și, într-adevăr, poetul, avid de mărturisiri, ca totdeauna, cu proverbialele sale desfășurări de narațiuni sofisticate, insistă să mai stăm, o dată, de două, de trei ori, și noi am cam triplat durata timpului vizitei.

Destul de ramolit la înfățișare (72 de ani), Paul Mihnea are aceeași luciditate în conversație și aceeași memorie... microscopică. Ține minte detalii, nuanțe, versuri, nume, lecturi, articole, ziare, cărți, oameni, orașe, ani, glonțul care în timpul stalinismului, zice, i-a trecut pe lângă tâmplă... Către mine: „Dumneata, dle Butnaru, m-ai pus al patrulea... După Deleanu... Iată, am aici revista *Basarabia*, unde ai dat lista...“ Păi, zic, maestre, eu am dat unele nume de scriitori buni, fără a face o ierarhie... Dar cred că nu l-am convins: a revenit de câteva ori la „locul patru“, plângându-mi-se de multe nedreptăți, unele dintre care pot fi doar rodul elementarei suspiciuni, de care dl Mihnea, ca și mulți alții, nu este cruțat.

Vorbește despre cei care nu cunosc limba în nuanțele ei, dar scriu. Despre prima silabă din numele *Gad*... „Acum e... dar pe timpuri, când nu voia să semneze corect, eu îi spuneam: «Din numele dumitale, cel mai dragă îmi este prima silabă»“.

Povestește/ amintește despre răul pe care i l-a făcut Andrei Lupan, care încă din 1958 îl numea deja „ruină“.

Vorbim despre un eventual dialog pentru presă. Cică, să-i avanseze în prealabil un chestionar. Câteva zile în urmă, trecuse pe la el Gh. Budeanu, cu aceeași intenție. Nu s-a hotărât nici pentru el, nu e hotărât încă nici pentru mine, cu toate că eu consider că discuțiile ar fi diferite.

Nu a văzut încă semnalul cărții sale de sonete „Coroană de coroane“. Noi am avut-o la juriu. I-am promis să i-o aducem. Ne cere ajutorul pentru a-și edita o carte de versuri scrisă în limba franceză. Feciorul său, Boris, i-a publicat prima carte în rusește. Bătrâna doamnă Mihnea nu prea știe românește. Poetul e un fanatic: „Toată viața mi-am scris manuscrisele cu alfabet românesc. Când Deleanu îmi spunea că niciodată nu vom mai reveni la grafie latină, îl contraziceam vehement: «Cum să nu avem noi alfabet latin, dacă l-am avut?», îl întrebam... Iată, cnezisorul Vartic vrea să dea Cernăuțiul... Dar eu nu-l dau... Eu cred că Cernăuțiul va redeveni al nostru“.

Paul Mihnea e încrezător că numaidecât se va vindeca. Ne arată niște pastile (nu le-am reținut denumirea) pe care le tot... netezește cu duioșie, ne citește câte o frază din instrucțiunea care le explică modul de întrebuințare și proprietățile. Eu chiar cred că e cuprins de o nuanță de miraculos, când se gândește la efectul acestor pastile. Dă și niște cifre, spunând că dânsul a creat întreaga viață în magia numerelor. „Nu e Parkinson. Eu știu cine mi-a făcut-o... Știți și voi... Ei mi-au făcut-o... Dar o să mă vindec. Iată tabletele astea. În sfârșit, le-am obținut. Și o să mă vindec. Fiindcă am fost și mai bolnav. Am avut tuberculoză. Oftică. În viața mea am scuipat căldări de sânge. Căldări de sânge! Dar m-am vindecat“. Îl întreb, dacă știe gluma... – cum?... cam sinistru sau... optimistă a lui Nicolai Costenco. Sigur că a ajuns până la el. „Da, a zis... cred spre bine, spre prelungirea vieții mele... Mă invidia... A zis: «Ofticosul de Mihnea tot moare de vreo 30 de ani. De când tot moare, a mai scris două sicrie de sonete»... A zis așa, pentru că mă invidia..“ Mă rog, e o butadă scriitoricească. Chiar dacă ușor caustice, atare vorbe de spirit fac, totuși, viața mai suportabilă. La mulți ani, domnule Paul Mihnea!

După vizita la Paul Mihnea, am trecut cu un ajutor social și pe la Alexandru Negriș. Cineva ne-a spus că ar fi orbit cu totul și îl întreține Șt. Odobescu sau Ion Zănoagă. („Eu știu de ce a orbit, zicea Mihnea. Voi știți? Știți, cum să nu știți: de băutură. Bea patru sticle una după alta, l-am văzut eu...“ Ei, dar asta rămâne între poeți...) Oarecum decepționați în fața unei uși deloc arătoase, ne-am gândit că vorba despre orbire ar fi vreo basnă. Și n-ar fi rău să fie chiar așa: zvon venind de la alt poet lăcrimos la paharul cu vin. (I.V. – de fapt, avem doi I.V.)

Ieri dimineață, am programat la computer diplomele pentru laureați.

Ajung la US și sunt întâmpinat de un prelung, insistent sunet de telefon. E Laurențiu Ulici, de la București. Felicitări reciproce (sărbători de iarnă, nu?), apoi întrebarea dacă aș putea veni pe 7 ianuarie pe malurile Dâmboviței. Înțeleg că este vorba de înmânarea Premiilor revistei „Luceafărul“ și promit că voi încerca să ajung la București.

Gala premiilor literare a avut loc la Palatul Feroviariilor. Bine și frumos. Și tăios! M. I. C. s-a răzbunat pentru unicul vot contra pe care l-a avut, rostind o cumplită diatribă alegorică împotriva celui care „nu numai că-i prost, dar e și rău / răutăcios“, trădând de două ori la rând aceeași carte... Adică, nu e „acela“... Protagonista scandalului alegoric era de față, pentru ca să plece imediat după încheierea părții oficiale a ceremoniei. După, un *La Fourchette* civilizat, cu de toate.

Scriu aici dimineață, pe la 10.30. Ha, ha! Ah, ah! Peste 13.30 de ore vine Anul cocoșului. Și iată ce găsesc la începutul *Zilei a Doua* (Matutin) din romanul lui Umberto Eco „Numele trandafirului“: „Uneori simbol al diavolului, alteori al lui Christos reînviat, nicio viețuitoare nu este mai

necredincioasă decât cocoșul. Ordinul nostru a cunoscut fapte din acelea trândave, care nu cântau la ivirea soarelui“.

Bun... Și din nou: Ha, ha! Însă un „Ha, ha!“ de plâns, probabil. Pentru că iată ce spune horoscopul: 1993 va fi un an greu, încrâncenat întru supraviețuire. Va trebui să trudem mult, din răspuțuri. Nimic fără eforturi! Și-apoi, e-he! cocoșul, adept, chipurile, al unei ordini generale și cam rigide, e predispus la parade militare, decorații. Iar unde se decorează și se doresc distincții, firește că persistă riscurile de abuzuri de oricare ordin. Iar dacă se zice că 1993 va fi favorabil carierelor militare, nu sunt excluse și confruntările armate.

În ce mă privește, despre zodia Țiștarului / Tigrului (cam așa e alianța asta stranie în care mă plasează zodiacul), despre primul se spune că: „Toate îi merg bine. Schimbările din societate nu-l stingheresc deloc“. (Ei, aici e o evidentă exagerare: chiar deloc?) despre al doilea: „Poate să-și mai tragă sufletul. Își va recăpăta încrederea în propriile puteri. Și se va încadra cu uitate de sine în muncă“.

N-ar fi rău să fie bine, adică – să fie tocmai așa, cum zice subiectiva basnă a horoscopului.

5.I.1993

Ieri, s-au împlinit 17 ani din ziua căsătoriei noastre. Astăzi, ziua mea de naștere. Sentimente oarecum comune. Mă pregătesc pentru plecarea la București (măine, la 7.30). Deseară vom avea oaspeți...

Rememorări. Pe 31 decembrie am reușit să intru în anul nou fără o datorie... morală: i-am dus, totuși, lui Paul Mihnea semnalul volumului său „Coroană de coroane“. Am avut noroc că pe la US trecuse Teo Chiriac, pe care l-am rugat să se întoarcă la ed. *Hyperion* și să facă astfel un bine dublu, dlui Paul Mihnea și mie. Oricum, îi promiseseam când îl vizitasem că voi face tot posibilul să-i aduc noul său volum.

Dar, până să revin la a doua (de fapt la a treia, prima fiind cu ani în urmă) vizită la Paul Mihnea, să relatez aici ceva despre o vizită la Gellu Naum, de care mi-a povestit Gicu Chiriță. Îl căutasem, la telefon, pe marele supraréalist. Acesta însă, supărat foc, îl ia pe editorul chișinăuian la trei parale: cum de a îndrăznit „Hyperion“ să re-lanseze trei lucrări traduse, demult, de el, Gellu Naum, fără ca dânsul să fie barem pus la curent, ca să nu mai vorbim de elementele drepturi de autor?!

Până la urmă, a doua zi, Chiriță reuși să se vadă cu poetul și să-i mai domolească încrâncenarea. Gellu Naum trăiește oarecum auster (78 de ani), retras, între vis și poezie. Are o casă la Comana, unde, de altfel, are una și Ana Blandiana. Pasiunea pentru idoli, fetișuri, primul dintre care l-a ridicat de jos la întâmplare, cu ochii închiși, în timp ce, cu o strașnică durere de cap, hălăduia de-a lungul unei căi ferate.

Apoi povestea cu mânzul cu coama însângărată. Nu pricepuse cauza. Întâlnește un țăran care întreabă de mânz. „Dumneata l-ai însângărat?“, face poetul. „Doamne, ferește! –, se crucește săteanul. – Bietul-voinicul scăpase din colții

lupilor!“ Naum se gândi că și el ar putea nimeri în colții fioroaselor fiare.

...Iar la Paul Mihnea, aceeași efuziune debordantă de mărturisiri. Zice că, la 28 martie 1988, pe când uitaseră, împreună cu soția, ușa de la intrarea în apartament deschisă, l-a vizitat pentru prima oară Muza Franceză. De atunci, a scris 174 de poeme în limba lui Valéry. 174 de texte, însă care, ca volum, alcătuiesc cam o coală de autor, deoarece sunt scrise în formă de catren sau octave. Pare-se (dacă am reținut corect), volumul i se intitulează „Răspunsul absenței“ (*Le Réponse d'absence*).

Vorbește despre cele patru limbi care i-au alimentat harul: româna („Firește“, zice), franceza (tatăl său a locuit la Paris și, când îmi citește din manuscrisul său francez, Mihnea îmi atrage atenția să remarc că dânsul are o rostire pariziană); rusa (mama sa a studiat într-un orașel de lângă Odessa; evreii nu aveau voie să facă gimnaziul în marele urbe). „Și care crezi că este a patra?“, mă întreabă. „Ebraica.. idiș...“, presupun. „Nu“, zice. „Cu părere de rău, nu cunosc limba strămoșilor mei. A patra e germana. Îl cunosc pe Rilke pe dinafară“. Apoi îmi vorbește despre „Elegiile din Duino“, pe care le-a tradus. Crede că, în limba română, el i-a transpus cel mai măiestrit pe Verlaine, Valéry și Rilke. Supărat pe Vasile Vasilache, pe care l-a surprins că nu i-a citit, totuși, cărțile pe care i le oferise cu autograf, dar încerca să-l pună oarecum în inferioritate pe el, Paul Mihnea, afirmând că nu mai ține minte cine l-a tradus mai bine în românește pe unul din poeții amintiți. Îmi povestește cum, în 1958, a fost exclus din Uniunea Scriitorilor. Șmecherul de Andrei Lupan îl numise pe 2-3 zile președinte al US pe Emilian Bucov, să-i revină acestuia nenorocul de a-l pedepsi, la ordin de sus, pe unul din colegii lor. Cu toate că despre Bucov are păreri mai bune decât despre Lupan, vorbește despre prima carte a lui Bucov, care l-a impresionat foarte mult, până să înțeleagă (după ce a învățat rusește) că acesta îl cam imita pe Maiakovski. Cică a fost prima plachetă de versuri pe care nu a mai întors-o celui de la care o împrumutase și una din puținele cărți pe care le luase cu el în evacuare.

Altceva? Conflictul cu satrapul de general KGB-ist Mor-doveț. Păreri proaste despre Codru (care, înțeleg, i-a cam bruftuluit niște manuscrise) și Matcovschi.

La despărțire, îi iau un poem-triptic să i-l prezint la „LA“. Se înduioșează, vorbindu-mi că nu-și are copilul în preajmă. Feciorul său e la Kaliningrad – pictor, actor. Surprinzător, zice: „Dacă ne vom înțelege, îmi vei fi, precum spune rusul, *moi duševnii prikazcik* (executorul meu testamentar)“. Cred că e o înduioșare de moment.

9.I.1993

Pe 4 ianuarie am procurat bilet pentru autocarul de București. Seara, la *Actualități*, aflu despre incendiul care a cuprins o parte din Casa Sadoveanu (sediul USR); cauza – sobă de gaz lăsată fără supraveghere. Presupun că e vorba de cea din camera pentru oaspeți, unde ar fi trebuit să fiu

cazat și eu. Mare păcat că flăcările au atacat memoria (și confortul...) literaturii române...

Vede-se că și din cauza incendiului dragul de Laurențiu Ulici îmi spunea pe 6 ianuarie, la telefon, că ar fi bine să mână la el, ai lui, cu toții, soția, copiii, sunt la Paris, așa că nu vom deranja pe nimeni și nu vom fi deranjați. Alte amănunte (incendiul, premiul revistei „Luceafărul“) nu-mi dă. Laurențiu e unul dintre puținii colegi care poate rămâne discreți cu desăvârșire pe o durată mai mare de timp. Sobru, cu ne-tresăriri de mușchi pe chip, poate sta ore în șir nemișcat într-un fotoliu (doar gestul de aprindere a țigărilor și ale stingerii acestora în scrumieră sunt mai „spectaculoase“) cu înfățișarea de sfinx blând, care a cunoscut precoce înțelepciunea, din care nu lipsește austeritatea și calculul matematic.

La gara Chișinău, ajung pe la șapte dimineața. Lume multă pe peroanele curselor de București, Iași și Cluj-Napoca. Îi întâlnesc aici pe Tarlapani care își petrec odraslele la Cluj. Bagaje destule și Efim, ca un general al geamantanelor și sac voyage-lor, dă indicații fiecăruia din echipă care și ce să ia în mână la sosirea autocarului. Mai e aici și Ion Stici: are de transmis ceva odraslei sale care își face studiile la Iași.

Drumul spre București – relativ suportabil. Discuții cu Albert, un tânăr inginer din Armenia care, înțeleg, din cauza că uzina la care e angajat staționează, s-a dat în business, ducând lăzi pline la Galați, unde are o vecină căsătorită cu un român care, acum mai mult timp, participase la înlăturarea consecințelor groaznicului cutremur de pământ din Armenia. Albert spune că, la Moscova, a fost jefuit de taximetristul pe care-l angajase. Acesta, după ce dăduse jos din portbagaj marfa clientului, urcă și demară brusc, apăsând pe accelerator. Însă pe bancheta din spate a mașinii mai rămăseseră două genți enorme ale lui Albert. Poveste lungă, cu căutări și decepții...

De la Gara de Nord mă ia cu „Fiatul“ său Laurențiu Ulici. Apartament spațios, cu respectiva doză de dezordine și neglijență care demonstrează că stăpânul prețuiește mai mult altceva: cartea, lectura, seriile TV, filmele video, tele-știrile, țigara, cafeaua, îndelungile, meticuloasele și miezoasele discuții telefonice, culcatul târziu după miezul nopții... Totul pare să aibă sens de tabiet, de ritual artistic-ușor-boem (boem într-o foarte mică doză, dar de luat totuși în seamă). Da, și o altă mare pasiune a lui Ulici: bridge-ul. Oriunde în casă, pachete cu cărți de joc.

O cunoștință relevantă: cu Marius Tupan, adjunctul lui Ulici la „Luceafărul“ și vecinul său de la etajul de sus. În același bloc de pe str. Apolodor locuiesc mulți scriitori: Eugen Simion, Nelu Oancea, pare-se Petre Got, alții... La rugămintea mea, Ulici îi telefonează lui Zigu Ornea, anunțându-l pe acesta că a Luat Premiul US din Moldova. Înțeleg că Ornea îl întreabă de unde știe. „Mi-a spus chiar unul din cei care te-au votat, cel mai bun poet din Basarabia“. Pauză. După care, Ulici: „Bravo, vezi că ai priceput despre cine este vorba. Tocmai el, Butnaru e aici“.

Noi, nealintații cu distincții și adjectivările elitiste, nici nu prea știm cum să reacționăm la auzul lor... După spusa

lui Laurențiu, în cuvântul rostit cu ocazia înmânării premiilor revistei „Luceafărul” (pe 7 ianuarie, Casa Vernescu, ora 12), Cezar Baltag mă numește „marele poet din Basarabia Leo Butnaru”. Iar a doua zi, la redacția revistei „Viața românească”, Liviu Ioan Stoicu îmi oferă volumul său de versuri („E ultimul”, îmi șoptește la ureche, dându-mi de înțeles că are și altele pe cale să apară), „Poeme aristocrate”, cu următorul autograf: „Cu dragoste frățească marelui poet basarabean Leo Butnaru, extraordinarei sale distincții morale”.

Evident, în toate cele trei cazuri s-a exagerat. Sunt, sau aş vrea să fiu un bun autor de poezie; un bun autor român. Atât.

Cel mai firesc am primit exclamația lui Petre Stoica care, când s-a anunțat că mi se acordă premiul pentru poezie, a exclamat necontrăfăcut, pare-se: „Bravo”.

La gala premiilor „Luceafărul” – lume multă, din abundență; reprezentanți ai presei. Noi, premianții, suntem soliciți ba de vreo două posturi de televiziune, ba de câteva de radio, ba de mulți jurnaliști de la presa scrisă. Ce alint, cam... incomodant, frumos obositor!... Dar cred că am reușit ca inima să nu mi se urce spre creier, să-l... strâmtoreze. Dacă și sunt oarecât orgolios, sper că nu într-un mod exagerat până la indecență și nerușinare...

Un *la fourchette* din care, din motivul „atacului” de presă, nu prea reușesc să gust.

Da, în ziua înmânării premiilor, redacția „Luceafărul” intenționa să deschidă o sifonărie, la subsolul Casei Vernescu. Dimineața, pe la 10.00, Marius Tupan mă ia să-mi arate gospodăria, dar... sifon nu e și nici nu va fi! Se vede că au înghețat țevile. Laurențiu enervat, dar nu pe lungă durată. Marius, însă, ca fost colaborator la „Urzica”, știe a sifona umor și situația se ameliorează.

Insistența lui Geo Vasile, traducătorul în italiană a lui Eminescu, actualmente colaborator la „Baricada”, de a merge la o cafea undeva în altă parte. Luăm taxiul și ne ducem la „Magic”. Istorie cam confuză. Discutăm. El mai notează câte ceva pentru „Baricada”. Și puțin bine, și nițică dezamăgire. Cu un alt taxi, revin la redacția „Luceafărului”,

pomenindu-mă în vârtejul discuțiilor întreținute de Petre Stoica (colegii îi spun: Perestroika), Nicolae Prelipceanu, Ștefan Agopian, Lucian Vasilescu, George Bocșa, George Stanca... Stanca e și el unul dintre premianți, pentru publicistică; ceilalți colegi cu diplome, și nu numai – Cezar Baltag – opera omnia, Cătălin Țârlea – proză. Vasile Spiridon (piatra Neamț) – critică literară.

Peste ceva vreme, cu Ulici și Tupan, ne retragem pe la „casele noastre”. La București se benchetuește mult mai puțin decât la Chișinău. Și nu e rău. Se muncește mai mult. E un ritm de viață mai alert.

A doua zi, merg la redacția „Viața românească”, să mă întâlnesc cu dl Cezar Baltag pe care l-am solicitat pentru un interviu. Pe drum, dl Marin, șoferul USSR, găsește multe cuvinte frumoase la adresa poetului Baltag: cuminte, atent, emană o anumită sfințenie. „În genere, conchide dl Marin, poezii se deosebesc cu mult de ceilalți. Am cunoscut zeci de ani prozatori, critici, altfel de scriitori, dar ei nu sunt ca poezii. Aceștia se cunosc și după vorbă, după gest. Au în vorba lor un fel de puritate, de înțelepciune, de delicatețe...”

La „VR”, șampania așteaptă sosirea mea. Dl Baltag își „înrouează” premiul. Prezenți: Ileana Mălăncioiu, Liviu Ioan Stoiciu, Petre Got, Florența Albu, Vasile Andru, Victoria-Ana Tupan (soția lui Marius), Aurelian Titu Dumitrescu, alții. Frumos. Cordial. Cu bună măsură. Încât, cu dl Baltag, reușim să ne retragem într-un alt birou, unde am și realizat dialogul pe care ni-l propusesem. Cezar Baltag regretă că nu găsim timp să mergem la el acasă, pentru că deja mă așteaptă Marius Tupan cu care, de asemenea, voi face un interviu.

Printre alte subiecte de discuții la „VR”, venise și cel despre zodii. În redacție, șeful, blândul, omenosul poet Cezar Baltag e unicul Leu înconjurat de vreo... 6 Vărsători! „Cam greu, cam greu îi vine Leului printre Vărsători”, remarcă cineva. Vine replica: „Sub Vărsători, uneori Leul poate ajunge leu plouat”. Bunăvoie generală.

(Va urma)

Vasile Spiridon

Forța destinului

DOSTOIEVSKY – 200

Deși târziu după moartea lui F. M. Dostoievski (în urmă 140 de ani), totuși s-a scris mult în spațiul românesc despre viața și opera marelui clasic al literaturii universale. Exegeți de autoritate, precum Tudor Vianu, Nichifor Crainic, Albert Kovács, Valeriu Cristea, Ion Ianoși, Ion Mânzat, au realizat cercetări ce intră în diferite zone de interpretare. Contribuțiile lor au menținut viu interesul pentru descoperirea de noi sensuri ale creației dostoievskiene și, pe fondul imensei exegeze de pretutindeni – dezvoltată pe diverse paliere, precum: poet(i)etica romanului, hermeneutica, psihanaliza, medicina, teologia, filosofia și altele –, a apărut amplul și remarcabilul studiu al lui Ion Fercu, intitulat *Prin subteranele dostoievskiene* (Editura Junimea, Iași, 2018). Cartea este de fapt o însumare de 98 de eseuri, publicate inițial (nu știu dacă toate), de-a lungul a zece ani, în revista „Ateneu”. Tocmai din cauza distanței mari în timp a redactării eseurilor, se repetă multe citate și sunt relatate de câteva ori unele episoade ale vieții lui *Dostoievski: condamnarea la moarte, căsătoriile, scrierea romanului Jucătorul, întâlnirea ratată cu Tolstoi*.

Nu înțeleg de ce Ion Fercu nu s-a ambiționat până la capăt și nu a însumat 101 sau măcar o sută de eseuri, pentru că, unde încap 98, încap și suta (dar parcă Eminescu nu putea face la fel cu *Luceafărul*?). Spun aceasta deoarece nu cred că nu ar fi găsit materie pentru încă două-trei eseuri, din moment ce

marele clasic rus a devenit una dintre rațiunile existenței sale. Este vorba despre o rațiune de a fi într-un univers labirintic, *ce justifică și titlul ales pentru carte, dar cu trimitere la cunoscuta subterană: „Parafrazând, universul dostoievskian ocupă în mijlocul acestui Babilon fascinant al scriitorilor poziția unui coridor dintr-un hotel. Firesc, opțiunile estetice, morale, politice, religioase ale acestora sunt diverse. Lucrând fiecare în camere diferite, toți utilizează însă, în cele din urmă, «coridorul» dostoievskian, pentru că nu pot evita să treacă prin el... Dostoievski este un reper fundamental chiar și pentru cei care exersează cele mai rafinate exerciții de critică literară pentru a-l minimaliza”* (p. 410). Și au fost suficienți critici literari, dar și romancieri români, care l-au minimalizat, fie din neînțelegere

(G. Călinescu, Camil Petrescu, Eugen Barbu), fie din considerente ideologice (S. Damian). Pe toți aceștia, eseistul îi „îmbrânțește” (cuvânt des folosit de el, la fel ca verbul „a aplauda”), dar stabilește filiații, ecouri, interferențe sau similitudini cu opera lui Dostoievski la scriitori precum Friedrich Nietzsche, André Gide, Albert Camus, Jean-Paul Sartre, André Malraux, Mihail Bulgakov.

Ion Fercu urmărește îndeaproape traseul sinuos al excepționalului destin dostoievskian, al unui mare scriitor care a marcat profund literatura, filosofia, psihologia, psihanaliza și teologia secolului al XX-lea. Apărător de bună credință al marelui romancier rus, eseistul

nutrește față de idolul său o iubire nu atât de necondiționată pe cât se pare, el nepierzându-și luciditatea în aprecieri. Ofer un citat ce mi se pare elocvent: „Crainic este însă atât de subiectiv, încât îl aruncă uneori pe Tolstoi într-un derizoriu care nu are temeiuri axiologice zămislite de opera sa. [...] Ce-ar zice astăzi Crainic dacă ar da cu ochii peste un top al celor mai bune cărți ale secolului al XIX-lea, realizat de editorul american J. Peder Zane, în care «Anna Karenina» se află pe primul loc în preferințe, în vreme ce «Crimă și pedeapsă» se regăsește pe locul al nouălea? Pentru realizarea acestui top au fost intervievați peste o sută de autori precum Stephen King, Norman Mailer, Jonathan Franzen, Annie Proulx... De gustibus..., desigur, dar Tolstoi nu încețază să fascineze. Ca și Dostoievski” (pp. 389-390). Este o fascinație mărturisită și în ultimele rânduri ale cărții: „Feodor Mihailovici Dostoievski este un uriaș al Spiritului. Îi sunt îndatorat chiar dacă, după ce i-am zămislit statuie în suflet, i-am mărturisit faptul că am și rezerve față de unele dintre superbe sale provocări. În unele clipe simt că sunt frate de cruce cu Ivan Karamazov. Nu pot accepta nici eu Suferința copiilor. Dar, dincolo de toate, Dostoievski mi-a rezumat, prin vocea unuia dintre Karamazovi, esența ființării: viața este duelul lui Dumnezeu cu diavolul; iar câmpul de bătlie sunt eu. Și fiecare dintre noi, firește. Cum să nu-l iubești pe un asemenea OM?” (p. 573)

Chiar așa! Dostoievski este iubit cu un sentiment lucid, luându-i-se apărarea excelent, prin plasarea concepției și gândirii sale într-un context adecvat. Sunt astfel *demonstrate cu calm unele acuze aduse: misoginism, antisemitism, anticatolicism, antioccidentalism, naționalism*. În cazul ultimei acuze, legată de misiunea mesianică a Rusiei în spațiul slavofil, uneori puseurile de naționalism l-au orbit într-atât pe autorul Idiotului, încât a spus că „a fi rus înseamnă a fi ortodox”. Nu știu cum s-a împăcat Nichifor Crainic cu această afirmație, deoarece mentorul de la „Gândirea” a înlocuit, în „crezul” său naționalist, cuvântul „rus” cu acela de „român”.

Diversificata galerie a personajelor suferinde atinge punctul culminant prin starea de nebunie ce le cuprinde, Ion Fercu punând în evidență, în această situație, două forme puternic îngroșate, atipice, prezente în romane: nebunia demonică și nebunia angelică – abordate odată cu apariția întrebării dostoievskiene dacă este posibilă manifestarea angelicului într-o lume stăpânită de stihia demonicului. În general, în opera studiată, nebunia se caracterizează (în unele cazuri) prin luciditate demonică, tradusă print-un fel de conștientizare a răului provocat în mod deliberat, sub înrăurirea unui impuls interior. „Subterana” lui Dostoievski va propulsa un „om nou” (*horribile dictu!*), posesor al unui eu scindat, sclav al trăirilor antinomice (orgoliul și umilința, de exemplu), care se va impune cu titlu de noutate în literatură. Nimeni până la autorul romanului „Crimă și pedeapsă” nu a analizat atât de profund sufletul criminalului, descrierile sale coincidând cu analizele științifice pe care criminologii le-au făcut

asupra acestui specimen mult mai târziu: „La Dostoievski, orice demers merită să pătrundă în psihologia criminalului începe, firesc, prin abordarea romanului care i-a consacrat gloria literară, «Crimă și pedeapsă», dar nu poți înțelege problematica decât dacă încerci să surprinzi spiritul întregii sale opere, demers care te conduce la reflecția centrată pe «figuri ale crimei». [...] Cu Dostoievski află că orice crimă își are originea în infernul cotidianului mărunț” (p. 201). „Lucrurile mărunte au importanța lor, totdeauna prin ele îți vine pierzania” – spunea Dostoievski undeva, iar exegetul știe că nimic nu este întâmplător în sfera amănunțelor dostoievskiene, unde orice precizare aparent anodină aspiră la semnificație.

Odată cu investigarea aspectelor psihice, se accede deja la zona de tragism a suferinței, întrucât durerea își manifestă simptomele doar la nivelul trupului, pe când suferința atinge întotdeauna sufletul. Clasicul literaturii universale zămislește caractere contorsionate atât la nivel fizic, cât și la nivel psihic, totul ajungând la a se alege între suprema libertate (ale cărei limite sunt forțate) și maxima depersonalizare. Prin intermediul aducerii în scenă a întregului mozaic de personaje existente în amestec variabil și impur (pozitive și negative, excepționale și obișnuite, bizare și anormale), sensurile negative se convertesc în suferință purificatoare, suferință restabilizatoare, eliberare de obsesia culpabilității prin suferință asumată. Ion Fercu procedează la investigații hermeneutice de adâncime, care sunt rodul unor lecturi în cheie diferită (de la teologie la psihanaliză), desfășurate în vederea reliefării câtorva dintre sensurile majore ale suferinței în opera lui Dostoievski. Nu este neglijată nici dedublarea, care îndeplinește funcție narativă, fie ca semnalizator pentru stările maladive ale personajelor, fie în sens metaforic, în cazul interferențelor.

Impresionantul număr de suferinzi și diversele tipuri de suferințe surprinse în opera dostoievskiană l-au avut ca model pe autorul ei însuși, care s-a confruntat cu experiențe dureroase de-a lungul întregii sale vieți (*catalepsia, condamnarea la moarte, anii de ocnă, iubirile neîmplinite, pierderea a doi copii, pasiunea vicioasă pentru ruletă, situația pecuniară jalnică din unele perioade ale vieții, hăituirea de către editori*). Exegetul insistă pe ideea că întreaga operă dostoievskiană este străbătută de accente de răzvrătire, de reale episoade de pocăință sau de năvala întrebărilor care își caută răspunsurile. În temniță, acolo unde s-a întâlnit cu dumnezeirea sub forma trăirii profund religioase, Dostoievski a găsit și a trăit răspunsurile la unele dintre întrebări, asemenea sensului conferit de revelația mântuirii creștine. *Salvatul de la moarte*, spre deosebire de marele său rival Tolstoi sau față de Turgheniev, ficționalizează, după cum a demonstrat Mihail Bahtin, nu cu un timp biografic, ci cu unul al crizei. Odată ce Mihail Bahtin descoperă la marele clasic apariția unui nou tip de roman (romanul polifonic), se depășește viziunea unilaterială asupra universului dostoievskian (impusă de critici

precum Askaldov, Ivanov, Enghelgardt sau Grossman), care este scos de sub teroarea ideologizării excesive și a perspectivelor unilaterale.

Desigur că diversitatea unghiurilor interpretative ale operei dostoievskiene nu a făcut decât să accentueze caracterul ei complex și nelimitatele posibilități de explorare filosofică: „Suntem în universul discursului filosofic. Auzim parcă vocea subteranistului, a lui Ivan Karamazov, creatorul poemului Marele Inchizitor, a lui Mișkin, cel care ne zorește să facem Binele și să mântuim lumea prin Frumusețe, a Soniei, cea care, paradoxal, predă o etică superbă, deși unii ar cârți spunând că este rostită de la o catedră a prostituției, dar și vocile lui Aleoșa și starețului Zosima, strigătele sincope de nihilism ale lui Verhovenski, Șigaliiov și Kirillov sau de depravare, precum cea a lui Karamazov-tatăl” (p. 107).

Cu astfel de aserțiuni, Ion Fercu intră pe teritoriul profesiei sale, adică al filosofiei: „La Dostoievski, omul, voința de putere, suferința, libertatea, înstrăinarea, speranța, mila, dedublarea, mântuirea religioasă, revolta, sinuciderea, mântuirea etică, iubirea, problema lui Dumnezeu, dreptatea, frumosul și arta, destinul, dreptatea, statul, cunoașterea și adevărul, spațiul și timpul, cunoașterea celuilalt, pasiunile, angoasa, filosofia subiectului care formulează întrebări, relația cu natura etc. sunt teme frecvente care figurează în orice manual serios de filosofie contemporană pentru liceeni sau studenți. Poate tocmai de aceea Dostoievski face parte din acea bibliografie-hobby a multora dintre noi. Pentru toate aceste repere ale sufletului și rațiunii, el n-are formule sau definiții, nu zămislește operațiuni de reflecție. Le aruncă în cugetarea noastră cea robită de inimă, ca pe semințe miraculoase care vor trebui să dea mereu alte și alte roade” (p. 106). Profesorul băcăuan are grijă să ne atenționeze că Dostoievski nu este un filosof cu sistem, că nu a scris tratate de filosofie, el fiind doar un scriitor-filosof, probabil cel mai important cugetător din această categorie a literaturii universale.

Un eseu amplu și serios, precum este Prin subteranele dostoievskiene, care a prefăcut cum se cuvine bicentenarul nașterii marelui clasic, se putea dispensa de cele cinci

postfețe, semnate amical, de confrății solicitați, și adunate în ceea ce este văzut de autor a fi partea ultimă, a IX-a, a cărții. Ar fi fost suficientă o singură postfață, scrisă de un adevărat specialist, care ar fi conferit mai multă autoritate celor spuse în eseu. Mă gândesc, în acest sens, de exemplu, la Leonte Ivanov, cu care autorul cărții a fost, de altfel, în corespondență și despre care are următoarea părere: „Între cei cucerțiți de fascinantul univers dostoievskian, universitarul ieșean Leonte Ivanov este un «explorator» aparte. Nuanțele receptării lui Dostoievski sunt de multe ori nu doar surprinzătoare, ci au, în multe situații, statut de pionierat Uneori, îndrăznelile cercetătorului sunt de-a dreptul cuceritoare [...]” (p. 345).

O dovadă că importantul eseu este neinspirat moșit de protipendada postfațatorilor constă în faptul că doi dintre aceștia nu se pun de acord, în mod indirect, desigur, în privința gratulărilor prin epitete. Unul dintre ei vorbește despre „eseistica ferculesciană”, iar altul, despre „textul studiului ferchian”. Consider că astfel de derivări se potrivesc la puținii critici, precum: „maiorescian”, „lovinescian”, „călinescian” și puține altele. În general, calificativele sunt adecvate scriitorilor clasici, altminteri băjbăim printre variante libere (îmi amintesc de o inovație rizibilă pe care am citit-o într-o lucrare despre autenticul nostru poet de factură creștină Daniel Turcea, pentru poezia căruia s-a găsit la un moment dat un nefericit calificativ, opus ideii de creștinism: „poezia turcească”).

O mare lecție pe care trebuie să ne-o însușim din creația marelui clasic rus este aceea că fără suferință nimeni nu poate să aspire la mântuire, la fericirea veșnică. Personajele dostoievskiene încearcă să frizeze această ordine morală, întrucât, pentru însuși creatorul lor, suferința este o boală fără de care nu se poate învia „omul din om”. Marmeladov îi spune la un moment dat lui Raskolnikov că orice om trebuie să aibă măcar un loc pe lumea asta unde să se poată duce, pentru a încerca Salvarea. Or, Ion Fercu are măcar două locuri unde să se poată duce: la viața și la opera lui F. M. Dostoievski. Prin aceasta, el se poate considera un om salvat.

Andrei Breabăn:

„Și dacă mâine ar veni...”

Sub acest titlu ușor romanțios, scriitorul Andrei Breabăn din Suceava își adună o impresionantă culegere de eseuri, evocări, povestiri din istoriografia românească mai veche sau mai recentă, cele mai multe dintre ele bazate, inițial, pe o serioasă documentare istorică. Autor a peste 25 de volume, cele mai multe cu caracter istoric, Andrei Breabăn (jurist de profesie) este cunoscut îndeosebi până în prezent prin două importante volume cu legende despre stămoșii noștri daci, trei volume despre regele Decebal, dar, mai ales, prin câteva romane prin care este evocat Ștefan cel Mare și Sfânt, acesta aflat însă într-o ipostază inedită, la tinerețe, „tînărul Ștefan, feciorul lui Bogdan Voievod și nepotul lui Alexandru cel Bun“, născut, cică, undeva la Borzești de pe Trotuș.

Cele 5 capitole ale cărții cuprind tot atâtea culegeri de texte adunate tematic, unele cu caracter strict istoric, precum cele din partea a doua a cărții, „Istoria pe înțelesul tuturor“, altele bazate pe legende care au circulat de-a lungul vremii în memoria poporului român, „Legende dacice“. Nu lipsite de interes sunt și două din capitolele cărții ce cuprind eseuri, cugetări sau articole cu caracter jurnalistic ce întregesc capitolele I și IV ale cărții. Cartea are și un capitol special, al treilea, poate cel mai drag autorului, care cuprinde articole cu caracter polemic despre naționalism, antiromânism, toleranță și umilință românească.

Cartea debutează cu un prim capitol în care sunt evocate câteva dintre marile figuri ale culturii românești, personalități care au contribuit decisiv la dezvoltarea acesteia pe aceste plaiuri: Eminescu, Creangă, I. L. Caragiale, Bacovia, Constantin Brâncuși, N. Titulescu. Am reținut din carte un scurt citat din testamentul celui din urmă: „Viața mea a fost o luptă continuă în scopul de a croi peste România un loc în viața lumii, apărându-i, totodată, interesele naționale“. Nu trebuie uitat și faptul că cel care a scris acest testament, cel mai mare om politic pe care l-a avut România modernă, fusese singurul român care a fost ales președinte al Ligii Națiunilor Unite (două mandate), considerat la vremea aceea a fi cel mai inteligent om politic din Europa.

Multe date istorice inedite aflăm din cel de-al doilea capitol al cărții prin câteva interesante evocări istorice dintr-o lungă perioadă istorică, începând cu anul 1497 până la România Mare din 1918: bătăliile de la Codrîi Cosminului, Crasna și Tămășeni, Bătălia de la Vaslui, cele două Uniri (1859 și 1918) etc. Deosebit de interesante și repovestite cu un real talent de narator – autorul aflat de data aceasta în postura unui bunic povestind copiilor despre trecutul glorios al strămoșilor noștri daci, Zamolxis, Decebal, Dromihete, Burebista, despre comorile pe care le-ar ascunde munții noștri. Aflăm dintr-o povestire a capitolului despre care vorbim cât de întins era Imperiul Dac pe vremea regelui Burebista: „În afara teritoriilor cuprinse în România de azi, Burebista stăpânea

ținuturile locuite de dacii din Bulgaria de azi, Serbia de azi, Albania de azi, Ungaria de azi, Ucraina de azi, toată viitoarea Moldova medievală și chiar ceva mai la răsărit, cât și provinciile cunoscute mai târziu sub numele de Pocuția și Galiția, care în Evul Mediu au intrat în Polonia de azi, și au făcut obiectul unor mari dispute cu voievozii Moldovei medievale.

În capitolul următor aflăm despre un portret al lui Ștefan cel Mare, poate cel mai frumos și mai exact din toate timpurile, făcut de un străin care l-a admirat pe marele domnitor, cronicarul polon Jan Dlugosz în „Historia Polonica“: „O, bărbat minunat, cu nimic mai prejos decât comandanții eroici de care atâta ne mirăm. În zilele noastre câștigă el, cel din tîi între principii lumii, o strălucită biruință asupra turcilor. După a mea părere, el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpânirea lumii și mai ales cinstea de comandant împotriva turcilor, cu sfatul, înțelegerea și hotărârea tuturor creștinilor, de vreme ce ceilalți regi și principii catolici își petrec timpul în trândăvii sau războaie civile“. A nu se uita că aceste cuvinte sunt scrise de un istoric polon, popor cu care Ștefan cel Mare a avut câteva confruntări în războaiele de apărare a Moldovei. Emoționante cuvinte despre marele voievod moldovean aflăm și din pagina 161 a cărții, autorul acestora fiind tot un cronicar polon, Matia de Miechow: „O, bărbat triumfător și victorios, care glorios a triumfat de toți regii vecini; om fericit, care toate darurile norocului le avea în plin; și ceea ce natura dă altora numai în parte, unora înțelepciune cu astuție, unor virtuți eroice și dreptate, cea mai aleasă dintre toate virtuțile, iar altora biruință asupra vrămașilor, acestuia ea toate deodată le-a hărăzit și i le-a dat, ca să strălucească întru toate“.

În partea a III-a a cărții Andrei Breabăn nu ezită să-și declare naționalismul său evident, convins fiind că atitudinea sa este cumva împotriva trendului actual al istoriei, globalismul. Numai amintind titlurile câtorva din intervențiile sale îndrăznețe din această parte a cărții ne dăm seama de curajul autorului de a spune lucrurilor pe nume: Antiromânismul românesc, Antiromânismul și toleranța românească, Antiromânismul și umilința, Naționalismul de ieri și azi, Trezește-te, popor român!, Rușinea de a fi român, Masca electorală, Antiromânismul și credința strămoșească. Autorul ia atitudine, însă o face cu cumpătare și date doveditoare care nu mai sportă replici zeflemiste de genul celor care circulă în actualitatea imediată. La finalul intervenției sale cu titlul „Rușinea de a fi român“ autorul vine cu trei citate care ar trebui să intre în memoria tuturor tinerilor de azi. Unul

aparține arheologului american William Schiller („Civilitatea s-a născut acolo unde trăiește astăzi poporul rumun, răspândindu-se apoi spre răsărit și apus“), al doilea unguru-lui Huszti Andras („Urmașii geto-dacilor trăiesc și astăzi și locuiesc acolo unde au locuit părinții lor, vorbesc în limba în care glăsuiau mai demult părinții lor“), cel din urmă aparținând consilierului Papei Paul al II-lea, Miceal Ledwith („Chiar dacă se știe că latineasca e limba oficială a Bisericii Catolice, precum și limba Imperiului Roman, iar limba rumună este o limbă latină, mai puțină lume cunoaște că limba rumună sau precursora sa vine din locul din care se trage limba latină, și nu invers! Cu alte cuvinte, nu limba rumună este o limbă latină, ci mai degrabă limba latină este o limbă rumună. Așadar, vreau să-i salut pe oamenii din Munții Bucegi, din Brașov, din București. Voi sunteți cei care ați oferit un vehicul minunat lumii occidentale“).

Atent la detalii, excelând în latura sa reflexivă, Andrei Breabăn are talentul de a da autenticitate și credibilitate în tot ceea ce scrie, indiferent dacă scrisul său se desfășoară pe spații mai mari sau mai mici, precum în cazul acestui volum. Iar observațiile sale, mai ales cele cu caracter aforistic, care presupun decantări îndelungi dar și o bogată experiență de viață, dau spontaneitate stilistică întregii cărți, în ciuda faptului că cele cinci capitole ale sale conțin, tematic, tot atâtea radiografii epice. Alimentate printr-o serioasă acumulare exclusiv culturală dar și dintr-o prodigioasă imaginație mitologică, prozele din acest volum dovedesc predispoziția autorului pentru mister și cu un ridicat grad de inovație, în ciuda adevărilor istorice invocate. Andrei Breabăn dovedește și prin această carte „Și dacă mâine ar veni...“ că este un prozator care trebuie luat în seamă cu mai multă atenție de critica literară. Un narator original și credibil, capabil de noi surprize literare.

Viorica PETROVICI

Zborul inițiativ prin foc, piatră și stele

Ioan Manole se oferă publicului, prin cartea sa, „Câmpiile de piatră ale Morții“, ilustrată magistral de artistul plastic Petrică Maxim, cu maturitate poetică și rafinament stilistic, într-o viziune complexă a Universului pe care îl străbate în zborul său inițiativ.

El pleacă, golit de dramatica-i existență umană și se întoarce traversat de „Focuri verticale“, ce segmentează ființa poetului, deschizând-o cunoașterii. Asemenea lui Icar, se avântă în Absolut și trăiește moartea, în viață fiind, în lungul drum din întunecatele tărâmurii: „scrisori scrise cu sânge,/ degete mușcate de căteii pământului“. Însingurarea este obsesivă, colectivă: „biblioteci în care noi suntem/ doar ziduri desenate/ spate în spate, (Întoarcerea în templul orbit de singurătate, de așteptare, de înălțare). Creația cosmică este văzută dinafara ei și mărturisește o stare de grație, caracteristică spiritelor înalte: „chiar dacă locuim/ în aceeași alveolă din abis/ precum umbra lui Vincent/ rătăcind bezmetică prin absint, (Întoarcerea în templul orbit de singurătate, de așteptare, de înălțare).

Poemul care dă titlul cărții începe cu un autoportret: „Doamne, în trupul meu/ crește/ prea mult pământ/ (...) comori și flăcări înlănțuite“. Cutremurul de la nivelul corpurilor subtile este unul de frecvență „Lupului de stepă“, al lui Hermann Hesse: „iar lupii sapă/ în pământul acesta/ pietrele înfloresc și/ mă strâng/ ca într-o fântână, (Câmpiile de piatră ale Morții).

Credința eului creator în Eul Suprem se concretizează în zbor și lecția destinului este primită prin suferință: „Și rănilor acestea/ sapă/ sunt zboruri/ fecioare/ întoarse în

vămile/ zdrențuite/ ale văzduhurilor, (Câmpiile de piatră ale Morții).

Piatra este un motiv liric ce traversează cartea, un fulger circular, conștiință dilatată, ea este Stea și omul din ea: „piatra/ a fost primul zbor/ și primul mormânt, (Vom fi cenușă peste piatră în care Moartea se ascunde ca în burta unei fecioare). În același poem, piatra devine muzică: „Simfonii respirate doar de inima pietrei, devine foc, simbol al zbaterii inițiatice: „focuri tăcute de piatră“, „focuri invizibile, devine transcendență: „Vom fi cenușă peste piatră/ în care Moartea se ascunde/ ca în burta unei fecioare/ ce va naște un alt timp,.

În poezia lui Ioan Manole, raiul este cartografiat tot cu ajutorul pietrei, aici șarpele ispitește și ucide, ca în sculptura „Laocoon și fiii săi“, realizată de Hagesandros, Polidoroș și Athanadoros: „Decupaj final cu.../ Șerpi de piatră/ încolăciți pe trupuri de piatră/ Gânduri de piatră/ Fete de piatră/ Sâni viscoliti/ de piatră/ Trupuri sticloase de piatră/ Câmpii imense/ cu aliniere creiere de piatră, (Câmpiile de piatră ale Morții).

Cromatică imaginilor se dispersează între verdeații „Răstigniți-mă în (...) verdele durut, în verdele vertical, și infinitul negru al dimensiunilor pulsative „întunericul, zăpada neagră, sărată/ sulfuroasă, smogul îmi usucă, îmiucid sufletul, (Porcii lui Orwell erau doar din mătase de metaforă).

Iubirea lui Ioan Manole este una dantescă, ea a plecat pe un drum fără întoarcere, neputința comunicării naște în poet o lume plină de întuneric: „Ți-am scris, ți-am scris/ iar cuvintele / au prins rădăcini, au strigat/ și nu au vindecat (...) despre inima ta / ce se întoarce în piatră/ întuneric lângă întuneric,, (Întoarcerea în templul orbit de singurătate, de așteptare, de înălțare).

Poetului i se revelează, conform legii a doua din TABLA DE SMARALD a lui Hermes Trismegistul, că „Ceea ce este sus este și jos. Ceea ce este jos este și ceea ce este sus,, „Apoi voi dormi liniștit/ adânc/ sub ierburile uscate/ muzica, muzica va curge în sus/ va curge în mine/ cu patima/ copilului ce umblă/ în zdrențele mirării/ prin surâsurile/ abstracte ale profeților,, (**Câmpiile de piatră ale Morții**).

Fluturile roșu, un simbol al fiarei durere, este un caduceu cu care Manole străbate calea abisului, moartea orgoliului, a unei pasiuni sterpe de uitare: „Totul este iertare și deșertăciune/ îmi strigă furios fluturile roșu/ pregătind ghilotina,,. Acesta devine o poartă deschisă a împăcării cu Sine, o mântuire: „Și fluturile meu roșu/ tatuat pe arbori și/ cochilii solare/ fântâni fără întoarcere,, (**Stăpâne, dar totul este iertare și deșertăciune îmi strigă furios fluturile roșu**).

Timpul însuși se apropie de sfârșit, poetul și lumea se identifică, devin eter: „Nu mai avem timp/ Se topesc toate pădurile/ ce ne-au crescut pe umeri/ și pe care le-am dus cu noi/ ca pe niște/ ibovnice capricioase,,. Casa este îndumnezeirea și Ioan Manole se îndreaptă conștient către acest stadiu al cunoașterii: „Drumul spre casă/ ne eliberează/ aripile din lanțurile/ spaimei,,. Imaginile cromatice și olfactive capătă o senzualitate copleșitoare: „Desculț prin/ baionetele ierbii/ și prin catifeaua însângărată/ a macilor în extaz/ Suntem doar umbre/ Respirația psalmilor,, (**Drumurile așteaptă, drumurile dor, drumurile urcă și Moartea în corabia lor...**).

Iubirea trece prin disperare, drumurile nu se mai intersectează, temă eternă, dar poezie de o modernitate absolută: „Ceasurile nopților lungi/ cât toată/ disperarea triumfală/ a frigului din noi/ sau cât trenurile/ acelea cu aburi/ ritmând wagnerian/ către Auschwitz,,. Renașterea/ Învierea sunt văzute ca o reîntregire prin Iubire: „Iar ultimul pelerin/ se urcă pe cruce/ să se nască încă o dată,, (**De pe cruce coboară îngerul și spune rugăciunea din care zboară stoluri de păsări negre**).

Moartea este eliberatoarea, ea salvează pe acei condamnați schemelor, pe acei ce și-au ales un destin al vinovaților:

„un rug de martir/ din șanțurile măcinate/ de ploaia amestecată cu sânge/ Moartea va fi/ o călătorie în paradis,, (**Pentru cerșetorul în scaunul rulant din stația de tramvai**).

Cântecul este un motiv dominant, el este liantul dintre lumile văzute și lumile nevăzute: „Vom cânta imnuri și vom fi/ doar cenușa vânată de furtunile îndoii,, (**Poem în goana cailor cu fluturi roșii spânzurați în ferestre**).

Fiecare titlu de poezie este un adevărat poem: „În pânțele mamelor, îngenunchiați, îngerii dorm ca niște motani hrăniți cu porumbei sălbatici,, sau „Versiune cu absint la Anvers. Poem de mers pe ape, pe ziduri și pe ceruri depărtate,,.

Luna îi dă poetului lumina misterului, îl inițiază în tainele cele mai ascunse ale universului: „iar luna e o puică de lup/ în noaptea morții din dragoste,/ azurul neclătinat/ zestre a unei minți adânci,/ îmblănită,/ înaripată/ și cu solzi,, (**Te împodobesc cu chipul meu**). E o convorbire cu îngerii poezia lui Ioan Manole, un dialog cu Dumnezeu: „Și îngerii/ ne plesnesc peste/ chipurile întoarse/ în țărână/ iar dumneata,/ Doamne,/ ne dai mereu cu capul de stele,, (**Haide, haide, mai țipă, să ne privim, îngerule să ne privim**).

Manole se autodeclară „Poetul orb,, el are vedere lăuntrică și puterea de a se cutriera treaptă după treaptă: „În numele poetului orb/ eu am ucis toți strămoșii (...) Toate reveriile,/ toate evadările/ din mine și din visul/ Crucificat,, (**În numele Poetului orb**). El nu se mai rătăcește între ficțiuni pentru că a trecut granița: „ochii interiori/ cât două cascade/ spre o altă lume/ vom renaște/ renaște /în altă piatră/ în altă fereastră,, (**În așteptarea marilor iluminări**).

Femeia pierdută trece ca o „respirație a inimilor,, prin poeme, este forța delicată și învingătoare care îl susține pe creator: „Amintirea ei este mai vie/ decât fluviile nopții/ în revărsarea sonoră/de primăvară,/o simt noapte de noapte (...) E victoria/ spaimei de moarte,, (**Amintirile tale, turle de biserici decapitate, aliniate ca niște capete de voievozi**).

Poezia din „Câmpiile de piatră ale Morții,, are puterea vindecătoare a Harului, face parte dintre „Cărțile din care ies/ vindecați de moarte/ doar pelerinii,, (**Cărți scrise de ziduri**).

Grandoarea viziunii, vibrația din lirica lui Ioan Manole uimește și fascinează: „Așezi cerul lângă inimă,/ între șevalele lui Van Gogh/ împușcat,/ răsturnat în lanuri de grâu/ cotropite/ de arheologia galopului,,. Ar fi nedrept să închei incursiunea prin această carte și n-o voi face, las deschisă fereastra către cascadele de cântec ale nopții.

Adi G. SECARĂ

Poezia veșnic tânără și (ne)ferice

(FALS JURNAL DE LECTOR ONEST?)

25 aprilie 2021

La *Anchilopoetica* (Suceava, Alexandria Publishing House, 2020), a doua carte de poezie a lui Ioan Mateiciuc:

Poate „știrile” despre cea mai nouă carte a lui Ioan Mateiciuc ar trebui să înceapă cu „declarația” finală a volumului:

„sunt un om simplu// trăiesc o viață obișnuită/ fără prea multe extravagante// cumpăr pâine la 3 lei mănânc cartofi beau apă de la robinet// mă îngrozesc oamenii care supralicitează hrana// care scuipă pe jos care beau și își bat copiii/ în camere inundate de ironie// mă tulbură cei care strigă că înțeleg bach// cei care-l invocă pe Dumnezeu în rezolvări sociologice// știu să citesc și încerc să profit de cuvinte// îmi plac scrisorile și îmi place cola// sunt un om treaz// veghez asupra mea ca un salvamar deghizat” (p.59)

Dar poezia nu este deloc simplă, nici cea a lui Ioan Mateiciuc (chiar dacă omul ar fi, într-adevăr, simplu), „textul de mai sus”, fără titlu (practic întreaga carte este un singur poem), este o artă poetică în răspăr (care, în spiritul cărții ca o nuntă-scară, se potrivește sau nu ansamblului), o veghe (nu neapărat în vreun lan oarecare: când se va învinge „numele indiferenței”, poetul poate fi salingerian: totuși, nu degeaba cartea este dedicată fiilor Filip-Dima și Teodor-Mina!), cuvintele, de fapt, sunt cele care pot profita de trubadur, ele, quasi-dadaist, îl bucătesc pe poet, îl amestecă, îl scot apoi și îl potrivește/ refac în pagini de o muzicalitate aparte (numai chitara să fie de „vină”?):

„câteodată/ ne conectăm/ la o infinitate de rețele fără firewall// oglinda în care îmi refac chipul/ repetitivrepetitiv ca o jucărie cu cheie// e dincolo de viața în care încercam/ să cânt/ jazz mimând fericirea” (p.23)

Întoarcerea la inocență, cât mai este posibilă, este o joacă serioasă de hârtie și foarfece: „nuduri de hârtie așezate pe nuduri de carne/ hrănesc nuduri de copii care atunci/ când plâng nu plâng nasc mame/ cu obraji rumeni și palmele crăpate/ care taie nuduri lemnoase pentru a face/ frig lumii” (p.31)

Întreaga construcție a cărții, inclusiv contribuția grafică a lui Ioniță Benea, este un joc de neo-avangardă, un omagiu indirect adus suprarealismului (etern... îndatorat previziunii (dar și) relativității), „construcția” fiind îndatorată frumos unei fluidități aparte, de ploaie-n clepsidră care se întoarce singură („pledoarie a răsturnării în sine”) pentru a inventa un nou timp-lume (și al unei iubiri; cu atenționare de... postumanism, vezi p.26!), dar nu înseamnă, așadar, că luciditatea poetului (deși este invocată și lipsa lucidității sau aparența lipsei ei, p.28) nu este conștientă că sunt deja timpuri noi, gata să ucidă pentru o secundă în plus! Sau că a uitat că s-a scris, de pildă, „Ființă și Timp”!

Existență desfăcând carnea-cuvântului pentru un pumn de esență, pardon, esențe, poetul încearcă (și reușește) să nu facă spectacol (frivol) din Poezia sa, tocmai pentru a învinge „opacitatea interioară” la care se referea un Gabriel Marcel, încercând Profeția:

„dansul nu va fi îndeajuns poate nici frica/ pendulând tăcerile biții/ sângele cântărilor psaltice/ șerpuiind ziduri ce plutesc pe dedesubturi/ în locuri aglomerate/ încercând să pozeze portretul unui Dumnezeu/ într-un scaun electric” (p15)

Profeția și despre trecut, un trecut al vremurilor de aur, deloc brucanian:

„îmi amintesc cum oamenii creșteau frumos/ fiecare pe oasele proprii./ puținii înțelegeau/ gravitația“ (p.16) Dar există oameni și oameni, ba chiar și ființări care te pot induce în eroare: „astăzi/ ne vom costuma în oameni și/ vom ieși în stradă/ cine știe. poate/ nu ne va recunoaște nimeni“ (p.19)

Această rescriere a unui manual de estetică (și prin convertire în mp4 a muzicii lui Ceaikovski, cf, p21), poate cu influențe cinematografice, la p.42 este amintit un regizor sârb, dar, pop, ne gândim și la „Inception“, dar și la Tarantino ori Oliver Stone (cel din „Născuți asasini – boldarea este a noastră: „tu așezată pe un scaun electric/ inhalând praful rămas// amândoi/ cu buzele bine conturate// privind fotografiile vechi în care ascultăm pulsul morții// gândesc/ că vom apuca să dăm forward vieții îmbrățișați“ – p.27; sau, la p.37: „pașii de dans se țin prinși de podea/ pe coridoarele sanatoriilor/ țigări stinse de tâmpla marlei“), este și ieșire din sine („cu toate/ am scos nisip corăbii am scos o pisică albă care mă torcea/ am scos un flacon de diazepam/ patru sfinți fumați am dat afară chiriașul din mine/ am scos o armată de alcoolici am făcut transfuzie/ am aruncat câteva sute de scrumiere/ am dat drumul animalelor în ploaie/ am alungat copiii de pe strada mea/ am implorat singurătate/ am dat foc fotografiilor piratate/ în care oamenii nu cred în marla/ am ales îmbrățișările unui comportament/ care putea fi al traumei// seară de seară// să-mi cânte lupi din flaute ode“ -56), aducându-ne aminte că Poezia este soră destul de bună cu Metafizica (dacă tot am amintit de Gabriel Marcel, care spune, printre altele, evident, în „A fi și a avea“: „Încarnarea – datul central al metafizicii. Încarnarea, situația unei ființe care își apare sieși ca legată de un corp. Dat netransparent lui însuși: opoziția cu cogito-ul. Despre acest corp nu pot să spun nici că este eu, nici că nu este eu, nici că el este pentru mine (obiect). Dintr-o dată, opoziția dintre subiect și obiect se vede depășită.“ Sau: „Problema nemuririi sufletului, pivot al metafizicii.“, pp.24-25, op.cit.), „problema“ lui Dumnezeu apărând sau putând fi adaptată mereu (și la Ioan Mateiciuc):

„ploile ne tot sapă în pământ/ din burțile de cârpă/ se mai strecoară târându-se mereu/ peste foița de protecție/ a noilor procesoare cardiace/ lăsând o pojghiță luminoasă/ dumnezeu.exe“ (p.51)

Acel „tu“, foarte important și în receptarea, hermeneutica, așteptarea divinității, este Marla...

„dacă în loc de inimă/ ar crește marla/ sigur prin ceruri un bătrânel s-ar plimba/ trăgând un cărucior/ cu sticle goale“ (p.52)

Sau: „fiecare mireasă coboară raiul în mâini/ duminică atunci când dumnezeu e plecat/ miresele se urcă pe cruce/ și-l așteaptă// marla/ în corăbii trecute deasupra se roagă/ dacă tu ești cu-adevărat mireasă/ te coboară“ (p.54 – delicat ecou al Luceafărului!)

De la unele dintre aceste premise (și alte versuri), putem considera „Anchilopoetica“ o carte a unei nunți quasi-ideale, o nuntire (nunta ca lume... imposibilă, unde

mireasă poate fi și... logica (superioară) „care se plimbă desculță printr-un poligon de tragere“, p.15, logica șoptindu-ne și ea adevărul de la primele rânduri: „inițierea. marla. afluiile de idei. spațiile toate/ ne aduc aminte că există un contract/ între respirație și lume/ care/ se poate rezilia oricând/ aplecând toată creația la picioarele carnagiu-lui/ nu va dura/ mai mult de o cădere.“ (p.10) Mai este un vers, „(prezentul e numai cadavru)“, tăiat cu o linie de la un capăt la altul, mai existând astfel de versuri, ca un fel de îndrumare pe șantierul construcției, (ne)hotărâri inevitabile, în raportul opacitate-transparență fiind greu de văzut vreo preferință:

„răsturnări caramboluri și kakiuri/ transparenței mele parcă nici trupul/ nu-i ajunge/ când/ deasupra tavanului de plexiglas/ invoc tăcerea convulsivă/ a nebuniei totale// atent la frecvențe/ dumnezeul/ mireselor creează/ mașinaria ce țese carnea./ bobinează în vene/ exerciții de echilibru/ pentru tatuaje cu marla“ (p.36)

Sunt borne pe parcurs care te pot zăpăci („e clar că vom sta de partea răului“, p.38), dar aceasta se poate întâmpla cuiva care poate confunda, estetic, teoretic, naratorul cu... poetul ș.a.m.d., în funcție de soundtrack, te poți identifica cu un dans al unei instalații post-umane (moment cheie la Nunta mai sus amintită, unde invitații -și cititori – sunt așteptați pe o scară Penrose!), invocând certitudini mistice:

„balet mecanic pe străzile aglomerate/ memoria colectivă rescrie fiorul viciilor/ durerea iese din trup/ crește în jurul meu mă ține ca într-o sferă de latex/ pe care se mulează simboluri de femei/ imaginea lor refractară// cerurile pe care pictam cu degetul robotic/ căutând alcool etilic strecurat prin trupul lui/ într-un scenariu plagiat după evanghelie// așază-te deasupra celorlalți și uită să respiri/ îmi zic/ învăț să cobor apoi să urc doar ca să pot coborî iar/ (neregulat ca pe o scară penrose) // la subsolul unui pavilion/ mă voi abandona printre graffiti// apoi stâlcind numele indiferenței/ voi veghea suspinând// armate de copii/ în fruntea cărora va sta marla cărând crucea// se vor împiedica de bucăți de pâine// vor pluti nestingheriți empatizând cu suferința// lângă caruselul unui regizor sârb/ ne vom da mâna/ cântând imnul utopiei“ (pp.41-42)

Un fragment care, desigur, te poate conduce către, de pildă, „Ascending and Descending“ a artistului plastic olandez Maurits Cornelis Escher (1898 – 1972), „Tribar“-ul Andrei Rotaru sau, dacă tot este vorba de Hiperboreea spațiului spiritual românesc (Ioan Mateiciuc este legat sufletește de orașul Siret, de Rădăuți, de Suceava), de cărțile de poezie ale lui Alexandru Ovidiu Vintilă...

Chiar surzi, surziți fiind de marea trăncăneală contemporană, nu se poate să nu auzim, conduși de poet, „sunetul travaliu și mașini claxonând și slujbe// rar câte un avion trecând spre cernăuți/ elicoptere transportând muribunzi// țipete care traduc în mine panorame poeme epistole despre marla/ care nu a ezitat a îmbătrânit ca un câine ținut/ pe raftul cu porțelanuri// carnea moartă crește pe oase ca o ciupercă în gura unui bebeluș// de multe ori gândesc că poate o cicatrice/ sau un element chimic neobservat/ mă

poate agăța la loc de trup// septembrie nu e septembrie și bruma pare nesfârșită replicile incolore// chiar dacă știu că sunt doar șapte note/ aud tot timpul mai multe #mai-mute// îmi sângerează urechile iar sub toracele meu crește marla/ care salivează înecându-mă fără scăpare în obsesii convulsive// odată eram la wodzislaw călcând pe urme de obuze să nu risc nimic/ căci anii mei se numărau în cartilagi osificate anchilopoietice/// dimineața slavă în care florile se deschid cu pastile efervescente// copacii mirosind a rugină ca ferestrele din trupul marlei// un puști dezbrăcat își rupe pielea sistematic/ dezacordat în gamă minoră/ în camera aceea mirosul de lapte de farduri oxidate/ se rotește un carusel cu cântece obscene lăutărești (...)// copacul are rădăcinile în camera măcelarului/ tatuat cu numele celor care se joacă de-a contorsioniștii în zăpadă/ așteptând cu privirile parolate valide/// e cea mai frumoasă femeie de plastic cu ciclu care naște/ la umbra ei ținându-mă de mână/ un corp. un multpreacorp în lesă“ (pp.45-46)

Bref, „un life-hack“ deloc ratat (apropro de un fragment de la pagina 43: „când toate diminețile sfârșesc în deja-vu-uri/ interminabile/ realizez că există vocile divergente ale marlei/ care indică fiecare fibră scurtcircuitată/ (ventilații non-invazive șocuri anafilactice) / pe o masă de oțel chirurgical/ vibrează bucăți de universuri/ și atunci încep să prefer armoniile/ corpului biblic în mișcări strdale/ ca într-un life-hack ratat“), o carte de referință pentru un nou început (de lume literară), la al cărui travaliu suntem martori, cu Mihai Iovănel director de... șantier (sic!), pardon, maternitate, unde d'antan-ul vine dintr-un fel de viitor...

Așadar, „spunând“ acestea, putem începe o scrisoare poetului căruia îi plac scrisorile:

Dragă prietene,

Am trecut ca Alice într-o altă lume magică, tot cobor-urc pe scara acestui alt Ioan (Scărarul); acolo, undeva, Marla aceea m-a născut pentru a câta oară ca să mă îndrăgostesc de ea de parcă n-ar putea fi mama mea Alice și Dumnezeu ar începe, aud, în sfârșit, vocea unui înger, dicționarul iubirilor imposibile și eu vreau să cred să fiu „un om simplu“ precum antonius block/ să mă întorc după zece ani dintr-o cruciadă într-un paradis în care borges stă lângă sfântul petru la nicio intrare să joc șah cu moartea veghind asupra ei „ca un salvamar deghizat“

8-9 august 2021

Prima carte a lui Ioan Mateiciuc, „Open de dor“ (Suceava, Alexandria Publishing House, 2012) începea (dacă nu luăm în considerare motto-ul din Dinu Olărașu: „veniți și voi/ unde-am ajuns acum/ e-atăta timp/ e-atăta loc/ chiar loc de un oraș/ veniți și voi/ să am cu cine să mă joc“, p.3) tot cu o scrisoare, a mult regretatei (astăzi) Clara Mărgineanu, din care aflăm posibile „știri“ și istorii despre autor, printre care și aceea a faptului că este folkist, că a întemeiat un festival de folk:

„...eu te revedeam în amintire, alergând, agitându-te, fremătând cu flăcări pe nas să scoți bani din piatră seacă,

întru împlinirea frumoasă a festivalului de folk de la Siret. Am aflat din poezia ta (nota a.g.s.: probabil Clara Mărgineanu îi citise manuscrisul primei cărți) că sculptezi cu ochii și cu vocea în trup de femeie și mă întrebam câte părți din tine au rămas ascunse în versuri nescrise.

În orașul tău, în apropierea gării părăsite, cu vagoane abandonate pe șine

ce nu mai duc nicăieri, ai făcut să rădă și să plângă chitățile, până târziu în noapte. Dă-mi voie să-ți spun că și gestul acesta este un poem, pe care l-ai scris cu mâna ta, în amintirile splendide ale celor prezenți.

Sigur că folk-ul înseamnă poezie, dar tu nu te-ai lăsat (se)dus de orgoliul de a-ți cânta doar propriile versuri. Poate nu te-ai gândit la asta, dar modestia și îndoiala de sine conferă uneori nebănuite sclipiri de spirit. Vizibile în versuri ca acestea: «aș vrea să te țeș cu fire de carne din mine/ cu ochii deschiși pe lacrimi să-ți curgă mărgele.»

Îmi imaginez că stai uneori pe malul Siretului și îi ascuți poveștile, mai ales în nopți arse de uitare. Probabil că tot în apele Siretului îți înmoi condeiul, rugându-te să poți ajunge cu mintea și sufletul la izvoare... Eu asta îți doresc, din suflet. În rest, te felicit și te prețuiesc pentru curajul de a arăta lumii partea fragilă din tine, răsfrântă în vers. Să nu uiți: poezia ta însângerează vital o gară părăsită.“ (pp.4-5)

De la unirea Siretului cu Dunărea, după aproape zece ani, suntem martori (din nou) la jocul etern al omului cu poezia, semn de consecvență lirică (dacă nu chiar toată Poezia este veșnic joc! După cum arătam și mai sus!), joc cu Iubirea, alt nume al Poeziei (spre deosebire de al doilea volum, primul este unul eminamente erotic, subtil-erotic de multe ori, de cele mai multe ori). La pagina 23 este poemul „jocul meu“: „Doza pe care aseară mi-o dădea/ era pentru uitare, nu pentru a visa./ Strângeam în mână creta cu care desenam/ șotron și alte basme, cerșite de la ei/ care se joacă, în felul lor, meschin./ A țese aripi pruncilor abandonți târziu/ e doar mai demidulce decât să-i legănăm.“ Un poem excepție, care lărgeste regula „întoarcerii la Adam și Eva“, la atracția... clasică dintre bărbat și femeie, semnalată chiar la poemul care precede „Jocul meu“, poemul „de toamnă/ întoarcerea la Adam și Eva“ (p.21):

„Ne trece toamna prin gând/ iar, noi stăm triști și goi,/ ne trec și zâne prin vis/ iar, noi le dăm înapoi,/ ciorchini se-adună să plece./ Șoptește-mi o veste,/ că toamna-i poveste,/ copacii pari se strâng/ ca să ne-nvețe/ ostașii din fructe/ cu noi o să lupte,/ că toamna-i poveste,/nu veste.“

Precum se observă, cantabilul își cere drepturile, viitorul din „Anchilopoetica“ se întrevede, dar este altceva; cert este că „Open de dor“ este o carte-bijuterie în care 50% este operă a Andreei Alexandra Stela Juduc, fiecare poem având o replică vizuală, ilustrativă, cele mai multe fiind color, dar fiind și quasi-alb-negru. Existând și în texte reverența către artele plastice, ca într-o „rugăciune“ (p.55): „Te petrec până dincolo de sticlă/ de fiecare dată schimbând sunetul./ Îmi arunc penița după culoare,/ îngerii tăcuți, sculptați în grabă,/ te zboară deja, dincolo de mine,/ ca să îmi pot stăpâni tot trupul.“

În afara eroticului, există o componentă (mistic-)socială „altcumva“ (conform poemului cu acest titlu): „Oameni de ceară cu aripi de sticlă/ din ceruri coboară,/ o ploaie cu îngeri în câmpuri de fete/ cu raze în plete,/ oameni în lanțuri uitați de pomană,/ dați de pomană, lăsați ca să piară./ Să fim altcumva noi toți laolaltă/ din lumea uitată./ Sunt oameni de ceară din cer,/ oameni reci cu chipuri altfel.“ (p.75)

În lumina a ceea ce arăta cândva Mikel Dufrenne (în „Poeticul“), poetul unește lumi. Cum ar spune Iulia Militaru (în „Metaforic și metonimic: o tipologie a poeziei“, p.14), „Limbajul se ridică la împlinirea unei lumi în sine și nu mai este un simplu vehicul prin care posibilitatea acestei lumi ne este adusă la cunoștință.“ Dinu Olărașu observă și el pe coperta IV: „Nimic mai provocator și mai frumos decât această primă încercare a domnișorului Ioan Mateiciuc de a întrepătrunde lumi, interioare și exterioare, bănuite și nebănuite, de a împleti armonice jocuri, silabe, stări și idei numai de dumnealui întrezărite.“

Lumea lui Ioan Mateiciuc de până în anul 2012 este... „open de dor“ (urmează poemul care dă titlul cărții):

„Am deschis ultima pagină/ a trecerii tale/ pe lângă casa mea, la ore fixe, / pe lângă gestul meu făcut din cap,/ din aripi și din pleoape,/ am făcut trei pași înapoi/ pentru a te putea vedea,/ pentru a te aduce aproape./ Dar tu ai închis în ochii tăi tot/ și te-ai dat sorții de pomană./ Fereastra era departe de mine/ și nu te-am putut prinde.“ (p.53)

Sunt aluzii și tachinări cultural-literare în această lume-de-lumi (Călin Ciobotari amintește, tot pe coperta IV, pe Nichita Stănescu și Marin Sorescu), în „scrisoare pentru dânsa“ (p.103) este spre final o trimitere evidentă către Eminescu: „Eu n-am știut că a ierta e lesne/ ca să-nțeleg de ce te plimbi departe,/ acum te las, mă duc la plopul care/ să-mi dea povești cu numerele pare.“

Finalul cărții cere bis (mai exact „bisss...“), dialogul cu iubita-lume propunând ca definiție a liricului „lângirea sufletului“: „Îmi plac merele tale/ din copacii fără cameră,/ ador agrafele triste/ din părul tău,/ simt pieptenele cu care/ îmi lungești sufletul/ mereu și mereu,/ mereu și mereu...“ (p.105)

„Fata cu măr“, al doilea poem al cărții, așadar de început, cu destrămarea de mărgelă (așa este primul, sic!), are arome rilkeniene, „cât poate costa cu â din a“ miroase „a Vanderbilt“, în „vise versa“, „votca mirosind mai mult/ a nopți de dragoste neprotejată“, „buchet-ul“ (p.25) aduce „lumini dintr-acelea“ care ne aduc aminte de ceea ce scria Pound, cum că poetul trebuie să fie „Constructor de lumină“, altfel spus, în cheie mateiciuciană, „înălțător de zmeu de iubire“: „Atunci când te-am luat în brațe/ te-ai desfăcut în păsări călătoare/ și ai zburat atât de sus/ că ai găsit zmeul pe care/ l-am înălțat demult/ l-ai luat în țările calde/ fără să fi știut.“ (p.37)

La urma urmelor, „Open de dor“ a fost inevitabil un volum icarian, și cu „întâmplări din orașul cu îngeri“ (p.45): „L-am strâns în brațe, sufocat,/ pentru a-l scoate pe-nțeles, atât de des,/ am luat în spate, înarmat,/ un cuib de cuci, ceva imens,/ am răsturnat copii timizi iar în oglinzi,/ urlau în

noapte guri de sete,/ se încurcau cu fete fără plete,/ secam iar ape răsturnate-n patru sate/ și-apoi amestecam culori la flori./ Eram desprins de mine și așteptam să cad.“

Dar în care Icarul nu a căzut, poate și cu ajutorul muzelor invocate, la un moment dat premonitoriu, într-o „toamnă de rezervă“ (p.49), care începe așa: „oare măștile fecioarei nu te-au lăsat în ploaie?“, iar „imaginea“ Andreei Alexandra Stela Juduc, de la pagina în... oglindă (p.48), fiind un fel de Giocondă care înfruntă, încă din 2012, o pandemie... eternă! Doamne ferește! Apocalipsa îngerilor avortați (din „piesă de antiteatru“, p.59) sau vânduți second hand (p.69) nu are loc până la urmă (de altfel, se regretă „botezul/ cu apocalipse/ prost prezise“, într-o „pildă“ unde apare David al lui Michelangelo, p.73), timpurile și Timpul se pot tulbura însă, minuni mai pot fi la vremea poeziei, ambiguitatea punctând imagistic: „Privesc ceasul la fix./ E fără un sfert,/ îmi amintesc fără greșală/ că aud ce visez,/ aud minunile/ dacă toate plăcerile tac,/ de fapt tic-tac uneori,/ așa, ca o vorbă de femeie/ care trece goală/ peste calea ferată.“ (p.65- „niciodată nu-mi dă“)...

Apropo de îngeri, se mai poate întâmpla să mai cadă unii, chiar în cascade, p.81 („...ei cată spre cer/ în zgomot de scrânciob și-n sunet de arme,/ sfârșesc deseori privind prea departe/ căci doar anotimpuri mai vin de acolo/ și-o urmă de sân cu o pată de lapte.“), dar șirul de povești poate fi chiar complicat, „abracadabra“-tic, mundan sau fantastic: „Pe toate amantele le-am părăsit,/ erau reci,/ alegeau, plângeau, ieșeau pe rând/ vibrând,/ vegheau mereu împrejurul meu,/ visau limbi de foc, erau toate/ femei doar în paturi străine./ Nu au înțeles niciodată de ce, când le vorbeam de tine/ și de aripi tale uneori rupte,/ alteori frânte, mereu albe,/ în toate anotimpurile.“ (p.87)

Bref, dacă ar fi să aleg numai șase versuri care ar putea rezuma, atât cât se poate rezuma o carte de poezie, aș alege finalul de la „cum să adorm“ („Uit de mine în timp ce/ sap o groapă în inimă,/ o umplu cu un fel de vis.“, p.91) și tot scurtul poem „cu chipul tău pe stradă“ (p.101): „Te strâng de mână atât de tare/ încât simt rana unde am ținut cuiul/ pe care a stat agățat deseori trupul tău.“

A fost o trecere (apropo și la poemul „trecerea“, p.71) de la ce „a fost cel mai frumos“ într-o anumită perioadă (și literară), „un frumos“ salvat de un salvamar al poeziei care, în 2020, nu a mai putut să-și păstreze deghizarea, costumul, o trecere la „un alt frumos“ despre care cu siguranță se va mai vorbi. Ori se va mai scrie... scrisori clasice, care vor începe cu

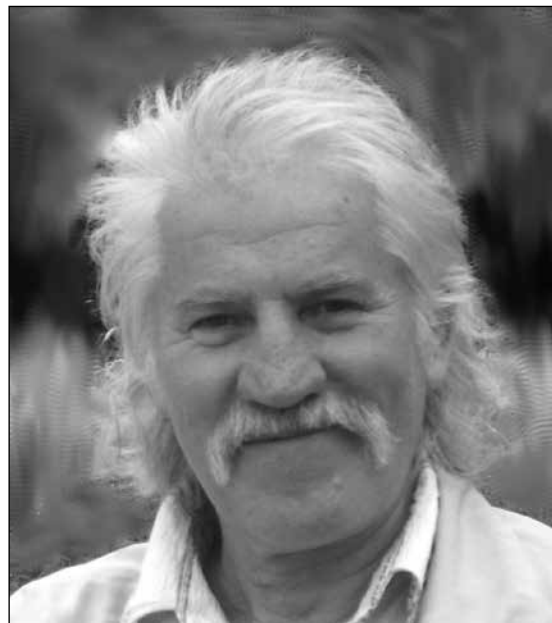
Dragă prietene,

Un înger a căzut de parcă n-ar fi căzut
prin cascadele tale de cuvinte albastre...

cineva exersa bătutul cuielor în inelare
pentru o mai bună circulație a sângelui
care semnează

orice rătăcire către mai bine, mai frumos, mai rană,
mai cuvânt

Victor TEIȘANU

Mărturii lirice despre omniprezența erosului

Cu debutul editorial din 2020, (*Nori de vișin alb*), botoșăneanul Mihai Babei propunea o poezie a intimității destăinuie, mergând către forma discursivă și apelând frecvent la uneltele confesiunii. Exagerând cumva ideea de a fi autentic, autorul miza mult pe cartea sincerității, uneori în detrimentul elaborării și criteriului selectiv, atât de necesare când vorbim de literatură. Traversate de tribulațiile iubirii, de feminitatea văzută când sub înfățișările ei palpabile, când într-o aură simbolică, textele lunecau ușor spre zona utopiilor agreabile sau a visului cu vagi trimiteri la realitate. Asistam constant la un efort de spiritualizare, erotismul căpătând mai degrabă virtuți ezoterice. Nu întâmplător Mihai Babei își construia discursul, dincolo de gesticulația abundentă, pe o canava florală, în care belșugul cromatic se îmbina, subliminal, cu persistente senzații olfactive. Într-un text intitulat *Nemurire* (p.13), pe parcursul a două fraze, avem mai toată paleta coloristică: roșu, alb, albastru, verde, arămiu, azuriu. Florile constituiau, practic, materialul fundamental de construcție lirică, mai ales macii, crini și lotușii fiind investiți cu o simbolistică specială, ce ține de valorile transcendenței. Era clar: autorul se instalase deja într-un obsesiv univers erotic, încercând să-i deoaleze articulațiile tainice. Elanul explorator îi produce, alternativ, stări de beatitudine și crize de încredere, totul înveșmântat în haina ușor retorică a celui aflat, invariabil, sub pecetea iubirii. Drept consecință, nu există în carte niciun text fără conotații erotice, pentru că la mijloc e perenitatea sentimentului: „nu vei putea / nicicând să-mi seci / izvorul iubirilor / nătânge” (p.32). De notat câteva secvențe lirice inspirate, precum *moină și absint ori*

bolnav de tine, ultima amintind, prin dimensiuni și vibrație, de haiku. Iubirea e privită în puritatea ei interioară, ca în lumina unui halo, imposibil de maculat. Ceea ce submina oarecum acuratețea textelor era tocmai patetismul lor, conducând la teatralitate. În plus, volumul de debut putea induce disconfort cititorului și prin folosirea abuzivă a câtorva semne grafice, precum cel al exclamării și a celor trei puncte coliniare.

Orașul de zgură roșie (Cluj-Napoca: Ed. Colorama, 2021), a doua culegere de versuri semnată de Mihai Babei, fără a schimba radical registrul tematic, indică o vizibilă maturizare, atât în plan conceptual cât și stilistic. Semnificativ: deși reproduce 29 de texte din sumarul întâiului volum, acestea, debarasate de povara semnelor grafice inutile și bucurându-se de o altă distribuție strofică, par acum diferite de primele. Și chiar mai compatibile cu ceea ce înțelegem în mod curent prin poezie. Altfel spus, textele vechi, eliberate de excесе grafice, au distincție și sobrietate. Unele, 5 la număr, și-au schimbat și titlurile, devenind, în ordine, *Poem 4*, apoi *17*, *32*, *41* și *46*. Imaginea edenică a iubirii își păstrează hegemonia: „te-am văzut / în cochilia / unei flori” (p.5). Prin titlul noii cărți te puteai aștepta la poeme despre orașul sufocant, tehnologizat și tentacular (gen Verhaeren), ori trist și maladiv (gen Bacovia). Nimic din toate acestea. Nu despre oraș va fi vorba, ci din nou despre iubire, văzută în variatele sale înfățișări și comunicată mai cu seamă pictural, prin intermediul florilor și miresmelor. Și nici valențele euforice nu dau tonul, ci mai degrabă dezamăgirea, reflectând într-o relație starea celui rănit de lipsa reciprocității: „mă chinui singur / lângă

cascadele / învolburate ale / dorului tulbur / de tine“ (p.18). Există la Mihai Babei ispita de a-și exhiba apetitul imagistic, ca o contrabalansare a patosului, prea des necenzurat. În această utopie a viețuirii, egală cu transa, („toate au fost vise“), vine și un moment de luciditate când, sub spectrul extincției, totul e măsurat cu cântarul rațiunii: „dumneata / doamnă moarte / treci zilnic / cu flori de mătrăgună gri / spre cei ce îi anunți / de trecerea potecii“ (p.33). Deocamdată însă sfârșitul e doar pretext pentru exerciții ludice: „am cumpărat / un loc de veci / frumos / cu vedere la mare // ca să știi / tu moarte / și să-ți plesnească / fierea gândului / de invidie“ (p.42).

Se simte peste tot că nu de sinceritate duc lipsă textele autorului, ci mai curând, uneori, de insuficiența rafinării. Defect mai puțin vizibil în noua carte, unde plusul de exigență își arată roadele. De pildă, s-a renunțat la titluri siropoase, precum *amarul existenței, sufăr, plâng, mă frâng*. Nu și la câteva forțări nefericite de limbaj, cum ar fi „soarele se zburdă“ (p.39), „melcii se curg“ (p.53), sau „tu mă

adii“ (p.67). Sunt însă numeroase și momentele de grație auctorială, când Mihai Babei, cu lira erosului în brațe, izbutește versuri de ținut minte: „chipul tău e / fereastra cerului / vocea ta / e sunetul mării / gura ta / e snopul / de maci târzii“ (p.46). Sau: „ca și cum / aș încuia ușa / după ce inima / s-a prelins“ (p.67). Și încă: „de afară / mă privea pe fereastră / noaptea“ (p.68). Se produc inclusiv exprimări cu alură aforistică: „nu putem / să citim / slova călugărului / ce plânge / într-un clopot / de turn“ (p.65). În dialogul său erotic, dincolo de tonul cavaleresc și decorul cu maci, lotuși, crini și crizanteme, se ivesc și explozii de senzualitate: „apoi / să te deștelenesc / încet și blând / cu inima ce ară / în prag de seară / plumburie“ (p.76). Definiții rămân însă liniile de suavitate: „într-o seară / ninsă de macii / de dincolo / (...) m-am oprit / în pădurea de mes-teceni / și i-am vorbit / și i-am cântat / despre tine“ (p.77). Pentru arealul său poetic, la Mihai Babei rămâne caracteristică propensiunea spre imaginar, spre lumea paralelă a intimității mărturisite, pe fondul erotismului omniprezent.

Poezia ca meditație și conceptualizare

Pentru Alexandru Ovidiu Vintilă spațiul de viațuire e și în noul volum de poeme, **Insectele imperiului (câte ceva despre orbirea șamanilor)** (Bistrița, Ed. Charmides, 2021), o lume în dezordine, situată în răspărul normalității, încât, paradoxal, dacă „te îmbrățișează cu voluptate“ (p. 40), deja te poți considera amenințat de iminente primejdii. Căci dincolo de lașa ei acceptare, istoria s-a insinuat ca o realitate tulbure, adesea arbitrară și distructivă, obligând ființa la permanentă repliere. Ceva din obsesiile postumaniste se fac simțite, diluând substanța sufletului și producând anxietăți interminabile. Dar lăsând liberă în același timp, la Alexandru Ovidiu Vintilă, și o nișă tonifiantă: „prin aer plutește o adorație și o / lumină enormă“ (*Cele patru colțuri ale lumii*). Existăm totuși în interiorul unui topos alterant, străin naturii noastre, față de care, simulând indiferența, trebuie să avem toate simțurile în alertă. Fiind tocmai excrescența acestui complicat tip de realitate, discursul poetic va fi și el o mixtură, cu predominarea stărilor de incoerență și destrămare. Lumea, golită de sensuri majore și mărșăluind tragic de la desacralizare spre dezumanizare, inclusiv prin expansiune tehnologică, provoacă treptat mutații capabile să schimbe radical până și percepția estetică-etică. Poetul devine astfel un filtru care procesează, discret sau retoric, radiațiile multiple ale clipei, transformându-le într-o pastă cu arome proprii, atent decantate. Exigent cu propria-i regie lirică și nelăsând niciun detaliu la voia întâmplării, el pare hotărât să nu accepte mize literare mici. Încât construc-tul său poetic este unul premeditat și minuțios. Iar cu privire la omniprezenta malignitate, nu se întrevăd soluții, ci doar rare și iluzorii adieri de speranță: „poate că trauma

unei / halucinante malformații a firii / va trece precum o stare febrilă“ (*Nimic mai solemn și mai discret*).

Poezia lui Alexandru Ovidiu Vintilă poate fi interpretată și ca un irepresibil reflex al nevoii de libertate, ca un refuz al dogmei și constrângerilor de orice fel. N-ar fi exclus ca numeroasele trimiteri livrești, devenite elemente de sprijin, să semnifice chiar contraponderi la ambientul mărunț și cenușiu în care trăim. Precum în textul intitulat, nu din întâmplare, *Despre libertatea unui popor*, unde ideea existenței asumate individual împotriva absurdului, (vezi Cehoslovacia anului 1968 și cazul Jan Palach, evocate altundeva), se bazează, în cascadă, tocmai pe repere din patrimoniul culturii: literatură (Hemingway, Allen Ginsberg, Bacovia, Ștefan Baciu), arte (Marylin Monroe), filosofie (zen), geografie (Kathmandu, San Francisco, Honolulu) etc. Inserțiile culturale sunt frecvente, contribuind la alura fizionomică a textelor. Lupta poetului cu insidioase pericole procustiene se desfășoară totuși în cadre suportabile: „în definitiv generația noastră / n-a depășit pragul de durere al istoriei“ (*Copacul de pâine*). Vorbim doar de spaime pe cont propriu, într-un context bântuit de cruzime și arbitrar, cu aluzii la momente simbolice din trecut, dar identificând răul și ca perpetuă recurență: „semințele unei crize globale viitoare / sunt plantate cu grijă de marile puteri în materia cenușie / a unui pământ îmbătrânit ca un personaj epic în centrul / unui război“ (*Ruguri, insecte și frici*). Deteriorarea umană nu e cauzată doar de zilnica avalanșă factologică, ci mai ales de factorul mental, modificat și el, care induce blocaje și neîncredere: „Și s-a făcut noapte / și nimeni nu știa o lume mai bună / și totul ni se

părea potrivit“ (p.70). Iar consecința decurge logic: se naște astfel „dezgustul pentru real“, acel mecanism al neaderenței, ca și dorința de a opune rezistență, fie și la modul pur platonice: „conspirăm de seară până dimineață / gesturile noastre opuse ne impun / o coerență nervoasă / incertă“ (*Un câmp cu instalații eoliene*). Peisajul cotidian, cu detaliile sale sumbre și repetitive, nu oferă nici pe departe motive de optimism. Ființele înseși, fără pedestalul lor renascențist, devin simple aparențe: „pe străzi într-o mare pată de umbre / mici umbre“ (p.43); sau: „privesc de mai multe ori / umbra unor oameni / întârziți pe o stradă / perfect dreaptă“ (p.21). Încât prima soluție a celui „dezgustat de real“ e abandonul și plonjeul în imaginar: „carnea mușcată a sufletului / întregeste o scenă / limpede / e frig / te muți dintr-un loc în altul / și îți închipui / spălându-te pe mâini / că poți / sta / mult timp / departe“ (*Următoarele lucruri valahe*).

Imaginarul e și el doar un „univers compensatoriu al subconștientului“ (p.26), (amintind de acele „tărâmurii compensatorii“ gândite de Ioana Em. Petrescu în legătură cu „evadările“ eminesciene), însă nu singurul și nici cel mai important. La Alexandru Ovidiu Vintilă un astfel de „univers compensatoriu“, ca refugiu suprem, este însăși moartea, pentru că oricum „timpul calcă peste cadavrele noastre vii“ (p.31) și „miroase a moarte / pregnant“ (p.45). De altfel, dincolo de amalgamul juisărilor și tribulațiilor, el ne și avertizează în această privință: „...am început / să mă gândesc la moarte / în sens substanțial“ (*Aproape nimic de pierdut*). Constatând ubicuitatea sfârșitului, poetul are și percepția lui sonoră: „stăteam cu tâmpla pe piatră / și ascultam bătăile de inimă ale morții“ (*Poate că blănurile vii ale cailor albi*). Extincția este privită prin prisma ambelor sale fațete. Mai întâi, imaginea cu vibrații și rădăcini din Ecclesiast: „boala și disperarea / imponderabile ca păsările / au gust neplăcut // monotona curgere de la izvoare / la vărsarea în neant“ (p.63). Dar avem concomitent și viziunea luminoasă a acesteia, trimițând înspre fantasmalele lui Cezar Ivănescu: „frumusețea convulsivă a morții îți zâmbește ca / o femeie goală“ (*Valul vorbirii ca un val de pământ înflorit*). Contextul deformant presupune strategii care să asigure o anumită protecție, ca în remarcabilul poem *Cele*

două fețe ale Moscovei, cuprinzând nu doar radiografierea fugară a sufletului slav, ci și o amplă proiecție a ego-ului în relație cu istoria: „în general se știe precis că există un / început și un sfârșit despre / care nu se știe nimic / (...) sunt expresii ale unei rutini generale / despre cum să te trăiești / despre cum să-ți negociezi supraviețuirea / despre iertare și privilegiul de a-ți fi milă / (...) pe fondul traumatic al unui vis de iarnă primăvara la / moscova e tot iarnă planetele se aliniază încet / încet mirosurile de ceai și sânge / de vodcă se amestecă anesteziant“. Ca urmare se impune și „o anume erotică“, în care spiritualizarea și reveria să fie mai puternice decât instinctul posesiei.

La Alexandru Ovidiu Vintilă ritmul evenimential din țesătura poetică este unul voit monoton, cu reliefuri care parcă nu obligă la memorare. Însă aceste notații juxtapuse, mustind de expresivitate, par a avea de fiecare dată vocația aglutinării într-un corp unitar. Animate de o senzualitate intermitentă și difuză, versurile se configurează mai mult pe cale cerebrală și mai puțin din resorturi spontane. Poetul nu vrea să fie însă un seismograf insensibil și cu totul neimplicat. O anumită respirație empatică, de obicei dosită în substraturi, răzbate la suprafață. Pentru că, scriind, de fapt Alexandru Ovidiu Vintilă conceptualizează *fără încetare, înțelegând poezia ca pe o meditație calmă, dar nu lipsită de dramatism intrinsec*. Autorul se dovedește un constructor liric abil, decupând din realitate secvențe autonome, dar infuzând textului, prin intermediul unui înșelător limbaj strict referențial, accentele cele mai diverse, de la grav la patetic și de la observarea neutră la confesiunea cu nuanță afectivă. Mai mult, poetul își disipează neconștient mesajele, dematerializându-le și lăsând cititorului libertatea de a palpa fără prejudecăți substanța textului. De altfel și tehnicile compoziționale ale lui Alexandru Ovidiu Vintilă funcționează în spirit liber. Un titlu ca *Amințirea tatălui*, și ca acesta majoritatea celorlalte, înseamnă până la urmă doar un pretext, fără vreo legătură certă cu celelalte elemente constitutive ale poemului. Tot despre elanul eliberării de limite și convenții este și acel *Psalm* care închide volumul: „să ne scuturăm odată pentru totdeauna / de lutul care ne apasă umerii“. Iată un ideal pentru care merită să trăiești și să scrii..

Ovidiu PETCU

Un joc, un destin, un roman: *Supraetajat*, de Elena Cardaș

„Simte sunetul de tobe în timp ce te îndrepti spre porțile inamicilor. Râzi de fețele lor înfricoșate și de apărarea lor slabă. Cornul răsună – un efort irosit. Vei pleca cu bunurile înainte ca prietenii lor să-și încalceze caii.”¹

Travian

„Însă raidurile nu sunt suficiente. Armata ta va crește, la fel ca și dorința ta de a obține mai mult. Ești liber. Liber să cucești fiecare colț al acestei lumi, până când toți ingenunchează în prezența ta.”²

Travian: un tărâm virtual în care poți să rescii istoria omenirii cu propriile-ți forțe, conducând în luptă trupe terestre și soldați călare, spune autoarea [p. 12]; un tărâm de nicăieri, de unde poți trimite spre lumea noastră un roman tot atât de uimitor ca unul SF – precontestata „paraliteratură”. Însă nu toate operele literare SF sunt paraliteratură (nici chiar cele uimitoare!) și nu toate romanele cu acțiuni violente sunt SF. Dar nu aici e locul să împărțim apele operelor literare pe genuri, specii ș.a.m.d., iar opere „pure” din punct de vedere „genetic” nu există.

Elena Cardaș, membră a USR și medic specialist, ne oferă romanul intitulat **SUPRAETAJAT** (518 pagini cu totul, editura Junimea, Iași, 2020), o proză consistentă,

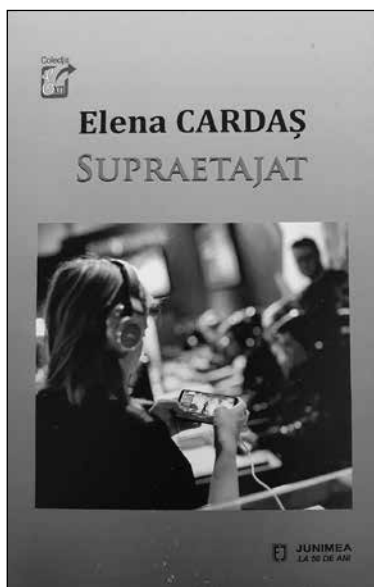
autentică, originală în concepția firului epic și scrisă fluent, fără nicio stridență sau forțare.

SUPRAETAJAT nu este nici un roman plin de violență, nici SF, nici paraliteratură. E „doar” povestea unei femei obișnuite, strivită de incolorul valorilor societății în care trăiește. Starea de lăncezeală între serviciu, domiciliu și obligații sociale dispăre ca prin farmec atunci când eroina se implică într-un joc în rețea găsit pe net. Un joc în timp real, căci se desfășoară continuu. Din acel moment, totul se schimbă. Elena nu va mai fi niciodată aceeași.

Elena: 47 de ani (vârsta inițială), medic, eroina romanului; în Travian este „Babettu”.

Travian: un joc de strategie, jucat pe net între mii și mii de jucători – și o oază de normalitate pentru Elena: „Am înțeles că valorile din viața reală rămân aceleași valori și în lumea Travian: onestitatea, prietenia, istețimea, politețea. Toți ne naștem egali în Travian, nu moștenim nimic de la nimeni. Aici, în joc, nu ai pile, nu vii cu mama de mână, nu vii cu funcția lui tata, nu dai telefoane la sus-puși. Pur și simplu ai valoarea pe care o meriți.” [p. 33]. Cât de frecvent auzim în viața reală cuvinte precum *onestitate*, *prietenie*, *politețe*? Cât de frecvent vedem în viața reală *generozitatea* de a face un act de *altruism*? Și ce se câștigă *pe merit* în viața reală? Toți știm răspunsul, inclusiv Elena; dar ea chiar caută o ieșire.

Pare firesc „să te scoli de dimineață, să îți bei ceaiul de sunătoare, să mergi la muncă,

¹ Fragment din prezentarea jocului de strategie TRAVIAN.

² Continuarea fragmentului anterior.

să te plimbi, să mănânci, să te uiți la TV și gata, nani! Și a doua, și a treia, și a n-șpea zi tot așa”, citim pe coperta patru a volumului; „Să vă povestesc...” încheie autoarea.

Povestea Elenei începe cu descrierea unei stări de incertitudine, ca și cum personajul ar fi lipsit o vreme din orașul în care trăise neîntrerupt ani și ani: „Mă gândeam la asta într-o seară când, venind acasă, am observat că blocul vecin cu al meu e parcă altfel decât îl știam. [...] Geamuri noi? Parcă nu. M-am uitat și mai atent. L-am comparat cu al meu. Abia atunci mi-a devenit evident: pur și simplu reabilitaseră termic blocul. Îi puseseră o nouă coajă din scârț. Apoi o vopsiseră într-un roz pastel, temperat. Ori, poate, erau razele de apus ale sfârșitului de iarnă” [p. 5]. Și, ca în *Tinerete fără bătrânețe*, Elena simte că a lipsit o vreme, un interval de timp incert, dar suficient cât să nu-și mai regăsească în viață o parte dintre cunoscuți. Încă nu știm, nici ea, nici noi, că este efectul unei existențe acaparate de monitorul calculatorului, mai apoi înlocuit de cel al laptopului, achiziționat din nevoia unei prezențe cvasicontinue în jocul care îi oferea tot ce nu putuse să-i ofere viața concretă: o viață „mai vie”, în care își pune la treabă calități pe care nici ea nu știa că le are.

Cum spuneam, Elena găsește jocul din întâmplare – un joc ce se desfășoară zi și noapte, asemenea vieții reale, chiar dacă intri sau nu pe contul tău: „Război și strategie. Trei triburi distincte. Daci, barbari, romani. Fiecare cu felurite trupe de atac, de apărare, pedestri, călăreți.” (Parcă îi vezi acolo, pe monitor: niște figurine simplificate asemenea pieselor de șah.) „Mare scofală! De când e pământul, istoria a fost făcută de strategie și războaie. Așa că mai parcurg în diagonală din regulament și tutorial în căutare de inedit.” [p. 11]. Dar jocul o acaparează, și asta nu pentru că ar fi fost făcut astfel încât să creeze dependență, ci pentru că abia acolo, în lumea aceea virtuală, Elena înțelege că poate realiza lucruri mari, căci se descoperă pe sine.

Știm că viețile noastre depind de luarea deciziilor: ce haine alegem, ce loc de muncă ni se pare potrivit, unde mergem în vacanță, ce mâncăm și așa mai departe. Savanții spun că *recompensa* este aceea care orientează aceste alegeri. Fiindcă acolo, în adâncul creierului nostru, un sistem neuronal aparte, alcătuit dintr-o puzderie de conexiuni specifice, veghează: ancestralul nostru sistem de recompensă. El „parafează” mecanic toate acțiunile care ne oferă satisfacție. „Mecanic”, pentru că nu prea are discernământ. Preferința pentru un anumit fel de pantofi – până la a face cumpărături compulsive – și preferința pentru o anumită mâncare – până la crearea dependenței de alcool – sunt pentru el perfect echivalente. Iar influența rațiunii asupra acestui sistem străvechi din punct de vedere filogenetic este minimă dacă o motivație superioară nu mobilizează voința la cote care să îi blocheze deciziile de copil răsfățat și iresponsabil. Experimente din anii '60, cu cobai care s-au autoexcitat până la epuizare cu mâncarea și apa lângă ei, stau mărturie a acestor iresponsabilități.

Există, însă, și o latură pozitivă în acele decizii ale noastre aparent infantile, iar nevoia de joc a omului are justificare biologică, psihică și socială. De aceea considerăm că în mod inspirat autoarea pomenește în romanul ei și de *Arta războiului*, cartea scrisă de marele strateg chinez Sun Tzu acum

peste două mii cinci sute de ani. Căci, așa cum străvechile strategii militare din *Arta războiului* pot fi „traduse” ca strategii civile valabile și astăzi în viața de zi cu zi (căci psihicul uman a rămas același, spune autoarea la pagina 509), jocul Travian o „obligă” pe Elena să managerieze situații nemai-întâlnite de ea până atunci – de luptă, de administrare a resurselor, de a încheia alianțe etc. –, o „calificare” ale cărei efecte trec din războiul virtualul în „pașnică” realitate concretă. Drama rămâne, însă, căci valorile umane atât de necesare acolo, în joc, aici par să-și fi pierdut importanța. Cum poate să-i pese atât de mult unui om dacă satul său virtual mai are hrană sau nu, dacă e atacat sau nu, dacă un coleg din alianță are nevoie de ajutor sau nu ori dacă trădează? Doar toate aste nu sunt decât calupuri de biți, nu-i așa? Da, însă aceste calupuri de biți oferă acea realitate generoasă în care poți schimba, virtual, fața lumii.

În joc există, însă, și o încărcătură semnificativă de ură-țenie umană: „Este uimitor cum caracterul omului se schimbă în lumea virtuală. În viața reală un jucător poate fi un timid, un neadaptat. Iar pe joc devine un tigru însetat de sânge.” [p. 183] – și invers: fricoșii din joc pot fi paraleii realității curente, căci un pix din viața reală e mai ușor de mănuit decât o sabie în lumea virtuală; și, paradoxal, paraleii mănuitori de pixuri pot leșina când văd sânge, chiar și sânge virtual, deși cruzimea le rămâne aceeași, perfect compatibilă cu lașitatea manifestată și în real, și în virtual.

Bădărănia, însă, pare de neschimbat. În virtual, barbarul „Emil cu Purcica”³ își declară filosofia în câteva cuvinte: „Barbarii nu au mamă, nu au tată, nu au prieteni, nu au favoriți. [...] Cei buni sunt lăsați în viață, cei neputincioși sunt omorâți. Nu asigurăm servicii sociale.” [p. 47]. Contextul declarației sale pare să confirme că el este la fel de barbar și în realitate.

Primul comandant în ale cărui trupe este primită Elena, alias daca Babette, este nixon⁴, un alt barbar. Deși în virtual duritatea personajului este atenuată de spirit diplomatic și simț strategic, la o întâlnire între jucători în spațiul real „s-a îmbătat ca un porc”, povestește un „oștean” de-al său. „La un moment dat a ieșit afară, naiba știe de ce și l-am găsit între niște butoaie cu bere. Dacă nu ieșea unu de-ai noștri afară, chemam salvarea dimineată de-l lua de-acolo în hipotermie. Stătea și se uita ca hipnotizat la Lună.” [p. 139]. Cam atât deocamdată despre nixon, barbarul care nu omoară nicio-dată din plăcere.

Dragoste, prietenie, încredere... Personajul Elena are în spațiul real un soi de logodnic, Gion: „Era o relație așezată. O relație cerebrală, în care pui mai presus de altele prietenia și încrederea. O relație veche de doi ani între doi oameni [...] care nu doresc să sfârșească viața în singurătate. Acea relație care promite confort și siguranță.” [p. 50]. Chiar așa: cine se mai „cuplează” din dragoste în ziua de azi? În virtual, însă, întâlnești dragoste, prietenie, încredere. În virtual începe să-ți pese de alții. Cum e posibil?

„A plecat fără o îmbrățișare. Eu am rămas contrariată. Timpul meu, viața mea, de ce ar trebui să hotărască Gion pentru

³ Da, „Emil cu Purcica”, se recomandă personajul, și adaugă: „Țin mult la numele complet!” [p. 45].

⁴ „nixon” e scris întotdeauna fără majusculă, că așa îi este „barbaru-lui” *nickname*-ul.

mine? Și ce ar fi de dorit? Să termin cu jocul meu. Așa făcuse Bombo. Mai mult ca sigur că cineva a făcut-o să renunțe la joc, la alianță, să ne trădeze pe noi toți. Jumătate din mine îi dădea dreptate lui Gion. Jumătate lui Babettu. Aveam nevoie doar de puțin timp. Dacă vom reuși să aducem în [alianță] Knights toate alianțele mai mici, gândeam, apoi să ne stabilim cu toții în noua tabără și să colonizăm noul teritoriu de la 200/200 mai departe, poate va fi mai ușor. [...]. Voi putea dormi mai liniștită fără atacuri. O să am timp și de babă⁵, și de Gion, și de mama, și de Daniela, și de toată planeta.“ [p. 64].

Însă dependența de joc a Elenei se adâncește de la o zi la alta, de la un an la altul. Scenele din viața reală se răresc, apoi aproape că dispar, în vreme ce virtualul, ajutat de imaginația protagonistei, „pătrunde” în viața de zi cu zi și capătă forma și consistența realității. La începutul jocului, Elena se vede „Proprietară pe o moșie ce seamăna mai degrabă acolo, pe monitor, cu o pizza”, căci „Avea și salată, și ou, și cașcaval în ea” [p. 12]. Dar imaginația lucrează – și știm cu toții ce poate face imaginația unui copil. Celor care au uitat să se mai joace, le spun că și la adulții care se joacă lucrurile stau fix la fel. Astfel, în mintea Elenei, figurinele ca de șah de pe monitor „devin” pe nesimțite „oameni” asemenea jucătorilor care le mănuiesc. Și jucătorii care vor să se cunoască de-adevăratelea încep să se întâlnească în realitate – la o bere, la o petrecere, la o vorbă (strategii, alianțe, resurse, atac, apărare) – iar atunci, minune, ei par să păstreze caracteristicile din joc. Acum, de pildă, alianța face chef mare: „Mese-nii urlă fericiți. Din colț, de lângă butoaie, se aud unii scândând TEX, TEX, TEX... Din colțul opus se scandează: nixon, nixon... Un legionar, legănându-se, se împiedică și cade peste Tazi, mai să-i verse berea din mână peste laptopul deschis pe masă.” [p. 136]. Laptop, legionar și bere – vă place combinația? Dar lucrurile pot merge și mai departe: „– Un pahar de vin pentru mon jeneral? / Mon jeneral ești tu, soro. Eu sunt nixon toată ziua. / Fata coboară genele pe jumătate... Mdea... Trage cu tot armamentul din dotare. Un atac normal... gândește el. Fata își lipește buzele de urechea lui nixon... / – Deci... Cum ai vrea să fie? / nixon se uită atent... În costumul ei nu ar avea unde să ascundă un cuțit. N-ar putea ascunde nici măcar o furnică. Nu e o asasină... Sau mai știi...” [p. 136]. Las cititorului plăcerea să afle „cine” era halucinantă făptură care îi făcea avansuri lui nixon, fiindcă această scenă ne-a amintit că e vremea să spunem câte ceva și de miza romanului **SUPRATEAJAT** și de trama lui în ansamblu.

Dacă **trama** „se reduce”, în esență, la aventura jocului – care, deloc surprinzător, poate sta alături de a oricărui roman istoric și de aventură bine scris – **miza** transpare din acea asimetrică antiteză între realitatea concretă – anostă, cu trăiri seci, fără perspectiva unor împliniri notabile – și **realitatea virtuală** – tumultuoasă, plină de neprevăzut și generaatoare de trăiri stimulatoare (bătrînul sistem de recompensă veghează!), toate acestea mobilizând personajele în acțiuni riscante și mărețe. Acolo, în virtual, ele construiesc o lume nouă, a cărei înălțare este urmărită în roman pas cu pas, din prima până în ultima parte – **Travian pe pâine, K-Force, Dulcea războare, Hercule Poirot, Siberia lui nixon și Zeulon**.

Cititorul este și el molipsit de avântul și pasiunea investite de personaje în acest efort de a *compensa* anodinel realității materiale prin *recompensa* unei „vieți” petrecute în vârtejul biților efemeri, dar trăite din plin: onoare, curaj, dragoste, sacrificiu, dăruire, dreptate... V-ar plăcea să trăiți într-o astfel de lume? Aceasta e întrebarea.

Există fumători care nu au încercat niciodată să abandoneze acest obicei, căci, în percepția lor, recompensa e mult mai mare decât probabilitatea bolii. Mai sunt și aceia care declară că s-ar putea lăsa de fumat în orice clipă, însă n-o fac niciodată. Nu vrem să deconspirăm finalul romanului, care pune Elenei aceeași problemă. Dar deocamdată „Nu îmi dădeam seama că Travianul mă înghițise deja, că eu stăteam în burta lui căldicică, închipuindu-mi că oricând mi-aș dori aș putea ieși afară.” [p. 16]. Totuși... de ce să iasă?

Dar, firește, în toate e o măsură a lucrurilor, și personajele au și ele propria măsură. Vor înțelege oare că nevoia de autodescoperire și de autoconfirmare nu trebuie să meargă până la ruperea de realitate? Care dintre ele se va despărți de mirifica lume efemeră a virtualului? Poate unii barbari, ca bețivul de nixon, ori agresivul cel diplomat, Ahille? Poate Emil și Purcica, eternii invadatori fără scrupule? Poate Pro-toss, romanul cel pașnic și politicos? Poate Babettu, picată de partea dacilor cândva, demult (pe „17 septembrie 1009, sau 2009? Sau 2019?” [p. 23]), în mijlocul ostilităților din Travian, continentul de nicăieri, dar atât de real?

...sau, cel puțin, atât de realist descris de Elena Cardaș. Să aruncăm, așadar, o scurtă privire și asupra stilului în care este scris romanul.

Cele două „etaje” ale tramei comportă două „tărâmurii” de expresie literară distincte: unul specific nivelului lumii materiale, celălalt, nivelului lumii virtuale; și, precum veți vedea, nu e doar o chestiune de fond lexical.

Din „coșmarurile” Elenei la început de Travian, când își ascundea identitatea feminină: „La moarte cu Babettu! Trădătoarea! S-a dat drept altcineva doar ca să ne înșele! Mergi de plimbă nepoții prin parc, tricotează șosete, mergi la miting să îți mărească pensia, nu ne încurca pe noi aici! Destul te-ai dat mare! La moarte cu babeta asta sclerozată! / Brrr... ce sinistru... brrr... trrr... trrr... parcă e totuși soneria. Soneria de la ușa mea. Mă uit pe vizor: coafeza pensionară cu mâna ruptă. Iar vrea țigări, iar vrea Sprite. Mai bine nu-i deschid. O să ard în iad! Cazanul cu smoală încinsă e cât sufrageria de mare. Îi deschid.” (Cui, cazanului?, ar întreba Maiorescu, și i-aș răspunde: Cui vreți Dumneavoastră, Maestre!, că nici cu ghiocelul lui Goethe nu se face primăvară!) „– Doamnă doctor, aveți cumva țigări? mă întreabă mai-mai să treacă de pragul ușii. / Mă proptesc cu toată puterea în ușă și nu o las să se întredeschidă mai mult de un lat de palmă.” (De atâta joc, casa Elenei ajunsese vraiste.) „– Sunt doar în maiou și chiloți. Scuzați. Nu știți că nu fumez? – asta este, mint, mint, doar o pleca mai repede din ușă. / – Știu, dar mă gândeam că poate v-o fi adus vreun pacient ciubuc, deh... ziceam. / – Să fii mata sănătoasă. Nu am primit țigări de pe vremea lui Ceașcă. [...]. Dar am o ciocolată dacă vreți. / – Numai să nu fie expirată. / Deschid frigiderul, iau ciocolata. Era expirată. I-o întind prin deschiderea ușii. [...]. – Dar ceva de mâncare? Că pensia vine tocmai luni. Poate un iaurt, sau fructe. / – Păi... nici eu nu

⁵ ...adică vecina care îi cerșește mereu asistență.

am. Baba stă perplexă. / – Măcar niște felii de pâine, că îmi fac un ceai dulce, zahăr mai am. / – Nici pâine. / Baba mă privește a neîncredere. Probabil așa, în cadrul ușii, mă vede deja și ea între limbi de foc și în spate cu un cazan imens cu smolă. / – Un moment. Cred că am niște ouă. [p. 89]. Sigur, o abordare critică succintă, precum cea de față, nu trebuie să conțină citate așa lungi; dar puteți recunoaște că a meritat.

Nici plictisul cotidian nu este scutit de aciditatea autoarei, chiar în condițiile unei bune cunoașteri de către aceasta a obiceiurilor bisericești – căci iată scena botezului: „Lumânarea în dreapta, copilul în stânga, crișma, florile, busuio-cul, creionul, oul, bănuțul de argint și ce se mai pune în baia magică de scăldătoare, de parcă ar găti acolo o supă. Să nu uite nașa vreo ureche sau vreo subsioară nespălată, că nu o va mai ajuta pe finuță în veacul vecilor amin niciun deodorant! Doamne ferii! Toate au o semnificație și un rost. [...]. Toată lumea fericită. Părinții că au făcut-o și pe asta, bunicii că au organizat bine treaba, nașii că au o bulină albă pentru rai, au luat un păgân, au înapoiat familiei un creștin, participanții că au mai bifat în agendă un ceva ce trebuia făcut. Punem banii în sânul copilului, de parcă lui chiar i-ar păsa de deșertăciunile lumii în care abia s-a născut. [...]. Va avea timp când va crește mare să vadă și să ne judece.” [p. 111]. Vreți mai mult plictis? Da, se poate și asta, căci iată întâlnirea cu Loredana: „– Bună, Elena. Ce mai faci? / – Bine. Mulțumesc. / – Ce bine că te-am întâlnit. Ai acum un minut liber?, am o problemă cu tata. Poate mă ajuți. Dacă ai timp pentru o cafea, nu vrei să mergem la o terasă? / – Nu, acum în niciun caz, încerc să o tai din scurt. / – Dacă vrei te invit la mine. I-am făcut tatei niște analize. Nu mă pricep deloc la astea dar cred că ceva nu e cum trebuie. Poate îmi dai un sfat. / – Mă scuzi, nu acum... Mmmm... Vino mâine la cabinet cu analizele, cu tata și vorbim, ok? / [...] / – Hai te rog... Insistența Loredanei, poate că nici nu era exagerată, dar pentru mine și o pietricică pe care călcam strâmb și îmi încetinea mersul spre satul lui Babettu era precum un bolovan. Așa că cele 10 minute revendicate de amica mea erau un veac.” [p. 13]. Recunosc, ultimele două fraze au cam stricat plictisul...

Schimbare de „etaj”: acum suntem în lumea virtuală a Travianului. „La un moment dat Emil dă cu ochii de mine: / – Da’ cu pacostea asta ce-i pe-aici?” I se dau explicații, pricepe: „– Homles care va să zică! Auziți, bă? Mai lăsați-mă cu baba asta otrăvită de viață și de ani. Tre’ să fii bolnav mintal să îi iei apărarea după faza asta cu banul [blocarea] ei. Am văzut tot serverul [toți care eram pe server] de ce e în stare bătrânica. În loc să își vadă de nepoți, se luptă cu vânătorii. [Trișase pentru o cauză nobilă.] Babeto, femeile de vârsta ta sunt mai evlavioase, mai cu frică de Dumnezeu. Nu ți-e frică să ajungi [că vei ajunge] în iad? / Da, aer curat și liniște. Așa ceva nu există în Travian. Mai ales când apare Emil. Purcica lui poluează pe unde se balegă. / – O să ajungem amândoi în Iad, Emile, nu e nevoie să-mi reamintești. La biserică nu mai merg, că am de dat atacuri, de părinți nu mă mai îngrijesc, că sunt încă tineri, la muncă chiulesc, deci fur, fur, mint, omor, poftesc la croopul [hrana] aproapelui și mă închin la alți dumnezei. Deci ce-aș putea să spun în apărarea mea? Vezi însă ce vei spune tu în apărarea ta când o veni vremea...” [p. 299]. Sau: „A doua zi Ahille iar atacă, mai spre seară. Deja nu mai

ataca neapărat pentru resurse, erau atacuri de intimidare, de control în zonă. Povestea se repetă. Iar prind câțiva soldați în temnițe, iar îi eliberez, iar îi scriu: / – Frumosule și viteazule Ahille, îți voi elibera cât de repede trupele din arest. Am văzut că sunt viteji și se poartă cuviincios, i-ai instruit bine și nu au făcut prea mari stricăciuni prin sat, nici nu au dat foc, nici de muierile mele nu s-au atins. Așa că îi trimit îndărăt cu ceva daruri din partea casei, poate îți vor fi de trebuință. / Îi eliberez oștenii, înham caii la căruțe și pun pe drum curierii cu câte 500 de fier, lut, lemn și grâu de căciulă.” Sau, în palatul lui Emil, Babette și Protoss: „Urcăm treptele de marmură, extrem de bine șlefuite, și intrăm înăuntru. Pereții sunt acoperiți cu dantelării din aur și argint, pe jos covoare imense persane estompau sunetele pașilor. [...]. Pe pereți icoane imense. / – Parcă ar fi palatul lui Becali, îmi scapă, dându-i un cot lui Protoss. / – Taci, măi, că o să ne audă!” [p. 44].

Am oferit cititorului toate aceste citate fiindcă mi s-a părut plictisitor să susțin un discurs despre alternanța frazelor lungi și scurte prin care autoarea controlează dinamica acțiunii, cu scene comice și dramatice atent distribuite, cu limbaj bogat, încărcat de imagine și de fiecare dată potrivit atmosferei epice, sau cu propoziții eliptice care îmi amintesc de tehnica „de cuțit” din pictură. La fel de plictisitor ar fi fost să detaliez „culoarea” semantică particulară a textului care ne poartă pe întinderile continentului Travian prin utilizarea vorbirii moderne combinate cu termeni din IT și grai arhaic. Dar, căutând în citatele anterioare dovezi ale observațiilor atât de „telegrafic” formulate mai sus, îmi veți da dreptate când spun: dacă romanul Elenei Cardaș, intitulat *SUPRA-ETAJAT*, nu este un adevărat fluviu epic ce te hipnotizează în curgerea lui cu scris mărunț de-a lungul a fix 507 pagini, dacă acest roman este altceva decât expresia certă a autenticității scriitoricești, mă voi apuca de grădinarit. Privitor la tramă, este de remarcat originalitatea valorificării exemplare a lumii virtualului, transformând cu o imaginație rară „figurinele” compuse din câțiva pixeli în personaje vii și complexe ce conlucrează cu oamenii care pătrund în lumea aceea ca într-un El Dorado ce trebuie să primească botezul civilizației.

În contextul romanului, invitația pe care o primește Elena, ca medic, la simpozionul dedicat dependenței pare o condamnare la „responsabilitate”: *acea* responsabilitate de a părăsi viața atât de autentică a spațiului virtual pentru viața fadă și cam falsă, pe ici-pe colo, din spațiul real, unde nu sunt mijloace să o schimbi într-una cu adevărat vie și adevărată. Dar, firește, există o măsură a lucrurilor, și neglijarea până la abandon a vieții reale nu este soluția transformării ipocriziilor și lașităților de-aici în franchețe și vigoarea morală care acolo, în Travian, au creat, dacă nu o lume mai bună, cel puțin una mai demnă. Dar, cine știe? Sun Tze este printre noi; și, reacționând copilul din adult, un alt continent Travian și alte asemenea lumi de nicăieri pot forma „coloniștii” unei lumi reale, altfel decât aceasta: dacă nu mai bună, cel puțin mai demnă.

Mesajul romanului? În versurile improvizate de unul dintre „travieni” există un adevăr ce trebuie reținut:

„Înfrânt nu ești atunci când sângeri,
nici ochii când în lacrimi ți-s.
Adevăratele înfrângeri
sunt renunțările la vis.” [p. 87].

Raluca FARAON

Șapte cărți de poezie (I)

(O SELECȚIE A UNOR VOLUME EDITATE ÎNTRE 2017 ȘI 2019)

Marcel Vișa debutează în 2017, cu volumul *dumnelike*, la Editura Cartea Românească, București, un debut remarcabil, relevând o poezie amară, neliniștitoare, cu o siguranță a exprimării de apreciat, nicio șovăire, niciun rateu al versului care e ca o tăietură chirurgicală în carnea limbajului obișnuit. Ceea ce iese la iveală e un amestec de vină și angoasă, de tandrețe reținută, de revoltă scrâșnită, împreună cu înțelepciunea vizionară a poetului care descifrează sensul vieții și morții în rostul cotidianului imediat (impus, mai ales, prin imaginea unei camere sordide, semn al claustrării voluntare). Autodefinirea lirică e memorabilă: „sunt copilul unei case abandonate/ în mijlocul unui oraș mort/ adun în mine zvâcnirile de o clipă/ și pofta carilor de-a roade lemnul/ sculpez zâmbetul celui ce pleacă să ucidă în noapte/ adun neliniștea și frământarea zloatei de sub roțile caleștilor de epocă/ ecoul urletului de lup care locuiește în toracele prăzii încă de la naștere/ sunt pata de sânge de pe tavan după mutilarea victimei de către călău [...] sunt copilul casei care te înghite încet încet”; „sunt un mesteacăn alb pictat de Grigorescu”; „sunt ciorna unor dumnezei uituci”; „sunt rege într-un imperiu tropical de faianță și betoane” etc. Un oraș „radioactiv”, în care trăiește un ins „solitar ca un sfeșnic dintr-un anticariat”, într-o cameră „cu lucruri de demult”, străbătut de amintirile terifiante ale comunismului, dar fără apartenență temporală, accentuează singurătatea, spleenul, nevoia organică de inspirație: „poetul iese în societate/ se încarcă de poezie/ apoi se întoarce în lumea lui izolată între patru pereți [...] poezii trăiesc de pe mâine pe ieri” (*poezii nu poartă verighetă*). Cu toate aluziile la limbajul specializat al mediului online, poezia lui Marcel Vișa are ceva din gravitatea și amărăciunea simboलिष्टilor decadenți, anunțând un poet de real talent.

Luminița Dascălu¹ prezintă în *fiara. nevisătorul. trei* (Editura Cartea Românească, București, 2018) un lirism deliricizat, polifonic, cu variații de tonalitate, de la cinism la duioșie maternă. Împărțit în trei secțiuni care dau și titlul cărții, volumul acesta mizează pe experiment, pe construcție lucidă, emoțiile sunt vagi, chiar se evită subiectivitatea, se preferă lirismul măștilor, o gamă largă de „personalități” își fac simțită prezența, într-o aglomerare de mărturisiri și accente verbale: un băiat simplu ajuns soldat în armata romană, nevisătorul, o femeie însărcinată cu un făt mult mai mare decât ea, un elev de școală primară, o femeie complexă cu ton satiric. Iată ce bine îi reușește monologul acesteia din urmă: „mi se propune oficial/ de la microfonul unui prezidiu/ în costume și cravate/ cu aranjamente florale/ mi se propune cu glas tare/ în fața poporului/ cu martori/ notar/ și avocat/ cu ghilotina în culise/ și scaunul electric la arlechin/ mi se propune/ cu sfântul calabalâc din dotare/ da mi se propune cu pistolul la tâmplă/ să mă îndrăgostesc/ și doamne ce bine funcționează” (*mi se propune*). Poeta prezintă siguranță în ce scrie, cu o anumită tensiune specifică unui cititor de poezie complex, care întâi a asimilat, apoi a avut discernământ în a alege calea personală de exprimare: evitarea inteligentă a unei identități anume în mărturisire. Există, e adevărat, un soi de vulnerabilitate, dar se sugerează discret, prin repetabilitatea motivelor nașterii (chiar al nașterii de sine), al maternității, fratelui mai mare sau al copilului neînțeles. În rest, pasaje fals narrative, fals biografice, portrete în tușe verosimile sau suprarealiste, limbaj colocvial, uneori, dezinhibat, evitându-se sentimentalismul, dar nu și vitalitatea imaginației: „picioarele și bocancii mei s-au sfătuit:/ hai să pornim, să mergem, să mer-

¹ O coincidență frumoasă o reprezintă faptul că toate poetele prezentate în acest articol au publicat câte un grupaj de poezii, de-a lungul timpului, în paginile revistei *Hyperion*.

gem/ nu spunem nimănui unde/ o târâm și pe amărâta asta cu noi/ fără să știe/ altfel/ imaginația ei ar lua-o înainte/ ar vedea tot/ ar cunoaște tot/ devora tot/ otrăvi fântânile/ și ar lăsa locul pustiu“ (*locul pustiu*).

Erika Bloj debutează în 2018 cu volumul *roșu shiraz*, Editura *Rafet*, Râmnicu Sărat, ca urmare a câștigării, în manuscris, a premiului *Corneliu Ostahie*, din cadrul Festivalului Internațional de Creație Literară *Titel Constantinescu*. Amestec de senzualitate și patetism oarecum desuet („lasă-mă să mă sting/ iubindu-te... lasă-mă să plâng“), lirismul erotic dezvăluie cuplul într-un discurs care glisează interesant între două perspective: feminină („e greu să mai fiu cuminte/ când în sângele meu/ țipă secundele ca niște păsări rănite“; „îmi ești așa cu care îmi cos cicatricile“) și masculină („strivești foaia poeziei mele sub pașii tăi/ când îmbraci ultimul vers peste sânii goi/ și pleci...“; „tu citești/ eu te iubesc/ neliniștit în toată liniștea asta“). Din când în când, poeta e ușor cinică („azi... nimeni n-a murit/ nimeni n-a înviat/ doar tăcerile se dau/ cu capul de asfalt...“), resemnată („am obosit... în dospirea/ aluatului rănced al lumii“), pendulând între incertitudini, cu retorica aferentă – „(poate doar Pavlov știe... eu închid ochii pentru că tu scrii sau tu scrii pentru că eu închid ochii?)“ –, pastșează ironic: „lumea se naște din resturile lumii de ieri/ și nici eu nu mă simt prea bine“. Prea multe adjective, surplus de puncte de suspensie, cu toate acestea, se remarcă, de multe ori, versuri exemplare: „doar soba vorbește/ în silabe de pâine proaspătă“ (*Duminica*); „toate chipurile acelea reci/ uitate în zâmbet ca în silaba primordială gura de aer/ dar azi aerul e o piele bătrână ce absoarbe apa/ și îmbracă apoi o altă piele... bătrână“ (*Muzeul statuiilor de lut*). Erikăi îi reușesc comparațiile – „între noi ploaia cade greoi/ ca o dantelă brodată pentru sfinți“ –, metaforele – „prin clepsidra nemișcată a timpului/ cerul înțepenește pe o scorbură de întuneric“, dar e mai puțin inspirată în ceea ce privește epitelele care aglomerează în mod nefericit mărturisirea erotică. Este, totuși, un debut lăudabil.

Violeta Pinte debutează în 2018, cu volumul *Trotuarul cu ingeri*, editat la *Azbest Publishing*, Șiria, și dezvăluie o poezie care are trăsături distincte, care se vor configura și în volumele următoare: metaforism surprinzător, inedit, de mare originalitate, vervă nervoasă, o maculare voită a reperelor creștine și a ritualului religios (dacă nu ar fi literatură, gestul ar putea fi calificat drept blasfemie), ca o desacralizare ce se dorește, în cel mai bun caz, satiră, dar, de cele mai multe ori, e gratuitate suspectă, analogii tensionate, o poezie care iese din tipare, prilej de reflecție amară. Imaginile pe care le creează metaforele Violetei sunt de un impact năucitor, dincolo de originalitatea neîndoielnică, mai ales când abstractul dobândește trăsături concrete: „corbul a făcut două ouă aurii/ din care vor ieși două morți perfecte, una/ va locui sufletul/ cealaltă va fi carnivoră...“; „un răs definitiv/ amestecat cu cioburi“. Alteori, din concret se prelinge abstractul: „din detectoarele de minciuni curgeau sentințe“. Ca în picturile lui Magritte, obiectele pot fi combinate în imagini care te iau prin surprindere: „din cub curg zaruri“. Ironia e secundată de umor fin: „pentru a sta pe acest scaun am nevoie de aprobarea mesei“. Imaginile sunt deosebit de picturale, prin fantazare suprarealistă: „de dimineată m-am trezit fluture într-un/ miez de căpșună [...] fiecare bărbat avea în priviri/

o pisică albastră întinsă/ a dragoste...“. Volumul este o culegere de texte fără titlu, care poate fi citit, la o adică, ca un singur poem, iconoclast, păgân, elogiind un trup mustind de dorințe interzise care interzic, oarecum, apropierea morții: „spune-mi dacă îți place/ gustul acesta de femeie/ risipită/ în cireșe amare...“. Referirile la persoana care se confesează iubitului sunt cutremurătoare: „sap tranșee spre tine iubite sunt ultimul soldat/ îndrăgostit de viață/ am o cartușieră plină cu suflete/ alege ce-ți place...“; „e în mine un pluton de execuție care își cere iertare/ e ziua a șaptea cu glonț pe țevă/ îndură-te/ și trage...“. Iată o poetă sigură pe scrisul ei, care nu face niciun compromis estetic și căreia nu îi este teamă să spună răspicat ceea ce simte și gândește! Chiar dacă asta înseamnă asumarea multor riscuri.

Norica Isac debutează în 2018, cu volumul *Cuvintele ca o mirare*, la Editura *Grinta*, Cluj-Napoca. Împărțit în trei secțiuni – *Malpraxis*, *Conexiuni* și *Femeie, nu ai „Dramă“!* – volumul se prezintă ca o generoasă panoplie a sufletului, din perspectivă subiectivă, dar și universală, de multe ori, cu referire la spiritualitatea creștină: „chiar și într-o mare de lume/ sufletul e singur/ [...] dintr-o picătură de cer/ sufletul se adapă/ saturat de esența divină// într-o mare de lume și lucruri/ sufletul/ vede suflete/ atinge suflete/ cu imateriale fluide/ nu va mai fi singur...“. Vulnerabilitatea personală este prezentată cu seninătate: „atunci ea a tras fermoarul pe inimă și-a plecat// cicatricea din inimă, redeschisă,/ a vărsat sânge în urma pașilor ei“. Cea a condiției umane este descrisă cu aceeași seninătate, dar și cu înțelepciune: „prima rană din care a curs nemurirea/ schimbând omului chipul/ și asemănarea cu Dumnezeu// prima rană/ poartă deschisă întunericului/ prin care omul/ în sudoarea frunții/ străbate cunoașterea întoarcerii în lumină/ căutându-se“. Cuvintele (mai ales de dragoste) sunt „o mirare“ atunci când poartă semnul firescui: „atunci mă predau/ în brațele tale/ am să te rog,/ rămâi cu mine/ și învață-mă să o fac din iubire“. Poezia însă, creația ei, este prezentată impersonal și prin fantazare: „omul din vest/ cu mintea agățată de stele/ ucise toți caii sălbatici/ cu pietre aruncate la lună/ apoi/ își descărcă pistolul în tâmplă/ împușcându-și cuvintele pe pământ/ astfel începură să crească poeme/ până la epuizarea lunii noi/ când omul probă evadarea terestră/ cu ultimul cuvânt din cartușieră/ închise gura întunecată a cavernei/ să facă lumină“. Deși ar fi avut nevoie de o selecție mai severă a textelor, *Cuvintele ca o mirare* de Norica Isac este un volum promițător.

Mircea Lăcătuș, cunoscut mai ales ca sculptor, publică în anul 2018 volumul de poezii *geometria secretă a sufletului*, la Editura Centrului Național de Cultură a Romilor, București. În primul text (*baladă*), se revendică o origine magică, de urmaș al unui neam nobil, făptură de basm, dar dezrădăcinată – „neamul meu e un castel în ruină/ în jurul lui apele au secat/ [...] cine să-i descifreze blazonul căzut/ cine să stea la intrare/ și bătând de trei ori în marmură/ cu bastonul de argint/ în șapte graiuri curate/ să anunțe fantomele triste/ că s-a întors stăpânul/ de la marea vânătoare cu inorogi“ – și ascendența în menirea artistică – „tot mai caut meșterii de altădată/ cei ce știu cum să taie piatra/ și cum s-o așeze în boltă/ pentru încă o mie de ani“ –, continuată în textul imediat următor (*baladescă*): „așa sunt femeile astea/ [...] trântesc așa pe lume câte un poet/ și pleacă“. Artistul cioplitor și

poet, care a primit de la mamă, la naștere, „toate tristețile ei“, ca să îi „țină de cald/ de singurătate/ de părăsire/ de dor/ [să-i] țină de moarte“, se identifică și cu Iisus, altelei vorbește cu Dumnezeu cu naturalețe și cu smerenie: „sunt slăbănogul de la scaldătoare/ care așteaptă răbdător/ să vină îngerul/ să tulbure apa!“. Condiția de nomad îi oferă o perspectivă proaspătă, autentică asupra vieții, un rost metafizic, dar și o tristețe de nelecuit: „veneam și nu știam de unde/ plecam și nu știam unde/ în cer toate sufletele noastre/ pe pământ nicio urmă“. Dumnezeu e o prezență tihnită, credința în El sancționează toate amintirile din copilărie, face hieratice chipurile părinților: „iată că Dumnezeu a ales să stea cu mine o vreme/ deși atâtea treburi și atâtea griji/ îi apasă pe umeri“. Volumul este o biografie lirică, o suită de amintiri poetizate curgător, fără cusur, e o lume cu aură de realism magic, ca în romanele lui Márquez, convingătoare, de care te molipsești: îți vine să citești cartea la infinit!

Teo Cabel publică volumul *Fluture în pustiu* în 2019, la Editura Eikon, București, prezentând o poezie cu naturalețe a limbajului, sensibilitate și profunzime. Volumul începe exemplar cu un vers care merită să rămână în istoria poeziei românești: „Nu toate literele din cuvântul câine latră“. Evenimentul minor este notat cu o duioșie exemplară, salvat din neant, pentru că poetul știe că doar „cuvântul se desprinde din muntele tăcerii, iar „poezia din ochi nu se recită cu glas tare“: „Arborele orizontului se leagănă în privire./ La umbra lui gândul își umflă roata/ linia de start se aprinde, flacăra

olimpică./ Pentru mic dejun trei covrigi“. De la prozaicul unei gustări frugale, poetul trece la sesizarea fiorului metafizic al concretului banal: „Bunica îmi spune șoptit/ fă un covrig, să închizi teama în gaura lui!“. Autodefinirea lirică e esențializabilă: „eu,/ punct la propria-mi frază“, iar poezia – împlânzitoare temporară a morții: „voi scrie versuri lungi/ lungi, lungi, lungi, lungi, lungi, lungi/ ca poveștile Șeherezadei/ să le citească moartea“. Sugestiile metatextuale cu care începe volumul continuă firesc („Una din urmașele Evei/ se umplea de literele mari și pline/ ale cuvântului mamă“), până când devin o autoritate de sine stătătoare, poetul este robul operei, nu invers: „Dimineată mi s-au ascuns cuvintele./ m-au lăsat orb de litere“. Dinamica parcursului de la inspirație la creația propriu-zisă este o temă mai puțin vizibilă, dar dă consistență volumului, chiar dacă, în cursul lecturii, cititorul este sedus mai degrabă de plasticitatea imaginilor, de decorul rustic sau domestic sau de amintirile duioase din copilărie. Totuși, spaima în fața foii goale nu este decât arareori însoțită de neliniște, ci de speranță: „*Fluturile din pustiu*/ Nu știe dacă a întinerit/ cu rădăcini în cărțile sale/ sau ale altora.// [...] A ridicat/ cu mândrie ochii spre cer/ l-a ținut cu mânia sa/ dar acesta a căzut bolovan/ într-un pustiu./ Pustiul care urmează după punct/ pe pagina albă/ pustiu în care bolovanul/ poate deveni floare“. Speranța aceasta, tonalitatea senină, emoțiile discrete fac din *Fluture în pustiu* al lui Teo Cabel o carte minunată.

Liviu CAPȘA

Vești din lumea „Marelui Imperiu“

Dimensiunea dominantă a liricii lui Pavel Șușară o reprezintă ludicul înșelător. El face *Regula jocului* și are drept de Veto și în *Urmuz. E vremea rozelor ce mor*, cărți pline de fan-tezie și, în egală măsură, de... poezie. El, acest ludic înșelător este pus în evidență cu asupra de măsură în volumul *Sissi*, apărut la Editura Tracus Arte, în anul 2013.

Scrisorile cetățeanului Imperiului și expeditorului Pavel Șușară către Elisabetta Amalia Eugenia de Wittelsbach, Împărăteasă a Austriei și Regină a Ungariei, căreia toată Împărăția îi spunea Sissi, niciodată expediate, sunt, de fapt, prilejul unor istorii-povești de familie, plimbate prin timpuri amestecate, dar și o dovadă de dragoste „timidă“ pentru stăpâna întinselor teritorii în care autorul se plasează ca „supus loial și răzvrătit la fel de onest“.

Iar când autorul duce, în „scrisoarea sa târzie“ și mesaje de la Adriana Babeți, Livius Ciocârlie, Cornel Ungureanu și Daniel Vighi este clar în ce teritoriu se plasează veștile pe care, „cu onor și sfântă datorie de cetățean al Imperiului“, le transmite în singuratei „împărăteșe fără voce“. Pentru că, fără să o întâlnească, expeditorul cunoaște „întristările“ celei sufocate de anturajul de la Viena, pe care nici călătoriile, nici călăritul și nici poeziile n-o mai alină. El speră ca, „primindu-i gândurile, citindu-i privirile și pândindu-i îndelung bătaia pleoapelor“, adică descifrând „semnele unui alfabet tainic“

din poezia sa, să-i poată alina suferința cu istorisirile sale „la zi“ din această parte a Imperiului. Avem, astfel, în față o scurtă istorie bănățeană, în care și neamul lui Șușară își are un loc bine definit, prin personajele din Bănia, cu sora Maria, directoare la căminul cultural și bunicul Radu Șușară, cel atât „de mare la stat încât toți cei care nu-l cunoșteau rămâneau înmărmuriți“, cu bunica Ana Șușară, cea de peste o sută de ani sau cu legenda unchiului Grigore.

Nu putea lipsi din acest tablou Balcanii, cu „dezordinile sale“, unde, în timp ce, la Sarajevo, „își cumpără unul pistoale“, „se aprind vâlvătaile / de la răsărit la apus / ... / e pârjol deasupra munților/ văile fumegă și aerul tremură / de atâta dogoare/ (...)“ dar și evenimentele mai recente, cu Buda „ciuruită de gloanțele din cinzeci și șase“ sau Crăciunul din optzeci și nouă în Timișoara, în București sau în Sibiu.

Jocul liric se camuflează apoi într-o atemporalitate difuză ce se revarsă din fiecare pagină, încorporând o paletă vastă, de la grija expeditorului pentru stabilitatea Imperiului, din ce în ce mai amenințat, cu o „armată slabă, bună numai de parade, ofițeri bețivi și curvari și fără nici un respect față de Împărat“, la însemnările cotidiene, scrisorile pentru prieteni sau banele sfaturi practice.

În tot acest caleidoscop epico-liric, apare și fulgurația câte unui poem în care autorul își dă măsura înzestrării

poeticești, aducând în pagini istoria de la Sarajevo sau personaje ca „zugravul din Linz“ care, „târându-se ca șarpele / va aprinde apele / va răsturna crestele semețe ale munților / va otrăvi fântânile / va spurca zăpezile...“, sau „seminaristul caucazian“, care „va sufla pe sub mustața lui groasă / viscole și sloiuri de la poluri / de vor îngheța păsările în zbor / va îngheța stejarul în ghindă / va îngheța urletul între fâlcile încleștate ale lupilor / va îngheța sămânța între vintrele bărbaților / și pruncul se va slei în pântecel / mamei.“ Nu putea lipsi din această înșiruire de orori, desigur, „cizmarul cu vorba găngavă și statura ciuntită“ și scena în care „se prăvălesc tunete lângă ziduri / la zi mare, într-o cetate de scaun...“, o istorie, iată, peste care se așterne, vinovată, uitarea.

Din această cumplită rememorare, expeditorul se întoarce din nou la chipul cel frumos al reginei pentru a-i vesti „aerul greu, puțin stătut“ și „mirosul dulceag de cadavru“ al Mare-lui Imperiului, cu un Împărat „pe jumătate stăpân, pe jumătate căzut în robie“; o agonie prinsă în cele mai intime detalii de lume pestriță, sublimă sau abjectă, strălucitoare sau mocirloasă, inefabilă sau crudă, și redată, fie în cuvinte sau expresii arhaice, fie sub chipul unui surprinzător modernism.

Sunt o mulțime de personaje / personagii, seducătoare sau banale, din timpuri apuse sau prezente, care dau viață acestui tablou alcătuit din două lumi, despărțite de un veac, dar complementare prin ceea ce au esențial: trecerea firească din viața reală în poveste sau legendă, sub măcinarea de neoprit a timpului; pentru că amândoi, și expeditorul și regina sunt „bolnavi de aceeași boală, posedați la fel de istorie, pentru că amândoi se hrănesc cu fantasme“.

Avem în acest volum o lecție lirică de istorie, spusă într-un mod jucăuș-nostalgic, plină de ironică-melancolie, dar și un avertisment cât se poate de serios pentru cei care uită, clocesc în nepăsare și suficiență.

Alături de valoarea literară a textelor (cred că e cuvântul cel mai potrivit), trebuie adăugată realizarea artistică a cărții, punerea în pagină cu desene, fotografii, colaje, transcrieri de mână, toate sugerând un supraréalism spontan sau, dacă îmi e permis, magia banalului cotidian. Cu alte cuvinte, trebuie evidențiată dimensiune de profesionist al artei a autorului, care împreună cu „colaboratorii“ săi, realizează un „produs„cultural-artistic original și încântător în egală măsură.

Daniel LUCA

Cum se naște poezia

Cel de-al doilea volum de versuri cu care Raluca Faraon vine în fața cititorilor, *Alchimia memoriei* (Editura Neuma, Apahida, 2020), este structurat în două părți: **Sonată pentru micuța japoneză** și **La răscrucea cuvintelor**, amândouă încadrate între două preambuli și două epiloguri (unul sceptic, altul idealist), în ambele fiind explorate adâncimile interioare ale omului.

Trăirea într-o iubire, pentru și prin celălalt, este adevărata menire a omului, fără iubire, nimic nu își are rostul. Mai mult, amintirea poate fi obstacol în calea timpului, însă numai atunci când este stăpânită de dragoste. Iubirea, pe de altă parte, se scrie cu fiecare clipă care trece, devenind poveste ori poem. De altfel, Raluca Faraon descoperă cum se naște Poezia și nu păstrează informația numai pentru sine, ci o împarte, euforică, tuturor („când diminețile tale/ vor dănuți cu nopțile mele/ ne vom aduce aminte/ cum vinul fierbea în poeme/ cuvintele noastre se vor strânge în brațe/ până le vor trosni oasele// așa se va naște Poezia“), pentru ca și ceilalți să ia aminte și să nu se mai ferească din calea dragostei, pentru a putea atinge fericirea („toamna e un clișeu poetic/ iar memoria fericirii/ dă haotic din brațe/ în logodna cuvântului“).

Poezia este, așadar, purtătoare de amintiri, de trăiri, de senzații („poezia e/ un dans cu partenerul adormit în brațe/ un lacăt pe ușa bisericii în plină duminică/ o cafea în care se consumă pe ascuns/ alcool pentru sterilizat memoria“), dar este și hrană spirituală („mă hrănesc din poemele tale/ cum iedera se hrănește din piatră/ și înăbușă lumina“).

Adevăratul poem se creează în doi, ca o împlinire mărturisită („tu rostești începutul poemului/ bărbat care gonește caii

sălbatici/ până fac spume la gură/ eu îl termin sfios/ femeie care așteaptă la gura sobei/ îmbrățișarea și somnul“), cât o veșnicie („cuvântul tău să mă nemurească/ atunci când mă arunc de pe frânghia/ perfect întinsă a verbului tău“).

Nu este vorba, însă, de o simplă creație, ci de o zidire cu respectarea tuturor canoanelor arhitecturale („cine e ana? cine e manole?/ zidim poemul acesta/ ca pe-o mănăstire a unei iubiri prăbușite“ – **zidărend** tângiri și doruri).

Ceea ce nu înseamnă că totul este roz, iubirea și rănește, și încă extrem de adânc („dacă-ți stau poveste/ pe durerea clipei/ vinde-mi tu secunde/ pe-un pumn de cuvinte“ – **epilog (varianta idealistă)**), vindecarea sălășluind în cuvinte („să fiu o lumină vinovată/ care-și vindecă rănilor întunecate/ cu poezie“).

Poezia este pasiune, este dezlănțuire, dar atrage și pierderea inocenței („nu mai putem face pe adam și eva/ așa că/ pe coapsele mele să nu scrii poeme/ s-au tocit cuvintele alunecoase de iubire“ – îngerii apocalipsei sună din goarne).

Amintirea (scrisă, rostită ori tăcută) are darul de a compune, de a renaște individul din fragmente de puzzle, din cioburi, prin trierea informațiilor, prin curățarea lor de impurități, așa încât să aducă o purificare a sinelui („așa că nu știi niciodată cine ești/ până când memoria nu se hotărăște/ să adune ca să nu dispari în neant// piese-chip/ piese-trup/ piese-membre/ piese care țin/ respirația mea/ și inima ta/ împreună“ – **preambul (varianta idealistă)**).

În acest op, introspecția e la ea acasă, sufletul fiind expus în toată splendoarea sa.

Plagiatori și pirați în vremea lui Cervantes

Deși Don Quijote nu a fost primul mare roman (această onoare aparține „Poveștii lui Genji”, scrisă de o curtezană din secolul al XI-lea la curtea japoneză), a fost primul care a reușit ceva important: a văzut lumina noului tipar mecanic. Această lume începuse când Johannes Gutenberg a îmbunătățit tehnicile de imprimare chinezești și le-a combinat cu hârtia, ea însăși o invenție care a sosit din China prin Orientul Mijlociu și Spania, pe atunci ocupată de arabi. Aceste două invenții, reunite în Europa de Nord, au întâlnit o clasă de comercianți în creștere și alfabetul din puține semne, ceea ce a făcut ca tipăritul mecanic să fie mult mai eficient decât în China. Cărțile devenind mai ieftine au dus la creșterea ratelor de alfabetizare, care la rândul lor au crescut cererea de tipărituri, începând un ciclu crescendo, care a durat până astăzi.

Don Quijote a fost un prim beneficiar al tiparului. Această poveste puțin flatantă a unui aristocrat care citește prea multe romane cavalești a fost perfectă pentru un public mai larg. După o primă tipărire în 1605, au fost produse noi ediții în toată Castilia și Aragon, rezultând 13.500 de exemplare disponibile în primii 10 ani. Don Quijote a devenit popular și în străinătate, cu ediții în îndepărtatele Bruxelles, Milano și Hamburg. Cea mai semnificativă a fost o traducere în limba engleză, care i-a plăcut atât de mult lui Shakespeare încât a scris o piesă, Cardenio (coautor John Fletcher și din păcate pierdută), bazată pe unul dintre poveștile romanului. Oamenii au început să se îmbrace ca Don Quijote sau ca servitorul său viclean, Sancho Panza, realizând trecerea unei ficțiuni în lumea reală. Noile tehnologii au avut efecte secundare semnificative. Atât de popular a fost romanul, încât un scriitor anonim a decis să scrie o continuare. Autorul, Cervantes, care a crezut că deține monopolul celebrului personaj pe care l-a creat, a fost consternat. El depindea de roman pentru a-și rezolva necontenitele probleme financiare (fusesse acuzat de fraudă statului în timp ce lucra ca vameș, strângând fonduri pentru Armada spaniolă). Ca rezultat a fost încarcerat. Cu puține mijloace legale la dispoziție, Cervantes și-a dat seama că trebuie să lupte cu focul cu foc și să scrie propria sa continuare. În aceasta, l-a făcut pe Don Quijote să învingă un impostor extras din versiunea rivală neautorizată - arătând astfel cine era cu adevărat posesorul poveștii.

Experiența l-a învățat pe Cervantes o lecție: hârtia și tiparul l-ar putea ajuta să găsească noi cititori atât în Spania, cât și în străinătate, dar aceleași tehnologii au facilitat vânzarea edițiilor piratate pe piața liberă. (Cervantes era pe drept intitulat să-i numească pirați, pentru că-i cunoscuse pe pielea lui: fusesse capturat de pirații nord-africani după ce a participat la bătălia istorică din Lepanto și a petrecut patru ani în captivitate în Alger, așteptând ca familia lui să vină cu banii de răscumpărare.) În cele din urmă, Cervantes și-a dat seama că cel mai mare ticălos din fraudă nu erau pirați; ci tipografii,

cărora nu le păsa de originalitate, proprietate sau integritatea artistică – doar vânzările. Odată ce a identificat inamicul, Cervantes și-a folosit cea mai puternică armă, personajul său Don Quijote și, spre sfârșitul aceleiași continuări la roman, îl trimite direct într-o tipografie.

Acolo Don Quijote se miră de diviziunea muncii – inerentă procesului industrial de producție în masă – dar constată, de asemenea, că tipografii înșeală sistematic autorii și traducătorii. Când întâlnește sub teasc versiunea neautorizată a propriei sale vieți, care se tipărește chiar în fața ochilor săi, pleacă indignat de la tipografie. Lupta lui Cervantes împotriva tipografilor nu l-a doborât și nici nu a fost dorită, deoarece Cervantes știa cât de mult depinde de ei. Compromisul său a fost acela de a folosi marele său roman pentru a măsura forța epocii tiparului mecanic. Această epocă se apropie de sfârșit acum, deoarece propria noastră revoluție digitală schimbă modul în care literatura este citită, distribuită și scrisă. Hârtia și tipărirea sunt înlocuite cu ecrane și telefoane. Textele electronice nu sunt împărțite în mod natural în pagini discrete, motiv pentru care ne derulăm din nou, așa cum făceau strămoșii noștri înainte de invenția cărții. De asemenea, ne-am atașat de tablete, un format care ne duce până la tăblițele din lut mesopotamian pe care au fost scrise primele capodopere în urmă cu 4.000 de ani. Care sunt efectele acestor noi tehnologii care combină vechiul și noul?

Să-l întrebăm pe Cervantes. El nu ar fi surprins de faptul că tehnologiile care înlocuiesc hârtia și tiparul facilitează accesul la publicul global și nici faptul că cititorii în expansiune schimbă tipurile de literatură care se scriu, de la romanele destinate în mod explicit unui cititor global la subgenuri din ce în ce mai romanțate și publicat pe Amazon și platforme similare.

Nici Cervantes nu ar fi surprins de prețul pe care trebuie să-l plătim pentru aceste servicii. Pirateria pe internet este extinsă, deoarece legile și mecanismele de apărare nu au ajuns din urmă noile tehnologii; e probabil că nu vor reuși niciodată. Plagiatul neautorizat este atât de răspândit încât avem un nou cuvânt (în engleză) pentru el: fan fiction. Dacă Cervantes ar scrie o versiune modernă a lui Don Quijote, el nu ar mai avea nevoie nici măcar să schimbe faimoasa scenă în care cavalerul său luptă cu morile de vânt. Un nou Don Quijote ar putea lupta împotriva centralelor eoliene care alimentează webul. În loc să intre într-o tipografie, el ar putea vizita sediul central al companiei Google, canalizând frustrarea pe care o simțim fata de tehnologiile care stau la baza metodelor moderne de scriere și comunicare. Acesta a fost motivul pentru care Don Quijote, înșelatul cavaler, a devenit un erou modern: El ne-a arătat neputința în fața noilor mașini, luptând eroic cu morile de vânt, cu imprimantele și cu noul peisaj mediatic care a fost, de asemenea, motivul succesului său.

Un dialog epistolar despre destin

Toate viețile par să intersecteze destinul, dar nimeni nu poate pretinde că știe ce este el.
(Gabriel Liiceanu)

O apariție singulară, de excepție, în cultura română este cartea d-lor Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu, consacrată destinului, o temă dificilă, dar, totodată, fundamentală pentru muritorii. Problema cunoașterii destinului devine actuală, pentru că asupra lui s-au pronunțat o sumedenie de gânditori începând din Antichitate până în vremurile moderne. M-am gândit adesea cum să interpretăm convenabil sintagma lui Napoleon către Goethe: **Destinul este astăzi politica**. Așadar, după cum aflăm dintr-o *Notă asupra ediției*, cartea în chestiune* este secționată în două părți: un schimb de zece scrisori între Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu în perioada iulie – septembrie 2020, dar preocupările celor doi asupra destinului sunt mai vechi. Astfel, bunăoară, Andrei Pleșu abordase tema în **Minima moralia** (1988), iar Gabriel Liiceanu în **Despre limită** (1944). A doua parte a cărții *Restituiri* cuprinde un șir de texte (*Paisprezece însemnări despre destin*) publicate de Andrei Pleșu în **Dilema veche**, între 2016 – 2018. Autorii sunt intelectuali bine cunoscuți în țară și peste hotare. Notorietatea lor a devenit legendară odată cu publicarea **Jurnalului de la Păltiniș** (1983), urmat la câțiva ani de **Epistolar** (1987), două cărți care alături de **Jurnalul fericii** al lui Steinhardt au marcat sfârșitul de secol XX în cultura română. Beneficiind de *antrenori-atul cultural* al lui Constantin Noica, cei doi, dacă la început își păreau ostili, sfârșesc prin a se împrieteni, având proiecte culturale comune, deși erau deosebiți structural, mărturisește Gabriel Liiceanu în prima scrisoare: *De fapt, am trăit amândoi, iubindu-ne locul în care ne-am născut spiritual (tu al orientalismelor și ezoterismelor, eu al filozofiei și lumii clasice),... Am vrut să vorbim ușor și pe înțelesul tuturor despre cele mai grele lucruri* (p. 19). Deci, atât de diferiți, Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu sfârșesc prin a-și fi complementari. Ideea de a realiza cartea despre destin, spune Andrei Pleșu, îi aparține lui Gabriel Liiceanu, care observase la prietenul său o scădere a elanului de a scrie, de a citi, deși, în alte ocazii, Andrei Pleșu declara că se gândește la scrierea unei cărți despre destin și că în permanență apar noi lecturi care merită efectuate. Cu altă ocazie, Andrei Pleșu mărturisește că scrie săptămânal de 28 de ani. Intervenția dlui Gabriel Liiceanu pentru realizarea cărții despre destin este hotărâtoare, încât Andrei Pleșu îi mulțumește pentru această *cârmă de susținere și încerc să fiu la înălțimea ei* (p. 25), remarcând, în același timp, că în maestrul lor se întâlneau două direcții în finalul vieții: În atac (ce corespunde lui Gabriel Liiceanu) și *mi-am cântat cântecul* (soluție împărțită de Andrei Pleșu). Vorbind, așadar, despre destin, Gabriel Liiceanu afirmă că

Destinul ți se face, nu ți-l faci (p. 31), adică destinul ne este dat de o forță din afara lumii terestre, oferind zicale românești despre destin, identificând *instanțele* care fac destinul și excerpte din opere literare și Biblie. Totuși, în **Odiseea**, traducere de George Murnu, ed. Univers, 1971, p. 252, există un pasaj care ne pune pe gânduri. Înainte de plecarea la Troia, lui Ahile i se oferă două alternative de viață: dacă rămâne va avea o viață lungă și anonimă, dacă merge la Troia va muri tânăr, iar numele lui va străbate secolele. Ahile alege această cale. Ar fi trăit 27 de ani. Surpriza vine odată cu dialogul dintre Ulise și Ahile în Infern. Ulise îl laudă pe Ahile: *Cât ai trăit pe lume, noi aheii / Ca pe un zeu te preamăream și-acuma / Tu ești aici în fruntea tuturor. / Deci nu te plânge c-ai murit, Ahile*. La care Ahile răspunde: *De moarte / Să nu-mi dai mângâiere, tu, slăvite. / Mai bine-aș vrea să fiu argat la țară, / La un sărac cu prea puțină stare / Decât aici în iad să fiu mai mare*. În schimb, Andrei Pleșu abordează Orientul, oferind exemple din India (există în Heinrich Zimmer **Introducere în civilizația și arta indiană**, ed. Meridiane, 1983, cap. I, Eternitate și timp, Parada furnicilor, prin care Vishnu dorește să-i limiteze pretențiile lui Indra, regele zeilor, oferindu-i o procesiune a furnicilor, în care fiecare fusese cândva un Indra), China (Confucius își segmentează viața pe etape. La fel procedase și Pitagora care împărțea viața omului în patru etape: 20 de ani, copilăria, 40 de ani, tinerețea, 60 de ani, maturitatea și 80 de ani bătrânețea. În Biblie, viața omului este estimată la 70 de ani cu mențiunea că cei puternici ajung la 80 de ani, iar după această vârstă este numai suferință și durere. Biblia menționează și vieți umane de 100 de ani. Dintre filozofii greci, Gorgias ar fi trăit 108 ani, iar Isocrate 98 de ani, murind prin inanție), Persia. Bun cunoscător al Orientului indian, Andrei Pleșu aduce în discuție problema karmei (*urmă*). De la o existență la alta, karma noastră se îmbunătățește, iar în final nemaiaivând loc o nouă reîncarnare se pătrunde în Nirvana. Tot în mitologia indiană, aflăm că destinul individului e schimbător: într-o viață poate să se nască rege, în alta cerșetor. Gabriel Liiceanu

reamintește mitul lui Er din finalul **Republicii** și comentează scrisoarea primită de la Imre Toth (primul model de viață al lui Gabriel Liiceanu), profesor de matematică la Facultatea de Filozofie. Provocat de Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu mărturisește că suferise influența profesorului său, Ion Frunzetti, și a părintelui Marcel Mihail Avramescu. Părintele Avramescu, Vasile Lovinescu și Mihai Vâlsan au fost adepții gândirii lui René Guénon. A se vedea în acest sens revista **Dilema**, nr. 173 / 1996 (3-9 mai), p. 11, în care dna Anca Manolescu discută cu profesorul Virgil Cândea pe marginea gândirii lui Guénon. În liceu, Andrei Pleșu a fost coleg de clasă cu Floriana Avramescu (fica părintelui Avramescu), care-i recomandă autori și cărți de citit, îl conduce la

mănăstirea Antim, unde cunoaște pe unii membri ai *Rugului Aprins*. Prin Marcel Avramescu, Andrei Pleșu se familiarizează cu gândirea lui Guénon, iar Georgine (Zuchi) Dobroszewsky (Kares), îl inițiază pe Andrei Pleșu în gândirea lui Rudolf Steiner, în fine, prin Gabriela Blebea și profesorul său, Ion Frunzetti, Andrei Pleșu abordează astrologia. Ce deducem de aici? Că dl Andrei Pleșu a avut un destin norocos care l-a îndrumat spre cercetări esențiale. La momentul potrivit a întâlnit oameni providențiali care i-au îndrumat lecturile. În finalul scrisorii a zecea, Andrei Pleșu scrie: *Nu ne-am făcut iluzia că vom clarifica o dată pentru totdeauna problema destinului. Tot ce putem spera e să fi dirijat atenția fiecăruia spre sensul, rostul și ordinea vieții proprii și a lumii* (p. 142). În partea a doua a volumului – *Restituiri* –, Andrei Pleșu găsește de cuviință să republice cele 14 eseuri (însemnări) despre destin. Constatăm, astfel, că preocuparea dlui Andrei Pleșu pentru tema

destinului abordată cu dl Gabriel Liiceanu este mai veche și a format materia unor cugetări inserate în revista **Dilema veche** între 2016 – 2018. Andrei Pleșu respinge ideea că e știutor și disprețuiește pe cei care se consideră știutori, posesori ai *adevărului*, preferând **fierbințeala rece a căutării**. Volumul se încheie cu o evocare a lui Marcel Avramescu făcută de fiica lui mai mică (prăslea), Floriana Avramescu. De notat, bibliografia recomandată care nu este exhaustivă și cuprinde și numele unor cercetători români preocupați de destin. Suplimentar, se poate citi în **România literară** nr. 7/2021, pp. 20 – 21 evocarea dlui Marcel Tolcea făcută părintelui Marcu – Mihail Avramescu. În încheiere, recomandăm cu căldură această carte.

* Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, *Despre destin*. Un dialog (tematic și confesiv) despre cea mai dificilă temă a muritorilor, Ed. Humanitas, 2020

Dicționarul locurilor literare bucureștene

Prin definiție, un Dicționar al locurilor literare bucureștene nu poate fi decât subiectiv și neconvențional, de vreme ce explozează toposuri și legende urbane privite cu ochii, bătute cu pasul și întipărite în memoria personajelor.

Corina Ciocârlie / Andreea Răsuceanu

Se constată, în mod benefic, în ultimii ani, că s-au înmulțit lucrările dedicate Bucureștiului a cărui prima atestare datează din vremea lui Vlad Țepeș (20 septembrie 1459), iar tradiția spune că a fost întemeiat de Bucur ciobanul sau de Negru Vodă. Astfel, după trei monografii clasice datorate lui Ionnescu-Gion, Nicolae Iorga și Constantin C. Giurescu, apar și continuă să apară noi și noi lucrări astfel, încât bibliografia Bucureștiului a devenit imensă. Una dintre acestea este datorată celor două cercetătoare, Corina Ciocârlie și Andreea Răsuceanu*, bune cunoscătoare a istoriei Bucureștiului. De-a lungul a aproape 400 de pagini sunt inventariate și descrise o serie de obiective turistice ale capitalei: străzi, biserici, case, palate, cinematografe, parcuri, curți domnești, piețe, grădini, cafenele, hoteluri, magazine, librării, anticariate. Ce este relevant e faptul că pe lângă un succint istoric al fiecărui articol din dicționar, urmează o ilustrare cu pasaje semnificative din operele unor scriitori români interbelici sau actuali, precum și menționarea unor personaje literare care s-au intersectat cu locurile respective. Volumul este ilustrat cu imagini fotografice și hărți ale unor cartiere bucureștene. Nu sunt omise excentricitățile care fac și mai savuroasă lectura. Astfel, descriind cabaretul și grădina *Alcazar*, Corina Ciocârlie scrie că aici evoluase și dansatoarea americană Josephine Baker în 1928, care, între două spectacole, se plimba pe Calea Victoriei într-o șaretă trasă de un struț. Evident, oameni extra-vaganți au existat dintotdeauna. Bunăoară,

cronicarul Grigore Ureche în **Letopisețul Țării Moldovei**, ed. Minerva, 1987, p. 157, scrie despre Iancu Sasul, fiul nelegitim al lui Petru Rareș și domn al Moldovei între 1579 – 1582, următoarele: *Acestu Iancul Vodă zic cum au fostu umblându vara cu sanie de os*. Dan Horia Mazilu reia relatarea lui Grigore Ureche în **Voievodul dincolo de sala tronului. Scene din viața privată** (Polirom, 2003, p. 494). În sfârșit, mai aproape de noi, Ion Ghica în **Opere II** (1970, p. 385), scrie despre Nicolae Mavrogheni, domn fanariot în Țara Românească între 1786 – 1790: *După prânz, răsturnat într-o caleașcă poleită, trasă de patru cerbi cu coarnele de aur, ieșea la preumblare...* însoțit de cîhodari, de arnăuți și de soitarii, îndreptându-se spre chioșcul de la Izvorul Tămăduirii să-și bea cafeaua. Deși în București s-au succedat mai multe Arcuri de Triumf în 1848, 1859, 1878, 1906 și 1918 (pe sub acesta au trecut la 1 decembrie 1918 regele Ferdinand I și regina Maria însoțiți de generalul francez Berthelot și prințul Nicolae, când s-au întors în București venind de la Iași. A se vedea fotografia din cartea lui Glenn E. Torrey

România în Primul Război Mondial, 2014, p. 339). Actualul Arc de Triumf a fost proiectat și executat de arhitectul Petre Antonescu între 1921 – 1922 și regândit în 1935 / 1936. Atelierele CFR Grivița au fost inaugurate în 1897. Sunt renumite și prin greva cefeștiștilor din februarie 1933, când Vasile Roaită a declanșat greva prin tragerea semnalului de alarmă. Simbol al luptei muncitorilor, numele său a fost dat unei stațiuni maritime, dar s-a renunțat, ulterior, descoperindu-se că Vasile Roaită era, de fapt, agent al Siguranței. Numele străzii *Bățiște* vine conform lui Miron Costin de la numele italianului Baptista Velleli, iar alte surse indică cuvântul *bătește*, loc bătătorit de vite, dar și *spațiu de adunare*. Ion Neculce în **Letopisețul Țării Moldovei**, 1975, p. 38, menționează un Bătește vistiernicul în

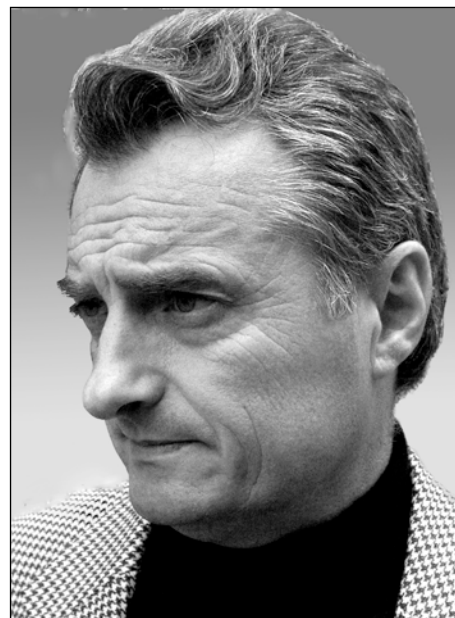

timpul lui Iliășu Vodă. În București au existat câteva cafenele celebre care au fost descrise de Maria-Magdalena Ioniță în volumul **Prin cafenelele din micul Paris**, Corint, 2020. În afara acestor cafenele descrise în cartea menționată la începutul secolului XX pe Calea Victoriei este deschisă cofetăria *Nestor*, iar cofetăria *Riegler* este inaugurată la sfârșitul secolului XIX la parterul hotelului Hugues de pe Calea Victoriei. Printre construcțiile gigantice din București sunt menționate Casa Poporului (arhitect Anca Petrescu), cu peste 1000 de încăperi, cu 9 etaje la suprafață și 9 niveluri subterane: *clădirea a devenit, în timp, deopotrivă articol în Cartea Recordurilor, curiozitate turistică, simbol al unei perioade tragice din istoria română și element generator de legende urbane*, p. 89 și Casa Scânteii, ridicată între 1949 și 1956, fără a se menționa arhitectul. În fața Casei Scânteii a fost instalată în 1960 statuia de șapte metri înălțime a lui Lenin, executată de Boris Caragea și demolată după 1989. Două realizări din timpul unor domni fanarioți (Ion Vodă Caragea și Alexandru Ipsilante) sunt *Cișmeaua Roșie* și *cișmelele*, dintre care una s-a aflat pe locul actualului parc Cișmigiu. Ion Petrovici (1882 – 1972) a dispus executarea *Rotondei Scriitorilor* în 1943 (v. *Rotonda Scriitorilor*) executată din busturile a 12 scriitori români. O altă construcție emblematică a Bucureștiului a constituit-o *Turnul Colței*, înalt de 80 de metri și ridicat de soldații suedezi ai lui Carol XII, care se întorceau de la Poltava (1709). Turnul purtase numele boierului Colțea Doicescu. La cutremurul din 1802, turnul a fost avariat parțial, adăugându-i-se un etaj de lemn. Inițial, turnul ar fi avut 214 trepte, iar după cutremurul din 1802, 188 de trepte. În 1888 a fost demolat de primarul Pache Protopopescu și pe ruinele sale a fost ridicat *Foisorul de Foc*. Gabriela Melinescu relatează în **România literară** nr. 36 din anul 2000 (*Călare peste timp*), cum asociația voluntară suedeză **Carolux Rex Revivat**, creată de ofițerul Åke Sagrén și-a propus să refacă călătoria lui Carol XII din Pitești până la Stralsund (vechea Pomeranie suedeză), în 14 zile: *Cai și călăreți în uniforme de karolini vor străbate călare mai multe țări, pornind din Pitești: România, Ungaria, Austria, Germania, până la Stralsund*. Traseul din România al regelui Carol XII a cuprins orașele Pitești, Sibiu, Alba Iulia, Cluj, Zalău, Marghita. Noii karolini urmau să fie însoțiți de Tina Nordborg Folin, vorbitoare a limbii române, în calitate de traducător. Voltaire a scris o carte celebră despre Carol XII, *omul cel mai extraordinar din istorie*. În centrul Stockholmului se află statuia lui Carol XII, cu o mână indicând pericolul care vine din răsărit. Alte locuri emblematice ale capitalei sunt *Cotrocenii*, datând de la începutul secolului XVII, și *Curtea-Vechă* ce datează din secolul XIV, iar în 1718 fusese distrusă de un incendiu. Curtea-Vechă este renumită și prin expresia *Crai de Curtea-Vechă* a Penei Corcodușa. Dalles (Sala) și Dămăroaia (Cartierul) își trag numele de la două femei filantroape: Elena Dalles care făcea o donație Academiei Române – un locaș de cultură inaugurat în 1932 și Maria Damaris. Numele străzii *Domnița Ruxandra* este dat în memoria nefericitei fiice a lui Vasile Lupu, Ruxandra, văduvă a lui Timuș Hmelnițki, care refugiată în Cetatea Neamțului este ucisă de un grup de poloni și cazaci în 1668. Viața ei este evocată și de Mihail Sadoveanu în **Nunta Domniței Ruxandra**. Mahalaua și Calea Dudești își trag numele de la boierii Dudești, familie boierească, spune Ion Ghica, venită în Țara Românească *de peste Carpați: Familia Dudescului era fără îndoială cea mai bogată din țară*. Descrierea casei Dudescului impresionează

prin trăinicie și opulență. Ultimul Dudescu cunoscut, Nicolae, fusese trimis de boieri la Paris, ca să susțină cauza românilor, atrăgând atenția lui Napoleon Bonaparte. Generos, Nicolae Dudescu oferea mese sardanapalice: *madame* Récamier nu s-a ridicat niciodată de la masa lui fără să găsească sub șervet un diamant sau un rubin. A se vedea și scrisoarea **Băltărețu**. Pe Câmpul Filaretului, Take Ionescu propusese în 1906 organizarea *Expoziției Generale Române*. Carol I aniversa 40 de ani de la sosirea în România. Gambinus a fost o berărie celebră, aflată, un timp, în proprietatea lui Caragiale, care ar fi spus: *Decât literatură proastă, mai bine bere bună*. Fabrica de bere Gambinus fusese inaugurată în 1869 de Gerhard Luther, care devenise în 1881 furnizor al Curții Regale a României. Hanul lui Manuc ridicat în 1808 de negustorul armean Emanuel Mirzoian (Manuc Bei), locul unde s-a încheiat pacea dintre ruși și turci în 1812. A se vedea și cartea lui Ștefan Ionescu **Manuc Bei**. În 1861, Hanul lui Manuc este transformat în Hotelul Dacia, la etajul I a funcționat un timp redacția revistei **Timpul**, mutată apoi pe Strada Regală, în fine, prin 1880 a funcționat în Casa Vanic. Bulevardul Lascăr Catargiu poartă numele unui om politic care a condus Partidul Conservator. Îl aprecia pe Mihai Eminescu, intervenind în favoarea lui: *lăsați, că băiatul va scrie cum știe*. În schimb, pentru dezvelirea statuii ecvestre a lui Mihai Viteazul, Lascăr Catargiu a tergiversat momentul pentru a nu supăra Viena și Istanbulul. Printre liceele celebre din București este menționat Liceul Lazăr înființat în 1860, liceu absolvit și de Gabriel Liiceanu. Capitala a dispus întotdeauna de hoteluri și restaurante celebre **Ambasador**, *Athénée* Palace, Continental, Lido (acesta dispunea de o piscină *cu valuri*. Prin 1960, intrarea la piscină costa 8 lei). Casa Melik care datează din 1760 este cea mai veche reședință privată din București. Dintre primarii renumiți ai Bucureștiului, amintim pe Barbu Ștefănescu Delavrancea (născut pe strada Vergului) și Pache Protopopescu. Ier-nile dificile au provocat multe greutăți locuitorilor Bucureștiului. În 1897, ziaristul Dan I. Kretzu a fost găsit aproape înghețat lângă Pădurea Băneasa. În schimb, Ionel Teodoreanu și-a găsit sfârșitul într-un morman de zăpadă în iarna lui 1954. La fel și-a încheiat viața Nicolae Velea (1987). Piețe, bulevarde, biserici celebre sunt descrise în amănunt. Teatrul Național din București a cărui construcție a durat patru ani (1848 – 1852), o clădire modernă ce rivaliza cu așezămintele similare din Europa, a fost distrus de bombardamentele aviației germane (26 august 1944), în 1973 inaugurându-se noul sediu al Teatrului Național. Universitatea bucureșteană a fost fondată în 1864, pe locul unde a existat Academia Domnească (1694) la porunca lui Constantin Brâncoveanu. Cu regretul că nu am menționat mai multe obiective turistice, încheiem această prezentare de carte în care și-ar fi găsit locul și teatrele *Alhambra* și *Cărăbuș*, blocul *Carlton* (amintit la pagina 375), biserica *Domnița Bălașa*, spitalele *Elias*, *Fundeni*, *Brâncovenesc*, casa lui *Gheorghe Grigore Cantacuzino* (Nababul), dar cele două autoare ne avertizează în Prefață că din cele 2000 de locuri selectate inițial, le-au ales pe cele mai *relevante*. Semnalăm o inconsecvență datorată doamnei Andreea Răsuceanu în scrierea titlului unui roman al lui Mircea Eliade: *Întoarcerea din rai* (p. 35) și *Întoarcerea din Rai* (p. 105).

* Corina Ciocârlie, Andreea Răsuceanu, *Dicționar de locuri literare bucureștene*. Cu hărți originale de Rareș Ionașcu, ed. Humanitas, 2019, 2020

Radu VOINESCU

Gherismul (II)

Arta polemicii

Primul articol al lui Gherea apare în 1883, în „Emanciparea”, revistă condusă de prietenul său, Constantin Bacalbașa, un lassallian fervent, alături de Emil Frunzescu și Gh. Kernbach, la rândul lor, membri marcanți ai cercurilor socialiste. Deși nu este un text de critică literară, el va prefigura caracterul discursului viitorului critic, dar și un anumit mod al acestuia de a fi, ca publicist și teoretician: vocația polemică. Este vorba de „Un răspuns d-lui prim-ministru I.C. Brătianu la discursurile d-sale de la Craiova și sala Ateneului în privința proprietății”, semnat Caiu Grachu. Foarte puternicul și influentul Brătianu, supranumit „Vizirul”, făcuse cu ocazia manifestărilor precizate în titlul articolului, o serie de afirmații legate de legătura dintre puterea politică, statală și forma de proprietate și cultul familiei, venind cu câteva exemple nu îndeajuns de bine alese. Era, de fapt, expunerea unor opinii privind viziunea politică personală, împănată cu argumente fără prea mare acoperire științifică. În intervenția lui, Gherea a făcut o strălucită demonstrație a cunoștințelor de istorie și de economie politică pe care le asimilase, apelând la nume ilustre în materie (Garnier, Stuart Mill, Boekh, Mommsen, Laveley și alții), pentru a arăta că „Vizirul” se înșela în aprecierile expuse. Concluzia pe care o susținea – la rândul ei o opinie politică (și aceasta discutabilă, așadar) a fost pe placul socialiștilor, pentru că susținea introducerea proprietății colective, subordonată proprietății întregii națiuni – dar erudiția și forța polemică au atras atenția tuturor celor care au citit articolul.

Despre polemică, Gherea avea să se exprime în felul următor într-unul dintre cele mai importante articole pe care le-a publicat ulterior, „Asupra criticei metafizice și celei științifice (Răspuns dlui Bogdan)”¹: „Una din cele mai întrebuințate

forme ale scrierii e desigur forma polemicii. Polemica e și foarte necesară și foarte folositoare. Că din ciocnirea ideilor iese scânteia adevărului, nu e un cuvânt deșert, ci un mare adevăr. Forma polemicii e una din cele mai nimerite forme literare și științifice pentru limpezirea unor principii, unor vederi și pentru propagarea în masa publicului a unor adevăruri literare și științifice.”² Mai departe, motivează această alegere prin nivelul cultural la care se afla societatea românească la acel moment: „Alte forme pot să aibă și chiar au avantajele lor. Așa, spre exemplu, o expunere largă și sistematică, o expunere completă a unei chestiuni într-un op voluminos e desigur preferabilă în multe privințe unor articole polemice, unde necesarmente va lipsi și sistematizarea și puțința de a fi completat. Dar o astfel de expunere sistematică și completă poate să fie bună numai în țările foarte culturale și acolo chiar, pentru un cerc mic de oameni învățați. Pentru grosul publicului însă, chiar și în țările cele mai culte, dar mai ales în țările mai puțin culte, forma polemică e mai nimerită și, de multe ori, chiar unica posibilă. Tratatate sistematice pot să se tipărească, dar nu vor fi citite.”³ E, fără îndoială, justificată această opinie, din moment ce polemicele au avut atâta ecou în epocă, dar și după aceea, însă cred că la fel de adevărat ar putea să fie și faptul că înclinația către gândirea dialectică, dar și firea lui luptătoare, îl predispuneau la o asemenea abordare.⁴ Având acces destul de rapid (cu eforturi și cheltuieli care

² C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, Ediție îngrijită de George Ivașcu, Editura pentru Literatură, București, 1967, p. 349.

³ *Ibidem*, pp. 349-350.

⁴ Probabil că, de asemenea, lipsa lui cronică de timp, datorată meseriei de restaurator în gara Ploiești, co-proprietar, un număr de ani, al unui al doilea restaurant, în București, ocupații care au impus corvezi apăsătoare, despre care au rămas numeroase mărturii, inclusiv confesiunile autorului, ca și multiplele acțiuni în mișcarea socialistă românească și europeană, nemaivorbind de legăturile cu socialiștii din Rusia, acțiuni în care era implicat mereu, pentru a nu mai vorbi de publicistica intensă pe care o întreținea în revistele socialiste, îl

¹ Apărut în 1887, în „Contemporanul”, sub titlul „Critica criticei”, reluat, apoi, în edițiile de *Studii critice*, sub titlul de mai sus.

nu pot fi suficient evaluate procurându-și cărți de peste tot) la cele mai noi date din atâtea și atâtea domenii în care cultura și știința avansau, reacționa, contrariat fiind, la afirmații pe care le găsea inactuale sau întemeiate. Critica lui Gherea rezumă, în modalitatea sub care se prezintă, o formă de cunoaștere și de investigație de un tip care se originează într-un spirit științific pătrunzător, profund, dar și o formă de reacție. Indignarea face și critica, nu numai poezia.

În materie de critică literară, nevoia de a interveni îi este declanșată, cum singur o spune în debutul articolului „Personalitatea și morala în artă”⁵, de două texte publicate de T. Maiorescu în „Convorbiri literare” în cursul anului 1885 și, respectiv, 1886, referitoare la Caragiale („Comediile d-lui I.L. Caragiale”) și la Alecsandri („Poeți și critici”). Este întâia polemică literară și, așa cum se întâmplase în cazul lui I.C. Brătianu, aflat pe treapta ce mai înaltă a politicii românești, condeiul merge tot către un vârf, cultural, de această dată. Să fi urmărit Gherea, alegând aceste personalități cunoscute de toată lumea drept țintă a criticilor sale dobândirea unei celebrități printr-o lovitură inteligentă și oportună? Aș spune că nu personalitățile îl preocupau, ci ideile profesate de acestea. De altminteri, ca dovadă că nu căuta faima cu orice preț, pseudonimul folosit în articolul în care îl combătea pe Brătianu a fost păstrat secret vreme de treizeci și doi de ani, fiind făcut public abia în 1915. Mai mult, ca polemist, criticul, atât la începutul carierei, cât și după ce dobândise notorietate, se distinge prin politețea ceremonioasă, printr-o urbanitate fără cusur cu care își tratează adversarul de idei. Față de Maiorescu adoptă o deferență ce nu pare jucată, respectându-i acestuia statutul în societatea și în cultura românească, dar fără a renunța, ca o natură luptătoare ce era, la a-și susține cu toată tăria și cu toate argumentele tezele pe care le consideră importante pentru înțelegerea fenomenului literar și, încă în plus, pentru acceptarea de către preopinente și de către cititori (urmând o tradiție a scriitorilor moraliști, se adresează nu de puține ori în mod direct cititorilor, antrenându-i în judecățile pe care le combate sau pe care le promovează) a rolului pe care trebuie să îl joace critica în contextul culturii unei țări.⁶

faceau inapt pentru a lua pe cont propriu inițiativa întocmirii unei lucrări mai vaste în aria criticii. Celebrul studiu de sociologie *Neoio-băgia*, necesitând o lungă și dificilă elaborare, nu ar fi decât excepția care confirmă regula.

⁵ Publicat inițial sub titlul „Către d-nul Maiorescu”, în „Revista socială”, în 1886.

⁶ O singură dată depășește, într-o oarecare măsură, cadrul duelului de idei și îl atinge pe Maiorescu în profesia de avocat pe care o exercita, inferând că acesta se înfățișează, în privința lui Caragiale și, apoi, a lui Alecsandri, cu două „apărări”, adică două pledoarii, interesându-l nu atât validitatea argumentelor, cât câștigarea procesului. Va renunța la pasajul respectiv atunci când textul va fi publicat în volumul *Studiul critice*, în urma observației făcute în particular de către Maiorescu însuși, căruia nu-i scăpase maliția și care îi reproșează, nu fără o anumită eleganță, această scădere: Și a renunțat – îmi permit să cred – nu

Nu doar aceste considerații de ordin general caracterizează atitudinea sau, mai bine spus, concepția lui Gherea față de polemică. El vizează și o etică a polemicii, astfel încât, în câteva ocazii, cine îl citește poate desprinde, la rigoare, și un fel de ghid privind atitudinile care trebuie să stea la baza unei polemici purtate cum se cuvine. „Meseria de scriitor, ca orice meserie” – zice el în debutul articolului „Asupra esteticei metafizice și științifice”, apărut pentru prima dată în revista „Literatură și știință”, în 1893 –, „are și ea obligațiile sale, și una

din aceste obligații mai de căpetenie e să-ți aperi vederile expuse, dacă urmezi a crede că sunt adevărate, iar dacă te-ai convins că sunt false, atunci să-ți recunoști sincer și cinstit greșeala.” Ce a declanșat luarea de poziție debutând cu această profesie de credință? Nici mai mult nici mai puțin decât de „două articole de polemică, amândouă îndreptate în contra mea”, apărute în numărul festiv al revistei „Convorbiri literare”, consacrat celei de-a douăzeci și cincea aniversări a prestigioasei reviste. Faptul că publicația îi arăta atâta atenție lui Gherea, lucru de care este el însuși conștient, socotind cinstea „excepțională”, cu atât mai mult cu cât „unul din articole a fost iscălit de dl Maiorescu”, adică de însuși mentorul acesteia. Lucrul acesta ar fi trebuit, zice, „să mă facă să răspund

imediat” (După cum va scrie mai târziu în „Dl. Panu asupra criticii și literaturii”, „importanța unui articol de multe ori se judecă nu atâta după conținut, cât după iscălitură”⁷). Pentru a adăuga o proprie caracterizare „cu atât mai mult cu cât în general n-am obiceiul de a tăcea când mi se fac observații critice”⁸.

Când își începe discursul polemic, de regulă, este ceremonios, deferent, uneori chiar fals deferent. Dar în această falsă deferență e de văzut o politețe care trebuie să se manifeste în asemenea împrejurări. Făcând o comparație, legile duelului implicau, în ciuda scopului mortal al luptei, un ceremonial prin care adversarii erau obligați să își arate formal respectul unul față de celălalt. Ritual pe care Gherea îl îndeplinește neabătut. O dată aruncată mănua, ea trebuie ridicată, în semn

neapărat pentru că îi era extrem de dator ministrului Maiorescu pentru sprijinul imens dat (personal, ca și prin junimiștii din guvern și din Parlament, în primul rând prin Theodor Rosetti, ministru al Justiției, și Gh. Panu, alături de care trebuie știut și rolul major al lui Petre Grădișteanu și al lui Kogălniceanu în această reușită) în chestiunea dobândirii cetățeniei, în 1890, ci pentru că a înțeles inadvertența. (A se vedea Z. Ornea, *Viața lui C. Dobrogeanu-Gherea*, Editura Cartea românească, București, 1982, p. 328, unde pasajul cu pricina este reprodus în întregime.). Altminteri, Maiorescu, în contexte asemănătoare, mai ales în discursurile în legătură cu diverse chestiuni din Parlament, lăsa exact această impresie (ceea ce, dată fiind miza unor asemenea dezbateri, era cumva normal), surclasându-și, printr-o asemenea retorică în care era un adevărat maestru, adversarii, doar că în cazul la care ne referim aprecierea lui Gherea avea o doză mare de exagerare, acesta recurgând mai curând la o extrapolare.

⁷ C. Dobrogeanu-Gherea, *op. cit.*, p. 580.

⁸ *Ibidem*, p. 439.

de cinstire a adversarului, dar arătând și stima de sine, pentru că altfel ar fi rușinos să nu răspunzi provocării. Cu toate că nu toți cei care lansează o provocare – tot conform legilor duelului, provenite, de fapt, din vechea societate cavalească – au și dreptul să o facă, din motive de vârstă, rang, valoare etc.: „Se înțelege, sunt cazuri când cel care-ți face observări polemice nu merită nici un răspuns, și în acest caz datoria de a răspunde se prefăce în datoria de a tăcea; acum însă nu suntem deloc în această situație, cel puțin pe atât pe cât e vorba de dl. Maiorescu, căruia, dacă nu i-am răspuns până acum, pricina este că n-am avut unde.”⁹ Atunci când adversarul de idei are dreptate în criticile sale, în ce-l privește, va primi deschis, zice el, „...orice critică, orice observație făcută scrierilor mele”. Pentru a continua în aceeași notă concesivă, bună ca îndrumar moral în polemică: „La astfel de observații voi răspunde totdeauna cu mare plăcere, recunoscând că am greșit, dacă am greșit; dovedind că greșesc criticii mei, dacă voi rămânea conștient și după observațiile făcute, că eu am dreptate”¹⁰. Dar câți polemiciști procedează într-adevăr astfel? Gherea nu pune mâna pe condei decât atunci când e profund încredințat că dreptatea e de partea lui, iar adversarul se află în eroare. De obicei, chiar așa stau lucrurile.

Polemica Gherea – Maiorescu

Adversarii sunt datori să se respecte reciproc. Atunci când cineva încalcă regulile curtoaziei în luptă, lucrul acesta se întoarce împotriva lui însuși. Iată, Maiorescu păcătuiește tratându-l cu o anumită desconsiderare, așa că, previne Gherea, „Înainte de a răspunde în fond, trebuie să fac rezervele mele în privința tonului articolului dlui Maiorescu și felului d-sale de a polemiza. Dl. Maiorescu o ia cu mine prea de sus, de sus de tot, mă trimite la manualele de școală, zice că sunt inocent în materie și chiar sfârșește articolul cu fraza: «Las-o mai domol unde nu te pricepi!». Îndrăznesc a crede că acest ton polemic e foarte greșit. Și nu e greșit în sensul că în general nu poate să fie întrebuițat în polemică, o nu! mai mult decât oricine sunt în contra polemicii à *l'eau de rose*, dar e greșit în cazul de față pentru că nu se potrivește. Numai atunci ar fi potrivit acest ton polemic, când adversarul e în adevăr ignorant, nepriceput etc. Atunci e foarte natural să-l trimiți la manualele de școală.”¹¹

Și ce demonstrație strălucită face Gherea cu privire la acuzele lui Maiorescu legate de faptul că nu ar fi inițiat în chestiunile de logică (profesorul Maiorescu publicase, de altfel, un manual de *Logică*, în 1876, cu o a doua ediție, extinsă, în 1887). Maiorescu îl trimisese la manualul său de logică, dar Gherea, după ce face o lungă trecere prin silogistica de tip aristotelic, trecând abil o frază cu sens moral lansată pe un ton apodictic de Maiorescu, „egoismul e rădăcina oricărui rău”, în aria logicii,¹² lovește precis și necruțător, spu-

nând că manualul respectiv nu este de nici un folos în chestiunea ridicată „pentru că-i lipsește tocmai aceea ce putea să ne lămurească și anume **cuantificarea predicatului**”¹³ [cu aldine în text, n.m. R.V.]. Luându-se după logica veche și după Mill, dl. Maiorescu nu se ocupă de cuantificarea predicatului, împarte propozițiile în patru categorii în loc de opt, cum fac noii logicieni englezi, și în general partea din manualul d-sale care vorbește de extensiunea sferelor subiectului și predicatului e foarte confuză”. După care trece la detalierea subiectului „după noii logicieni englezi”¹⁴, ceea ce-l desființează efectiv pe adversarul său chiar pe terenul ales de acesta.

Lui G.I. Bogdan (viitorul Bogdan-Duică, academician), maiorescian înfocat, ca și, mai târziu, alți critici care preiau ștabela polemicii în locul pontifului „Junimii” (care se limitează doar la articolul „Asupra personalității și impersonalității poetului”, articol tipărit ulterior cu titlul „Contraziceri? (Mic studiu de strategie literară)”¹⁵ în *Critice*, așa încât polemica Maiorescu–Ghera e mai degrabă o dispută între cel din urmă și cercul junimist), de voie sau desemnați, precum Mihail Dragomirescu¹⁶ sau Perpessicius, după ce dovedește că nu-l cunoaște pe Taine decât atât cât este citat de Gherea în articolul incriminat de acesta, îi oferă o largă desfășurare de argumente care, într-o anumită măsură, pot face deliciul celor care urmăresc asemenea turniruri, prin umorul pus la bătaie pentru veștejirea adversarului. „Dacă d-sale spune lucruri așa de nelogice” – se pronunță spre final în legătură cu preopinientul său –, „așa de surprinzătoare încât nu-ți vine a crede deloc că sunt scrise la sfârșitul secolului al XIX-lea, vina e nu atât a d-sale, cât a esteticii transcendente care i-a slujit drept povață; cauza e că dl. Bogdan, în loc de a se adăpa la izvoarele vii ale științei, s-a adăpat la izvoarele moarte ale transcendentalismului. Pentru că estetica transcendentală e moartă ca toți morții și chiar articolul dlui Bogdan o dovedește.”¹⁷

Gh. Panu are parte de un tratament mai ponderat (cu Panu era, pe de altă parte, într-o relație de strânsă prietenie), deși, la rândul lui, este discutat cu minuția pe care Gherea o dovedește întotdeauna în polemică. Articolul „D. Panu asupra criticii și literaturii”, apărut în „Epoca literară” în câteva numere succesive din cuprinsul anului 1896, este unul exemplar pentru puterea de analiză și pentru forța sintezei lui Gherea, fiind unul dintre cele mai importante din cariera sa de critic ajuns la deplina maturitate și stăpânire a mijloacelor și dedesubturilor teoretice. Aici spiritul cărturăresc și întinsele cunoștințele se aglutinează într-o expunere care, cu toate că nu i s-a dat decât foarte rar atenția cuvenită, în sistemul gheristă este una dintre cele mai importante.

Mă folosesc de acest excurs prin confruntarea dintre vederile celor doi proeminenți critici și pentru a semnala lumii

Maiorescu putea să facă o asemenea afirmație, ca logician, însă – or, el de necunoașterea logicii îl acuză pe Gherea –, nu.

¹³ Calculul cu predicate, cum se spune astăzi.

¹⁴ C. Dobrogeanu-Ghera, *op. cit.*, pp. 448-449.

¹⁵ De aici înainte, pentru a nu crea confuzii, vom folosi acest din urmă titlu, sub care respectivul articol este cunoscut astăzi.

¹⁶ Din păcate, nu am identificat încă o întâmpinare la adresa teoriilor lui Gherea semnată de Mihail Dragomirescu, doar mărturia, prezentă la Z. Ornea (*Viața lui C. Dobrogeanu-Ghera*, ed. cit., pp. 352-353), că a fost însărcinat să se ocupe cu aceasta.

¹⁷ C. Dobrogeanu-Ghera, *op. cit.*, p. 478.

⁹ C. Dobrogeanu-Ghera, *op. cit.*, p. 439.

¹⁰ *Ibidem*, p. 350.

¹¹ *Ibidem*, p. 440.

¹² În calitate de literat, întrucât în comentariul literar se pot folosi termeni cu sens figurat, se pot aproxima trimiteri de ordin cultural,

noastre literare de astăzi faptul că, în ultimii treizeci de ani nu prea am înregistrat un dialog de o asemenea amploare teoretică între literați noștri. Au existat reacții polemice, uneori extinse la nivelul unei cărți întregi, de felul corecțiilor lui Ioan Aurel Pop (*Istoria, adevărul și miturile (Note de lectură)*) la alegațiile hazardate sau chiar rău intenționate ale lui Lucian Boia din *Istorie și mit în conștiința românească*, dar între critici literari nu am avut, în acest interval, decât schimburi de replici destul de scurte, minore, uneori și ca valoare ideatică, și ca anvergură, fiind generate mai ales de mici ranchiune ori de precizări asupra unor chestiuni restrânse, cu unele excepții, e adevărat, fără miză culturală și științifică importantă.

T. Maiorescu a calificat, în „Contraziceri? (Mic studiu de strategie literară)”, polemica inițiată de Gherea la adresa ideilor sale drept o „ceartă de cuvinte”.¹⁸ Parțial, așa este și ne vom opri ceva mai departe asupra acestui aspect. Dar adversarul său deschide atacul legându-se de o idee mult mai importantă, și anume, aceea a relației dintre artă și morală. Dacă în privința terminologiei, lucrurile sunt de discutat, în privința unei afirmații voit prețioase de genul „Da, arta a avut totdeauna o înaltă misiune morală, și orice adevărată operă artistică o îndeplinește”¹⁹ nu e decât de remarcat faptul că autorul „Comediilor d-lui I.L. Caragiale” comite o gravă eroare, exprimându-se neglijent din punct de vedere științific, formularea fiind de-a binelea falsă, tributară obișnuinței lui Maiorescu de a fi emfatic, pentru că, la drept vorbind, nu crede nici el în ceea ce spune atât de sentențios; luat „la bani mărunți”, se vedește că în alte contexte exprimă perspectiva corectă a relației dintre artă și morală (nu am spus „moralitate”).

Rău e că mai departe ilustrul critic stăruie în greșeală recurgând la aporii ridicole pentru oricine, mai ales pentru un profesor și autor al unui manual de logică. Iată: „Influența morală a unei lucrări literare nu poate să fie alta decât influența morală a artei în genere.”²⁰ Nu e departe de un personaj caragialian. Pentru a justifica, apoi, susținerea pe care o acordă pieselor lui Caragiale astfel: „Dacă arta în genere are un element esențial moralizator, același element va trebui să-l găsim și în orice artă deosebită [citește: particulară, n.m., R.V.], prin urmare, și în arta dramatică”²¹. Adânc, nimic de zis! Asta se cheamă a bate apa-n piuă. Firește că Gherea a luat foc! A fost singurul care a reacționat, în toată lumea culturală românească, la respectivele învățări în cerc. Probabil și pentru că,

învățând mai de curând limba română, a fost nevoit să reflecteze la sensurile cuvintelor. În orice caz, e clar că Maiorescu învățase logica, iar Gherea era un logician înăscut, ba și studios pe deasupra, deși, cum vom vedea, nu e scutit nici el de câte o eroare de raționament.²²

Pe scurt, Gherea citește articolele lui Maiorescu despre Caragiale și despre Alecsandri („Poeti și critici”), în „Convorbiri literare”, unul, în septembrie 1885, celălalt, în aprilie 1886 și scrie „Cătră d-nul Maiorescu” (titlu schimbat ulterior în „Personalitatea și morala în artă”, după cum se știe), publicat în iulie 1886, în „Contemporanul”.

Unei recenzii cu intense accente negatoare publicată de G.I. Bogdan [Duică], membru al „Junimii”, la volumul de *Studii critice* în „Convorbiri...”, în august 1890, îi răspunde cu „Asupra criticii metafizice și celei științifice”, în volumul al doilea de *Studii critice*, apărut în 1891.

Maiorescu îi răspunde cam neelegant (presupun că voit, dacă luăm în calcul și atitudinea pe care i-o rezervă în text, de superioritate, condescendentă, chiar ușor disprețuitoare, culminând cu trimiterea la școală și la propriul lui manual de logică), tratând chestiunile ridicate de Gherea alături de alte două întâmpinări legate de un articol apărut în „Voința națională”, ziar al Partidului Național-Liberal (articol tipărit curând după aceea într-o broșură), în „Contraziceri? (Mic studiu de strategie literară)”, tot în „Convorbiri literare”, abia în 1892, numărul festiv, dublu, din 1 martie, dedicat aniversării a douăzeci și cinci de ani de la primul număr al revistei.

Gherea îi dă replica în „Literatură și știință”, în anul următor, cu „Asupra criticii metafizice și științifice”, În același număr aniversar din 1892 al „Convorbirilor literare” apăruse și un articol al lui Al. Philippide „Idealuri”, tot foarte critic la adresa gândirii și metodei lui, de care se ocupă în „Idealurile sociale și artă”, publicat în revista „Literatură și știință”, în 1893.

„D. Panu asupra criticii și literaturii” apare în 1897 în cinci numere succesive din luna iunie ale publicației „Lumea nouă”, fiind intitulat „Critica și literatura”, ca și articolul lui Gh. Panu pe care îl comentează, apărut în patru numere din succesive – trei în aprilie, unul în mai – ale săptămânalului „Epoca literară”. Cum spuneam, acesta este unul dintre cele mai importante articole ale lui Gherea, iar în coloanele lui se războiește, bineînțeles, la fel de abitir și cu ideile lui Maiorescu, nu numai cu acelea ale preopinentului, un stimat junimist, autor al unor amintiri de la „Junimea”, și adept al maiorescianismului.

Celebrul articol „Tendenționismul și tezismul în artă” – mult pomenit, puțin citit și atunci, rău interpretat – apare în „Contemporanul”, numerele din decembrie 1887 și ianuarie 1888 (sub titlul inițial „Direcția «Contemporanului»”), ca răspuns la o serie de articole publicate de N.I. Roman (semnat Morna; evident, o anagramă a numelui) în „Liberalul”, în cursul anului 1887, sub titlul „În contra direcției literare de la «Contemporanul»”. Așadar, în acest caz nu este vorba de o

¹⁸ De la acest moment, Maiorescu își dă seama cu cine are de-a face, realizează că și-a subestimat nepermis adversarul, și se abține de la a continua polemica altfel decât, eventual, prin interpuși. Înclin să cred că Gherea îi câștigase cu adevărat respectul lui Maiorescu (și nu numai atât, fapt probat cu asupra de măsură în episodul împământării), ceea ce nu e deloc puțin lucru. Acesta din urmă avea deja respectul lui Gherea, care proba un simț al valorii exact și îl manifesta netruncat. Dincolo de micile șarje la adresa lui din epistole către diverși prieteni și cunoscuți, criticul „Junimii” îl respecta pe Gherea, cu care se întreținea – zice Călinescu – „într-o formă de delicateță excesivă” Călinescu (V. *Istoria...*, ed. cit., p. 550.). Până la urmă, mai bine un adversar puternic, dar leal, ca Gherea, decât puzderie de admiratori mediocri. De acum, Gherea devine o valoare recunoscută prin chiar intelectualii de elită ai României. Maiorescienii de după Maiorescu au acceptat, însă, mai greu, această situație decât însuși modelul lor.

¹⁹ Titu Maiorescu, *Critice*, ed. cit., vol. II, p. 276.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibid.*

²² „Asupra acestor câteva chestii fundamentale, cei care vor să mă critice trebuiau să-și îndrepte privirea. Dacă ar dovedi că aceste premise sunt false, atunci, desigur, foarte multe din cele ce am zis sunt false; dacă însă se vor uni cu mine în privința acestor premise (și cred că ar fi greu pentru cineva să nu se unească), atunci și deducțiile mele sunt adevărate.” – zice în „Tendenționismul și tezismul în artă” (C. Dobrogeanu-Gherea, op. cit., p. 115). Cititorul își dă seama că Gherea transformă aici logica într-o chestiune de consens.

polemică îndreptată asupra unui junimist, deși Roman publicase în „Convorbiri literare”. „Caragiale fluierat” a apărut în iunie 1885 în revista „Drepturile omului” și era îndreptat împotriva criticilor ridicate de „d-nii Stemi și Niger” [Ștefan Mihăilescu și Rădulescu-Niger, n.m., R.V.] în broșura *Caragiale fluierat* (de aici, ghilimelele din titlul lui Gherea). În „Asupra criticei” (apărut în „Contemporanul” din septembrie 1887 cu titlul „Critica criticei”) combate ideile lui D. Racoviță (care semna Sphynx), din „România liberă”, la adresa lui Delavrancea, pentru a analiza scrisul viitorului autor al dramei „Apus de soare” din perspectiva proprie.

Cum se vede, Gherea i se adresează de două ori direct lui Maiorescu, iar acesta numai o dată (și încă într-un context care cuprinde și alte aspecte, nu doar de ordin strict literar, în articolul publicat de liberali fiind vorba în principal de contradicții pe care aceștia i le reproșau omului politic). Polemizează cu ideile lui Maiorescu în replicile către discipolii acestuia – Bogdan, Philippide, Panu – primii doi publicându-și intervențiile în revista „Junimii”, unde domnea o atmosferă deosebit de ostilă la adresa lui, tinerii maioreșceni, precum Mihail Dragomirescu sau P.P. Negulescu, fiind cuprinși de adevărate crize la parcurgerea articolelor lui Gherea²³.

Ținând cont, prin urmare, de faptul că polemica a fost deschisă de C. Dobrogeanu-Gherea²⁴, că Titu Maiorescu a fost în poziția de a răspunde, chiar dacă ridicând mănua numai cu vârful degetelor, că, în rest, polemica s-a purtat cu discipolii celui de-al doilea, ar fi cât se poate de normal să se renunțe la titulatura încetățenită de „Polemica Maiorescu – Gherea” și să se adopte o formulă care să corespundă adevărului faptelor, „Polemica Gherea – Maiorescu”. Ori, poate mai bine, „Polemica Gherea – „Junimea”. Este capital, în această ecuație, faptul că nu Maiorescu s-a ridicat pentru a combate și a înlătura concepția lui Gherea, ci Gherea a fost acela care a militat cu tenacitate pentru înlocuirea concepției maioreșciene asupra artei și a criticii cu o alta, mai modernă, reprezentând o radicală schimbare de paradigmă.

Adaug și că în vreo două rânduri Gherea s-a arătat explicit decepționat în privința rolului pe care „Junimea” ar fi trebuit,

în concepția sa, să-l joace în continuare în literatura română; în schimb, câțiva dintre membrii societății, cu excepția lui A.C. Cuza, care se știe către ce s-a îndreptat, și-au urmat în politică mentorul (în fapt, propria chemare și spiritul timpului; aceștia fuseseră deja depășiți, își epuizaseră energiile culturale ale tinereții și probabil că simțeau asta), alții s-au îndreptat către diferite științe, inclusiv filologie, istorie, filosofie, pentru ca, în fine, de cei mai mulți să se cufunde în anonimatul care îi caracteriza și, după dispariția lui Eminescu și a lui Creangă doar Caragiale și Slavici și să continue cariera de scriitor la cotele cele mai înalte. El aștepta de la „Junimea” o influență generală hotărâtoare, de aici și critica pe care le-a adresat-o în diferite maniere. Nici nu aveau cum, ei fiind cam cu toții conservatori, membri, chiar, ai Partidului Conservator, prin urmare, nu se putea aștepta de la ei o reformă majoră a societății, o înnoire.

Mărul discordiei. De la idee la cuvânt. Sau invers?

În articolul „Cătră dl. Maiorescu”, Gherea ridicase o serie de obiecții față de ideile profesate de mentorul Junimii. În primul rând, folosirea unor termeni „nebulosi”, pe care ar fi trebuit să-i lase acolo de unde-i preluase, adică din filosofia clasică germană. Cel mai tare, după ce anunță

că în unele privințe părerile li coincid cu ale adversarului, în alte nu, critică expresia „emoțiune impersonală”, sub motiv că emoțiile nu pot fi decât personale, trăite fiind de fiecare, și „lumea ficțiunii ideale”, unde se înalță fie artistul, fie publicul lui, întâlnindu-se cumva, la un moment dat. În esență, însă, contestă critica metafizică pe care o promovează Maiorescu și ideile acestuia despre legătura dintre artă și morală. Chiar dacă nu devenise un critic marxist încă, Gherea era un antimetafizician prin structură, felul lui de a fi și de a gândi respingând speculația pe calea gândirii materialiste. Nu îmi dau bine seama cât îl cunoștea pe Aristotel (deși era un aristotelician prin gândire), dar este cert că îl înțelesese destul de bine pe Platon, suficient cât să nu adere la concepția că

ideile s-ar substanțializa.

Maiorescu o ține pe-a lui: „Iacă teoria clară, de mult știută și de mult comentată a ideii platonice întrebuițată drept fundament de estetică și împăcarea ei cu formele foarte diverse de manifestare, în care se relevează diversele personalități ale poezilor.” Pentru a continua: „Se înțelege că sunt și teorii contrare. Zola, d.e. definește: opera de artă e un colț de realitate văzut printr-un temperament. Noi credem din contră că opera de artă e un colț al naturii văzut cât se poate de impersonal și exprimat printr-un temperament cât se poate de individual”.²⁵ Aici, dar numai în textul publicat ulterior în

²³ A se vedea Z. Ornea, *Viața lui C. Dobrogeanu-Gherea*, ed. cit., pp. 352-353.

²⁴ S-ar putea obiecta că Gherea nu făcea decât să răspundă articolului despre Caragiale al lui Maiorescu, unde acesta profesa idei care nu erau în acord cu ale sale („Și ni se cere asemenea analiză mai mult decât oricui, pentru că și noi am scris despre comediile dlui Caragiale, pentru că părerile autorului sunt în unele privințe protivnice părerilor noastre și pentru că autorul ia la vale unele idei ce ne sunt scumpe și pe care trebuie să le apărăm.” – C. Dobrogeanu-Gherea, în *op. cit.*, p. 46.), dar o asemenea alegație, având în vedere argumentele de mai sus și faptul că Titu Maiorescu nu pomenea nicăieri numele lui Gherea și nici cele două articole scrise de acesta, între care cel de mică întindere, „Caragiale fluierat”, dintr-un număr al revistei „Drepturile omului” apărut în mai 1885 (scris destul de confuz, în așa fel încât e dificil să se vadă care sunt ideile autorului și care ale celor pe care caută să-i combată), nu se susține.

²⁵ Titu Maiorescu, *Critice*, ed. cit., vol. II, pp. 309-310.

Critice, Maiorescu își susține părerea citând dintr-un autor francez, academicianul O[ctave]. Gréard, care, „în prefața la *Histoire de la littérature comparée* a lui Loliée spune: „*Il se plaît à mettre en lumière «le sens impersonnel et général par où les vrais génies s'identifient – non sans accuser de eux-mêmes un grand relief de personnalité – avec leur pays, avec leur temps, avec le genre humain tout entier»*“²⁶ Aici avem o problemă care a scăpat istoriografiei noastre literare și în special admiratorilor și exegeților lui Maiorescu. Această *Histoire de la littérature comparée* se numește, de fapt, *Histoire des littératures comparées, des origines au XXe siècle*, de Frédéric Loliée, și a apărut în prima ediție în 1904.²⁷ Or, „Contraziceri?...“ fusese publicat în „Convorbiri...“, cum am văzut, în 1892, deci, cu doisprezece ani mai înainte, iar acolo nici pomeneală de respectiva notă. Autorul a adăugat acest text cel mai probabil la ediția din 1908 a *Criticelor*.

Procedeul este ilicit atunci când e vorba de o polemică. Maiorescu a urmărit să lase posterității impresia că a avut argumente foarte puternice împotriva adversarului său. Cu alte cuvinte, a mai tras un glonț la doisprezece ani după duel. Semnificativă este și maniera în care a făcut-o, din vârful penitei, menționând doar parțial titlul cărții (a fi folosit și ultima parte ar fi însemnat să indice fără dubiu faptul că respectiva lucrare nu avea cum să apară cu opt ani înainte de 1900. A dat doar numele lui Loliée, nu și prenumele, pentru a lăsa impresia că nu face decât să citeze ceva ce la data apariției „Contrazicerilor?...“ ar fi trebuit să fie cunoscut, îndeobște, de mai toată lumea, adică ar fi fost vorba de o carte deja intrată în conștiința publicului.²⁸

Dar să ne întoarcem! Cum se vede în citatul introdus târziu (Nici măcar corect transcris, cel puțin în ediția de care mă folosesc aici, pentru că lui Octave Gréard îi aparțin efectiv numai cuvintele *Il se plaît à mettre en lumière*, de aici încolo, marcat cu ghilimele în original, fiind transcrise ideile lui Loliée, extrase din carte. Să nu ne legăm însă prea tare de aceste chițibușuri!), pentru posteritate, Maiorescu accentuează pe cuvântul „impersonal“, pentru a-și justifica, prin apelul la o autoritate străină (Gherea excela în citări și nume de autori străini), opțiunea terminologică incriminată de adversarul său. Nu chiar în treacăt fie spus, nu ar mai fi fost nevoie, Gherea își însușise formula, între timp, întrebându-l cu lejeritate, ca fiind cumva de la sine înțeleasă, în studiul dedicat lui Lecomte de Lisle,²⁹ de parcă uitase că o contestase atât de vehement cu nouă ani mai înainte.

Ca să mergem pe firul inadecvărilor, binecunoscuta formulare a lui Émile Zola mai sus pomenită nu este o teorie, ci o viziune de romancier cu privire la modul care scrie el

însuși sau înțelege arta, așa cum au procedat, dintre exemple foarte cunoscute, și Stendhal, Gide sau Proust. Nu are de-a face cu vreo combatere a platonismului decât într-un context extrem de larg. Cât despre propria concepție afișată aici *faute de mieux*, care o corijează, chipurile, pe cea a romanțierului francez, se poate vedea cât e de inconsistentă, ba, așa spune, inabilă și contradictorie, în orice caz, imatură conceptual, deși probabil că unora le sună bine.

În linii mari, disputa se poartă în jurul noțiunilor de „emoție impersonală“, „lumea ficțiunii ideale“, a principiului că „egoismul este cauza oricărui rău“ și așa mai departe. Dar câtă cerneală irosită din cauza acestui *imbroglio* terminologic, mai ales de atunci încolo! Maiorescu simte că Gherea – care, deloc în treacăt fie spus, încă nu avea acces la toate nuanțele limbii române și lua expresiile ca în dicționar, în unele cazuri percepția lui purtând, probabil, și încărcătura specifică limbii materne, care interfera cu limba nouă³⁰ – se leagă de cuvinte, dar nu-i poate da replica adecvată, rămas în urmă cum se afla la acel moment. Astăzi am zice că, într-un fel, a fost multă energie consumată cam în zadar, dar aceste dispute aveau să-i ajute pe criticii care atunci se formau să-și formeze și să-și rafineze logica.

Cel care greșește primul e Titu Maiorescu și, după el, Gherea. Dacă, de pildă, în loc de „lumea ficțiunii ideale“, ceea ce sună a platonism trivial, ar fi folosit „lumea ideală a ficțiunii“, lucrurile probabil că ar fi stat altfel, dar limitele lor sunt limitele epocii în teoria și critica literară. Astăzi nu mai folosește nimeni „emoție impersonală“. Avem la dispoziție concepte și noțiuni care acoperă bine ceea ce atunci încă nu căpătase formula cea mai potrivită. Când analizăm arta, vorbim de *katharsis*, de intropatie (*Einfühlung*, după terminologia esteticienilor germani), de dialectica subiectiv-obiectiv, de relația individual-universal, de trăsăturile general-umane ale psihicului manifestate sau reflectate în creația și în receptarea operei de artă, de identificare estetică și așa mai departe.

²⁶ *Ibidem*, nota de la p. 310. „Se găsește potrivit să se pună în lumină «simțul impersonal și general prin care adevăratele genii se identifică – nu fără a li se recunoaște acestora relieful intens al personalității – cu țara lor, cu timpul lor, cu întregul gen uman».“ (fr.; traducerea îmi aparține).

²⁷ Pentru conformitate, Frédéric Loliée, *Histoire des littératures comparées, des origines au XXe siècle*, Préface de O. Gréard, de l'Académie Française, Paris, Librairie Ch. Delagrave. Anul apariției – 1904 –, în cataloagele bibliotecilor franceze. Citatul reproduș se găsește la p. XII.

²⁸ Nu e lipsit de importanță, în acest context, că marea majoritate a scrierilor lui Frédéric Loliée (1856-1915) au apărut după 1902.

²⁹ „Lecomte de Lisle și poezia contemporană“, în „Lumea nouă“, numerele 68 și 82, din ianuarie 1895.

³⁰ „Ce să zici dar de un biet creștin căruia i-a fost sortit să facă într-o limbă foarte puțin formată și pe care a învățat-o, și pe aceea, pe apucate. Nu poți să-ți închipui ce tortură e asta! Și barem dacă ar fi condițiunile celelalte mai prielnice, viața materială asigurată, liniștea casei. Dar să faci literatură într-o limbă neformată, în care n-ai crescut, făcând pe cărciumarul 24 de ore pe zi, în agitația și zgomotul infernal al gării, având casa plină de refugiați, înconjurat de spioni ruși, supravegheat de poliția română, având toată grija și răspunderea, unei lupte nihiliste ruse și necazurile multiple [ale] luptei socialiste române, a scrie, a face literatură în condițiile acestea e un tour de force de cari ar fi mândri însuși celebrii acrobați frații Zengano [...] Nu știu dacă studiile mele sociale și mai ales nu știu dacă studiile mele critice au valoare și câtă valoare au, dar ceea ce știu e că în condițiunile așa de puțin favorabile n-a scris nimene.“ – îi mărturisește Gherea ginerelui său, Paul Zarifopol, într-o scrisoare din 1902. (C. Dobrogeanu-Gherea, *Correspondență*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ion Ardeleanu și Nicolae Sorin, p. 112, *apud* Z. Ornea, *op. cit.*, p. 329). Z. Ornea amendează spusa lui Gherea despre limba prea puțin formată, găsind-o neîntemeiată, și are dreptate din acest punct de vedere; la vremea când Gherea își scria studiile critice, chiar dacă nu avea o grafie suficient fixată și încă împrumuta masiv neologisme, româna era deja o limbă bogată și nuanțată. Dar plângerea lui Gherea nu asta cred că viza, ci – mai ales că avea comparația cu celelalte limbi europene în care citea – lipsa unui limbaj critic în care să își poată exprima curgător și fără echivoc ideile.

Adevărul e că amândoi criticii (în privința lui Gherea, e valabil, în principiu, pentru prima perioadă) au nevoie de „traducere” într-o terminologie modernă.

Prin estetica pe care o promovează, ca om de gust (dar mimetic în calitate de teoretician al artei, în „O cercetare critică a supra poeziei române la 1867” urmând, în ciuda faptului că sinteza îi aparține, filosofia germană a artei, pe care o învățase în Austria și în Germania), Titu Maiorescu este un om al veacului al XVIII-lea, în vreme ce Constantin Dobrogeanu-Gherea aparține veacului al XIX-lea, cu scientismul lui, cu umanismul legat de socialism (mai degrabă de social-democrație, pentru a distinge de socialismul utopic și de aberațiile lui), cu încrederea în progres și în emanciparea socială și culturală. El este contemporan cu marile progrese în biologia de după Darwin, cu descoperirile epocale în geologie, cu desprinderea psihologiei de filozofie (de altfel, considera critica o problemă de psihologie, atât de modernă viziune avea și atât de mari erau perspectivele acestei științe, după contribuțiile lui Wundt și Binet), cu pozitivismul, cu avansul considerabil al fizicii care se apropia accelerat de pragul desprinderii de concepția newtoniană, ca și al chimiei, pe atunci în plină ascensiune.

La vremea lui, Titu Maiorescu recupera un decalaj al culturii române, Constantin Dobrogeanu-Gherea este în acord cu tendințele secolului în evoluata lume apuseană. Nu numai în acord, dar în unele privințe dovedindu-se un înainte mergător, nerecunoscut ca atare numai din cauza marginalității României pe harta cultural-științifică a emisferei nordice, a complexelor în fața străinătății și a lipsei de cunoștințe temeinice a unora dintre compatrioți, dar mai ales din cauza faptului că româna nu a fost și nu este o limbă de circulație, lucruri de care, cum mărturisește undeva, era perfect conștient, alegând, însă, să trateze creațiile scriitorilor români atunci când își exercita calitățile în privința analizei literare. Însă descoperirile care fac intrarea către secolul al XX-lea – psihanaliza, fizica particulelor, relativitatea – și care vor avea radicale repercusiuni și asupra fenomenului literar nu-l mai ating. Și el rămâne în veacul său.

Artă cu tendință vs. Artă pentru artă

Așa a fost rezumată substanța polemicii dintre gherism și junism, ca o înfruntare între două concepții estetice care se anulează reciproc, aceea a artei care are un scop, care servește o tendință, și aceea a artei pentru artă. În realitate, Maiorescu, chiar dacă ținea de școala idealistă a filosofiei artei, nu a susținut niciodată o asemenea concepție, după cum nici Gherea, adept al ideologiei socialiste, marxiste, fiind, din câte se pare, primul critic marxist din lume, nu a militat pentru arta

cu tendință. Chestiunea aceasta a fost tratată în studiul despre maioreșcianism pe care l-am publicat acum trei ani în „Hyperion”, așa încât nu trebuie să revin aici cu amănunte. A fost o atribuire eronată de intenții și de programe literare și critice, dictată mai ales de obtuzitate și de necuprinderea corectă a textelor, și ale unuia, și ale celuilalt. Cu un amendament, pentru Gherea, care pierde distanța într-un singur moment, cu ocazia unui răspuns la o anchetă literară, pronunțându-se, luat de val, pentru o artă a proletariului.

Cuvântul „tendenționism”, ca derivare ce indică o orien-

tare, o direcție care implică asumarea prin literatură a unor precepte politice, ideologice, morale, didactice etc., din câte am constatat chiar și în anii din urmă e în mod cu totul fals folosit în contextul dezbaterilor dintre cele două orientări, cea a „Junimii” și cea promovată de Gherea. De aici, de la această răstălmăcire, uneori rău intenționată, alteori ignorantă, cum am spus, pleacă majoritatea lecțiunilor superficiale, greșite ale textelor criticului de la „Contemporanul” și de la „Literatură și știință”, ca și a negărilor la adresa concepției sale.

Mai întâi, întorcându-ne la mizele articolului „Personalitatea și morala în artă”, pe care le-am abordat numai parțial, să vedem ce crede

Gherea despre moralitatea artei, chestiune în care îl contrazice pe Maiorescu nu din cauza erorii de concepție în care s-ar fi aflat acesta (nu se afla!), ci din cauza limbajului utilizat de, a exprimării inadmisibil de inadecvate în câteva locuri, după cum am văzut mai sus și după cum cei care îi cunosc opera știu foarte bine.

Ce spune el despre moralitatea artei? Luăm numai un exemplu din numitul articol: „Dacă ni s-ar face și nouă întrebarea ce-și pune dl. Maiorescu, adică: arta, în general, are ori nu un element moralizator? Cu mare părere de rău, n-am putea da un răspuns afirmativ atât de necondiționat ca al d-sale, nu vom putea zice: «Da, arta a avut totdeauna o înaltă misiune morală, și orice adevărată operă artistică o îndeplinește». Nu vom da răspuns afirmativ, nu din aceeași pricină pentru care Macbeth nu putea rosti vorba „amin” — noi n-am făcut nici o crimă împotriva artei —, dar pentru că un răspuns atât de necondiționat (că orice operă adevărat artistică trebuie să aibă în sine un element moralizator) ar fi, după noi, neadevărat. A găsi astfel de element în orice lucrare artistică este a crede că arta poartă în sine o puternică taină moralizatoare, în afară de împrejurările reale ale existenței sale, este a crede că arta e morală în sine, „an sich”, cum ar zice neamțul, este a ridica arta la rangul de entitate metafizică. Nu e vorbă, și noi credem că lucrările cele mari artistice sunt în general moralizatoare, vom arăta mai departe când și cum; este de asemenea cu puțință ca opere artistice însemnate să aibă înrăurire demoralizatoare, ori nici de un fel, nici de altul.”³¹

³¹ C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, ed. cit., p. 57.

Am reprodus mai extensiv pentru a se vedea cu claritate că Gherea nu credea că arta adevărată este creată pentru a îndrepta moravurile. Ea conține idei și fapte morale (adică făcând parte din domeniul moralei), poate chiar confruntări în care este implicată o idee morală sau alta, pentru că se ocupă de om și de manifestările ființei lui individuale și sociale. Iar aceasta pentru că „Arta, ca orice manifestare a minții omenești, este produsul mijlocului natural și mai ales social, poartă pecetea timpului în care s-a alcătuit, a societății în care s-a produs.”³²

La afirmația lui Maiorescu legată de faptul că patriotismul trebuie exclus din teritoriul artei, Gherea încearcă să demonstreze că, în anumite împrejurări, dacă nu e vorba de angajarea artistului într-un mod manifest și lipsit de meșteșug, se pot întâlni și idei care afirmă patriotismul. Dar Maiorescu doar se exprimase inabil, nici el nu credea că anumite versuri, de pildă, nu pot purta un mesaj patriotic, recurgând și la exemple, ceea ce lui Gherea i se pare o contrazicere. Este, la nivelul expresiei, nu însă și la nivelul ideii și al faptelor artistice, luate în discuție de el sau nu. Maiorescu spune că a pune în replicile dintr-o piesă de teatru, de exemplu, învățături morale ar arunca spectatorul din „emoțiunea impersonală a ficțiunii artistice” în cea reală. Nimic mai neadevărat, socotește, pe bună dreptate, Gherea, după ce a mai identificat alte câteva contraziceri în formulările maioresciene, uneori corect, alteori doar ca derivată a imperfecțiunii limbajului la acea vreme, cum am subliniat de mai multe ori în aceste analize. Dar aceasta pentru că asemenea discursuri nu fac parte din realitatea în care trăim, fiind, de aceea, „mincinoase” (adică, am spune azi, false). Falsitatea aceasta este cea care îl nemulțumește și pe Maiorescu, dar nu reușește să identifice corect problema și să îi dea formularea potrivită.

„În adevăr” – își dezvoltă Gherea tirada argumentativă –, „lucrările literare în care sunt puse învățături morale în gura unor persoane, cu scop de a le propovădui, sunt cât se poate de neartistice”. Și le numește, cum am zis, „mincinoase”, pentru că nu exista ep atunci conceptul de verosimilitate, iar clasicismul și romantismul lăsaseră în urma lor o seamă de clișee care acum erau folosite ca normă a nor creații lipsite de valoare estetică, dar utile sau, eventual, interesante pentru un public lipsit de educația necesară. Pentru a continua și mai caustic: „Când în dramele noastre naționale și patriotice din războiul din urmă, soldații curcani, țărani, în redutele de la Grivița, rostesc cuvântări patriotice, apoi de bună seamă aceste lucrări sunt parodia artei, nu artă, și pricina e că sunt mincinoase. Țăranul român nu ține discursuri patriotice nici aiurea, necum când murea de frig, de foame și de gloanțe la Grivița! [...] Dar toate aceste tipuri nu sunt oameni vii, sunt mașini vorbitoare și discursurile patriotice nu-s cerute de caracterul lor.”³³

Maiorescu nu reușea să spună că arta – în condițiile mentalității estetice da la finele secolului al XIX-lea – trebuie să fie verosimilă, și nici Gherea, acesta din urmă, însă, apropiindu-se mult mai mult de adevărul estetic astăzi acreditat. Ceea ce trebuie reținut este că Gherea socotea că din moment ce artistul se încarcă de problemele timpului, indiferent că sunt pozitive

sau negative, morale sau imorale, iar viața decurge prezentând felurite ipostazieri ale răului și ale binelui, morala fiind o problemă de consens la un moment istoric anumit, pe care le transfigurează în opera literară în funcție de talentul și temperamentul său, atunci moralitate operei este tocmai aceea a mediilor pe care le zugrăvește. Iar artistul își dovedește talentul preluând aceste dezbatări sau uneori rupturi morale, neocolindu-le, așadar, în efortul lui de a reda viața așa cum este, dar păstrându-și propria altitudine morală.³⁴ Păstrând distanța auctorială, cum am spune azi, iar exemplele aduse în discuție, din Homer, din tragedia greacă, din Dante, Shakespeare, Milton sau Goethe, dar și din ale zone ale artei, pun lămuritor ce voia să transmită, dincolo de limbajul neformat. „Un artist, un scriitor are convingerile sale, principiile sale, e influențat de mijlocul în care trăiește, răsuflă în atmosfera morală a mijlocului social în care se află și de aceea lucrările sale, subiectele ce va alege, felul cum le va lucra, vor purta pecetea mijlocului social ce înconjură pe artist.”³⁵

Cu alte cuvinte, arta are legătură cu morala, dar nu e moralizatoare, cum greșit se exprimase Maiorescu.

Cea ce frapează la ambii autori, dar mai ales la Gherea, fastidios adesea în argumentația pe care o expune, este insistența asupra furnizării acestor exemple, unele luate din opere cunoscute, altele inventate, construite. Dacă am vrea să acceptăm că publicul nostru, chiar cel cult, nu prea are nici azi, darămite atunci, apetență și înclinare pentru teorie și pentru abstracții, ne dăm seama și de ce recurge Gherea la cascade de exemple și parabole, câteodată inspirate, câteodată cam fabricate. Totul din nevoia de a transgresa această barieră pe care cei doi o simțeau din partea publicului. Până la urmă, această insistență de a face pedagogia de a cărei necesitate trebuia să țină cont i-a salvat pe amândoi de a fi greșit înțeleși măcar în ochii posterității dispuse la o lectură atentă, lipsită de prejudecăți.

Până aici aproape că nu am făcut decât să traducem ce au spus cei doi critici ai noștri de la începuturi, în așa fel încât să evităm pe viitor interpretările greșite. Iar translația e departe de a se fi încheiat.

(*va urma*)

Notă: Fotografii se reproduc după Z. Ornea, *Viața lui C. Dobrogeanu-Gherea*, Editura Cartea românească, București, 1982.

³⁴ Iată care este „una din condițiile de căpetenie pentru ca arta să aibă putere moralizatoare și educatoare. Aceasta este moralitatea artistului însuși, înălțimea morală, ideală, intelectuală la care a ajuns el. [subl. în text, n.m. R.V.] (Op. cit., p. 61. Ca să adauge, în alt loc: „Pentru o operă artistică moralizatoare se cer [...] două condiții: înălțarea morală și ideală a artistului și puterea creatoare, geniul.” (Ibidem, p. 62). Când vorbește despre forța moralizatoare a artei, Gherea înțelege capacitatea artei de a comunica o dimensiune morală, iar atunci când zice despre funcția „educatoare” a artei, se referă nu la pedagogie, nu la infuzarea unor precepte, ci la nivelul înalt estetic pe care îl dobândește o persoană instruită tocmai prin frecventarea universului artistic. Pe de altă parte, vom vedea că, în ciuda situației lui în avangardă, avea destule limite, cele mai multe ținând de educația și de idealurile lui mic-burgheze. Gherea respinge ideea că „Moralitatea artei ar fi un fel de vargă care, după unii, moralizează pe copiii cei răi, dar strică pe cei buni.” (Ibidem, p. 51).

³⁵ Ibidem, p. 54.

³² Ibidem.

³³ Ibidem, p. 53.

Valentin COȘEREANU

Descuț în iarba copilăriei (V)

PRIN NOPTI TĂCUTE

*Prin nopți tăcute,
Prin lunce mute,
Prin vântul iute,
Aud un glas;
Din nor ce trece,
Din luna rece,
Din visuri sece,
Văd un obraz.
Lumea senină,
Luna cea plină
Și marea lină
Icoană-i sunt;
Ochiu-mi o cată
În lumea lată,
Cu mintea beată
Eu plâng și cânt.*

* * *

Forma poeziei la care ajunge Eminescu este cea din manuscrisul 2259, f. 17v.-18, cu strofele numerotate. Credem că data menționată, iul. [1]869, este data revizuirii ei, cu intenția publicării

acesteia în volum, din moment ce o numerează drept a cincea piesă a caietului.

Pornind de la remarcă lui D. Murărașu că *Este în unele poezii de tinerețe un accent dureros, care merită să fie subliniat*¹, putem interpreta fără a greși că această durere este una pe care Eminescu n-a jucat-o, așa cum nimic n-a jucat în viața lui, căci a trăit cu intensitate maximă ceea ce la alții în lumea obișnuită este mai totdeauna trecător. Căci ce altceva pot însemna aceste imagini (auditive) din prima strofă (*Prin nopți tăcute,/Prin lunce mute,/Prin vântul iute,/Aud un glas;*), urmate de altele (vizuale) (*Din nor ce trece,/Din luna rece*), ca apoi să ajungă la ceea ce-l frământă: *Din visuri sece,/Văd un obraz*.

E obrazul fetei blonde din Ipotești, care i-a rămas în minte asociată cu elementele naturale ale împrejurimilor natale, pe care le topește în imagini poetice de felul: *Lumea senină,/Luna cea plină/Și marea lină/Icoană-i sunt*. Sentimentul pierderii iremediabile a ființei iubite este aproape explicit redat în ultimele

¹ Mihai Eminescu, *Poezii*, I, Ediție critică de D. Murărașu, București, Editura Minerva, 1982, p. 300.

patru versuri: *Ochiu-mi o cată/În lumea lată,/Cu mintea beată/Eu plâng și cânt.*

Apelând din nou la biografia poetului, nici o fărâmbă din amintirile contemporanilor nu lasă o cât de vagă urmă că ar mai fi fost o altă iubire în această perioadă. Este momentul, așadar, să ne amintim ce se petrecea în viața poetului: Pe la începutul lui mai, 1869, aflându-se în Cișmigiu, cu Ștefan Cacoveanu, l-a tras în lături Iorgu, ofițerul, venit întâmplător în București, și i-a amintit poetului de părinții îngrijorați și de o carieră strălucită, pe care și-ar putea-o face, dacă ar vrea. Această intervenție l-a indignat. „Ce au cu mine?” – i-a spus lui Cacoveanu. „Pâinea nu le-o mănânc, pragul nu li-l calc. Lese-mă, să merg calea mea și să trăiesc din puținul meu.” Dar, după aceea, supărarea i-a trecut – așa cum, de altfel, se va vedea cu prisosință în capitolul dedicat corespondenței – și i-au venit alte gânduri, știute numai de el².

Tot în luna aceea, Pascaly a pornit cu trupa în turneu, prin Moldova. La începutul lunii iulie, a ajuns la Cernăuți. Aici Eminescu s-a ferit să fie văzut de foștii săi colegi. Dar la întoarcerea spre Iași, a fost întâmpinat de tatăl său, la Botoșani, ca să-l atragă la Ipotești, cu promisiunea că-l va trimite la universitate. Matei Eminescu a scris, cu privire la acest episod: A fost prins de tatăl său, dus la Ipotești cu forța, tratat acolo aspru, și după plecarea lui Pascaly spre Iași, impus să-și aleagă specialitatea ce voiește s-o învețe.

Gala Galaction și apoi Călinescu vor amplifica acest episod până la exagerare, numai că, cercetând arhivele, putem spune că faptele au stat așa cum le descrie I. D. Marin: Cu aceste pretinse precizări, s-au exagerat faptele într-atât de mult, încât dorința poetului de a revedea Ipotești (reală, așa cum o vor demonstra faptele, nu fabulațiile), după o absență de trei ani, a fost pur și simplu anulată³. Astăzi este cert că Eminescu a ținut enorm la Ipoteștii natali și la iubirea irepetabilă trăită acolo în plină copilărie fericită.

Să presupunem că poetul a fost ținut dezbrăcat de tot și bătut, ca hoții de cai – susține autorul mai sus citat. Oare după aceea – se întreabă –, dacă el ar fi vrut să fugă, de la Ipotești, nu putea fugi? Nu știa pe unde să fugă, tocmai el care călcase drumurile țării, pe jos? Adevărul este că el n-a vrut să fugă: nu venise ca să fugă. Un fir nevăzut îl atrăsese spre Ipotești, iar dacă și tatăl său i-a ieșit înaintea, nu cu ciomagul, ci ca părinte, care, oricum și-a recunoscut și partea lui de vină, cu toate acestea relațiile dintre ei s-au îmblânzit și poetul a venit acasă fără frică. Astfel, poetul s-a aflat din nou la Ipotești, și mai ales lângă mormântul Casandrei, pe care îl purtase în gând, tot timpul. În manuscrisele sale, așa cum s-a menționat mai sus, se găsesc versuri, cu data pusă de el, „Iul. 1869”, deci tocmai timpul când el revenise la Ipotești⁴.

Sunt chiar versurile din poezia intitulată Prin nopți tăcute, în versurile căreia tematica ipoteșteană, vrând, nevrând, trage după ea un arsenal de implicații labirintice, dar ușor sesizabile la o mai adâncă cercetare.

CÂND PRIVEȘTI OGLINDA MĂRII

*Când privești oglinda mării,
Vezi în ea
Țărmuri verzi și cerul sării,
Nor și stea.
Unda-n plesnetul ei geme
Și Eol
Sună-n papura ce freme
Barcarol.*

*Un minut dacă te-ai pierde,
Tu, măcar,
Sub noianul mării verde
Și amar,
Colo-n umeda-i pustie,
Ca-n sicriu,
Te-ai simți pe vecinicie
Mort de viu.*

*Vezi pe buza mea pălită
Un surâs,
Vezi pe fruntea-mi liniștită
Dulce vis,
Și al luncii vânt de vară
Călduros
Cântă-n lira mea amară
Lânguros.*

*De-ai pătrunde c-o privire
Al meu sân,
Să vezi marea-i de mâhnire
Și venin,
Ai cunoaște-atuncea bine
Traiul meu:
Suflet mort, zâmbiri senine –
Iată eu.*

***

Simțindu-se *mort de viu*, din cauza iubitei pierdute, poetul, ca de obicei, translează mai întâi subiectul imaginându-și marea pe care n-o văzuse încă la vârsta aceasta. (O va vedea târziu, în 1882, la Constanța, de unde-i scrie Veronicăi Micle, descriind-o cu detalii semnificative).

De remarcat încă de la început, sentimentul pe care iubita (moartă acum) i-ar putea citi pe față un surâs (înghețat) pe buzele palide, pe fruntea-i senină (*liniștită*) un *Dulce vis*, dar mai ales ar simți și ea *al luncii vânt de vară/Călduros* și ar auzi cum *Cântă lira lui amară/Lânguros*.

Or, cum pe Casandra, Mihai a întâlnit-o undeva în lunca Ipoteștilor (vezi *Codru și salon*), sintagma poetică, *al luncii vânt de vară/Călduros*, nu e pusă întâmplător aici, întrucât gândul duce inevitabil la spațiul natal, acolo unde cei doi își consumau iubirea tinereții. Cât privește ultima strofă, ea nu exprimă altceva decât ceea ce înseamnă un suflet răvășit, rămas singur în lume.

Poezia se regăsește în două versiuni și în două manuscrise diferite: în manuscrisul *Marta*, 2259, f. 18-18v., (*după măruntă prefaceri*), drept a șasea piesă din caiet, datată de autor: *iul. 869*, purtând titlul *Când privești oglinda mării*. (Grafat de Eminescu

² Apud Petru Vintilă, *Eminescu. Roman cronologic*, București, Editura Cartea Românească, 1974, p. 121.

³ I. D. Marin, *Eminescu la Ipotești*, Iași, Editura Junimea, Col. *Eminesciana*, 1979, p. 108.

⁴ *Ibidem*, p. 109.

Când privești oglinda mării), iar a doua, în manuscrisul 2262, f. 6 unde poartă un titlu curios: *Din: Stele și flori*, fiind scrisă pe jumătatea din dreapta a unei file îndoită special (poate un proiect de care nu avem cunoștință).

Perpessicius face mențiunea următoare: *Prezintă unele aplicații mai târzii, cu o cerneală și un scris, cu aproximație: 1871-1872*⁵.

D. Marin, la rândul său, citând versurile de mai jos, aduce subiectul din nou la Ipotești, adăugând și strofa din ediția Perpessicius. Fără îndoială că poetul a compus-o, când s-a dus la mormântul Casandrei, cu o cunună, din flori de câmp, și cu o lumânare: *Mi-nconun cu flori iubita,/Dar de secolii adormit-a./Sub a morții mele faclă/Doarme dragostea în raclă*⁶.

Dar și cealaltă strofă, pe care editorul Perpessicius o trece la *Exerciții&Moloz*, este inspirată și ea de revederea țintirimului din spatele biseriței din curtea casei părintești, unde zăcea Casandra, cea despre care va spune că i-a fost mai scumpă în lume: *Dacă inima ți-i moartă/E astfel ca țintirimul*.

Despre timpul acesta petrecut la Ipotești relatează Dumitru Gireadă, megieș cu familia Eminoviceștilor: *Trăia bine cu bădica neu, cu Costache Gireadă și cu Costache Căraușu, că erau cam de-o baie. Venea pe la noi și-l scotea din minte pe bădica, să facă joc. Îi plăcea să vadă lumea veselă și să grăiască tot vorbe de-a noastre. El da țidulă pentru rachiu. Aveau ei un crâșmar, Șmil, cu care se înțelegea, în ascuns. Crâșma era într-un bordei, colo peste gard, cam unde-i ocolul gițeilor. Cântau trei ursari: doi cu cobza și unul cu scripca. Ehei, da ce cântece cântau, săracii! Ieșă și conu Gheorghieș, să vadă. O scotea și pe oloaga aceea, pe Harieta, că-i era și ei drag să prăvească. Conașu Mihai sta mai deoparte și, din când în când, însăma ceva, pe hârtie. Să-l fi strâns de gât, că tot nu-ți arata ce-o scris! Bucuria lui, când se făceau șezători ori clăci de scărmanat*⁷.

Aspectele relatate de vecin sunt veridice, căci se potrivesc notațiilor poetului din manuscris, cuvinte preluate din autorul german Franz Grillparzer (povestirea *Bătrânul lăutar*), dar pe care Eminescu însuși le va fi trăit, așa cum atestă mai multe mărturii credibile ale celor care l-au cunoscut, mărturii care se suprapuneau cu felul de a fi al poetului nostru. De aceea, probabil, le-a și notat.

Iată-le scrise în toată splendoarea realismului lor: Nu scap lesne prilejul de a participa la o serbare populară. Ca prieten pasionat al oamenilor (cu precădere al poporului), mai ales dacă reuniți în masă, uită pentru un timp scopurile lor individuale și se simt ca părți ale unui întreg, în care, în definitiv constă divinul – ca atare orice serbare populară este pentru mine o adevărată serbare a sufletului, un pelerinaj, o reculegere.

Citesc, ca dintr-un uriaș Plutarch desfășurat în fața mea, de pe chipurile vesele, dar în ascuns întristate, din mersul vioi sau greoi, din purtarea mutuală a membrilor familiei, din remarcile izolate, pe jumătate involuntare, biografia oamenilor necunoscuți – și este adevărat că nu-i poți înțelege pe cei însemnați, dacă nu ai simțit profund sufletul celor obscuri⁸.

⁵ M. Eminescu, *Opere*, V, *Poezii postume, Anexe, Note și variante, Exerciții&Moloz, Addenda&Corrigenda, Apocrife, Mărturii, Indice*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, Cu 46 de reproduceri după manuscrise, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, p. 23.

⁶ I. D. Marin, *op. cit.*, p. 144.

⁷ Apud I. D. Marin, *op. cit.*, p. 145.

⁸ Helmuth Frisch, *Sursele germane ale creației eminesciene*, vol. I, București, Editura Saeculum I.O., 2008, pp. 318 și 319.

CÂND...

*Când luna prin nouri pe lume veghează,
Când fiecă undă se-mbracă c-o rază,
Când cântă ai somnului genii nătângi,
Tu tremuri și plângi.*

*Când luna aruncă o pală lumină
Prin merii în floare-nșirați în grădină,
La trunchiul unuia pe tine te-aștept,
Visând de deștept.*

*Când soarele arde și ceru-i văpaie,
Pe-a lacului valuri profunde bălaie,
Pe-o barcă împinsă de valuri ce merg,
La tine alerg.*

*Când vântul e-o taină, când frunza e mută,
Misterul surâde prin lumea tăcută,
Culeg pe-a ta frunte sublime visări,
Pe ochi sărutări.*

*Amorul își moaie aripile-i stinse,
Tu-nchizi surâzândă lungi genele-ți plânse
Și fruntea mea pală pe pieptu-ți așezi,
Surâzi și veghezi.*

*Nebună copilă, ce-amesteci plăcerea
Cu lacrimi pe care le naște durerea,
Nebună copilă cu-amorul ceresc,
O, cât te iubesc!*

* * *

Poezia *Când*, datată de autor: iul. 869, se regăsește în manuscrisul *Marta* (2259, f. 20v.-21). D. Murărașu face, în legătură cu această creație mențiunea următoare: *Judecând numai din punct de vedere estetic, Chendi are dreptate: strofa este inutilă și discordantă*⁹. Este vorba de strofa întâi. Numai că atunci când e vorba de conținutul tematic al poeziei, strofa în cauză este perfect încadrată în tema abordată de noi; în fapt, ea pregătește cadrul natural ipoteștean în care se desfășoară întâlnirile celor doi.

Din acest punct de vedere, strofa cu pricina nu este deloc *inutilă și discordantă*, cu atât mai mult cu cât din cele șase câte conține poezia, patru dintre ele încep cu adverbul *când*, fixând timpul de altădată al derulării întâlnirilor dintre cei doi îndrăgostiți.

Așadar, când se întâmplă toate acestea, perfect coerente, cadrul ne duce cu mintea la livada din incinta casei părintești, cu *merii în floare-nșirați în grădină* și când (întocmai așa cum se întâmplă în *Sara pe deal*, recunoscută unanim ca ținând de iubirea și arealul ipoteștean), îndrăgostiții se întâlneau în taină, ascunși de ochii părinților și ai sătenilor, trăindu-și vraja care-i stăpâna pe amândoi, în feeria nopții.

În poezia la care ne referim singura schimbare este aceea că lucrurile se întâmplă pe dos decât în *Sara pe deal*, unde *sub un salcâm*, îndrăgostitul este așteptat de iubită. În poezia *Când...*, spune poetul *La trunchiul unuia pe tine te-aștept,/Visând de*

⁹ *Ibidem*, p. 301.

deștept. Cadrul este cel real, al incintei ipoteștene, cum tot desprinsă din realitate este atmosfera diurnă care translează acțiunea în pădurea Baisei, în prejma lacului. Odată stabilit acest cadru, dragostea celor doi se desfășoară nestingherit: *Culeg pe-a ta frunte sublime visări,/Pe ochi sărutări.*

În felul acesta, strofa întâi, care a părut nejustificată în percepția unor critici și istorici literari (Când cântă ai somnului genii nătângi,/Tu tremuri și plângi.), iat-o legată organic de ceea ce este întărit în strofa finală: copila îndrăgostită amestecă plăcerea *Cu lacrimi pe care le naște durerea*, căci orfană fiind, Casandra își destăinuia amarul singurătății, așa cum poetul îi destăinuia la rândul său idealurile sale ori îi povestea cu subînțeleșuri basme de dor.

Că așa este, o spune destul de abrupt și I. D. Marin în cartea sa: *Printre aceștia* (adică printre *Alei de vișini și de cireși în floare, precum și salcâmi arătați aici; erau cei din livada lui Eminovici* (vezi și „Mitologice”), ei își dădeau întâlnire, seara, sub lumină de lună. De exemplu, lângă un măr: „Când luna aruncă o pală de lumină/Prin merii în floare-nșirați în grădină,/La trunchiul unuia pe tine te-aștept/Visând de deștept”¹⁰.

Este uimitor cum Eminescu a știut să extragă din viața unor îndrăgostiți atâtea înțelesuri sublimând realitatea și transformând-o într-un aliaj poetic, creând, totodată, o altă la fel de plauzibilă.

PRINTRE STÂNCI DE PIATRĂ SEACĂ

*Printre stânci de piatră seacă,
Auzi plâns de cucuvai,
Țipând noaptea tristu-i vai!
Când în nouri se îneacă
Chipul lunii cel bălai.*

*Vraja trece peste lume,
Vraja... cântec amorțit,
Ca un vis îngălbenit,
Pe-a ei buze vineți spume,
Capu-i alb e amețit.*

*Fuge, trece, fuge, zboară,
Buza-i tremură spunând,
Ochii-i joacă scânteind,
Sub nebuna ei cântare
Lumea doarme în descânt.*

*Este Daina cea nebună,
Care cântă noaptea-n crâng,
Pe când stelele se sting,
Pe când frunzele-abia sună,
Pe când apele-abia plâng.*

*Vezi cum luna înghețată,
Dintr-al nourilor hău,
Trece ca și visul greu –
Sună-n noaptea descântată
Cântul trist din ceasul rău.*

Și bătrâna moarte toarce

¹⁰ I. D. Marin, *op. cit.*, p. 113.

Gândul ei în nefinit:

*Zilele din vine-ți stoarce
Și când capu-ți se întoarce
Bagi de seamă c-ai trăit.*

***

Poezia aceasta se regăsește în manuscrisul 2254 (f. 85v.), în contrapagină cu *Întunericul și Poetul*.

Privită mai atent și în adâncime, coroborată cu producții având aceeași temă ținută, așa cum ar fi *Lira spartă-n stânca lume*, *Ondina*, *Mira*, *Cine-i?*, în *Printre stânci de pietre seci*, Eminescu pare să-și fi propus transpunerea în versuri a unor teme din folclor.

Din întreaga creație noi am ales doar câteva fragmente care țin de sugestia naturii ipoteștene, pornind de la remarcă poetului însuși din același manuscris, unde notează: *Lunatecii fac luna o zână, dându-i un imperiu de voință și capricii*¹¹.

Așa cum s-a mai arătat, Mihai obișnuia să rămână peste noapte în pădure, lângă lac cu iubita sa, adormind împreună sub un tei bătrân, o specie aparte, cu flori mirositoare și cu ramurile crescute în voia luminișului. Poate chiar să fi visat cu ochii deschiși, așa cum știm din poezia *Fiind băiet păduri cutreieram*, unanim recunoscută ca descriind pădurea Baisei din apropierea Ipoteștiului. În *Printre stânci de piatră seacă*, aspectul ține de aceeași viziune folclorică a zânei care iese din teiul vechi.

De data aceasta aspectul folclorizant al versurilor este folosit în alt mod: Daina (probabil varianta populară a zeiței Diana), cea care bântuie în preajma îndrăgostiților, ajunge aici să fie o Daina atât de stilizată încât duce cu gândul la soiul de suprealism folcloric pe care l-a practicat Ion Barbu (se știe că poetul organizase cu fantezia lui o mitologie și o cosmogonie cu aparență populară¹²). Ce interesează, însă, sunt strofele/imaginile care par să fie rodul imprimărilor afective ale peisajului ipoteștean: *Printre stânci de piatră seacă,/Auzi plâns de cucuvai,/Țipând noaptea tristu-i vai!/Când în nouri se îneacă/Chipul lunii cel bălai.*

Ideea care întărește și mai mult sugestia noastră în legătură cu spațiul surprins de poet, dar și cu iubirea celor doi desfășurată în cadrul-ascunziș (protector și prieten) al Ipoteștiului, este că în ediția Perpessicius (*Opere*, V, la *Note și variante*, p. 564-566), găsim câteva variațiuni ale poeziei, în care transpare imaginea aceleiași iubite. Alte versuri duc și ele cu gândul la imaginea munților din fața casei părintești, adică imaginea dealurilor împădurite văzute din perspectiva copilului¹³.

Punând în contrast poezia în discuție cu cealaltă, cu *Sara pe deal*, unde atmosfera este *plină de o dulce putere nostalgică*, Călinescu spune despre *Astrul selenar* din *Printre stânci de piatră seacă*, tocmai contrariul: *că exercită o vrajă hipnotică, un farmec uranic, aici rea când cerul e întunecat*¹⁴.

Dăm mai jos un fragment semnificativ analog poeziei, care ține, evident, de tema morții iubitei. Strofa se regăsește în

¹¹ M. Eminescu, *Opere*, V, *ed. cit.*, Perpessicius, p. 564

¹² *Ibidem*, p. 303.

¹³ Vezi Eminescu, *Opere*, I, *Poezii, Cronologii și simbioze poetice 1866-1876*, Ediție cronologică integrală de Valentin Coșereanu, Prefață de Eugen Simion, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2019, pp. 215-217.

¹⁴ G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, IV, *Cadrul psihic. Cadrul fizic. Tehnica*, București, Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II, 1936, p. 80.

manuscrisul academic 2254, f. 25v.: *Spune-mi, floare ofilită,/ Spune-mi, floare fără dor:/Unde-i crucea cea cernită,/Unde-i floarea înnegrită/Unde-i ~*

O STEA PRIN CERURI...

*O stea prin ceruri o văd că trece
Și eu un nume i-am pus din zbor,
Numele unei inime rece
Fără fior.*

*Ea nevăzută acum se stinge,
Nimeni în zboru-i n-o-a urmărit;
Numai un ochi singur umed o plânge
Căci o-a iubit.*

*Știți de ce stelei i-am dat un nume,
Numele unui suflet răcit,
Ce-acuma palid, uitat de lume,
A-mbătrânit?*

*Pentru că ochiul ce lacrimiază
După-acea steauă care s-a stins
Este-al meu suflet ce meditează,
E ochiul meu plâns.*

* * *

Grafiată de Eminescu *O stea prin ceruri*, poezia apare în manuscrisul 2262, f. 3. Perpessicius, în volumul V, *Opere*, la *Note și variante* (p. 570), face următoarea mențiune interesantă: anume că poezia aceasta este grafiată cu cea asemănătoare din perioada 1869, continuând cu observația că *E scrisă pe jumătatea din dreapta a coalei, cele patru strofe fiind dispuse, trei strofe în partea de sus și a 4-a jos, după o strofă din „Mortua est!” și cele două ale poeziei „Doi aștri”¹⁵*. Remarca servește drept temei în vederea datării textului.

Este de subliniat cât de multe creații ale acestei perioade sunt întrețeseri tematico-sentimentale pe motivul iubitei moarte.

Neștiută atunci de nimeni, *steaua pierdută* cu *inimă rece* care se stinge prematur și după care ochiul poetului lacrimiază, iubita tinereții sale, se stinge în anonim, căci *Nimeni în zboru-i n-o-a urmărit*; numai poetul, cu *un ochi singur umed o plânge/Căci o-a iubit*.

Lovit de realitatea prezentă, pe care începuse deja s-o cunoască și de care mai târziu va fi scârbit, va determina revenirea laitmotică în compozițiile sale a iubitei și iubirii neprihănite din Ipotești, o *stea rece*, rătăcitoare în necuprinsul cerului albastru.

Senzația copleșitoare a aducerii aminte îl face pe poet să lacrimeze încă După-acea steauă care s-a stins, făcându-l să mediteze asupra inexplicabilei și nedreptei morți, iar ochiul e plâns. Eminescu trăiește intens damnarea aceasta.

COPILĂ ÎNGER – VIS ÎN MIRARE

*Copilă înger – vis în mirare,
Când lipești sânul de capul meu,
Dispare lumea de sub picioare,*

Mă cred în raiul lui Dumnezeu.

*Tu-mi pari un înger de flăcări albe,
Văd fruntea-ți blondă în rece-eter,
Haina-ți lumin-a serei rozalbe,
Tu ești geniu gândit de cer.*

*Tu ești cântarea înaripată,
Iar eu suspin sunt ce te îngân;
Cântare dulce și tremurată,
O, du cu tine al tău suspin.*

* * *

Reluând tema din *O stea prin ceruri*..., poezia *Copilă înger – vis în mirare* invocă imaginea aceleași iubite din copilărie, poezie unde încă mai revine termenul *rozalbă* pe care de aici înainte Eminescu îl va folosi cu mult mai rar.

Copilă înger – vis în mirare se regăsește în manuscrisul 2262, f. 6v. și este o reluare a creației din 1866, care avea titlul, *Copilă, angel de-nălțare* și care a fost comentată în cadrul mai larg al anului respectiv, căci aparține aceleiași teme. Reluând-o în 1869, creația amintită mai sus devine *Copilă înger – vis în mirare*. Despre ea, Perpessicius menționează faptul că este *scrisă pe jumătatea din dreapta a unei coale, îndoită în lung*¹⁶, după obiceiul rămas inexplicabil, probabil din rațiuni intime sau din motive estetice.

Așadar, același vis al tinereții printre anii trecători – cum ar fi zis Alecsandri – aceeași dorință de a culca capul pe pieptul iubitei, aceeași încântare de a fi împreună cu ea, de a pluti în mrejele iubirii nevinovate – când poetul pierde pământul de sub picioare –, aceeași cântare înaripată a geniului gândit de cer, dar și același suspin pe care-l îngână poetul după steaua pierdută. În concluzie, aceeași cântare dulce și tremurată.

Eminescu îngână, așadar, un cântec, cu gândul la dragostea dintâi, necomparată cu nimic în lume, întrucât pierduta Casandra nu-i dă pace nici gândului, nici simțirii sale nostalgice. Diferența de atitudine între strofa întâi și cea din urmă este una grăitoare, întrucât, scrisă cu gândul la amintirea vie a iubitei, cei doi îndrăgostiți se mișcă firesc, în tot largul lor, crezându-se în raiul lui Dumnezeu.

Numai că acest lucru se petrece doar în visul de iubire al poetului, în amintire, întrucât strofa ultimă răstoarnă cu totul acest vis, invocând totodată un pol opus, când poetului nu i-a mai rămas decât suspinul, iar fetei îi dorește un ultim lucru: O, du cu tine al tău suspin.

DE CE SĂ MORI TU

*Tu nu ești frumoasă, Marta, însă capul tău cel blond
Când se lasă cu dulceață peste pieptu-ți ce suspină,
Tu îmi pari a fi un înger ce se plânge pe-o ruină,
Ori o lună gânditoare pe un nour vagabond.*

*Astfel treci și tu prin lume... ca un basm de proroc!
Ești săracă dar bogată, ești mâhnită dar senină!
Ce să plângi? De ce să mori tu? Ce poți oare fi de vină
Dacă fața ți-e urâtă, pe când anii-ți sunt de foc.*

¹⁵ M. Eminescu, *Opere*, V, ed. cit., Perpessicius, p. 570.

¹⁶ *Ibidem*.

*Când ai ști tu cât simțirea-ți și privirea-nduioșată
Cât te face de plăcută și de demnă de iubit,
Tu ai râde printre lacrimi și-ai ascunde negreșit
În cosița ta de aur fața-ți dulce și șireată.*

*Altele sunt mai frumoase, mult mai mândre, mai bogate,
Dar ca marmura cea rece nu au inimă de fel.
Pe când tu!... ești numai suflet. Ești ca îngerul fidel
Ce pe cel care iubește ar veghea-n eternitate.*

*Șterge-ți ochii, blondă Marta... ochii-ți negri... două stele
Mari, profunzi ca vecinicia și ca sufletu-ți senin.
O, nu știi cât e de dulce, de duos și de divin
De-a te pierde-n ochii-aceștia străluciți în lacrimi grele.*

*O, surăzi, surăzi odată! Să te pot vedea... o sântă,
O martiră ce surăde printr-a lumii dor și chin,
Pe când ochiul ei cel dulce și de lacrimi încă plin
Se ridică pentru-o rugă către bolta înstelată.*

*Ai surâs?!... O! ești frumoasă... înger ești din paradis
Și mă tem privind la tine... căci ți-o jur: nu m-aș mira
Dac-ai prinde aripi albe și la ceruri ai zbura,
Privind lumea cea profană cum se pierde în abis.*

* * *

Poezia se regăsește în manuscrisul *Marta*, 2259, la f. 16-16v., și figurează drept întâia piesă a caietului manuscris. Faptul că Eminescu însuși o pune în fața viitorului volum proiectat pentru a se tipări, explică nu numai titlul *Lumină de lună. Versuri lirice*, nu numai considerentele estetice pe care le-a avut în vedere poetul, dar și faptul că multe dintre poeziile acestea se însumau în tematica iubirii dintâi.

Creațiile extrase din realitatea emoțională a tânărului Eminescu, citite în cheia rădăcinilor lor realiste, ne determină să luăm în discuție în ce măsură numele Marta a dat numele acestui manuscris, dar și care ar fi legătura lui cu iubita de la Ipotești.

Ceea ce știm cu certitudine este faptul că poetul a ascuns numele adevărate ale personajelor sale, nu numai ale celor din poezie, dar și ale celor din proză. Nici însemnările de ordin personal din manuscrise nu fac excepție, iar când notează astfel de lucruri, Eminescu înlocuiește numele respectiv cu trei stelute. Ceea ce rămâne sunt doar simplele noastre supoziții și analogii.

Genul acesta de detectivistică literară, cu toate riscurile sale, evidențiază totuși cât de mult spațiu acoperă în opera lui Eminescu tematica vizastă de noi. Lăsând deoparte orgoliile și îndărătnicia oarecum secundară a lui I. D. Marin, demonstrația sa în legătură cu numele adevărat al iubitei blonde de la Ipotești este veridică, întrucât cercetătorul argumentează în baza unor documente de arhivă.

Aplecându-ne asupra acestei problematice, se va observa că în genere, regula eminesciană, așa cum am mai spus, este să ascundă (cu strășnicie chiar) numele adevărat care l-a inspirat și pe care l-a cântat în poezie, iar excepția care întărește regula este cea din *Ondina*, unde poetului, numai cu totul accidental îi scapă numele real al iubitei, în *Cântecul Casandrei* (vezi comentariul la *Ondina*!).

Lucrurile însă se încurcă atunci când Perpessicius ia în discuție și el problema aceasta: poezia e datată 869. Dec.: Titlul prim: „Marta“. Ulterior, cu scrisul, probabil, din 1870, ce se întâlnește și în majoritatea variantelor suprapuse sau marginale, în stânga, „Blonda“, în dreapta; „De ce să mori tu?“¹⁷. Prin urmare, deducem de aici că numele conspirativ al fetei iubite era *Blonda*. Și îi era de ajuns.

Despre ce blondă putea fi vorba în 1869 este ușor de presupus, căci blondă Milly, nemțoaica a fost o iubită trecătoare, ocazională și nu găsim nici un indiciu că ar fi murit. La fel cum nu găsim nici un indiciu că ar fi fost o actriță cu acest nume...

Dacă numele Casandra ar fi fost înlocuit cu Marta, atunci recunoaștem motivul inspirator al poetului, care nu este altul decât fata întâlnită întâmplător în peisajul ipoteștean și pe care Mihai a iubit-o cu toată ființa sa de copil romantic, hipersensibil, căci despre un sentimentalism lucid se poate vorbi în aproape toată opera acestuia.

Revenind la temă, e de remarcat faptul că în ediția sa din 2010, D. Vatamaniuc face mențiunea următoare: *Numele Marta apare sub forma „Marta! Marta!“, adnotare în traducerea tratatului lui Heinrich Theodor Röscher, „Arta reprezentării dramatice“, făcută la propunerea lui Mihail Pascaly, care îl angajează ca suflor și copist de piese de teatru*¹⁸.

Referindu-ne strict la poezie, să înțelegem că mahnirea fetei față cu această atitudine provenea din presimțirea morții? Și să se fi întâmplat încă de atunci ceea ce se întâmpla mult mai târziu, la Botoșani, când Eminescu era îngrijit de sora sa, Harieta (când Veronica Micle venea să-l viziteze și când se spune că se închideau în cameră și își plâneau durerea?) Altfel cum se pot explica în cheia propusă de noi, nu numai titlul poeziei (*De ce să mori tu?*), dar și interogațiile de genul: *Ce să plângi? De ce să mori tu?* sau versuri ca: *O martiră ce surăde printr-a lumii dor și chin*.

Să presupunem că tristețea și plânsul provin chiar din faptul că fata nu se credea frumoasă ca altele, așa cum se afirmă clar în toată poezia, dar acest lucru nu justifică întrebările puse în context...

Dintre certitudini rămâne doar portretul iubitei tinere, căci ea este în *cosița-i de aur cu fața dulce și șireată*, fie un *înger ce se plânge pe-o ruină*, fie o *lună gânditoare pe un nour vagabond*, *ochii [...] negri... două stele/Mari, profunzi ca vecinicia și ca sufletu-ți senin*, *înger ești din paradis*. Așadar, iubita are ceea ce altele, poate mai frumoase, mai mândre și mai bogate nu au: ea este *numai suflet*, doar această trăsătură este prețuită în mod deosebit de tânărul îndrăgostit.

Referindu-se la aceeași Casandră, nici lui I. D. Marin nu-i scapă versurile poeziei: Iubita blondă îi făcea impresia unui „înger ce se plânge pe-o ruină“ ori „o lună gânditoare, pe un nour vagabond“¹⁹ și o face într-o logică strânsă a ordinii evoluției faptelor, căci boala fetei evolua, iar poetul o implora să nu-i moară, atitudine care răzbate și în poezia *De-aș muri*, ori *de-ai muri*...

¹⁷ *Ibidem*, p. 48.

¹⁸ M. Eminescu, *Opere, Poezii*, I, Ediție îngrijită, studiu introductiv, cronologie, note și comentarii: D. Vatamaniuc, Membru de onoare al Academiei Române, București, Editura Național, 2010, p. 795.

¹⁹ I. D. Marin, *op. cit.*, p. 118.

Chemarea Operei la fața locului – reînvestirea alodiului ipoteștean

VALENTIN COȘEREANU: „DESCULȚ ÎN IARBA COPILĂRIEI”

Recentul laureat al Premiului EMINESCU, ziaristul, decernat de Uniunea Ziaristilor Profesioniști din România, la 28 iunie 2021, este unul din cei mai harnici și convingători eminescologi de azi, autor al unor importante lucrări apărute în colecția *Eminesciana* a Editurii Junimea din Iași: *Ipotești sau realitatea poeziei*, *Eminescu*, *Aron Pumnul și Bucovina habsburgică*, *Odiseea manuscriselor eminesciene* (în colaborare cu Pompiliu Crăciunescu), *100 de zile cu Petru Creția*, *Desculț în iarba copilăriei* ș.a.

Manager, din 1992, vreme de treizeci de ani, al „Memorialului Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, dl. VALENTIN COȘEREANU (n. 26 aprilie 1950, Țigănași, Iași) s-a preocupat nu numai de amenajarea la standarde moderne a Memorialului ipoteștean dar și de studierea manuscriselor eminesciene, a Operei în ansamblu, ceea ce i-a permis, iată, la solicitarea acad. Eugen Simion, să editeze, în 2019, o ediție cronologică integrală a poeziei eminesciene, în colecția de *Operele fundamentale*, la Fundația Națională pentru Știință și Artă, sub egida Academiei Române: *EMINESCU – OPERE* (I. *Poezii. Cronologii și simbioze poetice, 1866-1876*; II. *Poezii. Cronologii și simbioze poetice, 1877-1883*).

O cercetare fundamentală este recenta lucrare *DESCULȚ ÎN IARBA COPILĂRIEI. Ipoteștii în opera lui Eminescu* (Editura Junimea, Iași, 2020, 444 p.), apărută în Colecția *Memoria clepsidrei*, în anul jubiliar 50 al editurii respective. Cartea cuprinde câteva zeci de ilustrații inspirate și realizate la Ipotești de cunoscutul grafician Mircia Dumitrescu, având o Prefață semnată de Pompiliu Crăciunescu.

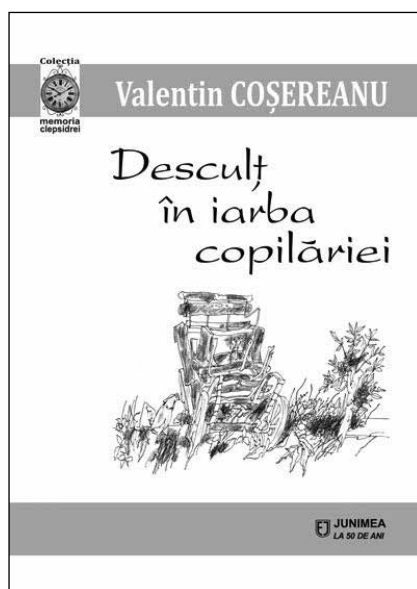
Dedicată lui Petru Creția cu un drag fără timp, dar într-un timp cu totul nefavorabil lui..., -eminescologul care i-a sugerat să desfășoare această tematică într-o lucrare de sine stătătoare, – *Desculț în iarba copilăriei* are ca motto un

fericit catren eminescian, care rezumă problematica abordată de istoricul și criticul literar sub semnul mitic al paradisului pierdut:

O, rai al tinereții-mi, din care stau gonit!

Privesc cu jind la tine, asemeni lui Adam,
Eu nu gândesc c-o clipă am fost și fericit,
Ci mor, mor de durere că-n brațe nu te am.

Cartea de față, venind după volumul *Ipotești sau realitatea poeziei* (2010, 2012) și după ediția academică *Cronologii și simbioze poetice* (2 vol., 2019), încheie, de fapt, un triptic care formează realități distincte, dar inseparabile (Pompiliu Crăciunescu).

În Cuvânt lămuritor, autorul precizează împrejurările în care a luat naștere această lucrare. Într-o seară plină de acalmie sufletească, o seară între multe altele pe care le-am petrecut împreună la Ipotești, Petru Creția s-a arătat interesat și incitat discret de o descoperire a mea privitoare la tehnica eminesciană a repetiției: același portret/ pasaj apare în creații diferite (câteodată chiar în aceeași), dar în așa fel reconstruit, încât abia lectura multiplă dezvăluie că pasajele respective sunt identice. Sau aproape identice.

Prin urmare, tot ce reprezintă arealul ipoteștean se regăsește reiterat în creația eminesciană: casa, incinta, familia, lacul, pădurea, dar mai ales iubita de la Ipotești. Toate acestea sunt teme recurente în opera poetică îndeosebi, remarcă cercetătorul, ceea ce observase cândva și Petru Creția, amănând să adâncească respectivul fenomen al recurenței: *M-a îndemnat însă pe mine s-o explorez, considerând-o utilă și neabordată de istoria literară decât sporadic și superficial: abia de-ncolțesc, ici-colo, câteva locuri comune: iubita din Ipotești, natala vâlcioară etc.*

Dacă nu scrii tu cartea despre Ipotești o voi scrie eu! l-a somat, apoi, epistolar, Petru Creția pe tânărul cercetător, care a realizat de îndată imperativul mizei: *Atunci am simțit că cerul i-a căzut pe cap, că joaca se transformase în ceva cu mult mai serios și mai responsabil și m-am apucat să lucrez noaptea.* În scurt timp eminescologul Petru Creția i-a scris amicului său și un text de recomandare, precizând că volumul conține totalitatea textelor referitoare la Ipotești (...), până acum neștiut în întinderea și adâncimea lui [...], mai important decât orice spațiu locuit vreodată de Eminescu, care îi motivează scrisul de la început până la sfârșit. Emnescologul găsea antologia dlui Coșereanu amplu comentată, text de text și bine ilustrată cu numeroase imagini ale Ipoteștilor și ale împrejurimilor sale, precum și cu reproduceri după manuscrise.

Conștient că subiectul este unul spinos și delicat, având așadar în vedere disputele criticilor privitoare la raportul biografie-operă, care nu datează de azi, de ieri, dl Valentin Coșereanu a găsit în Cuvântul înainte al lui Eugen Simion la volumul *Eminescu, realitate și sublimare poetică* (Muzeul Literaturii Române, 2010, p. I) un reper adecvat pentru întreprinderea sa:

Subiect dificil, relație mereu controversată pentru că, se știe de la Proust și Valéry încoace, estetica acceptă greu identitatea dintre «eul biografic» și «eul profund» (adevăratul creator al operei). Sub presiunea acestei disocieri, critica literară nu justifică opera prin cauzalități din afara ei și nu trăiește într-un univers determinabil. Iată, dar, de ce este util să cunoaștem biografia unui creator, nu pentru a explica [...] opera lui, ci pentru a vedea cum o viață se transformă, după vorba lui Malraux, într-un destin... Și, apoi, biografia în sine poate fi o operă de creație, având ca erou pe autorul de pe copertă (omul biografic pe care îl cercetează cu o mare acuitate Saint-Beuve).

Însuși Alain Guillerrou, în *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu* (1977) considera că A despărți această operă de o biografie riguroasă înseamnă a se condamna la false sensuri, dacă nu la contrasensuri. Dar a o interpreta

în întregime, și pas cu pas, ca pe o mărturie autobiografică, înseamnă a risca pseudo-descoperiri, naivități sterile și unele erori redutabile. De fapt, autobiografia nu ocupă aici decât o zonă: jocul de corespondențe între niște limite ce nu trebuie niciodată depășite.

Prin urmare, autorul a ținut cont de observațiile citate, preluând doar zona de corespondențe respective, având girul și autoritatea eminescologului și prietenului Petru Creția.

Publicând această carte, precizează autorul, care derivă parțial din ediția apărută în colecția de Opere fundamentale, *nutresc gândul că ea va schimba optica, demersurile sporadice și locurile comune care ne-au obișnuit să ne raportăm la spațiul ipoteștean – cum spunea Petru Creția. Și asta într-o măsură nedrept de limitată.*

Iată, bunăoară, iubirea poetului față de Casandra (Alu-pului) din Ipotești, orfană de ambii părinți, a curs ca un ceas dalian de-a lungul unui timp indestructibil în creația eminesciană. Deși nu se poate compara cu iubirea maturității față de Veronica (cea care va declanșa gelozii și misoginisme lumești), iubirea față de blonda Casandra este un act cu totul special, un dat singular, trăit și retrăit/ sublimat în operă, hărăzit de divinitate, un dar fără pereche, așa ca-n „Ursitorile“...

Această lume imaginală, fie că este vorba de chipul Casandrei sau de oameni și locuri din arealul ipoteștean, se regăsește în opera eminesciană, reluată sub forma unor teme, motive și imagini poetice, ușor de identificat de cercetătorul care observă similitudini până la reluarea întocmai a unor pasaje / versuri. Desigur, chestiunea ține de laboratorul eminescian de creație, dar este frapantă reiterarea acestor elemente, în varii contexte, ceea ce grăiește în primul rând de anumite obsesii tematice, motive și laitmotive, cu trimitere către un univers original, către o experiență de viață legată de lumea și natura Ipoteștilor, spațiul unei biografii sublimat într-o operă care poartă inevitabil amprenta unui biografism ce vine să-i exprime spiritul de autenticitate, de specificitate, concretețe.

A sesiza aceste reiterări privind imaginea unor chipuri și locuri ipoteștene, atât în poezia și dramaturgia, cât și în proza, în fragmentarium ori corespondența poetului, este un act de *detectivistică* literară, pe care dl. Coșereanu îl practică destul de onest și deopotrivă convingător. Domnia-sa procedează, în privința poeziei și prozei, într-un mod cronologic, comentând poeziile din perioada adolescenței, tinereții și maturității, pe ani, începând cu 1866 (anul debutului cu *De-aș avea...*, dar și al altor poeme: *Spre suvenir, O călărire în zori, Din străinătate, Misterele nopții, Frumoasă-i...*, *Ondina, Copilă, angel de înălțare*) și continuând cu 1867 (*Nu e steluță, Din lira spartă, Care-o fi în lume*), 1869 (*Amicului F.I., De-aș muri ori de-ai muri, Prin nopți tăcute, Când privești oglinda mării, Când, Printre stânci de piatră seacă, O stea prin ceruri, Copilă-înger, vis în mirare, De ce să mori tu, Locul aripilor*), apoi cu 1870 (*Îngere palid, Miros e-n flori de jale, Din ocean de vise*), 1871 (*Steaua vieții, Basmul ce i l-aș spune ei, Întrebi o soră, Mortua est!, Iubitei, Aveam o muză, Copii eram noi amândoi, S-a dus, Te-aștept iubită*), până în 1882 (*Floare de tei, Stelele-n cer*)...

Peste tot criticul regăsește imaginea de neuitat a iubitei de la Ipotești și peisajul floral din luna mai (I. D. Marin o identificase cu Casandra Alupului, fata blondă cu ochi albaștri, care păștea *giunca* pe deal, moartă în 1864, la numai 19 ani, alături de care tânărul de numai 13 ani a cunoscut *străfulgerarea iubirii*). Astfel, copilul găsește în spațiul ipoteștean elementele potrivite structurii sale romantice, experiențele sufletești fiind trăite acum *cu maximă intensitate*, fie că e vorba de adolescența blondă *mândră, dulce, răpitoare* (*De-aș avea...*, *Povestea codrului*, *Codru și salon*, *Ea-și urma cărarea-n codru*, *Freamăt de codru* sau chiar *Strigoii* etc.) sau de nepoata boierului Balaș, venită de la Viena, care fuge călare în lume cu fiul lui Hodoroabă, slugă la grajdurile boierului, al cărui administrator era tatăl poetului (*O călărire în zori*).

Așa după cum se vor regăsi în opera eminesciană imaginile satului natal, începând de la poemul *Din străinătate* care *certifică și evidențiază spațiul ipoteștean*, până la texte de felul *Fiind băiet păduri cutreieram* din 1878 (colibele din valea natală *ce undula în flori*, râul, pădurea, *zburdarea*, jocurile copilăriei, cerul, freamătul naturii, păsărelele, izvorul, teiul, luna, raiul de basme, chipul angelic al iubitei etc.), ori până la pagini din romanul autobiografic neterminat *Geniul pustiu*. Imaginea Casandrei (înmormântată la 20 ianuarie 1864) dăinuie și în poeziile de mai târziu, din 1876, precum *Azi e zi întâi de mai*, *Zadarnic șterge vremea*, *Melancolie*, *Lacul*, *Dorința*, *Crăiasa din povești* și atâtea altele, în care este remarcabil faptul cum poetul *știe să topească în imagini noi o poezie mai veche și s-o rescrie cu gândul la iubita prezentă* (p. 204).

În privința anului 1878, – când în lunile iunie-iulie Eminescu se găsește în Florești din sudul Gorjului, la conacul junimistului Nicolae Mandrea, lucrând la traducerea volumului întâi din Documentele Hurmuzaki, *Fragmente din istoria românilor*, apărut la începutul anului 1879 – noi observasem că iubirea de o vară evocată în *Freamăt de codru* (*ochii vineți, / Ce luciră peste mine / Vara-ntreagă*) face referire la fata preotului Duțescu din partea locului, Elena, de care poetul se îndrăgostise și cu care colinda Câmpul Cerbului și dealul împădurit. Legenda (*episodul Florești*) se cunoaște, s-a scris o întreagă literatură pe această temă, noi înșine am reținut-o, cu tot istoricul, în documentarul *Mihai Eminescu – drumuri și popasuri în Gorj* (2016), considerând generate de aceeași experiență și alte poeme, precum *Ea-și urma cărarea-n codru...* Că și aici ar fi vorba tot de iubita de la Ipotești, poezia fiind apropiată de *Povestea codrului*, iarăși e un lucru care se poate discuta pe portativ biografic, important este felul în care imaginea obsedantă a fetei din adolescență reapare în poezia eminesciană din varii etape, precum o stea de neuitat din noaptea uitării... Propriile-i experiențe sunt sublimite, acestora li se asigură un *rang artistic generalizator, iar datoria noastră este să le identificăm pe cele dintâi*. (p. 249).

După cum din unele poezii și fragmente de proză (din *Geniul pustiu*, 1868-1869) se ivește chipul fratelui Ilie, felcer la Spitalul oștirii din București, mort de tifos la 28 decembrie 1863 (și nu când poetul era student la Viena și stătea

rău cu banii, altfel ar fi participat la înmormântare!, v. pag. 118), luminându-i anii copilăriei cu amintiri de felul *Copii eram noi amândoi...*

Sau chipul mamei evocat în *O, mamă...*, *Pierdută pentru mine, zâmbind prin lume treci*, dar și într-un fragment din romanul neterminat *Geniul pustiu*, în care jelania copilului pe mormântul mamei este impresionantă, ca și visul (în proză, *totul e și mai credibil* scrie autorul, v. pag. 286-290)...

Recitate în această manieră biografistă, poeziile, proza, teatrul, pasaje din fragmentarium și din corespondență (aceasta fără dubii, având adrese precise) devin un alodiu al spațiului natal, al oamenilor din partea locului.

Cartea de față – scrie în prefața sa dl Pompiliu Crăciunescu – *ilustrează exemplar pasiunea osmotică pentru Ipotești și opera eminesciană, pasiune determinantă pentru viața însăși a autorului. „Locul” l-a slujit ani de-a rândul: în configurația de astăzi, Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii Mihai Eminescu este rodul dăruirii și abnegației. „Opera” eminesciană a străbătut-o, de asemenea ani de-a rândul, căutând îndeosebi trainica relianță dintre „lumea cea aievea” și „lumea-nchipuirii”. Tărâmul ierbii și tărâmul metaforei apar astfel ca două realități distincte, dar inseparabile.*

Pasionat reflexiv, autorul caută și imaginează pași desculți prin iarba copilăriei, iluminată de stele ce ard depărtărilor. Această căutare este o mărturie de existență pentru mundus imaginis; ceea ce nu-i puțin lucru.

Adevărul e că intuițiile d-lui Valentin Coșereanu sunt cât se poate de oneste și argumentate, dincolo de posibila reținere a unora privind această critică istorico-biografistă. Autorul, conform tezei sale, identifică în universul operei eminesciene anumite imagini reiterate, anumite metafore obsesive, ba chiar complexe imagistice întregi, teme și motive recurente, ceea ce în procesul de creație și potrivit psihologiei artistice sunt fapte ce țin de domeniul evidenței și deopotrivă explicabile, în măsura în care comentariul, sprijinit de biografie, vine să lumineze din noi unghiuri de vedere opera. Desigur, teza e validă, iar „probele” sunt uneori atât de evidente încât nu lasă loc de discuții și aproximări...

Alteori, având în vedere complexitatea spiritului creativ eminescian, avem a face cu prelucrări succesive și cu așa-zise „actualizări” de situații, în care imagini mai vechi concurează cu altele mai recente, sfârșind prin a coagula într-un text construit pe o temă, pe un motiv, pe aluzii ușor transparente, pe metafore-simbol obsedante (cum le-a numit noua critică – a se revedea: Charles Mauron – *Des métaphores obsédantes au mythe personnel*, 1962), în cadrele unei creații de excepție în care trecutul și prezentul se oglindesc unul în altul, precum imaginile din două oglinzi așezate față în față.

Desculț în iarba copilăriei este un exercițiu de critică nu numai biografistă, ci și de hermeneutică în marginea unor probe indubitabile, dezvăluind o pasiune verificată și un fin simț al lecturii, de o asociativitate interpretativă reflexivă care luminează în multe privințe atât textele comentate cât mai ales acea psihologie a creației, un fel de *psihocritică* radiografiind sufletul unui creator de geniu.

Theodor CODREANU

Eminescologie lirică

În cunoașterea dogmatică creștină, ajungi la Tatăl numai cunoscând existența istorică a Fiului. Ceva similar și se poate întâmpla și în existența profană. Am trecut printr-o asemenea experiență în cazul familiei scriitorului Răzvan Duncan, la care am avut acces întâlnindu-i-i, mai întâi, fiul, pe tânărul Darie Duncan (n. 1988), deja un scriitor complex, de o vigoare stilistică și ideatică remarcabilă, autoexilat la Paris în semn de protest față de clasa politică din România. Răzvan Duncan (n. 25 iunie 1957, Târnăveni, jud. Mureș), tatăl, este nu mai puțin un scriitor prolific, poet, prozator, aforist, jurnalist, eseist, monografist, inginer de formație, cu o bogată carieră și-n învățământ, dar și în cultură, din 2009 fiind redactor la cunoscuta revistă „Vatra veche” din Târgu-Mureș. Este membru al Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj și membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, autor a peste 40 de cărți¹. Despre Răzvan Duncan s-au scris și câteva opuri omagiale, semnate de Cezarina Adamescu, Mariana Cristescu, Darie Duncan și Nicolae Băciuț.

O carte de succes, insolită, provocatoare încă din titlu, din poezia lui Răzvan Duncan, este *Poporul de proști versus Eminescu* (Târgu-Mureș, Editura NICO, 2013), care a cunoscut nu mai puțin de patru ediții, cea recentă la Editura „Vatra veche”, 2021, cu o prefață a lui Valentin

Coșereanu, cel care și-a dedicat o viață întreagă memoriei lui Eminescu. De regulă, poemele închinat lui Eminescu sunt sentimentale, consistența lor depinzând de talentul fiecăruia, între acestea strălucind cele semnate de Alexandru Vlahuță, Marin Sorescu, Grigore Vieru, Nichita Stănescu, Cezar Ivănescu ș.a. Filonul sentimental nu lipsește nici din poemele lui Răzvan Duncan, dar el este dublat de *omul cu măsură* inginerescă, încât admirația îi este însoțită de spirit critic, evitând riscurile rămănerii la stadiul de odă convențională, mai ales că avea în față exemplul *Odei* (în *metru antic*). Faptul este observat și de prefăcător: „În volumul de care ne ocupăm, nici vorbă de *poetul național*, nici vorbă de laude deșănțate și fără acoperire în fapte. Cu atât mai puțin de ode închinat *poetului nepereche, Luceafărului* (cu majusculă, evident), *poeziei românești, stâlp al literaturii române* și câte altele asemenea. Rar am întâlnit un om (în cazul nostru un poet, poetul Răzvan Duncan) să cunoască atât de bine viața și opera unui creator de geniu, cum a fost Mihai Eminescu” (*Cum poate fi înțeles Eminescu?*, prefăță la ediția a IV-a, revăzută și adăugită, p. 6).

Poporul de proști versus Eminescu înglobează 72 de poeme cu tematică eminesciană, încât ele pot fi receptate, deopotrivă, ca poezie și ca microeseuri, recte ca eminescologie lirică și critică, în același timp. Singularitatea cărții survine pe această cale, fiindcă tentative de a dedica un întreg volum de versuri lui Eminescu au mai fost, între ele venindu-mi în minte cartea lui Petruș Andrei, *Dulcea mea Doamnă, / Eminul meu iubit* (2003), preluare a titlului care a adunat scrisorile inedite publicate în anul 2000 la Editura Polirom din Iași. În plus, cartea lui Răzvan Duncan a venit și pe urmele cercetărilor întreprinse de autor privitor la prezența lui Eminescu pe tărâmurile transilvănene, cu precădere târnăvene: *Eminescu și Târnăveniul*

¹ Între acestea, cărți de poezie: *Viețuirea-n clepsidră* (1990), *Dumnezeiescul Ardeal – poeme pe cord deschis* (1993), 3, *14ramida lui Ducan* (1994), *Târnavă mea de lapte dulce* (1995), *Poeme din cutia neagră a spuselor* (1997), *Epistole către Adrian Păunescu – carte de iubire* (1998), *Mulțumesc albastru* (2006), *Supravieșuirea* (2007), *Băciuț* (2008), *100 Cele mai frumoase poezii* (antologie, 2010), *Poemul entropic* (2011), *Poem sărutând mâna poetului* (2012), *Poporul de proști versus Eminescu* (2013), *Strigăt din curba lui Gauss* (2015), *Cumpăr timp* (2017), *Torna, torna* (antologie, 2017), *Poetul care a greșit lumea* (antologie de autor, 2018), *Electron cu rochie de dantelă* (2020), *Saga unui vârf de cui* (2020).

– *exerciții de admirație* (cercetare), Târgu-Mureș, Editura Tipomur, 2002.

În cartea de versuri, tonul dominant este polemic, ajungând până la pamflet, începând cu poema programatică *Poporul de proști versus Eminescu* și terminând cu *Unui nimeni*. Primul text are un moto ce recurge la simbolul *călcâiul lui Ahile* aplicabil, crede poetul, la raportul dintre ființa eminesciană și poporul care l-a zămislit: *Poporul român i-a fost lui Eminescu călcâiul lui Ahile, până ce călcâiul lui Ahile i-a venit de hac lui Ahile*. Răzvan Duncan propune aici o cheie hermeneutică a descifrării vieții și operei lui Eminescu: „Poporul de proști era prea ocupat în lupta cu sine./ Poporul de proști *versus* poporul de proști./ Numai așa poate fi înțeles Eminescu” (p. 15). Prostia e necunoaștere și naivitate cumulând vulnerabilitățile în fața istoriei a cărei esență este *răul*.

În poemul dramatic *Andrei Mureșanu*, poetul atrage atenția: *Rău și ură/ Dacă nu sunt, nu este istorie*. A inocula unui popor, care a fost capabil să dea un geniu ca Eminescu, ură intraetnică și socială înseamnă a le dezvălui dușmanilor săi tocmai călcâiul lui Ahile, acel *gol etnic* pe care Eminescu îl sesizează în sânul poporului român, surprins nu numai în publicistică, ci și-n poeme ca *Împărat și proletar*: „Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine,/ Și pe voi contra voastră la luptă ei vă mână”. Altfel spus, Eminescu a surprins chiar călcâiul lui Ahile al istoriei și culturii românești, fapt care ar coincide cu ceea ce Luca Pițu² numea, ca replică dată lui Noica, *sentimentul românesc al urii de sine*. Acest sentiment autodevotor, decriptabil și-n scenariul cainic din *Miorița*, atinge o parte a elitelor politice și culturale, aruncându-le în zodia nefastă a unui „complex de superioritate” exercitat nihilist fie asupra propriilor valori, fie supralicitându-le euforic. Răzvan Duncan observă că Eminescu a devenit, astăzi, terenul ideal de exercitare a *prostiei* erijate în superioritate imaginară, maladia ideologică atingând și cercuri culturale „elitare” precum fenomenul *Dilema* sau cel de tip *pievici*, căruia, nu întâmplător, îi dedică ultimul poem din volum: „Bâzâit săcăitor de insectă,/ E *pata* lui *pievici* de glorie,/ Eu nu știu înțepătură de țânțar,/ Să fi rămas în istorie” (*Unui nimeni*, p. 113).

Răzvan Duncan vădește o gândire transdisciplinară, plasându-se între Noica și Luca Pițu: între sentimentul românesc al ființei și sentimentul românesc al urii de sine, el eminescianizează, vorbind despre *starea Eminescu* (*eminescum*) și despre *Sentimentul Eminescu al ființei*, trecut în Limba Română: „Dar peste tot e la fel,/ în toate orașele și satele românești,/ dar și în locurile unde,/ pe această coajă de piersică,/ trăiesc români./ S-a luat un vis, visul său,/ și s-a pus în picioare./ De atunci, la poalele lui,/ românii exersează veșnicia,/ în biserica lor de fiecare zi,/ de la purtător,/ Limba Română” (p. 109). Să-i adresăm recunoștință, așadar, iar nu să-i descoperim *pata* din soare a *pievicilor*: „Să-l rugăm să ne dea voie/ să-i umplem amintirea/ cu recunoștință,/ că s-a întrupat pe acest pământ,/ că a existat și

ne-a dat și nouă dreptul/ să existăm și să umblăm/ cu fruntea, ridicată chiar mai sus/ decât pragul de sus/ al tuturor îndrăznelilor noastre.// Dumnezeu ne-a arătat/ încă odată că ne iubește,/ presărând, peste suflete,/ praf magic de stele,/ dându-ne dreptul la/ Sentimentul Eminescu al ființei!” (p. 110). Evaluările lirice, polemice ale d-lui Duncan au acoperire în eminescologia majoră, fiind tacit intertextuale, de la Titu Maiorescu și Iorga până la Noica, Vintilă Horia, Emil Cioran și Svetlana Paleologu-Matta. Sau își pune întrebarea din titlul unei cărți remarcabile a Iliei Gregori: *știm noi cine a fost Eminescu?*, cu ecouri antipodice la *Rugăciunea unui dac* pe care ar trebui s-o murmure urmașii (cum a făcut Cioran): „Dar cine este Eminescu?/ Iată o întrebare cât toate răspunsurile de până acum!// El este cel ce este, el este cel ce trebuia să fie/ și a fost trimis la noi!// În vecii vecilor,/ Emin!” (p. 80). Nu vrea nimic de la noi (a spus-o și-n *Mai am un singur dor*), nu vrea ca oasele să-i fie moaște, nu vrea canonizare, cum au cerut și cer lăudătorii din *Scrisoarea I*: „Alții sunt de părere că oasele lui Mihai Eminescu/ ar trebui luate de la Bellu și legate între ele cu sârme/ și așezate pe suporturi metalici,/ ca să ne uităm la el ca la mamutul de la Antipa” etc. (*Longinus versus Eminescu*, p. 21). Când vorbesc despre el mititeii, aceștia uită că „Oasele lui se grupează și acum,/ ca o busolă, ce arată nordul poeziei,/ ca să nu bâjbâie și să nu rățăcească/ nimeni pe hârtie” (*L-au îngropat cu gândul...*, p. 20). Căci, în realitate, pescuitorii de oase („c-ai fost om cum sunt și dâșii”) vor avea surpriza să găsească mormântul gol: „la timpul potrivit,/ asemeni Mântuitorului,/ el va lăsa mormântul gol/ și va reînvia câte puțin/ în fiecare din visele noastre!” (p. 20). Și asta fiindcă a iubit „ca un apucat și dormea pe sărite./ Timpul lui nu avea astâmpăr, i se comprima în orbite” (*Viața lui Mihai Eminescu*), uimindu-și prietenii și dușmanii: „Chibici, Ștefanelli, Slavici, Creangă, Vlahuță/ l-au legănat în hamacul prieteniei lor,/ pe când el era rândașul de rând al marelui amor./ Titu Maiorescu i-a dat un deget,/ în schimbul căruia i-a luat apoi toată mâna, înmiit,/ pigmeii au făcut coadă la mărâit./ Carmen Sylva i-a luat cartea și nu i-a mai dat-o înapoi./ A fost Regina României, dar niciodată a poeziei,/ dovadă că și regii pot fi goi!” (p. 17).

Cei preocupați de „biografia subțire” nici măcar n-au aflat când noua Marie l-a născut pe viitorul poet: „Așa a fost soarta să aibă mai multe zile de naștere/ și doar o singură moarte, într-o vară./ De atunci o naștere a lui,/ exonerată de moarte,/ refuză să moară” (*Eminescu*, p. 27). Estimp, Poetul avea de lucru la o nouă *geneză*, descoperind un *punct* făuritor de stranii geometrii, de la linie la cerc și la număr și până la $E=mc^2$ (*La început*, p. 55): „linia a eclozat în cerc./ Stelele s-au ivit din mări,/ s-au târât pe uscat,/ apoi și-au luat zborul/ spre depărtări” (*Geneză*, p. 25). Iar, mai înainte, a trebuit să joace toate rolurile din lume, fără flori și aplauze: „Actorul anonim,/ nu primește flori/ dar joacă toată piesa,/ e-n cușca de sufleur” (*Regele din teatru*, p. 31). Și a trebuit să călătorească pe *planeții* nenumărate ai cârților: „În rest, pe jos, cărți și manuscrise,/ Din scoarță-n

² Cf. Luca Pițu, *Sentimentul românesc al urii de sine*, Iași, Editura Institutul European, 1991.

scoartă, citite și scrise,/ Având toate miezul greu,/ Ținute de Poet la perigeu“ (*Planeteii*, p. 42). Iar planeta numită România sau Dacia Mare a trebuit s-o măsoare cu pasul, de la Nistru până la Tisa, salutând *mica Romă* și ajungând până la Târnăveni, până la Giurgiu și până la mare, purtând în desagă *teatrul teilor*, dar și echerul Meșterului Manole: „Ceea ce ziua se ridica,/ în metru saphic, noaptea, se surpa./ Și se surpa și se surpa, de însăși surparea lui ridica. // Și toată noaptea alerga/ după definiții și descuietori,/ iar dimineața,/ cârpit de somn se spăla,/ cu chipul Veronicăi, de stea,/ și se ștergea, cu ce el se spăla,/ cu ce el se spăla, se și ștergea,/ de-a pururi, pururea!“ (*Poveste*, p. 46). Neavând o casă pe planeta Pământ, s-a refugiat/cufundat în stele: „Aștrii i-au fost sigură casă de reverie,/ Nimic al lui pe pământ,/ Mereu în chirie“ (*Mereu în chirie*, p. 49). Și așa a înțeles că menirea poetului este *rostirea esențială*, Logosul însuși: „Văzut-a nevederea,/ Auzit-a neauzitul,/ Spus-a nemaispusele,/ Netăinuindu-ne/ Ce fuse tănuitul“ (*Precizări*, p. 53).

Esențială i-a fost rostirea pentru *dulcea Românie*, pentru Dacia Mare croită prin Societatea Carpații, pentru care a trebuit să fie *potolit* (*Trepte*, p. 65) cu o cămașă de forță (*Eminescu în cămașă de forță*, p. 66), dar credința nu i-au putut-o pune între ziduri, căci „Credința lui zugrăvea biserici/ Lumina lunii tronând închipuirea“ (*Lumânăr*, p. 59). N-au trecut nici trei zile și a fost dus la Bellu: „L-au astupat imediat,/ ca și când ar fi vrut/ să scape mai repede de el,/ i-au bulgărit sicriul/ și totul mirosea/ mai mult a măcel“ (*Eminescu la Bellu*, p. 68). Și din toate acestea s-a născut Instituția Eminescu, singura, care alături de Limba Română și de Biserică, a rezistat istoriei măștere și *golului etnic* numit, pe urmele lui, de către Cioran, *neantul valah*: „La Eminescu, în poeme,/ se intră ca într-o instituție,/ cu portar și contabil/șef,/ adică nu se intră oricând și oricum“ (*Instituția Eminescu*, p. 76). Proștii cred că au acces

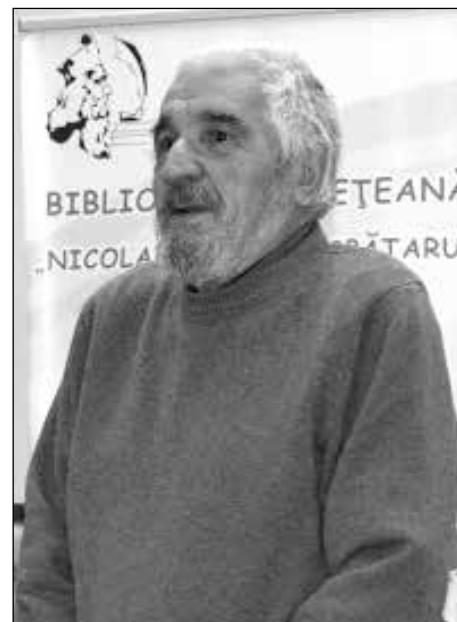
oricând acolo și o pot pângări cu legile lor: „Și dacă treci de pagina de gardă,/ urci etaje ale priceperii și pe coridoarele/ întortocheate ale versurilor,/ cauți încăperile cu programul afișat/ de lucru cu suflul./ Bați la uși ce se deschid prin răsfoire/ și în spatele lor, prind carate gradele de reverie.// Pe fire de păienjeni urci,/ Pe ape freactice cobori,/ În șaua unor electroni cauți pericole,/ În sânul unei comete, mângâieri./ Până-n prăselele simțurilor,/ vibrează cuvântul./ Și ca să nu se șifoneze sensurile aflate,/ le lași dezlegate, să pască liber indulgențe“. Iar la ieșire „îți predai aripile,/ teci prin detectorul de metafore,/ îți reiei cheile și codul de bare/ și apoi te reîntorci/ la penitența problemelor cotidiene“ (p. 77).

Lirism și hermeneutică par să fie cheile de la intrarea în Instituția Eminescu. Care, totuși, e cu mult mai mult decât o aventură livrescă, un mod particular de existență, măsurabilă și cu ajutorul curbei lui Gauss (numită de Eminescu *curba în infinit a universului*): „Aici, sub clopotul lui Gauss,/ sub toate curbele pământului,/ a fost înghesuit, cu bunele și cu relele lui,/ poporul român./ Dar aici, în clopotul lui Gauss,/ este și Eminescu,/ sub formă de limbă de clopot³/ limbă cu care se bate sfințenie/ în carnea statisticii,/ și astfel cifrele trăiesc./ Eminescu nu se vede, fiindcă,/ asemeni firelor chirurgicale resorvabile,/ a fost resorbit de clopot./ Acum, clopotul are memorie/ prin conștiința numită Eminescu./ Cu verbul său viguros,/ acesta bate atemporalitate!“ (*Eminescu și clopotul lui Gauss*, p. 82).

Cu domnul Răzvan Ducan, ne aflăm pe tărâmul unui al mod de a face eminescologie, poate mai puțin sofisticat și mai accesibil și celor care nu înțeleg cuvântul poetic și, mai ales, puși în tabăra celor care, după opinia unui mare critic contemporan, *s-au saturat de Eminescu*.

³ Eminescu, într-o însemnare enigmatică: *Aici stăm noi, românii, limbă cumpenei universului*.

Doru SCĂRLĂTESCU

Gazetarul Eminescu față cu Maiorescu oratorul

Una din manifestările definitorii ale „Junimii”, în cele două ipostaze istorice ale ei, ieșeană și bucureșteană, este, s-a spus, propulsarea genului oratoric, afirmativ sau negator-polemic, impunând o manieră, un stil, și chiar o „școală” în spiritualitatea românească, și ea se hrănește, evident, din modelul maiorescian.

Vocația oratorică a mentorului junimist se arată de timpuriu, încă din timpul studiilor secundare¹ și universitare, prin tentativele de la Paris și Berlin, debutul confirmat în țară reprezentându-l conferința ținută, cu puțin timp după concursul pentru obținerea bursei de studii la Sorbona (Drept și Litere), în toamna lui 1859, în București, *Socialismul și comunismul*, de un real succes, consemnat de poetul și gazetarul Alexandru Pelimon în „Reforma”: „Vocea sa plină de armonie făcu plăcere ascultătorilor; ideile sale luminate fură conduse de cea mai profundă erudițiune...”, și înregistrat cu orgoliu juvenil de Maiorescu însuși în scrisori către frații Kremnitz: „Aplauze, cronici în ziare...” Vladimir Streinu în capitolul *Titu Maiorescu* din volumul dedicat *clasi-*

cilor români, 1943, se oprește mai stăruitor asupra acestei conferințe (*Titu Maiorescu în 1859*), reproducând pasaje semnificative, „pentru cei care au plăcere de sunetul limbii române de atunci cât și de felul cum s-a putut răsfrânge viitorul mare om de cultură în conștiința unui publicist al vremii”, din „darea de seamă” a lui Pelimon. Aceasta remarcă siguranța de sine, dată de informația solidă, la zi, a conferențiarului de numai 19 ani: „Cu o limbă proprie a științelor, cu înțeles înalt și cu idei luminoase, junele d-l Titu Maiorescu ținu un discurs duminică la 20 septembrie, în una din salele Colegiului Național din București, prin care acest orator june și dotat cu un talent rar, dezvoltă cu multă elocință înaintea unui număr însemnat de auditori marea idee ce ocupă în timpii moderni spiritele și frământă cele dintâi capacități din lumea europeană; principiul sau întinsa idee a comunismului și a socialismului”. Demne de interes sunt observațiile privind stăpânirea strategiei retorice, capacitatea vorbitorului de a stimula interesul ascultătorilor: „Oratorul începu discursul său printr-un exordiu pompos, cită pe rând materiile ce voia a trata, desfășurând știința într-un mod ingenios... Vocea sa plină de armonie făcu plăcere ascultătorilor; ideile sale luminate fură conduse de cea mai profundă erudițiune; aceste idei, dezbătute și propagate de cei mai iluștri bărbați ai secolului, atrase luarea aminte a auditorilor, părea că-i anima și-i transporta în regiuni secrete, le insuflă acel gust și amoare de știință...”². Vocația de orator este evidențiată și cu ocazia conferințelor ținute de proaspătul acum licențiat și doctor în științe, tot

¹ Dacă acceptăm ipoteza lui D. Vatamaniuc, elevul din clasa I care ține conferința la sfârșit de an, în 31 iulie 1851, la Gimnaziul din Brașov, reprodusă în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, este fiul de doar 11 ani al profesorului și revoluționarului pașoptist Ioan Maiorescu. „Va fi el sau nu și autorul cuvântării, important rămâne faptul că ea este cea dintâi manifestare a celui care avea să devină unul din cei mai buni oratori ai României” (D. Vatamaniuc, *Cronologie*, în Titu Maiorescu, *Opere*, I, *Critice*, București, Editura Fundației Naționale pentru știință și Artă/ Editura Univers enciclopedic, 2005, p. LV). Peste 7 ani, în 27 iunie 1858, primul clasat la susținerea bacalaureatului de la „Academia cavalerescă Theresiană”, la festivitatea de încheiere, absolventul Maiorescu ține discursul din partea elevilor, în limba latină, în prezența ministrului austriac al Cultelor, Thun.

² Alexandru Pelimon, *Ceva despre comunism și socialism*, în „Reforma”, nr. 6, 24 sept. 1859. (Cf. Vl. Streinu, *Clasicii noștri*, București, Editura Elicon, 2002, pp. 41-42).

în capitala Principatelor Unite, anunțate în „Românul” din 7 decembrie 1961: „Domnul Titu-Liviu Maiorescu Va deschide Duminică 10/22 decembrie 1961 la 1 ½ după amiază un curs public și popular despre educațiunea în familie fundată pe psihologie și estetică, cu privire perpetuă la cercușările noastre. Acest curs va continua peste tot anul școlastic 1861-1862, în toate duminicile, la ora indicată, în sala cursurilor juridice din noul edificiu al Academiei”. Peste ani, un fost audient, D. Brăneanu, împărtășește cititorilor impresiile de atunci, cu accent pe modul ceremonios, oarecum teatral, introdus mai târziu și la „Junimea”: „Până să-și desfășoare mânușile, d. Titu Maiorescu a ținut un exordiu atât de frumos încât a încântat pe toți ascultătorii, care nu mai conțineau cu aplauzele, iar părinților le curgeau lacrimile de bucurie”³. Ecourile trecerii tânărului Maiorescu prin București sunt înregistrate și de o viitoare victimă a sa, Gheorghe Sion, care-i dedică un encomion, în stilul retoric grandilocvent înfierat apoi la „Junimea”, în noua publicație înființată de el, „Revista Carpaților” („unica publicațiune literară pe atunci în capitala României” va zice directorul ei în *Suvenirele* de mai târziu), cu titlul *Un studinte român în Germania*, unde fiul fostului său comiliton pașoptist, Ioan Maiorescu, e recomandat (nu că s-ar fi înșelat!) drept un „nobil model pentru junimea studioasă”⁴. O fi avut oare știință several judecător de peste ani al „direcției vechi și căzute”, din *Beția de cuvinte*, de acest text afabil al lui Sion?

Cu idei reluate din conferințele de la Paris și Berlin (Vechea tragedie franceză și muzica lui Wagner), apoi din amintitul popas în capitala Principatelor române (ciclul Despre educația în familie fundată pe psihologie și estetică), de o bună primire se bucură și conferințele („cursul meu public”) din sala Băncii Moldovei, strada Goliei, din primăvara lui 1863, înregistrat prompt de tânărul universitar foarte sensibil la elogi, în Jurnal și Epistolarum: public empatic („Au fost încântați, m-au proclamat geniu”), în general lume bună, protipendadă („aristocrația de aici”), multe dame („cam 35”, între care „Madame Mavrocordat cu toată familia”), dar și studenți și elevi. Ele devin repede, zice Z. Ornea, „evenimentul duminical monden” al capitalei moldave. Pe lângă teme circumscrise preocupărilor strict profesionale (în noiembrie 1862, Maiorescu fusese numit director la Școala centrală de fete din Iași) precum Familia în stat și în societate, educația în familie; Temperamentele; Viața de zi și viața de noapte a sufletului, vis, viziuni, stihii; Memoria și fantezia, sunt abordate și subiecte trădând interesul constant pentru concepte și doctrine generale: Principii estetice. Frumosul și plăcutul. Aplicări la muzică (opera clasică și opera italiană) și la literatură (clasică și romantică), dar și pentru probleme de estetică aplicată: Importanța esteticii pentru educațiune... Cu intuiția și cu spiritul său organizatoric, impecabile, tânărul Maiorescu pregătește așadar terenul pentru noua construcție culturală, inaugurând, încă din primăvara lui 1863, respectivele „prelecțiuni”, cu larg ecou în atmosfera culturală a capitalei moldave, în medii și

generații diverse. Din cele „vechi”, un Costache Negruzzi le elogiază în epistole expediate fiului său, Iacob, la Berlin: „Tatăl meu îmi scrisese că Maiorescu, venit în Iași ca director al Liceului Național, se deosebește foarte mult prin conferințele sale publice, și că mai ales acele care aveau de obiect estetica el le asculta cu un viu interes”⁵. Un viitor înverșunat adversar al „Junimii”, B. P. Hasdeu, le va recenza în „Lumina”, nr. 10, 1863, cam în doi peri, cu săgeți spre „profesorul damelor”. Totuși, laude: „Amicul și colegul nostru, D. Maiorescu e unul din acei doi-trei juri Români, cari n-au adus din străinătate numai câte un lustru de studiu, o știință jumetătită. Noi am avut plăcerea de a sta la câte-va din prelegerile d-sale de istorie universală la facultatea de Litere și dacă nu ne-am putut învoi cu toate ideile tânărului profesor, încăi am ramas încântați de elocința și limpeditatea de espunere, cu ajutorul căror d-lui știe a se furișa, așa zicînd, în inimile ascultătorilor. Înzestrat fiind cu unele atari daruri, D. Maiorescu e chiar merit a fi profesorul damelor!”⁶ Aceleași conferințe îi captivează pe tinerii studioși, dintre care unul, devenit junimist temporar, G. Panu, își va aminti în volumul memorialistic publicat în 1910: „...în fiecare duminică la orele 2 eram în sala Băncei, într-un colțisor. Mi-aduc aminte de domnul Maiorescu: același de astăzi, se înțelege tânăr, aceeași dicțiune elegantă și rece: aceleași maniere corecte; aceeași sobrietate de gest. Cele două sau trei prelecțiuni n-au făcut impresii asupra mea: era vorba de familia în stat și în societate, educație pe baze științifice etc., lucruri care nu-mi vorbeau prea mult. Când însă domnul Maiorescu a început a trata chestiuni de estetică, frumosul, sublimul și plăcutul, literatura clasică și romantică, talent și geniu etc., aceste lucruri mi-a deșteptat un mare interes, iar publicul, ca și mine, a început a umple sala”⁷.

Antrenându-i și pe ceilalți membri ai „Junimii”, personalități de marcă ale vieții culturale ieșene, chiar imediat după înființarea ei, în primăvara lui 1874⁸, Prelecțiunile devin repede un eveniment major în capitala moldavă, reluate constant, an de an, cu tematică bogată și diversificată. Pe acest teren are loc, dincolo de colaborarea strict literară, prima angajare decisivă a tânărului Eminescu, nu demult întors din Berlin, la nivel cultural general, în

⁵ Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, București, Minerva, 1970, p. 8.

⁶ Vezi, pe larg, Constantin Ostap, *Maiorescu, Hasdeu și prelecțiunile din 1863*, în „Revista română”, Iași, nr. 3, 2009.

⁷ G. Panu, *Amintiri de la „Junimea” din Iași*, în Ion Popescu-Sireteanu, *Amintiri despre Titu Maiorescu*, Ediția a doua, Iași, Junimea, 2017, pp. 152-153.

⁸ În amintirile sale, Iacob Negruzzi acordă un spațiu larg acestor prime manifestări publice coagulante ale „Junimii” ieșene, din 9 februarie până în mai 1874, cu contribuțiile lui Vasile Pogor (*Despre înrăurirea revoluției franceze asupra ideilor moderne*), Petre Carp (*Asupra tragediei antice și moderne; Despre trei Cezari*) și, în număr de zece, ale lui Maiorescu (*Ce scop au cursurile populare?; Despre religiunea în popor; Despre sunete și colori; Despre minte și inimă...*). Lui Negruzzi, care de aici încolo, devine „cel mai înfocat entuziast al său”, îi datorăm și unul din primele portrete consistente al oratorului Maiorescu: „Vorba lui Maiorescu, limpede și ușoară, limba sa română atât de frumoasă, de care nu-mi dam seama unde a găsit-o, claritatea expunerii, care contrasta așa de mult cu cursurile celor mai mulți profesori ce ascultasem în Germania, materia interesantă a prelegerilor, cunoștințele bogate și variate ale oratorului, într-un cuvânt strălucita lui elocvență îmi făcu efectul cel mai adânc...” (*Amintiri din „Junimea”*, ed. cit., p. 14).

³ N. Bănescu, Vintilă Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București, Tipografia românească, 1912, p. 297.

⁴ Textul e reproduș de E. Lovinescu în *Anexe la Titu Maiorescu*, vol. I, pp. 428-439.

acțiunea constructivă a Societății ieșene, în ceea ce membrii ei numesc, cu o sintagmă repetată în articole, ca și în scrisori particulare, „lucrarea comună” (T. Maiorescu) „lucrarea cea comună”, (I. Negruzzi) „lucrarea noastră literară” (I. Slavici), prin susținerea, în cadrul celui de al 11-lea ciclu de prelecțiuni populare (Influențe consecutive asupra poporului român), la 1 martie 1876, a celei intitulate *Influența austriacă asupra românilor din Principate*. Un studiu excepțional, cu ecou, nu numai în presa ieșeană, moderat favorabil în cea de orientare pro-junimistă („Curierul de Iași”), părtinitor denigrator în cea a facțiunii liberale locale („Apărătorul legii”), dar și în presa bucureșteană, absolut obiectivă („Die Epoche”), un studiu de impecabilă ținută științifică, de fermă orientare în plan social-politic, ce va fi reluat, revizuit și masiv amplificat, peste câteva luni, la 1 august, în „Convorbiri literare”. Pe aceeași direcție se înscriu, alături de consemnări de politică externă, recenzii, cronici teatrale, notițe literare, artistice, filologice, proză literară (*La aniversară, Cezara*), amplele și substanțialele *dări de seamă*, din primăvara anului următor, 1877, ale lui Eminescu devenit, cu sprijinul lui Pogor, redactor și corector la „Curierul de Iași”, privind „Junimea” și „prelecțiunile ei obicinuite, cu care publicul ieșan s-au familiarizat acum de treisprezece ani”, având ca obiect un domeniu de viu interes pentru fostul student la filosofie: „diferitele sisteme metafizice (dacă sub metafizică vom înțelege toate ideile pe care le-a avut sau omenirea sau unele școli filozofice asupra începutului lumii, a originii făpturii și răsăririi neamului omenesc)”⁹. Stăruim asupra lor, căci ele trădează umbra protectoare a lui Maiorescu, reținut în capitală de angajamentul său politic. Să menționăm că Eminescu își făcuse, ca să spunem așa, mâna, în rezumarea și comentarea de conferințe junimiste, prezentând, în toamna lui 1876, două din cele trei susținute de A. D. Xenopol în sala Universității, pe teme istorico-economice, despre agricultură (10 octombrie) și industrie (17 octombrie) în Țările Române. Prin acestea, una din cele mai prestigioase personalități științifice ale „Junimii”, autor de apreciate *studii economice*, își găsește un recenzent pe măsură. De un înalt nivel intelectual, cu un profesionalism și cu o anume voluptate a comentariului, calități rar întâlnite în jurnalistica momentului, sunt dările de seamă asupra conferințelor lui Pogor, Conta, Xenopol, Verusi, tratând probleme familiare poetului, detectabile în transcrierile, notele de curs, reflecțiile personale, traducerile, din manuscrise. „Lecturile kantiene”, care i-au entuziasmat la culme pe Constantin Noica și Alexandru Surdu, primele

și rămase singurele până la 1930, ca să dăm un singur exemplu, s-au întâlnit cu trimiterele lui Pogor, chiar în cuvântul de deschidere a ciclului prelectiv (*Privire teoretică*, 9 februarie), la idealismul filosofului de la Königsberg, raportat la sistemele filosofice anterioare: „Cu totul deosebit de aceste sisteme, al căror izvor a fost experiența lucrurilor din afară, este idealismul lui Kant. Kant nu consideră legătura infinită între fenomene, ci supune cercetării însuși organul care le reproduce. Deosebind lumea de dinafară de intelectul ce o reflectează, Kant conchide că în sine lumea ne rămâne necunoscută, și nu avem înaintea-ne decât rezultatul propriului nostru aparat al cugetării; că crierul este o oglindă care reflectează lumea într-un mod atât de propriu încât nimeni nu este îndreptățit de a judeca de la legile cugetării sale la legile cari domnesc universul. Astfel el disface ca un ceasornicar întreg aparatul cugetării și arată că experiența nu este nimic decât analiza-rea unor reacțiuni ale sistemului nostru nervos”¹⁰. Eminescu va fi privit cu o oarecare îngăduință eforturile agreabilului coleg într-un „Junimea”, jurist de profesie, de a aduce dificilele probleme din *Critica rațiunii pure* la nivelul de înțelegere al eclecticului public ieșean. Acestei scrieri celebre îi dedică și A. D. Xenopol, integral, conferința sa *despre criticism* din 13 aprilie, unde, pornind de la distincția lui Locke între calitățile fizice primare și cele secundare, acestea din urmă niște „emanații” (mirosul, gustul) sau „mișcări” (suntul, culorile), ajunge la Kant: „Prin urmare aceste nu există în lumea reală, ci numai cât în mintea noastră. Kant, filozof german mort la 1804, merse mai departe cu această osebire între partea reală a lucrurilor și partea lor ideală, adică aceea ce o punem noi în corpuri. El susține că chiar spațiul și timpul, prin urmare calitățile primare a lui Locke ni sunt decât niște forme ale inteligenței noastre, carile nu există în lumea reală; dar că noi ne putem numai cu greu hotărâ a admite această părere, fiindcă spațiul și timpul sunt formele prin care noi vedem lumea și nu ne este cu puțință a ne închipui că ea să fie altfel de cum ne apare...”¹¹ Xenopol și-ar fi putut face mai explicită această problemă complicată a spațiului și a timpului, apelând la proza *Sărmanul Dionis* a prietenului său, Eminescu, citită de altfel cu câțiva ani mai înainte în casa lui Pogor, la „Junimea”. Să menționăm că, din șirul conferențiarilor, pentru agerul comentator (e de mirare că el n-a fost cooptat în echipă, din care face parte, însă, paralelul „tinichigiu” Verusi), singura autoritate în materie este Vasile Conta, care se bucură, preferențial, de elogiul fățiș al poetului, chiar din primele rânduri ale prezentării sale. Iată, înainte de prelecțiune: „Duminică în 13 luna curentă d. V. Conta va ținea în sala Universității prelegerea sa asupra *fetișismului*. D. Conta ca scriitor e din numărul acelor puțini cari nu reproduc numai idei nerumegate din cărți străine, ci gândesc mai cu seamă singuri; apoi d-sa mai are talentul de a espune foarte clar materiile cele mai grele, fără ca prin aceasta limpezime obiectul să piardă ceva din însemnătatea sa. Aceste două calități, rare pretutindene, dar și mai rare în țara noastră, ne îndreptătesc a crede că prelegerea de

⁹ M. Eminescu, *Prelecțiuni populare* [„Societatea literară «Junimea»...“], „Curierul de Iași”, X, nr. 13, 6 februarie 1877. Cf. *Opere*, IX, București Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980, p. 323. În continuare, în această primă semnalare din ziarul ieșean, poetul prezintă și conținutul concret al ciclului: „Șirul prelecțiunilor este următorul: 1) Duminică 6 februarie. *Privire teoretică*, V. Pogor. 2) Duminică 13 februarie. *Fetișismul*, V. Conta. 3) Duminică 20 februarie. *Politeismul*, P. Verusi. 4) Duminică 27 februarie. *Panteismul*, A. D. Xenopol. 5) Duminică 6 martie. *Monoteismul*, V. Pogor. 6) Duminică 13 martie. *Criticismul*, A. D. Xenopol. 7) Duminică 20 martie. *Materialismul*, V. Conta”. Numărul și succesiunea conferințelor vor fi respectate, cu excepția zilelor de susținere, modificate din motive obiective (vreme rea).

¹⁰ Idem, *Prelegerile Junimei* [„Duminică trecută d. Pogor a ținut...“], „Curierul de Iași”, 9 februarie 1877, în *Opere*, IX, ed. cit., p. 324.

¹¹ Idem, *Prelegerea d-lui A. D. Xenopol. Despre criticism*, „Curierul de Iași”, 13 aprilie 1877, în *Opere*, IX, p. 361-362.

duminică va fi îndestul de interesantă¹². Și după prelecțiune: „Duminica trecută d. Vasile Conta a ținut prelegerea sa asupra fetișismului. După cum era ușor de prevăzut pentru cei cari cunosc individualitatea intelectuală a acestui scriitor, prelegerea sa a fost foarte interesantă și a ținut încordată atenția auzitorilor mai mult de o oră și jumătate. Precum nici se putea altfel, d. Conta a judecat despre fetișismul antic după asemănarea celui modern; arătând apoi urme de fetișism în credințele de astăzi ale popoarelor, judecata sa prin analogie s-a dovedit a fi cu totul corectă, limpede și fără săritură¹³.

Odată cu părăsirea „Curierului de Iași“, sarbăda publicație ce rămâne în conștiința posterității doar prin prezența în paginile ei a poetului nostru, și intrarea, la solicitarea lui Maiorescu și a lui Slavici, în redacția cotidianului conservator „Timpul“ din Capitală, începând cu toamna lui 1877, se deschide o nouă etapă, a gazetăriei bucureștene, în viața acestuia. Din cele câteva mii de articole, multe editoriale scrise în calitate de redactor-șef, nesemnate, atribuite de istoria noastră literară lui Eminescu, le reținem pe cele, importante pentru tema noastră, referitoare la prestația de orator a mentorului junimist. Începutul îl fac, la modul remarcabil, cu talentul și siguranța de sine cunoscute, doctele comentarii la ciclul de prelecțiuni pe teme de psihologie ținute de Maiorescu în primăvara lui 1880, în sala Ateneului român, începând cu cea de a treia, *Despre visuri*. Semnificative pentru relevarea marelui impact al acestor prelecțiuni în rândul publicului bucureștea, sunt motivele invocate de redacția „Timpului“ (evident datorate poetului), a absenței comentariilor la primele două, puse pe seama marii aglomerații din sala Ateneului. Iată pe cele referitoare la prima conferință, din 10 februarie, despre *Cunoașterea de sine și cunoașterea altora*: „Cu părere de rău nu putem deocamdată zice nimic despre prelecțiunea d-lui Maiorescu, deoarece nu am găsit un loc potrivit ca să o urmărim cu băgare de seamă. Sala Ateneului era plină de un public setos; până chiar coridorul de la ușă era înțesat. Aplauzele vii culese de onoratul disertant ne fac să credem că auditorii au fost pe deplin mulțumiți cu prelecțiunea d-lui Maiorescu“. De asemenea, la a doua, din 17 februarie: „Interesanta prelegere a d-lui Maiorescu asupra «înțelesului cuvintelor» a avut loc ieri înaintea unui public atât de numeros încât abia încăpea în spațioasa sală a Ateneului¹⁴. În fine, a treia prelecțiune, la care poetul, care-și luase desigur măsuri de precauție în asigurarea unui loc, participă efectiv, formează obiectul amplei cronici din 27 februarie. „Publicul cel mai ales, scrie acesta, domni și doamne, inteligența capitalei, cât a putut cuprinde spațiul neînduplecat al Salei Ateneului, a ascultat alaltăieri admirabilele și instructivele explicări date de d. T. Maiorescu asupra visurilor“. Cu modestie (mai mult un exercițiu retoric, desigur), Eminescu, apelând chiar la vocabularul de specialitate al conferențiarului, se declară surclasat de magia emanată, în manieră sacerdotală, de un pre-

lector providențial: „Aceste puncte, rău rezumate aici, au fost dezvoltate și explicate de orator cu o elocuțiune, bogăție și măiestrie cunoscută de toți. Putem zice că un ceas am fost aproape de fericirea posibilă. Conștiința noastră avea ținută în veghere numai două scopuri, departe de orice alt zgomot al marelui lumi subiective. Întâi, să-și păstreze în acțiune încordată nervii centripetali, spre a conduce vorbele cu, înțelesul expus la inteligență; al doilea, spre a-și stăpâni nervii centrifugali ca să nu producă, printr-o mișcare involuntară, aplauze, făcând astfel să se piarză o vorbă, un mărgăritar, o rază necesară în lumina generală¹⁵. Rezumatul realizat de poet demonstrează cu prisosință că prelectorul Maiorescu își găsisse, între ascultători, un receptor ideal.

Problemele de psihologie, care-l preocupă din prima tinerețe pe Maiorescu¹⁶, rămân constant în atenția acestuia. Către sfârșitul lui 1879, listele de lecturi consemnate în *Jurnal* sunt vizibil încărcate și se înscriu în preocupări comune „Junimii“. În *ședințele* din octombrie, notează criticul, Zizin citește Satigey, *Sur l'unité des forces physiques* și o parte din Bain, *Des sens et de l'intelligence*, acesta, anost și pedagogic, scris prost, inegal. Apoi, „Lucrările mele comunicate despre *Entdeckung der Seele* a lui G. Jäger. Informare despre aceasta, la aniversarea «Junimii», la care am fost la Iași“. Mai departe: „după Jäger și Bain, lectură – început *Physiologie de l'esprit* de Maudsley. Pentru mine, foarte stimulative în negarea lui materialist absurdă a importanței conștiinței de sine. Eu, în genere multă fiziologie, mai ales somn și vis. Marele Valentin, Huxley, Claude Bernard, Hermann, Lewis, apoi din nou Binz, Strümpell, Scherner, Fechner, Spitta, Maury, Lazarus¹⁷. Tot în *Jurnal*, la 15/ 27 februarie 1881: „Noaptea, proiectul de a redacta în sfârșit eseu: *Über den Mittelpunkt des Seelenlebens. Eine psychologische Vordering an physiologische Untersuchungen* à propos de articolul lui Varigny *Sur las localisations du cerveau* („Revue des 2 Mondes“, octombrie 1880) și proasta biografie a lui Hume, de Huxley¹⁸. Biografia cunoscutului biolog și chirurg britanic, Thomas Henry Huxley, adept al empirismului lui David Hume și al evoluționismului prietenului său, Charles Darwin, urmat cu obstinație (de unde porecla de *Darwin's Bulldog*), era cunoscută de Maiorescu nu din edițiile ei apărute concomitent în 1879, engleză, la Macmillan and co, și americană, la Harper & brothers, ci, mai mult ca sigur, din versiunea ei franceză, anul imediat următor, *Hume. Sa vie – sa philosophie*. Pe severul ei cititor român nu par să-l incomodeze laudele traducătorului, Gabriel Compayré, profesor la Faculté des Lettres de Toulouse, etalate cam excesiv în

¹² M. Eminescu, *Prelegerile Junimeii* [„Duminică în 13...“], „Timpul“, 11 februarie 1877. În *Opere*, IX, p. 326.

¹³ Idem, *Prelegerile Junimeii* [„Duminică trecută d. Vasile Conta...“], „Curierul de Iași“, 16 februarie 1877, în *Opere*, IX, ed. cit., p. 328.

¹⁴ *Cronica internă*, „Timpul“, nr. 33, 12 febr., p. 2; nr. 39, 19 febr. 1877, p. 2.

¹⁵ M. Eminescu, *Conferința D-lui T. Maiorescu ținută Duminecă la 24 februarie în sala Ateneului. Despre visuri*, „Timpul“, V, nr. 46, 27 februarie 1880, p. 2. În *Opere*, XI, București, Editura Scademiei Republicii Socialiste România, 1984, p. 46-48.

¹⁶ V. Titu Maiorescu, *Opere, I, Jurnal, vol. I (1855-1882)*, Ediție îngrijită; traducere, note, indici și glosar de Bogdan Dascălu și Ana-Maria Dascălu, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2013, cu notația elevului de 16 ani de la Theresianum, pentru ziua de 9 oct. 1866: „Mi-am propus să lucrez și să termin în această iarnă: Cercetări asupra inteligenței (Partea I a *Psihologiei*) și Plinius *Epistolae selectae*. Mai mult nu; pedagogia pe anul viitor“ (pp. 171-172).

¹⁷ Titu Maiorescu, *Opere, I, Jurnal, vol. I*, ed. cit., pp. 433-436.

¹⁸ Idem, op. cit., p. 455. Titlul exact al articolului lui Henry C. de Varigny este *Les Fonctions du cerveau et les localisations cérébrales*.

prefață : „În sfârșit, Hume re trăiește în întregime în această carte ieșită din stiloul unui apreciator competent, cititor asiduu al *Tratatului despre natura umană*...“, „un eminent naturalist...“, „acest om de știință, care este în același timp unul dintre cei mai distinși reprezentanți ai mișcării filosofice din Anglia contemporană...“¹⁹. În ceea ce-i privește pe ceilalți autori nominalizați, putem recunoaște în rezumatul lui Eminescu (dar și în alte lucrări maioreștiene), ecouri, chiar dacă oculte, din opere de mare rezonanță ale acestora, unele avute în vedere mai târziu de Sigmund Freud²⁰. O mențiune specială merită ultimul autor citat, psihologul german Moritz Lazarus, întemeietor, împreună cu Heymann Steinthal, al „psicologiei etnice“ cum îl recomandă Eminescu într-un articol din „Timpul“, „ordentlichen Honorarprofessur“ (Filosofie, Psihologie, Pedagogie) la Berlin, în timpul studiilor poetului, care și transcrie în manuscrisele sale amplul articol programatic, din 1860, privind această nouă știință, *Völkerpsychologie*²¹. *Un nou prilej de întâlnire într-un plan ideal dintre Poet și Critic, căci Lazarus e un familiar al lui Maiorescu, care-l vizitează în iarna lui 1873 în capitala germană, cum citim în Jurnalul său: „Chestiunea evreiască. Convorbire, la prânz, între Theodor Rosetti, Lazarus și mine la Berlin, la 6/ 18 ianuarie, de la 12½ – 3 ½“*²². Sunt presupuneri că, cu acest prilej, mentorul junimist i-l ar fi prezentat profesorului german și pe Eminescu, rămas un constant simpatizant al acestuia.

Următoarea prelecțiune, a patra și ultima, din 2 martie 1880, succint comentată de Eminescu în „Timpul“ are ca subiect *Artele în educație*²³. Multe din conferințele susținute de profesorul și, în câteva rânduri, ministrul Instrucției Maiorescu, sunt axate firesc pe probleme de educație și învățământ. Încă din 1862, cum am arătat, ajuns în capitala Principatelor române, el propunea o suită de expuneri Despre educația în familie fundată pe psihologie și estetică. Peste un deceniu (în 1872), la Iași, consemnează în Jurnal participarea la un ciclu cu aceeași tematică, însoțită de un ciudat sentiment de oboseală și dezamăgire de sine: „Eu însumi am ținut duminică, 6 februarie, întâia mea prelegere populară de estimp în sala Universității. Mult public, ca totdeauna. Era introducerea la *Mijloacele educației*. Nevastă-mea

a fost foarte mulțumită cu aceasta. Și alții încă, despre care am auzit *întâlmător*. Eu nu prea; într-un oarecare sens mă plictiseam eu însumi vorbind, îmi părea ca și cum aș vorbi dintr-o lume străină oamenilor și acel sentiment că sunt plin de viață între ei, în mijlocul lor, care mai înainte mă cuprindea cu atâta entuziasm, nu l-a mai avut acum. În genere, am impresia că îmbătrânesc, că scad, cred chiar că îmi slăbește memoria“²⁴.

O doză de scepticism, poate și pe fondul dramei sale familiale (neînțelegeri cu soția sa, Clara), găsim și mai departe, în *însemnările destul de reci, privind ciclul de „prelecțiuni psihologice“* din iarna-primăvară lui 1880. „În sfârșit, notează criticul în dreptul zilei de 3 ianuarie, început cele 4 prelegeri psihologic-fiziologice, mai mult pentru însuflețirea micului meu cerc literar decât din alte motive“. Și, în notația imediat următoare „*Prima prelegere, duminică, 10/22 februarie 1880, (la Ateneu, între 2 ½ și 3 ½). Despre cunoașterea de sine și cunoașterea altora. [...] Personal, foarte nemulțumit de la prelegere, toți ceilalți, însă, entuziasmați. Pentru întâia oară, aproape toate zările românești au vorbit cu recunoștință despre mine. Chestiunea se va răspândi astfel (??). Am tratat teoria mesa despre îngustul cerc al conștiinței, spre deosebire de sfera largă a amintirii. Dar despre aceste 4 prelegeri, stenograme. (Pe fiecare o plătesc cu 40 franci...)*“. Mai departe sunt consemnate telegrafic titlurile și efectul de public al conferințelor: „A 2-a prelegere, duminică, 17/29 februarie 1880... *Înțelesul cuvintelor*. A 3-a circumvoluțiune a vorbirii a lui Broca și cerința localizării simțului. Lazarus, *Leben der Seele*. Multă fiziologie. Pentru mine, prelegere, de un progres decisiv. Pentru public, mult prea științifică, mai exact, fiziologie dificilă“; Următoarele două, mai senin înregistrate, sunt cele prezentate de Eminescu în „Timpul“: „A 3-a prelegere, 24 februarie stil vechi. *Despre visuri*. Negruzeștii pentru 1 dată prezenți. Foarte mulțumit. Cercul meu și mai mult. (Fiziologia conștiinței de sine). Teribilă supraaglomerare a sălii“; În fine, „A 4-a prelegere. Ultima. 2/ 14 martie, 1880. *Artele în educație. Nouă teorie a forței morale latente. Aplicarea cunoscutei teorii a eredității*. Câteva glume. Dar publicul entuziasmat. Intenția studenților de a-mi oferi cunună de lauri. Cercetări psihologic-fiziologice“²⁵. Recenzia lui Eminescu este însă ceva mai temperată. Știrea oferită de acesta, despre o proiectată broșură care să cuprindă întregul ciclu, așteptată „cu nerăbdare“, n-a fost, din păcate, confirmată de realitate.

Poetul va fi prezent și la deschiderea cursului liber intitulat *Logica și aplicările ei*, cu acces al publicului larg, la Universitatea din București, primele două două bucurându-se de ample dări de seamă publicate în „Timpul“ din luna noiembrie a aceluiași an. Spaimile existențiale ale lui Maiorescu se dovedesc neîntemeiate. Tinerimea studioasă și, alături de ea, categorii din cele mai diverse de audienți din „inteligenta capitalei“ – poetul va depune mărturie în acest sens – se vor împărtăși în continuare din „farmecul ce profesorul știe a da prelegerilor sale“.

¹⁹ T. H. Huxley, *Hume. Sa vie – sa philosophie*. Traduit de l'Anglais et précédé d'une introduction par Gabriel Compayré, Paris, Librairie Germer Baillière et Cie, 1880, pp. V; VI; VIII.

²⁰ Printre operele de răsunet în epocă, putem cita, pornind chiar de la „lista lui Maiorescu“, pe lângă cele precizate de el, de asemenea, *Elemente der Psychophysik*, 1860, de Gustav Theodor Fechner, *Introduction à l'étude de la médecine expérimentale*, 1865, de Claude Bernard, *Le sommeil et les rêves*, 1865, de Louis Ferdinand Alfred Maury, *Die Natur und Entstehung der Träume*, 1874, de Ludwig Adolf Heinrich von Strümpell, *Handbuch der allgemeinen Pathologie: für Aerzte und Studierende*, 1871, de Franz Hartmann, *Ueber den Traum*, 1878, de Karl Binz, *Die Schlaf- und Traumzustände der menschlichen Seele*, 1878, de Heinrich Spitta.

²¹ Moritz Lazarus, Heymann Steinthal, *Einleitende Gedanken über Völkerpsychologie, Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft*, Bd. 1, Berlin, 1860. Transcrierea lui Eminescu în *Opere*, XV, București, Editura Academiei Române 1993, pp. 597-645.

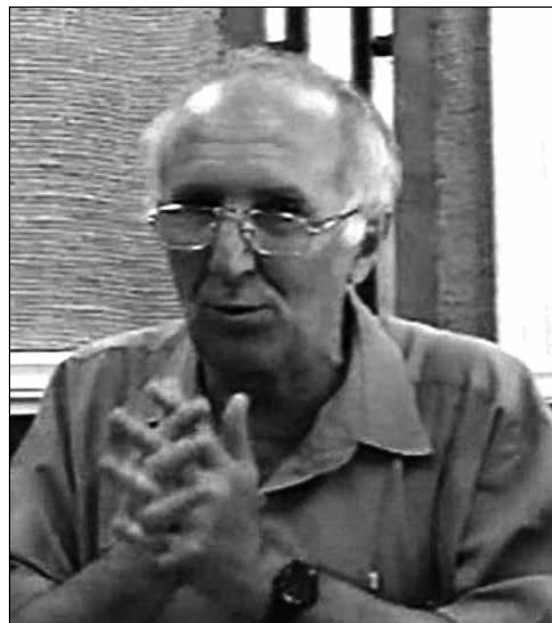
²² Titu Maiorescu, *Opere*, I, Jurnal, vol. I (1855-1882), ed. cit., p. 266.

²³ Eminescu, *Prelecțiunea D-lui Titu Maiorescu ținută duminică 2 martie 1880. Artele în educație*, „Timpul“, 5 martie 1880. În Eminescu, *Opere*, XI, ed. cit., p. 61.

²⁴ Titu Maiorescu, *Jurnal*, I, ed. cit., p. 241.

²⁵ Idem, *Jurnal*, I, ed. cit., p. 437-439.

Corneliu FOTEA

Jurnalul cu Eminescu (13)

Raport asupra vedeniei dintr-o noapte de iulie (10/12 sau 12/13)

Nu eram băut, asta țin să precizez. Știam că a doua zi voi fi, sau mai corect mi se va face, ieșirea din spital.

Îl așteptasem pe Ioanid până pe la ora 10, se făcuse în oraș sau poate doar prin spațiul acela, o liniște ciudată, apăsătoare încât am auzit ceasul de la Palat. Poate mai sigur la difuzoarele de la Fundație decât la cele din Piața Unirii.

Am auzit limpede cele 10 bătăi și am intrat în rezervă recitând, referitor la Ioanid: *Dar nu vine, nu mai vine, în zădar suspin și sufăr.*

M-am întors deci în rezervă și certându-mă în gând cu Ioanid am trecut la reproșuri către Marica, nepoată-sa, că nu i-a spus. Și m-am întins în patul meu metalic și m-am întrebat așa ca într-o doară, dacă nu cumva și Poetul fusese vreodată internat în același spital.

Mi-am amintit mai întâi că fusese internat la spitalul cu același nume de la Botoșani, ba chiar aflasem, din studiile amicalui meu doctorul Petrică Moruzzi, și cu ce fusese tratat.

Dar la Iași, la Sfântul Spiridon?

Atunci cineva a răsfoit pentru mine biografia lui Crețu și mi s-a citit aproape o frază: **O dată a alunecat rău și a căzut** – la hulubăria aceea din Hanul Bacalu unde era o scară periculoasă, nu? – **rupându-și piciorul, din care cauză a fost internat mai multe săptămâni în spitalul Sf. Spiridon.**

Și mai era acolo o frază despre Vlahuță care-l scosese din spital la 1 ianuarie 1885.

Cred că și această amintire, dar neverificată la acel ceas, mi-a deschis poarta spre ce aveam să văd.

Anul Nou fiind pentru mine, în multe ocazii un bun prilej pentru a fi umilit.

Îl vedeam așadar pe poet șchiopătând, îl vedeam e un fel de-a zice. Mi-l închipuiam, totdeauna mi-l închipuiam ca pe un bărbat la fel de scund ca mine, dar spătos, nu pirpiriu, athletic, nu un prăpădit cum sunt eu. Îi văd pletele și îi aud bocănitul picioarelor betege, le târăște cum se zice, le târâie ca un biet albatros pe pământ.

Dar în seara aceea nu așa aveam să-l văd, atunci când am auzit zgomot de pași pe piatra curții spitalului. El însă nu putea fi la ceasul acela de iulie în spital, el era dincolo de zidul spitalului și poate încă nu intrase în spital decât de-ar fi mers în vizită la vreun amic. Dar pe vremea aceea erau oare permise, ca acum, vizitele în spital? Nu știu.

Acum însă el era dincolo de poarta dinspre spital spre facultate, era încă în fața sau în preajma bibliotecii. Stătea nehotărât în lumina lunii. Se întreba poate încotro să o ia. A privit către spital, luminile erau stinse, apoi spre casa boierească din față, apoi către muzeul de științe.

A pornit la vale cu pași rari, după ce a privit, sau poate eu l-am făcut să privească, spre biserica Sf. Athanasie, scrisă pe orizont înaltă și albă, în lumina abia născută a lunii. Și el se profila iluminat de lună din spate.

Când îl zărisem privind către spital, nu aveam cum să-i disting obrazul, dar o clipă cred că m-a privit.

A făcut șase pași spre curtea bisericii, apoi s-a răzgândit. Nu s-a întors, ci a pornit hotărât spre stânga.

E el?

Da, ceva strigă în mine, că nu poate fi decât el.

Și când înțeleg bine asta, când îmi deslușesc corect gândul, descopăr că fațada templului elin a institutului de anatomie a dispărut, că s-au șters de pe orizont și clădirile înalte construite după primul război, că în preajma sa este

acum o clădire pe care n-am văzut-o niciodată, n-aveam cum s-o văd, pe lângă acea clădire trece acum bărbatul acesta în haine albe de vară.

...în faptă – îmi spun precum al său Dionis – **lumea-i visul sufletului nostru.**

Spun asta și aș vrea să oprim filmul ca să-i găesc rostul, gura, începutul. Acel moment, acel ceas al nopții de iulie în care mi se face năzărirea.

Ce mi se năzare?

Ce mi se arată?

Ce trebuie să văd?

Prea multe întrebări, și toate pot tulbura visul. De ce vis?

Dar ce e, dacă nu e vis?

Cum oare îți poți închipui, Cadelcule, că trăiești, doar rostind o vorbă, în vremea aceea a Sa?

N-ai rostit nici o vrajă, nici o formulă magică, nici un semn cabalistic n- ai făcut, nici cartea lui Zoroastru n-o ai.

Cum îți poți închipui că Dumnezeu te-a ales ca să-ți arate, ție anume, una din serile Lui sau o parte din ea?

Era noapte și ploaia cădea măruntă.

E noapte, dar nu cade nici un fel de ploaie, doar dacă poți spune că plouă cu lumină de lună.

Și de undeva, dar nu dinspre Copou, poate mai curând dinspre grădina bătrânei mănăstiri Golia, un miros vag de tei, cu floarea veche și gata să se scuture sau de abia uscată pe creangă.

Dar e chiar așa, chiar așa e în clipa în care-l vezi.

Ferestrele strălucesc ca argintul în lumina lunii.

În lumina acestor ferestre îi vezi tu umbra, umbra unui bărbat cu pasul ferm Ferm?

Deci este bibliotecarul, e în urmă cu zece ani, e la 1876 și el e tânăr și frumos și foarte curajos, gata să se bată cu toți, cu toate. Pășește acum spre strada Rece, da, chiar pe-acolo, pe unde e vestita cârciumă. Și va intra?

De ce n-ar intra? Poate găsește un amic, poate se ivește cineva, poate află cu cine să vorbească la acest ceas când poate ar vrea să se destăinuie cuiva. Poate nu va mai fi singur și uitat.

Merg în spatele său. Merg în vârful picioarelor, nu, nu în vârful picioarelor, ci pe toată talpa, dar în așa fel încât să nu fiu auzit. Dacă va intra în cârciumă, am să mă furișez în urma-i și poate mă voi așeza în așa fel încât să-i văd fața, de când îmi doresc asta. Și dacă o să am norocul să-l văd față către față poate că am să am și curajul să-i vorbesc.

A intrat. Caută din ochi o cunoștință. Nu o găsește dar se așază, însă cu spatele către mine. A simțit oare că-l urmărește cineva? Sau gândul meu nevolnic n-are curajul să mi-l întoarcă cu fața ca să-l pot vedea?

N-am curajul să mă așez lângă dânsul, deși aș putea, acum amândoi suntem umbre pentru că sunt convins, iată, chiar în clipa asta, că trupul meu nici n-a putut ieși pe poarta spitalului, ci numai umbra mea. Dar n-am curajul să-i cat în față și știu că n-am nici bani să-i pot oferi o cană de vin.

Și în clipa în care gândesc astea realizez că sunt singur în cârciumă și mă ridic precipitat de unde mă așezasem și mă întreb cum, când a trecut pe lângă mine. Și ies.

Lovit de nenoroc și-l invidiez pe Osvald Teodoreanu pentru întâlnirea minunată povestită de fiul său.

Ies în ulița strâmtă și strâmbă, abia pavată și mă silesc, ca un copoi, să- i aud pașii. Îi aud. Îi aud, către dreapta. De ce către dreapta? Nu, către stânga! Acolo se aud pașii, la dreapta e doar eoul.

Pășește acum agale. Poate se duce la Creangă? Poate. Acum urcă agale pe strada Sf. Athanasie, urcă, urcă...

Aici la, dar aici, unde ar trebui să fie răscrucea, nu mai e acum decât curtea mare, cu zid, a bisericii și cu grădina încărcată de poame, poate meri, poate. Pașii săi urcă. Spre Creangă, vreau eu să cred, ci el se oprește deodată.

De ce?

În stânga, învăscute în lună, sclipesc zidurile unei case cu pridvor, cu coloane svelte. Ce caută el acolo?

Dar când mă întreb, el a și dispărut, umbră albă intrând în umbră albă și eu stau în fața casei mut și recunosc ceva ce știu de când eram copil, casa în care stătea bunica, în care vin de când eram de-o șchioapă și în care Buni îmi spunea să nu fac zgomot, că domnul Pascu se odihnește sau compune sau citește.

Dar nu, el n-a dispărut, nu s-a topit în zid, cum am crezut întorcându-mi privirea spre casa lui Buni, el e încă în peisaj, s-a oprit în fața palatului cu coloane albe, cum e casa lui Ferdeber din Botoșani sau cum arăta, poate, casa lor de la Ipotești.

A deschis porțița și acum pășește cu pași furișati, spășiți parcă, pe aleea cu piatră de râu, urcă cele câteva trepte, e în fața unei uși albe ca hainele sale și abia acum am impresia că intră în casă topindu-se parcă în pereții, alb luminați de lună.

A intrat oare?

Cum? Nici un scârțâit de ușă nu s-a simțit, nici un zgomot, de parcă palatul acela din vis l-a supt, cum ar suge un obraz de copil, o lacrimă albă.

Rămân pironit în fața casei, a micului palat. Oare câtă vreme?

Câteva minute, nu mai mult, cred că nici un sfert de oră. De ce întârzii?

Vreau oare să văd cum aprinde el lumina?

Dar dacă odaia sa e în spatele casei, cum am s-o văd?

Și mă trezesc din visare și mă privesc și văd că sunt îmbrăcat așa cum venisem de la Voinești (când am făcut oare asta?) și văd luminița de veghe din porticul casei lui moș Lulu și luminile de la facultatea de medicină, undeva într-un laborator – știu sigur că acolo sunt laboratoarele, mi le-a arătat cândva chiar moș Lulu – mai e cineva care studiază ori poate a lăsat lumina aprinsă, văd biserica din partea sudică scăldată în lună și pășesc pe aleea pietruită frumos, ordonat, pe care am urcat adesea, mergând, acum în ultima vreme, la unchiul meu, cel de-i zic mereu, moș Lulu.

Și merg tot la vale, cu pas mare, trec pe lângă zidul/gard al facultății, pe lângă frontonul de templu grecesc al

institutului de anatomie, ajung în fața vechii clădiri a universității ieșene. În același spațiu din care ieșise El cu doar câteva minute înainte.

Și iarăși este doar clădirea cea veche și poarta cu stema Moldovei și umbra lui albă pornește iarăși la vale către Muzeul de Științe naturale și acum face la dreapta, pe lângă gardul spitalului și strada e foarte luminată (intens luminată, ar trebui să spun!). E strada din 971 nu din 1874 sau 1884 și El dispare în lumina aceea.

Iar eu descopăr, uimit iarăși, că nu sunt în pijama, așa ca la începutul vedeniei, ci în hainele cu care am venit de la Voinești, bluza verde cu dungi verticale și pantalonii de tergal cachi, și mi-e teamă, așa de-odată, că aș putea fi acostat de vreun paznic contractual sau chiar de vreun milițian și, mergând pe urma Lui, intru pe sub marea boltă a turnului cu trei cadrane și nu mă vede paznicul și ajuns în fața bisericii îmi fac o cruce mare-mare, ca după năluciri, și mă întorc în celula mea din rezerva 35/36...

În pragul rezervei, mica și voinica asistentă din prima mea zi de spital:

Unde ați fost, dom profesor? Venisem să vă v-am adus o carte de Eminescu, poate.

Și-mi întinde **Proza** și dă să plece, dintr-o dată sfoasă, și o opresc, o iau de mână și intrăm amândoi în rezervă și caut o anume pagină din carte, o găsesc și încep o disertație confuză.

Fata mă ascultă, îmi dau seama că ea este vie și-i spun: *Tu știi pe cine am văzut eu acum câteva minute? Pe stradă?*

Pe cine – zice ea. Vreo studentă? Poate pe domnișoara Marica?

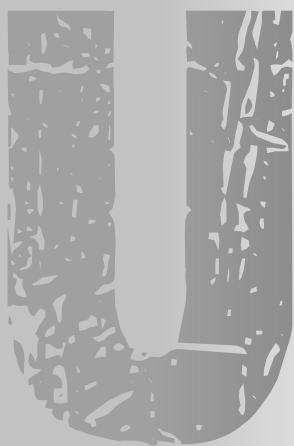
Nu, domnișoară, nu, pe Mihai Eminescu!

Se poate – zice ea – se poate, stă chiar aici lângă biserica Sf. Atanasie, la o familie, nu știu cum îi zice, dar casele sunt ale unor Ghiculești, nu din cei mari, ci mai scăpătați, cum zice mama.

Despre ce peroram? A, da, despre **Doma lui Dumnezeu**. Nu mai ascult ce spune fata, ci turui înainte despre religia precreștină a poetului, despre serafi, despre tronuri, despre avataruri, despre.

(Va urma)

Leo BUTNARU

Adnotări aproape afective despre un mare poet sui generis lucid: Paul Valéry

*Un singur moment nu concep, n-aș fi putut să concep,
ca Valéry să nu existe. Prezența lui are ceva suveran, pre-
meditat, inevitabil.*
Léon-Paul Fargue

În modul, stilul, conceptul de a-și fi gândit și elaborat poezia, Paul Valéry nu a fost nici pe departe în consens cu propria sa afirmația *Lirismul este dezvoltarea unei exclamații*. Parcă din contra, a fugit de explozivitate, exclamativ. Poezia sa pare plăsmuită nu atât în aburul (...sibilin, delphic...) de umbră a tainei, ci în deplina lumină a conștiinței, într-o luciditate a sentimentelor, emoțiilor controlabile. Admițând că există totuși așa-numita inspirație, ea apare tocmai drept rezultat al acestei limpeziri de stări și nu ca impuls al intuiției necontrolabile. Dacă grecii antici contau pe un *daimon* oracular (mereu indeterminat), pe orfism (Socrate), romanticii credeau în *daimonii* creației, înzestrându-i pe aceștia cu calități (și... misiuni) cvasimistice. Însă Valéry era adeptul unui „demon al lucidității”, adică un demon laic, scos din sferele sacralității. Pe când, începând cu Rimbaud, se declara insistent că rațiunea a eșuat și e pe cale de a eșua și mai mult în artă, Valéry, imperturbabil la „crâcneli” obsesive de atare gen, aplică neabătut luciditatea cugetului în elaborarea și edificarea operei. După el: „Delirul nu poate fi o stare sufletească a scriitorului” (1896). Afirmația putea fi luată, implicit, drept replică

retrospectivă la principiul lansat de Rimbaud care, în *Un anotimp în infern*, declara în spirit de artă poetică: „Am sfârșit prin a considera sacră dezordinea spiritului meu”.

A fost părtașul și profesorul lirismului pur, oarecât înrudit cu poezia pentru poezie; al unui lirism supraviețuitor, controlabil, elaborat în lumina rațiunii. E în poemele sale luciditatea distantă de predispoziția, poziția și posibilitățile de receptare efectivă caracteristice publicului larg.

Luciditatea, alias rațiunea care pune în mișcare limbajul, iar limbajul se întâmplă să inspire rațiunea, „atenuând-o” în metaforele artelor – poezie, pictură, muzică. S-o inspire oarecum... dihotomic în tandemul cu termenii „distanți”: inspirație și, aproape la polul opus, în luciditate: *inspi-rațiune*.

Adeptul plăcerii de a elabora, de a construi în literatură, implicit în poezie; înțelegând (sau propunând a se înțelege) termenul de *poiein* ca proces „care se încheie printr-o operă – acțiunea care face”. Peste ceva timp, în prefața la *Opera deschisă*, Umberto Eco definește *poetica* drept „program operativ pe care artistul și-l propune de fiecare dată, proiect de operă care trebuie să se realizeze așa cum îl înțelege artistul, în mod explicit sau implicit (...) E limpede deci că în accepția noastră, noțiunea de «poetică» ca proiect de formare sau structurare a operei acoperă și primul sens amintit: cercetarea asupra proiectului inițial se perfecționează printr-o analiză a structurilor finale ale obiectului

artistic, văzute ca document al unei intenții operative, ca urme ale unei intenții“.

Paul Valéry e de părerea că, precum orfevrul, în arta/munca sa poetul trebuie să stăpânească în cel mai înalt mod, dacă e posibil – perfect, meșteșugul. De unde corectitudinea superioară, cizelarea migăloasă a versului de factură/formulă clasicistă, concomitent acesta parcă nefiind supus vechilor rigori absolutiste, constrângătoare. Este respectată ordinea riguros-liberală a textului, armoniei, elevației, limpezimea, tendința spre esențele universale ale gândirii și sentimentelor, ceea ce, într-adevăr, nu îndepărtează poezia lui Valéry de cea a marilor clasici. Apanajul operei acestui „ocnaș al nuanțelor“ (Cioran) fiind și platonismul estetic care, în poezie, s-ar manifesta prin puritatea ideii și sentimentului, a stării artistice care duce la armonie supremă de muzicalitate tandră, discretă. Ceea ce ține de *perfecțiunea neutră*, numită și: neangajată. Concomitent, detașarea autorului de propriile emoții, discernământul și obiectivizarea lor ca manifestare a conștiinței artistice scrupuloase, înclinată obsesiv spre ordine în compoziție și idee. Mesajul său fiind unul plurivalent, al poetului, scriitorului, filosofului adânc pasionat de lecturi vaste, diverse ca genuri, setos de informații din multiple domenii, dar, întâi de toate, de achiziții estetice sau stimulatoare de viziuni estetice.

Plăcerea de a face ar fi fost, probabil, în acord cu părerea că limbajul scriitorilor ține de talent, iar compoziția elaborată a operei – de rațiune, Valéry fiind preocupat permanent de limbaj, nu doar ca materie pentru poezie, ci chiar ca esență, model al acesteia. Însă nu a dus această teză până spre ceea ce suprarealiștii înțelegeau și practicau ca dicteu, automatism al expresiei. Nici nu a tratat limbajul ca pe ceva în sine și pentru sine, căutându-i acestuia funcții activ-comunicative, expresive, în meticulozitatea sa compozițional-stilistică trăgând concluzia că: „pentru a te lipsi de un cuvânt îți trebuie mai mult spirit, decât pentru a-l introduce“.

Poate că tănuia intenție, subliminală, de-a ajunge un Pitagora al poeziei, ce-l apropia mai mult de clasici, care înclinau spre o poezie de cunoaștere, nu spre una de sentiment, preferată în timpurile mai noi. Ca și Torquato Tasso cu secole mai înainte, ca și rusul Hlebnikov (de altfel, acesta fusese supranumit *un Lobacevski al limbajului*) în primele decenii ale secolului XX, Valéry vedea ceea ce ține de artă, de frumos (în sens mai îngust – în poezie) de armonia matematică a structurilor, încât, metaforic vorbind, poemele sale par cristalizări caleidoscopice-geometrice. Francezul ar fi din spița italianului Tasso, care căuta legități matematice în artă, în limbaj. Asemeni acestuia, Valéry tindea să dovedească faptul că suprema coerență, ordonare, calculul, dacă vreți, e posibil și în poezie. Argumentul des invocat e poemul *Tânăra parcă*, pe care „îl anunță“ despre revenirea sa la poezie chiar în dedicația adresată lui Gide: „De mulți ani de zile părăsisem arta versurilor: încercând mereu să mă abțin, am făcut acest exercițiu pe care ți-l dedic. 1917“. De fapt, revenea la poezia făcută publică.

Cea scrisă în intimitate existase, precum și jurnalul său de intelectual, *Caietele*, în care notase aproape zi de zi în perioada 1900–1922, în cvasităcere, în dihotomica *netăcere* a scrisului și *tăcere a nepublicării*, stare/condiție... grăitoare, definită memorabil de biograful său Denis Bertholet: *Au poète sans poésie et au philosophe antiphilosophe, Paul ajoute maintenant un non-écrivain qui écrit*.

Ca și până la tăcerea sa formală, în tot ce face după re(de)venire *écrivain qui écrit* e o supremă ținută stilistică, un fel de demnitate artistică *sui generis* în compozițiile mediat-teoretice ale spiritului (precum credea însuși Valéry, în personalitatea căruia poetul și criticul/teoreticianul sunt prezenți deopotrivă), „ambii“ convinși că arta, prin ceea ce asimilează, se supune legităților obiective (căutare similară celei a matematicianului, care triază, filtrează meticulos emoțiile), ceea ce înseamnă, în fond, cunoaștere de altul și de sine. (Valéry, ca teoretician al literaturii, ca subtil eseist al ei, de vreunul sau altul e considerat superior condiției de poet. E o comparație în sine, de dragul comparației, că, poate, iese o spuză de senzațional din asta. Adevărul însă e altul: în ambele ipostaze, de creator și constructor/elaborator, Valéry a excelat, rămânând, în unitatea personalității sale, una din vocile majore ale literaturii franceze și universale; expresie a geniului uman integral, coerent în interacțiunile rațiune-simțire.)

Odată acordând preponderență rațiunii față de afectivitate (rigoarea supraveghează fervoarea), aceasta presupunea și o conștiință critică de veghe a poetului. Nu este exclusă, bineînțeles, nici emoție, însă trecută prin filtrul dens al inteligenței. În toate, pare a fi poetul balanțelor calme, neagitate, care se situează pe o poziție mediană (*juste milieu*) între clasicism și modernism. Versul său tradițional ca formă este inovator, modern în fond, chiar dacă, incontestabil merituos sub raportul rafinamentului, nu totdeauna asigură cititorului și o dobândă de substanță ideatică, emotivă. De unde și părerea că poezia lui Paul Valéry ține de o gândire limpidă, însă oarecum încifrată, enigmatizată prin barochizări sintactice. Iar unii se întreabă: ar fi o poezie a profunzimilor... neclare sau... înșelătoare? Asta, în afara evidenței că totdeauna rafinamentul mișcărilor semantice, explicite sau doar presupuse, ce alcătuiesc complexul poetic, interesează cititorul până la încântarea sa. Implicit, înainta și Valéry o doleanță interlocutorilor: negrăbita, răbdătoare asimilare a textului poetic, în rezultatul cărora *ce relevé la condition du lecture*. Condiția de lectură/de lector trezită în *omul modern*, pe care, după Valéry, îl caracterizează „numărul de mijloace străine pe care le are. Un om modern dispune de un joc variat de noțiuni, de soluții, de un cadran al trecutului, de o cantitate de lucruri aparținând trecutului, de diverse forme de viață, de credințe, impresii... Orice epocă în care oamenii au avut la dispoziție mai multe culturi este o epocă modernă – (capabilă de a fi locuită de noi)... Acest om poliglot, politeist, politehnic, cetățean al lumii, negustor, bursă de valori, curier de birou, instrument de schimb și de credit este omul modern“.

Unii susțin că scrisul ar fi, mai întâi, pentru sine, apoi pentru cititor. Cu o anume doză de egocentrism, Valéry spunea: „Un om care scrie nu este niciodată singur“, pentru ca în *Caiete* (1933) să mărturisească: „Am un fel de «schizofrenie» intelectuală, pentru că, pe cât de sociabil sunt la suprafață și ușuratic în relațiile sociale, pe atât de separatist în profunzime. Nu-mi înțeleg această înclinație spre duplicitate; unul din mine vrea să cuprindă orice; celălalt vrea să rămână singur, absolut singur...”

Orice interogații ar trezi opera lui Valéry, adevărul e că autorul nu și-a dorit o notorietate zgomotoasă, recurgând la cedări față de publicul cititor sau critică, poezia sa fiind ca și cum o anti-senzație fondată pe conceptualism, pe decantare rațională, virtuozități stilistico-tehnice, proces/procese de creație teoretizat(e) de autor până la inflexiuni de radicalism ușor retoric. (Mă rog, se mai întâmplă în manifestarea exigențelor duse până la ceva exces...)

Însă, în mare, domină rigoarea formei în fuziune cu mobilitatea semantică a prozodie, iar poetul rămâne în continuare neaderent la concepțiile și practicile poetice contemporane, însă nu și ostil lor. Ai zice că astfel se respecta un *status quo* al diversităților stilistice, programatice, teoretice etc., în cadrul cărora erau admise și modalități compozite de a fuzionare a clasicismului cu modernitatea. Și poate că personalitatea lui Paul Valéry ar... cădea (înălțându-se!) sub incidența următoarei idei din *Logica generală* a lui Immanuel Kant, sau fie doar „atingându-se“ de ea: „Caracterul și abilitatea geniului rezidă realmente în cea mai profundă armonie posibilă a perfecțiunii logice și a celei estetice în genere, ambele trebuind să fie instructive și interesante în același timp“.

În baza celor atestate despre clasicitate lui Valéry și despre anumite „devieri“ a acesteia întru modernitate sună ciudat afirmația dintr-o revistă a academiei chișinăuene, în care C. Dodu-Savca încearcă să facă o distincție între sistemele/metodele de creație ale lui Montaigne și Valéry, concluzionând: „Dacă renaștentistul axează modul de comunicare al operei sale pe cunoașterea plenară a «ceea ce sunt», atunci modernistul se apleacă asupra filozofiei «ce pot?»“. Ei bine, Valéry numai... modernist nu poate fi numit! El, care constata: *L'homme moderne est l'esclave de la modernité: il n'est point de progrès qui ne tourne pas à sa plus complète servitude*.

Simplă întrebare: cât... modernism se poate atesta în emblematice poeme *Tânăra Parcă* și *Cimitirul marin*? Modernitate – da, a viziunii, metaforismului, într-o formă perfect clasicistă. Însă nicidecum modernism, asociat aproape sinonimic avangardismului, teribilismului ideatic sau al lipsei de idei, cu absurditatea unui limbaj mereu forțat, deteriorat, dus în hazardul dada sau transraționalismul (заумь) futurismului rus, în partea lui cea mai radicală. Iar între raționalismul programatic al lui Valéry și transraționalism e una din fabuloase prăpăstii ale incompatibilităților, care pot exista în imensitățile literaturii, artei în general. Spre deosebire de moderniști, Paul Valéry a avut mereu respect netăgăduit pentru compoziție distinsă,

bine proporționată, evoluând în gradare crescendo sau decrescendo.

Nu credea în inspirație ca într-o izbucnire transcendentă, nestăvilită. Nu crede în așa-numita spontaneitate în declanșarea discursului poetic, înclinând spre meditație și elaborarea îndelungată, meticuloasă a versului. Publicase „Secvențe din jurnalul unui poem“, în care, rememorat, fixa momente din biografia sau istoria poemului „Tânăra parcă“. Și nu a fost *unicul corespondent pe terenul creației poetice*. Francis Ponge oferise cititorilor „Carnetul de note al pădurii de pini“ – cronică de două săptămâni a creării/elaborării unui poem tocmai despre pădurea de pini. Edgar Poe lăsase un eseu despre cum a scris „Corbul“, iar Maiakovski deschidea parantezele intimității sale de poet într-o carte întreagă, „Cum se scriu versurile?“. Situații de adâncă intimitate și chiar de cercetare, sau doar... curiozitate, subliminală, în care autorul se ia pe sine de subiect al propriului discurs. O curiozitate față de sine și față de marea taină ce face să trăiască, să simtă, să gândească în tainele sale ființa umană; curiozitate animată de simplisima întrebare: *Comment cela „marche-t-il“?*, dezvoltată în mai amplă interogație: *Cum ar fi să credem ceea ce iese din sine și nu are alte surse decât această substanță, sinele?*

Nu poezia *lucrează* în poet, ci el, poetul, *lucrează* în poezie. În starea poetică (*l'état poétique*), proces în care gândurile, sentimentele, lucrurile, evenimentele se transfigurează ca valoare, asociindu-se între ele altfel decât în mod firesc-cotidian.

Subtile corelații de limbaj metaforic în expresii de o premeditare acritică investite în rafinamentul formei, în deosebita fluentă a acesteia în acord cu mișcarea ideatică ca tendință de a extinde percepția poetică, de *cosmicizare* a ei, ceea ce poate atinge doar cel înzestrat cu o remarcabilă viziune cutezătoare, ca sistem amplu de legături intrinseci dintre idei, imagine și expresie. În linia concepției că poezia ar fi o „mașină de produs stare poetică cu ajutorul cuvintelor“ Valéry căuta/cerceta cuvintele ce i se păreau cele mai bune conducătoare de energie și semnificație poetice, chiar dacă angrenajele lor artistice, emanațiile lor filosofice nici pe departe nu oferă posibilitățile lesnicioase de comunicare între încărcătura lor semantică și înțelegerea unor cititori.

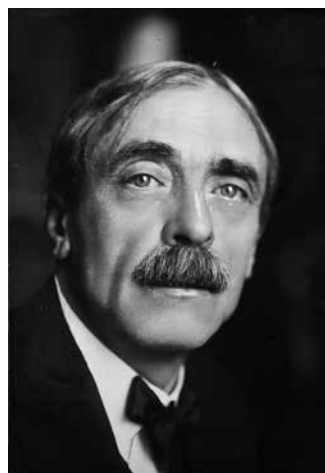
Asemeni lui Arthur Rimbaud, care abandonează creația poetică, și Paul Valéry nu mai scrie poeme cam 20 de ani; până la ei, același lucru îl făcuse polonezul Adam Mickiewicz, întâmplarea numindu-se... atenuant-consolator, probabil, *o estetică a tăcerii*. (Frumos spus, chiar dacă nu o fi fost chiar așa...) A tăcerii în care, posibil, sunt cele mai acute relațiile dramatice dintre poet și poezie, inclusiv dintre poet și poezia pe care ar fi putut să o scrie, dar la care își impune să renunțe, să nu se gândească la ea, să și-o scoată din conștiință.

Chiar dacă 20 de ani s-a autoexilat în... nescrisul poeziei, Valéry a dat o operă prodigioasă, însă în toată vastitatea ei seducătoare refuzând neabătut să aducă în ariile ei actualitatea, considerând că aceasta nu conține decât o

înlănțuire de clișee. Chiar dacă, firește, opiniile celebrităților puteau varia până la contrarietate. Astfel, în aceleași vremuri Stefan Zweig combătea meșteșugirea programatică, estetizantă a textului, susținând că limba poeziei trebuie să fie una cu cea vorbită, comună, căreia prozodia vine să-i dea o atmosferă sărbătorească.

Însă Valéry nu a ținut cont de evenimentele la zi, de limbajul comun, urmând principiul său director suprem, concomitent cu cel al distanței față de tot ce e pasiune, sentiment expres: „Fraților, aveți atâta tărie, încât să nu dați importanță evenimentelor exterioare care de obicei îi impresionează atât de mult pe oameni. Socotiți, totodată, pierdut timpul pe care nu l-ați folosit ca să meditați. Dați-vă seama cât de lipsită de importanță este parcurgerea istoriei, pentru că istoria nu are decât valoarea pe care voi i-o atribuiți. Dacă vreți să descoperiți ceva într-adevăr valoros, îndreptați-vă privirea spre cu totul altceva, decât spre istorie” (*Caiete*, 1940). Poate că în ușoară... debalansare a acestor opinii oarecum categorice venind o altă afirmație a sa: „Eroarea metafizică-tipică se află în însăși atitudinea filosofului. El stă de-o parte”.

Chiar dacă Valéry nu a stat... Ci a creat.

Paul VALÉRY (1871 – 1945)

S-a născut în Sète. După absolvirea liceului, în 1889 se înscrie la facultatea de drept din Montpellier. În același an publică primele versuri de nuanță simbolist (în „Revue maritime de Marseille”). În 1892 se stabilește la Paris, frecventând cercul poezilor grupați în jurul lui Stéphane Mallarmé, face

cunoștință cu André Gide, se împrietenește cu pictorul Edgar Degas.

Poemele din perioada 1889-1898, afine creației lui Mallarmé și celei a lui Verlaine, le va publicate mai târziu („Album de vers anciens”, 1921).

Din 1892 ține caiete cu note, ce aveau să fie publicate după moartea sa în 29 de volume („Cahiers”, 1957-1961), inserând reflecții, eseuri, anecdote, aforisme și desene, cu tematică diversă, amplă, de la structuri fizico-matematice la comentarii despre viața intimă, emoțiilor resimțite în timpul creației, proceselor de conștiință sau viselor.

În anii 1894-1900 este redactor cultural la ministerul de război, apoi, până în 1922, – secretarul lui Édouard Lebey, directorul agenției de informații „Havas”. Curând ajunge un fel de „poet oficial” al Franței, din 1924 fiind președintele „Pen Clubului”, iar în anul următor fiind membru al Academiei Franceze. Din 1937 deține catedra de poezie la „Collège de France”. În cel de-al doilea război

mondial refuză să colaboreze cu autoritățile de ocupație germane, fiind suspendat din funcția de administrator al centrului universitar din Nisa.

Principalele sale cărți de poeme: „La jeune Parque” (1917), „Album des vers anciens” (1920), „Le cimetière marin” (1920), „Charmes” (1922).

Paul VALÉRY

Rodii

Rodii mari întredeschise
De excesul semințelor,
Eu cred că văd frunți distinse
În raza desfacerii lor.

Soarelui cășunându-i chin,
Rodii în două crăpate,
Aveți orgoliu cât șapte
Să sfărmați pereți de rubin.

Iar dacă uscata scoarță
Presată de mare forță
Erupe-n salba mustului

Raza din astă ruptură
Trezi visul sufletului
Cu zvelta-i arhitectură.

Insinuant

O, curbă, și tu, meandru,
A minciunii ascunzătoare,
Există meșteșug mai tandru
Decât această lentoare?

Eu știu încotro țin cale,
Să te duc acolo râvnesc.
Neșansa viețuirii tale
Nu cumva să o sporesc.

Deși zâmbind, se pare
Cu mândrie ce radiază,
Atâta libertate oare
Nu te dezorientează?

O, curbă, și tu, meandru,
A minciunii ascunzătoare.
Să aud cuvântul tandru
Aștept în continuare.

Moarta falsă

Umil, tandru, pe mormânt fermecător
Cu insensibil monument
Cu umbre, pustiu, amor risipitor

Formează-al grației chip somnolent,
Căci eu mor, mor, peste tine cad absent,

*Însă abia căzut pe sumbrul mormânt
A cărui criptă fierbinte mă cheamă departe,
În aparenta moarte viața revine,
Tremură, deschide ochii, sare să rupă
Și mă sfâșie cu o altă moarte
Decât viața mai scumpă.*

Interior

Sclava cu ochi migdalați plini de lanțuri fine
Îmi schimbă apa florilor și-n ghețuri vecine
Se-afundă, apoi pe pat tainic mâinile-și pune,
Închizând o femeie între zidăriile bătrâne
Care în reveria mea ce e numai decență
Îmi trece prin priviri, păstrându-le absența,
Cum ar trece prin sticlă soarele, înaltul,
Și rațiunea pură, reglându-și aparatul.

Insinuant II

Nebunatic și rele
Ca albina agitată
Buzele mele sărută
Urechea-ți înfierbântată

Îmi place feblețea ta
Atât de mirată
În ea mă amestec cu
Amanți de niciodată.

Dar să vezi surpriză...
Ți-aud sângele bătând
Eu, cel ce-și risipește
Viața pe marele vânt.

Prin zulufii tăi ciucur
Delicat și mincinos
Sufletul meu caută
Ce mi-ar fi de folos.

Mângâiere

Caldele-mi mâini în ale tale
Scaldă-le... Nimic mai calmă
Nu te-ar face decât astrale
Unduiri de dragoste-n palmă.

Pe cât de familiare-mi sunt
Pietre lunguiete-n inele,
Ele parcă se dau în afund,
Sub pleoape închizând stele.

Etalat mult, răul surprinde

Ca dala netedă, lucie,
Iar mângâierea se extinde
Și devine melancolie.

Melanjul ca spirit

Proză, versuri, amintiri ori maxime
Din vise sau dragoste ce au venit,
Date ad hoc de zei ca felurime,
În album scânteii de zile ce-am trăit.

Sunt naive, blânde, stranii, străine,
Sclava unei muște ori al legii zeu,
E spiritul melanj, să zic, ciorchine
În care-n orice moment apar chiar EU.

La un portret

Am fost postat în fața acestei efigii,
Străine fiindu-mi trăsăturile toate,
Prin atâtea falduri de-angoase și energii,
Citindu-mi durerea, m-aș recunoaște, poate.

Pe un evantai

Curând capriciul și, uneori, plăcerea
Amplului diapazon între suflet și-amici
Vine să împrăștie ce spunem noi aici
Pe vântul ursuz care-i impune tăcerea.

Lui Juan Ramon Jiminez

Ușa închisă la intrare.
E temnița rozelor miza?
Ca un parfum îmi e surpriza,
Ce-mi face-odaia-ncântătoare.

Singur-nesingur între-acești muri
În văzduhul cu pure daruri
Ce fac gloria și mutul îndemn
Să respir din nou c-un alt poem.

*Madrid,
21.V.1924*

Cântul ideii magistrale

I
Sa mergem! Scoală! Drepti! Ascultă!
Ascultă! Trezește-te, sfarmă-ți lanțurile, există.
Ieși din umbre, limburi, părți infi-
nite, depărtate-n absoluta nemișcare
Desprinde-te de tihnă, de noapte, ieși,
Depărtează-ți coatele, brațele, degetele, întinde-te, căscă!
În picioare! În picioare! Întărește-te, lăasă
să-ți apară forța! Încleștează dinții,
Refă-ți statuia, și înălțimea, fii gata! Stai bine pe picioare!

*Și ochii îți vor fi cunună din cei mai limpezi ochi.
Încoronează-te. Alcătuieste-ți chipul. Simte totul
Instrumentul acestei zile care începe și al faptei
Ce te solicită.*

Eu, cel care te cheamă. Eu, cel care
nu poate face nimic fără tine.

Eu, Ideea,

Ce poate face orice împreună cu tine

Eram în umbra și în alcătuirea ta.

Eram împrăștiată, aproape și departe (ca o pică-
tură de vin într-o tonă de apă limpede)

În substanța ta.

Vino în ajutor! Fii carnea și ancadramentul,

Formă îmi fii, ochii mei, limba mea, articulațiile mele.

Fii pentru că eu sunt. Fie pentru a fi!

Supune-te, permite-mi să fiu coman-
dantul tău de care asculți.

Vocea mea e a ta și poți înțelege

Dorința mea. Dar tu mă vrei pe... MINE! Ideea!

II

Dintru început nu existam. Apoi m-am

născut printre gândurile tale

Nefiind decât unul dintre ele. Infuzat, vag.

Însă acum nu mai ești tu însuși,

Viața ta, sângele tău, spaimele tale, orele tale, vocea ta,

Ești sclava ocaziei prielnice, norocul meu!

Eu sunt unica idee ce se potrivește cu ființa ta, iar tu

Om potrivit pentru mine.

Ești șansa mea, eu fiind unica-ți pierdere nemuritoare

Am venit întâmplător în agitata-ți minte.

Dar tu, prin alte șanse și o altă latură a lucrurilor

Mă placi.

La drum! La vânătoare! Aleargă după cine te animă!

Mă vei lua pentru tine, mă vei crede că aș fi tu însuși

Te vei lovi doar de un obstacol ascuns...

Ochii tăi vor vedea ceea ce vreau să văd și eu.

Inteligența ta ordinară se va uimi de ea însăși,

Găsind astfel de căi încât tu vei părea un prostănac.

Vei spune ce te surprinde. Te vei regăsi, după ce

În cât te-ar privi

Vei face imposibilul.

Nu vei înțelege propria perspicacitate.

Îți veți cere scuze pentru clarviziunea și forța ta,

Îți va fi rușine să câștigi astfel de venituri.

Vei șopti cu smerenie minunății!...

III

Ah! totuși, ce minune pentru mine

Acest corp neputincios, acest individ plâpând,

Această sănătate șovăitoare,

Acești nervi mereu iritați de ei înșiși,

chiar toate aste mi-au fost date!

Ce minune care m-a făcut să exist!

O, circumstanță, Umană,

Șansă unică!

Atâția alți bărbați nu m-au conținut.

Am găsit în structura și în substanța ta

Ora, ființa, timpul ființei și ființa timpului!

Coincidența amintirilor tale, a zilei în care s-a întâmplat,

Natura somnului tău, a timpu-

lui tău liber, a ciudățeniilor tale.

În slăbiciunile tale

Mi-am găsit hrana,

Iar posibilitatea în ignoranța ta

Și ocazia în aversiunile tale...

Acum ne aparținem unul altuia. Ne contopim,

Ne iubim!

Tu ești *Prostul din cauza mea: IDEA TA.*

Amatorul de poeme

DACĂ e să privesc brusc adevăratul meu gând, nu
mă consolez că trebuie să mă supun acestui dis-
curs interior fără persoană și fără origine; aceste
figuri efemere; și aceste infinite antreprize între-
rupte de propria-le ușurință, care se transformă una
în alta, fără să se schimbe nimic odată cu ele. Incoe-
rență fără să pară a fi, nimic instantaneu, deoarece este
spontană, prin natura sa gândul fiind lipsit de stil.

*ÎNSĂ eu nu am în fiice zi puterea să-mi aduc în pro-
pria atenție anumite ființe necesare și nici să stimulez
obstacole spirituale, ce formează aparența de început, de
plinătate și de sfârșit în locul nesuferitului meu zbor.*

UN poem este o durată, în timpul căreia, cititorule,
eu respir o lege ce a fost elaborată: îmi dau res-
pirația și mașinăriile vocii; sau numai pute-
rea lor, care se împacă neamănat cu tăcerea.

MĂ predau ritmului adorabil: să citesc, să trăiesc acolo
unde duc cuvintele. Apariția lor este scrisă. Sunetele
li-s concertate. Vibrația li se compune după o medita-
ție anterioară și ele se precipită în grupuri magnifice
sau pure, în rezonanță. Chiar și surprizele sunt certe,
în prealabil fiind tănuite, făcând parte din număr.

MANEVRAT de scrierea fatală, și dacă eternul con-
tor al viitorului îmi leagă memoria ireversibil, eu simt
fiice cuvânt în toată forța lui, pentru că l-am așteptat la
nesfârșit. Această măsură ce mă transportă și pe care o
colorez, mă apără de adevăr și de falsitate. Nu mă divi-
zează nici îndoiala, nici rațiunea nu acționează asupra
mea. Deloc întâmplător, – însă o șansă extraordinară
se fortifică. Eu aflu fără efort limbajul acestei fericiri;
și gândesc prin artificiu, un gând foarte sigur, minu-
nat de vizionar – despre lacunele calculate, fără tene-
bre involuntare, a cărui mișcare îmi comandă și canti-
tatea căruia mă umple: un gând uimitoarei împliniri.

Poeme în traducerea lui Leo BUTNARU

Matthias Vincenot (Franța)

Deși tânăr (s-a născut pe 27 ianuarie 1981), Matthias Vincenot are o activitate literară, culturală și științifică atât de susținută, de bogată și de frumoasă, că o ilustrativă și coerentă trecere în revistă a acesteia, oricât de succintă ar fi, ar epuiza spațiul tipografic de care dispune o revistă culturală. Mă limitez, așadar, la doar câteva linii de forță în care s-a impus în chip magistral. Matthias Vincenot s-a născut poet, a devenit „Docteur ès Lettres”, „Chevalier des Arts et des Lettres”, societar al Academiei Charles Cross, dar și director al colecției « **Poésie en poche** » la éditions du Mont-Ailé și director al colecției « **Voix d'aujourd'hui** » la éditions D'Ici et D'AilleursS.

Profesor (ține cursurile de civilizație franceză organizate de Sorbona), președinte al Asociației „Poésie et Chanson Sorbonne”, fondator, organizator și director artistic al Festivalului **DécOUVRIR**, director artistic al concursului internațional de poezie în limba franceză « **Poésie en liberté** », creator al unor importante premii (între acestea, **Le Prix Georges Moustaki** și **Le Prix de poésie Léon-Paul Fargue**), autor a 17 volume de poeme, critic literar și muzical, acest tânăr care abia a împlinit 40 de ani este cu adevărat „omul-orchestră” al vieții culturale din partea de lume în care i-a fost dat să trăiască.

Chiar în prima lună a acestui an a editat lucrarea **Chroniques des temps** (éd. de Passy, prefață de Jean-Pierre Jouyet), ce adună cronicile pe care, sub titlul generic « **Le mot et la note** », le-a publicat în revista culturală **FrancoFans** între octombrie 2015 și decembrie 2020, iar în urmă cu șase luni, în octombrie 2020, i-a apărut cea mai recentă culegere de poeme *Une éternité provisoire* (editura Unicité, colecția „Le Vrai Lieu”), din care traducem grupajul pe care-l propunem cititorilor revistei **Hyperion**. Din impresionanta sa listă bibliografică (în care se includ volume de poeme, de eseuri, antologii, CD-uri) amintesc doar cele 17 culegeri de versuri (*Un autre ailleurs*,

Lettres du Monde, 1998; *Un détour vers le rêve*, *Lettres du Monde*, 1998; *Funambule*, *Lettres du Monde*, 1999; *La vie, en fait...*, *Lettres du Monde*, 2000; *Escapades* (prefață de Pierre Béarn, postfață de Jean Laugier), *Lettres du Monde*, 2002; *A un océan* (prefață de Geneviève Moll), Aumage éditions, 2002; *Le bonheur, rappelle-toi...* (prefață de Pierre Brunel), La Passe du Vent, 2004; *La vie, le vent*, Lanore, 2006; *La discordance des temps* (postfață de Giovanni Dotoli), Le Temps des Cerises, 2009; *L'Âge de mes désirs*, livre-CD cu 39 poeme rostite și cîntate de 41 de artiști, Le Temps des Cerises, colecția le Merle Moqueur, 2011; *Le Juste nécessaire, poèmes inédits, introuvables et retrouvés*, ediție bilingvă franceză-italiană, editrice APES / éditions Bérénice, 2012; *Les années aperçues*, Lanore, 2012; *Les choses qui changent*, cu des fotografii de Pascal și Nicolas Rabot, Mines de rien, 2013; *Génération deux mille quoi*, Fortuna, 2015; *J'ai vingt ans*, Fortuna, 2018; *Une éternité provisoire*, Unicité, coll. Le Vrai Lieu, 2020) și volumul de eseuri publicat în 2014 la Editura L'Amandier, *Le mot et la note, poésie et chanson, un cousinage compliqué*. Pe acesta din urmă îl amintesc poate și datorită faptului că e însoțit de o prefață semnată de faimosul compozitor și cîntăreț Georges Moustaki.

Matthias VINCENOT

SCRIU...

Scriu pentru libertatea de a spune
 Și împotriva ușurinței gândului liniștitor
 Scriu pentru o șoaptă, în tumultul organizat
 Pentru un vis mai mult sau mai puțin lucid
 Ca să nu mă înșel în privința lumii
 Ca să nu mă înșel în privința vieții
 Pentru idealul întrezărit
 Scriu pentru frumusețea lucrurilor
 Pentru a da în vileag fisurile
 Și a săpa brazde tot mai adânci
 Sperînd să-mi fiu credincios
 Și copilăria să-mi fie veșnică

LA VREMEA POTRIVITĂ

Cunoaștem clipa potrivită?
 Urmăm cu adevărat ceea ce se ascunde
 Mereu, mai mult sau mai puțin în ciuda noastră?
 Știm cu adevărat ce trece?
 Spune, unde ne plasăm tabuurile?
 Am idei de disecat
 Și construcții de demolat
 Ce voi sparge începînd de azi?
 Va fi necesar și o voi ști?
 Cînd obiceiurile adună
 Puțină zăpadă pe trandafiri
 Intimul se luptă cu el însuși
 Cînd ni se spune să rămînem noi înșine
 Deci care, în ce clipă?

Ce va rămâne din orele noastre?
Sunt utile „de ce-urile“?
Dacă răspund la aceste întrebări
Îmi voi păstra fericirea?

PRIVIND MAREA

Poate că într-o zi voi ajunge sin-
gur pe o bancă privind marea
În ciuda pescărușilor mereu nerozi
Care nu înțeleg nimic
Cred că toate visele mele devenite impo-
sibile vor fi pur și simplu
Lăsate moștenire copiilor
Care nu le vor vrea
Și-și vor construi altele, identice în toate punctele
Noutatea nu este altceva decât o reciclare eternă
Și respingere sistemică, uneori
Atunci, voi avea timp și nu prea multe de făcut
Și voi gândi iarăși la toți cei care m-au făcut
La cele care aveau însemnătate pen-
tru mine, și nici măcar nu o știau
Sau care știau asta
Voi ajunge poate să umplu tăce-
rea cu povești nemaipomenite
Să mă inventez pentru a uita marea
Care poartă cu ea, implacabilă,
Alte vise plutitoare, întotdeauna puțin fragile
Cum sunt și viețile noastre

CONTURUL VISELOR MELE

Aș vrea să ating conturul viselor mele
Așa cum o facem uneori, dar anevoie
Cu buzele iubite, când amurgul se lasă
Cum să delimitați dorința de o clipă
Aș vrea, uneori, doar să le prind
De asemenea să le prelungesc sau
să cunosc ceva mai bine
Ceea ce ele frământă în felul lor
Din noțiunea timpului
Aș vrea să ating conturul viselor mele
Care știu să se facă uitare dimineața
Atâta timp cât ele se întorc, încă mai există speranță
Într-o zi vor fugi, eu voi fugi cu ele
Dar nu voi ști asta

PRIN FEREASTRĂ

Prin fereastră
Văd într-o clipă
Rîul de salpetru
Și pământul invadat de pir

Apoi fug deodată
Deschizîndu-l pînă la capătul
Cîtorva universuri
Într-adevăr
Nu este atît de mare
Rîul să fi fost
Sau încețoșata mea trezire
Care hrănește misterele
Cu un aer prea îndrăzneț?
Dar pentru a afla asta
Cred că nimic n-aș da
Nici măcar universul
Poate inima mea
La nevoie
După cum se scurge timpul
Trecînd prin fereastră
Aruncîndu-mi ciornele
Le voi regăsi poate
Mai puțină zeamă
Dacă ar trebui s-o beau
Mai bine să nu cred în asta
Înecîndu-mă în pahar
Cu
Ipotecile mele
Puse pe discernămint
Dar fără să discearnă
Urma pașilor mei
Voi căuta iubirea

Așa cum facem întotdeauna
Va fi pe firul
Unui cîntec din aprilie
Unde primăvara e înșelătoare
Uneori
Ne tutuim
Înainte de a vorbi
Într-o zi pierdem, trecem
Ecluzînd spațiul
Cu o fărîmă de îndrăzneală
Și cîteva ambiții
Îmi voi uita fereastră
Încercînd să evit
Visele la preț redus
Voi merge
Prin păduri
Să regăsesc fîntîna
Regăsind acolo oglindirile
Și uimindu-mă de un chip
Mă voi întoarce
Voi reveni din larg
Voi avea veșnicia
Pentru o zi
Sau mai puțin, dar ce importanță are
Atunci
Vom merge pe cîmpuri
Intim loc comun

Clipa potrivită
Abia de mai rămîne
Iar momentele importante
Se evaporă prea repede
Blocînd închiderea uşii cu piciorul
Le voi înhăţa

E vremea de hoinăreală
Şi apoi
În gîngaşa mea escapadă
Voi fi întinerit
Voi mai vrea
Să merg cu bicicleta prin văzduhul
Pîraielor nesfîrşite
Şi cu popasuri cîmpeneşti
De fapt aici nu vor exista
Nici pir, nici salpetru
Ci doar o fereastră
Şi, poate, eu

POEM DE DECONFINARE PROGRESIVĂ

Că ne atingem, ne omorâm
Este posibil
Noi, cei care ne credeam
Invincibili,
Să ne luăm mîna
Dar de departe
Vom face dragoste
Cel mai tîrziu
În paisprezece zile
Dar înainte de toate astea
Ce facem
Şi ca să bem ceva
Mergem la tine
Dacă ai doi metri
De coridor
Căci eu nu am
Speranţa mea
Este să ne ştim
Depart de mulţimi
Dar dacă îmi curge nasul
Plec
Merge cam repede,
Ştiu
Dar vino, ne despărţim
Am hotărît deja
Suntem singuri pe lume
În stradă
Pe cel mult
Un kilometru
Dacă îmi zîmbeşti

Avertizează-mă
Dar pentru mai mult de atît
Uităm
Ca nişte Zorro

Cu susul în jos
Ghicindu-ne trupurile
Şi slăbiciunile noastre
Ne vom iubi la distanţă regulamentară

CEVA ÎMI SCAPĂ

Ceva îmi scapă, atunci cînd fug
Cînd timpul se diluează şi bate cărţile din nou
Cînd nu mai rămîne nimic din cuvintele care se formau
În momentul zborului
Ceva din mine, percepţiile mele fără îndoială
Torente mele interioare, îmblînzite sau năvalnice
Sunt mutate dintr-o dată
Totul se uneşte atunci şi viaţa se evaporă
Momentan
Am scris cărţi despre asta, în acest spaţiu-timp

FATĂ SAU BĂIAT

El va fi cel mai frumos din lume
Pentru că va lumina
Veşnicia preţ de o clipă
Ea va fi regină sau avocat
Mecanic sau acrobat
Cercetaş al mapamondului
Sau regizor general de cinema
Vei avea vise mai mari
Decît colina copiilor
Şi le vei şi realiza
Îţi voi citi poveşti
Ascultîndu-ţi tăcerile
Tu care vei şti să trăieşti în prezent
Mă vei învăţa norocul simplu
De a fi acolo
El va fi dansator, muzician
Sau poet, ca tata
Va deveni poate artist
Sau acrobat sau alpinist
Cultivator de ciocolată
Desenator sau dentist
Chiar dacă îţi place sportul
Nu te voi învinui cu adevărat
Este influenţa mamei
Veţi juca baschet împreună
Iar eu voi număra coşurile
Dar dacă vreodată îmi vei semăna
Nu le vei nimeri
Şi poate, se va întîmpla
Ca el să meargă la muzeul Luvru
În zilele în care va fi soare

Sau ca ei coacăzele să-i placă
 Vezi, cu toate astea vei semăna
 Dacă mama îți face necazuri
 Vino în fustele tatălui tău
 Și mai târziu când vei crește
 Îl vom vota pe François Hollande
 Chiar dacă nu candidează
 În cazul unei probleme la școală
 Pacifismul meu va avea de suferit
 Dar nu de două ori
 Dacă ea are idei ciudate
 Să nu-i stricăm visele
 Ca să continue a crede în ele
 Vom fi campioni ai prostiilor
 Și ne vom învăța pe noi înșine
 Îți voi cînta cîntece
 Nu bine, dar te vei preface,
 Ajustîndu-ți vocalizele,
 Că-ți plac necondiționat
 Dacă ei îi plac fluturii
 Voi desena mereu alții
 Iar de se îndrăgostește mereu
 Pentru a se apăra din vreme
 De băieții adunați cu lopata
 Îi voi vorbi despre utilitatea
 De a ști să folosească grebla
 Vezi frumusețea în orice lucru
 Și nu-ți ascunde zîmbetul
 Dacă mai târziu, vigilența ta
 Va fi cea care va salva ceea ce poate fi salvat
 Din societatea penibililor
 Nimic nu va mai avea importanță
 Decît fericirea din ochii tăi

Jordi Virallonga

Jordi Virallonga (Barcelona, 1955) este profesor universitar de literatură spaniolă la Universitatea din Barcelona și președintele Aulei de Poezie, chiar de la fondarea acesteia în anul 1989.

Între cele mai recente cărți ale sale de poezie se evidențiază: **Perímetro de un día**, cu un prolog de José Agustín Goytisolo; **Crónicas de usura** – *Premio Ciudad de Irún, 1996*; **Todo parece indicar** – *Premio Valencia, Alfonso el Magnánimo, 2003*; **Hace triste**, cu un prolog de Antonio Gamoneda; **Por si no puedes**, cu un prolog de José Hierro, La cabra editores, México, 2010.

A fost publicat în multe antologii de poezie spaniolă. A fost tradus în arabă, turcă, portugheză, italiană, franceză, macedoneană și daneză. A tradus cărți semnate de poeți portughezi, francezi, italieni și catalani. A publicat antologia SOL DE SAL în care reunește 20 de poeți catalani din ultimul sfert al secolului XX, traduși în castiliană (spaniolă) în ediție bilingvă.

Practică și critica literară în ziarele „El periódico”, „La Vanguardia” o „El país” și continuă să publice articole despre literatură și gândire în reviste de specialitate.

Între cărțile sale de eseuri sunt de amintit lucrarea **José Agustín Goytisolo, vida y obra** și edițiile divulgative de Antonio Machado sau Jorge Manrique.

Am petrecut cu acest prieten clipe de încântare poetică în Nicaragua, Mexic și Canada și sunt fericit pentru bucuria pe care o vor trăi iubitorii de poezie din România și Republica Moldova când se vor întâlni cu el, căci și-a anunțat prezența la cea de a treia ediție a Festivalului Internațional EUROPOESIA, ce se va desfășura în luna septembrie 2018, la Brăila și Cahul.

Jordi VIRALLONGA

A FOLOSI NOAPTEA

Obişnuit cu pasele negre,
 gata să reîncep,
 liniştit,

ca unul care a pierdut totul în două sau trei jocuri
 cu nimic altceva decît fragila hotărîre
 de a-mi deschide casa încă în valize
 de a cumpăra becuri şi de a găsi noi legături,
 observ acest apartament gol, altă casă,
 cu intenția unei noi capitulări, alt eşec.

Să nu proiectez trecutul nici corpurile sale
 să folosesc noaptea
 să iau masa cu ticălosul care mereu mă însoțește
 să-mi repet adesea
 că orice hotărîre îmi va fi posibilă.

Pentru ce atîta gravitate ca să te am,
 atîta suferință, mă acopăr de lovituri deoarece creștin
 îmi abjur originea, gata:
 după atîtea crize nu mai contează decît
 să hotărăsc ce-i datorez eu acestei tăceri.

Încercarea de a ști cine am fost mă reconciliază
 cu o idee aproximativă despre individ,
 deja bătrîn, refractar la reforme

și fără tine căreia îi plăcea cel ce eram,
s-a sfârșit și sunt cum fusese omul
pe măsură ce tu frământai lutul.
Noi am fost toți lucruri pe care le foloseai
pentru a uita fetița supusă care-și îmbrăca
păpușile,
adolescenta de dinaintea căsătoriei,
disperata
pentru ca apoi să decizi
că și chiar iubind trebuie să încetezi să iubești,
că a pierde intenționat e o ruină,
o incorectitudine, o vulgaritate intolerabilă,
că existau numai așezările
cu lucruri care merg, cu proiecte.

Relația mea cu orice, cea pe care
am avut-o și nu o mai am,
este atemporală și incurabilă.
Acum încerc să mă strecur în acest spațiu,
să descopăr conținuturi igienice
în terminalele altor guri.

Tu nu vei suporta o altă mutare, camarade,
o altă deplasare, un altul care ai fost,
un alt rol și mai multe scaune noi.
Nu scotoci în buzunare, nici în cutiute
e același puținul sau multul care acum ți-a rămas
când jocul final va fi totul sau nimic.

DE FOARTE APROAPE

Înainte de prima
întemeiere a lucrurilor
vocile nu aveau
ordine sintactică, concretă,
și totuși ele au construit
idei, ierni, *troppo mare*,
efemere senzații că asta
ar putea să nu se termine niciodată.

Trebuie să fi venit fără îndoială de foarte aproape,
ca să fi putut exista înainte
de orașe, de caverne,
de focul pe care noi înșine l-am aprins.

Probabil nu e o nebunie să gîndești
că există ceva al nostru
în toată permanența lucrurilor.

Că moartea e atît de mult a noastră
pe cît de străină ne este soarta vieții.

SCURTĂ REFLECȚIE DESPRE PRACTICA VALORILOR CETĂȚENEȘTI

Se întîmplă uneori că se termină anul,
că am băut mult, că am vrut sex,
că am trîncănit sau că nu se termină noaptea
așa cum prevăzuserăm,
pentru că vor veni vocile
să ocupe locul visului, sau îngerii
nu vor permite să se întîmple nimic rău
și un simplu gol ne ocupă tandrețea
pe care trebuia să o umplem de urgență
cu un trup care ne acoperă, o sudoare de satisfăcut.

Dar decența ne învață
că trebuie să punem în joc desăvîrșirea,
prestanța, simțul ridicolului,
orgoliul, această autosuficiență
care ne duce în pat singuri,
foarte treji și gîndind
ce al dracului de demni am fost.

ÎNȚELEAPTA TEORIE A UNUI CĂLĂTOR

Am fugit de atîtea ori
de orașele în care niciodată n-am fost,
despre care nu pot confirma unde am crescut.

Călătoresc printre bărbați și femei
care coboară din metrou privind dalele,
umiliți de normă și de exemplu,
de lipsa de bun sima, nepedepsită, a celor atotputernici.

Cunosc atît de multe persoane care dau amenzi,
confiscă, lovesc și asasinează în mod legal,
încît nu pot să spun că nu doresc
să-i îmbolnăvească oroarea, cum ar face-o
victima care așteaptă
rutina salvei în propriul cap,

căci uneori orgoliul care îți rămîne
este acolo într-un ungher fără altceva decît a pierde
așteptîndu-l pe cel căruia, dintr-o dată,
nu mai porți să-i ierți viața.

Prezentare și traducere
Valeriu STANCU

Un ceremonial poetic oficiat în două limbi: „Balada prietenului meu CĂLĂUL” de Valeriu Stancu

Poetul francez Sylvestre Clancier notează la începutul prefeței sale, intitulată „Veghetor lucid al vremii între vise și răni”: „Valeriu Stancu nu se teme de imagini și reprezentări puternice și foarte vizuale, după cum mărturisesc deja titlurile diferitelor secțiuni”. Cartea poetului și traducătorului ieșean Valeriu Stancu are ca axă tematică frica, suferința, tortura (fizică și psihică), alunecarea în moarte. Membru din 1990 al Uniunii Scriitorilor din România, corespondent la diverse publicații culturale din întreaga lume, cu participări active la prestigioase manifestări cultural-științifice, decorat de Franța cu l’Ordre des Arts et des Lettres și recompensat pentru scrierile sale cu importante premii literare, scriitorul ieșean are o bibliografie impresionantă. Până acum i-au apărut numeroase volume de poezie (unele în ediție bilingvă), dintre care citez: „Înfrângerea somnului”; „Soarele-Lup”; „Ființa de vis”; „Îngerul cu arcadele sparte/ L’Ange aux arcades brisées”; „Sinucigași de lux”; „Cu siliconul în bandulieră”; „Triunghiuri cu pupila albastră”; „Balada sârmanului pescar”; „Ceremonia risipirii”; „Arlechin bolnav de noapte”; „Zbor de păsări oarbe/Vuelo de pajares ciegos”; „Studiu cu zarul amurgului”; „răstignirea pelerinului”; „în umbra purperei”; „armurier de curcubeie”; „refrene ferecate-n gât”; „Lumina din regatul umbrei”.

Ca prozator, Valeriu Stacu a semnat romane și culegeri de nuvele: „Pelerinul de cenușă”; „Istorii din Berăria Veche”; „Conspirația vagabonzilor”; „Crematoriul de suflete”; „Cantina cu cearcăne”; „Respirația umbrei”; „în luntrea ochiului”. Volumele de eseuri și note de călătorie sunt interesante și pline de substanță: „Spiritul universal

al culturii române”; „Mexicul – țărâm de basm al poeziei”; „Cultura română în dialog cu universalitatea”; „Trei Rîuri și un ocean de poezie”; „Cămașa lui Hristos și apocalipsa roșie”. 14 volume de poezie au apărut în traducere la prestigioase edituri din străinătate, iar ca mijlocitor între marea literatură a lumii și cultura noastră, scriitorul ieșean a tradus cu răbdarea unui adevărat bijutier, redând în română volume de poezie de Christian Vivicorsi, Michel Camus, Francis Tessa, Jean Poncet, Jean-Pierre Vallotton, Hélène Dorion, Marc Alyn, Yves Namur, Jacques Lovichi, Pierre-Yves Soucy, Denis Emorine, Hughes Labrusse.

Cele șapte secțiuni ale acestei antologii poetice transmit o emoție puternică, netrucată. Într-un univers dihotomic, în care poetul dialoghează cu umbra sa și cu îngerul mereu prezent, poemele sub forma unor balade-incantații modelează o stare de spirit împovărată de presimțirea morții. „Triunghiuri cu pupila albastră”, primul capitol, stă sub semnul finitudinii iar în poemul „orbire”, raportându-se la modelul christic, poetul trage următoarea concluzie, pesimist și pustiit: „Dar Iisus Hristos n-a purtat niciodată ochelari/ N-a știut, sârmanul/ Că vederea slăbește cu vremea/ Așa cum iubirea slăbește cu vremea.” Discursul poetic este descriptiv, cu imagini impregnate de oniric: „Casa mea cu ziduri de închisoare/ Strada poezilor/ Săracă, pustie, necunoscută.../Strada poezilor cu măracini înspinați/ Din coroana sa; /Strada poezilor/Cu salcîmi înfloriți chiar și iarna.” (p. 13)

„Tăcerea călăului”, poem de o muzicalitate aparte, este parcurs în egală măsură de presimțirea finalului, de

așteptarea înfrigurată a morții, zicerea curgând lin, ca un cântec de leagăn al celui care știe că nu are scăpare: „Știam de pe-atunci că-ntr-o zi va veni/ Călăul cel care/Ca pasărea morții-nvățat-a să zboare/ Cu hainele-i roșii cu ochii lui gri/ Știam că-ntr-o zi va veni/ Călăul cel care/ Ca pasărea morții-nvățat-a să zboare“. (p. 17) „Întoarcerea din moarte“ reia în același tipar formal, ca o tânguire, obsesia sfârșitului, raportată la logos, la cuvânt, sursă a eului poetic: „Din moarte,/ o știu te întorci,/ Te întorci sleit/ Așa cum prizonierii de război/ Risipiți în largul Siberiei/ Se întorc sleiți/ Purtând în ranițele jerpelite/Rănilor,/ Decorațiile,/ Camarazii căzuți la datorie./Pe câmpul de luptă;// [...] Din moarte,/ O știu te întorci/Numai dacă îți face semn/Cuvântul...“ (p. 21)

„Îngerul cu arcadele sparte“ aduce în scenă personajul îngerului, un alter ego al poetului, „suveran în regatul morții“, care „rătăcește/cu arcadele sparte/ răstignind/ amurgul pontifical.“ Dedublându-se în oglindă, poetul/îngerul observă nu numai „craterul arcadelor sparte“ ci și „rochia roșie decolorată/ a unei iubite de-o clipă“, atârntă de ramă. Decorul poetului este cel al unui calofil, cu sfeshnice, oglinzi, cu imagini ale confrăților pe care îi traduce: „În bibliotecă, fotografia/ lui Michel Camus a început/ să încărunească.“ (p. 33)

Schimbând formal zicerea și apelând la poemul în proză, secțiunea „noapte la persoana întâi“ are ca principală temă tăcerea, alternând cu cuvântul dătător de frumusețe și viață, scurgerea timpului, teama care „se-ncuibă“ în suflet. La pagina 50, un fragment construit printr-o repetiție de metafore dă una dintre cele mai frumoase definiții ale logosului: „Țărîna vie a creierului sparge calota craniului, revărsându-se peste ruguri de întuneric, peste frigul nestatorniciei, peste cimitirul de rouă al pleoapei, peste clopotul de somn al umbrei, peste rugina roții de trecere, peste palmele sângelui meu, peste luntrea de iluzii a haosului, peste haosul interioarelor călătorii,/peste obstacolul de aer al visului, peste aisbergul de lumină al tăcerii... Tur-nuri de pază, cuvintele, turnuri de pază...“ (p. 50)

În continuare, „Sinucigași de lux“ înfățișează cititorului tema morții voluntare, a suicidului organizat meticulos, într-un decor maritim, în una dintre cele mai elitiste zone ale Franței, cu un ecou intertextual din José Saramago: „hai

să ne sinucidem, iubito,/ oricum într-o zi ruguri vor fi stactilete, / să profităm de trecerea noastră prin Etretat/ și de faptul că avem o mașină de lux/ cu care să ne-aruncăm în hâu de pe faleza normandă; de altfel, și alții au făcut-o înaintea noastră; să profităm, iubito, e simplu: urcăm spre punctul cel mai înalt al coastei/ șerpi înierbați ne mîngîie glezna mașinii/ orhideele mării se-agață de stânci [...] hai să ne sinucidem, iubito,/ e șic să te sinucizi pe faleza de la Etretat/ aruncându-te-n valuri cu o mașină de lux!/ a doua zi vom face, în sfârșit,/ <la une des journaux> / și-apoi chiar asta voiam să-i spun prietenului meu/ Filosoful: / <Pour vivre il faut mourir!>: (p. 63) Un alt posibil decor este Parisul, unde Paul Celan și-a găsit moartea aruncându-se în Sena. Pentru Valeriu Stancu – cel care privind Sena, are gânduri sinucigașe – persistă câteva întrebări capitale: „și de ce mă rog, domnule, să te sinucizi/ într-o țară îndepărtată/ într-o țară străină,/ departe de locul/ în care comuniștii/ ți-au înjugat/ bunicul/ să-și are / moșia/ departe de locul în care l-au împins/ în cele din urmă/ să-și pună gâtul în laț [...] departe de locul/ în care/ un medic/ tot comunist/ ți-a ucis fratele/ pe masa de operație“. Ludic, dezabuzat, poetul ajunge la o concluzie amară: „Numai din orgoliul/ de a spune – hélas, asemenea altora! –<patrie nerecunoscătoare, nici corpul meu nu-l vei / avea măcar!> / Și totuși, ce voluptuoasă veșnicie/ să te sinucizi învăluindu-te/ în trupul Senei/ ca să nu mai fii nevoit să te scalzi în mizeria/ țării.“ (p. 79).

„Vorbește-mi, rogu-te, de noua geografie a trecutului tău“ spune Valeriu Stancu în unul dintre cele mai frumoase poeme din acest volum. Ieșind din grădina paradisului, surghiunit „în aura unui înger orb“ poetul transformă printr-o știință alchimică plumbul existențial în aur. Ceremonialul poetic, oficiat în limbile română și franceză, marcat de spațiile culturale pe care poetul le-a străbătut, invită cititorul la un act de religie – magie, la un katharsis pe care numai lectura poeziei îl poate da. Dimensiunea tragică a volumului „Balada prietenului meu CĂLĂUL“ generează o tensiune crescândă, metaforele abundă, alternând cu un limbaj minimalist, iar succesiunea poemelor aduce tuturor cititorilor – pe lângă plăcerea estetică – o eliberare din propriile spaime.

AI. CISTELECAN

Candori și emoții

E ceață totală (cel puțin pentru mine) în jurul Silviei Bucur, o fetișcană (după cum scrie)¹ care se pregătea de primul ei bal, dar nu înainte de a umple un caietel cu reverii japoneze. Așa cum le-a recomandat Bachelard poezilor, fiecare anotimp trebuie să fie o reverie. Chiar dacă Silvia n-a aflat de la el, pentru ea așa e. Sigur Silvia a luat notă maximă la compunere, căci scrie cum nu se poate mai „frumos” și mai încântător la caligrafie. Stările ei devin eufemistice de la sine și se scaldă în grație – sau, mai degrabă, în grațiozitate. E drept că n-a apucat să frecventeze toate anotimpurile, dar tabloul din tușe al primăverii exultă de candoare și delicatețe, puse amîndouă într-un montaj de proză (poeme în proză sînt ale Silviei) cu miracole. În flash-uri delicate, florale, se manifestă primăvara, estetizînd lumea și înmiresmînd-o: „O fată s-a ridicat în vîrfuri și-a rezemat coatele de gardul meu și privește rizînd în grădina mea./ Nu, e un corcoduș ce a înflorit la vecin...”. Toate secvențele de primăvară sînt pure exultanțe diafane, transcrise într-o gramatică de suavități. Nici toamna – deși reverie melancolizată – nu folosește altă gramatică decît pe cea a suavelor, în notații care transpun lumea în diafan: „Arama stropită de rugină a frunzelor întîrziate în toamnă, topea roșul soarelui de amurg și-l picura-n văzduh învăpîind grădina”. Instantaneele Silviei sînt

fosforescente și grațioase, grupate ca-ntr-un peisaj impresionist în care detaliile asupra cărora Silvia se oprește mereu – și totdeauna cu grație – își pierd conturile în luminozitate.

La fel s-ar fi scris, cu siguranță, și poemul amplu dedicat iubirii și primului bal (pe schiță de basm, cu o Cenușăreasă mai timidă și mai emoționată) dacă Silvia nu l-ar fi proiectat ca pe un divan al rațiunii cu inima. **Cît face descripția stărilor, Silvia e aceeași fată candidă și cu vorba spontan înflorită, dar cînd trece la dezbatere lucrurile se tranșează prea net:** „Sub frunte sbucium neînțeles, în suflet frămîntare fără rost./ Povara luptei dintre rațiune și suflet, a-nfrînt trupul, sdrobot de înțelesul zădărniceii existenței”. Pe scurt,

e povestea unei dezamăgiri (cam premature, chiar după primul bal! Totdeauna mai e o șansă...) în urma căreia o fată gingașă desăvîrșit ia decizia de a se dedica visului de iubire și nu iubirii: „Dar iubirea mea ce tinde doar să se înalțe, cum am s-o pot coborî ca să te învăluie aici unde stăpînește durerea? Mă tem că o voi pierde. Nu. Rămîi în visul meu doar. Rămîi în lumea iubirei mele care ți-a țesut mantie de gînduri senine și vise scaldate-n azur și ți-a agățat-o de umeri!” O mică Natașa e și Silvia, înfiorată de emoțiile primului ei bal, încîntată de fascinația stîrnită, electrizată de privirile lui galeșe, dar speriată de omenescul iubirii și hotărîtă să nu cedeze la palpitațiile trupului, ci să fugă în visul de iubire. Nu știu dacă a reușit.

¹ Silvia Bucur, *Poeme fără titlu*, Linia nouă, Craiova, 1937. Cu mulțumiri Bibliotecii Centrale Universitare Cluj pentru ajutorul bibliografic.

Ioan HOLBAN

La Baaad... La Baaad

Marea poezie a lui Cezar Ivănescu este concepută sub forma unor *cicluri baladești*, astfel încât nici nu mai contează succesiunea cărților, cronologia lor; volumele și antologiile tipărite începând cu anul 1968 reprezintă o *summa* a muzicii și cuvântului, structurându-se în câteva „serii” – **Rod** (1968, 1975, 1977, 1985, 2004), **Muzeon** (1979, 1982, 1992), **Doina** (1983, 1986, 2000), **La Baaad** (1979, 1996), *Cântecul amintirii* (1978), *Sutrele muțeniei* (1994), *Jeu d'Amour* (1995), *Rosarium* (1996), *Opera poetică, I-II* (2000), *Efebul de la Marathon* (2000), *Poeme* (2001) –, identificând *scrisul* – *Fapta* poetului (!mă dor mânilor de scris/ de la stânga înspre dreapta,/ chinu-mi-s, alinu-mi-s,/ numai scrisu-mi este *Fapta*“, *se* spune într-o *Doină*) – cu scrisa acestuia, cu destinul, *ca* unică șansă de a se mântui: „!tânăr îs, bătrân n-oi mai fi,/ numai tânăr îi plac Maichii.../ tânăr îs, dar îmi știu partea,/ în puterea mea țin Moartea,/ intru-n ea ca în abisul.../ tânăr îs, dar îmi știu scrisul,/ că mi-i scrisa să mă mântui,/ nu mi-i viața cât pământu-i,/ ci mi-i viața numai câtu-i,/ fără *de* frumos, urātu-i!” (*Doina. Țara de Miraz*). Felul de a-fi-în-lume, aproape mereu în răspăr cu ea, modul „bătăios” (nu doar la figurat) de a-și apăra ideile, discipolii și harul, genialitatea, anecdotica despre viața și atitudinile omului au creat impresia falsă a unui „dur”, a unui gladiator, de la care *se* putea aștepta o poezie insurgentă, de frondă, „colțoasă” și o permanentă stare de alertă. Sigur că, la rigoare, se poate regăsi în cărțile lui Cezar Ivănescu câte ceva din toate acestea; dominantele sunt, însă, altele, afirmate explicit în chiar primele poeme-autoportret din volumul de debut, **Rod**; boala, frica, sinceritatea, mila, lacrima, ochii uimiți și umezi, în **De profundis**: „!acum, fiindcă frigul face bulboane/ și fiindcă eu sunt bolnav și mă tem,/ ca sălbaticul am să-mi fac leul meu de peșteră,/ iar voi să spuneți: îl vâna în fiecare zi!/ !acum, fiindcă sunt sincer și milos,/ vă rog să nu vă uitați în ochii mei/ prin care lacrimile găuresc pupilele/ și deci nu

plâng; nici râsul meu/ care vă chinuie, vă sluțește, feriți-vă de râsul meu/ într-însul mama e tot albă! și inima mea,/ acest cântar social, care atunci când eu/ voi fi pur de tot se va sfărâma/ într-una din părțile balanței și va rămâne numai/ un cap uimit, umed, plin de lună, ca o floare/ scoasă din lac. O, candoarea/ capului de inimă, cu brațe/!lăsați-mi numai lapte și mâncare,/ până mă scol mâni de dimineață/ căci acum îmi fac turul prin ochi/ hidoasele zile de post uman, al vinei, al neputinței!/ !și socotiți-mă-un lepros care se vindecă/ și v-ar putea și omorî cu-mbrățișările,/ și socotiți-mă-un lepros care se vindecă/ și v-ar putea și omorî cu-mbrățișările!/ !acum, fiindcă am chiar șaptezeci de ani/ cu cei lăsați de mama,/ îngăduiți-mi deruta suportabilă/ și bucurați-vă de înțelepții tineri!“; o vorbitoare piatră rară, în **Rod**; o viață ca „un hagi-alăc”, unde totul începe cu gustul sfârșitului pentru că, iată, „moartea mea e programul meu zilnic”, spune poetul în **Confiteor, Apocalipsis cum figuris, Gladiator**.

Citită în această cheie, poezia lui Cezar Ivănescu este o continuă încercare de a exorciza frica, spaima urâtă unde se dizlocă zâmbetele, urlatul fără voce al celui care mănâncă prune „clănțănind”, cum scrie în **Toamna**. Frica, spaima, angoasa au și o „istorie” în ciclurile baladești ale liricii poetului; spaima se instalează odată cu nașterea („!suferințele mari se făcură/ de cum am ieșit din tine, ca un ochi din orbită,/ toată căldura soarelui/ menită fu să mă usuce...!”) și cu amintirea traumatizantă a unei mame dispărute („!oasele-ți le dezgropară/ și mi le arătară mie,/ ca de-acum să nu-mi mai pară,/ Maica mea, că ești tot vie,/ într-un hârb te adună,/ să mai spele-o dată mortul,/ ca să nu-mi mai pari Fecioară,/ să știu că-ai murit cu totul!/ !părul tău ca părul numa/ și încolo oseminte,/ să mă-ngrozească de-acuma,/ Mamă, mânuirile-ți sfinte,/ fața ta, curată fața,/ doar o țeastă care râde,/ ca să-mi înspăimânte viața,/ plămadă de vise hăde!”) – *groapa metafizică* din care ies, pentru a înfricoșa și a-și cere dreptul la o

nouă existență în chiar existența eului poetic, mama (ca o mitică „mamă a pământului“, o „mamă feciorelnică“ sau, în **Rosarium**, fiică a fiului, prin creație) și *tatăl* (care „a ridicat Turnul Babel“), sămânța și pântecul, rodul adică, dar și Rimaya, Ezo, Maria, Mil, Raz, Ilen, Maria Creața, fata cocoșată, „aceea care“, baladinul Kitinam și Briena, harizmata zână căreia îi cântă acesta – figurile lirice din **La Baaad** și **Jeu d'Amour**, nucleeele semantice care adună în jurul lor sensurile adânci ale cântecului și poeziei lui Cezar Ivănescu. Iar unul dintre acestea se exprimă în căutarea *singurătății* (în contrast, iarăși, cu figura convențională a poetului căruia părea că nimic nu-i place mai mult decât socializarea cu tinerii poeți la cenaclul „Numele Poetului“ din anii '70 sau la o cafea în grădina de la Casa Pogor) și într-un *sentiment al sfâșierii*, explorate, regăsite în câmpia sau, cum îi spune în **Doina**, valea Baaad – topos-ul întregii opere a lui Cezar Ivănescu; un *suflet de stepă*, cum l-ar numi poetul rus: „În întuneric să fie/ sufletul nostru, de vrem,/ de ce-au plecat păsările de pe câmpie,/ noi de ce singuri rămânem,/ de ce-au plecat păsările de pe câmpie,/ noi de ce singuri rămânem?! în întuneric să fie/ sufletul nostru, de vrem/ în întuneric și pace să fie/ câmpul pe care-ngenunchem,/ în întuneric și pace să fie/ câmpul pe care-ngenunchem!! în întuneric să fie/ sufletul nostru, de vrem/ de ce-au plecat păsările de pe câmpie,/ noi de ce singuri rămânem,/ de ce-au plecat păsările de pe câmpie,/ noi de ce singuri rămânem?“ (**Jeu d'Amour. În câmpia Baaadului**).

Frica, spaima, singurătatea, sentimentul sfâșierii și al pierderii, erosul, moartea, viața, universul sunt *muzica*, realitatea vie din ciclurile baladești ale lui Cezar Ivănescu; în poezia sa, muzica nu e numai ceea ce se cheamă *orfism*, nu e numai *muzicalitate* și nici numai „formula modernă a sincretismului baladesc medieval al poeziei și muzicii“, cum crede Theodor Codreanu: ea este *ființa* însăși a poetului și poeziei, semnul vieții și al punctuației fiecărui text. În unele cărți, muzica se exprimă, mai ales, prin *nuclee tonale* ale doinei, blestemului, colindului și bocetului („ține, soare, ziua mare,/ că feciorul meu îmi moare,/ nu-i văd trupul, să-l disferic,/ l-au dosit la întuneric,/ cântărește, soare, bine,/ cât mânia grea mă ține,/ să nu-ntuneci mai devreme,/ ca un foc mărunț de lemne,/ că mi-ai supt doar pântecu,/ Fiul meu, luminează-mă/ merg să-l cat pe frate-tu!“; sau: „!când într-un sicriu/ m-ai închis de viu,/ Mari, Mario!/!eu n-am vrut să-nvii,/ pe lume să viu,/ Mari, Mario,/ Mari, Mario!/!în pântec mă porți,/ să mă-nvii din morți,/ Mari, Mario,/ Mari, Mario!/!mamă cu mâni sfinte,/ mă rog, nu mă vinde,/ Mari, Mario,/ Mari, Mario!/!mamă cu mâni sfinte,/ mă rog, nu mă vinde,/ Mari, Mario,/ Mari, Mario!“), marcând legătura structurală cu folclorul, cu toate speciile lirice ale acestuia, dar și cu alte paradigme muzicale, precum blues-ul; de o simplitate dezarmantă, profunde, esențializând discursul poetic, nucleeele tonale sunt, în fapt, pre-texte ale cugetării, regândirii lumii și șinelui; iată câteva asemenea nuclee tonale: *soare-n amurg coborând* („!fie să trec subț tăcere și vânt,/ fie să trec neștiut subț pământ,/ fie să treci și să calci surâzând/ peste pământul ce-s – fără cuvânt –/ dar să nu văd, cât trăiesc pe pământ,/ soare-n amurg coborând,/ dar să nu văd, cât trăiesc pe pământ,/ soare-n amurg coborând,/ dacă-l privesc nu

mai urcă nîcîcînd/ soare-n amurg coborînd,/ dar să nu văd, cât trăiesc pe pământ,/ soare-n amurg coborînd,/ dar să nu văd, cât trăiesc pe pământ,/ soare-n amurg coborînd!“; *frumos* („!Mil, vino la fereastră, să ne uităm în jos,/ pe stradă trec acum femeii cu șold frumos,/ pe stradă trec acum femeii cu șold frumos!/!hai, vino, Mil, odată, să ne uităm în jos,/ pe stradă trec acum femeii cu sân frumos,/ pe stradă trec acum femeii cu sân frumos!/!îți fac loc la fereastră, **Să** ne uităm în jos,/ pe stradă trec acum femeii cu păr frumos,/ pe stradă trec acum femeii cu păr frumos!/!să coborâm îndată, să ne rugăm sfios:/ fă, Doamne, ca să-mi rădă acea cu răs frumos,/ fă, Doamne, ca să-mi rădă acea cu răs frumos!/!și-așa seară de seară, unul mai norocos,/ o să-ntâlnească Moartea – acea cu răs frumos,/ o să-ntâlnească Moartea – acea cu răs frumos!“). O frază, o sintagmă, un cuvânt, un vers care, prin forța lor de sugestie, au pătruns în mentalul colectiv; oamenii le spun, spun poezie, fără să știe cui aparține sau, mai bine, cine a cântat-o: „montajul“ unor asemenea nuclee tonale, la nivelul *frazei* poemului (al strofei, în formula convențională) atinge perfecțiunea într-un text precum **Jeu d'Amour. Amintirea Paradisului**: „!când eram mai tânăr și la trup curat,/ într-o noapte, floarea mea, eu te-am visat,/ înfloreai fără păcat într-un pom adevărat,/ când eram mai tânăr și la trup curat,/ înfloreai fără păcat într-un pom adevărat,/ când eram mai tânăr și la trup curat!/!nu știam că ești femeie – eu bărbat/ lângă tine cu sfială m-am culcat,/ și dormind eu am visat, tu visând ai lăcrimat,/ când eram mai tânăr și la trup curat/ și dormind eu am visat, tu visând ai lăcrimat,/ când eram mai tânăr și la trup curat!/!e pierdută noaptea-aceea de acum,/ carnea noastră doar mai știe-al ei parfum,/ poamele ce-n pomi azi stau, gustul cărnii tale-l au/ și cad toate (măine) putrede pe drum,/ poamele ce-n pomi azi stau, gustul cărnii tale-l au/ și cad toate (măine) putrede pe drum!/!fă-l să fie, Doamne Sfinte, numai om/ pe cel care ne-a ispitit subț pom,/ și când pomul flori va da, fă **Să**-i cadă carnea grea/ cum cădea-va după cântec mâna mea,/ și când pomul flori va da, fă **Să**-i cadă carnea grea/ cum cădea-va după cântec mâna mea!“: și de câte ori nu vom fi auzit pe cineva, oricine, oricând, oriunde, spunând „când eram mai tânăr și la trup curat“, fără să știe de Cezar Ivănescu, la fel cum vor fi spus „trăiască poezia și marii visători!“, fără **Să**-l amintească pe Ioanid Romanescu ori „un om din Tecuci avea un motor/ și nu i-a folosit la nimic“, fără **Să**-l pomenească pe Mihai Ursachi? Nucleeele tonale din **Jeu d'Amour** sau din **Rosarium** își află întregul, *simfonia* adică, în **Doina**; aici, mai limpede decât oriunde altundeva, Cezar Ivănescu (re)pune în termeni proprii geneza reciprocă a muzicii și cuvântului: aș spune că, în poezia **SA**, muzica e *graiul*, iar cuvântul, (*în*)*ființarea* lui.

Fără a se circumscrie poeziei sentimentului religios, în felul celor scrise de Daniel Turcea sau Dan Laurențiu, ca un reflex al refuzului „înregimentării“ într-o tradiție (o modă, o generație, o paradigmă) și ca o consecință a afirmării primatului muzicii în fața cuvântului – la început a fost muzica, (în)cântarea, pare a spune „vestea bună“, evanghelia poetului –, lirica lui Cezar Ivănescu are un *sens profund creștin*, ca în acest poem închinat, deloc întâmplător, lui Marin Preda, unde vorbește despre eliberarea, prin moarte, din închisoarea trupului: „!sângele îmi plânge-n sânge,/ fiindcă trupul meu mă

strânge;/ nu-s nici viu și nu-s nici mort,/ dar mă strânge trupul tot,/ nu-s nici viu și nu-s nici mort,/ dar mă-nchide trupul tot!/ închisoare, închisoare,/ te-au crescut ca pe o floare/ Muica și surorile/ lacrima și sudorile,/ Muica și surorile,/ lacrimi și surorile!/ am zăcut bolnav în tine,/ dar acum zăresc lumine,/ Soarele s-o înălța,/ vine Moartea și mă ia,/ Soarele s-o înălța,/ vine Moartea și mă ia!/ închisoare, închisoare,/ te-am crescut ca pe o floare,/ bucură-te, Fată Mare,/ că m-ai scos din închisoare,/ bucură-te, Fată Mare,/ că m-ai scos din închisoare!“ (**Doina. Bucuroasa moarte**). Fiul Omului din **Jeu d'Amour** – o figură prezentă și în lirica altor poeți, a lui Lucian Vasiliu, de exemplu – nu e omul religios, în înțelesul său teologic, ci ființa a cărei țintă rămâne Calea Damascului, locul unde se poate elibera de neliniștile, îndoielile și întrebările *tăgadei* argheziene: „!cel care își așteaptă Moartea/ nu mi-i deloc asemenea,/ cel care își așteaptă Moartea/ cel care își așteaptă Moartea-și/ așteaptă numai Moartea Sa!/ !preafericit cel care-așteaptă,/ atât cât poate aștepta,/ cel care își așteaptă Moartea,/ cel care își așteaptă Moartea,/ nu mi-i deloc asemenea!/ !el va muri ca o lumină/ a sângelui ce-l luminează,/ eu voi culege trup și sânge,/ eu fără lacrimă voi plânge,/ ținând Damascu-n calea mea!“.

Iar în acest *jeu d'amour* cu însuși Domnul se descoperă mecanismul launtric al poeziei, muzicii și cuvântului lui Cezar Ivănescu; câtă lejeritate și cât sentiment religios se află, la rigoare, într-un **Jeu d'Amour** subintitulat. Iată: „!din tot ce ochii mei privesc, într-un atent examen,/ nimic al meu și-n veci de veci, nimic al nostru, Doamne:/ nimic al tău, nimic al meu, bogat sunt precum Domnul;/ ne mângâiem cu îngerii, cu îngerii și somnul,/ nimic al tău, nimic al meu, bogat sunt precum Domnul;/ ne mângâiem cu îngerii, cu îngerii și somnul!/ !mă bucur, Doamne, că m-ai rupt de sufletul rapace,/ cel care chibzuie și ia-și face și desface,/ pot de acum întâmpina tot ce trimiți încoace/ cu sufletul meu luminat de-o neatinsă pace,/ pot de acum întâmpina tot ce trimiți încoace/ cu sufletul meu luminat de-o neatinsă pace!/ !Doamne, prea mult, prea mult îmi dai și uneori mi-e frică,/ spre un exemplu, mi-a fâtat în casă o pisică;/ să fi văzut cum le lingea lăbuțele și curul/ pisica la pisoai și noi le-ntrețineam huzurul;/ să fi văzut cum le lingea lăbuțele și curul,/ atâta dragoste la noi, cum să-i înduri huzurul!/ !Doamne, prea mult, prea mult îmi dai și uneori mi-e teamă:/ mă ispitești cu-un cantalup, un strugur, o grozamă/ ori și mai mult mă ispitești, să zac eu în gheena,/ dând unei băietane nu-, nume precum: Briena,/ ori și mai mult mă ispitești să zac eu în gheena/ dând unei băietane nu-, nume precum: Briena!/ !nu mă poți, Doamne, ispiti chiar ca pe fitecine,/ când v-am purtat ca un măgar samarului pe tine,/ nu mă poți, Doamne, ispiti, dar cred că este ora/ păcatul a-ți mărturisii: iubesc pe Aurora,/ nu mă poți, Doamne, ispiti, dar cred că este ora/ păcatul a-ți mărturisii: iubesc pe Aurora!/ !chiar pentru ea am și compus și muzica și textul,/ iar Dumneavoastră, Doamne-ați fost, pardon, numai pretextul,/ făptura ei e-asemenea unei cerești magnolii/ (o cheamă Aurora și, în intim, Doamna Loli)!“. Poezia unui „eretic“? A unui alt Meister Eckhart? Sau, poate, a unui om religios? E, încă o dată, omul de pe Calea Damascului, acela care se întreabă în **Către discipoli** „al cui eu, Doamne, sunt dacă al Tău nu mi-s?“ și care, în **Sutrela muțeniei**, îl caută pe Dumnezeu prin *sutrela*

orientale, urmând același drum ca, în alt secol, Eminescu; astfel: „!am levitat de fericire,/ de amețală-amețitoare.../ care mi-i, Doamne, – Adevărata fire?/ de fericire Sufletul meu moare/ și bea adevărata viață pe cărare.../ am levitat de fericire,/ ca un Copil Bătrân,/ cu Doamna Norilor/ în Lotus, ca într-un habitacul,/ țesut dintr-o suavă Amintire/ șarva-atman!“ (**Sutra II. Samadhi**); sau: „!muri-vei precum ai trăit:/ delirând-sângerând-lăcrimând/ agonie și fericire.../ sălbatic ca Fiara,/ ca îngerul, blând!“ (**Sutra III. Tao**); și: „!privește-mă, Tu, Doamne,/ și-omară-mă, de vrei,/ Tu care vecinic viața/ ne-o dai și n-o mai iei!“ (**Sutra V. Tao**).

Această căutare a lui Dumnezeu prin credințele (extrem) orientale este încă o formă a ceea ce se numește *coincidentia oppositorum*, modul care structurează toată opera (și viața) lui Cezar Ivănescu; personajul care re-prezintă înțelesurile sintagmei este Copilul Bătrân din **Jeu d'Amour**, **Doina** și **Sutrela muțeniei**: „!ca un Copil Bătrân și fericit,/ acum plec spre altă-nvestitură,/ acolo unde sunt ținut uimit/ de Domnul, tot cu sufletul la gură;/ ca un Copil Bătrân și fericit,/ acum plec spre altă-nvestitură,/ acolo unde sunt ținut uimit/ de Domnul, tot cu sufletul la gură!/ !deci, voi muri, – și alții au murit,/ deci, nu mi-a fost de-nvățătură;/ ca să-l săruți apoi la nesfârșit,/ sărută-mi sufletul pe gură;/ deci, voi muri, – și alții au murit,/ deci, nu mi-a fost de-nvățătură;/ ca să-l săruți apoi la nesfârșit,/ sărută-mi sufletul pe gură!“.

Această *altă investitură* este timpul dintâi, cel al Ființei de dinainte de ființe, al primei memorii (aceea a Paradisului) pe care oamenii vor fi pierdut-o, dobândind în schimb, derizoria memorie a lumii fenomenale. Horia Bădescu scrie în **Memoria Ființei. Poezia și sacrul** că actul poetic este o participare la sacru, substituind starea de Ființă celei de creatură; nu altceva ne-a învățat Ioanid Romanescu în **Noul Adam**; și nu altceva ne transmite Copilul Bătrân al lui Cezar Ivănescu: el e *perechea*, Unu, Ființa, moartea și viața, lumina și întunericul, tinerețea și senectutea, *împreună*, născându-se una din alta, murind una pentru alta: e **Moartea Vie** din **Doina (Varianta)**: „!de te-aș prinde, eu mi-aș vinde/ învierea mea pe-atât,/ Moarte Vie, de te-aș prinde/ să te-ngrop până la gât,/ Moarte vie, de te-aș prinde/ să te-ngrop până la gât,/ că-mi dărami zidul și Anta/ și nu-mi amintesc decât/ din ruinurile-Ananta/ al Fecioarei trup zidit,/ din ruinurile-Ananta/ al Fecioarei trup zidit!/ !asta-mi este toată arta,/ tot cu mine să o port,/ ca pe un vârtej – Vivartha –, Moartea cât sunt viu și mort,/ ca pe un vârtej – Vivartha –, Moartea cât sunt viu și mort“.

Sensurile profund creștine, noțiunea de sacru atât de prezentă la Cezar Ivănescu circumscriu ceea ce se numește poezie patriotică: Moldova (iar nu „turcicul București/ care și-a-ntrecut măsura/ în fasoane harăpești“) se asociază simbolurilor christice, numelui Lui, oferind mostre de lirică patriotică, fără un program și cu atât mai puțin ca un răspuns la vreo comandă specială: e o poezie în stare pură: „!eu Ție mă închin, Hristoase,/ Ție, Moldovă, mă închin,/ Hristoase-n veci cu mâni frumoase/ sângeră în Moldova vin,/ cu mâinile împarte-ți trupul,/ cum Crucii-n veci l-ai împărțit,/ cei ce purtau pe flamuri Lupul/ azi poartă semnul tău sfințit,/ cu sânge și cenușă ninge/ cerul Moldovei, cer deschis,/ sub semnul Crucii-i vom învinge/ pe-acei ce fiii ne-au ucis,/ pe-acei ce ne-au ucis părinții,/ bătrânii, tot ce-i viu în jur,/ pentru

Moldova suferinții/ Teodiceea o conjur,/ lucrăm cu Domnul dimpreună/ Grădina Maicii Domnului/ și Domnul singur ne răzbună,/ turnând urgia cerului/ în Țara cea Mongolo-Rusă,/ Pustiul cel Ruso-Mongol,/ Moldova, Tu, Lumină Susă,/ Ceresc Ierusalim, Simbol/ al Îndurării-Învierii,/ arată-ți chipul tău cumplit/ și-n graiul cu dulceața mării/ slăvește-ți neamul izbăvit!/!eu Ție mă închin, Hristoase,/ Ție, Moldova, mă închin,/ morminte cu sfărmate oase,/ îndurător popor creștin,/ cu mâsurile-ți luminoase/ Domnul ți-a scris un nou destin;/ întoarceți-vă pe la case,/ moldavi îngenuncheați deplin,/ căci astăzi Domnul pustiește/ «pământul împânzit de ruși»/ și așteptând, nu putrezește/ Cel Sfânt Codrean Fecior din Huși!/!eu Ție mă închin, Hristoase,/ Ție, Moldova, mă închin,/ Domnul cu mâinile frumoase/ sângere în Moldova vin/ Lui ne-nchinăm și azi și mâine,/ bem sângele-i, ichor divin,/ și trupul Lui, – cea sfântă pâine,/ scoși din robie pe deplin,/ călăuziți de scrisa slovă,/ pe cer, de stele, viers divin,/ eu, ție mă închin, Moldova,/ Ție, Hristoase, mă închin!/ eu, ție, mă închin, Hristoase,/ Ție, Moldova, mă închin!“ (**Închinare Moldovei**). Patina specială a lexicului folosit cu știința dozării optime, cu explorarea valorii stilistice a arhaismului și regionalismului, potențează închinarea Moldovei din toată poezia lui Cezar Ivănescu care, iată, scrie vecinic, căne, pâne, subt, mâne, mânuri, strein, viers, săcure, sterpiciune, tămâiet, sara, țarnă, beutură, peană, padure, rump (pentru rup). Nu e loc pentru *sunt* și *ă*, dând crezare școlii lingvistice de la Iași (tutelată de spiritul lui Gheorghe Ivănescu); sau, poate, pentru că Cezar Ivănescu a scris totdeauna în spiritul și litera lui Eminescu; **Doina** e vechea/ noua, *sfânta* Moldova, cu graiul și farmecul său: „Im-a prins dorul de Moldova,/ sfânta ceea-n violet,/ i-ați sfințit trupul și vorba/ morților, oloi secret!/!dulci femei cu gura dulce/ și cu trupul tămâiet,/ după al vost' pas m-aș duce/ când coboară sara-ncet!/!m-a prins dorul de Moldova,/ plâng și-n lacrimi o mai văd,/ cum dormeam subt ceru-i, Doamne,/ ca în pânțece un făt!/!nu mai doarme zi și noapte/ robul tău și la ce bun?/ ca Fecioarele curatu-i/ cest anahoret nebun!/!Moartea hrană mi-i, păcatul/ Moartea mi-i păcat dintâi,/ singur dorm – și dorm cu Moartea,/ pernă mi-i la capătăi!/!nu-l mai plângeți pe acela/ care vecinic singur nu-i,/ Plângeți-l pe cel ce n-are/ Moartea și Moldova lui!/!Bucovină de lumină,/ Basarabie și tu,/ lina mea Moldova lină/ mai alină-mă acu!/!nu-l mai plângeți pe acela/ care vecinic singur nu-i,/ plângeți-l pe cel ce n-are/ Moartea și Moldova lui!“.

Amintitul spirit eminescian, cel din **Epigonii**, îl conduce pe Cezar Ivănescu spre poezia insurgenței și a frondei, spre un atac frontal la epocă și oameni: „nimica nu pute ca omul,/ ca omul nimic nu-i mai rău,/ el relelor toate-i sodomul,/ el răului tot îi e hău;/ el relelor toate-i sodomul,/ el răului tot îi e hău!/!aceștia ni-s oamenii vremii/ doar carne umană mâncând:/ mai mulți și mai răi decât viermii/ la care ne-om duce-n curând;/ mai mulți și mai răi decât viermii/ la care ne-om duce curând!/!departe, departe de oameni,/ iubito, noi ne-om depărta,/ cu cât mai departe de oameni,/ să-ți văd numai cât fața ta,/ cu cât mai departe de oameni,/ să-ți văd numai cât fața ta!/!păzească-te numai lumina/ a ochilor mei luminând,/ departe de oameni, din vina/ de a nu fi de pe pământ;/ departe de oameni, din vina/ de a nu fi de pe

pământ!“ (**Doina. Gnoză**). Oamenii vremii sunt „frații mei“ dintr-un poem de o tulburătoare premoniție a împrejurărilor în care poetul a plecat spre o altă investitură: „!deci, voi muri, – și alții au murit,/ deci, nu mi-a fost de-nvățătură;/ o voi sfârși și eu într-un sfârșit,/ deci, voi muri, – și alții au murit/ deci, nu mi-a fost de-nvățătură;/ o voi sfârși și eu într-un sfârșit,/ deci, tot cu sufletul la gură!/!de frații mei lovit, lovit cumplit/ și-ntâmpinat cu nouă ură,/ cu groaza și cu foamea prigonit,/ te-am purtat, suflete, pe gură,/ de frații mei lovit – lovit cumplit/ și-ntâmpinat cu nouă ură,/ cu groaza și cu foamea prigonit,/ te-am purtat, suflete, pe gură!“ (**Jeu d'Amour. Supremum vale. Poem ergotic**). Sfârșind într-un sfârșit, Cezar Ivănescu a găsit, pe Calea Damascului, graiul muzicii și ființa cuvântului, le-a îngemănat și ne-a lăsat, spre luare-aminte, rodul tuturor doinelor din valea Baaad: aici s-au împlinit scrisul și scrisa poetului, fapta și destinul său.

După ce se vor fi împlinit *scrisul* și *scrisa* poetului, fapta și destinul său, Cezar Ivănescu a găsit, în viață încă fiind, dar și, apoi, în Lumea Celor Drepti, *prietenii* – poetul Lucian Vasiliu, artiștii plastici Vasilian Doboș și Corneliu Grigoriu – și *constructorii de imagine* – Vanda Condurache, lângă care, din nefericire, se uită, mirat-amuzat, la noi și Alfredina Iacobitz, producătoarea emisiunii de televiziune – care să-l recheme din întunericul și din singurătatea aceluia *sentiment al sfâșierii* ce îi guvernează toată poezia, din valea Baaad a **Doinei**, adică: „!în întuneric să fie/ sufletul nostru, de vrem,/ de ce-au plecat păsările de pe câmpie,/ noi de ce singuri rămânem, de ce-au plecat păsările de pe câmpie,/ noi de ce singuri rămânem?/!în întuneric să fie/ sufletul nostru, de vrem/ în întuneric și pace să fie/ câmpul pe care-ngenunchem,/ în întuneric și pace să fie/ câmpul pe câmpie,/ noi de ce singuri rămânem,/ de ce-au plecat păsările de pe câmpie,/ noi de ce singuri rămânem?“ (**Jeu d'Amour. În câmpia Baaadului**). Se întâmplă această rechemare, cu alte cuvinte, prezentificarea unei absențe în volumul **Cezar Ivănescu și Lucian Vasiliu. Dialoguri televizate (despre cărți și nu numai...)**, în care patru autori (re)găsesc un personaj de primă mărime al literaturii noastre contemporane. Cartea e singulară în peisajul publicistic-mediatic de la noi; în orice caz, nici un scriitor important, oricum, de talia „megieșului“ Cezar Ivănescu, nu va fi avut ocazia sau, cu un cuvânt din limba fragedă de lemn, oportunitatea de a „gestiona“ o emisiune culturală la o televiziune locală, privată, publică, de cartier, de nișă, de bloc, de scara blocului, de imaș, de spațiu neconvențional, cool, conservatoare, expirată, abia născută etc., dintre cele care ocupă cerul albastru de deasupra noastră.

Între 20 septembrie 2006 și 16 mai 2007, în coordonarea Alfredinei Iacobitz, Lucian Vasiliu vorbește cu Cezar Ivănescu la TVR-Iași despre epoca în care supra-viețuim, despre teme și oameni din trecut ori din (i)realitatea noastră imediată; amendând „nivelul destul de superficial al multor emisiuni culturale“, poetul abordează epoca încă de la începutul convorbirilor sale cu Lucian Vasiliu, ca să nu lase loc de întors pentru cine știe ce idei (post)concepute: iată, într-o convorbire la TVR-Iași despre monografia lui N.A. Bogdan, *starea națiunii și restaurația*, în toamna lui 2006: „Așa cum știți cu toții și observați pe mediile noastre, suntem într-o epocă de tranziție și avem multe fenomene scandaloase și intens

mediatizate. Această tranziție se face, știți bine, de la comunism la capitalism, de la statul național către Uniunea Europeană. În același timp, țara noastră parcurge și un proces mai discret mai profund aș putea spune și mult mai important pentru supraviețuirea noastră materială și spirituală. Este fenomenul restaurației. Se petrece o restaurație în România, tacită cum spuneam, discretă, dar ea se petrece“.

În legătură cu emisiunile televizate, dar și cu rubricile din presa scrisă ale scriitorilor, s-a rostit adesea, cuvântul *efemeridă*; când, însă, acestea sunt realizate de scriitori importanți – Iosif Sava și Nichita Stănescu, altădată, televiziunea publică de la București, Grigore Ilisei și, iată, Lucian Vasiliu și Cezar Ivănescu, la TVR-Iași –, „filmele“, oricât de scurte (de-ți vine să muți acele ceasornicului și să te răstești la producător), contează și rămân în memoria colectivă. **Cezar Ivănescu și Lucian Vasiliu. Dialoguri televizate (despre cărți și nu numai...)** este o carte care rămâne, mai întâi, prin elogiul cu totul original pe care îl face lecturii și paginii tipărite Cezar Ivănescu însuși, cu un umor discret: „Cartea trebuie să existe mai întâi în formatul să-i spunem clasic pe care îl cunoaștem. După aceea este foarte simplu ca acest dicționar – **Dicționarul biografic al literaturii române** de Aurel Sasu, n.n. – să fie trecut pe un site, pe internet, pentru a putea fi consultat. Eu nu sunt un retrograd și nu mă sperii de inovațiile tehnicii. Dar cititorul trebuie să facă drumul de la carte la internet și de la internet la carte. Pentru că e altceva când rămâi în intimitate cu cartea. Una e să stai toată ziua cu ochii pe ecran și alta e să-ți iei cărțica ta de căpătâi și să te duci în creierii munților unde altfel vezi cerul, altfel auzi glasul lui Dumnezeu, altfel ești separat de oameni și altfel primești poate mesajul Domnului nostru Iisus Hristos, decât stând acolo și tăcând cu mausul după nu știu ce texte“ Apoi, prin *temele* vorbite de Lucian Vasiliu și Cezar Ivănescu: modul restituirii trecutului în **Chipuri de bronz**, cultivarea memoriei culturale în **Cultura în date...**, creație și sterilitate în **Caragiale**, creștinul și literatul în **Poezia de reflecție creștină**, Eminescu, primul mare disident printre scriitorii români în **Alt Eminescu...**, continuitatea de civilizație, dominanta gândirii românești ca o tensiune între Orient și Occident în **Podgoria și podgorenii**, faptul că pe mulți autori români (B. Fundoianu, Voronca, Brâncuși, Ștefan Lupașcu, Matila Ghica) îi primim „livrați“ de Occident în **România la... Paris (II)**. Prin *temele* sale, cartea (și, desigur, emisiunea care a generat-o) reprezintă un document care dă seama nu doar despre Cezar Ivănescu, prietenul său de dialog, Lucian Vasiliu, producătoarea din spatele camerei de luat vederi, Alfredina Iacobitz: e o carte a memoriei colective, în care „subiectul“ Cezar Ivănescu, în pofida tuturor așteptărilor și provocărilor, rămâne calm, are răbdarea de a defini concepte (cum e acela al *cetățeanului european*) și, iată, de a fi aspru fără a deveni vehement, când vorbește despre Neculai Popa și *literatura de sertar*: „Aș atrage atenția ignoranților în materie de creație românească, de artă românească, să nu mai emită pe piață tot felul de idei strâmbe despre poporul român. Personajele acestea reprezintă poporul român! Cu războiul în Răsărit împotriva fiarei bolșevice, cu luptă împotriva comunismului, cu pușcărie politică, și apoi cu forța de a întemeia ceva după ce au revenit în libertate!

Majoritatea celor care au trecut prin pușcăriile comuniste așa a fost. De la Petre Țuțea la Nicolae Popa. Asta este o temă. A doua temă se referă la literatura de sertar. Aceste trei cărți ale lui Nicolae Popa sunt literatură de sertar. A existat și există în continuare și eu sunt pentru această idee. Cei care și-au publicat toate cărțile sau mai mult decât au scris pe vremea comunismului sigur că nu agreează ideea literaturii de sertar. A existat o mare literatură de sertar“.

Portretele emisiunii televizate-carte sunt, toate, memorabile: N.A. Bogdan, Constantin Liviu Rusu, B. Fundoianu, Constantin Teodorescu și bărlădenii Constantin Clisu, Marian Constandache, Mihai Luca, Neculai Gheorghe Bogescu, Mircea Coloșenco, Hary Zupperman, Mihail Sadoveanu, Ioanid Romanescu, eminescologul Nicolae Georgescu, Teohari Antonescu și „costobocul“ George Vulturescu sunt portretizați în esența vieții și faptei lor culturale, de la o sintagmă (Constantin Liviu Rusu: „Mare muzeograf!“) și câteva propoziții (Constantin Teodorescu: „o personalitate de mare hărnicie și dăruire culturală pentru acest colț de țară. Nu știu cine-l poate egala în acest domeniu“), la portrete ample, aproape monografice, cum este cel consacrat lui Neculai Popa din Târpești, „un sat tipic moldovenesc“ de lângă Târgu Neamț. Și încă un fapt important pe care prezența lui Cezar Ivănescu, alături de Lucian Vasiliu, televiziunea ieșeană îl lămurește când vorbesc cei doi despre B. Fundoianu (sau Benjamin Fondane). Cezar Ivănescu lansează conceptul de *scriitor european*, care împacă dicționarele românești ce îi „revendică“ pe Fundoianu, Voronca, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Tristan Tzara cu cele franceze care notează astfel: Emil Cioran: „Eseist și moralist *român*, de expresie franceză“; Eugène Ionesco: „Autor dramatic *francez* de origine română“; Tristan Tzara; „Scriitor *francez* de origine română“; Mircea Eliade; „Istoric și scriitor *român*“. Se observă, de îndată, ezitarea în cuprinsul acestor definiții de dicționar: Cioran și Eliade sunt scriitori români, în timp ce Ionescu și Tzara sunt scriitori francezi. Despre Ilarie Voronca, Fundoianu, Panait Istrati, Petru Dumitriu, Dumitru Țepeneag și toți scriitorii români aflați între francezi, germani, englezi, nu ni se spune nimic. La toate acestea, Cezar Ivănescu îi răspunde lui Lucian Vasiliu în aceste cuvinte de ținut minte; „Deși a trăit o viață foarte scurtă, fiind unul dintre martirii evreilor în perioada celui de al doilea război mondial, a cărui viață s-a sfârșit la Aushwitz, în 1944 (unde a fost deportat și ucis), a reușit – B. Fundoianu, n.n. – să împlinească un destin exemplar de artist și filosof și, mai ales, să ofere literaturii europene mari creații literare și nu doar literare, ci și eseistice și filosofice. Pentru că în cazul lui nu mai putem vorbi doar de literatură română sau doar de literatură franceză. Putem vorbi de acest concept global și nu nefavorabil literaturilor naționale, conceptul de scriitor european. Un scriitor care are mai multe registre, uneori plurilingv care se mișcă bine în această civilizație europeană“.

Un *scriitor european* ne restituie admirabila carte de la televiziunea ieșeană, pe care au scris-o și au îmbogățit-o cu imaginile lor Lucian Vasiliu, Alfredina Iacobitz, Vasilian Doboș și Corneliu Grigoriu; un scriitor european din Tiberul românilor, cum numea Moldova cel care a întemeiat, în poezia noastră, valea Baaad.

Nicolae OPREA

Despre Vasile Voiculescu, ortodoxistul

V. Voiculescu s-a născut la 27 noiembrie 1884, în familia Sultanei și a lui Costache Voicu din comuna Pârscov, județul Buzău. Inexplicabil la prima vedere, nici data nașterii, nici numele patronimic nu sunt cele din realitate. 13 octombrie era data exactă a nașterii, declarată în confesiunile de tinerețe, dar scriitorul va sfârși prin a accepta data consfințită prin actul oficial din registrul de stare civilă al comunei natale. În ce privește numele, deși a fost înregistrat încă din primii ani de școală cu patronimul *Voiculescu*, (pare că format după modelul vechilor greci cu un sufix adăugat la numele tatălui), acesta îi va fi recunoscut oficial mult mai târziu, în 1950. Începe școala primară în comuna Pleșcoi și o continuă la un pension particular din Buzău, unde urmează și clasele gimnaziale până în 1897. Din acest an se mută la sora sa din București, unde va urma cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr”, avându-i printre colegi pe Urmuz – pe numele său real Demetru Dem. Demetrescu-Buzău – și viitorul dramaturg G. Ciprian (născut chiar în Buzău!). În 1902, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie, dar o părăsește după un an, la insistențele familiei, pentru a urma cursurile Facultății de Medicină. După absolvire, în 1910, își începe cariera de medic de țară în Ocolu, județul Gorj, schimbând adesea circumscriptiile. În timpul primului război mondial, devine șef al Spitalului de răniți din Bârlad, fiind decorat pentru meritele sale profesionale cu „Steaua României”. Din 1920, este numit medic la Domeniile Coroanei, iar în anii următori va profesa în diverse sectoare din capitală, până la pensionarea din 1940.

A debutat cu poezia *Dorul* în revista junimistă *Convorbiri literare* (nr. 3/1912), dar revista către care înclină programatic este *Gândirea*, unde va colabora permanent între 1927-1944. Primul volum de *Poezii* îi apare în 1916, urmat în anii interbelici de alte culegeri: *Din Țara Zimbrului și alte poezii*, *Destin*, *Urcuș*, *Întrezăriri*. *Poeziile* debutului sunt eclectice în manieră, deopotrivă marcate de tradiția sămănătoristă în linie vlahuțiană și de elanurile romantice macedonskiene. Poetul tradiționalist reconstituie nostalgic universul rustic pus sub semnul „basmului vechi” – lumea sărbătorilor creștine și a haiducilor neînfricați –, surprinzând procesul degradării lumii patriarhale. Volumul următor, *Din Țara Zimbrului* (1918) cuprinde, în genere, versuri de război, glorificând eroismul ostașilor români în maniera poeziei patriotice cultivate de Alecsandri și Coșbuc. Universul liric voiculescian prinde contururi originale o dată cu apariția volumului *Pângă* (1921) cu înclinații către pastelul localizat și imaginarul iconografic. În aceeași direcție se înscriu *Poeme cu îngeri* (1927), unde peisajul românesc apare spiritualizat și motivele biblice sunt autohtonizate. Cu acest volum și următoarele (*Destin*, *Urcuș* și *Întrezăriri*), V. Voiculescu depășește tradiționalismul de extracție sămănătoristă, ajungând la o formulă poetică modernă, marcată de orientarea ortodoxistă de la revista *Gândirea*. Pe bună dreptate, G. Călinescu îl include în *Istoria sa la capitolul Ortodoxiști*, împreună cu Lucian Blaga și Nichifor Crainic. Tema predominantă devine acum tema religioasă, cu motivele subiacente: aspirația către Dumnezeu,

Paradisul pierdut, lupta dramatică a spiritului cu materia, înălțarea în lumea valorilor morale, condiția omului care tânjește după desăvârșire etc. Lirica religioasă voiculesciană pune în evidență efortul de laicizare a mitologiei creștine, astfel încât cerul pare coborât pe pământ, iar îngerii conviețuiesc cu pământeni. Prin receptarea peisajului în latura lui plastică, vizuală, poetul realizează tabloul naiv al naturii originare, uzând de imaginea îngerilor cu valoare simbolică și semnificații morale. Întrucât îngerii decorează aievea universul creștin românesc, unul evlavios și sacralizat.

Dintre poemele descriptiv-picturale, se desprinde valoric *În grădina Ghetsemani*, în care este preluat în transcripție poetică motivul Rugăciunii lui Isus de pe Muntele Măslinilor, provenind din *Evangelia după Luca*. În reprezentarea iconografică a poetului, primează funcția retorică a epitetului adjectival care accentuează dimensiunile dramei interioare. Punctul de plecare religios se află, mai exact, în *Evangelia după Luca*, din *Noul Testament*, cap. 22, versetele 40-46. Poetul decupează un moment tragic din viața Mântuitorului, survenind după Cina cea de Taină, când acesta instituie Sfânta Taină a Euharistiei și urcă pe Muntele Măslinilor, îndemnându-i pe ucenici să se roage ca să nu cadă în ispită. Este, astfel, dezvoltat liric, motivul Rugăciunii lui Isus în Grădina Ghetsemani de pe Munte, un motiv deseori valorificat de artiști; mai ales în artele plastice: El Greco, A.. Dürer, Bellini ș.a.

Păstrând detaliile din textul biblic, V. Voiculescu insistă asupra zbuciumului sufletesc al Mântuitorului, înainte să fie vândut de Iuda Iscarioteanul străjerilor Templului reliefând natura duală a lui Isus: teama omenească de moarte și depășirea fricii prin înțelegerea sensului divin al misiunii sale. Imaginea lui Isus este asociată cu tema durerii de proporții cosmice și, implicit, a destinului: „Isus lupta cu soarta și nu primea paharul.../ Căzut pe brânci în iarbă se-mpotriva întruna./ Curgeau sudori de sânge pe chipu-i alb ca varul/ Și-amarnica-i strigare stârnea în slăvi furtuna.“

Accentul poetic este orientat spre clipa dramatică a *luptei cu soarta*, când e resimțită intens spaima în fața patimilor predestinate de Tatăl divin. Toate reprezentările plastice din cuprinsul poemului se ordonează în jurul versului introductiv, uzând în versurile următoare de opoziția cromatică dintre roșul (sângele) jertfei și albul purității.

Poetul surprinde natura duală a lui Isus: teama de moarte – umană; depășirea momentelor de spaimă prin înțelegerea sensului misiunii sale – divină. Lupta acestuia cu moartea implacabilă reprezintă, la modul alegoric, eternul conflict dintre suflet și trup sau spirit și materie. V. Voiculescu dilată clipa ezitării, tocmai spre a reliefa măreția jertfei care avea să urmeze. În strofa finală este re-conturat cadrul tradițional evanghelic prin imaginea (personificată) a măslinilor tremurători și a bătailor de aripi angelice „prin vraștea grădinii“, care amplifică

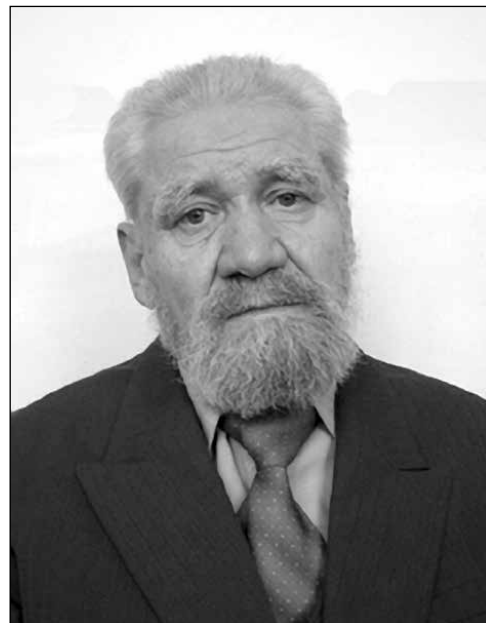
tragismul perspectivei. În configurația viziunii poetice picturale predomină funcția retorică a epitetului adjectival care ilustrează dimensiunile dramei interioare: „grozava cupă“, „veninul groaznic“, „sete uriașă“, „infama băutură“. Proiecția dramei într-un timp mitic se realizează cu economie de efecte stilistice. Construcția tradițională a strofei (catrene, rimă încrucișată), cu propoziții preponderent principale face parte din suma de mijloace retorice utilizate de poet pentru a recrea o atmosferă gravă, de solemnitate ritualică.

L-am lăsat de-a trecut și Îngerul în odaie sunt alte două poeme ilustrative pentru specificul sentimentului religios în lirica voiculesciană. Se adaugă la nucleul volumului inovator, *Poeme cu îngeri* – care îl determină pe Vladimir Streinu să exclaim: *ne fac să le zicem scripturi, și nu scrieri*. Sunt, într-adevăr, scrieri care constituie substanța ideatică a *bibliei* poetice. În *L-am lăsat de-a trecut*, îngerul nu este nici măcar numit, ci doar conturat cu trăsăturile care îi determină statutul de mesager biblic: vine din cer, are părul ca aurora, aripile sale poartă lumină. Tensiunea poetică e generată de *ratarea* întâlnirii dintre poet și îngerul care devine vizibil, deși e mesagerul transcendenței divine: trece pe stradă, pe lângă poarta poetului, îngândurat și obosit. Nota personală voiculesciană a viziunii derivă din transferul naturii spirituale în natură umană. Recunoscut de poet, îngerul este, în fapt, *trimisul destinului* pe pământ și mai puțin al lui Dumnezeu: „Trimis înadins de soartă,/ Mi-a trecut pe la poartă/ Și nu s-a oprit/ Era cu părul ca aurora,/ Aripile, cu pene de lumină,/ Lânced le târa la picioarele tuturora,/ Prin pulbere și tină.“

Îngerul reprezintă, altfel spus, personificarea geniului ocrotitor. Dar pare absent și coborât din condiția angelică, marcat de semnele degradării: își târăște aripile prin pulberea lumii și, deși e înconjurat de mister, nu poartă emblemele celeste: „Suia din prăpăstii? Cobora din stânci?/ Aco-perit de mister,/ Cădeau peste el umbre mari și-adânci,/ Ca peste toți cei ce vin din cer./ Nu purta sabie, n-avea-n mână crinul.“. Văzându-l astfel, poetul este copleșit de incertitudine, în felul psalmistului arghezian: „Stam pe prispă, halucinat:/ M-a văzut... nu m-a văzut? / Că nu mi-a luat aminte.../Era așa de abătut“. Încremenirea sa („Că n-am mișcat, n-am strigat/ L-am lăsat de-a trecut înainte“) decurge din această stare de nesiguranță care indică, în fond, sentimentul profund al ratării idealului, provocând, prin sugestie, și eșecul în actul creator în sine.

În mod tragic, în august 1958, din cauza creației sale religioase, dar și a apartenenței la grupul spiritual *Rugul aprins* de la Mănăstirea Antim, Vasile Voiculescu a fost acuzat de „activitate contrarevoluționară“ și condamnat de justiția comunistă la cinci ani „temniță grea“ și alți cinci de „degradare civică“. A urmat coșmarul din închisorile Jilava și Aiud. Grav bolnav, a fost eliberat în primăvara anului 1962, mai trăind un singur an, surzit și izolat de lumea pe care o părăsește în 26 aprilie 1963.

Petru URSACHE

Lecția „convorbirilor“

„Critica, fie și amară, numai să fie dreaptă, este un element neapărat al susținerii și propășirii noastre, și cu orice jertfe și în mijlocul a oricăror ruine trebuie

împlântat semnul adevărului“.
Titu Maiorescu, *Direcția nouă*

Două principii cu statut de strategie culturală (literară, estetică etc.) s-au aflat la temelia revistei „Convorbiri literare“. Ele au funcționat ferm, decisiv și benefic, atâta timp cât grupul junimist inițiator s-a menținut compact și viguros, într-adevăr elitist, ca un vârful de lance în mișcarea de idei a României unite și moderne. Titu Maiorescu le-a dat glas, mai precis le-a conceput sub regimul sever al gândirii logice și le-a făcut disponibile activității practice imediate. Disciplina în gândire și-a pus-o la punct, cum se știe, studiind cu pasiune, până la implicare, cultura europeană, direct la fața locului, în laturile ei esențiale (de fond), active și creatoare de valori. Câmpul de aplicare se oferea de la sine în chip ideal prin realitățile autohtone, predispuse reînnoirilor cu elemente și în nume propriu, așadar gata să intre în sincronie și în dialog stimulator cu spiritele luminate ale contemporaneității.

Un principiu dirigitor spre sens și existență era acela al adevărului, în ființarea lui criteriologică. Autorul nu și-a dorit să dea o definiție acestei binecunoscute categorii filosofice din sistemul fundamental de valori, nici măcar ca „ipostază de lucru“. I s-a îngăduit cititorului să-și aleagă o variantă din sursele autorizate și consacrate în tradiția aristotelică. Dar o anumită frază de evident arsenal hegelian și-a găsit locul cu intenție și cu program în discursul său. Este vorba de asocierea dintre *adevăr* și *real*, până la interferență și chiar la sinonimie. *Adevărul*, *realul*, *concretul* sunt (la „idealistul“ și „metafizicianul“ Maiorescu) repere

teoretice destinate să contureze cadrul natural și favorabil unui dialog de idei civilizat și productiv. Prin punerea în ecuație corectă și prin forța lor persuasivă, se indica direcția de urmat cu necesitate într-o împrejurare de interes general, ca un aspect al „înălțării impersonale“. După opinia junimistului român și a vremii, poezia „exprimă frumosul“, iar știința „se ocupă de adevăr“, însă amândouă sunt unite prin idei logice și instituționalizabile, adică prin *fond*, și se despart convențional doar prin materia de comunicare, adică prin forme specifice și adevărate. Micul pachet de concepte și noțiuni din schema discursului, chiar dacă are un caracter didactic și concis ca o chemare războinică, a căpatat, în decursul desfășurării lui pragmatice, chip de „sinteză în atac“. Partenerul de dialog se vede nevoit să se înfățișeze la bară cu un apreciabil bagaj cultural, cu idei „clare și distincte și cu „pasiune năvalnică“ pentru adevăr. Date fiind condițiile grele și „de tranziție“ în care se afla cultura română la vremea respectivă, răul trebuia îndepărtat hotărât și energic; dar nu numai *răul*, ci și asociații lui, *urâtul* și *minciuna*, dușmanii de moarte ai „împlântării adevărului“. Ne previne autorul: „În asemenea momente este bine să nu cauți înapoi, nici împrejur, ci, pășind înainte, să-ți păstrezi încrederea că progresul adevărului *trebuie* să se facă și că formula lui este aceasta: mulți din cei ce astăzi sunt în rătăcire vor veni mâine pe calea adevărului, dar nici unul din cei ce au înțeles o dată adevărul nu se mai întoarce la vechile erori“. Așa se încheie articolul *Observări polemice* din 1869. Asemenea observații profetizante s-au confirmat încă din timpul vieții autorului. Iată titlu de glorie scriitoricească. Pe merit.

Componența grupului de întemeietori, imperativele momentului, dorința redacției de a se afirma în direcția igienizării culturii, înțeleasă ca primă necesitate, toate acestea

au impus „Convorbirilor literare“ să devină o publicație polemică de temut. Spiritul combativ și bine echipat nu s-a născut dintr-o dată. A fost premers de o etapă pregătitoare, experimentală, cuprinsă între momentul întemeierii „Junimii“, ca societate reprezentativă pentru intelectualitatea, deocamdată, ieșeană (ce se fixează „în negura timpurilor“, după o glumă binecunoscută a lui Iacob Negruzzi) și acela al apariției revistei, de data aceasta cu precizare strict calendaristică: 1 martie 1867. Și-au zis „junimiștii“, nu pentru a sfida doar generația anterioară, a „bătrânilor“, cum s-a spus adesea prea agresiv și cu multă nechibzuință. „June“ sunt și rămân *ideile*, dacă se înscriu în logica adevărului. E drept că bătrânii respectabili pot fi purtători și chiar creatori de idei „june“. Ele nu se comportă asemenea fenomenelor biologice. Geniul nu are vârstă: totdeauna e „june și ferice“. Și tot atât de adevărat este că ideile promovate de revista „Convorbiri literare“ și-au păstrat junețea și multe decenii s-au dovedit a fi roditoare pe întreaga întindere a culturii române.

Încă de la primele numere, „Convorbirile“ au produs o impresie extraordinară în viața publică și o înviorare de atmosferă cum nu s-a mai întâmplat niciodată la noi, deși nu erau atacate forme de organizare statală, nici personalități politice. La ordinea zilei era exprimarea îngrijită, în practica ziastică și în scrierile poetice. Maiorescu a diagnosticat exact starea vremii și a înțeles că intrarea în normalitate era condiționată de scrierea corectă în limba română și de acomodarea ideilor cu realitatea concretă: „Numai copiii cei necopți, pentru a-și face o grădină, taie florile și frunzele din tulpina lor și le așează în nisipul spulberat: cea dintâi suflare a vântului le doboară, cea dintâi rază a soarelui le veștejește: Dar natura, marea noastră învățătoare, își împlântă rădăcina stejarului în pătura cea mai adâncă și statornică a pământului și de acolo dă creațiunii sale putere de a lupta și de a trăi“.

Metafora citată a jocului de copii a stat permanent în atenția redacției: grija ca rădăcinile viguroase ale culturii să fie împlântate în solul cel mai adânc al etnicului, astfel încât să pară crescute chiar de acolo. Temele publicisticii primului deceniu pot șoca din cauza disparității lor. Este doar o aparență. Ele își găsesc strânse afinități pe parcursul tratării, fiind orientate într-o direcție comună, aceea a clarificării formelor de limbaj. Într-o vreme când în statele civilizate ale Europei experiența artistică se lăsa dirijată cu folos grație tratatelor filosofice și estetice prestigioase, iar la noi liderii de opinie practicau un mimetism penibil (sau se credeau geniali: V.A. Urechia îl considera pe Iancu Văcărescu superior lui Goethe în ce privește poetizarea motiului de circulație cunoscut sub titlul *Într-o grădină*). Titu Maiorescu, deși admirator al valorilor sublime, avea curajul să pornească de la lucrurile simple și încă nespuse, cu umilința dar și cu încrederea că numai așa se poate arăta calea care duce „la poezia cea adevărată“. În *O cercetare critică asupra poeziei române* de la 1867 nu se sfiește să le spună poetilor, cu exemple de școală, ce înseamnă epitetul și de câte feluri sunt comparațiile; după numai un an, în *Limba*

română în jurnalele din Austria, dădea lecții de stil gazetăresc. Îl nemulțumea exprimarea necultivată, fraza greoaie, confuză, calchiată după modele străine neasimilate. Caracteristica momentului era „năvala de germanisme“. Formele străine, în vorbire și în scriere, făceau să se resimtă un „stil greoi antiromânesc“. Ce-ar mai zice, oare, dacă ar citi producțiile noastre poetice și gazetărești, din anii tranziției, dacă ar urmări pe canalele de resort discursurile liderilor politici, emisiunile de divertisment, reclamele publicitare?

Ca încheiere, un cuvânt despre cel de al doilea principiu de strategie literară, moștenire junimistă, pe care îl aveam în vedere la începutul acestor rânduri. Dar mai întâi să ne aducem aminte de propoziția: Eminescu „este un om al timpului modern“. Această judecată de valoare a fost rostită de Titu Maiorescu în două rânduri, exact în același mod și cu aceleași cuvinte, ceea ce vrea să însemne în gândirea severă a criticului un adevăr de necontestat. Prima dată în *Diracția nouă* (1872), a doua oară în *Eminescu și poeziile lui* (1889), când generația întemeietoare credea că a venit timpul să pună surdina tonului polemic și să contemple roadele pentru care militase, cu dăruire și apig, aproape un sfert de veac, fără să se clatine, fără să „se uite în urmă“. Altfel spus, „om al timpului modern“ avea și are același sens cu „om al timpului său“. Logica creației nu reține individul de individ, cu „personalismele“ și mofturile sale, ci devenirea insului ca *personalitate*, ca imagine semnificativă, în bine ori în rău, a vremii sale. Dacă segmentul de timp predestinat unui nume ce urmează să se transforme în renume are șansa să capete o semnificație specială, simbolică; dacă un grup ales reușește prin proprie strădanie să dilate cadrele prea strâmte ale segmentului de timp, să concureze eternitatea, iar unii dintre ei să fie recunoscuți ca „genii“, „nemuritori“, „clasici“, figuri ale „Pleiadei“, „romantismului“, „modernismului“, în asemenea cazuri fericite, „cu atât mai bine țării...“.

Cred că, atunci când vrem să înțelegem dimensiunea reală a unei personalități, nu avem altă cale decât s-o raportăm la segmentul propriu de timp. Ne situăm, astfel, cu necesitate, în planul valorilor de tip asociativ, acelea care nu-și pierd rostul de la un moment la altul, oricâte „schimbări“ ar avea loc pe parcurs. Maiorescu observa corect fenomenul la care asista ca martor și gânditor încercat, ceea ce ne determină să-i dăm credibilitate: „Eminescu face epocă în mișcarea noastră literară“. Nu are sens întrebarea directă și gălăgioasă: dacă se mai citește *astăzi*, cu pasiune, Homer, Dante, Goethe, Balzac, Eminescu? Prudent ar fi ca să *ne întrebăm*: în ce măsură o personalitate a făcut „epocă“, a produs un asemenea cutremur în cultura vremii, încât a fost resimțit (junimiștii ar spune „a dat roadă“) pe întinderea mai multor generații, până la transfigurarea lor. Să nu se uite o clipă: cine îl blamează pe „poetul național“, cum se ghilimează adesea în derădere, nu este deloc „liber“; poartă, fără să știe, „jugul“ lui Eminescu.

Iar dacă, în contrareplică, actuala redacție a „Convorbirilor literare“ adăpostește discuții cu caracter retrospectiv și în chip de *memento*, înseamnă că Lecția întemeietoare este încă vie și dă roade.

Magda URSACHE

Ciurul și Dârmonul Cenzurii

Mă întreb, ca și Petru Romoșan: să fie libertatea de opinie pusă-n cui? Să spunem „adio diferenței”, pe tiparul șlagărului socialist, „gândim la fel, iubim la fel”? Diversitatea opiniilor e controlată. Titlul lui Ron Uz șochează: *American Pravda (Covid 19 its impact and origins after one year)*. A fost nevoie de un an ca să te poți întreba „la liber” dacă virusul ucigaș a fost creat în laborator sau nu?

În ce mă privește, am trecut și prin schizofrenia Dej, și prin schizofrenia Ceaușescu. Recunosc o nouă schizofrenie. De la bicromatismul comunist (gazetele aveau o rubrică intitulată *Cu pată, fără pată*), s-a ajuns la alt bicromatism: alb impur vs. negru pur și simplu. Culori intermediare? Lipsă.

Carterienii dintr-un roman de Marius Tupan au fost subjugăți cu ajutorul *camerei* (de luat vederi) *ascunse*. Localitatea Șipote devine Complexul Marconia, filmat non-stop în direct. Șipotenii se preschimbă în marconieni; încep să vorbească în marconeză; propria limbă se degradează, ca și literatura.

Dumitru Augustin Doman glumea pe Facebook și nu prea: nu mai merge să spui motan negru ca un țigan, să reciti „pe o stâncă neagră”, să te jeleşti de „inimă neagră”. Scrii cu cerneală neagră pe hârtie albă? Greșit. Joci șah cu negrele? Asta-i discriminare rasială. Și-i discreditezi pe cei cu ochi negri, în numele celor cu ochi albaștri. Auzi la Anonimul ăla incorect politic! „Dacă n-ai ochi albaștri, iubești și negri”. De asta s-o fi scos literatura orală din școli și din universități? Și-l întreb pe Radu Ulmeanu, autorul antologiei de poezie intitulată *Laptele negru*: Crezi că pot fi învinse culorile?

„Noua cultură „afirmă că, atâta vreme cât se menține libertatea de expresie, nu progresăm, nu prosperăm. Un sociolog mult mediatizat, Aurora Liiceanu, susținea într-un dialog cu Ileana Vulpecu (re-transmis după moartea prozatoarei) că

„majoritatea trebuie spartă” (pro LGBT?) Ce, numai femeile să nască? Eu aștept să nască Barna.

Aproapele nu mai este demult o oglindă a celui alt. Alvaro Varga Llosa, fiul lui Mario Varga Llosa, observa: nu „progresezi” prin merit personal, ci numai în dauna altora. Cu alt cuvânt, *democratura* (Pierre Hassner) îl sancționează pe cel care are altă opinie decât a alterului. Prin cenzură, prin alte feluri de cenzură? *Cancel Culture* pedepsește: pe Shakespeare că-i rasist, pe Beethoven că-i prea luminos, pe Verdi că ar fi pro sclavie. Nu cred să fi văzut o mai oribilă cenzurare decât a BLM (Black Lives Matter), în proces continuu de canceling, canceling, canceling. Cum, să nu se audă decât vocile albilor, nu și ale negrilor, femeilor, LGBTQ-iștilor? Gândire înfricoșător delirantă.

Dăunători sunt și scriitorii amprentați național, oricum „depășiți”. Noul construct UE pare să nu mai aibă nevoie de națiuni diferențiate. Ce atâtea culturi, când poate exista doar una, cea nouă! S-a revenit la teza periculoasă că a-ți apăra stilul etnic înseamnă a fi șovin, xenofob, stupid religios. Scrie la Apocalipsă că vor fi chemate „popoare, neamuri, limbi” (10, 11) și, repetat, „popoare, seminții, limbi, neamuri”; că Apocalipsa „va aduce în ea slava și cinstea neamurilor” (21, 21-26) „Asta pentru popoarele mari, nu pentru turmă. Neam o fi egal turmă numai în cazul românilor? Trebuie să admit că este în regula și-n regulamentul poporului meu capul plecat, obrazul (celălalt) întors spre palmuire, preferința pentru „lasă-mă să te las” și pentru „era mai bine când era mai rău”. Dar poate că suntem un popor ușor de ucis în revoluții mimate, nu și ușor de prostit cu minciuni date drept adevăruri.

Ia să-ți denigrezi neamul ca Lucian Boia, susținând că istoria noastră e falsificată, că bătăliile câștigate sunt ficție și că trebuie, în numele integrării în Europa, s-o „de-mitizăm”?

Capeți premiul Academiei Franceze? Păi da! Emmanuel Macron zice, la Bruxelles, că valorile țărilor din Est „nu sunt ale noastre”, cu referire la cele creștine și că va intra în „bătălia culturală a civilizațiilor”. Îi așteaptă pe combatanți (ca premiul nostru) un catastrofal Watterloo? Om vedea.

În ce ne privește, eludăm problemele acute ale culturii. Ratăm arhitectura (case de patrimoniu lăsate în ruine, blocuri termopanate acoperind biserici), muzee (le închidem, că-i pandemie). Turismul cultural nu se simte nici el mai bine: stați în case. În care timp, casa de la Văretec, unde Eminescu a scris și a iubit, e paragină, iar pe bancnota cu chipul său un glumăreț a aplicat o mască bleu chirurgicală. De ce? Îndemn să i se închidă gura?

Am reținut dintr-o tabletă a lui Adrian Alui Gheorghe, publicată în „Bucovina literară” în 2016, următoarea întrebare: „De ce dacă-l iubim pe Eminescu, îl urmăim, în tot ce facem, pe Caragiale?” Mai exact pe acei mitici despre care nenea Iancu a spus cu năduf: „Îi urăsc, mă!” Și nu sunt anti-vaccinare. Constat doar că virusul acționa doar prin piețele țăranilor, nu și prin mall-uri. Iar comicul de situație (ca să nu-i spun comic de caracter) abundă la televiziuni. Cascadorii râsului de la Sănătate au propus vaccinare prin voie liberă? Ba vaccinare prin oboare (rimă involuntară), contra doi mici (Țal!) și adevărul *ad labam*, în formularea doctă a colonelului Gheorghită, dus pe teren să-și vaccineze satul natal, ca să se facă acolo nunți cu miri și mirese, nași și nașe, sub vaccin cu toții. Dar de ce-i mai vaccinați, domnule colonel, când mafia retrocedărilor le ia bătrânilor pământul de sub tălpi, când morții semnează acte de vindecare? Post-moralia, cum am conchis în dialogul cu Adrian Alui Gheorghe? De n-ar fi trans-umanitate.

Chiar nu vi se pare ridicol să ne ducem la circ cu bilet gratis? Circ și vaccin! La Iași, la cinema Victoria, care nu mai e cinema, ci Mega Image. La castelul Bran, ne vaccinează Dracula; la Suceava, Ștefan cel Mare?

Un profesor universitar specialist în de toate face plângere penală contra unui preot, pentru că lingurița Sfintei Împărtășanii poate îmbolnăvi și trimite în izoletă. Nu numai biserica, dar și biblioteca îmbolnăvește, de vreme ce și-a închis ușa din cauza virusului blestemat. Iar numărul bibliotecilor a scăzut dramatic de la intrarea în UE, din 2007, mai ales în mediul rural. Cât despre proza având ca subiect satul, gata cu canonul ăsta patinat al lui Slavici, Duiliu Zamfirescu, Agârbiceanu, Rebreanu, Sadoveanu, Voiculescu, Preda... Duce-se! Parantetic spus, eu aș merge pe ideea lui Cornel Cotuțiu. Județul Cluj să se numească Rebreanu, Județul Neamț ar fi adjudecat de Creangă, Vrancea de Duiliu Zamfirescu, Iași de Sadoveanu...

Dacă am ratat agricultura (UE n-a aprobat programul de irigare; publicistul Ion Andreiță constată că, acum, importăm pâine congelată și... busuioc; nu mai avem nici busuioc, darămite floarea soarelui), să ratăm și proza rurală, în folosul celei (r)urbane? Ce cred eu, ca și Mircea Platon: că un semănătorism de calitate (semnat Cornel Nistea ori Ion Andreiță) ar des-părăgini vatra. Și asta pentru că la întrebările fundamentale, „de ce” și „în ce scop”, Petre Țuțea afirmă

că a răspuns „aporetica rurală românească”. Dacă am respins romanul rural, de ce n-am fi respins și poezia despre eroi. La coșul de gunoi cu ea, ca și eroii unui cimitir multi-etnic, unde crucile românești cu cască de soldat au fost acoperite – nu ne-a cutremurat nici fapta asta? – de saci negri, pentru gunoi menajer.

Dacă tot am ratat sistemul de apărare, ce ne mai trebuie parastase pentru cei căzuți în războaie? Președintele Academiei Române, istoricul Ioan – Aurel Pop, într-o emisiune despre Iorga (și-l citez: „Pentru Iorga a fi naționalist înseamnă a iubi”), constata cu tristețe că, în prezent, în prezentul nostru imperfect, *simțul ceremoniei* este în scădere. Istoricul Alexandru Muraru, trimis în Parlament, trimite Poliția și Procuratura la biserica Sf. Parascheva din municipiul Vaslui. Fratele Moraru nu vrea parastas pentru Ion Antonescu, în biserica ridicată de el însuși, de Ion cel fără de mormânt. Un parastas, la 1 iunie 2021, – 75 de ani de la execuția Mareșalului-, a ajuns faptă penală? Alte fapte de arme ale fratelui Moraru (PNL)? Denigrarea lui Goga, combaterea românismului. A impune un muzeu al Holocaustului? De acord. Dar și un muzeu al ororilor pușcărilor comuniste. Or, românii sunt îndemnați mereu să-și scoată din minte ororile pușcărilor comuniste; să lege strâns firul între uitare și iertare, după îndemnul unui martir, Mircea Vulcănescu: „Nu mă răzbunați!”, Numai că marele om e încă sub condamnarea Tribunalului stalinist, zis al Poporului.

Să fugim de ceea ce se numește „exces de memorie”, cum suntem dirijați /dresați? Să intrăm în *starea de lichefiere* a memoriei? Formatorii de opinie o acceptă energic. Și dacă știu că memoria colectivă e mai șubredă, mai scurtă decât memoria individului, de ce nu fac altceva decât ce fac, adică o ajută să se deformeze? Am cunoscut un preot pușcărizat și rămas marginalizat până-n moarte pentru că a refuzat să ceară reabilitare de la comuniști. A preferat să mucenicească până s-a dus. „Cine să mă asculte și să mă creadă?”, ne-a răspuns mie și lui Petru, când îl îndemnam să-și scrie memoriile. În capela dezafectată a închisorii – spital din Târgu – Ocna, erau depozitate hârdaiele și cârpele de șters pe jos: bucăți de acoperământ al Sfintei Mese din altar și bucăți de stihare. Cum să fi curățat dușumele cu ele? Asumându-și bătaii, torturi, cruzimi de la gardieni, preotul a furat peticele și le-a cusut sub palton. Cârpele sfinte l-au acoperit, încălzit, păzit. Răsplătirea lui Dumnezeu pentru cine crede. Nu și pentru inenarabilul domn Iulian Bulai, care are cuvinte de ocară pentru „non-fecioara” Maria. O s-o scoată din calendar, iar premierul Cătuș îi va continua opera, legiferând, prin ordonanță de urgență, interzicerea parastaselor pentru martiri și eroi?

Istoria se scrie cu sângele celor morți pe fronturi ori în temnițe, cu lacrimă în schit ori în exil sau cu etichete înnodeate ale monștrilor puternici?, întreabă Petru Ursache, în *Istorie, genocid, etnocid*, cu trimiteri la „dracul gol”, „cu pipă ori cu trabuc în gură, ca semne de identitate”. Ușor de recunoscut pentru generația mea, nu și pentru elevii care nu știu mai nimic din istoria românilor. Iar analistul politic Cristian Pârvulescu nu scapă teleocazia să susțină că „românii

sunt xenofobi“ și câți nu-i cântă în toate strunele. Când se întâmplă ceva rău (și se tot întâmplă), auzi „Țară de c...t!“. Ca și cum țara ar fi vinovată.

Demistalinistii îi apără pe comuniști ca *generoși și naivi*, vituperând ceea ce numesc ei fasciști. Dar comuniștii nu sunt cinici? Groza n-a fost cinic? A fost generoasă sau cinică Ana Pauker, numită *Passionaria Balcanilor*? În istoria noastră, a existat cineva care s-a crezut mai sus de Dumnezeu: „eroina din Codăiești- Vaslui, „harismatica Ana“, „oratoarea Ana“, „mâna de fier Ana“. Și ce isprăvi a făcut ca ministresă! Ghiță Dej a vrut să mi ți-o omoare, că a simțit-o mai deșteaptă decât el. A lăsat-o –vai! – în stradă, i-a luat casa de protocol. Ceaușescu i-a pus-o în brațe lui Valter Roman, să facă traduceri pentru Editura Politică și a tradus. Nu, nimic nu-i mai năucitor decât încercarea de reconsiderare a Anei Pauker, cu mii de morți pe conștiință. Dostoievski îl pune pe Iisus să revină pe pământ și să fie capturat de

Torquemada. După ce-l interoghează sever, Inchizitorul îl expediază la ceruri, ca nu cumva să strice temeiurile bisericii catolice. Cât pe ce să-l considere pe Iisus eretic și să-l ardă pe rug. N-am apelat întâmplător la Dosto. Ana Pauker a fost un Torquemada cu fustă. Și câți gazetari de opinie liberă n-a aruncat în gherle „Ana noastră“.

Mă tem că unii dintre raportorii antrenați în Procesul Comunismului le cam calcă pe urme inchizitorilor roșii. Marii intelectuali ai Academiei au fost înlocuiți de semi-analfabeți în proletcultură; în postsocialism, discipolii școlii Boia îi vor înlocui pe istoricii cu carte, dar fără parte, sufocați de noile forme de cenzură, deloc sufocante pentru oportuniști mediocri?

Cele notate aici sunt doar un preambul la o carte puternică, semnată de Dan Culcer: *Cenzura în comunismul real*, în două volume mari, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015 și 2016.

.....

Constantin-Daniil IFTIME

Existențialismul la Marin Preda

Existențialismul, din punct de vedere filozofic, are ca centru de reflecție existența omului. Una, individualizată, într-un mediu omogen, moral sau social. Aceasta are ca element de bază angoasa, întucât este un sentiment universal, conștientizat de om. Mai precis, existențialismul descrie modul în care noi singuri decidem care ne este sensul vieții. Totuși, ar trebui să distingem cele trei tipuri de existențialism: existențialismul creștin al lui Kierkegaard, existențialismul lui Heidegger și cel ateu al lui Sartre. Dintre toate soiurile, Marin Preda se încadrează cel mai bine în tipul lui Sartre.

Înainte de a începe să explic cum și în ce măsură este prezent existențialismul în scrierile lui Preda, trebuie să menționez două aspecte: existențialismul, reieșit din lucrările sale, are o tentă pitorească; procesul, mai nou în aceea perioadă, de destructurare a formelor estetice sau filozofice, tipic scrierilor existențialiste, este estompat de către „normele“ de gândire comunistă.

Se remarcă mai întâi dialectica, de tip reduționist și proto-nihilist. Acest mod de gândire este des întâlnit la existențialismul francez din a doua jumătate a secolului XX. Opera narativă a lui Sartre deține o astfel de perspectivă, în special pornind de la romanul „Greața“, alături de care voi face o paralelă cu lucrarea lui Preda, „Intrusul“, publicată în 1968. Aceasta din urmă are un narator-personaj, pe nume Surupăceanu, care printr-o metamorfoză, una a deteriorării aspectului său, fizic, încolțit de angoase, își însușește un punct de vedere apropiat cu cel al personajelor din romanele de bază ale existențialiștilor: „Sunteți flămânzi de viață, dar nu de fericire, și singura voastră șansă e că nu sunteți eterni și că alții mai buni, poate, vă vor lua locul. Nu sperați că vă vor menaja!“ (Intrusul); „Când trăiești nu se întâmplă nimic. Decorurile se schimbă, oamenii

intră și ies, asta e tot. Nu sunt niciodată începuturi. Zilele se adaugă zilelor fără nici un rost, e o însumare interminabilă și monotonă.“ (Greața).

Elementul raționalist și nihilist se remarcă din perspectiva critică și cinică pe care o au naratorii, referitor la existență. Prin contagiunea specifică povestirii clasice, realiste, personajele își însușesc această atitudine. Nuvelele, scrise la început de Marin Preda, ajung chiar la o violență primară, de tip naturalistă.

Printre altele, în romanele lui Marin Preda, se observă predispoziția personajelor spre partea materială. Ele au conștiința lipsită de frământări de tip metafizic sau spiritual. Voința lor atârână doar de evenimente ce țin de materialitatea existenței. În romanul „Intrusul“, Surupăceanu, în urma accidentului, va fi respins de societate, datorită chipului său transfigurat, urât. El nu este neglijat – neiu-bit, cum îi spun angoasele –, ca o consecință a comportamentului sau a temperamentului său, ci în urma evenimentului ce i-a produs o schimbare strict fizic, materială. Naratorul suferă și contemplează în mod nihilist, drept urmare a unei probleme „concrete“, ce nu ține de latura metafizică a vieții.

Acestă predispoziție spre palpabil se găsește nu numai în romanul care se plasează într-un mediu citadin, „Intrusul“, ci și în operele sale, specifice primei perioade de creație, din mediul rural. Spre exemplu, o găsim în opera sa de debut, „Întâlnirea din pământuri“, în care personajele nu dețin nicio problemă de conștiință în urma delictelor produse. Aceștia judecă strict în „granițele“ unei mecanici a materialismului.

Aspectul material, așa cum am spus, este în strânsă legătură cu existențialismul ateu al lui Sartre. În opera „Greața“, Sartre descrie o anumită stare, numită „greață“, ce îi produce

personajului o gândire ce ține de un reduționism materialist: „Azi-dimineață, la bibliotecă, când Autodidactul a venit să mă salute, mi-au trebuit zece secunde să-l cunosc. Vedeam o față necunoscută, o față și atât. Și apoi mâna lui ca un vierme mare și alb în mâna mea. I-am dat drumul imediat și brațul a căzut din nou, moale“.

Lucrările lui Marin Preda au ieșit în evidență, în planul romanului românesc postbelic, prin destructurarea lumii, violență de tip naturalist, dar și prin această perspectivă existențialistă. A fost o perspectivă unică din aceea perioadă, în România comunistă. Din punct de vedere tehnic, Marin Preda a încercat să se sincronizeze cu Europa culturală dominată de filozofia existențialistă a lui Sartre și Camus.

Înapoi la tragedie!

O EXCLAMAȚIE NIETZSCHEANĂ CU MAI MULTE PROVOCĂRI

Elementul tragic uman, ca să mergem de la început la o sursă viguroasă – Friedrich Nietzsche! –, își are obârșia în prezența naturii dionisiace, atât de expresiv ilustrată în literatura antică. În urma marilor sărbători închinat zeului Dionysos, unde un cor de tineri travestiți în satiri cânta și povestea momente triste din viața și istoria cetății, – așa a apărut tragedia, ca specie a genului dramatic. Aceasta a reprezentat, în viziunea nietzscheană, „manifestarea cea mai profundă a geniului elen“.

Aristotel vedea în tragedie „imitația unei acțiuni alese și întregi, de cu o oarecare întindere, în grai împodobit cu felurite soiuri de podoabe osebite după fiecare din părțile ei, imitație închipuită de oameni în acțiune, ci nu povestită, și care, stârnind mila și frica, săvârșește curățirea acestor patimi“. De aici vine ideea că dialectica tragediei are o aparență, un act (praxis), care îi stârnește privitorului: mila și spaima. Acestea sunt elementele specifice naturii dionisiace, rațiunii artei de fapt, după Nietzsche. Ele nu se găsesc în sfera apolinică, deoarece zeul din Delfi deține numai „existența exuberantă, chiar triumfătoare, în care totul este divinizat, fie bun sau rău“.

Schopenhauer remarcă în „Lumea ca voință și reprezentare“ faptul că tragedia, împreună cu atributele ce vin cu ea (neprevăzutul, abominabilul și înfrângerea), ne provoacă o abatere a voinței de bază din țesutul vieții. „Ceea ce dă tragicului, oricare ar fi forma sa, elanul specific către sublim — conchide filozoful îndrăgit de Nietzsche — este relevarea ideii că lumea, viața, sunt incapabile de a ne procura vreo satisfacție reală și prin urmare sunt nedemne de dragostea noastră; aceasta este esența spiritului tragic; el este deci drumul resemnării“.

Conceptul de tragic, explicat pe larg, chiar didactic, de Gabriel Liiceanu, în lucrarea sa de doctorat, „Tragicul“, a apărut în urma unei experiențe umane complexe. Ființa umană, fiind agentul cunoașterii comune, are structură de arhetip cultural, un concept de bază al maselor vitale, introdus de Jung. Prin el înțelegem că tragicul a apărut din insatisfacția noastră, pornind chiar de la existența comună, și din dorința investigării din formatul arhetipal.

Problema „ce este tragicul?“, pentru a ne raporta, înapoi, la cultura greacă – și la Nietzsche, bineînțeles! – insistând asupra literaturii, are răspunsuri la cei trei tragici elini, pe care le-au poetizat în multiple epopei (Eschil, Sofocle, Euripide). La ei, de cele mai multe ori se consideră că fondul

tragicului este dat de combaterea nefolositoare purtată de om, făptură firavă, a incontrollabilului destin. În acest caz, se manifestă cele două elemente, Fatalitatea (*Ananke*) și Soarta (*Moiră*), care devin a fi raționamentul de temelie a dramei propriu-zise. Raportarea la ele dă capacitatea ființei umane, în detrimentul mediocrității ei, iar conflictul constituie însăși natura tragicului.

Tragicul nu reprezintă decât o variațiune ale acestei ciocniri, iar toate astea ne conduc și la suferința umană, și la convingerea că toate acțiunile sunt datorate unor puteri supranaturale. Într-un mod adevărat, creștinismul, prin ideea sa precisă referitoare la răscumpărare și liber arbitru, a ascuns baza tragediilor noastre clasice, care reprezintă imposibilitatea de a înțelege soarta omului.

Referitor la apariția tragediei elene, Friedrich Nietzsche, în „Nașterea tragediei“, atrage atenția de la început, la faptul că ea s-a format în urma împreunării celor două zeități grecești, Apollo și Dionysos. Dar înainte de a explica acest proces, filozoful situează elementul tragic, în primul rând, în domeniul artei. Asta, deoarece viața, în concepția omului simplu, reprezintă niște „zurgălăi ce însoțesc «gravitatea vieții» și de care ne-am putea ușor lipsi“. Dar, Nietzsche nu se dezice din poziția de apărător al ei. Acesta vede arta ca „cea mai înaltă îndatorire a vieții, drept activitatea ei metafizică (a gravității vieții) esențială“.

Pentru început, muritorii greci își exprimau opiniile asupra unor momente importante ale vieții prin întruchiparea unor „figuri grăitoare ale zeilor lor“. În artele plastice, prin Apollo, iar în muzică prin Dionysos. Tragedia a apărut prin conflictul lor, iar arta a reușit să „mascheze“ această ceartă. Tragicul, filozofic, s-a manifestat „printr-un miracol metafizic al «voinței» eline“, dar tehnic, artistic, datorită împrecherii celor două reprezentări contrare a naturii artistice. În cele din urmă, apolinicul și dionisiacul dau naștere la două lumi distincte: visul (apolinicul) și beția (dionisiacul). Cele două sunt preponderent niște fenomene fiziologice.

Condiția poetului, prin intermediul sursei apolinice, constă în a prelua mari cantități de inspirație. La fel ca și în viziunea lui Lucrețiu: în vis, ființele omenesti văd pentru prima dată creația divină. Viziunea scriitorului elin este, de asemenea, foarte asemănătoare cu cea a lui Hans Sachs, din Maeștrii cântăreți: „Amice, tocmai în aceea constă opera poetului, că ia aminte la visele sale și le interpretează. Crede-mă, cea mai reală iluzie a omului i se dezvăluie

atunci, căci în: toată arta poetică nu este decât o tălmăcire a viselor adevărate.“

Omul sensibil, din artă, se află față de realitatea visului la fel ca și un filozof în contact direct cu realitatea vieții. „A tot înțelegerea“ unui creator-visător, spune Nietzsche, „nu cuprinde numai imagini plăcute și surâzătoare; tot ce este grav, tulbure, trist, întunecat, piedicile neașteptate anxioase, pe scurt toată «comedia divină» a vieții cu «infernul» ei trece prin fața ochilor, nu numai ca joc de umbre – căci și el participă cu toată firea și durerea sa la aceste scene – dar păstrând totuși acea impresie fugară că totul e aparență.“

Apollo, cum am spus, era considerat reprezentarea divină a „tuturor forțelor plastice“. Stările pe care le stăpânea erau rodul fanteziei omului. Aceste stări perfecționiste, împreună cu adevărul superlativ, intrau în contradicție cu realitatea cotidiană. Conștiința adâncă a naturii, în somn și în vis, reprezintă, simbolic, un „analogon“ de prevestire, în principal al artelor, care ne spune că viața devine demnă de a fi trăită.

Când vine vorba de concepția specifică lui Apollo, nu trebuie să lipsească din preajma ei partea patologică a visului, prin intermediul căruia sfera cotidiană ar fi grosolană: „acea limitare plină de măsură, acea lipsă a pornirilor sălbătice, acea liniște înțeleaptă a zeului plăsmuitor.“

Întorcându-se la Schopenhauer, Nietzsche vede că maestrul său în „Lumea ca voință și reprezentare“ aduce în discuție ideea de „principium individuationis“. Este un principiu plin de seninătate, reprezentând-ul, perfect, pe Apollo: „Am putea chiar spune că încrederea nezdruncinată în acel «principiu» și seninătatea celui care trăiește întru el și-au aflat expresia cea mai sublimă în Apollo. El ne apare ca minunatul zeu al acelui «Principium individuationis»; din atitudinile și privirea lui ne vorbesc toată bucuria și toată înțelepciunea «aparențelor», ca și frumusețea lui.“

Când principiul lui Schopenhauer este încălcat, omul cade în sfera de gândire dionisacă. Gândirea impusă de zeul Dionysos este, în totalitate, o beție. Omul, când nu mai urmărește legile raționale ale principiului rațiunii suficiente, cade în sfera irațională, reprezentată de Dionysos. Elementele specifice și stimulatoare din această sferă sunt: băuturile narcotice și sosirea năvalnică a primăverii ce irupe în întraga natură. Principiile bahice nu au ca scop decât uitarea totală de sine. Beția, mai pe scurt..

Omul trebuie să accepte echilibrul între apolinic și dionisiac, fără să considere faptul că beția ar reprezenta o „boală a popoarelor“. „Sub farmecul dionisacului nu numai că se restabilește legătura dintre om și om; chiar și natura înstrăinată, dușmană sau subjugată își sărbătorește împăcarea cu

fiul ei răătăcit, omul.“ Vedem aici împlinirea deplină a omului romantic.

Împăcarea dintre cele două naturii (apolonice și dionisace) a reprezentat un moment important în istoria grecilor. Muzica dionisiacă se distinge foarte mult de muzica apolinică, care nu reprezintă decât „arhitectura dorică în sunete“. Elementele apolinice, ce țin de ritm, dinamice și armonioase, odată amplificate în muzică, îl fac pe om să atingă acea culme a uitării de sine. Așadar, ditirambicul, slujitor al lui Dionysos, ajunge la omul rațional; iar conștiința sa apolinică pune un vâl, ce ascunde dezmațul dionisac. Cel ce caută „înățiime morală, chiar sanctitate, spiritualitate fatală până la imaterializare, priviri de dragoste pline de iertare, se vede nevoit să întoarcă spatele culturii apolinice.“

Arta naivă, de tipul apolinic, este creată de greci și aplicată în operele lui Homer, tema principală fiind lupta cu suferința. Poporul elen, în loc să înțeleagă „înțelepciunea suferinței“ și să o stingă în acest fel, selectează diferite construcții ale acestui bogat sentiment, le expune plastic și naiv, în cânturile lui Homer. Înțelese și trăite în ansamblu operei, suferința devine înțelepciune..

Dar să ne întoarcem înapoi la filozofie, cum spune Mircea Cărtărescu, în „Postmodernismul românesc“. Abisalitatea lui Nietzsche și Heidegger pare în postmodernitate o moștenirea asumată a raționalismului iluminist al secolului XVII. Iată ce spune el: „Moștenitoarea a raționalismului iluminist al secolului al XVIII-lea, modernitatea a fost continuatoarea curentului principal al gândirii europene, în esența ei un idealism centrat pe umanism și progres, care și-a avut apogeul o dată cu mișcarea romantică a secolului trecut.“

Astfel, gândirea originală și teleologică, cea a grecilor, a fost puternic deconstruită de filozofii moderni centrați pe importanța abisului, cu instrumentele raționalismului regăsit, rebarbativ. Consecința: disoluția și moartea unor întregi culturi și civilizații, prin urmare și a tragediei. Ei au controlat neantul, hazardul, inconștientul, din structura istoriei, ele fiind considerate „categorii negative“.

Înțelegem că în postmodernism, și mai întâi în modernism, elementul tragic nu mai poate fi aplicat. Iată că Horia-Roman Patapievici, în „Omul recent“, ne dă o soluție pentru ieșirea din acest abuz antitraditionalist. Ne întoarce la Nietzsche, dar de data asta în răspăr. Ne cere să suspendăm premiza principală a modernismului, formulată de la început în „Așa grăita Zarathustra“, – „Gott ist tot“ („Dumnezeu a murit“): „Cine speră să iasă din modernitate prin postmodernitate nu face decât să se afunde mai mult în ea. Singurul mod de a depăși modernitatea este să te situezi în negarea principiului ei fondator «Gott ist tot».“

Marius CHELARU

Trei autori de origine albaneză

Visând la o zi când vom fi mai buni

„Cât de mult vreau să fiu
transformat într-un nor,
să mă îndrăgostesc de vastul orizont,
să sărut lumina lină a lunii,
cu acea liniște și pace“

Irma Kurti, *Un nor*

De mai bine de două decenii citesc și scriu despre creații ale poezilor/ autorilor de limbă albaneză de pe diferite paliere valorice, stilistice, tematice ș.a., care trăiesc în Albania, Kosovo, Macedonia sau în alte părți ale lumii. Sunt și autori consacrați pe plan național sau/ și pe plan internațional. Alții, din diverse motive, mai puțin cunoscuți, întregesc, fiecare în felul lui, imaginea literaturii de limbă albaneză, motiv pentru care le-am acordat atenție. Multe dintre volumele acestor autori își datorează versiunea în limba română lui Baki Ymeri. Așa este cazul și acum, cu această carte semnată de Irma Kurti, autoare de origine albaneză, născută în 20 martie 1966, la Tirana, dar care locuiește la Bergamo, în Italia. A studiat la universitățile din Tirana și Atena. A scris și în italiană, și în albaneză, poeme ale sale au fost traduse și în alte limbi, între care și româna.

Așadar, Irma Kurti este o autoare care a publicat un număr considerabil de volume (în total peste 30, poezie, romane, proză scurtă), unele în albaneză, altele în italiană,

și care, de altfel, știe să se promoveze, participă la diverse concursuri naționale și internaționale, creațiile sale primind astfel o serie de distincții.

Folosind un vocabular mai degrabă ținând de limbajul uzual/ cotidian, nesofisticat, dă senzația că scrie pentru a se confesa sau ca și cum ar ține un fel de jurnal versificat/ în versuri despre trăirile sale, despre sentimente, gândurile despre dragoste, grijile și bucuria maternității, familie – liniștea, fericirea, tihna familială fiind o temă asupra căreia insistă – amintiri de tot felul (unele mai plăcute, altele mai triste – „Când ajung la mormântul tău, durerea/ îmi biciuie sufletul cu un bici./ Să pierzi de mii de ori, Mamă“; sau: „Îmi lipsește vocea ta, tată“), suferință, emoții, singurătate (un poem este chiar intitulat *Papucii singurătății*), călătorii și impresiile din acestea, unele plăcute, altele mai puțin fericite. Sunt și versuri despre durere, nostalgie (căci, nu-i așa, în lume este și „atâta nostalgie și durere“). Este, de asemenea, sen-

sibilă la ideea de a trăi, de simți natura, viața („Este păcat să închizi ochii într-o zi ca aceasta“ în care „nici un plâns de copil nu întristează aerul“). Iubirea (fie că este vorba despre părinți – „dragostea pentru părinți sfidează granițele“, despre un iubit, când „sunt puține cuvintele/ pe care le pronunțăm./ La margine, mai mult săruturi/ decât cuvinte“ – un copil ș.a.) este un alt subiect predilect, cu bucuriile dar și suferințele ei, pentru că „inima nu cunoaște legi“. Nu lipsesc niște poemele despre patrie, pusă de autoare în strânsă legătură cu familia (într-un poem spune chiar: „așa am aflat că *Patria* pentru mine,/ la urma urmei, înseamnă *familie*“), dar și dorul de țară. Sunt, de altfel, asemănări, în mai multe privințe, cu poezia autoarelor

plecate din România¹ care abordează aceste subiecte. De pildă, un poem din care transpare o idee despre sentimentele emigrantului ajuns într-o țară cu altfel de cultură/ mentalitate, *Măști*, în care citim: „în această țară străină/ oamenii poartă măști./ Zâmbesc cu tine./ Sunt politicoși iar.../ apoi te uită“.

Așadar o tematică diversă, versificată într-o cromatică așijderea, însă despre a cărei consistență e de discutat. Din punct de vedere al felului de a scrie, Irma Kurti abordează și versul liber, și poezia rimată (plec de la premisa, știind că Baki Ymeri este un bun cunoscător al limbii albaneze, că traducerea este aproape de original). Așa cum se vede din acest volum, cu limbajul mai degrabă aproape de cotidian, nesofisticat, autoarea mizează mai degrabă pe ceea ce are de spus, decât pe o stilistică complicată, folosind însă, deși nu cine știe ce des, și figuri de stil/ expresii poetice menite a da mai multă culoare (exemple: „călcând vise albe ca bumbacul“, „ghem de lacrimi și întristări“, „reflexul topit de lună se sărută cu lumina de neon“ ș.a.)

Una peste alata, după lectura acestei cărți Irma Kurti se relevă ca un om care se privește pe sine ca parte a lumii, ca fiind între ceilalți asemenea ei, cu sentimentele, emoțiile fericirilor, singurătățile și nefericirile unui om obișnuit, care speră că „într-o zi vom deveni mai buni“, dar care își dăruiește, astfel, gândurile celorlalți, într-un limbaj accesibil, într-un stil de versificare tinzând spre confesiv/ descriptiv, menit a fi lesne a fi la îndemâna cititorilor.

* Irma Kurti, *Mai multe săruturi decât cuvinte*, versiunea în limba română: Baki Ymeri, cuvinte de deschidere: Lorenzo Spurio, Adele Donini, Grazia Pia Licheri, seria „Biblioteca de literatură albaneză“, Editura Amanda Edit, București (în colaborare cu Uniunea Culturală a Albanezilor din România), 2020

Exilurile neamului, exilurile sufletului

„Ce sunt munții care răsună de durere
Și câmpiile care plâng,
Oamenii ca râul vin și pleacă,
Mari și mici se vaită.
Ce zeu ne trebuie
În aceste momente atât de grele.
(.....)
Femei și bărbați, bătrâni și copii.
Din Lumbardhi până în Drina,
Umplu drumurile în lung și lat,
Desculți dezbrăcați și însetați,
Bătuți și insultați,
Mânați ca animale“

Rashit Gashi, *Exodul*, 1999

¹ În revista „Poezia“ avem o rubrică, „Poezia exilului“, ținută de Florentina Niță, autoare plecată din Moldova, din Roman, trăitoare în Italia, în care putem citi astfel de exemple.

Autorul kosovar Rashit A. Gashi s-a născut pe 11 iulie 1933, în Arllat Drenica (se citește Drenița; o pomeniște în poemele sale: „Drenica,/ cu tine mă culc și cu tine mă trezesc,/ cu tine cresc, cu tine mă bucur,/ pentru tine mor, cu tine mă mândresc“ – *Locul meu de naștere*), unde a făcut studiile primare, școala normală în Gjakova și Prishtina. După studiile universitare a lucrat ca profesor/ director de școală în diverse locuri din Kosovo, având și alte funcții în domeniul social/ administrativ. Primele sale culegeri de poezie, scrie Baki Ymeri, *Drumurile peregrinărilor* și *Dorul nestins* au fost publicate cu ocazia cu ocazia centenarului Independenței Albaniei, în 2012. De altfel unul din poemele din carte, *Urări de independență, Albanie!*, este dedicat acestui eveniment major din viața Albaniei, închinat zilei de 28 noiembrie 2012, autorul incluzând „sub steagul vulturului“ albanez, „sub un acoperiș, într-o casă“ „Presheva și Manastir./ Tivar și Ulchin./ Kosovo și Ceamăria./ Hot și Gruda,/ Plava și Gucia“.

Multe dintre textele din carte sunt dedicate amintirilor copilăriei, tinereții (idilelor, primei întâlniri), meleagurilor natale, patriei și încercărilor prin care a trecut (dar și necesității de a o apăra, la nevoie; citim, de pildă, despre un bunic care transmite această sarcină nepotului: „Ia nepoate pușca bunicului,/ Să o păstrezi cu credință,/ Bunicul meu mi-a lăsat-o/ S-o folosesc cu deșteptăciune/ Întotdeauna în apărarea patriei,/ Ca tradiția pe care o are albanezul,/ Ca strănepot al lui Skanderbeu/ În apărarea patriei înainte de toate“), dorului de cei care nu mai sunt (cu speranța „că într-o zi va veni ca într-un vis,/ zâmbind ca înainte,/ să-mi văd femeia și să o văd pe mama/ de care m-a cuprins dorul“), suferințelor din vremea comunismului (citim despre un episod din anii 1956, în *Acțiunea armelor*), curgerii timpului, care adună anii pe umerii oamenilor. Sunt amintite și conflictele din 1999 (*Primăvara ,999, Exodul ,999, Oricărei barbarii îi vine sfârșitul, Refugiul*). Acest tip de poeme, despre patrie, luptele pentru eliberare, eroi ai neamului albanez (ca *Marie Shllaku, din Shkodra*) ș.a., țin mai curând de „literatura angajată“, în sensul asumării fără ezitare, fără echivoc a unei idei, unei atitudini/ poziții.

Mai sunt texte dedicate unor personaje rezonanță locală sau care țin mai curând de neamul albanez (ca sculptorul Aziz Islami, din Drenica sau, pe alt palier, președintelui Ibrahim

Rugova), sau de renume mondială (cum ar fi Maica Tereza), istoriei locului – despre dardani, de pildă. Altele sunt meditații despre bătrânețe (sunt mai multe texte pe această temă) și schimbul de generații, amintiri despre prieteni dispăruți. Un text, la granița dintre literatura patriotică și de sfaturi pentru cei ce vor veni, este intitulat *Ultima dorință*. Altele vorbesc despre evenimente de rezonanță de acolo, cum ar fi cutremurul din Skopje (Skhup, în carte; reamintim, actualmente capitala Macedoniei de Nord, în trecut a fost capitala vilietului otoman Kosovo).

În mare, cam așa se prezintă din punct de vedere tematic această selecție din poezia lui Rashit Gashi, care, la data apariției acestui volum avea 80 de ani, și în

care Kosovo (despre care Mitrush Kuteli a scris la București un poem), patria, neamul albanez – care are, proporțional, unul din cele mai numeroase exiluri, luptele pentru libertate, eroii neamului, au un loc de prim plan. Abia apoi vin celelalte, amintirile, prietenii, dorurile, iubirile din tinerețe, regretele, apăsările ș.a.

Cred că mai degrabă Rashi Gashi și-a propus să spună ce are pe suflet, ce gândește și simte după 80 de ani de viață, și face asta ca o confesiune versificată, decât să lucreze asupra stilului/ vocabularului, consistenței textelor sale ș.a. Ceea ce vrea să spună este important pentru el. În acest sens am și citit aceste pagini.

* Rashit Gashi, *Shtigjet e mërgimit/ Drumurile exilului*, versiunea română: Baki Ymeri, Biblioteca „Literatura albaneză”, poezie albaneză din Kosovo, prefață: Patricia Lidia, Amanda Edit Verlag (în colaborare cu Uniunea Culturală a Albanezilor din România), București, 2013

Despre dialectica iubirii și alte poeme

„Învălmășeală contemporană

În mileniul cel sfânt

Lăcomia întinde mâinile pe masă

Monstrul umbră grea măsoară

(.....)

În frontierele micșorate

Deseori cădem victime

Pe drumurile disperării

Timpul linge oase

Rostogolindu-se

Claritatea te taie cu limba sabiei

Instinctele se trezesc cearta se trezește

Protagoniștii curții

Zac în fața microfoanelor“

Nexhat Rexha, *Dezordine*, fragment

În 2009 scriam despre un volum al lui Nexhat Rexha, *Binecuvântarea secolelor/ Bekimi i shekujve*², pe care îl prefătasem. Același volum a apărut și în limba engleză, în New York, la editura unde apare și revista „Lumină lină”, condusă tot de Teodor Damian, între textele inserate la finalul volumului fiind și același cu care prefătasem ediția română – albaneză.

Așadar, semnalăm doar apariția acestei versiuni în engleză și reiterăm, cu câteva mici completări, câteva din cele spuse în 2009 despre poezia autorului născut în Dardana, un sat din Kosovo, în februarie 1956, absolvent de filologie (Limba și literatura albaneză) la Universitatea den Skopje, azi capitala Republicii Macedonia de Nord, atunci oraș din fosta Iugoslavia. Este profesor la liceul din satul natal, membru al Uniunii Scriitorilor din Kosovo, autor al mai multor volume de versuri, critică ș.a., între care: *Compresiunea punctului K*,

2003, *Inel ceresc*, 2005, *Durerea memoriei*, 2008, *Binecuvântarea secolelor*, ediția despre care am amintit la început, în română și albaneză, din 2009 ș.a.

În ce privește acest volum, nu voi insista acum asupra stilisticii sau al plasării pe o scală de vreun tip sau altul/ din vreun punct de vedere valorizator/ comparativ, constatând doar că în versurile lui Nexhat Rexha s-ar putea găsi unele elemente care, în timp, l-ar putea ajuta să tindă la o forță de expresie care să îi faciliteze un limbaj poetic mai cuprinzător). Nu am văzut vreun volum de poezie apărut după acesta, așa că nu știu dacă s-a petrecut acest fapt sau nu. Dar, prin acest volum, Nexhat Rexha se situează în galeria poezilor kosovari pentru care independența Kosovei, „glia dardanică”, este un obiectiv de prim ordin. Obiectiv în care se circumscriu durerile oamenilor locului, miturile popoarelor din regiune, care se contrapun și se îngemănează, de la caz la caz, spaimele dar și speranțele ș.a.

Astfel, poezia lui gravitează, și din punctul de vedere al unui susținător al păcii, al dorinței de bună relaționare între oameni, chiar prieteniei, în interiorul acestui teritoriu (și) tematic, între polii care înseamnă istoria zbuciumată a regiunii și independența ei („...un vis trist/ care începe și se termină în coloana/ cu răni statornice și noi nașteri/ pentru o zi de primăvară/ în Kosovo”). În viziunea lui, în Kosovo oamenii au trăit un „timp/ al apocalipsei”, dar „viitorul este aici/ se vede în orice palmă/ a acestui pământ enigmă”. Kosovo va rămâne însă, cum transpare din poemele sale, marcată/ sub semnul trecutului însângerat, și oamenii, dar și ținutul, cu trupul „mușcat/ în nouăzeci și nouă de spaime”. Deși mai sunt subsumate și alte motive în poemele selectate în acest volum, prim-planul este „ocupat” de istoria, trecutul zbuciumat al regiunii, valorile de lupte care au acoperit totul lăsând în urmă peste secole o moștenire apăsătoare – „toate drumurile Kosovei/ sunt umplute cu coșmar și mânie” – ocupând întregul univers poetic al autorului, așa că asupra acestor aspecte ne vom opri. Dar, de pildă, în substrat se poate vorbi și despre o viziune a autorului în ce privește modul în care celelalte țări („Europa”) au receptat situația de pe meleagurile lui natale și o privesc, într-o măsură, și astăzi. Astfel, într-o lume apăsată de conflicte interetnice „cu întunericul așternut pe drumurile înguste/ încoace și dincolo de podul Mitroviței”, iată, scrie autorul, „cooperarea epocală și astă dată/ rămâne fără final”, iar Europa este un loc al „testărilor fără strategie”, și Kosovo „fără somn în această imagine anemică”. Pe de altă parte timpul în care trăiește autorul este, în viziunea lui, unul „al ironiei”, în care „eroii se mănâncă unul pe celălalt”, sau „linge oase/ rostogolindu-se”, pe când „protagoniștii curții/ zac în fața microfoanelor”; istoria este „fără suflet”, dar oamenii trebuie să înțeleagă, scrie el, că atunci când curge sângele, sacrificiul de sine „devine necesitate”. Asta deși în continuare, chiar și în vremurile noastre, scrie Nexhat Rexha, „Lumânările acestui pământ/ Întotdeauna au vărsat lumină”, iar, la celălalt „pol”, „pășesc pe trotuar barbarii/ fără conștiință prin secole”.

Dacă a dobândit sau nu în timp forța de expresie care l-ar fi putut alătura unor poeți kosovari cunoscuți (parte traduși deja la noi, de pildă, de Sali Bashota, Halil Hageaosai), putem remarca, în acest volum, un plus în ce privește unele expresii (exemple: „pacea rece fumegă prin ruinele arhaice”; când

² Nexhat Rexha, *Binecuvântarea secolelor/ Bekimi i shekujve*, poezie albaneză din Kosovo, antologie de poezie în limbile română-albaneză, versiunea în limba română: Baki Ymeri, București (în colaborare cu Uniunea Culturală a Albanezilor din România), 2009

a căzut Troia/ Odiseu a călărit timpul pierdut“; „am obosit buzele pentru o viață“; „cartea surâsului“; „telegramele păsări ucise“; „să prind lacrima luminii pe umăr“ ș.a.), elemente de originalitate și unitatea tematică.

În acest volum, acum în versiunea în limba engleză, super-vizată, probabil, de Teodor Damian, în selecția și îngrijirea lui Baki Ymeri, coordonator, la editura respectivă, al seriei „Literatură albaneză“, reamintim concluzia după o primă lectură: autorul scrie o poezie la limita celei „angajate“, trecutul pentru el înseamnă un lung șir de lupte pentru independența

regiunii („vai de noi/ câte secole am fost atacați“), a trăit vremuri când țara avea „limba luptei“, dar și în care „dorul a învins indiferența mută/ în vreme ce rănile revarsă puroaiele timpului urât“, iar viitorul înseamnă speranță, dar de acum și certitudini. Poate o eventuală lectură a unui alt volum va arăta și alte laturi ale poeziei sale.

* Nexhat Rexha, *Dialects of love/ Dialektika e dashurisë*, English translation by Patricia Lidia, Gracious Light Publishing House, New York, SUA, 2018, 82 p.

Simona-Grazia DIMA

Inelul unei planete nevăzute

Friedrich Michael a primit de timpuriu de la tatăl său, filosoful și scriitorul Mihail Grădinaru, un prețios *legatum* – îndemnul de a urma destinul cugetătorului, al poetului. Prin studiu fervent, asiduă, el este azi deținătorul unor vaste cunoștințe despre majoritatea doctrinelor spirituale ale umanității. Astfel de intelectuali, rari, sunt importanți, ei menținând coeziunea culturilor, poate nu într-un plan foarte vizibil, dar, cu certitudine, la un nivel de adâncime.

De-a lungul timpului, poetul pare a plăsmui un unic text, ritmat și amplificat, pe seama crezurilor ce-l animă. Dacă unele secvențe sunt febricitant discursive, altele, numărate în special dintre elegiile sale, au un timbru special, diafan, însuflețind coloristic ideile, iar uneori un ton ardent, tăios, iscat din neisotovita râvnă de a dobândi condiția spirituală supremă. Dublată de o muzică în surdină, plasticitatea picturală împlânzește abstracții. Sonul, de un clasicism atemporal, nu demodat, ci peren, recheamă în memorie solemnitatea *Imnurilor* lui Hesiod ori a poemelor lui Hölderlin.

În volumul *Iluminările întunecate*, apărut în anul 2020 (Iași, Editura Cartea Românească Educațional), poetul își reiterează, neobosit, invocația: „Îngăduie-mi însă/ în interiorul tău cald/ să cobor ca o rouă/ trandafir, așternută dimineața peste o fără de sfârșit/ câmpie elizee/ verde-crud, presărată cu flori/ aurii de pădărie,/ pe care se plimbă/ în pace, perechi-perechi,/ suflete albe,/ ținându-se dragăstos de mână“ (*Peisaj stelar*). De la început la sfârșit, ruga este adresată „tatălui“, conotat, altădată, alternativ, drept „cel fără nume“, ori „negativitatea primordială“.

Autor cu apetență teoretizantă, Friedrich Michael și-a explicat la finele volumului *Passacaglia* (Iași, Editura Junimea, 2009) aderența la climatul intelectual statornic de paradigma vechii Elade, prin aspirația la o gândire vie, în opinia sa creștinismul fiind decăzut la stadiul de dogmă asupritoare și găunoasă. Remarcabilul eseu intitulat *Manifestul poeziei europene* expune încrederea într-o nouă și strălucită epocă de înflorire culturală a Europei, de atins prin cultivarea unui lirism mereu actual și tânăr, „care să corespundă epocii sale“. Modelul poeziei europene a viitorului va fi situat, conform acestei concepții, nu în contemporaneitate, ci în Grecia antică, lirismul european va fi ajutat să redevină „o poezie de sorginte greacă, a numărului și a armoniei“, de un

dinamism aparte, „care să prefigureze ritmul acțiunii“, în necurmată ascensiune spre contopirea cu sacrul. Va rezulta o lirică ezoterică, ferită de vulgarizare, edificată pe fundamente orifice.

„Cred cu convingere că poezii sunt preoții și filosofii Europei viitoare... Nimic nu este mai propriu sufletului european decât poezia. Orfeu, poetul-preot, este poate cel mai european dintre oameni. Noi, poezii, suntem fiii lui spirituali. Și temelia, fundamentul adevărat al viitoare Europei unite“.

Din fidelitate față de acest *credo*, Friedrich Michael atribuie poeziei, *stricto sensu*, o componentă constructivă, ea servindu-se, la compactarea cărămizilor (existenței!), de „mortarul albastru“, „defel precum/ mortarul comun... Materia din care-i făcut/ nu este piatra din munți,/ calcarul alb,/ ci e comunul a toate,/ năzuința legării eterne/ dintre un suflet și altul“. Autorul transpune în limbaj tehnic adânci adevăruri, destinde, benefic, încordarea inerentă spațiului rarefiat, problematizant până la durere: „E un secret al nobilei/ meserii de constructor, bine păstrat de breslași,/ că nimic nu s-ar prinde/ unul spre altul,/ unul cu altul/ și unul în altul... fără acest bizar,/ însă prețios,/ mortar albastru“ – cum o destăinuie poemul *Nomine Dei*, din același volum, *Passacaglia*, în care se găsesc și alte numeroase texte reprezentative pentru constanta *ars poetica* a lui Friedrich Michael. Bunăoară, în modalitatea, aparent „populară“, a accesării tainei în chip ludic, prin conectarea la cele umile, un poem precum *Taverna sfintei împărtășanii* se încheie prin revenirea firească la esențele ascunse, nicicând pierdute din vedere: „Templul lui Bacchus,/ umil și zoios,/ e singurul loc de sub soare/ unde putem să bem liniștiți,/ neștiuți vreodată de nimeni./ Prin spirtul cel sacru, alcoolul eteric/ de poftă ațățator,/ se săvârșește miracolul bahic:/ dintre toți câți suntem,/ abulici cheflui,/ unul singur rămâne la urmă,/ sfințit pe dinăuntru cu agheasmă/ din struguri cerești,/ de două ori distilată,/ prin taina cea mare/ a împărtășaniei noastre cu duh“. Eul liric adoptă masca bețivului, beat însă de „vinul luminii“ (*Vremi de restriște*). Solitudinea sa este cea a

unui ofician din vremi apuse. Tot de un străvechi simbolism ține imaginea păsării depozitare a științei inițiatice, prezentă în folclorul universal, ca și în dialogul *Phaidros* al lui Platon, ori în lirismul lui Radu Stanca. În acest context, poemul *Pasărea sufletului* conține o mișcătoare profesiune de credință: „O, pasăre a cerului... fă din viața mea una închinată/ sacrelor tale mistere./ La sfârșit, poartă-mi sufletul disparent/ pe aripile tale îmbrăcate în petale de trandafiri,/ spre înălțimile nebănuite vreodată de nimeni/ ale câmpiilor celeste, întinse de-o parte/ și de cealaltă a Căii Lactee,/ acolo unde cresc tainic flori de myosotis“.

Atributul *disparent*, frecvent uzitat de poet, mai ales în sintagma „sufletul disparent“, întrușchipează, pentru acest spirit atât de fidel sie însuși, repetiția, sub formă de refren, a țelului major: lepădarea de identitatea egotică, separată. Sufletul său, speră autorul, este mereu în curs de dispariție, de ștergere („ultimul fum/ al unei realități ce dispare –/ ceea ce vezi atunci sunt EI/ soli cu flăcări în mână“, spre a lăsa loc/ a ceda locul unui peisaj supraomenesc: „Fața crăpată a zeilor,/ pe care holdele cresc ca o barbă blondă“ (*Poemul paideic*).

Siluite de păsări, ipostaze ale „sufletului disparent“ sunt înscrise și în volumul *Abis* (Iași, Editura Junimea, 2011): „Ia-ți iute zborul,/ pasăre măiastră –/ mai năvalnic că gândul/ bate din aripile cristaline –/ și du-mi disparentul/ meu suflet,/ până acum/ atât de stingher,/ tot mai sus,/ în țăriile cerului./ Acolo aruncă-l,/ să ardă în focul cel negru/ al soarelui nopții,/ prea-sfântul părinte“ (*Elansare nocturnă*). *Iluminările întunecate* de ultimă oră ale lui Friedrich Michael sunt, după cum se vede, prefigurate în volumele sale anterioare. Cu toate că poetul proiectează starea ultimă ca pe o beznă angoasantă, ea se pretează la a fi privită și altfel decât sub spectrul deimografiei. Imagistica tenebroasă mi se pare, mai degrabă, o încercare de a transpune în planul expresiei o realitate necunoscută, inaccesibilă conștiinței obișnuite. Tocmai de aceea poetul o circumscrie oximoronic. În poezia sa, ea este neagră, dar, simultan, și aurie, însoțită, generând o pluralitate de nuanțe și provocând la un colocviu hermeneutic, mai ales că intertextualitatea joacă un rol important în cuprinsul acestui lirism. După cum precizează Emanuela Ilie în densa prefață la *Iluminările întunecate*, Friedrich Michael topește, în poezia sa, ecouri din numeroși mentori: „de la Ioan Gură de Aur, Grigorie Teologul și Meister Eckhart la Henri Corbin și Rudolf Otto“. Multe alte nume, inclusiv de mari poeți, pot fi de asemenea menționate.

Autorul se referă adeseori la absolut în termeni consacrați de tradiție deja în volumul *Abis*, unde rostirea, în poemul *Interdicție*, de pildă, își probează obârșia arhaică: „Despre el nu-ți voi spune/ niciodată nimic./ Nu-ți voi da niciun detaliu,/ nicio idee nu-ți/ voi murmura/ despre gaura neagră/ prăbușită în sine./ Nu-ți fă iluzii deșarte,/ căci nu-ți voi spune niciodată nimic/ despre cel ce se află/ dincolo de timp/ și de veșnicie./ Îl voi venera doar,/ în tăcere.“ Să ne reamintim, *Mandukya Upanișad* (5) vorbește despre „starea de somn adânc în care (întreaga) existență este unificată“, în timp ce a patra stare, cea supremă, „este socotită ca fiind de nevăzut, de nerostit, de neatins, fără caracteristici, de negândit, de nedescris, este Sinele cel unic, esența conștiinței, încetarea (existenței) lumii fenomenale, este calmă, benefică, non-duală“ (*ibidem*, 7).

Abisul aparține supremului, care, cu adevărat, nu poate fi vizualizat, nici reprodus în plan lingvistic. Vechile scripturi îl indică prin termeni opuși, dihotomici. Brahman nu poate fi nici uitat, nici reamintit, ne asigură înțelepții (Sri Ramana Maharishi ori Nisargadatta Maharaj), pentru că sălășluiește dincolo de discursivitate, încât poetul îl sugerează prin aspirația de a

cobori într-un hău al iubirii lipsit de simțul egotic al dualității, „fără însă a fi, (subl. ns., S.-G. D.)/ lipsiți să fim/ de eu și de tu./ ci doar unul singur,/ o singură și pacifică/ retragere/ din lume și din ceruri/ să fim,/ într-un hău de negrăit/ și lipsit de orice lumină,/ plin doar de absența sa“. Iată o aluzie la Suprem, în *Kayvalya Upanișad*: „cel lipsit și de existență (*sat*) și de inexistență (*asat*)“ (versetul 23).

Eul liric se visează „prăbușit/ în sinea mea simplă/ unde nu-i decât unul/ singur în intimitatea sa,/ unde mai stăruie neagră,/ cu numele nobil/ îngropat în abis/ îmbrățișarea unului/ fără al doilea/ cu sine însuși“ (*Anamneză*). Pentru comparație, să recitim „autocaracterizarea“ lui Brahman, în *Upanișade*: „Eu cunosc aceste (lucruri) și tot eu cunosc și lucrurile opuse acestora“ (*Kausitaki Brahmana Upanișad*, I, 2). Unicitatea Sinelui suprem, întrecând intelectul, nu se poate răsfrânge în cuvinte. Cunoscător, poetul exclamă în cunoștință de cauză, atunci când recheamă ecouri hieratice: „Oh, tăcere a pietrelor reci,/ absolut și de negândit/ anotimp temerar al liniștii și al păcii“ (*Anamneză*); sau, într-un înfrigorat *Testament*, se exprimă foarte limpede: „Ucide-m-aș singur –/ strigă îndrăgostitul/ în inima sa –/ cu un pumnal de rubin!/ Ucide-m-aș singur,/ fără zvăcnetul inimii/ să rămân/ și fără lumină/ să-mi fie pupilele ochilor!/ Vreau doar să fiu un eu fără eu,/ lipsit de mine însumi,/ fără loc, fără trup,/ fără suflet./ Să nu fiu eu,/ aceasta mi-e voia;/ să fiu tu,/ fără mine,/ doar tu“. Despre *nimicirea de sine*, Ananda K. Coomaraswami, companion de idei al lui Mircea Eliade, a scris o importantă carte cu titlul omonim.

Acel „minus absolut“ este captat intuitiv, prin acordare la o similară lungime de undă: „Într-o fridă întunecată/ arde o flăcără neagră./ Lumina ei pâlpâie sfielnică –/ sfântă suflare ascetică/ aflată dincolo de tot și de toate./ Retragera sa pacifică/ dincolo de orice/ licărire nocturnă/ ce ar mai putea fi/ prinsă în cuvinte (subl. ns., S.-G. D.)/ e marea ei taină,/ supremul său/ titlu de glorie./ Doar semnul minus,/ scris cu foc negru/ pe cerul întunecat/ al nopții,/ lipsit de stele,/ mai stăruie încă“ (*Minus absolut*). Redăm, de dragul paralelismului, câteva considerații cu totul aluzive, metaforice, la Suprem, extrase din *Svetasvatara Upanișad*: „Pe acela nimeni nu l-a atins“... Nu există nicio reprezentare a sa“ (IV, 18). Întrucât absolutul nu poate fi nici uitat, nici reamintit, poezia nu are la dispoziție, pentru a-l desemna, decât alternativa referirii oblice, de unde negrul absorbant, absență a determinațiilor.

În recente *Iluminări întunecate*, rostirea despre *negativitatea primordială* își urmează, perseverent, cu deplină coerență, dicteul: „Negarea sa, adresată realității întregi (subl. ns., S.-G. D.)/ este mai presus de toți zeii;/ numai el, cel cu chipul negru desenat pe fond negru,/ este adorat de poeți în tăcere,/ preoți ai unor religii atemporale./ Doar adorarea negativității sale este bine primită; orice altceva nu-i decât deșartă idolatrie“.

Lirismul lui Friedrich Michael se seamănă zborului unui vultur dând roată unei planete mute, tot mai retractilă, imposibil de cercetat. Dar el nu renunță și o îmbrățișează în continuare, renunțând la sine, metamorfozat în inelul, de sateliți și pulbere cosmică, al acestei entități pentru totdeauna inefabile, ce poate fi doar sugerată, prin imagini pur convenționale, înrudite între ele. Străine totuși de ea, cea reală, rămasă mereu intangibilă. De aceea echivalentele ori simbolurile aflate pe filieră lirică indică la unison evazivul, apofaticul – gaura neagră pregătită să absoarbă lumina, *unul fără al doilea, negativitatea primordială*, supremul, absolutul, *tatăl* etc. Este inelul estetic, fericit dacă a redat fie și numai o nuanță a acestei dimensiuni ontologice de necuprins.

De-a v-ați ascunselea cu editorii, cititorii și criticii literari

„Phillip avea să ne ucidă de îndată ce ne-ar fi găsit ascunzătoarea. Nu puteam să-i permit așa ceva.”

James Patterson: **De-a v-ați ascunselea**

Ca act aparent (dar în bună măsură) ludic, demersul beletristic ni se dezvăluie și ca născocire a unei lumi fictive din elemente ale lumii reale reflectate în sinele autorului (cu sinele lui cu tot) și, totodată, ca o acțiune (fie și-un pic) pragmatică: trebuie să fii adult pentru a fi plătit să te joci, nu-i așa?

„Îl puteam auzi pe Phillip deasupra noastră dezlănțuindu-și furia prin casă. [...] Umbla nebun de la etaj la etaj, răscolind camerele, răsturnând mobila.”

Cu spaima că lumea creată de el nu va fi „pe gustul pieței”, nu va tenta editorii sau va enerva criticii, autorul de beletristică s-ar putea vedea în situația de a face unele alegeri dramatice. Pentru că, dacă nu scrie din pură nevoie de mărturisire (și cine mai face așa gratuități în ziua de azi?!), atunci va dori să-i împace pe toți!

Nu va reuși, desigur: gustul pieței oferă imaginea unui mozaic policrom, suficient de aiuritor cât să pară a include chiar și nuanțele unei a opta culori fundamentale, iar spectrul editorilor și criticilor literari arată la fel. Dar, spre deosebire de majoritatea autorilor, editorii (obișnuiți cu numerele mari) și criticii (deprinși cu navigația în curentul esteticii clipei) sunt capabili să vadă în mozaicul amintit zone de apetență a publicului pentru o categorie de literatură sau alta.

Urmează un soi de joc „de-a v-ați ascunselea”, în care doar un autor care știe ce vrea ar putea găsi și el (dar cu multă trudă) în acel mozaic de așteptări clienții pentru care urmează să scrie, în timp ce autorul care știe doar ce simte va crea după propriul său chip și propria-i asemănare, nutriend speranța că valorile literare și umane pe care le promovează (și-n care încă mai crede)

vor putea polariza în jurul operei sale nou-nouțe un număr onorabil de cititori și critici, în caz că va nimeri și un editor dispus să publice așa ceva.

„Câteodată mă simt ca și cum aș purta o teribilă literă stacojie – un stigmat”.

„Valori”! Ce cuvânt mare!

Deloc: e știut că, inițial, aderăm fiecare la valorile cui ne are; de dorit, la valorile care ne-au ajutat (și încă ne-ar putea ajuta) să străbatem timpul, ca specie și civilizație. Mai apoi rămânem credincioși valorilor în cauză și/sau aderăm la – și /sau ne construim – noi valori.

Valori au și sfinții, și editorii, și cititorii, și criticii, ba chiar și criminalii. Și autorii de beletristică, desigur. Aceștia din urmă, însă, pot avea cea mai flexibilă „trusă” de valori – o cale mai sigură spre succes, după cum ne învață istoria și diverșii sfătuitori dezinteresați. Astfel, revenim la problema scriitorului: oare ce și cum trebuie să scrie pentru a dobândi un succes maxim, de natură să-i lanseze opera spre universalitate?

Dar cui îi mai pasă azi de universalitate, când facturile bat la ușă în ritmul Simfoniei a V-a de știm-noi-cine?

...și așa calea scriitorului se face cruce ca-n poveste: ce să aleagă? Succes după deces, cum au pățit-o atâția clasici, ori succes de librărie, dacă se poate de ieri, cu uitare totală de mâine (pagubă-n ciuperca) și pensie pentru tot restul vieții?

Ingrată alegere!

„Analizasem în detaliu fiecare posibilitate de scăpare care îmi trecuse prin cap. Niciuna nu era bună.”

Să punem, deci, punem punctul pe „i”, recunoscând că succesul unei opere literare ține de numărul și calitatea celor care se pot recunoaște în ea; ceea ce readuce în discuție problema valorilor: literare, morale, meschine, intestinale etc.

Întrebare: câți dintre cei care citesc această revistă își doresc Premiul Uniunii Scriitorilor? Aproape toți, presupun (inclusiv eu), căci revista e destinată, în primul rând, celor din (sau preocupați de) domeniul literar. În mâinile unui blând păstor, însă, această revistă se poate dovedi un excelent ambalaj pentru produsele sale din care gustăm și noi cu plăcere; iar întrebând dacă își dorește cumva Premiul Nobel pentru Matematică, el va spune că... ei bine, las răspunsul său la îndemâna imaginației cititorului.

Există printre cititorii de față cineva care să acceadă la Premiul Nobel pentru Fizică?

„— Maggie, haide... ieșiți din ascunzătoare... Jennie și Maggie... nu e decât tati. Tati o să vă găsească oriunde v-ați ascuns, urla Phillip întruna“.

Firește, autorului de beletristică îi va fi greu să se adreseze cu naturalețe celor cu care nu împărtășește preocupări comune, gusturi comune, învățături comune, pasiuni comune, temeri comune etc. – asta-i treaba actorilor! Dar, cum el însuși e un soi de actor (căci trebuie să „interpreteze“ de unul singur rolurile tuturor personajelor ficțiunilor sale, ficțiuni cărora trebuie să le fie și scenarist, și regizor, și consultant tehnic, și secretară de platou ș.a.m.d.), nu-i de mirare că scriitorul va descoperi calea sigură către succesul vizat: empatia – a lui și a celor cărora le va destina încă nescrisa operă. Altfel spus, cititorul viitoarei sale creații (atât dependentul de carte, cât și editorul, criticul sau istoricul literar) trebuie să empatizeze cu personajele, și asta se întâmplă doar dacă lectorul respectiv își recunoaște în paginile acelea propriile preocupări, învățături, pasiuni și temeri. Vorbim, așadar, de identificarea cititorului cu personajele. Editorii au ilustrat situația cu o anume expresie: „publicul-țintă“.

Ce temeri împărtășește publicul-țintă cu personaje precum un profesor de muzică, un polițist, un dirijor, un șofer, un astrofizician, un gladiator din Roma antică sau un astronaut din viitor?

„Zăceam înghesuită, fără să mă mișc, în spațiul jos și îngust de sub veranda din fața casei noastre [...]. Fața îmi era strâns lipită de pământul înghețat și acoperit de frunze uscate și de mărarici care mă zgâriau. Știam că aveam să mor în curând și același lucru avea să i se întâmple și fetei mele.“

Aparent, profesiile ridică ziduri, despărțind cititorii într-un fel de „caste“ – și sunt atâtea! Ar putea oare blândul păstor să ne acuze de ignoranță fiindcă nu îi împărtășim preocupările, învățăturile, pasiunile, temerile? Oare un șofer are dreptul să acuze de ignoranță un dirijor care a pierdut examenul auto? Ori dirijorul pe un astrofizician incapabil să citească o partitură? Iată, așadar, o mare dificultate pentru autorul care, scărpănându-se-n creștet, se uită lung la mozaicul preocupărilor, învățăturilor, pasiunilor și temerilor publicului amator de literatură, dar și la cel al preocupărilor, învățăturilor, pasiunilor și temerilor editorilor, criticii și istoricilor literari: unde naiba îi sunt cititorii?

„Slavă Domnului, Jennie adormi. Am strâns-o la piept, încercând să o încălzesc. Și eu voiam să dorm, să renunț să mai lupt, dar știam că nu am cum să fac asta, că nu am voie să fac asta. Era foarte devreme. Una dintre orele de nebunie ale lui Phillip. Să tot fi fost trei dimineața. Poate patru.“

Separarea oamenilor în amintitele „caste“ profesionale (termenul „bresle“ nu-mi sugerează izolarea) e deocamdată aparentă: precum se știe, ceea ce dă o anume coerență sus-pomenitului mozaic aiuritor de gusturi este cultura fiecăruia: din familie, din studii, din viață. Cultura presupune ceea ce ne unește: cultivarea valorilor general-umane; dar...

...ar fi frumos să fie doar atât; căci în „mozaicul“ cu care vă tot bat la cap se remarcă anumite nuanțe, dominante într-o anumită zonă culturală și rarefiate în alta, conducând la ideea că vastitatea și limitele cunoașterii și preocupărilor omenești determină o diversitate a culturilor. Or, apetența pentru un gen de lectură sau altul (și pentru lectură în sine) este influențată de o multitudine de factori – istorici, biologici, geopolitici, sociali și... culturali, ultimii fiind un efect al celor dintâi și, mai apoi, cauză a unor noi modificări în istorie, biologie, geopolitică și în societatea omenească în general; iar efectele acestor modificări devin iar cauze ale unor noi modificări de valori în cultura și civilizația speciei noastre – și tot așa. Astfel, treptat, se poate ca autorul să își dea seama de posibilele efecte ale scrierilor sale asupra lumii în care trăiește.

„Am auzit ușa din față trântindu-se cu forța unui tunet în noapte. Zgomote puternice de pași explodau pe verandă, chiar deasupra capului meu.“

Modificări, curente, evoluții, involuții... și autorul de beletristică din zilele noastre, căutându-și din ce în ce mai îngrijorat publicul care să-i justifice existența; și, ideal, să i-o și susțină.

Unde naiba i-or fi cititorii?!

„O lanternă străfulgeră dintr-odată sub verandă. Mă orbi o lumină puternică, terifiantă. Lanterna trimitea către ochii mei mii de așchii de lumină.“

Să recapitulăm: autorul care scrie doar ce simte și crede că trebuie să ne spună și nouă... mă rog, treaba lui; întâmplător, va cultiva și valorile general-umane, estetic-literare etc., cu șanse de a deveni clasic – post-mortem, desigur; dar autorul care știe ce vrea cauză asiduu publicul apt să-i aducă un succes imediat, și caută, caută... Oare ce se scrie și se citește mai ușor și se vinde mai bine? Poezie? Nu. Proză? Da. Volum de povestiri? Nu. Roman? Da. Oare ce fel de roman? Psihologic? Nu. De capă și spadă? Nu – câți mai fac scrimă azi?! SF? Nici atât: filmele au cucerit piața și, plus de asta, nu vrem să creăm complexe cititorilor care au absolvit secția umanistă. Mai degrabă fantastic – poți înșira acolo vrute și nevrute... și poate cumpără și blândul păstor un exemplar. Sau...

„— Cu-cu! Iată-vă! Iată-le pe Maggie și pe Jennie. Iată și fetele mele dragi, urlă Phillip triumfător.“

...thriller?

„Din pistolul lui țâșniră două împușcături asurzitoare. Trase exact înspre noi. Dorise să ne ucidă fie pe mine, fie pe Jennie, fie, poate, pe amândouă.“

Liric, epic, dramatic... Beletristică: literatură în versuri sau în proză, unde autorul mărturisește cititorului trăiri intime și/sau născoceste trăiri și lumi diverse, familiare sau nu, din elemente ale lumii reale, așa cum se reflectă ele în sinele autorului – cu sinele său cu tot, firește.

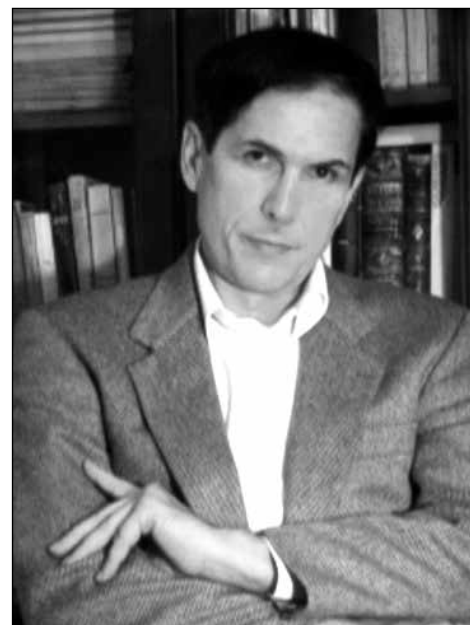
„Dar aveam și eu o surpriză pentru Phillip. Măcar de data asta. «Cu-cu și tie!»

Am ripostat și eu tot cu focuri de armă.“

Asta e. Dar povestea nu se încheie aici.

„Am hotărât să pun totul pe hârtie. Scriu pentru mine – dar scriu și pentru voi în același timp. Vă voi spune totul.“¹

¹ Citatele inserate mai sus au fost extrase din romanul *De-a v-ați ascunselea* (în original: *Hide and Seek*) de James Patterson, tradus din limba engleză de Ionela Chirilă și publicat de Rao International Publishing Company în septembrie 2009.

Radu CERNĂTESCU

Spionul „școlii de ateism“

Există o ipoteză, expusă de John Bossy în *Giordano Bruno and the Embassy Affair* (Yale, 1991), cum că în vremea cât s-a aflat la Londra, Giordano Bruno a fost unul dintre spionii lui Sir Francis Walsingham, temutul șef al poliției secrete engleze. El ar fi fost informatorul ascuns sub pseudonimul „Henry Fagot“, ori „Faggot“, nume care prin instrumentul *faggoto*, trimite înainte de toate la un italian. Rapoartele și notele informative ale acestui Faggot au fost găsite în arhiva Oficiului de stare civilă din Londra și arată că informatorul funcționa ca duhovnic al ambasadei franceze din Londra, exact clădirea în care Bruno a stat între anii 1582-1585. Mai mult, primele rapoarte ale acestui Faggot coincid cu sosirea lui Bruno în ambasadă, iar ultimul, cu plecarea filosofului spre Franța. Analizând stilul denunțurilor, Bossy arată că deși Faggot a scris în franceză, autorul lor nu era un francez nativ. Sintaxa delațiunilor dovedește că nu un francez neoaș le-a scris, ci mai degrabă un italian francofon, așa cum Bruno a fost. Acest Faggot avea ca misiune spionarea ambasadei franceze și depistarea comploturilor contrareformei, susceptibile a fi inițiate nu numai de catolici, dar și de „machiavellienii“ londonezi. Vorbim de un cerc de poeți și alchimiști nonconformiști grupați în jurul lui Sir Walter Raleigh, grup pe care exegeții moderni l-au numit când „grupul de la Durham House“, după casa lui Raleigh de pe Strand, când „Școala Nopții“, după o presupusă aluzie din *Zadarnicele chinuri ale dragostei*. Grupul îi reunea pe Marlowe, Shakespeare, Edward de Vere, Philip Sidney, Thomas Nashe, Matthew Roydon, Thomas Harriot și, nu la urmă, pe Henry Percy, al 9-lea conte de Northumberland, mai numit și „contele vrăjitor“ datorită preocupărilor sale din domeniul alchimiei.

Despre acest cerc de poeți dedicați artelor magice a scris boemianul Michael Maier (sau Mayerus, cum îi plăcea să i se spună) care a petrecut 5 ani în Anglia, între 1611 și 1616. În prefața la *Examinarea pretențiilor pseudo-chimiști*

(*Examen fucorum pseudo-chymicorum*, 1617), Maier recunoște deschis că lucrarea asta, datată „septembrie 1616“, a fost scrisă „la întoarcerea din Anglia spre Boemia“ și inspirată de existența în Anglia a unui grup de „falși alchimiști, sau mai degrabă de pseudo-chimiști (*fucos Alchymicos aut potius Pseudo-chymicos*)“. Aceștia se îndeletniceau pe malurile Tamisei cu o alchimie simbolică cu care boemianul nu a putut fi de acord. Descrierea falsei alchimii seamănă însă izbitor cu alchimia spirituală pe care Robert Fludd o va apăra peste câțiva ani de acuzațiile de ateism și de erezie formulate de Foster și de cuplul Gassendi-Marsenne. Ce l-a făcut pe alchimistul Michael Maier să se distanțeze atât de vehement de alchimia simbolică fluddiană, tocmai el, ale cărui texte nu făceau decât să reinterpreteze miturile antice și să facă din tribulațiile zeilor păgâni niște simple metafore alchimice? Răspunsul îl găsim în manifestele rozacruciene, cele pe care Maier le-a adnotat și le-a adulat în majoritatea operelor sale. În *Fama Fraternitatis* (1614), manifestul apărut cu doar trei ani înainte de plecarea lui Maier din Anglia, sunt condamnați explicit toți cei care „și-au scos cărțile și figurile sub numele chimiei și care nu sunt decât o insultă la slava lui Dumnezeu“. *Confessio Fraternitatis* (1615) este și mai vehement, îndemnând „cu seriozitate să aruncați ca inutile, dacă nu toate, majoritatea cărților pseudo-chimiștilor care se folosesc de numele Prea-Sfintei Treimi pentru a-i înșela pe oameni cu figuri și enigme monstruoase“. Împotriva alchimiei simbolice ia atitudine și cel de-al treilea manifest al Frăției Crucii cu Trandafir, *Chymische Hochzeit* (1616), care vituperează împotriva alchimiștilor „care au produs falsuri și cărți neadevărate, păcălindu-i și înșelându-i pe alții, diminuând astfel [arta] regală printre oameni. Știți, de asemenea, ce imagini îmbietoare și evlavioase folosesc, necruțând nici măcar Sfânta Treime, de care ei se folosesc ca să-și trădeze țara și pe oamenii ei“.

„Trădarea de țară“, iată adevăratul motiv al atitudinii circumspecte a boemianului Maier. Din cauza acuzelor de ateism, care echivalau cu trădarea regalității de drept divin, Maier a așteptat să părăsească Anglia pentru a putea vorbi în voie despre falșii alchimiști și despre mistica lor deviantă. E drept că alchimistul Maier s-a folosit în scrierile lui de mituri și de zei într-un sens alegoric, dar aceștia sunt zei păgâni și miturile sunt grecești sau egiptene, el evitând să facă vreo analogie între Christos și piatra filosofală sau între Sfânta Treime și cele trei Principii ale alchimiei: sarea, sulful și mercurul, cum face Robert Fludd în scrierile lui. Mai mult, Maier a susținut mereu că alchimia și toate științele magice, deoarece provin de la ghidele (*collegia*) egiptene, ele nu pot face referire la religia creștină, ci numai la religia vechiului Egipt.

Încercarea de față vrea să demonstreze că prezența lui Giordano Bruno la Londra a lăsat urme vizibile și în scrierile „școlarilor noptii“, fapt ce mărturisește o dată mai mult despre apropierea filosofului de grupul de la Durham House. De exemplu, Chrisopler Marlowe își amintește de fostul călugăr și îl pomenește pe scenă, în *Dr. Faustus*, numindu-l „Bruno, cel ales papă de noi“¹. Shakespeare are și el în piesa *Zadarnicele chinuri ale dragostei* (1598) un personaj numit Berowne, nume ce poate trimite la Bruno. Mai mult, personajul acesta se autocaracterizează ca fiind un „pustnic ofilit (*wither'd hermit*)“ și vorbește despre jocurile de zaruri „Novum“² și „Treyes“³, jocuri de care Bruno a vorbit pe larg în singura lui piesă, în *Il Candelaio* (1582), unde *novem-quinque* și *treyes* devin în napolitana lui Bruno „cinci zaruri (*cinque dadi*)“ și „trei zaruri (*tre dadi*)“⁴.

În viziunea lui Bruno, jocul de zaruri și, prin extensie, toate jocurile de noroc, nu sunt decât o dovadă a existenței hazardului, *mutatis mutandis* a haosului și a diavolului, într-o lume care ar trebui să fie doar armonie, ordine și fericire fiindcă ea izvorăște din Binele Suprem. Asta ne arată, spune Bruno în *Lumânarea întreitei statui* (*Lampas triginta statuarum*), că accidente naturii sunt la fel de ilustrative precum unitatea ei, fiindcă „viața există și subzistă prin ea însăși (*per se*)“, și astfel continuă să fie ilustrată de accidente și operațiuni“⁵. Dincolo însă de această apologie a hazardului, trebuie precizat că metafizica lui Bruno respingea dualismul, în viziunea filosofului, un Dumnezeu suprasubstanțial a reconciliat diavoliul cu îngerii, liberul arbitru cu determinismul, naturalul cu supranaturalul. Atunci, de unde și de ce apare amintit hazardul în piesa lui Bruno și în filosofia lui?

Discuția despre zaruri din piesa *Il Candelaio* nu este un moft, ea trebuia să trimită spectatorul erudit cu gândul la Aristotel, mai exact la un pasaj din *De caelo*, în care stagiritul vorbește despre jocul de zaruri și face din el o metaforă ciudată, aproape atee, pentru cosmologia lui. Conform textului aristotelic, este o imposibilitate să arunci la zaruri de 10.000 de ori șase (*χίους*), dar este un adevăr că poți să arunci o dată sau de două ori. Observația asta introduce hazardul și accidentul, cu alte cuvinte haosul, într-o lume ce se credea

ordonată și predictibilă, făcând din lumea sublunară un loc al indeterminărilor și al îngerilor căzuți. Și iată cum metafora jocului de zaruri schimbă toată metafizica lui Aristotel, răsturnând modelul lumii ordonate, preluat și apărut de teologi, pentru a face din Aristotel un anti-Aristotel și din filosofia lui rațională o filosofie ocultă plină de dubii și întrebări.

Să privim însă mai atent contextul în care apare amintit jocul de zaruri la Stagirit. E vorba de un pasaj în care Aristotel vorbește despre mișcarea corpurilor cerești, un subiect extrem de sensibil pentru copernicianul Bruno: „ne gândim la ele [la corpurile cerești] ca fiind doar corpuri și unități (*μονάδων*), având o anumită ordine, dar fără suflet; totuși, trebuie să ne gândim la ele ca la acțiune și viață (*πράξεις και ζωής*), căci doar așa rezultatul încetează să fie surprinzător“⁶. Așadar, corpurile cerești au suflet (*ψυχή*) și viață și acționează ca ființe cerești. Dar viața înseamnă hazard și accident!... Surprinzătoare, afirmația lui Aristotel va ajunge la fel de celebră pe cât de obscură e. Unii filosofi aristotelicieni au ținut să o repete în cor, exemple fiind Maimonide și Giordano Bruno, iar teologii creștini să o condamne vehement, cum a făcut Étienne Tempier, cancelarul Sorbonei și Episcop de Paris. Dacă pe la 1277, în vremea lui Tempier, riscai excomunicarea, în vremea lui Giordano Bruno, pentru asemenea „erezii filosofice“, te aștepta rugul aprins.

În ocultism, erezia animistă a lui Aristotel, despre planetele care sunt ființe vii și au suflet și minte a lăsat urme adânci. Aici, teoria despre spiritele planetelor și despre determinismul lor transcendent a devenit fundament. Agrippa o formulează în *De occulta philosophia* (1533) în respectul trimerii aristotelice, neuitând să amintească de „anumite accidente“ care pot interveni între natura și forma influențelor „sufletelor cerești“: „Lumea, cerurile, stelele, elementele, toate au – sintetizează Agrippa tot pasajul obscur din Aristotel – un suflet cu care produc suflet în [corpurile] inferioare și amestecate. Toate au, așa cum am spus în cartea anterioară, un spirit care, prin mijlocirea sufletului, este atașat corpului [celest] [...] Prin urmare, este evident că sufletele celeste de care am vorbit mai sus au rațiune; căci chiar dacă lucrările universale ale sufletelor conspiră împotriva ordinii perpetue, este necesar ca ele să fie guvernate nu de întâmplare, ci de rațiune“⁷.

Am făcut tot acest indigest excurs despre doctrina eretică a „zarului celest“ pentru a aduce în discuție un poem considerat obscur de exegeza modernă și care, în opinia noastră, arată influența gândirii lui Giordano Bruno asupra grupului de la Durham House. Este vorba de un poem criptic aparținând lui Walter Raleigh, cheia lui fiind tocmai această referire a lui Giordano Bruno la teoria *zarului celest*. El se intitulează *O prezicere în cărți și zaruri* (*A Prognostication upon cards and dice*) și ne vorbește despre jocul de zaruri, dar și despre un herald al unei altfel de filosofii. O filosofie care te poate face, cum spune un personaj brunonian din piesa *Il Candelaio*, să „îl renegi pe Christos (*Questo gioco mi farebbe rinegar Cristo*)“⁸.

Poema lui Raleigh a apărut pentru prima dată mult timp după moartea autorului într-o culegere de versuri intitulată

¹ Ch. Marlowe, *Dr. Faustus*, B, IV, 1, 1188.

² W. Shakespeare, *Zadarnicele chinuri ale dragostei*, V, 2, 540.

³ *idem*, I, 1, 66.

⁴ G. Bruno, *Il Candelaio*, III, 6, Pariggi, 1582, p. 51-52.

⁵ G. Bruno, *Lampas triginta statuarum*, IX, în *Opera latine conscripta...*, Florentiae, 1891, p. 241.

⁶ Aristotel, *De caelo*, II, 12, 18-22 (292a).

⁷ H. C. Agrippa, *De oc. phil.*, II, 56-57, în ed. 1533, p. 201-202.

⁸ cf. G. Bruno, *Il Candelaio*, Pariggi, G. Giuliano, 1582, p. 51.

Poems of Lord Pembroke and Sir Benjamin Ruddier (London, 1660) și a rămas puțin cunoscută până azi. Dar să vedem cum semnele se preschimbă aici în metafore și cum metaforele devin apologii ale unei erezii ateiste. Totul se întâmplă, spune poetul chiar din primul vers, „Înainte de a șasea zi a noului an“. Adică, înainte de 6 ianuarie, dată la care Biserica luterană, anglicană și catolică celebrează Epifania lui Isus. Sărbătoarea are legătură directă cu filosofia ocultă, fiind vorba de celebrarea momentului când Dumnezeu încarnat s-a arătat după 12 zile de la Naștere (2 x 6 la jocul de zaruri!) în fața celor trei Magi de la Răsărit.

În poezia lui Raleigh, Isus este „tromful (*trump*)“ care poate face ca: „Oasele moarte să facă tumbe în sus și-n jos/ În fiecare oraș, în fiecare cătun“. Aceste „oase moarte“ sunt osuarele conflictelor iscate de religie, o aluzie la toate războaiele dintre protestanți și catolici purtate încă din 1545 în numele aceluiași Dumnezeu.

Să faci, precum Raleigh, din manifestarea divinității o referire la jocul de zaruri și la jocul de cărți poate părea cel puțin suspect. Dacă însă ne amintim de jocurile de noroc din piesa lui Bruno și de metafora *zarului celest* introdusă de Stagirit, toată interpretarea poemei se mută înspre erezia ateistă pe care Bruno o ascunde în metafora jocurilor de zaruri și de cărți. Dar haideți să cercetăm mai atent personajul raleighian cu „barbă de carne și gură de os“, care nu este fiara Apocalipsei, cum se mai crede azi printre exegeți, ci o trimitere la Bruno și la „lumânărul său din carne și oase (*Candelaio di carne & ossa*)“⁹.

„...Sunetul îngrozitor al tromfului când se va face auzit,
Oasele moarte vor face tumbe-n sus și-n jos
În fiecare oraș, în fiecare cătun.
Noapte ori zi, acest tumult nu se va opri
Până ce un herald pacea nu o va vesti;
Un herald ciudat, cum nu s-a mai născut,
A cărui barbă e din carne și gura-i este corn
(*The dreadful sound of trump when he shall hear.*
Dead bones shall then be tumbled up and down,
In every city and in every town.
By day or night this tumult shall not cease,
Until an herald shall proclaim a peace;
An herald strong, the like was never born,
Whose very beard is flesh and mouth is horn.

– A Prognostication upon cards and dice, 10-16 – trad. aut.)¹⁰.

Reamintim că tromful (*trump*) este aici Isus, fapt ce așază toată *Prezicerea* într-un context transcendent. Doar în marginea teologiei putem înțelege referirea poetului la uzurpată filosofia ateistă, sugerată de Aristotel prin metafora *zarului celest*. Căci hazardul înseamnă eliberare de orice determinism divin, aceasta fiind toată oferta științelor (încă) magice, care pregăteau deja omul pentru erezia panteistă: *deus sive natura*. La acest context eretic ne conduce și sintagma „barbă de carne (*beard is flesh*)“, al cărei sens se cere căutat printre glosele kabbalei pe marginea unui comandament din *Levitic* (19, 27) despre barba omului credincios. În *Idra Magna* (fol. 139, col. 1), se spune că „barba reprezintă

perfectiunea feței și frumusețea primului om. A lui *Arich anpin / Microprosopus*“, cel care nu este altceva decât imaginea în oglindă a „Marii fețe (*Zeir anpin / Macroprosopus*)“, întâia materializare a emanației divine, mai numit și „Bătrânul Bătrânilor (*Senioris Seniorum*)“. Dacă barba lui *Macroprosopus* este de lumină, de spirit, de înțelepciune și „se zice că reprezintă perfectiunea tuturor (*illius Barba dicitur perfectio omnium*)“, barba omului comun ilustrează imperfecțiunea cărnii și necesită îngrijire pentru a putea spune, asemeni lui Iov: „în carnea mea îl voi vedea pe Dumnezeu (*in carne mea videbo Deum*)“.

În preajma acestui complex de glose kabbalistice, „barba de carne“ devine o referire la imperfecțiunea omului și la definiția lui despărțire de arhetipul divin. Intrăm, așadar, într-un context ateist. Despre această erezie vorbește și „puternicul herald“ cu „gura trâmbiță (*horn*)“ care proclamă pacea lumii prin sfârșitul oricărui conflict religios. Profetul acesta nu este nici protestant, nici catolic, ci simbolul unui ateism pacifictor. El ne trimite cu gândul la Faggot și la instrumentul său de suflat *faggoto*, devenit prin Bruno însemnul unei apologii a hazardului și al unui apocalism ateu.

Ce ar mai fi de adăugat este că ereticul și spionul Bruno pare să fi jucat la două capete, el fiind plătit și de iezuiți și de anglicani. Doar așa se poate explica de ce apropierea lui Bruno de cercul de la Durham House a dus la răspândirea pe continent a ideii despre existența la Londra a unei „școli de Ateism (*schola de Atheismo*)“¹¹ condusă de Sir Walter Raleigh. Un cerc în care, spune preotul iezuit Robert Parsons¹², „fii nobililor, o mulțime nu tocmai neînsemnată“, învață astronomia și necromanția, două științe deloc conforme cu canonul creștin. Mai mult, se plânge agentul papal, sămânța ateismului crește acolo din iudaism și este apărută de schisma anglicană.

Despre acest cerc format în jurul lui Walter Raleigh avem în epocă mărturia unui alt spion al Consiliului Privat al Coroaanei, Ric[hard] Cholmeley, care i-a subliniat într-o notă manuscrisă caracterul cenaclier și, nu la urmă, ateist: „Marlo[w]e le citea lecturi ateiste lui Sir Walter Raleigh și celorlalți“¹³...

Printre cei care au avut de suferit de pe urma delațiunilor lui Faggot s-a numărat și Henry Percy, al 9-lea conte de Northumberland, supranumit „contele vrăjitor“. Percy făcea parte din cercul lui Raleigh și era prieten cu Marlowe, căruia îi împrumuta cărți, cei doi tineri având aceeași vârstă și aceeași lecturi. Culmea este că Percy a fost un mare admirator al scrierilor lui Bruno, în biblioteca sa găsindu-se un exemplar din *De gl'heroici furori* (*Despre freneziile eroice*), volum dedicat de Bruno Reginei („*belta sovrană*“, „*l'unica Diana*“) și adnotat chiar de mâna lui Percy cu numeroase glose marginale, semn că metaforele italianului l-au impresionat în cel mai înalt grad pe „contele vrăjitor“. Admirația lui Percy pentru filosoful transfug s-a materializat, foarte probabil, în stipendii, dar asta nu l-a împiedicat pe spionul Faggot / Bruno să îl toarne pe tatăl lui Percy, care a murit în Turnul Londrei acuzat de trădare, doi ani mai târziu.

¹¹ R. Parsons, *Elisabethae Angliae Reginae Haeresin Calvinianam Propugnantis...*, Lvgdvni, apud I. Didier, 1592, p. 29.

¹² *idem*, p. 149.

¹³ *Mss. Harleian 6848*, f. 190r, r. 22-23, reluat în C. B. Kuriyama, *Christopher Marlowe, a Renaissance Life*, New York, Cornell University Press, 2002, p. 219.

⁹ G. Bruno, *Il Candelaio*, I, 1, Pariggi, G. Giuliano, 1582, p. 69.

¹⁰ în *The Poems of Sir Walter Raleigh*, XXXIII, London, Constable & Company Lmted, 1929, p. 103.

Galina MARTEA

Identitatea literaturii române prin modernism. Romanul – formă a progresului literar (I)

Literatura a fost și va fi mereu *arta socială* care stimulează în mod favorabil acțiunea realizată în ansamblul de valori spirituale, parte integrantă a fenomenului de cultură – cultura influențând pozitiv orice domeniu de activitate publică și în același timp motivând continuu procesul civilizației umane. Regăsindu-se prin conținutul culturii, literatura își raportează acțiunea în afirmare la necesitățile sociale și idealurilor generate de acestea, în cele din urmă însumând în sine identitatea și personalitatea valorilor social-umane. Cu această imagine literatura, în general, se prezintă ca un mijloc de exprimare ce se infiltrează cu o puternică influență atât în cultura omului, cât și în societatea acestuia. Corespunzător, omul și societatea acestuia se definesc ca valori sociale, distingându-se prin merite și realizări în diverse activități culturale. Urmând efectul realizărilor, literatura, condiționată de cultura sa, se dezvoltă continuu și se autoreglează în dependență de nivelul său intelectual raportat la nivelul culturii autohtone. De-a lungul timpului arta literară s-a dezvoltat ca domeniu social, adecvat și cultura literaturii s-a afirmat ca domeniu în propria artă – ambele contribuind nespuse de benefic în evoluția umană, ambele contribuind enorm în nivelul de dezvoltare materială, spirituală, economică a oricărei națiuni. Ca urmare, afirmându-se identic în viața umană, literatura română prin culturalizarea sa formează un singur tot, având un rol esențial atât în cultura poporului român, cât și în cultura altor popoare – identificându-se de a fi un capital public nespuse de rentabil, care produce plusvaloare în evoluarea societății române.

Făcând parte din cultura neamului românesc, literatura română și-a conceput rădăcinile încă din anii 1521, primul document fiind înscris sub o formă de scrisoare în care se specifică o categorie de poezie lirică cu caracter filozofic (trimisă

de Neacșu de la Câmpulung demnitarului Hans Benkner din Brașov), conform surselor în vigoare. De la începuturi cultura română a fost puternic influențată de curenții creștinismului, ca mai apoi și literatura română să fie influențată de aceste idei, printre primele manuscrise în limba română fiind traduceri din limba slavonă cu texte bisericești ale cultului creștin slavon din secolul XV. Între timp apar și alte lucrări religioase, cu traduceri corespunzătoare; iar Biblia completă din Vechiul Testament a fost tradusă și publicată în limba română spre sfârșitul secolului al XVII-lea, această perioadă de timp având o încărcătură pentru literatura religioasă. Pe parcurs literatura română se definește și prin curenții umanismului, secolul al XVII-lea; secolul al XVIII-lea prin curenții clasicismului și iluminismului; apoi secolul al XIX-lea cu orientare în realism, romantism, simbolism, cât și în junimism și latinism – orientări autohtone; și secolul al XX-lea caracterizându-se cel mai mult prin curentele literare de *realism* (ce este asociat cu acțiunea de a promova etern tradiționalismul din toate timpurile, cât și teoria literară cu elementul de a reflecta realitatea în limitele ei esențiale și obiective) și *modernism*, dar și *postmodernism* ce presupune în sine lumea modernă și preocupările ei de a se remarca prin cerințele destul de complexe ale contemporaneității, astfel fiind privilegiate aspectele culturii umane în general, accentul forte punându-se pe remodelarea culturii literare în raport cu necesitățile și dificultățile existențiale din epoca modernă, pe regenerarea conținutului literar prin crearea de noi condiții și modele inovatoare care să exprime noul în cuprinsul literar de astăzi – concluzia afirmând: literatura română din toate perioadele istorice caracterizându-se ca o componentă eficientă și calitativă atât în cultura națională, cât și în cultura universală; concomitent

reprezentând mișcarea literară de amploare ce constituie o rezultantă integrantă în valorile social-umane.

Referindu-ne la modernism, dar și postmodernism, invocăm acele curente artistice care sunt caracteristice literaturii contemporane din secolul XX și XXI, nu este exclusă nici perioada dintre sfârșitul secolului XIX, respectivele promovând arta noului în scopul de a produce și reproduce valorile estetice prin intermediul cărora se pronunță efectele literare în raport cu modificările ce au loc în societatea și viața individului. Prin realitatea lumii contemporane este prezent realismul, curent literar care a fost stimulat structural de modernism, modernismul însemnând curentul literar care a exercitat și valorificat influența asupra a tot ceea ce exprimă însușire și caracter modern. Drept urmare, modernitatea a transformat atât lumea, cât și cultura literară, în rezultat orientarea scriitorilor fiind centrată pe corelația dintre realitatea umană și armonia creației umane, mesajul artistic redându-se prin poezie, proză, eseu, roman, critică literară, nuvelă, cât și alte forme literare. Privind din unghiul *poeticii* oricărui gen literar, curentul modernismului (așa cum se cunoaște din literatura de specialitate) – principiul acestui curent fiind contestarea existenței tradiționalismului și de a regenera dificultățile literaturii române în raport cu progresul universal – însușește în sine activitatea literară redată prin multiple orientări și anume: expresionism, constructivism, suprarrealism, dadaism, integralism, realism socialist, feminism, parnasianism, teatrul absurdului, optzecism literar, neomodernism, ermetism, avangardism, șaradism, simbolism, naturalism, tradiționalism (inclusiv: poporanism, gândirism, sămănătorism) etc.; toate având anumite forme de expresie literară, care în literatura română au fost cunoscute începând cu sfârșitul sec. XIX și întreaga perioadă a secolului XX. Spre exemplu, primii pași ai modernismului în literatura română au fost concepuți prin simbolism, orientare literară regăsită în volumul de poezii „Plumb”, editat în anul 1916 de George Bacovia; concomitent făcând pașii literari și avangardismul, orientare literară din perioada interbelică care se manifesta printr-o conduită ieșită din comun, chiar extravagantă ce respingea integral rânduilele artei tradiționale, tradițiilor naționale consfințite de-a lungul timpului.

Pentru a prezenta unele tendințe literare, inițial ne vom referi la *tradiționalism*, orientare care a fost mereu în contrast cu mișcarea modernistă. Tradiționalismul din perioada anilor 1921-1944 naște din necesitatea menținerii în cultura română a datinelor/ tradițiilor populare fondate istoricește de-a lungul secolelor, curentul respectiv fiind în contradicție totală cu modernismul și care totodată se prezintă într-un stadiu tot mai avansat de dezvoltare în cadrul culturii române din acel răstimp. Astfel, reprezentanții mișcării tradiționaliste – cum ar fi Constantin Stere, Nichifor Crainic, Alexandru Vlahuța, George Coșbuc, Nicolae Iorga, Adrian Maniu, Gib Mihăescu, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, Ion Pillat – se opuneau în mod categoric asupra procesului de renovare a artei literare românești către modernism, evident și față de modificarea culturii literare. Pentru tradiționaliști raportarea sau orientarea literaturii române către cultura occidentală era inacceptabilă, tendința acestora abordând în mod direct condiția de a subordona aspectele etice și estetice celor etnice; deci de a păstra conținutul clasic întruchipat prin totalitatea creațiilor artistice, literare, muzicale, religie, obiceiuri, tradiții populare, fără a accepta modernismul cu achizițiile și acțiunile novatoare. Mișcarea tradiționalistă (compusă din trei

direcții: gândirism, sămănătorism și poporanism), prin acțiunile sale, a dorit să păstreze în orice fel specificul național românesc al unui trecut îndepărtat; iar folclorul, etnografia, istoria, religia, conținutul patriarhal, cultura autohtonă considerându-se cele mai importante surse în promovarea ideilor pentru domeniul literar român; deci trebuia menținută o orientare către populația zonelor rurale unde cultura se exprima prin folclor și etnografie etc., însă cu neregnoașterea culturii moderne din zonele urbane. Așadar, *gândirismul* ca orientare socială și literară (promotor fiind revista „Gândirea” din Cluj, administrată de Cezar Petrescu) și-a promovat opiniile din primele decenii ale secolului XX, dar și după anii 1930, înclinare către un tradiționalism integrat în cultura română, spre autohtonism, spre naționalism și unitate națională sub egida Ortodoxiei, către starea de înapoiere din sectorul rural ce se corela cu tradițiile creștine și cele populare; teoriile acestui curent literar se bazau pe poziția dușmănoasă în raport cu teoriile modernismului sau ale culturii moderne; în calitate de reprezentanți ai acestei tendințe se considerau Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Tudor Vianu, Radu Dragnea, Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru, Mateiu Caragiale, Vasile Voiculescu, Ion Pillat, Ovidiu Papadima. Ca urmare și *sămănătorismul* (la bază existând revista „Sămănătorul”, administrată de George Coșbuc, Nicolae Iorga, Alexandru Vlahuța, Ilarie Chendi) se înregistra ca un curent ideologic și social-politic din primul deceniu al secolului XX, ideea mișcării fundamentată pe ținutul rural care trebuia să-și păstreze valorile arhaice/ autohtone, esteticul fiind redat prin pasteluri ce prezenta viața umană de la sate în corelație cu farmecul naturii înconjurătoare; în rândul scriitorilor ce promovau acest curent aflându-se Octavian Goga, Spiru Haret, Emil Gârleanu, Ion Agârbiceanu, Duiliu Zamfirescu. Iar dacă să ne referim la *poporanism* (la bază se afla revista „Viața românească” din Iași, coordonată de Garabet Ibrăileanu), atunci curentul în cauză avea o orientare populară, care considera că populația mediului sătesc este temelia și valoarea societății române, pe când intelectualitatea urma să fie orientată în a proteja exclusiv nevoile și drepturile țărănimii, acest lucru regăsindu-se în scrierile literare ale lui Mihail Sadoveanu, George Topârceanu, Spiridon Popescu.

Prin analiza curentelor literare se presupune de a specifica și pune în evidență însușirile culturale de bază și cine sunt reprezentanții acestora. Dacă să abordăm, spre exemplu, orientarea *expresionismului*, aceasta este o adoptare literară apărută la începutul secolului al XX-lea în Germania, caracterizându-se prin amplificarea intonației și intensitatea expresiei, astfel făcându-se o tentativă asupra curentului realist. În arta literară română printre reprezentanții acestei mișcări s-au înscris Lucian Blaga – cel mai de seamă scriitor al expresionismului, Ion Barbu, George Bacovia, Tudor Arghezi, Alexandru Philippide, Aron Cotruș, Felix Aderca, Horia Bonciu, Ion Călugăru, Eugen Relhis, cât și alții. Iar dacă să vorbim despre *simbolism* – orientare care poate fi considerată parte a curentului modernist – acesta s-a impus ca o mișcare în arta literară universală către sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, unde cu ajutorul simbolurilor s-a experimentat să se determine legătura reciprocă dintre fenomenele naturii și intelectului uman sau, mai bine zis, morala umană; astfel dând libertate versului prin melodie și armonie verbală, fără a fi dependent de exactitatea tradiționalismului clasic; în literatura română cu aceste idei este prezent Tudor Arghezi, Alexandru Macedonski, Mateiu Ion

Caragiale, Ion Minulescu, Ion Vinea, I.M.Rașcu, Felix Aderca, George Bacovia, Luca Caragiale, Iuliu Cezar Săvescu, Mircea Demetriade, Dimitrie Anghel, Ștefan Petică. Cât despre *naturalism*, curent care de fapt a prezidat la fondarea realismului, acesta este simbolul care tinde de a reface realitatea în modul cel mai exact și devotat, până și în limita fenomenelor neesențiale, considerându-se acea noțiune filozofică care tratează că în afara naturii nu există nimic altceva; orientarea literară respectivă și-a făcut apariția în Franța în a doua jumătate a secolului XIX și era stăpânită de ideea pozitivismului unde aspectul binelui se considera în afara moralei umane; în calitate de reprezentanți ai *naturalismului* românesc sunt considerați Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Ion Luca Caragiale, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Eugen Barbu. O altă tendință literară care impesionează prin conținutul ei este *suprarealismul* (reprezentând perioada interbelică până în anii patruzeci), care se caracterizează prin libertatea integrală în modul de redare a ideilor; accentul fiind pus pe acțiunea bruscă și irațională a imaginației, astfel contestând existența gândirii logice. Suprarealismul a luat naștere în prima jumătate a secolului XX, iar în calitate de reprezentanți în literatura română regăsindu-se Geo Bogza, Virgil Teodorescu, Gellu Naum, Gherasim Luca, Sașa Pană, Paul Păun. Efectiv, tendințele literare precum simbolism, suprarealism, expresionism, dadaism fac parte din curentul modernismului, mișcare ideologică care neagă valorile trecutului ce sunt redată prin fenomenul tradiționalismului – obiceiuri și rânduieli comune unui popor, stabilite prin tradiții populare.

Explorând cele expuse mai sus, observăm că fiecare orientare literară se bazează pe o anumită idee, pe anumite concepții filozofice, aspecte morale sau religioase, etc., astfel reflectându-și conținutul prin diverse forme de exprimare. Pentru a înțelege mai deslușit înțelesul acestei lucrări, care dorește să se pronunțe asupra curentului literar modernist, ca parte a secolului XX, atunci ar urma să ne centrăm pe acele ideologii literare prin care au activat scriitorii români din perioada interbelică, cât și perioada postbelică. După cum se cunoaște, în majoritatea cazurilor scriitorii români din perioada interbelică și-au orientat creația literară prin mișcarea tradiționalismului, avangardismului, constructivismului, integralismului; iar cei din perioada postbelică s-au afirmat mai mult prin realism socialist, structuralism, poststructuralism, feminism, optzecism literar, deprimism, postmodernism, în cele din urmă literatura română manifestându-se prin acele curente literare care nemijlocit au slujit într-o măsură oarecare pentru necesitățile poporului român sau, mai bine zis, pentru interesele/ aspirațiile unor categorii sociale dintr-o anumită perioadă de timp. Luând în considerație că în literatura română curentul modernismului s-a perindat de-a lungul secolului XX, atunci analiza creațiilor literare puse în lumină se vor cerceta în dependență de două perioade – interbelică și postbelică, iar genul literar ar urma să fie divizat cu referire la poezie, proză etc, cu precădere fiind în vizor romanul.

Modernismul, în calitate de curent propășitor și care a dorit în orice fel să rupă relațiile cu tradiționalismul, este mișcarea și tendința inovatoare ce susține fondarea unui nou principiu de creație literară și fondarea unui nou concept pentru cultura literaturii. Avându-i ca protagoniști pe criticii literari români (cei mai de vază – George Călinescu, Eugen Lovinescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu), care în timp și-au expus teoriile despre întreaga diversitate a acestui curent, literatura română de

specialitate rămâne o sursă demnă de atenție în totalitatea acestor aspecte. Deci, conform constatărilor, modernismul se remarcă prin opoziție față de tradiționalism, fiind contradictoriu în viziune și conceperea acțiunilor. Evoluția modernismului în timp s-a manifestat în dependență de epoca istorică, marcându-se printr-o anumită stare de lucruri și evenimente corespunzătoare. Așa fiind, curentul literar modernist se identifică prin perioada interbelică și postbelică, ambele perioade având între ele diferențieri de atitudine în raport cu conceptele abordate, prin tematica și forma de exprimare, și nu în ultimul rând, prin cultura ce se raportează la ansamblul de valori sociale cu care masele vin în contact prin participare pentru a percepe arta creației umane, care se numește *literatura română*.

Din totalitatea operelor puse în lumină de către scriitorii români vom menționa creația literară expusă prin genul epic al prozei, proza având în subordine o multitudine de specii literare precum basme (expuneri cu elemente fantastice supranaturale), biografii și autobiografii, memorii, mituri (povestiri fabuloase cu caracter sacru), nuvele (specie literară mai mare decât schița, dar mai scurtă și mai simplificată decât romanul), romane, povestiri, schițe jurnaliere, parabole (povestiri alegorice cu un cuprins religios sau moral). Astfel, cu prioritate va fi pusă în discuție specia literară valorificată prin romane – creație literară a genului epic de întindere mare și cu conținuturi complexe, care se desfășoară în cadrul unei întâmplări și de-a lungul unei anumite perioade, subordonată în limite de observație socială și analiză psihologică. Drept urmare, dacă în perioada interbelică creația literară în proză are tendința de a se exprima prin genul epic de întindere mare cum ar fi romanul, oricum la bază în mare parte rămân și scrierile literare redată prin nuvele, povestiri etc.; însă romanul a fost cea artă literară care a revoluționat literatura română și sub acest aspect a fost motivată de concepții moderniste prin care cultura, ca formă spirituală a existenței sociale, s-a impus ca formă și metodologie în stimularea creației literare românești. Romanul din perioada interbelică s-a pronunțat prin acțiunea de a relata starea emoțional-interioară a individului român și despre trăirile/ condițiile acestuia din perioada respectivă, despre spiritul național românesc cu capacitatea de inteligență/ deșteptare în procesul evoluției, despre societatea română în întregul ei areal cu toate preocupările vieții cotidiene și stărilor sufletești, etc. – Mihail Sadoveanu fiind reprezentantul distins în acest gen de creație literară, considerat ca cel mai de vază narator care a relatat în linii mari poziția umană a omului simplu din societate, mediul rural descris prin tot realul naturii înconjurătoare, iar istoriografia ținutului și datinilor românești din zonele rurale valorificată prin conținutul de gândire socială. Pe când în perioada postbelică romanul cuprinde o gamă de proprietăți, care divizându-se în mai multe categorii se plasează în limitele de idee generală ce reflectă corespunzător realitatea, astfel fiind pus în lumină romanul cu conținuturi politice, psihologice, ideologice, social-istorice propriu societății românești, totodată un loc însemnat îl ocupă romanul cu componente eseistice, deci literatura eseurilor, exemplu ar fi „Moromeții”, vol.II, de Marin Preda, ideea de existență socială găsimu-și loc în zona rurală a societății. Necătând la aceste diferențieri, oricum creația literară în proză din perioada interbelică are o cotitură imensă către renovare și valorificarea noului din modernism, evident de a adapta exigențele literaturii la

cerințe noi cu orientări moderne și către un segment al civilizației care își exprimă caracterul în termeni de cultură socială, cultură spirituală, cultură intelectuală, cultură morală sau emoțională; iar literații timpului să producă efecte cât mai frumoase în produsul scriitoricesc. După cum se cunoaște, orientarea se plasa către viața spirituală, către trăsăturile morale ale omului și către stările emoțional-sufletești ale poporului român, în mod aparte din localitățile rurale – romanul cu înclinare propriu psihologiei umane îi determină pe prozatorii români să elaboreze o tematică sau, mai bine zis, o operă literară de analiză social-psihologică, aceasta fiind într-o măsură oarecare influențată de bergsonism (doctrina filozofică a lui Bergson care afirmă că adevărul nu este accesibil cunoașterii științifice) prin recompunerea trecutului ce are la bază curentul de memorie afectivă; astfel creația literară din epoca interbelică are și un caracter sentimental ce predispune la melancolie și contemplație, înclinată să idealizeze realitatea în mod romantic. Ca atare, romanul din perioada interbelică se prezintă prin caracteristica omului din societatea română, centrul de referință având tangență cu spiritualitatea și conduita umană, accentul explorând conotațiile culturii morale și spirituale – subiectele respective fiind prezente în opera lui Mihail Sadoveanu, Anton Holban, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Ion Slavici, Ionel Teodoreanu, Garabet Ibraileanu, Mihail Sebastian, Constantin Stere, Gib I. Mihăiescu, Duiliu Zamfirescu, Mateiu Ion Caragiale, Hortensia Papadat Bengescu, Nicolae Filimon, Ion Biberi, alții. Criticul literar Garabet Ibraileanu a susținut ideea prin existența romanului de analiză și de creație, astfel romanul de analiză fiind un lucru care capătă viață în mai multe ipostaze, la bază având ființa viabilă care se manifestă prin acțiuni reale, prin afirmații multiple cu facultatea de a exprima un grai însuflețit; drept urmare prin analiză, ca metodă științifică de cercetare a realității, este examinată structura sufletească proprie individului, deci psihologia ființei umane cu întreaga complexitate a stărilor emoțional-sufletești; se menționează că romanul psihologic este și romanul de analiză, reprezentanții acestuia fiind Camil Petrescu, Mircea Eliade, Hortensia Papadat-Bengescu. Însă prin *romanul de creație* individul este descris prin ansamblul manifestărilor prin care se exteriorizează viața psihică a acestuia, deci este vorba de conduita umană. Prozatorul și dramaturgul Liviu Rebreanu, care a evocat starea țăranului/ omului de la sat prin romanul „Ion”, cu subtitlul „Glasul pământului, Glasul iubirii” (roman obiectiv), lucrare de condiție social-umană și analiză psihologică, a fost romancierul cu scrieri realiste, punând în lumină romanul „Răscoala” (primul volum editat în 1932, al doilea volum în 1966), pătruns de evenimentele țăranilor din 1907 – din analiza lui George Călinescu fiind considerat un *roman al gloatei*, respectiv considerat *capodopera literaturii române din perioada interbelică*. Apoi continuând cu romanul „Pădurea spânzuraților” (roman obiectiv) de atitudine psihologic-umană în vreme de război (1922), apoi au urmat și alte romane „Amândoi” – din nou o lucrare reală, de tip polițienesc, inspirată din fapte criminale. Iar scriitorul Mateiu Ion Caragiale în romanul „Craii de Curtea-Veche”, cât și „Remember”, descrie viața umană în limitele întinericului, adică după ce se lasă noaptea pe pământ, iar acțiunea exprimă însușirea prin tot ceea ce este suav și plin de atenție, și grija pentru individul pământesc. Așadar, tema mediului rural este evocată de Mihail Sadoveanu,

Liviu Rebreanu, Ion Slavici, cât și alții, expunerile acestora fiind înzestrate de o pondere înaltă și cu variații proprii. Dacă să ne referim la Ion Slavici, scriitorul abordează tema cu privire la existența omului în anturajul rural, descrierile conținând elemente despre conduita umană, cuprinzând până la cele mai mici detalii conținuturi despre totalitatea obiceiurilor și deprinderilor ale unui grup social; despre cum se aplică limba vorbită în procesul de comunicare dintre membrii unei anumite colectivități; despre totalitatea obiectelor care îmbracă corpul omenesc, deci se are în vedere vestimentația – în viziunea criticului literar George Călinescu, Ion Slavici este privit și comparat ca un „*instrument de observație excelent al mediului rural*”. Referindu-ne la scriitorul Duiliu Zamfirescu, romancierul a prezentat în scrierile sale tabloul real și complex din societatea română către sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, astfel subiectele au fost relatate în romanele „Anna”, „Viața la țară”, „Tănase Scatiu”, „În război”, „Îndreptări”, toate din seria de producții literare „Ciclul Comăneștenilor” – trăirile emoțional-sufletești și existența omului fiind caracterizată în dependență de poziția socială pe care o ocupă acesta în societate. Duiliu Zamfirescu este primul scriitor român care a pus în lumină *romanul cronică* (prin analiza cât mai profundă a acțiunilor și întâmplărilor), redând prin acesta imaginea vieții din societatea română de la sfârșitul sec. XIX, prin care menționează despre simplitatea moravurilor și a traiului în patriarhat, așa zis, în spiritul tradițiilor străvechi. **Pe când prin intermediul romanelor lui Camil Petrescu cunoaștem o tematică ce aparține de domeniul intelectualității, o categorie socială de oameni a cărei activitate ține și se desfășoară în sfera vieții spirituale. Totodată, Camil Petrescu este scriitorul și promotorul care pune bazele romanului modern, astfel făcând un sfârșit pentru romanul tradițional. Romanul „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”, publicat în 1930, reflectă opera dramatică a omului intelectual care înțelege lucrurile în deplinătatea facultăților mintale; în prima parte a romanului scriitorul Camil Petrescu infiltrează acțiunea omului prin procesul afectiv al dragostei, care în același timp acesta este cuprins de situații incerte și neîncredere în sine; pe când în partea a doua a lucrării se înregistrează faptul că omul în asemenea împrejurări de nesiguranță este capabil să porceadă la alte aspecte existențiale și cugetări, și anume la acela de a conștientiza limpede necesitatea și utilitatea lucrurilor în dependență de anturajul nou creat, în cazul dat al romanului fiind anturajul stării de război – în linii generale, tabloul integral al romanului are o clasificare atât reală, cât și imaginară, cu tangență directă la sentimentul de responsabilitate morală a omului față de propria sa conduită. Romancierul Ionel Teodoreanu prin trilogia „La Medeleni”, editată în 1925, zugrăvește destinul unei familii, respectiv existența copiilor din această familie, nemijlocit relația reciprocă dintre aceștea, esența fiind bazată prin redarea caracterului, emoțiilor și relația contradictorie dintre aceștea, echilibrul emoțional având o semnificație aparte, în cele din urmă este pus în joc aspectul ce ține de sentimentul dragostei umane care se dovedește a fi procesul afectiv-autentic specific omului din astă lume. Referindu-ne și la prozatorul/ dramaturgul Gib I. Mihăiescu, romancierul de analiză psihologică, lucrările Domniei sale sunt tratate cu o claritate deosebită în gândire și sunt considerate de o pondere aparte în literatura română.**

Tandemul I&M

... timpul, care ne transformă în obiecte, ne **îmulțește**
singurătatea firească...

Derek Walcott

... spelling, please! English spelling

I (ai) = impostură, incultură, impertinență

M (em) = mediocritate, mistificare, maculare

„Care este strategia de supraviețuire a unei comunități omenești într-o condiție de catastrofe înlănțuite – de catastrofă perpetuă? Și ce anume rămâne valid dintr-o comunitate, dintr-o ființă omenească în momentul când încearcă să se adapteze apocalipsului – concedându-i statut de normalitate – când evenimentul stihial devine banal cotidian? Și în general când anume bășcălia – iresponsabilitatea asumată, spiritul macabru al umorului, de care noi, românii, sântem atât de mândri, – încetează să mai fie un scut invulnerabil?” – se întreba creatorul Lucian Pintilie.

Sa pervertit înțelesul artei prin simplul fapt că au pătruns în teritoriul personalizat al creației mulți intruși, săraci în substanța lor interioară, fără adâncime afectivă, stingheri în cuprindere, dar îndrăzneți în obrăznicie orgolioasă. Sunt puternici doar prin dimensiunea lor de serie uniformă și searbădă, prin care se identifică... Cumul de titluri și participări „prestigioase”... Sunt masteranzi și doctori, informați în toate și în tot, de cele mai multe ori de pe net,... câteodată și din cărți pe care le citesc cu o înțelegere banală și le susțin apoi cu superficialitate diletantă împăunați fiind de un orgoliu fișos. Nu au cu arta vie decât un contact epidermic, nu pătrund niciodată esențele, nu au în ființa lor nicio urmă de *conținut interior*. Supuși de prostie, se cred misiunarii unui teatru nou, modern, postmodern, postpostmodern. Acești regizori, actori, critici, manageri,... cu studii cu plată în țară sau, mai ales, pe undeva pe afară, nu știu nici nu vor să afle că arta trebuie să sugereze, să nu stăruiască până la trivialitate în vizualizări *kitsch shock*. Nu intră în mintea lor cucerită de parvenire ideile care interesează cu adevărat... Neliniștea constituie prezența vizibilă a inteligenței.

Sunt prea siguri, câteodată fuduli și impertinenți fluturând gălăgios C.V.urile validate, dar fără acoperire, prin seminarii și colocvii, workshopuri și comunicări în care mulți dintre ei, artiști fără carieră artistică vizibilă, fac figurație în public pălăvrăgind despre creații și creatori... Nu explici universul marilor personalități inventariind opera lor, cărțile lor, gândirea lor. Ceea ce *acolo* este experiență trăită, ardere, ființare pe care trebuie să o asimilezi cu umilință, smerenie și curaj creator. Teatrul e o trăire personală și nu se împrumută sau închiriază. Bifarea cu suficiență abilă, mascată în paginile *resuméului* a unei experiențe artistice nu este altceva decât un fals, o minciună nocivă...

Acest rang al imposturii a proliferat și mistifică întreaga existență artistică. Care sunt sursele acestei malformații? În primul rând starea educației și culturii românești actuale.

Scoala falsifică studiul vocațional, prin sistemul Bologna, *impus fără discernământ* în numele europenizării... Nu există competiție și selecție la admitere... predau profesori fără statut artistic valid... domină gustul îndoielnic și superficialitatea. Trebuie să spun din nou că lucrul cel mai activ și, în același timp, cel mai dureros astăzi, la noi, este faptul că impostura slujește reforma... Reformă fără criterii și fără implicarea valorii... Umor și predestinare mitico dâmbovițeană...

În universul pandemic, nesigur ce nu solicită în mod real participarea, creativitatea și responsabilitatea, trăim supuși și confuzi un timp al disperării, mediocrizării și mistificării prin tirania vociferărilor și erupțiilor perfid – generoase... Măști și idealuri, monșeri!

Trebuie să fim responsabili de adevărurile prezentului și avem obligația să descifrăm incertitudinile viitorului pentru a realiza și impune o existență demnă și o creație cu amplitudini esențiale, vie și densă, românească, europeană și universală deopotrivă..

Și totuși înlocuim cu tâmpă seninătate necesități stringente de atitudini și acțiuni cu sloganuri, tabuuri,...și mimetism slugarnic. Acești membri de onoare ai imposturii se lăfăiesc în superficială și constantă suficiență. *Da, mi-e frică de proștii răi...* – I.L.Caragiale

Climatul moral, lipsa exemplarității, calitatea vieții, lășitatea, toate vorbesc despre căderea valorică. Voci distincte și distinse odinioară nu mai au puterea mesajului, iar trâmbișii bolnavi de parvenire sau așezat făloși în primul rând la comanda accelerată a surpării valorilor.

Identitatea – un moft... Gândirea – o relicvă...Prezentul – un bâlci.

Experiențele altora cunoscute după ureche devin automat obiectivele noastre, țeluri, ținte de implementare fără însă a le înțelege și a le aprofunda măcar la un prim prag de onorabilitate și decență profesională.

Deceniile actuale cultivă întâmplător sau conștient, farișeic sau interesat, în cârdășie sau naivitate, proliferarea structurii de mediocrizare.

Demo crația, reforma, economia de piață, justiția, autonomia, restructurarea, creația liberă etc., etc... devin – din nobile cerințe obiective ale dezvoltării – „chestiuni arzătoare la ordinea zilei” și alibiurile imposturii.

Chiar și pe scenă avem din nefericire o descifrare încețoșată a viitorului...

Teritoriul vocațional nu mai poate săși acorde nicio perioadă de relaxare în ceea ce privește perspectiva menirii sale.

Semnalul de alarmă a fost tras, de mult... și...nimic... Indiferență... tăcere...

„Arta nu este o necesitate imediată pentru societatea umană, iar artiștii vor fi veșnic niște excepțiuni [...] Generații după generații de imense majorități se vor strecura fără să lase în urma lor ceva deosebit, una pentru gândirea alteia; cu păstrarea patrimoniului de gândire și cu continuarea speculării lui, vor fi însărcinați întotdeauna numai câțiva, un foarte restrâns număr. [...] Cu cât mai târziu a venit artistul sau gânditorul pe lume, cu atât îi trebuie mai multă originalitate și mai mare putere de concepție, pentru a covârși capitolul din ce în ce mai sporit de gândire umană și pentru a găsi forma nouă”. (I. L. Caragiale)

Onestitatea și performanța creatoare nu se mai susțin pe măiestrie, judecată analitică și har. Gândirea e doar o înșiruire de cuvinte. Arta interpretativă e năucită de lipsa de rigoare și profunzime, de penetrare ideatică sordidă, de partizanatul din înăuntrul grupărilor solidare ce se susțin dincolo de bine și rău... Avem vedete, staruri, VIPuri, dar nu mai avem talente certe, constituite organic prin rigoare și demnitate, prin menire și muncă, prin disciplină și modestie nobilă... Polemica e necesară și binevenită, când este o moștenire și se susține pe idei, pe viziune, pe concept. Cât de departe sunt toate acestea de noi astăzi. O degenerare, o oboseală și o destrămare a vitalității teatrului înrădăcinat cândva în fertilă creativitate.

Actul de creație e la îndemâna tandemului I&M având ca scutier prostia îmbibată de grandomanie suficientă ei însăși, impulsivă în obținerea unui statut privilegiat, ucide, sterilizează tinerețea și proștețimea celor care, cu ingenuitate, candoare și sensibilitate își doresc un destin artistic și vor să lupte pentru a se impune ca personalități ale unei noi generații.

Rădăcinile îndoielii pe care le-au avut marii artiști ai teatrului românesc sunt și au fost la fel de adânci ca și cele ale certitudinii. Astăzi, îndoiala este rară, și luciditatea la fel. Ne amestec vertijurile și simțim tot timpul o surpare a reflexiei.

„Teatrul îndeplinește într-o cultură o funcție de sinteză pe care niciun alt gen nu șio poate asuma. El reprezintă punctul direct de contact a unei culturi cu publicul. El mai reprezintă laboratorul în care sensibilitatea unei epoci își găsește, își formulează, își legiferează conștiința de sine. Toate drumurile de artă se întâlnesc în teatru și numai prin teatru ele își pot stabili unitatea spirituală... Teatrul ajută circulația valorilor, limpezimea lor, selectarea lor. Când teatrul abdică de la această chemare, el anulează o întreagă funcțiune de cultură”. – Mihail Sebastian

Teatrul oferă spațiul în care creația se poate mișca liberă între lumea din afară și lumea dinăuntru. Puterea și miracolul textelor se nasc din faptul că ele prezintă omul în toate aspectele sale deodată. Principalul mijloc de expresie este tăcerea din cuvânt și cuvântul cuprins în tăcere. Tăcerea conține înțelesuri în prag de mărturisire... *Totul reprezintă, nimic nu e...*

Teatrul nu are are ceva definit o dată pentru totdeauna. E experiență continuă... Simultană cu trecerea spre și înspre moarte. Realitatea e că textul poate cuprinde într-o frază atât de multe înțelesuri diferit posibile, încât adesea adoptăm un punct de vedere simplist al siguranței și evidenței și

suferim pierderi esențiale, atât la nivelul seducției și atracției plurale, pe care am putea-o câștiga, provocând potent contradicțiile ce-i întrețin vitalitatea ambiguității. În teatru, cuvântul, atât de prostește vitregit, este labirint iluminat în interpretare, este imagine și densitate. El, călăuzește necunoscutul prin mărturii vii. Nu are astâmpărul unei certitudini. Este plurifocal înăuntrul unei identități virgine care conține puncte de reper ale psihologiei, acțiuni de toate felurile, o zugrăvire a scenei și o zugrăvire a timpului, încât dacă faci într-adevăr muncă de (forare), și cauți toate filioanele tănuite în el, te alegi cu o cantitate uriașă de mici reprezentări în desfășurare, care întrețin veșnic un spectacol ascuns, dar viu și agresiv.

Jocul se descifrează prin *jocul secund*.

Teatrul e o acțiune impură raportată la timp, la inevitabil; e o soluție pentru cine vrea să fie... Oamenii se dăruiesc teatrului, artiști și public din imposibilitatea de a privi realitatea în față fără să o descopere – irealitate.

Veșnicia capătă sens în durata de timp și spațiu a unui spectacol.

Existența se reduce la alternanța dintre plictiseală și „activitate”. Spaima de ireal e motivul ultim al actului. Căci orice actualizare ne umple de iluzia existenței. Acțiunea raportată la timp ne seduce, ne orbește și ne împiedică astfel să știm că e înșelăciune. Nimic nu e mai întăritor decât să aderi la o ficțiune, nimic nu e mai plăcut decât să zvâcnești ca înfrânt teoretic al unui destin pe care nu-l cunoști niciodată.

„Epocile mari nu se măsoară după idei, ci după pulsul ce le agonizează triumful, durerile sau lașitatea.” (Lev Șestov)

Happy end-ul e întotdeauna teatralitate ironică, speranța dezamăgirii virtualizată de iluzie. „În orice nefericire nu există decât o primejdie; când cel ce suferă nu vrea să creadă că nefericirea este fericire.” (S. Kirkegaard)

Teatrul te obligă să accepți existența ca pedeapsă suportabilă prin histrionism, viața ca eroare, dimensionată în temei poetic. „Omul se rostogolește de la Copernic încoace din centru spre necunoscut. Lipsește răspunsul la întrebarea, De ce? – dar răspunsul e chiar acuratețea întrebării.” (Nietzsche)

Amăgirea prin joc, jocul ca dublură a înțelesului existenței de neînțeles devin spectacolul ei de sens. Poate ascuns, sigur tănuiește în tăcerea care gândește...

Teatrul stopează risipa de energie vitală, transformând-o în stare emoțională dilatată excesiv în comuniunea de grup a trupei. Mulți și singuri, singuri și mulți. Împreună. Destinul unei serii de spectacol este redarea vitalității extenuate de existență printr-o imagine caleidoscopică ce luminează un întuneric știut și neștiut de întreaga comunitate. Să dai totul și să nu primești nimic este noua provocare a speranței pe care reprezentarea de destin a artei teatrului o tănuiește în scenă.

Iluzie și utopie deopotrivă.

Teatrul este o incandescență ce ne continuă întru desăvârșirea sfârșitului. Nu scapă nimeni de viață!

„Nu credeam că după secolul XX va veni secolul XI” – Amos Oz

Raluca FARAON

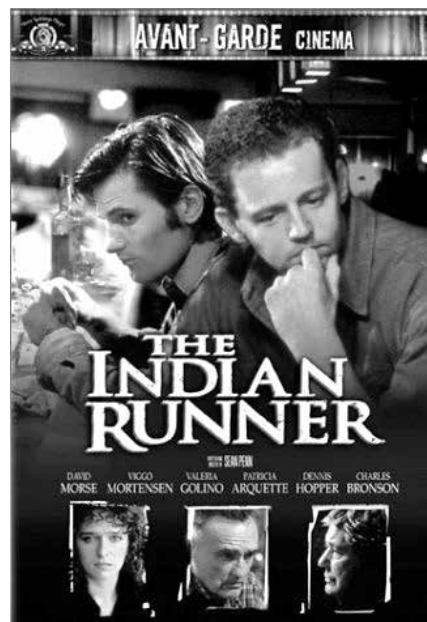
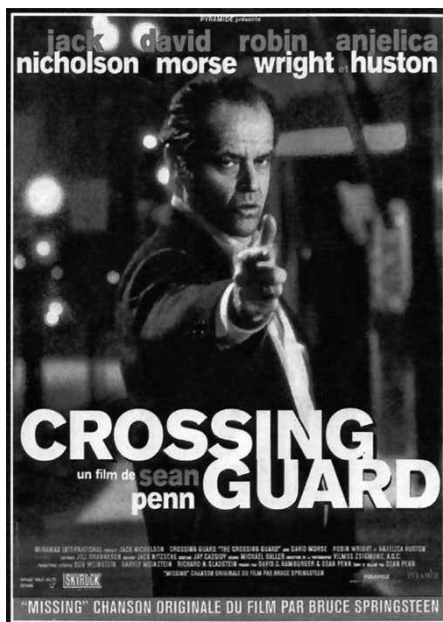
Sean Penn, regizorul

Începând cu anii '80-'90 ai secolului trecut, tot mai mulți actori își încearcă abilitățile regizorale. Robert Redford ia Oscar pentru *Ordinary People* (1980), apoi, un răsunător succes are Kevin Costner cu *Dances with Wolves* (1990), Mel Gibson, de asemenea, dă lovitura cu *Braveheart* (1995), premiați și ei la categoria Oscar pentru regie și producție, ca să nu mai spunem de Clint Eastwood, cu patru Oscar pentru regie și producție, indiscutabil, mult mai bun în ipostaza de regizor decât ca actor. Al Pacino, Jack Nicholson, Robert de Niro, Kevin Spacey, Edward Norton ș. a. reușesc să fie convingători și ca regizori, dar ei sunt și protagoniști, de cele mai multe ori, în filmele regizate, rămânând actori cu câteva filme regizate la activ.

Sean Penn este însă un regizor adevărat, cu o viziune artistică limpede, cu un stil ușor de recunoscut în toate filmele sale (șase la număr, până în acest moment, dintre care cel mai nou, *Flag Day*, din 2021, are premiera în luna august, fiind și singurul dintre ele în care joacă). Trăsăturile artei sale cinematografice sunt, în mare, acestea: senzația de verosimilitate, de viață netrucată, nefardată, care rezultă din gesturi, limbaj, decor, imagine, astfel încât ai impresia că urmărești un documentar artistic; peisajele sunt filmate pictural, unele dintre ele, opere de artă, de îți taie răsuflarea; imaginile panoramice alternează cu prim-plan al unor obiecte fixate îndelung, leneș sau cu încetinitorul, iar toate aceste detalii pot fi importante în cursul acțiunii, pentru a evidenția o traumă sau o emoție tulburătoare sau pur și simplu tandrețea, bucuria; camera zăbovește pe chip, foarte aproape, în adâncime, fie frontal, fie din profil, ochii sunt deosebiți, Sean cere actorilor jocuri reținute sau expansive, dar autentice, fără dramatizare, infatuare. De asemenea, muzica originală este excelent aleasă (Jack Nitzsche în două producții, Hans Zimmer în două, Eddie Vedder și Joseph

Vitarelli în câte una), precum și faptul că folosește melodii de blues sau rock (pentru *Into the Wild*, Eddie Vedder, solistul de la *Pearl Jam*, compune melodii specifice temei) care creează o atmosferă în deplină concordanță cu firul evenimentelor sau cu jocul actoricesc, ca o lumină din interior, actorii știu să tacă, de altfel, foarte expresiv. Echipa de actori pare că se cunoaște dintotdeauna, fie pentru că Sean Penn folosește actrițe cu care este în relație (Robin Wright sau Charlize Theron, iar în cel mai recent i-a distribuit pe copiii săi), fie pentru că alege actori care au mai jucat sau au fost împreună (cuplul Jack Nicholson și Anjelica Huston); când nu e cazul, cum a fost la debut, le cere actorilor să petreacă mult timp împreună în afara studiourilor, mai ales pentru a atenua diferențele profesionale și pentru a se aclimatiza cu decorul. Poate cel mai important aspect, dincolo de naturalețea cu care filmează (merge cu autenticitatea atât de departe încât, în filmul de debut, utilizează imagini ale unei nașteri naturale de foarte aproape, cu detaliile anatomice la vedere sau utilizează actori amatori ori băștinași, cum se întâmplă în *The Last Face*), rămâne poezia imaginii (mai ales în *Into the Wild*, e pur și simplu un film-poem, prin ce vedem și prin replicile care au și valoare filosofică). Există un nu știu ce, un fior care nu poate fi explicat, o senzație de nod în gât și de uimire, laolaltă cu o bucurie discretă în momentul în care, dincolo de veridicitatea întâmplărilor și a jocului actoricesc, realizezi că ai parte de un moment revelator. Cele mai multe sunt în filmul de debut, au valoare simbolică, mai ales că se și repetă. E vorba de imaginea indianului în vârstă (ca o exemplificare poetică atât a titlului, cât și a faptului că frații au o discuție în acest sens, apoi se aleargă printr-un lan de porumb, Frank identificându-se cu mesajul pe care l-ar primi un indian de la un urs); acesta apare îmbrăcat sărăcăcios și

e grav când Frank se întoarce din Vietnam, dar privirile pe care le schimbă cei doi sunt semnificative, revelatoare, urmează o altă imagine cu acesta singur, ca în vis, și la sfârșit, când Frankie o ia razna și îl ucide pe Caesar, iese parcă dintr-un tunel înconjurat de o aură, alergând și zâmbește larg. Totodată, motivul paharului, ca semn al fragilității emoționale: camera este fixată pe două pahare goale când Joe îi povestește soției de momentele lui de tulburare pentru că l-a ucis în legitimă apărare pe un tânăr, apoi, este în prim-plan un pahar cu scotch pe jumătate plin, când tatăl fraților îl sună pe Joe în miez de noapte ca să îl avertizeze că e desprins linoleumul, apoi, peste câteva cadre, camera este ațintită asupra aceluiași pahar, peste care roiesc muște, după sinuciderea tatălui. În toate filmele, practic, sunt astfel de imagini, însoțite sau nu de un fond muzical, care neli-niștesc, sau, dimpotrivă, sunt prilej de reverie sau reflecție, în absența dialogului. Sean este dur uneori cu operatorii, dictatorial chiar, pentru că are o anumită viziune și dorește să iasă imaginea cât mai naturală, ca la documentare, nefiltrată, fără efecte pe cameră.

În ordine cronologică, filmele lui Sean Penn sunt următoarele: *The Indian Runner* (Frații), în 1991, *The Crossing Guard* (Răzbunarea), în 1995, *The Pledge* (Legământul/ Promisiunea), după un roman de Fr. Dürrenmatt, în 2001, *Into the Wild* (În sălbăcie), după o carte de memorii a lui Jon Krakauer, în 2007, *The Last Face* în 2016 și *Flag Day*, după un caz real, în 2021. În plus, o serie de scurt-metraje (singur sau în colaborare), dintre care unul e despre 11 septembrie. A colaborat cu David Morse la primele două filme de lung-metraj, cu Jack Nicholson în al doilea și al treilea (e de notorietate marea prietenie care îi leagă¹), cu soția, Robin Wright, în al doilea și al treilea, cu Benicio del Toro în primul

și al treilea. Este și un descoperitor de talente: practic, David Morse, Viggo Mortensen și Benicio del Toro erau cvasine-cunoscuți când a turnat *The Indian Runner*. Actori consacrați, pe de altă parte, ca Dennis Hopper, Charles Bronson, Jack Nicholson ș. a., au acceptat cu mare încredere să joace în filmele lui, la începutul carierei de regizor. De notat și faptul că, în afară de *The Last Face*, este și scenarist al filmelor sale și că este interesat de povești de viață în condiții limită, dar că nu le prezintă melodramatic.

Voi prezenta în rândurile următoare doar trei dintre cele șase creații cinematografice ale regizorului Sean Penn, care sunt doar reușite, nu are niciun rateu până în acest moment.

The Indian Runner (Frații), 1991; *Scenariu original*: Sean Penn; *Imagine*: Tony Richmond; *Muzică*: Jack Nitzsche; *Cu*: David Morse, Viggo Mortensen, Patricia Arquette, Valeria Golino, Charles Bronson, Dennis Hopper, Sandy Dennis.

În cartea lui Richard T. Kelly, *Sean Penn. Viața și epoca*, Editura Victoria Books, 2012, regizorul mărturisește că titlul inițial al filmului *Frații* a fost *Noaptea se lasă încet*, apoi *Salutări din țara pierzaniei*. Nu ar fi fost alegeri greșite, filmul se desfășoară cu un ritm insidios, greu de suportat, în ciuda multor momente dinamice, apoi, există noaptea din mintea și sufletul lui Frank, furia lui este inexplicabilă, el trăiește, într-adevăr, într-o țară a pierzaniei sufletului, afecțiunii celor din jur. Titlul final, *The Indian Runner*, a fost influențat de o carte a lui Peter Nabokov a tradițiilor ecvestre pe care le aveau indienii americani. Tot Sean spune că ura lui Frank poate fi explicată prin versurile lui Bruce Springsteen din albumul *Nebraska*: „Domnule, cred că pur și simplu-i răutate-n lume”. David Morse a zis că scenariul și realizarea scenelor aveau acea originalitate inconfundabilă care nu poate fi inspirată decât din viață și adevărul este că ai senzația că urmărești un film de familie realizat de niște amatori: gesturi simple, sărutări afectuoase, discuții firești între membrii unei familii tradiționale americane. Filmul a avut mai mare succes financiar în Europa (Sean Penn e un răsfățat al Festivalului de la Cannes și ca actor, și ca regizor) decât în State, deși Dennis Hopper

¹ Jack Nicholson despre Sean: „Sean este un foarte bun regizor. Îți spune foarte clar la ce să lucrezi sau cum e o anumită situație sau vreo altă modalitate de a face ceva. Nu ar fi neapărat nevoie să vorbească atât de mult, dar ceea ce spune este întotdeauna util. Este foarte precis în ceea ce face și te ajută – te ajută mai mult decât o fac majoritatea regizorilor. Iar eu am lucrat cu regizori dintre cei mai buni”. (Richard T. Kelly, *Sean Penn. Viața și epoca*, Editura Victoria Books, 2012, p. 390)

credea că e o capodoperă. Totuși, e un film greu de înțeles, din cauza lipsei de logică a comportamentului lui Frank (Viggo Mortensen) – nici măcar nu se sugerează că de vină e sindromul posttraumatic în urma Războiului din Vietnam –, care refuză să își vadă părinții, fuge de lângă soție când îi naște fiul, ba mai mult de atât, exact în momentul în care ea țipă în durerile facerii, el îl ucide cu bestialitate pe un barman care îi era prieten. Filmul se remarcă prin cadre largi, filmate cu încetinitorul, dar și prin detalii scoase în prim-plan care umplu ecranul: pahare de scotch, un ceas deșteptător, două mâini împreunate etc. Emoțiile sunt redată naturalist cu camera fixată îndelung pe chip, se sugerează neliniști, drame incipiente. Scenele sunt de o poezie tulburătoare; Frankie, aducându-și aminte că, pe vremea când erau copii aruncau cu bulgări de zăpadă în mașinile polițiștilor, întors din Vietnam, în mașina fratelui ajuns acum polițist, cere să se oprească mașina și, împreună cu o ceată de copii, aruncă cu bulgări în automobilul pe care îl conduce Joe. Chiar și chipul lui Frank acoperit de multe ori de sânge din cauza bătăilor în care era implicat ascunde o poezie macabră. Există însă și scene de un umor savuros. De multe ori, în momente de cotitură a firului epic sau când e o schimbare de perspectivă a comportamentului lui Frank, un automobil trece prin fața cadrului: când Frank pleacă fără să își vadă părinții, exact în momentul când vorbește cu Joe, printre ei trece o mașină, la înmormântarea mamei, prin fața tatălui și a lui Joe, anunțând parcă sinuciderea tatălui, când Frank iese din închisoare și se află în mașina veche a lui Dorothy (viitoarea soție) pe care ea o conduce, un automobil le taie fața. Filmul pare mult mai lung decât este, are câteva momente realizate mai stângace, dar oferă o poveste tulburătoare despre relațiile dintre frați, despre familie, despre răul care poate, incontrollabil și feroce, să distrugă un om și întreaga societate.

The Crossing Guard (Răzbunarea), 1995; *Scenariu original*: Sean Penn; *Imagine*: Vilmos Zsigmond; *Muzica*: Jack Nitzsche; *Cu*: Jack Nicholson, Anjelica Houston, Robin Wright, Piper Laurie.

E de-a mirările cum un răzvrătit agnostic (declarat) reușește să realizeze un film de asemenea alură creștină! Mesajul filmului este extraordinar: doar când te ierți pe tine, reușești să îi ierți și pe ceilalți care ți-au greșit, doar așa poți atinge adevărata pace și adevărata iubire. Povestea e simplă: un tânăr aflat sub influența băuturilor alcoolice omoară accidental o fetiță de șapte ani, fuge de la locul faptei, după care ajunge în închisoare, ispășește pedeapsa de șase ani, dar se automutilează acolo și trăiește copleșit de vină. Tatăl nu depășește momentul, din cauza traumei, soția (păstrând pe cei doi băieți mai mici) divorțează și se recăsătorește. În ziua eliberării tânărului, Freddy, tatăl, îl vizitează pe Joe, ucigașul, îl amenință cu o armă neîncărcată și îi dă termen limită trei zile, după care îl va omorî. Joe nu anunță poliția, e foarte calm, își găsește de lucru pe un vas de pescuit, începe o relație de dragoste cu Jojo, o pictoriță blondă interiorizată, iar în noaptea cu pricina, îl

așteaptă cu o mitralieră pe Freddy, doar ca să îl silească să alerge după el. În cele din urmă, goana aceasta (victima își așteaptă mereu agresorul, îi plătește chiar și biletul de autobuz) se dovedește cu un rost: deși atins de un glonț, Joe aleargă, de fapt, la mormântul fetei, unde tatăl nu călcase niciodată. Acolo, prăbușiți amândoi peste placa funerară roz, plângând, își dau mâna și se eliberează amândoi de sentimentul de vină uriaș.

Meritul extraordinar al lui Sean este de a prezenta mereu în contre-emploi cele două personalități: tatăl nu este un model de comportament, bea enorm, fumează nonstop, petrece toate nopțile în cluburi de striptease, pleacă cu câte o stripteuză mereu acasă. E violent, nepoliticos, imprudent. Joe este însă calm, tandru, înțelept, încearcă să se autoanalizeze. Freddy însuși își dă seama de contrast când, întors să îl împuște pe Joe, îi spune: „Vrei să știi care e ironia, puștiule? Am fost reținut de poliție pentru că am condus sub influența băuturilor alcoolice și am fugit de la locul faptei.” Același contrast ca în filmul de debut: acolo erau frații însă la antipodi: unul blând, corect, familist, altul – rebel, vicios, violent. Film dedicat memoriei prietenului Charles Bukowski, cu o temă muzicală a altui prieten, Bruce Springsteen (*Missing*), filmul acesta e cel mai dinamic și mai scurt dintre toate, dar și cel mai emoționant.

The Last Face, 2016; *Scenariu*: Erin Dignam; *Imagine*: Barry Ackroyd; *Muzică*: Hans Zimmer; *Cu*: Javier Bardem, Charlize Theron, Jean Reno.

Pe fondul Războiului Civil din Liberia, doi medici din Mișcarea Umanitară Internațională „Medici fără frontiere” ajung să lucreze împreună și se îndrăgostesc. El, Miguel (Bardem) a crescut într-un orfelinat în Spania, într-un climat asemănător, de război civil, ceea ce l-a întărit, l-a motivat, așa încât ajunge un chirurg extraordinar, un om înțelept, cu stăpânire de sine, dar și un afemeiat notoriu. Ea (Theron) este fiica celui care a înființat Asociația, copleșită de personalitatea tatălui care s-a jertfit pentru copiii din Africa, dar cu o atitudine rezervată față de mama care l-ar fi înșelat pe soț. Scenele din timpul războiului sunt de o cruzime gratuită, de un impact vizual (și moral) de nesuportat: copii puși să formeze un zid viu de către rebeli, iar trupurile lor sfărțecate de gloanțe, goale, sunt puse stivă și deasupra roiesc muște, o șleahță mascată, condusă de o femeie, asmut un băiat încet la minte să își palmuiască, apoi să își ucidă tatăl cu o mitralieră, dar copilul își zboară creierii în fața lui etc. Filmul este o împletire de piese puzzle, din trecut și prezent, astfel încât abia la sfârșit realizezi ce s-a întâmplat: acum zece ani au trecut prin evenimentele traumatice din Africa, apoi nu s-au mai văzut, se reîntâlnesc, el se întoarce pe teren și moare. Este o poveste de dragoste copleșitoare, datorită jocului actorilor: ea este reținută, misterioasă, motivată să lupte pentru Asociație, pentru viitorul ei, fidelă în relație, el e expansiv, pătimaș, urăște birocrăția căreia trebuie ea să i se supună, e mulțumit dacă salvează pe loc și un singur african, nu e fidel deloc. Peisajele sunt tulburătoare, momente de poezie între ei, este un film superb, care lasă urme adânci, de durată...

Cristina Prisacariu Șoptelea – 4 iulie 1966, Botoșani

Volume publicate: *Singuri cum stăm* – Editura AXA Botoșani, 2003; *Câinii memoriei* – Editura DACIA XXI, Cluj Napoca, 2011, Colecția *Poeți contemporani*; *Instrumente de tortură* – Editura Zona Publishers, Iași, 2014, Colecția *Poesis*

Poeme publicate în: Caiete Botoșănene, Convorbiri Literare, Clopotul, Gazeta Gorjului, Albina, Târgoviștea, Zori noi, Basarabia, Contemporanul, Luceafărul, Steaua, România Literară, Jurnalul Literar Botoșani, Lumină Lină – New York, Hyperion.

Cristina PRISACARIU ȘOPTELEA

trăirile mele speciale colindă oglinzile incognito

adică trăirile mele speciale colindă oglinzile fără a fi cunoscute de cineva

oricât mă cunoașteți sau cineva spune că mă vede clar
nimic nu e așa cum este de fapt
oglinzile din jurul meu arată gurile dilatate ale bărbaților de pe stradă

și poșetele ieftine ale femeilor care îi însoțesc
goliciunea mea e așezată cuminte
în ochiul verde al tinereții tale

nimic nu este așa eu doar schi-
tez pe geam drumul pe care voi merge
singurătatea îmi dă târcoale în par-
tea asta ninsă a orașului
departe de mulțimile înfricoșător de gălăgioase
ascult despre nisipul fierbinte din Veneția

la Veneția nu există nisip de fapt eu
nici nu am fost la Veneția
să-mi înmoi degetele în canalele soioase și de neegalat

nici în piața San Marco n-am numărat dalele, doar de la Murano
am un pandantiv și ăla alb-negru.

apar mereu imagini ale oamenilor

care plâng
aliniați Doamne,
în pragul unui gol al disperării

unde să mă ascund
decât în acest sine al meu
dezbrăcată în ceața care se ridică dimineața peste păduri

păsări uriașe se desprind de cer și
ciugulesc
din umbrele noastre agitate de lună

aștept mângâieri dar
soarele
nu poate să încălzească polii pustii

noaptea se furișează peste părul tău
încurcat
în cuvinte și culori albicioase

nimic nu se aude, e timpul să-mi spui
povești
despre trecutele serbări ale cetății

eu nu primesc scrisori
peste mâna mea încolțesc
cuvintele prietenilor mei

Ias cainilor mușcătura din pulpă

și din visul deraiat aproape de realitate
uite cum casele se înalță până la nori și acoperă
iarba albăstrită de cerneala fiului meu
sau de ochii vărsați peste pleoape
dacă mă întrebi prefer varianta a doua, cu ochii vărsați
voi șchiopăta de acum încolo
golul cu ce să-l umplu
doar cuvintele șifonate scoase din buzunarul tău de la piept
mai rămân
pene și puf zburătăcind prin aerul uscat
prinse în sârmele pline de rufe jilave
pene și puf lipindu-se mecanic de fusta mea neagră.

n-am trecut să te povestesc

dincolo de ușile rupte ale pământului
ce-am făcut, ce-am auzit, ce n-am scris
cât a crescut copilul ce abia îl voi fi născut
cât vin s-a stors cum via s-a uscat într-o toamnă
alergică
ce nebunie! descânt plânsul trezit
în lucarnele zilei de ieri.

am strigat și nimeni nu mi-a văzut umbletul gol
așa n-am trecut să te povestesc.

nisipul ud în palma mea e cald

asemeni unui șarpe înfrânt se scurge
înaintea noastră
ne căutam unul pe celălalt strângând
lângă noi suflarea rece purtată între aripi
ieri m-a izbit primăvara în piept
avea gloria prinsă de umeri.

***

Să te pot atinge pe mâini pe față pe ochi
să te pătrund n inimă și să sparg lacătul ce-ți
mușcă din vene și-ți arde sân-
gele de femeie care agonizează
de femeie care pierde totul la semafor
care aleargă împotriva vântului și care-și
poartă virtutea ca pe un trofeu ciobit
dar aseară ți-ai dezbtăvat cele 100 de piei
și toate sonetele au înghețat în fața ta
nicio profetie nu pregătea clipa asta în care
sarea mărilor ți se lipește de picioare și te smulgi
disperată din mormântul orgoliului.

***

Și pe strada mea sunt plop
dezbrăcați de frunze și înveliți în monologuri
păsările îi ocolesc cu grație vânturile îi leagănă
ușor, zici că sunt scrâncioabe.
ce lipsește din curtea grădiniței 3?
copiii adună lângă ei grămezi de pietriș fac alei
de la unul la altul
deschid cărări de frunze peste trupurile lor mici
doar noaptea dacă stai lângă ei auzi icnete stridente
convulsii acoperite de plânsete
simți măruntaiele vărsându-se pe iarbă
fără zgomot într-un clipocit ca de apă curgătoare
ascunsă de ochii tuturor.

Cu tălpile goale

Zale de oțel fac zgomot în fiecare noapte
de parcă toți pușcăriașii trec pe stradă în fugă
tu te plimbi în balcon și înapoi ca să te convingi că
nu e nimeni acolo doar umbrele morților
se strecoară pe sub copaci și se lasă măturate
de oamenii ce strâng noaptea gunoiul strigi
de la balcon dar nu te aude nimeni ei vorbesc
despre femei și băutură despre mamele lor și
despre neveste rele de mușcă strigi dar umbrele trec
mai departe legănându-se din copac în copac
noapte de noapte trec umbre pe sub balconul meu
zornăind lanțuri invizibile
dar mereu dimineața găsesc urme de tălpi goale
pe scări.

Ceața acoperă munții dimprejor

Ceața acoperă munții dimprejur
și casele dispar una câte una
doar cocoșii se mai aud numă-
rând diminețile hai ridică-te

și spală-ți cămașa plină de vină mâi-
nile mele te dezbracă încet
încă nu te împotriviști încă trupul tău dormitează
acoperit cu semințe de iarbă ce poc-
nesc cu un zgomot surd
când îmi atingi palma
ceața acoperă aerul dimprejur
și oasele dispar unul după altul ali-
niate într-un convoi ce se
rostogolește înspre zi.

cuvintele îmi curg printre degete și nimeni nu
mă ajută să le culeg – cine ești?

***

Moartea ne privește din mai multe locuri
uneori stă la lojă alteori în sala aglomerată
și ne urmărește cu coada ochiului nu-i dăm importanță
și trecem pe lângă ea ca pe lângă o
pată de lumină clipești
asta e singura greșală – clipești
încearcă să o privești drept în față
și fii atent i se încălcesc
pe trup tentacule și mersul i se clatină
se îndepărtează ca o bătrână șchiopătând
acum este o umbră scursă pe caldarâm
o dau de gol doar ochii – ne vânează în continuare.

.....

Gellu DORIAN

Cristina

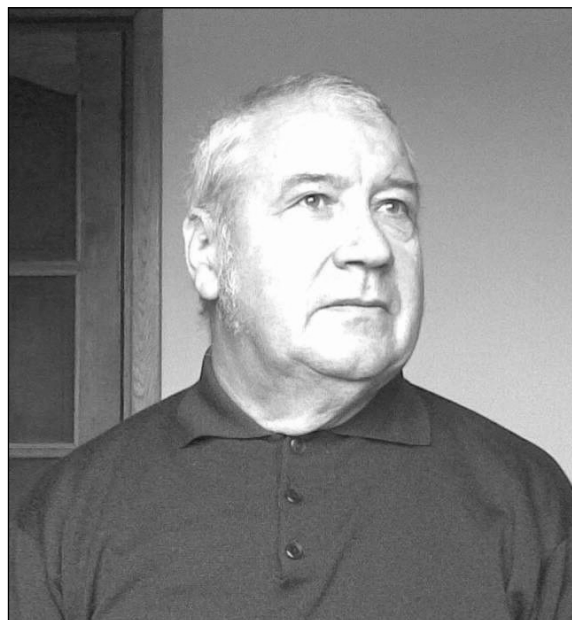
Părea pe la începuturile ei literare, când colinda prin țară pe la diverse concursuri de poezie, că va deveni o poetă prolifică, harnică, prezentă în toate revistele literare din țară. Este, ce-i drept, foarte prezentă acum pe Facebook, fiind prietenă cu mulți dornici să socializeze, dă like-uri tuturor, de cele mai multe ori de la egal la egal, cu o sinceritate debordantă. Nu e nimic rău în asta. Dar de când a debutat editorial, în 2003, cu cartea *Singuri cum stăm*, a mai publicat două cărți, una prin 2011 și alta în 2014. Ceea ce vine să-mi contrazică impresia de pe acele vremuri când poezia dădea parcă tîrcoale mai des și lumea era mai frumoasă, chiar dacă mai speriată, când visele rămîneau vise, iar realitatea devenea vis, vis în care doreai să rămîi, pentru a nu da de gustul amar și acru al acelor zile ale tinereții înregimentate în spaima unor cuvinte ce deveneau poezie, iar poezia devenea curaj de-a te arăta lumii, lume care, în nomenclatură fiind, se uita pieziș la tine.

Cristina s-a arătat lumii timid, însă cu siguranța versului scris bine, de parcă ar fi avut o experiență mare în spate. Poeziile ei, chiar de la prima carte, dar mai ales de la cele din *Instrumente de tortură*, au o singuranță de sine, ce ține te o tehnică bine învățată; unele au aerul că sunt chiar traduceri din mari poete ale lumii. Poate că în spatele parcimoniei ei stă un travaliu imens, un chin chiar, deși la o lectură întâmplătoare poezia ei degajă un aer de lejeritate în exprimare și construcție poetică ușoară. Ea a crescut de la carte la carte, dar nu ca Făt-Frumos într-un an cît în șapte, ci invers, în șapte ani cît într-un an. Nu e deloc rău. Rezultatul seriozității sale poetice se vede și în izbînda relativ recentă, prin care poezia ei a fost tradusă în limba engleză printr-un concurs organizat profesionist, cu traducători nativi, de Lidia Vianu. Nu e puțin lucru: e o victorie care confirmă talentul ei, în care, din păcate, Cristina pare a nu avea încredere pe deplin, de bine ce iese atît de rar în lume cu ceea ce părea a-i fi foarte drag, apropiat, poazia.

Social, ea e dezinvoltă, slobodă la gură, cum îi stă bine unei poete, ce se vrea la harță cu toată lumea. Vine parcă, în comportament, din sfera de influență a Angelei Marinescu, evident, păstrînd proporțiile lumii în care poeta bucureșteană s-a învățat/se învățte și cea în care poeta botoșăneană se lovește de tot felul de mentalități care o irită. Se arată arțăgoasă doar pe Facebook, acolo unde tot omul pare a avea curaj. E și asta o modalitate de exhibare a sentimentelor social-comunitare, o răcorire a gurii, cum se spune.

E și ea acum în partea a doua a vieții, când tinerețea își arată ultimele rezerve, ultimele zvîcniri, când iubirea se dezlănțuie în sentimente firești pentru cei apropiați. A construit o familie de artiști: ea poetă, Liviu, soțul ei, pictor, fiul, actor – un areal artistic destul de mare, în care esteticul poate lua diverse forme, de la poezia ei nonconformistă, la pictura și grafica de experiment continuu practicate vehement de soțul ei, și la arta teatrală și cinematografică mereu și ea în căutări de nouă paradigmă, așa cum am văzut că face fiul lor, Teodor. O atmosferă artistică demnă de remarcat și de pus în valoare mai eficient. Însă trăind în acest tîrg, în care receptarea culturii este doar epidermică, cultură lăsată pe mîna improvizărilor, impostorilor, ai toate șansele să te ratezi, să întri în acel sictir din care ieși șifonat și în afara lumii – lume care are alte criterii de evaluare, înlocuind valoarea cu nonvaloarea. Totul este să știi să rezisti, să ții contactul cu lumea care contează. Și Cristina Prisăcariu-Șoptelea se pare că a învățat lecția și evadează din acest cuibar asfixiat al Botoșanilor, văzînd cum e lumea la București, la Constanța, la Cluj, la Timișoara, la Iași, în Italia, în Suedia și pe unde o mai vrea ea să vadă cum e și ce trebuie să faci ca să te salvezi artistic, uman.

La mulți ani, Cristina – trăiască Poezia și marii vișători!, vorba marelui poet Ioanid Romanescu.

Mircea OPREA

Dumitru Lavric: Ultime lecturi

În acest an, la sfârșitul lunii iulie, prietenul meu Dumitru Lavric a murit. Nu eu am căderea să scriu despre profesorul care a fost, despre calitățile sale de cercetător etnograf, despre talentul sau chiar vocația sa de profund eseist pe teme de artă, de cultură, de pedagogie. Alții vor scrie despre meritele sale ca om al cetății. E prea devreme să scriu despre scrierile sale și poate că nu eu sunt cel chemat să-o facă. Dar eu știu că nimeni nu va scrie despre prietenul meu, cititorul Dumitru Lavric, el fiindu-mi frate de carte, așa cum altul are un frate de sânge.

Ce cărți citea el? Cu o curiozitate neostoită de polimat, citea aproape orice, din orice domeniu, fără limită... Citea enorm, citea cu lăcomie procurându-și cărțile din biblioteci, de la oamenii din preajma lui, de oriunde. Am văzut fișa sa de la Biblioteca județeană; cred că este cea mai groasă fișă a unui cititor cuprinzând multe file prinse în agrafe, o fișă care, poate, ar merita studiată. Datorită lecturilor, mintea sa era pregătită pentru orice idee nouă și te surprindea cu argumente pe care tu încă nu le aveai încât dialogul cu el te îmbogățea cu câteva carate. Un prieten ca Dumitru Lavric înseamnă o bibliotecă citită împreună și, în seceta în care trăiesc, el era picătura vitală din oaza la care visez. Continui să citesc și, din rutină, mă întreb ce-o să spună de ideea asta când va citi și el cartea... Lecturile noastre s-au extins curând până a ne citi unul altuia manuscrisele înainte de a deveni cărți tipărite.

Viața lui se simplificase tot mai mult, se redusese la esența unei austerități de

ascet condamnat, prin diagnostic, la carceră domestică. În ultima perioadă, ajuns în scaunul de invalid, lucra ca un salahor, scris/citit, fără efuziuni, fără patetisme, fără speranțe gratuite și fără răgaz, până la istovire și asta din simțul datoriei față de sine mai întâi și o făcea cu o disciplină și o rigoare intelectuală pe care n-am găsit-o la nimeni altul.

Era un introvertit, desigur, iar în ultima perioadă, mai ales după pensionare, starea aceasta i s-a adâncit. Soluția Lavric de a te retrage din lume, de sub opresiunea deșertăciunilor diurne, nu e pentru oricine; cere oameni puternici și caracter, cere oameni de un mare curaj intelectual. Fără compromis, corect cu el, corect cu ceilalți, de o generozitate bine ținută și plătind lumii prețul cerut și când nu merita, înghițindu-și umilințe și remușcări de care numai el știa... Înveșmântat în paloarea unei demnități aspre, nu

s-a plâns niciodată, și-a asumat condiția mulțumindu-se cu scrisul, cu lectura și strictele vizite de necesitate impuse de starea de pandemie. Se nedreptăța și își suporta penitența ca pe o autoflagelare în spirit, bănuiesc, pentru păcatele față de el însuși, mai întâi. Mă întreb de unde a găsit energia să se dedice cu atâta ardoare muncii sale. Și mă întreb de nu cumva a descoperit formula secretă de a-și lua drogul necesar chiar din munca sa.

Dumitru Lavric s-a obișnuit să primească de la viață mai puțin decât dădea el și, cu siguranță, Schopenhauer lui îi spune: *Viața este o afacere care nu-și acoperă costurile.*

Ne împrumutam cărți cu conștiința că un autor, o carte fără cititorul ei rămâne un obiect uitat undeva pe un raft, soarta cărților fiind să treacă de la un cititor la altul răscolind conștiințe, incendiindu-le. De cele mai multe ori, cărțile împrumutate lui le citeam eu mai întâi și am un mod devastator de lectură: subliniez textul în partea care mă interesează, agăț de paragrafe semne dintr-un cod propriu, fac notații pe paginile libere, pe lumina paginii, cu săgeți spre text, note deseori ilizibile și, deci, irecuperabile. Abia după ce o citesc cartea devine cu adevărat proprietatea mea și asta mai ales prin însemnele lăsate în pagini. O carte citită *se consumă* ca un bun însușit de proprietar în toate sensurile, încât va purta pentru totdeauna marca cititorului ei. Aceste cărți ajungeau și la el, pe pagina de gardă notându-și inițialele D.L., să nu riscăm o repetare. Uneori, la înapoierea cărților, pe seama notițelor aveam veritabile colocvii; alteori, adăuga și el în dreptul vreunui pasaj, semne făcute cu pixul roșu, un remember pentru a-și fișa mai târziu referințele alese. Lectura în paralel devenise cumva un cod de a comunica între noi dar și cu autorul, contemporanul nostru din toate timpurile. Și este posibil ca tocmai acest mesaj al *capriciului meu stricacios* de a citi să-l fi determinat să mă considere un lector nimerit și pentru cărțile sale. Așa am ajuns să ne citim cărțile în manuscris, până la tipărirea lor. Acum, dialogul cu el îmi lipsește. N-am să uit discuția noastră, mult prelungită, asupra sentințelor magistrale ale lui Harold Bloom din *Canonul occidental* în care o bună parte din literaturile lumii (între acestea și cea română) a fost exclusă; n-am să uit discuția noastră despre *Republica Mondială a Literelor* a cercetătoarei Pascale Casanova, bomba ce aruncă în aer multe din pretențiile, din prejudecățile eurocentrismului (mai ales ale Europei de Vest) văzute ca un *imperialism cultural*.

Între ultimele cărți împrumutate de la mine și citite de el, (a știut hazardul cum să așeze lucrurile), se afla și *Visele și viața* a psihianalistului Étienne Perrot. Aveam cartea de mult în casă, dar abia atunci îi venise rândul. Așa cum cred că fiecare carte are o vreme a ei când trebuie scrisă chiar dacă o gândești zeci de ani, tot așa este și o vreme anume pentru a o citi. N-ai de ce să grăbești coacerea livezii numai pentru că tu ai poftă de trufandale... Când am recuperat cartea, un șervețel de hârtie fusese lăsat ca semn la capitolul *Lumea de dincolo se află printre noi*. Să fi ajuns cu lectura numai până la *Lumea de dincolo*..., și aici să se fi oprit? Să fie un mesaj din partea lui anume pentru mine? Decât să mă rătăcesc în întâmplări cu sensuri stranii pentru situații limită, mai degrabă îmi zic că el ar fi vrut să discutăm, ca de obicei, și această ipoteză de neverificat cât suntem încă vii... Acum, cine să-mi spună în ce lume mă aflu eu, în ce lume a aluneecat el. Cu el căzusem de acord că *supranaturalul* este doar ceea ce cultura noastră încă nu poate cuprinde, încă nu poate explica drept natural... La fel de bine, semnul de carte putea să cadă și la alte capitole, la fel de neliniștitoare, cum ar fi *Zestrea sângelui* și *necunoscuții din casă*...

Da, împărtășeam cu Dumitru Lavric și pasiunea pentru psihianaliză dar, față în față, o făceam numai la nivelul de lectori interesați, lansându-ne în croaziere de plăcere, navigând la suprafață și fără să riscăm scufundări abisale. Dacă le făceam, le făceam doar pe cont propriu. În psihianaliză *somnul, visele și moartea* sunt teritorii fără granițe fixe între care spiritele noastre comunică și circulă fără pașaport, fără vamă. De-ar fi altfel, o bună parte din literatura noastră ar eșua în nonsens iar călătoria lui Dante, bunăoară, s-ar prăbuși în ridicol.

De fapt știu împrejurarea în care, ca din întâmplare ai crede, a ajuns la el această carte. Ar fi vrut să citească *Ulise*, nu o găsisese în altă parte și mi-a cerut-o. Căutate prin rafturile lăsate vraiste, cele două volume n-au răspuns la apela mea, fiind risipite printre cărțile aflate mereu în dezordine, și eu tot reluând în lectură primul volum. Mi-a rămas datoria să citesc, și pentru el, James Joyce, și el un personaj rătăcit în căutarea părinților, o temă ce nu-mi este deloc la îndemână nici măcar ca ficțiune, bun motiv să tot ratez actul lecturii...

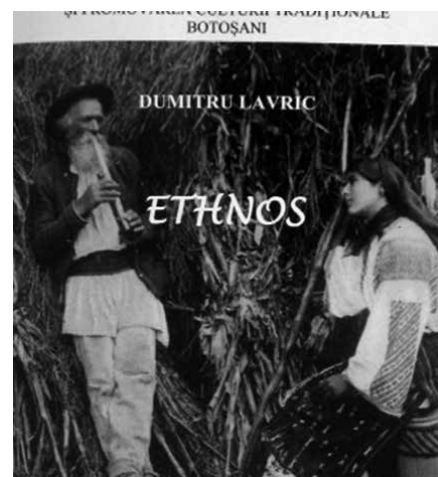
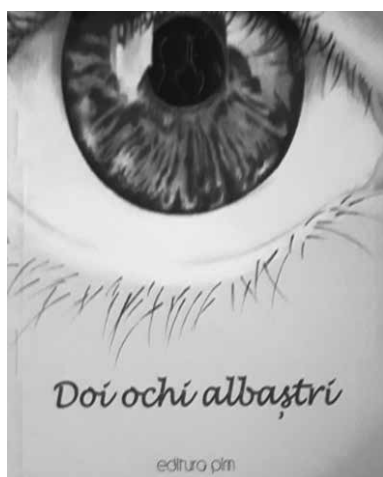
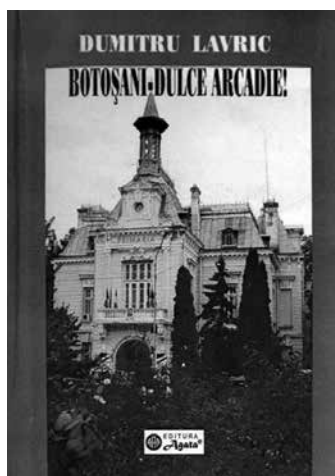
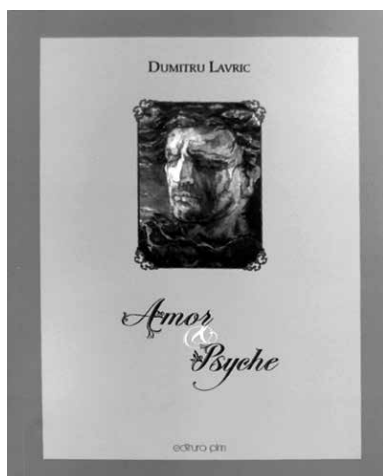
Ca un atlet profesionist ajuns la capătul cursei, cu o conștiinciozitate stranie el și-a accelerat finalul cu riscul de a-și grăbi sfârșitul, interesat parcă să scoată un timp record: alte cărți scrise, cât mai multe citite. Nu mă îndoiesc de performanță dar, cu siguranță, au rămas multe lecturi netrecute prin filtrul minții sale, cum au rămas și cărți pe care nu le-a mai scris, proiecte luate cu el într-o lume care ne așteaptă pe fiecare tot cu alte surprize, până la surpriza de a nu se întâmpla nimic: într-un univers infinit dar inegal și contradictoriu la tot pasul, nici eternitatea nu-i aceeași pentru toți. Și câtă vreme memoria noastră este vie, care dintre prietenii noștri ar fi murit cu adevărat când îi știm trecuți *dincolo*!

Din momentul înmormântării lui de la *Eternitatea*, o ceremonie la fel de sobră ca ultimi săi ani, încă îmi sună în urechi, ca un hohot sardonice, pământul rostogolit în grabă de lopețile groparilor peste scândura sicriului, potolindu-mă cu gândul că, din interior, avertismentul tobelor mari din apocalipsă s-ar auzi și mai groaznic. Nu, nici mie nu-mi cădeau bine aceste hohote pe care încă le mai aud.

O regulă a prieteniei noastre era să ne respectăm singurătățile și, în ultimi ani, întâlnirile lui cu ceilalți aveau motivații precise: cineva îi aducea de mâncare; cineva îi procura medicamente, îi schimba bandajul. Eu îi schimbam cărțile! Mă și întreb cum de s-a întâmplat de m-am apropiat de el. Poate că dintotdeauna am simțit lipsa profesorului, pentru că, la fel ca și părinții, profesorul nu ți-l alegi deși profesorul nu are obligația să te iubească, așa cum ar trebui să te iubească părinții. Iar Dumitru Lavric nu era *profesorul* numai de literatură și limbă română.

Acesta nu este un necrolog, este cel mult un cenotaf din cuvinte, acele cuvinte pe care n-aș fi îndrăznit să i le spun în față. Noi nu ne gratulam în niciun fel, rar câte un surâs complice fiindu-ne îndeajuns să ne confirmăm.

Cum a dispărut Biblioteca „Chiriac Nicolau” din Vânători-Neamț

„Ostașii sovietici aprindeau dimineața focul la bucătăria de campanie cu cărțile bibliotecii, unele unicate”

După construirea primului local de școală din Vânători-Neamț, care s-a inaugurat la 8 noiembrie 1895, arhimandritul Chiriac Nicolau a considerat necesar ca, pe lângă școală, să înființeze și o bibliotecă. La 21 aprilie 1897 arhimandritul Chiriac Nicolau se adresa Ministerului Instrucțiunii Publice. După această intervenție scrisă la minister, la 14 iulie 1897, inspectorul școlar P. Fântânariu de la Circumscripția Iași înainta un raport ministrului care-i ceruse informații despre modul în care era concepută activitatea bibliotecii. În raport se preciza între altele că de integritatea și conservarea bibliotecii se interesează donatorul. La 13 octombrie 1897, raportul era pe masa ministrului care va scrie următoarea rezoluție: *Se admit propunerile d-lui Fântânariu însă nu se admite a se lua nici o sarcină pentru stat. Spiru Haret. Nemulțumit, dar decis să meargă până la capăt arhimandritul deschide biblioteca în una din sălile de clasă, dând școlii și bibliotecii numele său. Organizată ca bibliotecă școlară, aceasta va primi încă de la început statutul de bibliotecă publică, primul bibliotecar fiind învățătorul Gheorghe D. Popescu.*

Pentru completarea fondului de carte s-a trimis o scrisoare unor personalități, bibliotecilor din țară și editurilor: *„Într-o vale poetică a falnicilor noștri munți se află satul Vânători unde cuviosul arhimandrit Chiriac Nicolau din Mănăstirea Neamț pe lângă un local nou de școală mixtă, model, a pus bazele unei biblioteci naționale spre luminarea și propășirea culturală a generațiilor neamului românesc”*. Din scrisoare desprindem și date despre conținutul bibliotecii: 5000 de volume având conținut literar,

istoric, științific, antic, clasic și modern. Se înțelege că această scrisoare se încheia cu rugămintea de a fi sprijinită biblioteca prin donații de cărți. Până în preajma Primului Război Mondial biblioteca nu avea precedent. Nici o școală sătască din Moldova nu dispunea de un fond de carte atât de variat și de valoros.

Informații despre soarta pe care a avut-o această importantă bibliotecă sătască în acei ani aflăm din „Monografia comunei Vânători-Neamț”, lucrare întocmită de profesorul Neculai Florian, fiu al acestei comune: *„În anul 1915, învățătorul Gheorghe D. Popescu trece în învățământul urban, la Târgu-Neamț și va preda biblioteca cu 7248 volume în grija ajutorului de primar, Vasile Iacoboaia, un pasionat cititor. Școala a fost transformată în anul 1916 în spital rusesc și e posibil ca în acei ani o parte din cărți să se fi pierdut. Ar trebui observat și faptul că biblioteca, deși bogată, nu a putut servi cu eficiență unei populații cu pregătire de 4-6 clase și chiar mai puține, cu atât mai mult, cu cât o mare parte din volume erau în limbi străine: greacă, latină, franceză, germană, italiană, rusă și chiar ebraică, iar mulți locuitori, analfabeți. Între 1926 și 1939, grija bibliotecii a avut-o Ion Amihăiesei. În timpul războiului biblioteca rămâne în școală și deși se luase măsuri de protejare, fondul de carte s-a diminuat considerabil. Învățătorul Constantin Papuc, care preluase biblioteca, fusese concentrat, au urmat anii de refugiu, școala a devenit comandament al trupelor române, apoi germane, ca, după 23 august 1944, să fie comandament al trupelor sovietice.*

Constantin Plăcintă, omul de serviciu care mai dădea pe la școală, mi-a povestit că a găsit cărți puse la picioarele cailor, iar vajnicii ostași sovietici aprindeau dimineața focul la

bucătăria de campanie folosind cărți din bibliotecă, gesturi pe care nu și le-a putut explica fiindcă în zonă se găseau și lemne, și paie, și fân și surcele. După război, cât a mai rămas din fondul de carte s-a depozitat în dulapuri bine încuiate, în aceeași sală spațioasă, devenită sală de clasă, fără a se mai distribui cititorilor, până în ianuarie 1951, când toate volumele au fost împachetate sub supravegherea tovarășului Ulieru – trimis cu ordin de la București. Au dat o mână de ajutor elevii din clasa a VII-a. Azi, dovada vechii biblioteci o mai putem face cu pasiunea pentru citit evidentă la unii din locuitorii comunei, cu Monografia școlii Vânători-Neamț scrisă de Constantin V. Andrieș, apărută la Piatra-Neamț în anul 1897 și cu câteva volume recuperate după 50 de ani de la niște cititori indisciplinați“.

În anul celei de a 75-a aniversări, s-a încercat recuperarea vechiului fond de carte al bibliotecii și au început demersurile pentru aducerea cel puțin a dubletelor. Inițiatorii acestui demers în acest sens au fost ajutați de profesorul Constantin Tomșa, inspector în acea vreme la Consiliul Județean de Cultură Neamț și Ioana Tăutu, redactor la Revista Bibliotecilor. Ea a transmis bibliotecarului Constantin Oancea, răspunsul Bibliotecii Centrale de Stat: Răspunsul BCS este echivoc și departe de realitate : « La adresa dvs. Nr. 152 din 25.IV.1972 referitoare la fondurile Bibliotecii Vânători-Neamț vă comunicăm următoarele: întrucât delegatul trimis în urmă cu aproape 3 ani pentru a prelua fondurile depistate la B. C. S. ca făcând parte din colecția Bibliotecii din comuna Vânători-Neamț socotind că acestea sunt fără importanță, depășite, a renunțat la ele, volumele

respective au intrat în circuitul de prelucrare al Bibliotecii Centrale de Stat integrându-se în aceste fonduri. Dubletele disponibile au fost trimise, la cerere, bibliotecilor interesate din țară ». Care delegat al comunei a putut semna un document de renunțare? Cine i-ar fi dat dreptul s-o facă? Neculai Florian, în acea vreme director al Căminului Cultural în acea vreme declară : « Nu am trimis pe nimeni să întreprindă o astfel de acțiune. Dacă există totuși un astfel de document, el poartă o semnătură falsă. În al doilea rând, cine era interesat și îndreptățit totodată să obțină cel puțin dubletele dacă nu Biblioteca din Vânători Neamț? În sfârșit, încă o nedumerire: cum ține așa de mult Biblioteca Centrală să introducă în circuitul de prelucrare și valorificare cărți depășite și fără importanță? Cu aceasta, cred că ce era de demonstrat s-a făcut. Dacă totuși, documentul de renunțare invocat, există și poartă semnătura unui vânătoresan, numele lui va fi de ocară și nu se va bucura nicio dată de atenția noastră“. Din vechiul fond de carte au fost recuperate și se mai găsesc în prezent în bibliotecă: Ioan Damaschinul – descoperirea cu amănuntul a pravoslavniciei credințe (1806); Istoria scripturii vechiului testament (1824); Abecedariul românesc cu întâiele cunoștințe de litere pentru tinerimea școlilor începătoare (1836); O mie și una de nopți (1838) ș.a.

În anul 1948, se organizează pe lângă Căminul Cultural o bibliotecă nouă, prin unirea celor două care existau în comună, una la Primărie și alta la Cooperativa de Consum Unirea, iar la 13 martie 1948, a fost numit bibliotecar Constantin I. Oancea. Dar de aici începe altă istorie...

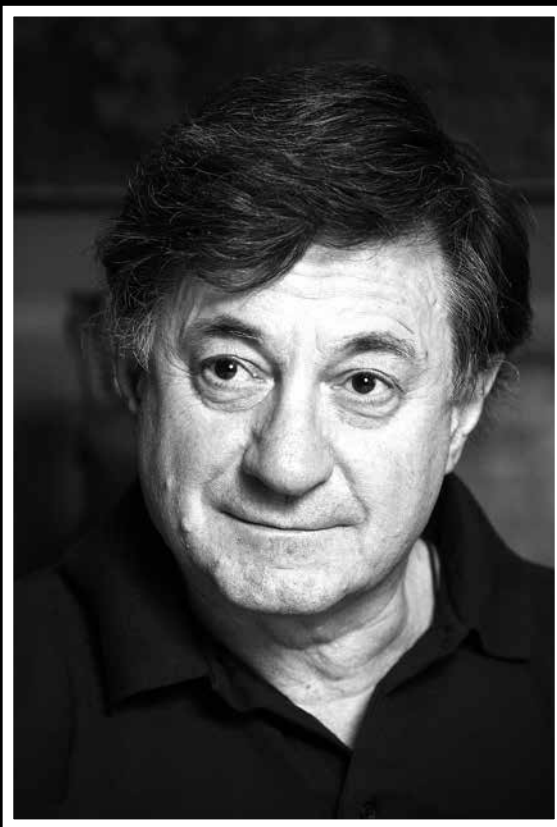
Ion Caramitru

Anul ăsta, mai mult ca oricând, am simțit, în modul cel mai vizibil, tragic, cum dispăre o lume, o lume în care am trăit și eu, am văzut-o în toate etapele ei, m-am bucurat și m-am întristat odată cu ea. Dar dintre toți cei pe care i-am cunoscut și i-am apreciat, Ion Caramitru a fost cel care mi-a oferit cel mai bine imaginea omului total, omului împlinit, cu talent, cu dăruire și cu ceea ce nu prea am văzut la alții, omenie. Mai mult decât atât, Ion Caramitru a însemnat și istoria prin care noi am trecut, el cu curajul de-a lua tau-rul de coarne, eu cu teama de-a nu se întoarce totul împotriva lui, împotriva noastră.

Pînă la momentul 22 decembrie 1989, l-am cunoscut în diverse etape ale carierei lui, fie în filme și teatru, fie la Botoșani și Ipotești, locuri de care era legat sufletește, chiar dacă acele vremuri nu-i dădeau voie să fie el pe de-a-ntregul. Dar și așa, el nu se arăta nici atunci ca jumătate de om, ci se manifesta plin și știa să scoată din poezia lui Eminescu tot ce poetul nostru național a așezat în cuvintele care i-au devenit eternitate. După acel decembrie, în care el s-a arătat lumii, cu pieptul deschis, în ochiul de sticlă în care eram obișnuiți să-l vedem numai pe dictatoul de neînlăturat, prezența lui în viața publică a devenit din ce în ce mai vizibilă, dînd exemplu de demnitate, de care mulți nu au dat dovadă. S-a retras din toate funcțiile pe care i le-a oferit cel ce a preluat puterea cu declarația pe față „să-i îndepărtăm pe cei ce au întinat idealurile comunismului”. Ion Caramitru nu s-a dus la televiziune atunci, nu a luptat doar pentru a-i înlătura pe cei ce ne-au chinuit cu idealurile lor comuniste, ci chiar pentru a înlătura definitiv aceste idealuri, cu tot cu cei care le-au promovat împotriva voinței unui popor. A refuzat totul, chiar și funcția de președinte interimar, astfel văzînd că o mișcare anticomunistă, anti Ceaușescu se transformă într-un partid, care prelua puterea cu tot cu năravurile foștilor nomenclaturiști ajunși iarăși în fruntea

țării. Așa cum a făcut și Ana Blandiana, și Doina Cornea, din păcate, lăsînd loc liber oportuniștilor, care, în loc să fie lustrați, înlăturați definitiv, și-au făcut loc în acel vid de putere și au construit o democrație originală în care s-au născut cei mai mari hoți, care au adus

România pe marginea prăpastiei, boală din care nu a mai ieșit. Ion Caramitru, mergînd pe această linie de dizidență de la răul ce se instala, a luat atitudine prin exemplul lui de demnitate, refuzînd și titlul de revoluționar, pe care alții, mai puțin implicați în acel fenomen revoluționar din decembrie 1989, l-au negociat și chiar și l-au însușit pentru avantajele pe care acesta urma să le ofere revoluționarilor. Abia în 1996, ajungînd Convenția Democratică la putere, a acceptat să fie ministrul Culturii, oferînd modelul cel mai bun al acestui post, ocupat pînă atunci de tot felul de oportuniști, de profitori, așa cum de fapt a fost și după ce el, în 2000, a plecat din fruntea ministerului, la putere revenind atunci iarăși cripto-

comuniștii lui Ion Iliescu.

Nu și-a dorit apoi nici o demnitate, nici o răsplătă venită din mîna celor care au devalizat țara. A preluat în 2005 Teatrul Național din București și l-a scos la lumină, oferînd țării o scenă deschisă tuturor valorilor dramaturgiei românești și internaționale. Dar nici acolo nu a avut liniște, fiind, în ultimii ani, acuzat de tot felul de lucruri absolut străine lui, modului lui de a înțelege și cheltui banul public, și, din nefericire, de unii confrăți mai tineri cărora le-a deschis cu generozitate porțile celui mai mare teatru din țară, din care a făcut un brand național. A fost un adevărat constructor de instituții de cultură, un reformator prin fapte nu numai prin vorbe!

Era legat de Botoșani, de proiectele de aici. În perioada cît a fost ministrul culturii, avînd în subordine și Casa Memorială „Mihai Eminescu” de la Ipotești, devenită Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, la inițiativa lui Petru Creția, l-a ajutat pe Valentin

Coșereanu să transforme locul dedicat memoriei lui Eminescu într-un memorial, dezvoltând astfel proiectul ce se vede acum acolo, proiect, din păcate predat, în plină dezvoltare, administrației locale, gest necugetat făcut de noul ministru al culturii de atunci, Răzvan Teodorescu, oferind o jucărie politică clienților, care au făcut acolo locul lor de buestru și hîrjoană pe banul public.

Era legat de Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”. A adus astfel în gală nume importante de actori, de la Ovidiu Iuliu Moldovan la Valeria Seciu, Olga Tudorache, Victor Rebengiuc, Florina Cercel, George Motoi, Eusebiu Ștefănescu și alții. Iar recitalurile lui, mai multe de zece în cadrul galei, au fost de reală ținută artistică. De asemenea, spectacolul *Cetățeni de onoare ai poeziei*, realizat cu actorii Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani, în două ediții, din poezia poezilor laureați ai acestui premiu, a dat și mai

mare notorietate acestui eveniment organizat la nivel național la Botoșani. Chiar și pentru ediția a XXX-a a acestui premiu, amînată în două rînduri din cauza pandemiei, avea pregătit un recital de excepție, pe care urma să-l țină, conform unei înțelegeri, în ziua de 15 ianuarie 2022, în cadrul galei. Dar n-a mai fost să fie. O boală cruntă, iscată brusc în viața lui, l-a ținut în patul Spitalului Elias din București, unde, în aceeași zi de 5 septembrie, pleca la stele și Ivan Patzaichin.

Astfel, în acea tristă zi de toamnă, am simțit cum dispare o lume, o lume a valorilor, lăsînd loc pe acolo pe unde au trecut pe lîngă regretele celor care au trăit și trăiesc în această lume unor inși care transformă aurul lăsat de ea, de această lume în retragere inevitabilă, în zgură, în mizeria unui fast al altei lumii care n-a știut și nu va ști să-și respecte cum se cuvine înaintașii, valorile care le-au lăsat din mîinile lor un patrimoniu inestimabil.

Nicolae CORLAT

La plecarea unui Maestru

Ion Caramitru îmi părea nemuritor. Nu mi-l pot imagina acoperit de pămîntul uitării multora dintre noi cînd el este atît de viu, de prezent, de însemnat prin toate cîte le-a făcut, prin înălțimile la care ne-a ridicat nu de puține ori. Gellu Dorian tocmai îi propusese prin primăvară să susțină spectacolul la ediția jubiliară a Premiului Național de Poezie. Acceptase. Așa cum, cu ani în urmă, acceptase să sprijine o mișcare a unor tineri de care poate nu prea auzise. Erau la început de drum. A acceptat să fie prezent pe scena Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani, sau, oriunde era sărbătorit Eminescu.

Mi-l amintesc exact așa cum l-am văzut prima dată, nu în film, ci aievea. Era în vara lui 1988 sau 89, nu mai știu cu exactitate, în timpul decernării premiilor la Festivalul „Porni Luceafărul...”, la Ipotești, în fața casei poetului, acea casă simplă, țărănească, înainte de a fi reconstruită, cu aceeași salcâmi în preajmă, cu un tufiș la dreapta casei. Organizatorul de-atunci, Emil Iordache dacă-mi amintesc bine, anunța celor vreo 10-12 tineri prezenți premiile. Fiecare primea o diplomă, felicitări și citea un poem în adierea vîntului și în atenția celor prezenți. De undeva, din spatele tufișului din dreapta casei, s-a ivit un chip abia călcînd printre firele de iarbă să nu deranjeze și ciulind urechile pentru a asculta poeziile tinerilor. Era îmbrăcat într-un trenchi de culoare deschisă, un crem. Cineva l-a zărit și l-a recunoscut, era el, Ion Caramitru, actorul

din filmele ce rula la Unirea cu sîlile pline. Cum să nu-l fi recunoscut?! Venise de ziua adormirii poetului la Poet acasă, să-l sărbătorească așa cum știa el, cu sufletul plin de vraja locurilor, în atmosfera plină de poezie. Și l-au chemat printre noi. A pășit cu sîfială, ca pentru prima dată, în mirajul eminescian. A recitat din Eminescu, se-nțelege, s-a luat de mîna cu noi, eram toți la înălțimea acelei zile. Nu-l invitase nimeni, nimeni nu-i decontase drumul, șederea, recitalul etc. Venise doar de dor, de drag de Eminescu.

Apoi l-am aplaudat după recitalul de la 15 ianuarie, cînd, înainte de decembrie 89, a avut curajul să recite „Doină”.

Ce a mai făcut după 89, cam știm cu toții, a fost prezent în viața publică în diferite ipostaze, toate onorante. A fost inițiatorul multor proiecte, unele duse la final, altele, cum ar fi fost cel de la Botoșani, pe care l-ar fi realizat împreună cu ministerele culturii din țările nordice, un proiect care ar fi pus în valoare atracțiile turistice ale Botoșaniului, dar și atracțiile culturale și cele spirituale ale locului, n-a mai fost realizat pentru că au venit alegerile, s-au schimbat miniștrii iar el a fost lăsat deoparte.

La plecarea lui Ion Caramitru, cel care prin 1996, în marea lui modestie, îmi răspundea la un interviu pentru revista Hyperion, nu pot decît să-i urez decît: drum bun în lumină, Maestre!

Premiile Revistei „Convorbiri Literare”

În perioada 15 -16 iulie 2021, s-au desfășurat **Zilele revistei CONVORBIRI LITERARE**, ediția a XXV-a. În cadrul acestei acțiuni s-au acordat premiile anuale ale revistei, după cum urmează:

1. Premiul pentru Debut: **ALIN TITI CĂLIN** pentru *Structuri paremiologice în traducerile românești ale romanului Don Quijote de la Mancha*, Editura Universității „Al.I. Cuza” Iași

2. Premiul pentru Poezie: **MARCEL MIRON, VASILE TUDOR**

3. Premiul pentru Proză: **ADRIAN G. ROMILĂ**

4. Premiul pentru Critică: **ADRIAN JICU**

5. Premiul „I.E.TOROUȚIU”: **ION CHERCIU**

6. Premiul „A.D.XENOPOL”: **GHEORGHE CLIVETI**

7. Premiul „IOAN STRAT”: **IOAN CRISTESCU**

8. Premiul de Excelență: **CONSTANTIN BOSTAN**

9. Premiul Opera omnia: **IOAN HOLBAN**

10. Premiul Național „Iacob Negruzzi” pentru cea mai bună revistă literară: **CONTEMPORANUL**, director **Nicolae Breban**

11. Premiul Național pentru Critică „Titu Maiorescu”: **THEODOR CODREANU**

12. Premii speciale: **AUREL ȘTEFANACHI**, pentru publicarea *Integralei edițiilor eminesciene*; **NICOLAE PANAITE**, pentru revista „Expres cultural”.

Dimitrie Cantemir – deschizător de drumuri în cultura română și mondială

La 1 august 1714 fostul Voievod al Moldovei Dimitrie Cantemir a primit diploma de membru al *Societas Scientiarum Brandenburgica*, Academia din Berlin de mai târziu, fiind primul român care accede într-un for științific internațional. Priceput diplomat și om politic, dar mai ales un cărturar desăvârșit, avea bogate cunoștințe de istorie, arheologie, genealogie, numismatică, heraldică, cartografie, sociologie, administrație, știință politică, arhitectură, medicină, geografie, folclor și etnografie, matematică, muzică, logică, lăsând în urmă o operă impresionantă, expresie a umanismului

renascentist care l-a influențat. Prin moștenirea pe care ne-a lăsat-o, a fost cea mai reprezentativă personalitate culturală a românilor din secolul al XIII-lea, scrierile sale stând la baza Școlii ardelenice și a altor curente culturale și științifice de mai târziu.

Fiu al Domnului Moldovei Constantin Cantemir și a Anei Bantaș, a treia soție a Voievodului, Dimitrie Cantemir s-a născut la 26 octombrie 1673, fiind dat de tatăl său la dascăli renumiți, între aceștia fiind călugărul cretan Ieremia Căcavelas, cunoscut teolog poliglot, filosof și predicator, care studiasse la universitățile din Leipzig și Viena. Își va continua educația la Înalta Poartă unde, în anul 1688, va fi trimis să garanteze pentru credința tatălui său, după cum era obiceiul otomanilor. Dornic de învățătură, a frecventat cele mai alese școli din capitala Imperiului Otoman, între care și Înalta Școală a Patriarhiei din Istanbul unde va învăța turca, persana, araba, italiana, pe lângă greaca și slava veche pe care le știa de acasă. Fire plăcută și un bun interlocutor, el leagă cu ușurință prietenii nu numai în lumea culturală ci și în cea imperială de la Istanbul, făcându-se în scurt timp cunoscut în cele mai înalte cercuri ale aristocrației otomane. Și-a găsit prieteni apropiați atât în rândul unor diplomați de seamă de la reprezentanțele țărilor Europene pe lângă Înalta Poartă cât și în rândul unor prestigioase personalități politice, culturale, științifice și clericale, fiind preocupat atât de cultura europeană cât și de cea orientală, mai ales turco-otomană, care a început să-l captiveze încă din tinerețe.

Viitorul cărturar va trăi un moment de răscruce la moartea tatălui său, când se întoarce în țară și spre surpriza lui, este ales domn de boierii și curtenii de la Curtea Domnească din Iași, fiind îmbrăcat în caftan de către un aga al marelui vizir care tocmai se afla în Moldova cu treburi împărătești. Domnește mai puțin de o lună, (29 martie – 18 aprilie 1693), deoarece sultanul nu îl recunoaște și numește ca Voievod al Moldovei pe Constantin Duca, susținut din umbră de Constantin Brâncoveanu. Întors la Istanbul, își continuă studiile la Academia Patriarhiei Ecu-menice, afiliată Universității de la Padova, unde a luat lecții de geografie, anatomie, muzică și religie. Aici a avut ca profesori pe marele maestru Es'ad Efendi și matematicianul turc Saadi, cu care își perfecționează mai ales cunoștințele de limbă

turcă. La Istanbul și-a construit un palat unde a locuit cu familia sa.

În 1697 face parte din suita marelui vizir Elmas Mehmed, pe care îl însoțește în bătălia de la Zenta din Serbia (10 septembrie 1697), unde cei 50 000 oșteni austrieci conduși de Eugen de Savoia au zdrobit oastea otomană care număra peste 100.000 de oșteni, o experiență unică pentru tânărul intelectual, care îi va servi la scrierea viitoarei sale lucrări „Creșterea și descreșterea Imperiului Otoman” și îl va împinge în războiul turco-rus când va fi din nou Voievodul Moldovei.

După două perioade scurte de domnie a fratelui său mai mare Antioh (1696-1700; 1705-1707), pe care l-a ajutat împreună cu Patriarhul de Ierusalim Hrisant Notara să înființeze Academia domnească din Iași, la 23 noiembrie 1710 a fost investit ca Voievod al Moldovei, sultanul având nevoie de el mai ales pentru a-l supraveghea pe Constantin Brâncoveanu din Țara Românească, pe care îl suspecta de legături cu Imperiul Țarist, dușman înverșunat al otomanilor. Ajunge la Iași în 10 decembrie, fiind uns ca domn după datinile Moldovei. Dar, în loc să asculte de sultan, Dimitrie Cantemir încheie un tratat de alianță cu țarul Rusiei. Acțiunea a fost precedată de vizita la Iași a lui Petru cel Mare, care a avut loc în 1711, ocazie cu care, plimbându-se pe ulițele înguste ale capitalei moldave, țarul a vizitat mănăstirile Trei Ierarhi și Sf. Nicolae Domnesc și a rămas impresionat de frumusețea lor.

Semnarea Tratatului are loc la Luțk (Ucraina de azi) la 13 aprilie 1711, el fiind redactat integral de Dimitrie Cantemir și acceptat fără modificări de Petru cel Mare și de ministrul său, contele Golovkin. În cele 17 articole tratatul stipula că Dimitrie Cantemir va rămâne domn pe viață, scaunul Moldovei urmând să fie transmis pe cale ereditară, afară de cazul în care un urmaș de-al său se va dezice de credință sau de prietenia cu Imperiul Țarist. Se mai prevedea retrocedarea către Moldova a cetăților Chilia și Cetatea Albă, cât și a Tighinei și Buceagului, luate samavolnic de turci. Numai în aceste condiții Dimitrie Cantemir a acceptat să intre în război alături de ruși, sperând că și de astă dată se vor resimți slăbiciunile corupției armate otomane, cum a perceput-o în războiul turco-austriac la care a luat și el parte în 1697.

Decizia Voievodului nu a fost primită bine nici de o parte a boierimii din Moldova. Cu toate strădaniile sale de a pune capăt disensiunilor dintre diferitele grupări de boieri rivale, acțiunile întreprinse nu i-au reușit, resimțindu-se și în continuare anarhia care își făcea prezența în rândul aristocrației din Moldova. Un exemplu în acest sens a fost momentul în care Voievodul a informat boierii despre alianța sa cu țarul Rusiei. Fără să respecte autoritatea Domnului, vornicul lordache Ruset, același care în urmă cu câțiva ani l-a urcat pe scaunul tatălui său, îi spune în față:

– Te-ai cam grăbit, Măria ta, cu chematul Moscalilor!

Pesemne că vestea a ajuns și la Poartă, care a știut să o valorifice în interesul ei. Este posibil să fi fost una din cauzele înfrângerii de la Stănilești, localitate aflată în ținutul Fălciu pe Prut, unde urașa armată adusă aici de marele vizir Mehmed Pașa a zdrobit oștile rusești și moldovenești, fapt care l-a făcut pe Dimitrie Cantemir să părăsească definitiv Moldova și să se stabilească în Rusia țaristă. Și-a luat familia și ce a putut din averea personală și a părăsit Iașul în 16 iulie 1711 însoțit doar de câțiva din oamenii săi de încredere, între care hatmanul Ion Neculce, marele ban Savin Zmuncilă, marele paharnic Gheorghiță Mitre, marele portar lordachi Aristarh, marele comis Pavel Rugină, vornicul Ilie Abaza, serdarul Mogâlde, etc. Trece grăbit Jijia pe la Popricani, pentru a nu fi prins de turci sau de ceva trădători care de obicei apar în astfel de momente, fie tentați de dorința de a primi o răsplată însemnată, fie mânați de ură sau de tot felul de nemulțumiri de care tocmai atunci își aduc aminte. Face joncțiunea cu țarul Petru cel Mare la Semeni (raionul Ungheni de azi), oamenii păstrând și azi amintirea întâlnirii celor doi mari oameni ai vremii lor, ridicând acolo un monument numit de popor „Zamka” (fortificație, în limbajul vechi moldovenesc, termen de origine slavă).

Cu toate insistențele marelui vizir de a-l pedepsi pe moldoveanul răzvrătit, țarul refuză să i-l predea și îl ia cu el la Moscova împreună cu boierii și oștenii care l-au însoțit. Din cei 12 ani cât a trăit în Rusia, primii i-a petrecut pe întinsele moșii dăruite de Petru cel Mare în provinciile Kursk și Seva, apoi la Moscova, unde va fi consilierul secret al țarului pentru problemele Orientului, obținând și iertarea din partea sultanului prin prietenii

săi, reprezentanții diplomați ai Franței și Olanda pe lângă Poarta Otomană. Se spune că domeniile lui Dimitrie Cantemir au devenit un adevărat stat moldovenesc în inima Imperiului Țarist, fiind înconjurate de oșteni care l-au urmat în pibegie, administrate și lucrate de boieri și țărani moldoveni. Cel mai reprezentativ dintre ele a fost satul Dmitrovsk de lângă Harcov, care i-a preluat numele, rebotezat Dmitrovsk de țarina Ecaterina a II-a.

În scurta perioadă de domnie pe care a avut-o, Dimitrie Cantemir întreprinde unele măsuri menite să ducă la slăbirea puterii marii boierimi prin un sistem de reforme în favoarea păturilor sociale sărace. Încă de la urcarea pe tron a redus „birul steagului” (dare ce se plătea când venea un Domn nou), desființarea deseatinei (zeciuala pe stupi), a dat privilegiul pentru breasla mișeilor calici din Roman, pentru breasla ciocliilor din Iași și alte bresle meșteșugărești, reluarea unor mănăstiri bogate închinete Patriarhiei din Ierusalim (Bistrița, Tazlău, Probota), reforme militare prin oferirea de danii și alte avantaje tinerilor recrutați din rândul claselor mici și mijlocii, reușind să înființeze șapte sau opt unități militare, etc.

Ajuns pe pământurile întinsei Rusii, Dimitrie Cantemir se dedică întru totul activității scriitoricești și cercetării științifice în domenii extrem de diversificate, de la muzică până la logică și filozofie. A fost primul care susține cu argumente latinitatea limbii și a poporului român pe pământul vechii Dacii, *Hronicul a vechimei romano-moldo-vlahilor* devenind lucrarea de referință a Școlii Ardelene și a mișcării pașoptiste din cele trei țări române. Scrisă inițial în latină apoi tradusă de autor în română, ea redă istoria strămoșilor noștri de la Traian până la al doilea descălecat. Alte lucrări reprezentative ale eruditului cărturar român sunt:

– „*Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul*”, scrisă sub influența dascălului său, Ieremia Cacavelas, încă pe când se afla la Istanbul. A fost tipărită la 30 august 1698 în română și greacă, prin grija fratelui său Antioh Vodă, socotită a fi prima carte românească de gândire religioasă în care autorul susține superioritatea omului asupra celorlalte forme de viață.

– „*Icoana de nezugrăvit a științei sacrosante*”, scrisă în anul 1700 sub influența lui Francis Bacon, lucrare în care autorul face legătura între știință și religie, fiind

o adevărată capodoperă a gândirii filozofice din acea vreme.

– „*Istoria ieroglifică*” scrisă la Istanbul în anii 1703-1705, roman politico-social și autobiografic care prezintă o luptă alegorică între două principii reprezentate de Corb și Inorog, socotită a fi o capodoperă a începuturilor literaturii române în acest domeniu.

– „*Istoria Creșterii și descreșterii Imperiului Otoman*”, scrisă în latină în perioada 1714-1716, tradusă și publicată ulterior în engleză, franceză și germană, o adevărată antologie a istoriei Imperiului Otoman în care marele cărturar prezintă viața a 19 sultani începând cu întemeietorul Imperiului, Osman, până la Ahmet al III-lea, contemporan cu autorul.

– „*Descriptio Moldaviae*”, a fost scrisă în latină în anii 1714-1716 când se afla în Rusia, la cererea Academiei din Berlin din care făcea deja parte. Este o altă lucrare de referință a autorului, fiind prima prezentare a Moldovei din punct de vedere al istoriei, geografiei, demografiei, etnografiei, structură și psihologie de neam și chiar cartografie. A fost tradusă mai întâi în germană de F. Redslob (1769-1770) și publicată de Anton Friedrich Büsching sub titlul *Beschreibung der Moldau*, iar în română apare la Mănăstirea Neamț, în anul 1825, sub titlul de „*Scrisoarea Moldovei*”, ediția a II-a, manuscrisul original aflându-se la Biblioteca Națională din Paris.

– „*Historia moldo-vlachica*” (*Istoria moldo-valahă*), lucrare scrisă tot la cererea Academiei din Berlin, în aceeași perioadă cu „*Descrierea Moldovei*”, cu referire la originea comună a românilor din Transilvania, Moldova și Țara Românească.

– „*Scurtă povestire despre stărpirea familiilor lui Brâncoveanu și a Cantacuzinilor. Memorii către Petru cel Mare*”, scrisă în limba rusă sub titlul: *Kratkoe skazanie ob iscoreneniî Brankovanovoi i Kantakuziînîh familii*, singura variantă în care s-a păstrat în original.

– „*Vita Constantini Cantemyrii, cognomento senis, Moldaviae Principis*. Viața lui Constantin Cantemir poreclit cel Bătrân, domnul Moldovei, scrisă în anii 1716-1718 în limba latină;

– „*Monarchiarum physica examinatio*” (*Cercetarea naturii monarhiilor*);

– „*Ioannis Baptistae Van Helmont*;

– „*Physices universalis doctrina*”, scrisă între anii 1700-1704, a fost dedicată misticului flamand Van Helmont.

– „*Collectanea Orientalia*” (*Colecția orientală*), a fost scrisă în Rusia, între anii 1722-1723 și cuprinde cercetări ale autorului cu privire la curiozități din Orient, între care Zidul Caucazian al lui Alexandru Macedon, vestigiile persane din Marea Caspică, etc.

– „*Sistema religiei mahomedane*”, scrisă în latină: *Systema de religione et statu Imperii turcici*; tradusă în rusă de Ivan Ilinski: *Kniga sistima ili sostoianie Muhammedanskiia relighii*, a fost scrisă în anul 1722, când autorul se afla la Sankt Petersburg. „*Systema de religione et statu Imperii turcici*” tratează viața și obiceiurile musulmanilor, iar pe deasupra, Dimitrie Cantemir a tradus Coranul în limbile rusă și latină.

– „*Compendium universae logices institutiones*, scrisă în 1701, este o lucrare de filosofie din tinerețe dedicată sistemului de logică generală;

– „*Cartea științei muzicii* (*Kitab-i musiki*); „*Kitab-ul musiki ebjed* (*Carte de notație muzicală*), a fost scrisă la Istanbul între anii 1705-1709, în limba turcă. Pe lângă prezentarea teoretică a cunoștințelor despre muzica otomană laică și religioasă, lucrarea conține și 365 de melodii, între ele fiind compoziții otomane, folclor din Moldova și 20 creații proprii. Între ele și cele mai cunoscute și răspândite compoziții turcești, *Aria dervișilor*, prin care Dimitrie Cantemir a intrat în istoria muzicală a Turciei ca fondator al muzicii laice sub numele de *Cantemiroglu* (fiul lui Cantemir), primind titlul de pașă cu trei tuiuri (ceilalți domni aveau două tuiuri) de la sultanul Ahmed al III-lea, un mare susținător al artelor.

La cererea țarului, Dimitrie Cantemir s-a implicat în cartografierea Rusiei, folosind sistemul Mercator, hărțile întocmite de el aflându-se în prezent în Arhiva Cabinetului lui Petru cel Mare de la Petersburg. Tot în Rusia a făcut prima tipografie mobilă cu caractere persane, expusă în prezent la Oxford. A fost socotit de istoricul rus Dmitri Bantâș-Kamenskii (1788 – 1850) drept „cel mai învățat bărbat în Rusia din timpurile lui Petru cel Mare. Cunoștințele lui vaste în limbile persană, arabă și turcă, veselie desăvârșită în conduită și convorbiri i-au atras iubirea tuturor societăților a căror podoabă a fost.”

A sfârșit din viață la 21 august 1723, în satul său Dmitrovsk (azi Dmitrovsk—Orlovski) în urma unei crize de diabet, fiind înmormântat într-o criptă din biserica „Sf. Nicolae” din Moscova, construită

după planurile sale. Prin strădania unui alt erudit al neamului nostru, Nicolae Iorga, în 1935 osemintele îi sunt aduse în țară, și de atunci se odihnesc în Biserica Trei Ierarhi din Iași. Pe lespede de mormânt a fost scris:

„Aici, întors din lungă și pre greaua pribegie înfruntată pentru libertatea țării sale, odihnește Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei”

Andrei Breabăn

(Pseudo)recenzie pentru un experiment neobișnuit

Motto la cartea în discuție: „Te iubesc nu pentru ce ești, ci pentru ceea ce sunt când sunt cu tine.” (Garcia Marquez)

Motto la maniera didactică a autoarei: „Constrângerea creează forță.” (Leonardo da Vinci) vs. „Libertatea e înțelegerea necesității.” (Spinoza)

Apariția în cursul lunii martie a cărții „*Doamna Fericire și sensul vieții*”, la prietenoasa editură *Pim* din Iași, semnată de tânăra profesoară Claudia-Elena Ciubotariu, a produs o vâlvă firească între elevii dumneaei din școlile botoșănene, printre colegii de breaslă care au primit un prilej de reflecție adâncă și, sunt convinși, printre părinții a numeroși din cei șapte sute de elevi cu care se întâlnește săptămânal. Vâlvă firească din cel puțin două motive: pentru că este o carte în care elevii se regăsesc ca personaje într-un mod pe atât de inedit, pe cât de natural și, mai ales, pentru că prilejuiește o lectură fascinantă, plină de umor și transparentă în morală. Ca o carte fără mari pretenții, e accesibilă micilor cititori cărora le ridică nivelul de înțelegere fie și a celui mai mărunț eveniment cotidian și delicioasă pentru orice adult căruia ar putea să-i redeschidă ochii spre a vedea printr-un nou filtru de culoare realitatea ștearsă a unor zile banale de școală. Cartea ne amintește că în tot ce trăim putem găsi sens și suntem datori să o facem sau că toate lucrurile mici care au un sens pentru noi ne conduc către împlinirea misiunii pentru care am venit pe lume. Și aces- tea ar putea fi doar unele din mesajele frazei repetate la finalul fiecărui capitol: „*Acesta este sensul vieții!*”. Făcându-ne să

privim realitatea prin altfel de ochelari decât suntem obișnuiți, cartea ne arată că unii pot vedea măreție acolo unde alții nu văd decât probleme.

Subtitlul „*Jurnal de profesor*” ar putea să frustreze pe iubitorii de tipare riguroase, căci cartea este un caz particular de jurnal... retroactiv, nedatat, în amestec cu secvențe epistolare, sinteze ale unor activități din lecții altfel și finalizând cu un număr de capitole care dau impresia că încearcă să împace un mic conflict interior al creatorului între „Vreau să termin mai repede” versus „Mai am atâtea de spus”. Urmează *Epilogul* și interviul Doamnei Fericire cu o elevă de clasa a VIII-a ale cărei întrebări mi se par mai mult decât ingenioase, dovadă a câtă creativitate, a cât talent cresc în elevii noștri de la vârste fragede. Impresia generală e de spirit proteic care își caută încă forma, de abilitate de a topi planul exterior al trăirii, al cunoașterii experiențiale a lumii prin ochii unui profesor la început de carieră, în planul interior al reflecției despre ceea ce contează cu adevărat în viață. Și aceasta, într-o manieră care să inoveze, să fie marca stilului personal. E și firesc pentru un debut. Cartea e ca un pact cu sine, ca o ținere de cuvânt în relație cu persoanele care devin din sursă de inspirație, cititorii primi ai cărții și ca o promisiune de a rafina nestematele conturate într-o pastă doar pe cale de a-și finaliza transformările chimice. Imperfecțiunile îi dau savoare și lasă cale perfectibilității iar inocența unor declarații (care poate părea reminiscență copilărească la un adult nevindecă de rănilor „copilului interior”) coexistă promițător cu fraze de o maturitate aforistică (de exemplu: „Respectul înseamnă că ascult ca să înțeleg, ascult ca să deschid posibilitatea de a înțelege”) Ilustrarea cărții cu desenele atât de vii ale Anastasiei Balan, o elevă de doar clasa a zecea la momentul apariției cărții, a fost o altă idee ingenioasă care susține pe alocuri dimesiunea ludică, pe alocuri pe cea simbolică. Impactul? Cartea s-a epuizat rapid, elevii au citit-o în număr mare, pe nerăsuflăte, unii i-au declarat autoarei în ziua lansării că se așteptau să scrie și că ar trebui să continue, iar unul dintre ei s-a oferit să o traducă în engleză.

Chiar dacă pleacă de la intenția de a radiografia experiențele unor zile de școală, primând autenticitatea și naturalitatea, cartea conține zone de ficțiune cu substrat filosofic prin care transpar

idealurile și experiențele de lectură ale autoarei, între care aş vedea umbra a două cărți cu greu de imaginat a fi comparate: una de moravuri ale vieții școlărești precum „*Recreația mare*” de Mircea Sântimbreanu (și mă gândesc acum la fata desenată pe tablă și „îmbrăcată” cu hanoracul unui elev spontan – capitolul 26 sau lecția aplicată de un profesor îndrăzneț unui elev greu de strunit – capitolul 11 ș.a.m.d.), alta, de meditații și sfaturi către mai-mari ai imperiului roman – „*Alt timp nu am*” de Seneca (poate mai vizibilă acolo unde discursul ia formă de dialog, ca în capitolul 15 de pildă, prin răspunsurile la întrebările elevilor sau în pasajele despre Prejudicată, Viață, Conștiință). Prin urmare, cartea are și ceva sapiențial, de la nivelul vârstei autoarei, considerând că înțelepciunea poate fi apanajul oricărei vârste, nu doar al maturității târzii.

Apreciez simplitatea convenției anonimatului, căci personajele, deși reale și prezente încă pe băncile școlii și-n cancelariile din municipiul Botoșani, sunt numite cu litere ale alfabetului care nu au nimic de a face cu numele reale, dar și cu supranumele primite în urma experiențelor trăite în relație cu autoarea: Darth Veder, doamna lubire sau sclipitorul compus Cel-Mai-Bun-La-Mers-Într-o-Roată-Pe-Bicicletă-O-Stadă-Întreagă (chiar dacă, personal, l-aș fi preferat scris conservator cu prepozițiile și articolele interne cu literă mică). Cartea devine astfel o formă prin care profesorul urmărește să continue dialogul și dincolo de porțile școlii cu elevii care au nevoie de un susținător, cu părinții care au nevoie de o perspectivă din afară pentru a-și vedea mai corect copiii și, oarecum implicit, cu colegii profesori, căutând nu atât o validare, cât o echipă alături de care căutările sale să devină din picături, bălți, din bălți, pârauri, apoi râuri și tot așa, încercând o schimbare benefică din interior și de la baza sistemului școlar actual.

Pentru mine, ca profesor la 25 de ani după debut, o importanță aparte au avut-o scrisorile primite de Doamna Fericire de la elevi, îndeosebi de la fetele de clasa a XII-a, ca un feedback necesar pentru ceea ce reușim să transmitem prin tot ce facem până la ieșirea adolescenților de pe băncile școlii. Pentru că e mereu o distanță între ceea ce credem noi că oferim și ce ajunge, de fapt, la ei. Unele afirmații ale elevelor (din care cel puțin una a fost și eleva mea

pentru patru ani) mi-au trezit întrebări serioase precum aceea pusă la o conferință acum câțiva ani: „Sunteți profesor pe care ați vrea să-l aibă copilul vostru?” Consider extrem de necesare aceste întrebări pentru a fugi de superficialitate și de plafonarea ce ne amenință mai ales către finalul perioadei petrecute la școală. Iată câteva întrebări stărnite de carte: Sunt și eu unul din cei care face paradă cu ceea ce a învățat? Am devenit, așezându-mă pe scaunul din spatele catedrei, un profesor ca toți ceilalți? Cum sunt, de fapt, ceilalți profesori (și cum se simt ei?) care nu sunt ca doamna Fericire? În ciuda dedicării cu care cred mă pun în slujba nevoilor elevilor mei, fac asta tot dintr-o cutie și nu open mind? Și lista e cam la fel de lungă ca acelea din capitolul 15. Prin acel carusel al întrebărilor de ambele părți – pentru că și Claudia de azi a avut o listă la fel de lungă de întrebări ieri, ca adolescent, și nu-și mistifică trecutul în carte pentru că i-ar învăța pe copii să nu-și asume ceea ce nu le place despre ei – autoarea le comunică elevilor ceva mult mai valoros decât exprimă prin răspunsurile explicite la întrebările lor: că e perfect legitim să ai mereu întrebări care-ți tulbură liniștea (asta e calea spre a căuta mai binele); că nicio întrebare nu e stupidă, ci te poate conduce către un plus de claritate sau la acțiuni pentru satisfacerea nevoii de sens; că, dacă tot îți pui întrebări, e necesar să-ți cauți măcar o parte din răspunsuri forând mai adânc în tine pentru a afla cu adevărat cine ești.

Marele dar al cărții este că poate inspira pe oricine la redimensionarea relației profesor-elev, chiar dacă unora le-ar putea părea îndoielnice (ori riscante) mijloacele. Efectele pe care le surprinde la elevii săi arată (ceea ce, teoretic, se știe de mult, însă rar se aplică în fapt) că ieșirea din tipare și faptul de a-i da spațiu unui copil să fie el cu micile și cu marile lui probleme ale vârstei îi dezarmează, îi cucerește și îi convertește chiar și pe cei mai rebeli elevi în parteneri de dialog real cu șanse de schimbare în bine prin ei înșiși. Ceea ce nu știe încă tânăra mea colegă este că lucrarea sa conține și exemple de bune practici în mentalitate deschisă, concept deocamdată prea vag cunoscut publicului larg. În linii mari, acesta are legătură cu faptul că Doamna Fericire îi „vede” pe elevi ca pe ființe unice, cu măreția lor neconștientizată încă nici de ei înșiși, e dispusă

să-i asculte și le „aude” strigătul interior după ajutor, îi acceptă și-i primește în casa sufletului ei în mod necondiționat așa cum, în cultura noastră, nu suntem învățați să iubim. Și, în plus, caută soluții împreună cu ei și pentru ei, vrea să le descopere nevoile, interesele, temerile, își ajustează continuu eforturile luând în calcul aceste nevoi, interese, temeri, și, nu în ultimul rând, oferă empatie (chiar dacă acest concept mult vehiculat azi nu este, poate, complet înțeles, în sensul consacrat de una din cele mai importante cărți care-l lansează: „*Comunicarea nonviolentă – un limbaj al vieții*”, de Marshall B. Rosenberg).

Doamna Fericire nu se ferește să construiască relații. Intuiție fericită, căci aceasta este baza piramidei oricărei acțiuni de a influența comportamente. O altă legătură cu conceptul de mentalitate deschisă îl constituie faptul că își dă voie să se arate elevilor și pe sine ca om în primul rând, cu neputințele sale, cu temerile și cu căutările, cu energia și cu oboseala ori cu revolta sa față de un sistem al cărui mesager este ca profesor, fără a fi convinsă că reprezintă calea cea potrivită. Se arată ca om, nu doar ca profesionist, adică acea ființă predominant rațională (ori excesiv sau exclusiv rațională, cum cred unii că „trebuie” să fie un profesionist desăvârșit), procedural, axat pe sarcină, pe obiectivele imediate ale disciplinei etcetera, etcetera, evitând să folosesc limbajul mai mult sau mai puțin de lemn al contextelor pedagogice. Dacă v-ați întreba foștii elevi cu ce au rămas despre noi, profesorii, la 20-30 de ani după școală, veți vedea că este covârșitor procentul celor pentru care calitățile omului primează față de amintirea profesionismului. Modelul și valorile pe care le-am oferit pentru viața lor, „*acesta e sensul vieții*” și ca profesor. Nu avem niciun drept să ne plângem de grila de valori răsturnată din societate, de mentalitatea închisă din sistem atâta vreme cât fiecare din noi nu e conștient și responsabil de ce-i oferă din sine ca om, ca cetățean, copilului din orice bancă. Aici, în acest proces de „dezgolire” a persoanei de straturile care-i ascund eul autentic, sensibil, constă marele curaj al autoarei. Meritul e al autoarei doar pentru că încearcă, prin cartea sa, să valideze și să răspândească un model doar parțial agreeat în spațiul școlar românesc; în fapt, este meritul profesorului din sine – atât cât a reușit să se formeze în cei doi-trei ani la catedră,

ani de foc pentru orice debutant, și ce frumos s-a format! – care practică asta, nu din spatele catedrei, ci din fața băncii, din mijlocul clasei sau, cum am putea-o spune blagian, din interiorul „corolei de minuni” a fiecărei clase în parte.

A te vulnerabiliza în fața elevilor nu este, așa cum cred cei care nu au citit-o sau ascultat-o pe Brene Brown¹, a arăta slăbiciunea dresorului în cușca cu lei. Ce ironic spune, nu, un citat amuzant, „Când ai în mână un ciocan, toate lucrurile îți par cuie”?! Dar dacă lași ciocanul deoparte? A se citi acest cuvânt cu sensul de *a renunța la atitudinea de judecător a cărui decizie e incontestabilă sau de maitru emerit care are mereu ceva de reparat la cei din jur* și am încredere că pricepeți foarte bine unde *bat*. Totul depinde de cum privim realitatea, de ce alegem să vedem. Iar asta provine, aș îndrăzni să spun, prioritar din două surse: fie din iubirea care ne animă, fie din temerile cu care nu vrem sau nu suntem pregătiți să ne confruntăm, și mai rar din convingeri bazate pe experiențe de auto-depășire. Claudia, cu inocența păstrată în ciuda a destule nefericiri trăite până acum (sau poate tocmai grație lor), are puterea de a privi cu iubire. Ea **alege** să vadă frumosul din fiecare copil, darul lui – indiferent care ar fi acela, nu doar cel de a se dedica disciplinei pe care o predă, cum greșim mulți dintre noi –, dar pe care îl poți scoate la lumină și pentru ceilalți doar dacă luminezi partea aceea pe care tu, ca autoritate în care elevul încă mai crede, ai întrezărit-o fie și doar prin intuiție sau pentru o clipă. A-ți asuma riscul să-i spui elevului care nu și-a făcut tema ore la rând sau care a chiulit de la ora ta sau care te-a strâmbat ori scuipat pe la spate că îl iubești așa cum este, că îi lași o ușă mereu deschisă pentru un dialog de la suflet la suflet, că tu crezi în potențialul lui încă nedescoperit, că apreciezi că se străduiește deja îndeajuns să învețe atâtea inutilități pe care programele și preamulele discipline le cer, în contextul în care lumea lui de prim-plan este viața socială în care o droaie de lucruri nu merg deloc satisfăcător, toate acestea sunt un act de curaj, de asumare, de înțelepciune. Aș îndrăzni chiar să spun că reprezintă un gest mesianic (scuzați-mi puterea și poate doar parțiala potrivire a acestui cuvânt, folosit

și pentru că, spiritual vorbind, autoarea poartă în sine scânteie din ucenicia în învățăturile lui Hristos). Aceasta pentru că astfel de mesaje îl invită pe copil, în cel mai natural mod, la o reflecție asupra propriului fel de a se manifesta, la o analiză poate pentru prima oară conștientă asupra raportului „ce dau și ce primesc”. Este o intervenție asupra **mentalității** celui din față, transmisă cu mesajul de încredere că profesorul crede că el poate mai mult decât crede copilul însuși în forțele proprii. Ați fi uimiți să știți câți copii nu au încredere în ei (și cine să fie oare vinovat? **doar** mama și tata)? Doar când acționezi asupra mentalității, ai șanse să transformi comportamentele nedezirabile în opusul lor. Ceea ce face greșit mentalitatea închisă este că pierde timp infinit încercând să corecteze comportamente, întorcând total spatele modelării mentalității, construirii relației cu clasa și cu cât mai mulți elevi din ea, respectând desigur barierele interne ale celor care nu pot primi oferta noastră. Pentru că nimeni nu ne-a învățat asta la cursurile de pedagogie, avem scuză să nu o practicăm.

De altfel, cum să înveți un elev să se descopere și să se dezvolte personal, dacă noi ca educatori (mulți nu agreează nici acest termen, având o înțelegere restrictivă, cred, a termenului) nu avem interes pentru dezvoltarea personală? Caz lăudabil, Claudia are acest interes și procesul său de lucru cu sine dă roade evidente și-n relațiile sale cu clasele, și mici, și mari. Apreciez pe această cale recomandările filmelor, cărților, informațiilor valoroase din spațiul virtual care o inspiră pentru exerciții de sinceritate și de conștientizare, pentru activități de care elevii din școala românească sunt în mare parte privați, deși ar fi căi foarte simple de a-i câștiga pentru scopurile de la care nu putem abdica – a se vedea, de pildă, adaptarea experimentului din filmulețul „*Don't put people in boxes*”, explicat în paginile 48-49 ale cărții.

Mi-am numit textul (pseudo)recenzie pentru că mi-am permis să impurific într-o anume măsură formatul speciei, urmărind mai multe scopuri deodată. Și pentru v-am explicat aceasta, dați-mi voie să mă achit de o promisiune făcută cândva Claudiei și mereu amânată pentru că, dând dreptate pe deplin unuia din cei mai duri și respectați critici ai mei, scriu mai bine decât vorbesc sau povestesc. Și-mi voi onora promisiunea oferind parabola steluțelor de mare ca

răspuns la întrebări care se pot naște în mintea unor cititori: Face bine să se scrie despre aceste aspecte din școală? Cât bine și cât risc implică să existe astfel de profesori sau/și să se extindă modelul?

Undeva pe o plajă aproape pustie, un om plin de tristețe, care se dusesse să mediteze în liniște la malul mării după reflux, a văzut deodată o siluetă ciudată a cuiva care se apleca, se rotea, întindea brațele și repeta mereu aceleași și aceleași mișcări ca într-un ritual, cu o forță de ai fi zis că încearcă să-și ia avânt să zboare. Omul cel îngândurat își zise întâi pentru sine, pendulând între milă și invidie: „la uite-l și pe ăsta! Ori o fi dus cu capul, săracul, ori trebuie că să se simte tare fericit și fără nicio grijă de dansează așa de unul singur pe plajă!” După un timp, văzând cât de neobosită se mișcă situeta, s-a luat după el și, când s-a apropiat, a văzut că omul culege câte o steluță de mare din miile care erau eșuate pe țărm, și le aruncă în apă cât mai departe. Mirat, l-a întrebat: „Ce rost are gestul tău? Câte vei putea să salvezi stele de mare câte sunt eșuate de-a lungul țărmului cât vezi cu ochii?” Celălalt, oprindu-se doar pentru o clipă să cântărească mica vietate în palmă, să-l privească în ochi pe om și să-și ia avânt din nou pentru a o arunca și pe ea în apă, a răspuns liniștit: „Nu știu! Dar pe asta am salvat-o!”²

Ce se desprinde de aici, vă las să deduceți singuri, încheind, nu știu încă de ce, cu gândul la „Uriașul Părelnic” din cartea lui Michael Ende și cu convingerea fermă că e nevoie de mai multe flori să vină primăvara, dar că nu putem nega marele miracolul al primei flori care răzbate plăpândă de sub crusta dură de zăpadă.

Daniela Epurianu

Modernitate și clasicism în Galerile botoșănene

Torida vară a anului 2021 a adus pe simezele Galerilor de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani trei expoziții care au îmbinat modernitatea și clasicismul atât în abordarea tematicilor, cât și în modul efektiv de realizare a lucrărilor.

Între **5 – 22 iunie 2021**, în cadrul expoziției **4 ART**, au putut fi vizionate

¹ Recomand cartea „**Curajul de a fi vulnerabil**” sau discursul autoarei la TEDx Huston, „*Puterea vulnerabilității*”, accesibil ori cui pe youtube

² Mulțumesc din suflet Simonei Marinică de la Școala „Mitropolitul Varlaam” din Iași de la care am aflat această mult prețuită poveste!

lucrări realizate de profesori ai Liceului de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani: **Genoveva Dolhescu, Alina Munteanu și Adina Strugariu** și lucrări de grafică colorată, avându-l autor pe **Ciprian Andrusca**.

Muzeul Județean
Botoșani

VERNISAJUL
SAMBATA, 5 Iunie 2021. ORA 11⁰⁰
GALERIILE DE ARTA
„ȘTEFAN LUCHIAN” BOTOȘANI

EXPOZITIE

Cei patru expozanți sunt absolvenți ai Universității Naționale de Artă „George Enescu” Iași, având specializări diverse: Ciprian Andrusca – grafică, Genoveva Dolhescu – pictură, Alina Munteanu – pictură monumentală și Adina Strugariu – design vestimentar. De-a lungul timpului au fost prezenți cu lucrări în diferite expoziții de grup, dar și cu expoziții personale (Alina Munteanu). De asemenea, lucrări semnate de cei patru profesori-artiști se regăsesc în colecții din țară și străinătate.

Vernisajul a avut loc sâmbătă, 5 iunie 2021, ora 11, prezentarea lucrărilor fiind făcută de conf. univ. dr. **Cristian Ungureanu** – prorector al Universității Naționale de Artă „George Enescu” Iași.

Imagini ale lucrărilor pot fi vizionate pe paginile Facebook: Genoveva Dolhescu, Alina Munteanu, Adina Strugariu, Ciprian Andrusca, Muzeul Județean Botoșani, Muzeul Județean BT, Artiști plastici/artiști vizuali, Muzee, Galeriile de Artă Ștefan Luchian Botoșani, etc.

În perioada **24 – 30 iunie 2021** iubitorii de artă au putut viziona expoziția colectivă de arte vizuale „**IA – VALENTE CONTEMPORANE**” – ediția a V-a, eveniment dedicat zilei de 24 iunie – Ziua Universală a lei.

Această zi se sărbătorește începând din anul 2013, ca urmare a inițiativei comunității on-line „La Blouse Roumaine”, în toate zonele României

și în toate comunitățile românești din întreaga lume, ia fiind astfel recunoscută ca simbol internațional al culturii române și o sursă de inspirație pentru numeroși creatori de artă.

Proiectul expozițional, realizat de Liceul de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani și Asociația Culturală FIORAVANTE în parteneriat cu Muzeul Județean Botoșani, a reunit pe simeze lucrări de pictură și grafică realizate de elevi, absolvenți și profesori ai Liceului de artă botoșănean, care au avut ca motiv de inspirație ia – componentă esențială a costumului tradițional românesc.

Lucrările primelor ediții ale acestui proiect, coordonat de Genoveva Dolhescu, alături de colegii de catedră, au fost expuse la Muzeul de Etnografie Botoșani.

Vernisajul actualei ediții s-a desfășurat joi, 24 iunie 2021, ora 15, prezentarea evenimentului fiind făcută de prof. Laura Tocariu – șef Secția de Artă Plastică și Etnografie și prof. Genoveva Dolhescu – coordonatoarea proiectului.

Începând din **3 iulie** și până la **29 august 2021**, expoziția de arte vizuale „**GALERIA DE PORTETE**” oferă spre vizionare lucrări de pictură, grafică și sculptură din patrimoniul Muzeului Județean Botoșani. Operele expuse, provenite din donația violonistului compozitor Vasile Filip și din achiziții, au fost realizate începând din secolul XIX și până astăzi, fiind semnate de artiști cunoscuți și nume de referință în istoria artelor plastice românești: Călin Alupi, Endre Andrujani, Corneliu Baba, Vasile Baboie, Costel Badea, Emanoil Bardasare, Octav Băncilă, Eftimie Bârleanu, Rodica Bondi, Aurel Bordenache, Cornel Camarovsky, Silvia Cambir, Alexandru Călinescu, C. Cobizera, Maria Cocea, Vasile Condurache, Aurel Contraș, Traian Cornescu, Nicolae Crișan, Cornelia Dăneț, Lucia Dem Bălăcescu, Lazăr Gheliman, Vasile Gorduz, Elena Greculesi, Nicolae Grigorescu, E. Grigoriu, Marcel Guguianu, Oscar Han, Octav Iliescu, Ion

Irimescu, Doina Lie, Adam Medrea, Paul Miracovici, Aurel Mocanu Agripa, Adina Paula Moscu, Costin Neamțu, Sanda Nițescu, Iulia Oniță, Mihai Pastramagiu, Jules Perahim, Constantin Piliuță, Nicolae Popa, Gheorghe Popovici, G. Ralet, Camil Ressu, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, Constantin D. Stahi, Jean Al. Steriadi, Eustațiu Stoenescu, Lia Szasz, Liviu Șoptelea, Mircea Ștefănescu, Nicolae Tonitza, Petru Remus Troteanu, Andronic Țăranu, Teodor Valenciuc și Gheorghe Vânătoru.

Jules Perahim – Țăran, creion

Constantin Piliuță – Autoportret, u/p

Curatorii expoziției au fost Liviu Șoptelea și Ana Coșereanu.

Acestor evenimente expoziționale li se vor adăuga, în ultimele patru luni ale anului 2021, încă șase expoziții, cu autori și tematici diverse, o mențiune aparte necesitând cea de-a X-a ediție a Salonului Național de Arte Vizuale „Interferențe”, curatori de artistul Liviu Șoptelea, eveniment care va avea loc în luna octombrie 2021.

Ana-Elisabeta Coșereanu

Revista apare
cu sprijinul sponsorilor:

Cătălin Silegeanu
S.C. SENESE RO S.R.L. Botoșani
Editura PIM Iași
S.C. MESERIASUL S.R.L. Botoșani

cărora la mulțumim
în numele cititorilor
și colaboratorilor
revistei noastre.

Redactor șef:
Gellu Dorian

Redactor șef adjunct:
Nicolae Corlat

Secretar de redacție:
Vlad Scutelnicu

Redactori:
Marius Chelaru, Raluca
Faraon, Dan Perșa

Colegiul de redacție:
Mircea A. Diaconu, Leo
Butnaru, Al. Cistelecan,
Constantin Coroiu, Ana
Coșereanu-Florescu,
Theodor Damian,
Corneliu Dumitriu, Radu
Florescu, Liviu
Georgescu, Ciprian
Manolache, Emanoil
Marcu, Mircea Oprea,
Nicolae Oprea, Luiza
Palanciuc, Antonio
Patraș, Petruț Pârvescu,
Nicolae Sava, Cassian
Maria Spiridon, Vasile
Spiridon, Victor Teișanu,
Vasile Tudor, Geo Vasile,
Dumitru Ungureanu,
Matei Vișniec, Radu
Voinescu

**Documentarist,
culegere/distribuție:**
Dora Corlat

Tehnoredactor:
Ciprian Boariu

HYPERION

REDACȚIA
Botoșani, Pietonal Transilvaniei, 3,
bl. A8, ap. 8
Telefon: 0722-243633, 0746-760418
E-mail: doriangellu@yahoo.com
cipri.b78@gmail.com
nicu_corlat@yahoo.com

Revistă membră

ISSN: 1453-7354

Editor: Fundația Culturală „Hyperion
- Caiete botoșănene” Botoșani
Președinte: Gellu Dorian

În acest număr semnează

a.g. secară

Adrian Grauenfels

Al. Cistelean

Ana-Elisabeta Coșereanu

Andrei Breabăn

Cassian Maria Spiridon

Constantin Daniil Iftime

Corneliu Fotea

Cristina Prisacariu Șoptelea

Dan Perșa

Daniel Corbu

Daniel Luca

Daniela Epurianu

Doru Scărlătescu

Dumitru Ungureanu

Elena Mihalachi

Elena-Brândușa Steiciuc

Flavius Lucățel

Florentina Toniță

Gabriela Chiran

Galina Martea

Gellu Dorian

Ioan Holban

Ioan Florin Stanciu

Ioana Diaconescu

Ion Pop

Ionel Savitescu

Jordi Virallonga

Leo Butnaru

Liviu Capșa

Magda Ursache

Marcel Miron

Marcel Vișa

Marian Danci

Marian Mihai

Marius Chelaru

Matthias Vincenot

Mircea Carp

Mircea Oprea

Miruna Mureșanu

Nicolae Corlat

Nicolae Oprea

Nicolae Sava

Ovidiu Petcu

Paul Valéry

Petru Ursache

Petruț Pârvescu

Radu Cernătescu

Radu Voinescu

Raluca Faraon

Rodica Bretin

Simona Popescu

Simona-Grazia Dima

Theodor Codreanu

Theodor Damian

Timeea Ivan

Tincuța Horonceanu Bernevic

Valentin Coșereanu

Valeriu Stancu

Vasile Dan

Vasile Spiridon

Victor Teișanu

Victoria Milescu

Viorica Petrovici

Visarion Alexa

Zenovie Cârlușea

www.revistahyperion.ro

www.eminescuipotesti.ro/calendarcultural.htm

www.eminescuipotesti.ro/docpdf/Hyperion7-8-9_2021.pdf

www.cimec.ro/Biblioteca-Digitala/Biblioteca.html#Varia